

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice

Centrul Sociologie și Psihologie Socială

**FORMAREA ȘI CONSOLIDAREA
COEZIUNII SOCIALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA
ÎN CONTEXTUL APROPIERII DE UNIUNEA EUROPEANĂ**

Volumul IV

**Coordonator:
doctor Victor MOCANU**

Chișinău – 2023

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice
Centrul Sociologie și Psihologie Socială

**FORMAREA ȘI CONSOLIDAREA
COEZIUNII SOCIALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA
ÎN CONTEXTUL APROPIERII DE UNIUNEA EUROPEANĂ**

VOLUMUL IV

STUDIU SOCIOLOGIC

**Coordonator:
doctor Victor MOCANU**

Chișinău – 2023

CZU

Lucrarea este recomandată pentru publicare de Consiliul Științific
al Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice

Lucrarea este elaborată în baza articolelor științifice prezentate de cercetătorii științifici ai Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice la Conferința științifică internațională „Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova și Ucraina în contextul aderării la Uniunea Europeană” din 26 septembrie 2023, din cadrul Programului de stat: 20.80009.1606.13 – „Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierii de Uniunea Europeană”, director de proiect dr. conf. cercet. Victor Mocanu

Coordonator: Victor MOCANU

Colectivul de autori:

Ludmila MALCOCI, dr. habilitat în sociologie, profesor cercetător

Victor MOCANU, dr. în sociologie, conf. cercetător

Ion MOCANU, dr. în sociologie

Tatiana SPĂTARU, dr. habilitat în sociologie, conf. universitar

Andrei DUMBRĂVEANU, dr. în sociologie, conf. universitar

Angela MOCANU, dr. în sociologie, conf. cercetător

Ina FILIPOV, cercetător științific

Veaceslav REABCINSCHII, dr. în sociologie

Ludmila RUSTANOVICI, cercetător științific

Petru NEGURĂ, dr. în sociologie, conf. universitar

Lucia GAȘPER, dr. în psihologie

Angela STAVER, cercetător științific

Mihail POTOROACĂ, cercetător științific

Redactor:

Procesare computerizată:

Design copertă:

Autorii poartă întreaga responsabilitate pentru conținutul științific al textelor.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

ISBN © Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice 2023

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE (Victor JUC).....	5
1. Coeziunea socială în Republica Moldova: analiză comparativă (2020-2023) (Ludmila MALCOCI, Victor MOCANU).....	7
2. Experiențele coeziunii sociale în Republica Moldova: o analiză calitativă a manifestărilor de solidaritate în contexte de criză (Victor MOCANU, Ion MOCANU).....	73
3. Echitatea culturală în Republica Moldova pentru creșterea coeziunii sociale (Veaceslav REABCINSCHII).....	111
4. Dimensiuni sociopsihologice ale capitalului social la tineri (Lucia GAȘPER).....	149
5. Influența factorilor socio-demografici asupra coeziunii sociale (Angela MOCANU).....	171
6. Capitalul uman – sursă sustenabilă de coeziune socială (Andrei DUMBRĂVEANU).....	185
7. Coeziunea socială în contextul proceselor migraționale (Ina FILIPOV).....	223
8. Încrederea și coeziunea socială în Republica Moldova: dinamică și interacțiuni (Ion MOCANU, Angela STAVER).....	247
9. Mass-media și coeziunea socială: cartografierea marjei pentru reziliența socială (Tatiana SPĂTARU).....	265
10. Atitudini și acceptare în mediul creștin-ortodox față de diverse grupuri sociale din Republica Moldova (Mihail POTOROACĂ).....	305
11. Вовлечение молодежи в процесс укрепления социальной сплоченности молдавского общества (Людмила РУСТАНОВИЧ).....	335
12. Opiniile și stările de spirit ale moldovenilor față de războiul din Ucraina: o explorare cantitativă și calitativă (Petru NEGURĂ).....	365

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI GENERALE.....	401
GENERAL CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS.....	414
Anexa 1. Ghid de interviu pentru focus grupuri la subiectul coeziunii sociale (apartenență, solidaritate, încredere, participare), 2023.....	427
Anexa 2. Chestionar privind coeziunea socială, cercetare cantitativă, 2023.....	434
Anexa 3. Cercetări calitative desfășurate în perioada aprilie 2020 – decembrie 2021.....	475

CUVÂNT ÎNAINTE

Formarea și consolidarea coeziunii sociale reprezintă o prioritate pentru Republica Moldova, înscriindu-se organic în politicile de modernizare social-economică, demografică și politico-juridică. Societatea Republicii Moldova rămâne construcție divizată și fluidă, cu largi segmente sociale defavorizate și subțiere a capitalului social, inclusiv prin migrație de diferit tip și reducere a numărului persoanelor apte de muncă angajate în sectoarele de producere.

Chiar dacă Republica Moldova a primit statutul de țară candidat a Uniunii Europene, iar autoritățile naționale depun eforturi pentru îndeplinirea celor nouă condiționalități, care să permită lansarea negocierilor pe marginea acquis-ului comunitar și în plus, realizează în paralel prevederile asumate prin Agenda de Asociere cu Uniunea Europeană, capacitatea de funcționalitate a instituțiilor puterii de stat nu s-a fortificat esențial, procesele de modernizare politico-juridică trenează.

Este indispensabil de a fi evidențiate și acțiunile unor forțe atât de interior, cât și din exterior, primele aflându-se în serviciul celor din urmă. În același timp, suportul politic și electoral de care se bucură forțele distructive din interior denotă elocvent prezența unor segmente defavorizate (pe lângă unele persoane cu spirit profitor). Alternativa politică exprimată prin mecanismele democrației electorale competitive și oneste este indispensabilă unei societăți, însă atât elitele de conducere, cât și electoratul trebuie să manifeste maturitate, incluziune și patriotism. Alternativa geopolitică se dovedește a fi toxică pentru Republica Moldova, iar acordarea statutului de țară candidat a Uniunii Europene este importantă nu numai urmărind obiective ale modernizării prin dezvoltare și democratizare, prin consolidarea raporturilor cu partenerii de dezvoltare, ci și în plan civilizațional, în conformitate cu prevederile Declarației de Independență din 27 august 1991.

Formarea și consolidarea coeziunii sociale se dovedește a fi un proces complex și dificil de realizat, dată fiind perpetuarea nejustificată a tranziției, lipsă de clarviziune și eficiență. Pentru a crea un suport solid în vederea remedierii curenților excluși și defavorizării, este nevoie de

activism civic și participare politică, fortificare a capitalului social și restabilirea încrederii în instituțiile puterii de stat. În același context de acțiuni se include aprofundarea și extinderea relațiilor cu Uniunea Europeană, alți parteneri de dezvoltare.

**Victor Juc, doctor habilitat în științe politice,
profesor universitar, membru corespondent**

COEZIUNEA SOCIALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA:
ANALIZĂ COMPARATIVĂ (2020-2023)

THE SOCIAL COHESION IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA:
COMPARATIVE ANALYSIS (2020-2023)

Ludmila MALCOCI, *doctor habilitat în sociologie, profesor cercetător*
<https://orcid.org/0000-0002-7249-595X>

Victor MOCANU, *doctor în sociologie, conferențiar cercetător*
<https://orcid.org/0000-0002-2898-0093>

Summary

The authors analyze social cohesion in the Republic of Moldova based on three sociological researches carried out in the period of 2019-2021 years. Measuring social cohesion comprehensively and multidimensional from the perspective of social well-being, social capital and social mobility, the authors found that the level of social cohesion in Moldova continue to be low with a light tendency towards growth, in the context of emergencies (the COVID-19 pandemic and the war in Ukraine) and the increased need for social networking and support. The level of population well-being is reduced, although improvement trends are observed in the area of housing insurance, housing amenities, communal infrastructure, access to education, social and health services. There is also a small increase in the share of the population generally satisfied with life and access to services in 2023.

The analysis of the dimensions of social capital shows a low level of trust of respondents in most state institutions with a slight downward trend compared to an increased level of trust in family members, neighbors and colleagues. There is also an evidence of low participation of respondents in political life due to low level of trust in parties and politicians, economic insecurity and disillusion in political results. Meantime, the researches shows a trend toward grows in respondents' participation in decision-making processes, volunteering and charity activities. The population groups active in the field of community participation are women; people aged 30-64, people with higher education and in public positions.

The researches indicate a high intergenerational social mobility in education, occupational status, and social status. At the same time, at intra-generational level, the occupational mobility is low due to limited respondents' opportunities in education and undeveloped labor market.

Within the context of sustainable development, the authors consider appropriate the integration of social cohesion in the country's development policies and the development of an adequate institutional framework for its promotion, implementation and measurement at different levels. There is a need for increasing the social well-being of the population, and especially of disadvantaged groups (people from rural areas, families with many children, people with disabilities, elderly people) through sustainable economic development; fair employment opportunities; equitable access to education and health, especially for disadvantaged groups; improved access to infrastructure services, public utilities and social services. Stimulating and ensuring governance in partnership with citizens and increasing accountability of public authorities are the appropriate environment for developing the spirit of social cohesion and solidarity at the local and national level.

Keywords: *social well-being, social capital, social mobility, trust, civic activism, political activism, community, charity, self-identification, sense of belonging, participation, social distance.*

Aspecte metodologice ale cercetării coeziunii sociale. Este de menționat că aceeași metodologie de cercetare a fost aplicată în cazul celor trei studii desfășurate anterior în perioada realizării programului de stat (2020-2023) „Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierei de Uniunea Europeană” (20.80009.1606.13).

Metodologia de cercetare de asemenea a fost descrisă comprehensiv și detaliat în cele două monografii publicate [1], [2]. La baza elaborării metodologiei de cercetare au stat mai multe studii în domeniu efectuate în SUA, Canada, Europa, precum și în țările post-sovietice, inclusiv în Republica Moldova.

În rezultatul analizei literaturii în domeniu am constatat că, până în prezent, nu există o noțiune unică și bine definită a coeziunii sociale, aceasta fiind interpretată în funcție de obiectul de studiu. Astfel, o parte dintre autori analizează coeziunea socială din perspectiva relațiilor de grup, având la bază cercetările sociologice și psihologice cu referință la

dinamica grupurilor sociale și influența acestora asupra comportamentului individului. Aceștia se bazează în special pe teoria psihologiei mulțimii de Gustav Le Bon (1896), studiile lui Emil Durkheim (1897) asupra fenomenului suicidului, cercetările experimentale ale lui Iacob Moreno (1934) asupra dinamicii dezvoltării relațiilor în grupuri și influența acestora asupra comportamentului indivizilor, studiile lui Leon Festinger care au dus la formalizarea teoriei coeziunii de grup și în conformitate cu care coeziunea este un fenomen cheie al continuității statutului de membru, cimentul care unește membrii unui grup și menține relațiile dintre aceștia [3]. Prin urmare, Fukuyama definește coeziunea socială ca fiind „gradul de conectare și solidaritate între membrii unui grup social sau ai unei societăți”. El subliniază rolul încrederii în promovarea coeziunii sociale și susține că nivelurile ridicate de încredere contribuie la dezvoltarea economică și la stabilitatea socială [4]. Potrivit lui Putnam, coeziunea socială se referă la „gradul în care indivizii sunt conectați între ei în rețelele sociale și au norme de reciprocitate și încredere”. El subliniază importanța capitalului social în promovarea coeziunii sociale și susține că scăderea nivelurilor de conectare socială are consecințe negative asupra indivizilor și societății în ansamblu [5].

Alți autori analizează coeziunea socială din perspectivă multidimensională. Astfel, Jane Jenson în lucrarea sa privind cartografierea coeziunii sociale, definește coeziunea socială *drept un proces continuu de dezvoltare a unei comunități umane cu valori împărtășite, provocări împărtășite și oportunități egale, care se bazează pe încredere, speranță și reciprocitate*. Totodată, Jenson identifică cinci dimensiuni de bază pentru măsurarea coeziunii sociale, și anume: (1) apartenență/izolare, (2) includere/excludere, (3) participare/neimplicare, (4) recunoaștere/respingere, (5) legitimare/non legitimare [6]. Paul Bernardt dezvoltă în continuare abordările lui Jenson. El introduce analiza multidimensională a coeziunii sociale bazată pe abordări socio-psihologice la nivel de sfere sociale și la nivel de atitudini și comportamente [7]. Andy Green și Jan Germen Janmaat definesc coeziunea socială din perspectiva valorilor comune și asigurării solidarității sociale bazate pe echitate, egalitate, toleranță și comportamente în acord cu legislația. Coeziunea socială este analizată mai curând din perspectiva respectării traiului în comun în vederea

asigurării drepturilor persoanelor și menținerii durabile a societății [8]. Castells subliniază importanța dimensiunilor culturale și identitare ale coeziunii sociale. El susține că coeziunea socială este strâns legată de valorile, credințele și identitatea culturală comune pe care le dețin indivizii și grupurile dintr-o societate. Aceste dimensiuni influențează sentimentul de apartenență și solidaritate între membrii comunității [9]. Vermeulen și Penninx explorează dimensiunile coeziunii sociale în contextul integrării imigranților în Țările de Jos. Ele identifică trei dimensiuni: structurală, culturală și interactivă. Dimensiunea structurală se referă la disponibilitatea egalității de șanse și accesul la resurse, dimensiunea culturală cuprinde valori și norme comune, iar dimensiunea interactivă se referă la interacțiunile și relațiile dintre diferite grupuri sociale [10]. Uphoff și Wijayaratna examinează dimensiunile coeziunii sociale în cadrul organizațiilor de fermieri din Sri Lanka. Ei identifică patru dimensiuni: relații sociale, roluri sociale, norme comune și acțiune colectivă. Aceste dimensiuni contribuie în mod colectiv la coeziunea socială și eficacitatea organizațiilor de fermieri, permițându-le să obțină rezultate pozitive [11].

Coeziunea socială este măsurată, de asemenea, din perspectiva stabilității și reconcilierii în țările cu conflicte stagnante. În acest scop este folosit indexul SCORE [12]. Conform Indexului SCORE coeziunea socială este măsurată în baza a trei indicatori: 1) încrederea în instituții, 2) securitatea umană și 3) satisfacția de viață. Reconcilierea este măsurată în baza următorilor indicatori: stereotipurile negative, anxietatea în interiorul grupului, distanța socială, pericole sociale, discriminarea activă și sentimente pozitive. Este de menționat că Indexul SCORE a fost măsurat cu suportul PNUD Moldova în anii 2018 și 2023 în Republica Moldova, inclusiv în Transnistria și Găgăuzia.

Măsurarea coeziunii sociale în situații de pandemie impune dimensiuni și indicatori noi care necesită cercetări noi. Un anumit interes în acest context prezintă studiile coeziunii sociale în situații excepționale provocate de calamități naturale sau sociale. Astfel, aceste cercetări denotă că oamenii manifestă un grad mai mare de cooperare în condițiile în care sunt în situația de a supraviețui [13], și că coeziunea socială contribuie la reducerea percepției riscurilor și a fricii, iar încrederea în sprijinul social mărește gradul de implicare în soluționarea problemelor [14].

Consiliul Europei definește coeziunea socială ca o finalitate, care asigură bunăstarea tuturor membrilor societății în baza accesului egal la drepturi și resurse și a împărtășirii responsabilităților [15]. Astfel, coeziunea socială presupune următoarele dimensiuni: (1) calitatea vieții care este echivalată cu bunăstarea indivizilor; (2) mediul de viață, care include diferite sectoare (autoritățile publice, sectorul privat, sectorul public, sectorul non-guvernamental) și acțiuni (publice și private); (3) constituenții de bază ai vieții (valorile, sentimentele, cunoștințele, relațiile etc.). Ulterior, Consiliul Europei (2005) a publicat un Ghid metodologic pentru dezvoltarea indicatorilor de coeziune socială. În conformitate cu acest Ghid, principalele concepte legate de coeziunea socială sunt: incluziunea/excluziunea socială, capitalul social, calitatea vieții [16].

OECD propune măsurarea coeziunii sociale din perspectiva impactului acesteia asupra societății, precum și a percepțiilor populației. Astfel, conform OECD, o societate cu un grad înalt de coeziune se caracterizează prin nivel înalt de incluziune socială, capital social și mobilitate socială [17]. Gradul de coeziune socială la nivel de țări poate fi măsurat în baza unor indicatori caracteristici celor trei dimensiuni menționate mai sus. Astfel, incluziunea socială poate fi măsurată în baza indicatorilor nivelurilor de sărăcie absolută și relativă, a inegalității veniturilor dintre grupurile sociale, a curbei de incidență a creșterii. Capitalul social poate fi măsurat în baza gradului de participare civică, încrederii, sprijinului din partea rețelelor sociale, moralului fiscal. Mobilitatea socială inter-generațională poate fi măsurată în baza veniturilor sau nivelurilor de educație, iar cea intra-generațională – în baza potențialului de creștere pe scara socială. Dimensiunile coeziunii sociale trebuie să fie măsurate nu doar în baza indicatorilor obiectivi, dar și în baza percepțiilor populației, inclusiv a percepțiilor subiective despre bunăstare [18].

În baza analizei literaturii, am dezvoltat metodologia cercetării coeziunii sociale în Moldova, care se bazează în mare parte pe abordările teoretico-metodologice aplicate în cercetările OECD. Astfel, coeziunea socială a fost cercetată din trei perspective: bunăstare socială, capitalul social și mobilitatea socială. *Bunăstarea socială* a fost analizată în baza cercetării următoarelor domenii: securitatea socio-economică, sănătatea, educația, securitatea personală și libertățile. *Capitalul social* a fost măsurat

în baza sub dimensiunilor: participare politică și implicare cetățenească, încredere în instituții și persoane, solidaritate și incluziune socială, identitate și apartenență. Mobilitatea socială a fost măsurată din perspectiva mobilității inter-generaționale (educație, statut profesional, bunăstare socială).

Tipologizarea respondenților. Pentru a înțelege mai bine rolul capitalului social în coeziunea socială, am grupat respondenții în funcție de nivelul de activism politic, activism comunitar, și activism acțiuni de caritate. După aceasta am stabilit două grupuri generale – populația activă civic și populația generală (de referință) care nu este activă civic. Urmează în continuare categoriile care au fost incluse pentru stabilirea nivelului de activism politic, comunitar, de caritate și civic.

Tipologizarea respondenților după activismul politic.

Grupul 1. A participat la cel puțin 2 alegeri

Grupul 2. A participat la cel puțin 1 alegere

Grupul 3. Nu a participat la alegeri

Tipologizarea respondenților după activismul comunitar.

Grupul 1. A participat foarte frecvent/frecvent la întruniri, adunări comunitare sau evenimente socio-culturale

Grupul 2. A participat uneori la întruniri, adunări comunitare sau evenimente socio-culturale

Grupul 3. Nu a participat deloc la întruniri, adunări comunitare sau evenimente socio-culturale

Tipologizarea respondenților după activismul de caritate.

Grupul 1. A participat foarte frecvent/frecvent la activități de caritate

Grupul 2. A participat uneori la activități de caritate

Grupul 3. Nu a participat la activități de caritate

În rezultat am stabilit un grup de populație activ civic, care se caracterizează prin activism politic, comunitar și de caritate. Datele obținute pe acest grup cu activism civic au fost analizate în comparație cu datele obținute pe populația generală (grupul de referință). Este cazul să menționăm că grupul cu nivel înalt de activism civic constituie 14% din eșantion și grupul de referință - 86%. *Persoanele cu nivel de activism civic înalt sunt în mare parte femei, din mediul rural, zonele de Centru și Sud, cu vârsta cuprinsă între 30-49 de ani, cu studii superioare, angajate în*

câmpul muncii, sectorul public preponderent. O bună parte dintre ei sunt membri ai ONG-urilor sau membri de partid.

Distanța socială pentru diferite grupuri de populație. În timpul cercetării a fost estimată distanța socială în baza scalei lui Bogardus pentru diferite grupuri sociale: ruși, moldoveni, români, romi, musulmani, foști deținuți, persoane de culoare, utilizatori de droguri, persoane cu dizabilități fizice și intelectuale, persoane care trăiesc cu HIV, imigranți și persoane fără adăpost. În conformitate cu aceasta respondenții au avut posibilitatea de a alege dacă vor să dețină relații cu unele sau altele grupuri în calitate de membru de familie, vecin, coleg de serviciu, membru al comunității, locuitor al țării sau în genere ar prefera ca acestea să plece din țară.

În baza analizei datelor pentru fiecare categorie inclusă în cercetare a fost calculat un index care denotă distanța socială dintre respondenți și grupurile sociale incluse în cercetare.

- 0 - înseamnă identificarea totală a respondenților cu grupul dat,
- 1 - distanța socială este foarte redusă și respondenții acceptă persoanele inclusiv în calitate de membri de familie,
- 2 - distanța socială este redusă și respondenții acceptă persoanele în calitate de vecini sau colegi, cu excepția de a fi membru de familie,
- 3 - distanța socială este medie și respondenții acceptă persoanele în calitate de locuitori ai comunității, cu excepția de a fi membru de familie, vecin, sau coleg,
- 4 - distanța socială este mai mare de medie și respondenții acceptă persoanele în calitate de locuitori ai țării, cu excepția de a fi membru al familiei, vecin, coleg, sau locuitor al comunității,
- 5 - distanța socială este la nivel de respingere socială, și respondenții preferă ca aceștia să părăsească țara.

Pentru interpretarea valorilor Indexului Distanței Sociale se recurge la valoarea medie a acestuia pe întregul eșantion, calculată pentru fiecare grup aparte. Adițional, pentru a distinge grupurile extrem de respinse se recurge și la comparația punctajelor înregistrate pentru fiecare grup studiat cu valoarea medie a Indexului Distanței Sociale pe toate grupurile vulnerabile și marginalizate care au fost obiect al studiului.

Determinarea mobilității sociale. Mobilitatea socială intergenerațională a fost determinată în baza mobilității ocupaționale, mobilității educaționale și mobilității la nivel de straturi sociale. Mobilitatea ocupațională a fost determinată în baza corelației dintre activitatea din prezent a respondenților și activitatea taților și mamelor lor când participanții la studiu aveau 14-15 ani. De asemenea, mobilitatea ocupațională a fost estimată la nivel de percepții.

Mobilitatea educațională a fost estimată în baza corelației dintre ultima școală terminată a respondenților și ultima școală terminată a părinților acestora. De asemenea, mobilitatea educațională a fost estimată la nivel de percepții.

Mobilitatea la nivel de straturi sociale a fost estimată în baza corelației dintre stratul social în care se află respondentul și stratul social al părinților lui, precum și la nivel de percepție.

Indexul Opiniei Dominante. În cazul analizei atitudinilor și percepțiilor respondenților a fost aplicat Indexul Opiniei Dominante, care a fost calculat în baza formulei:

$$IOPD = \frac{\text{ponderea răspunsurilor pozitive} - \text{ponderea răspunsurilor negative}}{100\% - \text{ponderea răspunsurilor neutre}} : 100\%$$

Instrumentele de cercetare. Instrumentele de cercetare aplicate au fost următoarele: analiza datelor statistice prezentate de BNS, ancheta sociologică administrată prin interviu față în față și online, focus grupurile, interviurile individuale și aprofundate.

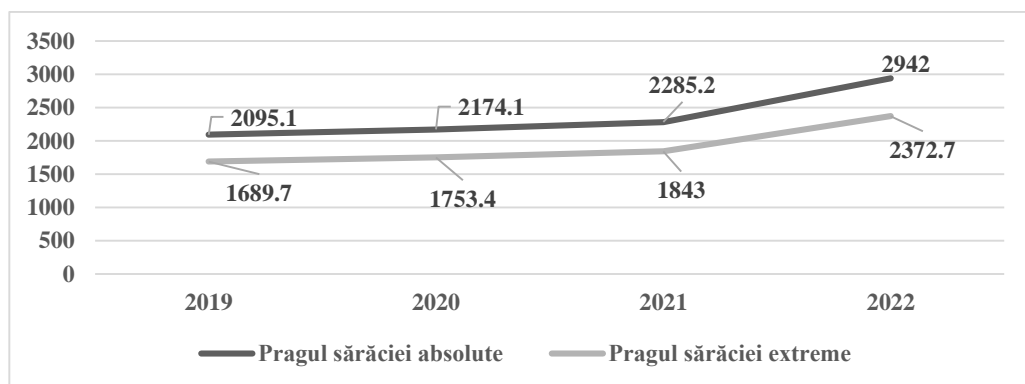
Etapetele cercetării și eșantioane. În total au fost efectuate trei cercetări, după cum urmează:

1. Anul 2020 - două studii cantitative, pe un eșantion total de 1202 respondenți; 95 interviuri cu experții în domeniu; 3 focus grupuri.
2. Anul 2021 - un studiu cantitativ pe un eșantion de 1698 de respondenți; 52 de interviuri individuale aprofundate.
3. Anul 2023 - un studiu cantitativ pe un eșantion de 1242 de respondenți; 11 focus grupuri.

Eșantioanele pentru cercetările cantitative au fost selectate în mod aleatoriu și sunt reprezentative în funcție de mediul de reședință, sex, vârstă, nivel de educație.

Bunăstarea populației. Bunăstarea populației ca dimensiune a coeziunii sociale a fost cercetată din perspectiva securității socio-economice și accesului la servicii.

Securitatea socio-economică a populației. Analiza sărăciei absolute și extreme a fost efectuată în baza datelor statistice ale Biroului Național de Statistică colectate în rezultatul Cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casnice. Datele statistice denotă că în ultimii 4 ani pragul sărăciei absolute și cel al sărăciei extreme în Republica Moldova a crescut cu aproximativ 28%. Astfel, pragul sărăciei absolute în anul 2022 constituia 2942,0 lei pe adult echivalent pe lună, iar pragul sărăciei extreme - 2372,7 lei.

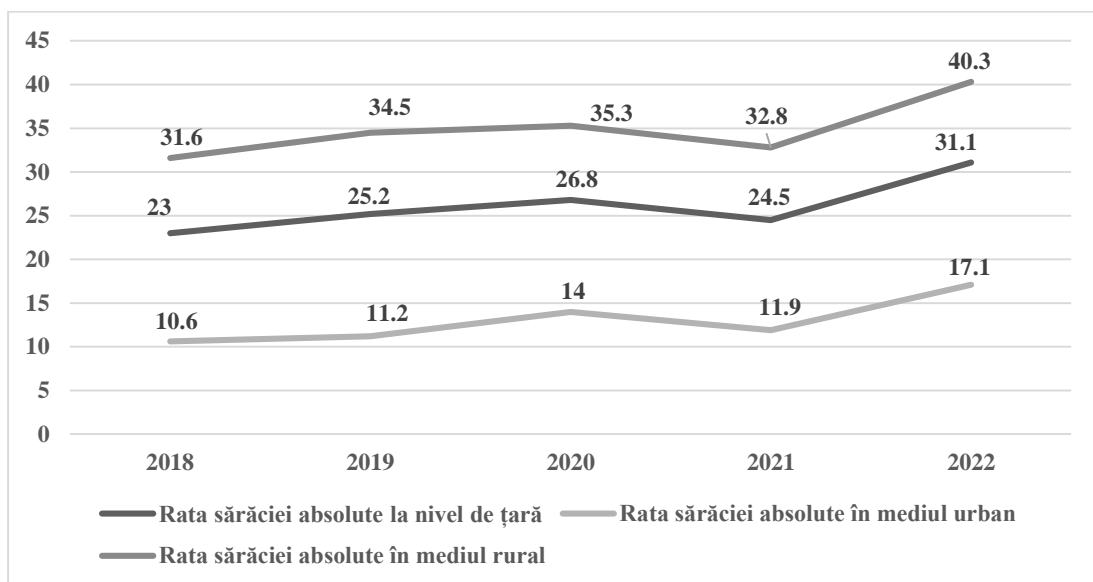
Sursa: Biroul Național de Statistică, Cercetarea Bugetelor Gospodăriilor Casnice.

Fig. 1. Pragurile sărăciei pe indicatori și ani, lei

Analiza ratei sărăciei absolute în perioada anilor 2018 - 2022 denotă o ușoară fluctuație de la 23% în anul 2018 până la 26,8% în anul 2021. În anul 2022 rata sărăciei absolute denotă o semnificativă creștere, cu circa 6,6 puncte procentuale, comparativ cu anul 2021, înregistrând valoarea de 31,1%. Acest fapt înseamnă, că aproape fiecare a treia persoană din țară trăia sub limita sărăciei absolute în anul 2022, cu un echivalent mediu lunar de 2942 lei.

Analiza ratei sărăciei absolute pe medii rezidențiale denotă că populația din mediul rural este de circa 2,4 ori mai mult expusă sărăciei absolute decât populația din mediul urban. Astfel, în anul 2022, 40,3% din

populația din mediul rural trăia sub limita sărăciei absolute comparativ cu 17,1% - populația din mediul urban. Analiza comparativă a dinamicii ratei sărăciei absolute în mediul rural și urban denotă o creștere mai mare a acesteia în rural în ultimul an. Astfel, în mediul rural rata sărăciei absolute s-a mărit cu 7,5 puncte procentuale în anul 2022 comparativ cu anul 2021. În mediul urban rata sărăciei absolute s-a mărit în aceeași perioadă cu 5,2 puncte procentuale.

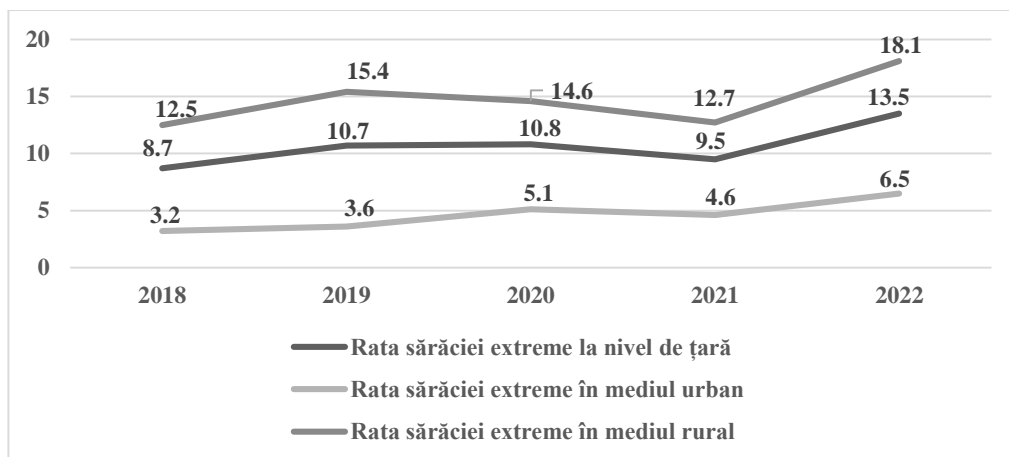
Sursa: Biroul Național de Statistică, Cercetarea Bugetelor Gospodăriilor Casnice.

Fig. 2. Indicatorii sărăciei absolute pe medii, indicatori și ani, %

Rata sărăciei extreme în anul 2022 era de 13,5%, ceea ce înseamnă că 13,5% din populația țării trăia în anul 2022 pe un echivalent mediu lunar per persoană de 2372,7 lei. Comparativ cu anul 2021, rata sărăciei extreme s-a mărit în anul 2022 cu 4 puncte procentuale.

Pe medii de reședință rata sărăciei extreme este mai mare în mediul rural decât în mediul urban de aproximativ 2,9 ori.

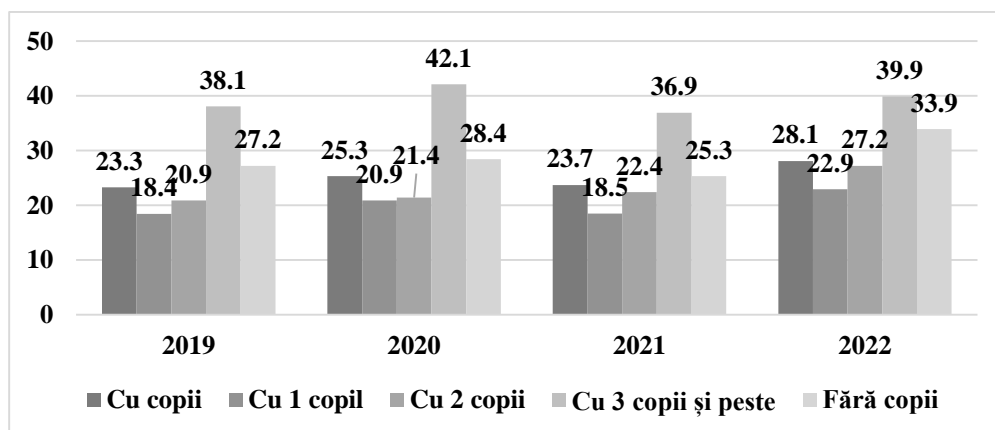
COEZIUNEA SOCIALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA: ANALIZĂ COMPARATIVĂ (2020-2023)

Sursa: Biroul Național de Statistică, Cercetarea Bugetelor Gospodăriilor Casnice.

Fig. 3. Rata sărăciei extreme pe medii, indicatori, ani

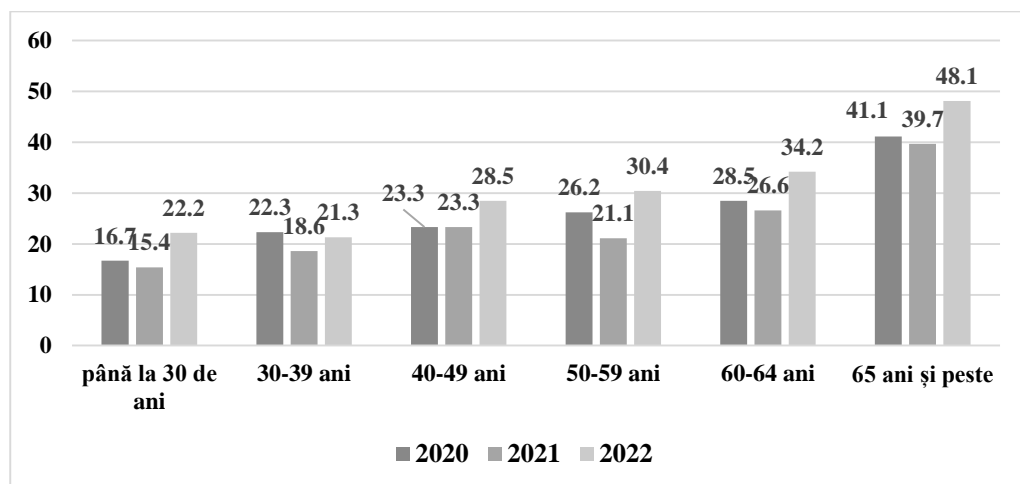
În funcție de numărul de copii în gospodărie rata sărăciei absolute este mai mare în mediul familiilor cu copii (33,9%) comparativ cu familiile fără copii (28,1%). În funcție de numărul de copii, odată cu creșterea numărului de copii în familie rata sărăciei absolute crește cu circa de la 22,9% în familiile cu un copil la 39,9% - în familiile cu trei copii și mai mult.

Sursa: Biroul Național de Statistică, Cercetarea Bugetelor Gospodăriilor Casnice.

Fig. 4. Rata sărăciei absolute pe numărul de copii în gospodărie și ani, %

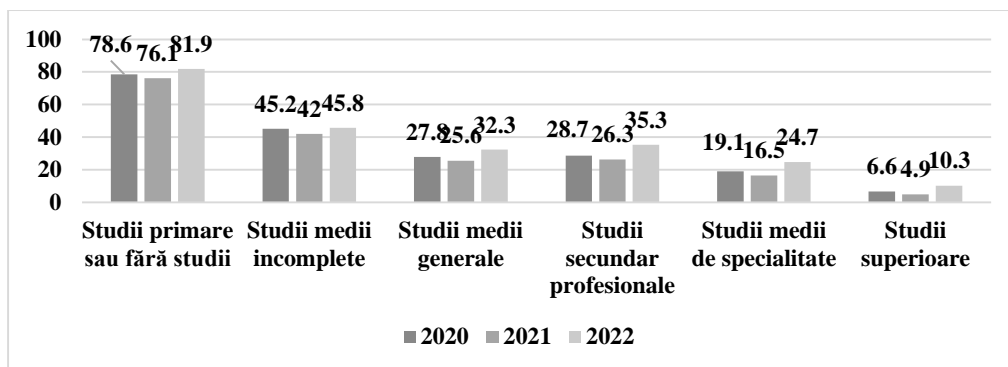
O dată cu avansarea în vârstă a capului gospodăriei sporește rata sărăciei absolute (de la 21,3% în grupul de vârstă 30-39 ani la 48,1% în grupul de vârstă de 65+ani). Astfel, în anul 2022 practic fiecare a doua familie, în care capul gospodăriei era de 65+ ani trăia în sărăcie absolută. Comparativ cu anul 2021 ponderea acestor familii în grupul dat de vârstă a sporit cu 8,4 puncte procentuale.

Sursa: Biroul Național de Statistică, Cercetarea Bugetelor Gospodăriilor Casnice.

Fig. 5. Rata sărăciei absolute după grupe de vârstă a capului gospodăriei și ani, %

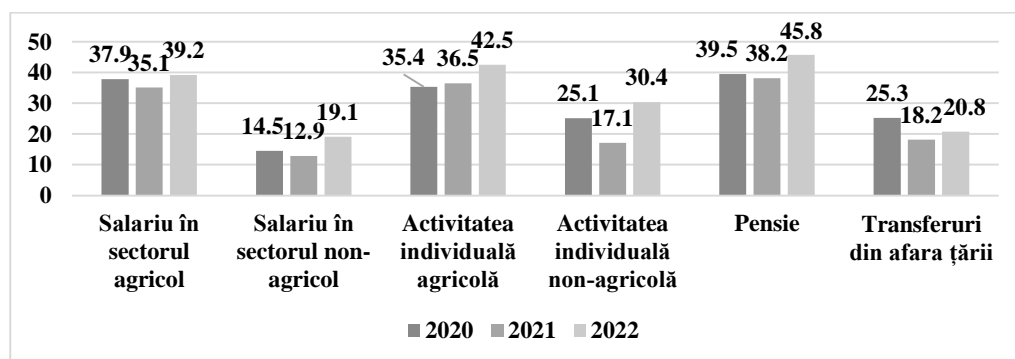
Rata sărăciei absolute crește odată cu reducerea nivelului de studii al capului familiei. Astfel, în anul 2022, 82% din familiile în care capul familiei avea studii primare sau nu avea studii deloc trăiau sub limita sărăciei absolute. Comparativ, doar 10,3% din familiile în care capul familiei avea studii superioare trăiau sub nivelul sărăciei absolute. Acest fapt argumentează o dată în plus rolul educației în depășirea situației de sărăcie.

Sursa: Biroul Național de Statistică, Cercetarea Bugetelor Gospodăriilor Casnice.

Fig. 6. Rata sărăciei absolute pe nivelul de educație al capului familiei și ani, %

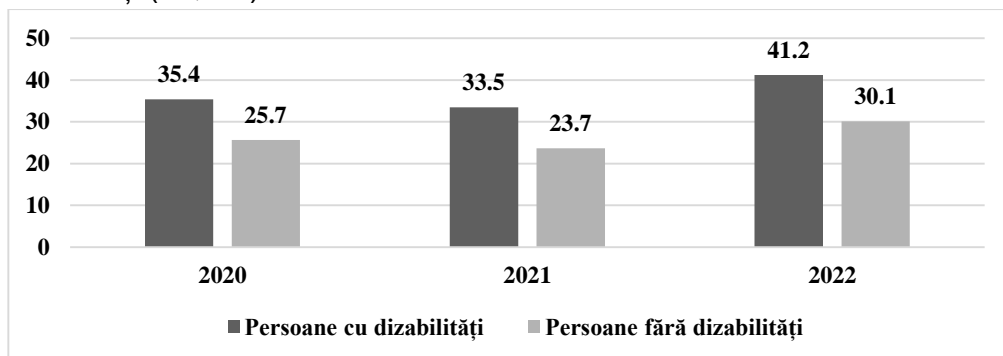
În funcție de sursa principală de venit a capului gospodăriei, rata sărăciei absolute este mai mare în mediul pensionarilor (45,8%), a persoanelor care au activitate individuală agricolă (42,5%), a persoanelor care primesc salarii în agricultură (39,2%). Totodată, rata sărăciei absolute este mai redusă în familiile în care sursa principală de venit a capului gospodăriei este salariul în sectorul non agricol (19,1%).

Sursa: Biroul Național de Statistică, Cercetarea Bugetelor Gospodăriilor Casnice.

Fig. 7. Rata sărăciei absolute pe nivelul de educație al capului familiei pe ani, %

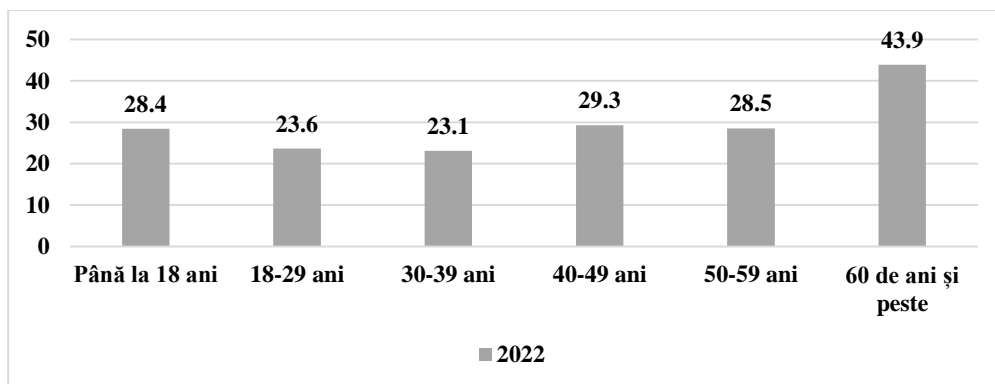
În funcție de dizabilitate, rata sărăciei absolute este mai mare în mediul persoanelor cu dizabilități (41,2%), comparativ cu persoanele fără dizabilități (30,1%).

Sursa: Biroul Național de Statistică, Cercetarea Bugetelor Gospodăriilor Casnice.

Fig. 8. Rata sărăciei absolute pe criteriu de dizabilitate și ani, %

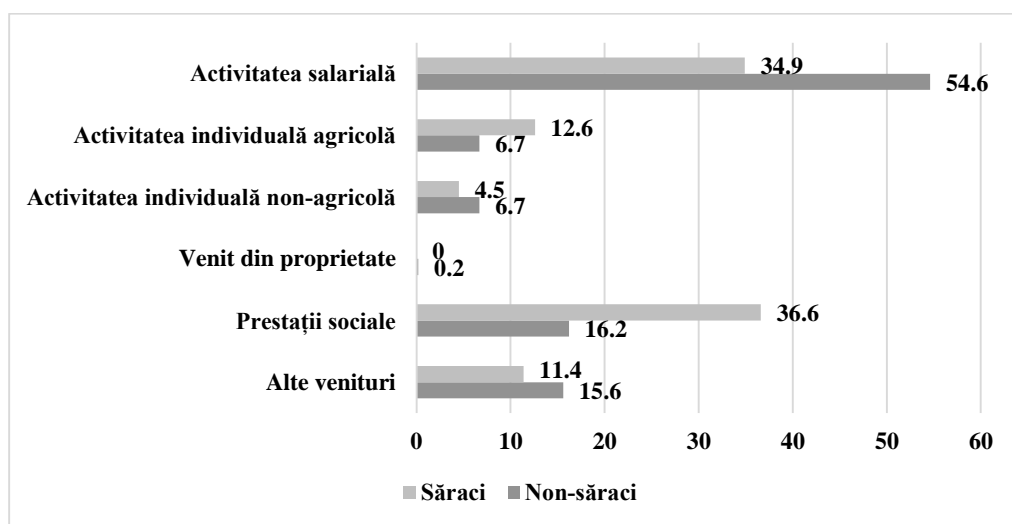
Pe grupe de vârstă, rata sărăciei absolute este mai mare în grupul de vârstă de 60+ (43,9%). Totodată, e cazul să menționăm că practic fiecare al treilea copil, persoană în vârstă de 40-59 ani trăiește în sărăcie absolută.

Sursa: Biroul Național de Statistică, Cercetarea Bugetelor Gospodăriilor Casnice.

Fig. 9. Rata sărăciei absolute pe grupe de vârstă a persoanelor și ani, %

Cercetarea de asemenea a scos în evidență disparitățile dintre populația săracă și non-săracă în ceea ce privește veniturile și cheltuielile de consum medii lunare. Astfel, în cazul populației sărace 34,9% din veniturile medii lunare provin din activitatea salarială, 36,6% din venituri - din prestații sociale și 12,6% din venituri din activitatea individuală agricolă. În cazul populației non-sărace, 54,6% din venituri provin din activitatea salarială, 16,2% - din prestații sociale și 6,7% - din activitatea agricolă și 6,7% - din activitatea non-agricolă. Deci, în cazul populației sărace ponderea venitului mediu lunar din prestații sociale și activități agricole este de două ori mai mare decât în cazul populației non-sărace.

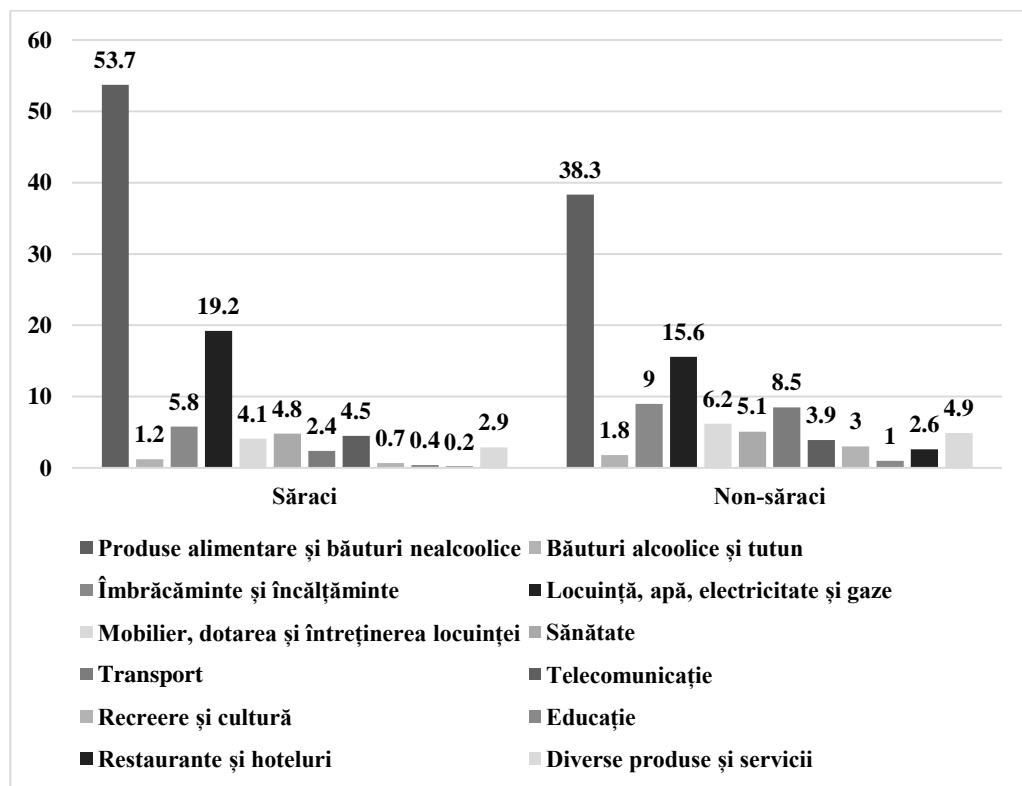

Sursa: Biroul Național de Statistică, Cercetarea Bugetelor Gospodăriilor Casnice.

Fig. 10. Veniturile disponibile medii lunare pe o persoană pe ani, surse de venituri, criteriile de sărăcie, pondere din total venituri

Analiza cheltuielilor de consum pe anul 2022 în populația săracă și non-săracă a scos în evidență faptul că în cazul populației sărace ponderea cheltuielilor pentru produse alimentare, băuturi nealcoolice și servicii comunale constituie mai bine de 2/3 din totalul cheltuielilor de consum comparativ cu circa 50% în cazul populației non-sărace. Acest fapt reduce din posibilitățile populației non-sărace de a-și acoperi nevoile

de sănătate, educație, recreere și cultură. Astfel ponderea consumului celor săraci în domeniul educației este de cinci ori mai mică comparativ cu cei bogați, iar ponderea consumului în domeniul recreării este de mai bine de 4 ori mai redusă.

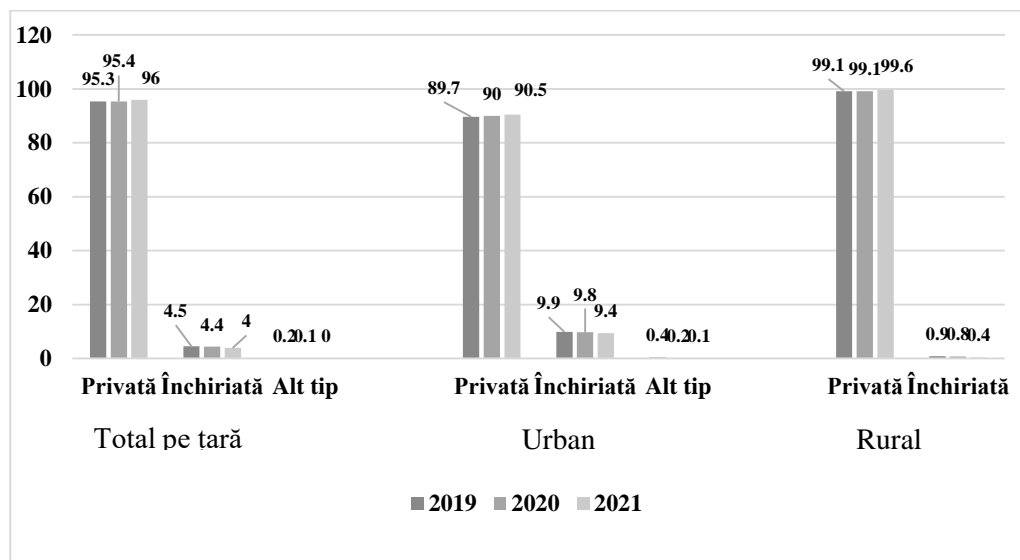

Sursa: Biroul Național de Statistică, Cercetarea Bugetelor Gospodăriilor Casnice.

Fig. 11. Cheltuieli de consum medii lunare pe o persoană, destinația cheltuielilor, criteriile de sărăcie, pondere din total cheltuieli, anul 2022

Accesul la locuințe și la servicii de infrastructură și dotarea cu electrocasnice. Conform datelor BNS, comparativ, pe ultimii trei ani a sporit ponderea populației care are în posesie locuințe private (de la 95,3% în 2019 la 96% în anul 2021) și s-a redus ponderea celor care arendează locuințe. Pe medii rezidențiale, în mediul urban a sporit

ponderea populației care are în posesie locuințe private de la 89,7% în anul 2019 la 90,5% în anul 2021. În mediul rural ponderea persoanelor care au în posesie locuințe private a sporit cu 0,5%, constituind în anul 2021 - 99,6%.

Sursa: Biroul Național de Statistică, Cercetarea Bugetelor Gospodăriilor Casnice.

Fig. 12. Structura gospodăriilor pe medii, tipul locuinței și ani, %

Analiza datelor statistice privind dotarea locuințelor cu comodități pentru anii 2019-2021 denotă o sporire a ponderii locuințelor la nivel de țară care au apeduct în interiorul locuinței (de la 70,6% la 76,3%), grup sanitar cu apă în interiorul locuinței (de la 54,2% la 60,2%), baie sau duș în interiorul locuinței (de la 61,1% la 66,4%), conexiune la internet (de la 60,8% la 66,8%). Pe medii rezidențiale, în particular observăm îmbunătățirea comodităților în mediul rural. Astfel, în perioada 2019-2021 a sporit ponderea locuințelor din mediul rural care au apeduct în interiorul locuinței (de la 55,3% la 63,8%), grup sanitar cu apă în interiorul locuinței (de la 32,7% la 41,6%), baie sau duș în interiorul locuinței (de la 42,5% la 51,2%), conexiune la internet (de la 51,3% la 58,0%). Evident, comparativ

cu mediul urban ponderea locuințelor cu comodități în mediul rural continuă să fie mult mai redusă.

Conform cercetării bugetelor gospodăriilor casnice gospodăriile din mediul urban erau mai bine dotate cu electrocasnice în anul 2021 decât cele din mediul rural. Astfel, la 100 de gospodării din mediul urban reveneau 92 aspiratoare, 91 mașini de spălat, 76 computere, 35 autoturisme. În mediul rural la 100 de gospodării reveneau 68 aspiratoare, 60 mașini de spălat, 52 computere și 25 autoturisme. Cu toate acestea analiza datelor statistice pe trei ani, inclusiv pentru mediul rural, denotă o îmbunătățire considerabilă a nivelului de dotare cu electrocasnice (vedeți *Tabelul 1*).

Tabelul 1. Dotarea gospodăriilor cu electrocasnice, în funcție de mediul rezidențial, pe ani [19]

	2019		2020		2021	
	Urban	Rural	Urban	Rural	Urban	Rural
Computer, notebook, tabletă	74,2	49,6	74,0	51,9	76,0	51,7
Frigider, congelator	99,6	95,5	99,4	98,1	99,8	97,7
Mașina de spălat rufe automat	87,5	49,0	89,3	55,0	91,3	59,7
Mașina de spălat vesela	5,4	0,7	5,3	0,6	6,8	1,0
Cuptor cu microunde	56,6	39,6	57,3	42,2	61,4	45,2
Aparat de aer condiționat	13,1	1,7	14,4	2,0	12,4	2,0
Aspirator	88,1	64,4	89,3	69,4	91,7	68,0
Autoturism	30,0	23,8	30,9	23,7	34,8	24,7

Sursa: Biroul National de Statistică, Cercetarea Bugetelor Gospodăriilor Casnice.

Percepțiile populației privind calitatea vieții. Cercetările efectuate în teren au scos în evidență o sporire a ponderii populației satisfăcută de viață în general în ultimii 4 ani. Astfel dacă în anul 2019 ponderea populației nesatisfăcută de viață depășea cu 4% ponderea celor satisfăcuți de viață (IOPD=-4), atunci în anul 2023 ponderea populației

satisfăcută de viață depășea cu 7% ponderea celor nesatisfăcuți (IOPD=7%).

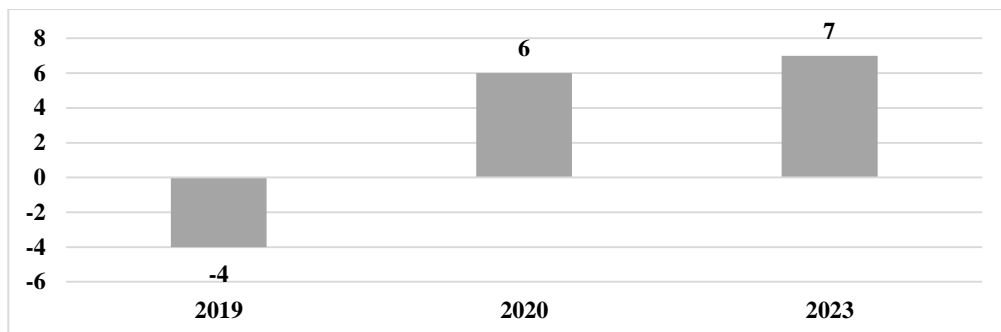

Fig. 13. Grad de satisfacție de viață în general, IOPD, pe ani

Cercetările de asemenea au scos în evidență faptul că gradul de satisfacție de viață depinde de nivelul de educație, mediul rezidențial, angajarea în câmpul muncii, veniturile populației. Astfel, conform cercetării din 2020, ponderea persoanelor nesatisfăcute de viață era mai mare în mediul bărbaților, persoanelor în vârstă de 25-29 ani, persoanelor din mediul rural, cu studii reduse, neangajate în câmpul muncii, cu nivel de venituri mai jos de medii sau redus [2, p. 150-152].

Ponderea persoanelor care își apreciază veniturile ca fiind reduse sau foarte reduse continuă să fie destul de înaltă pe parcursul celor patru ani deviind între 44% și 57%. 1/3 sau mai bine de 1/3 din populație menționează că veniturile le ajung pentru un trai decent, dar nu-și pot procura lucruri mai scumpe, iar între 12% și 19% din persoane au indicat că pot să-și cumpere și lucruri mai scumpe cu unele restrângeri, sau fără limitări.

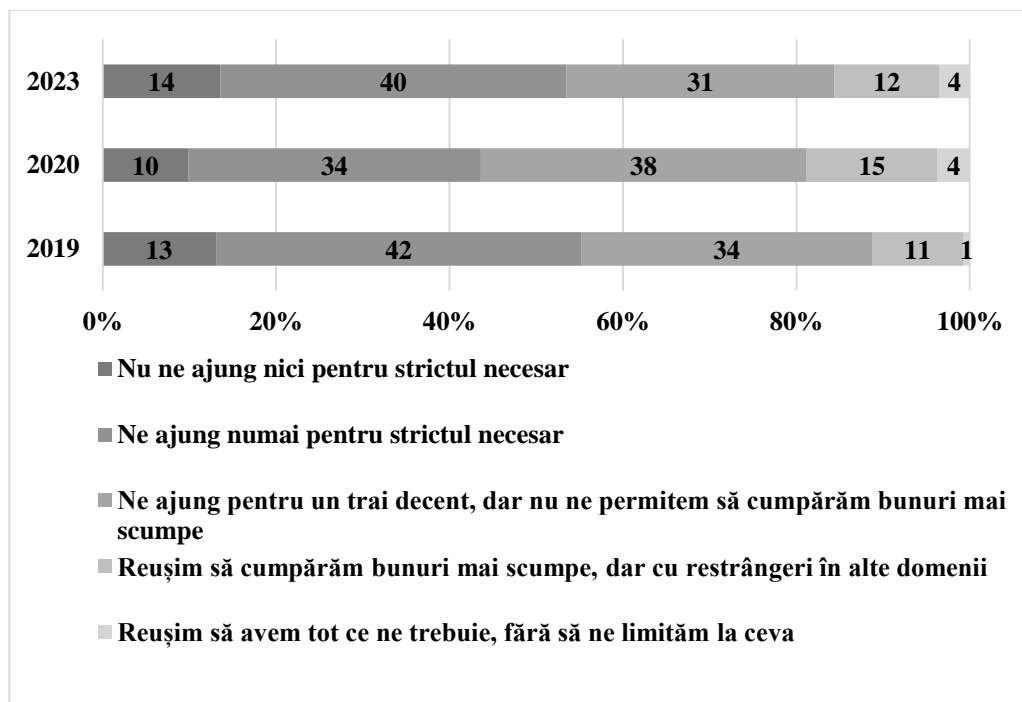

Fig. 14. Aprecierea veniturilor actuale ale familiilor, % pe ani

Satisfacția de serviciile sociale. Analiza comparativă a datelor celor trei cercetări a scos în evidență o sporire a gradului de satisfacție al respondenților de serviciile educaționale. Astfel, dacă în anul 2019 ponderea persoanelor satisfăcute de serviciile educaționale depășea cu 7% ponderea persoanelor nesatisfăcute de aceste servicii, atunci în anul 2023 ponderea persoanelor satisfăcute de educație depășea cu 17% ponderea celor nesatisfăcute. Acest fapt se datorează în mare parte eforturilor depuse de guvern în asigurarea unei educații de calitate, precum și investițiilor efectuate în domeniul infrastructurii educaționale în ultimii ani.

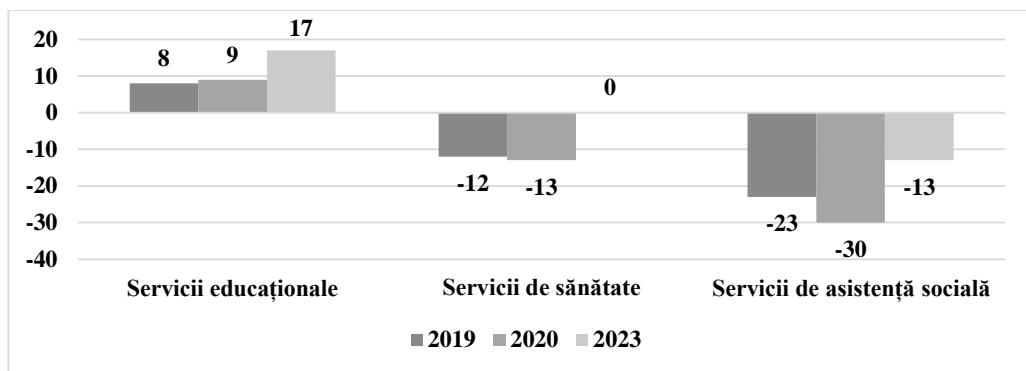

Fig. 15. Grad de satisfacție de serviciile sociale, IOPD, %, pe ani

De asemenea, menționăm tendințe pozitive și în aprecierea serviciilor de sănătate și a celor medicale, deși Indexul Opiniei Dominante continuă să fie egal cu 0 sau negativ. Astfel, în cazul serviciilor sociale, în anul 2023, ponderea aprecierilor pozitive a fost egală cu ponderea aprecierilor negative; cu toate acestea comparativ cu anul 2019, ponderea aprecierilor negative s-a redus. În cazul serviciilor de sănătate, în anul 2020 se observă o creștere a ponderii aprecierilor negative, acestea prevalând cu 30% aprecierile pozitive, fapt argumentat prin reducerea accesului la sănătate a populației în contextul pandemiei COVID-19. În anul 2023, ponderea aprecierilor negative se reduce cu până la -13%.

Analiza comparativă a datelor celor trei cercetări denotă o pondere destul de înaltă a respondenților nesatisfăcuți de calitatea drumurilor din localitate, transportul public, încălzirea și canalizarea centralizată, evacuarea deșeurilor menajere. Cu toate acestea pe parcursul celor patru ani de cercetare se observă o tendință de mărire a aprecierilor pozitive. Astfel, ponderea persoanelor satisfăcute de evacuarea deșeurilor menajere depășește cu 11% ponderea persoanelor nesatisfăcute. Ponderea persoanelor satisfăcute de canalizarea centralizată depășește cu 8% ponderea persoanelor nesatisfăcute. Ponderea populației care este satisfăcută de serviciile de apă la robinet depășește cu 35% ponderea populației nesatisfăcute de aceste servicii.

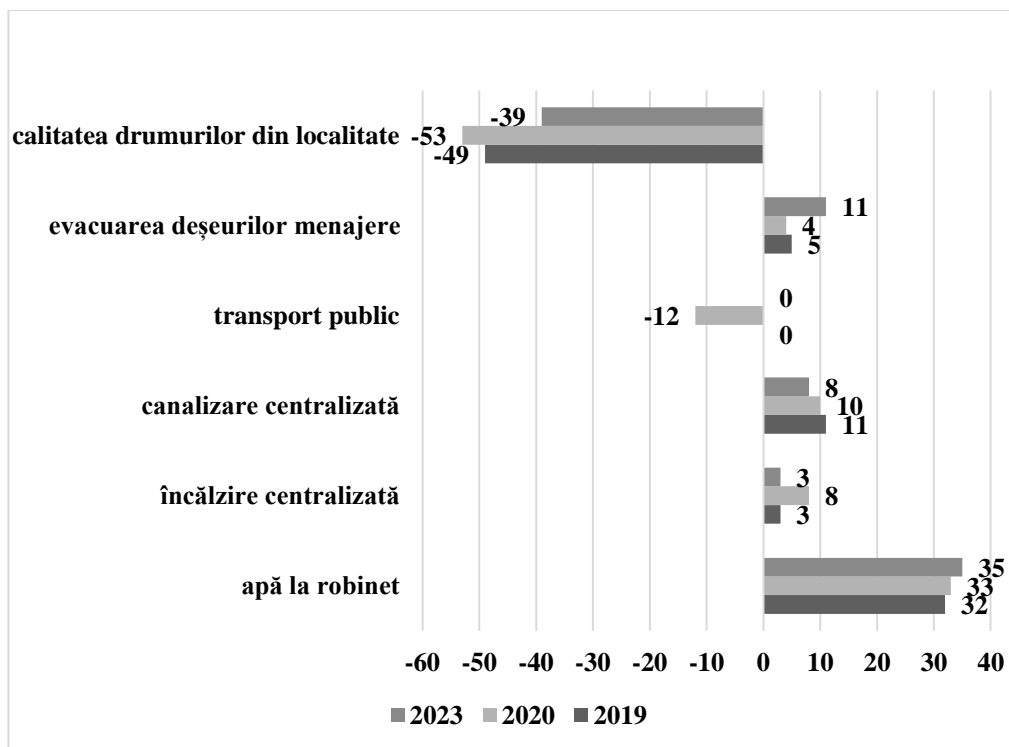

Fig. 16. Grad de satisfacție de servicii de infrastructură, IOPD %, pe ani

Cu referință la alte aspecte ale vieții, ponderea respondenților satisfăcuți de casa în care locuiesc depășește cu 57% ponderea celor nesatisfăcuți (IOPD pozitiv este cu 15 puncte procentuale mai mare decât în anul 2019). Ponderea respondenților satisfăcuți de locul de muncă este cu 32% mai mare decât a celor nesatisfăcuți (IOPD pozitiv este cu 18 puncte procentuale mai mare decât în 2019).

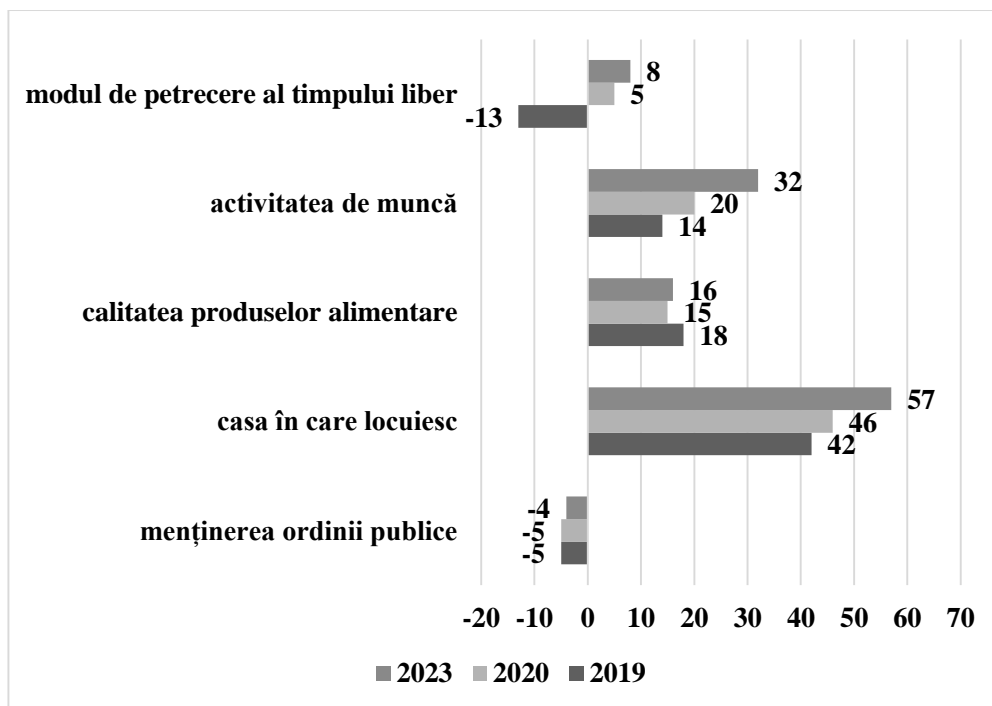

Fig. 17. Grad de satisfacție de alte aspecte ale vieții, IOPD, %, pe ani

Ponderea respondenților satisfăcuți de modul de petrecere a timpului liber este cu 8% mai mare decât a celor nesatisfăcuți (IOPD pozitiv este cu 21 puncte procentuale mai mare decât în 2019).

Gradul de satisfacție de calitatea produselor alimentare a rămas practic la nivelul anului 2019, ponderea persoanelor satisfăcute de acest aspect depășind cu 16% ponderea celor nesatisfăcuți. În anul 2019, IOPD calitatea produselor alimentare era de 18%.

Cercetările denotă o sporire a ponderii persoanelor satisfăcute de accesul la internet cu 18 puncte procentuale (de la IOPD=49% în anul 2019 la IOPD= 67% în anul 2023). Astfel în anul 2023 ponderea persoanelor satisfăcute de serviciile de internet depășea cu 67% ponderea celor nesatisfăcute. Gradul de satisfacție de accesul la informație prin diferite tipuri de media rămâne la același nivel pe parcursul celor 4 ani, IOPD fiind în jur de 52%-53%. Astfel, ponderea persoanelor satisfăcute de accesul la media depășea cu 52% în anul 2023 ponderea persoanelor nesatisfăcute.

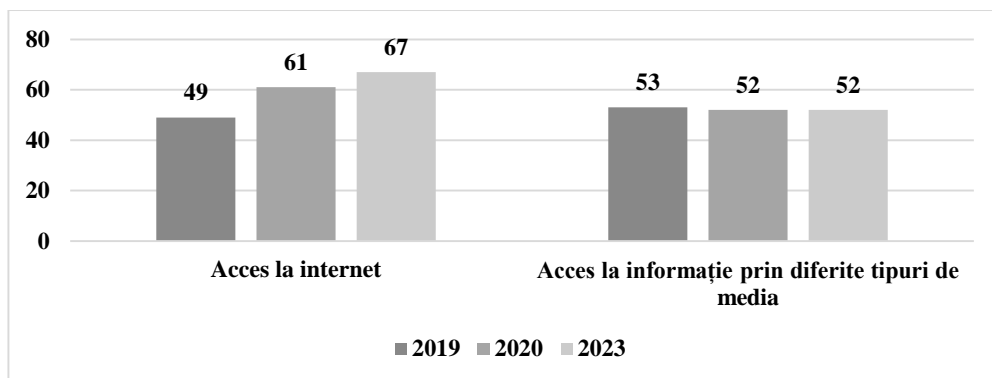

Fig. 18. Grad de satisfacție de accesul la internet și informații prin diferite surse media, IOPD, %, pe ani

Gradul de satisfacție de comunitatea în care trăiește respondentul este în continuă creștere pe parcursul celor 4 ani și ajunge la 56% în anul 2023, ceea ce înseamnă că ponderea persoanelor satisfăcute de comunitatea în care locuiesc este cu 56% mai mare decât a celor nesatisfăcute. Acest fapt poate fi argumentat atât de schimbările pozitive care au avut loc la nivel de comunități prin implementarea unor programe de infrastructură, cât și prin reevaluarea atitudinilor în contextul unui război apropiat și a distrugerilor din Ucraina.

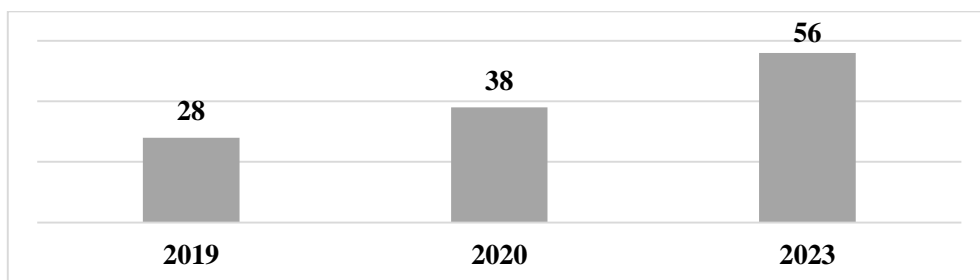

Fig. 19. Grad de satisfacție de comunitatea în care locuiește respondentul, IOPD, % pe ani

Analiza comparativă a gradului de satisfacție de diferite aspecte ale vieții pe grupuri cu nivel diferit de activism civic denotă că în grupul cu activism civic înalt ponderea respondenților satisfăcuți de comunitatea, casa în care trăiește, calitatea produselor alimentare, activitatea de muncă,

petrecerea timpului liber, accesul la informație și la internet este cu mult mai mare comparativ cu grupul de referință. Cercetarea de asemenea a scos în evidență faptul că pandemia COVID-19 a avut un efect dezastruos asupra calității vieții în special a grupurilor cu nivel redus de studii, din mediul rural, tinerilor, persoanelor în etate. Mai bine de 2/3 din respondenți continuă să le fie frică de faptul că ar putea să se îmbolnăvească de COVID-19 și să nu aibă acces la serviciile medicale, că nu vor putea munci din cauza bolii și nu vor avea resurse financiare suficiente pentru a plăti pentru servicii comunale, produse alimentare, studiile copiilor. Circa 2/3 din respondenți nu sunt prea satisfăcuți de faptul cum Guvernul a gestionat criza provocată de pandemie, și cam tot atâția manifestă un nivel redus de încredere în faptul că instituțiile statului i-ar putea ajuta în condițiile în care s-ar confrunța cu un caz de maladie, formă severă. Marea majoritate continuă să se bazeze doar pe rude și prieteni în cazuri urgente [2, p. 169-172].

Deși respondenții au un spirit destul de critic față de nivelul lor de trai în prezent, totuși ponderea respondenților care consideră că ei au un trai mai bun decât al părinților lor depășește cu 32% ponderea celor care sunt de părerea că traiul lor este mai prost decât cel al părinților lor. Este de menționat că în anul 2020 ponderea respondenților care considera că au un trai mai bun ca al părinților lor era cu 45% mai mare decât cea a respondenților cu aprecieri negative. Odată cu războiul din Ucraina, unii respondenți și-au revăzut aprecierile.

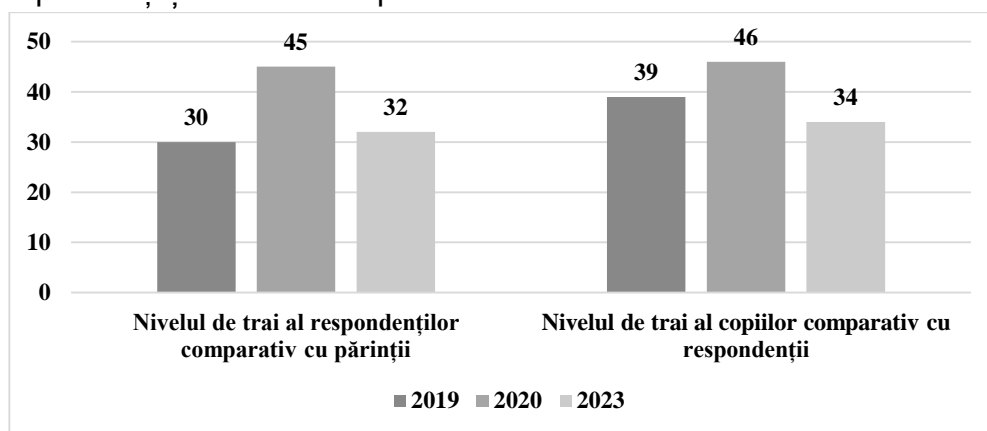

Fig. 20. Aprecierea nivelului de trai al respondenților comparativ cu părinții și copiii lor, IOPD, % pe ani

Totodată marea majoritate a respondenților sunt optimiști și cred că copiii lor vor avea un trai mai bun ca al lor. Astfel ponderea respondenților de părerea că copiii lor vor avea un trai mai bun ca al lor depășește cu 34% ponderea celor care cred că copiii lor vor avea un trai mai prost.

Impactul pandemiei COVID-19 asupra bunăstării sociale. Cercetările sociologice au scos în evidență faptul că pandemia COVID-19 a avut un impact foarte negativ asupra bunăstării populației. Cercetarea coeziunii sociale din 2020 a constatat că circa 2/3 din respondenți s-au confruntat cu frica că nu vor putea accesa serviciile medicale în caz de infectare, nu vor putea asigura familia cu produse de primă necesitate și că nu vor putea achita serviciile comunale. Mai bine de jumătate din respondenți au avut frică că nu vor putea asigura copiii cu studii de calitate, iar peste 40% din respondenți au manifestat frică că vor pierde locul de muncă [1, p. 52-55].

Cercetarea bugetelor gospodăriile casnice efectuată de către BNS denotă că circa 15% din gospodăriile care aveau un membru al gospodăriei muncind peste hotare au indicat că acesta s-a întors acasă deoarece a pierdut locul de muncă. De asemenea circa 3% din gospodăriile cu membri care munceau în Republica Moldova au indicat că aceștia au pierdut locul de muncă. Veniturile în gospodăriile în care cineva și-a pierdut locul de muncă au fost cu 37,4% mai reduse decât în familiile în care membrii și-au păstrat locul de muncă. De asemenea și cheltuielile de consum în aceste familii au fost cu 17,5% mai mici decât în familiile în care membrii aveau un loc de muncă. Gospodăriile care s-au confruntat cu probleme financiare au implementat diferite strategii pentru a depăși situațiile. Astfel, circa 19,9 % au economisit pe produse alimentare, 19,5% au folosit economiile pe care le aveau pentru zile negre, 4,6% au achitat parțial serviciile comunale și 3,2% au apelat după ajutor financiar [20].

Cercetările sociologice de asemenea au scos în evidență faptul că grupurile vulnerabile au avut un acces mai limitat la serviciile de sănătate comparativ cu populația generală pe timp de pandemie, fapt ce le-a afectat starea de sănătate și bunăstarea socială și psiho-emoțională [21, p. 6-7]. Astfel, majoritatea persoanelor cu dizabilități chestionate au menționat că accesul la servicii de sănătate pe timp de pandemie a devenit și mai dificil din cauza situațiilor de urgență, a accesului limitat la

programare, spitalelor arhipline, medicilor ocupați, atitudinii proaste a medicilor și fricii de infectare. Ponderea persoanelor cu dizabilități care au amânat serviciile medicale din cauza situațiilor indicate mai sus este mai mare decât în cazul populației generale, iar amânarea serviciilor medicale a avut un impact negativ asupra stării sănătății unui număr mai mare de persoane cu dizabilități comparativ cu populația generală. Fiecare a doua persoană cu dizabilități comparativ cu fiecare a treia din rândul populației generale a indicat că amânarea serviciilor medicale i-a afectat sănătatea în mare/foarte mare măsură [21, p. 46-81].

În pandemie, 64% din respondenții în îngrijire paliativă, comparativ cu 36% din respondenți din populația generală, au fost nevoiți să reducă cheltuielile destinate cumpărării de produse alimentare și haine, pentru a putea procura medicamente [21, p. 82-116]. Deși ponderea persoanelor în îngrijiri paliative care au accesat serviciile medicale în perioada pandemică este cu 7 puncte procentuale mai mare decât în cazul populației generale, mai bine de 2/3 din respondenți au indicat că a fost foarte dificil să acceseze serviciile medicale din cauza: restricțiilor; stopării programărilor la medicii de familie și medicii specialiști; stopării vizitelor medicilor la domiciliu; amânării programărilor la serviciile de diagnosticare. Persoanele în îngrijire paliativă s-au confruntat cu probleme de procurare a medicamentelor, din cauza lipsei transportului sau a resurselor financiare limitate pentru deplasare. Multe intervenții chirurgicale planificate au fost amânate. Amânarea serviciilor medicale a avut consecințe nefaste pentru fiecare al doilea respondent în îngrijire paliativă, ceea ce este cu 17 puncte procentuale mai mult decât în cazul populației generale.

38% din persoanele cu diabet au fost afectate în mare și în foarte mare măsură de pandemie. Astfel, în mai bine de jumătate de cazuri s-au redus veniturile, au crescut cheltuielile pentru medicamente și servicii medicale, a fost afectată starea emoțională, au întâmpinat dificultăți în accesarea serviciilor medicale etc. În rezultat, multe persoane cu diabet se simt izolate, anxioase, nervoase, stresate, depresive [21, p. 117-143].

Capitalul social și coeziunea socială. Capitalul social a fost măsurat în baza dimensiunilor: apartenența la grupuri și rețele, participare politică și implicare cetățenească, încredere în instituții și persoane,

solidaritate și incluziune socială, identitate și apartenență, securitate personală și libertăți

Noțiunea de capital social este redată cel mai comprehensiv în studiile lui Bourdieu, Coleman și Putnam. Astfel, Pierre Bourdieu în lucrarea sa „Formele capitalului” publicată în 1986, a identificat trei tipuri de resurse de care dispune un individ: capitalul economic, capitalul cultural și capitalul social. Considerând viziunea strict economică asupra capitalului din acea perioadă ca fiind una limitată, autorul definește capitalul social ca „agregatul resurselor reale sau potențiale, care sunt legate de deținerea unei rețele durabile de relații mai mult sau mai puțin instituționalizate de cunoaștere și recunoaștere reciprocă” [22]. Potrivit lui Bourdieu, prin producerea și reproducerea capitalului pot fi explicate inegalitățile sociale.

Spre deosebire de Bourdieu, James Coleman a descris capitalul social ca un bun public de care pot beneficia nu doar cei prin ale căror eforturi a fost generat, ci toți membrii unei structuri de relații [23]. Astfel, „capitalul social este definit prin funcțiile sale. Nu avem de-a face cu o singură entitate, ci cu o varietate de entități diferite, care au două elemente în comun: se referă la unele aspecte ale structurii sociale și facilitează acțiunile întreprinse de anumiți actori în cadrul acestei structuri. Ca și celelalte forme de capital, capitalul social are o funcție productivă, prin aceea că permite atingerea anumitor scopuri, imposibil de realizat în absența sa. O anumită formă de capital social, care se dovedește utilă pentru facilitarea unor anumite acțiuni, poate în același timp să fie inutilă sau chiar dăunătoare pentru altele. Spre deosebire de alte forme de capital, capitalul social rezidă în structura relațiilor care se formează între actorii sociali sau în interiorul acestora” [24].

Robert Putnam definește capitalul social ca acele „caracteristici ale organizațiilor sociale, cum ar fi încrederea, normele și rețelele, care pot îmbunătăți eficiența societății prin facilitarea acțiunilor coordonate” [25]. Din această perspectivă a politologului american, aceste elemente centrale ale capitalului social, permit indivizilor să acționeze mai eficient împreună pentru atingerea obiectivelor comune. Pe baza studiului privind eficiența guvernelor locale din Italia realizat de Putnam în 1993, capitalul social constituie o precondiție a dezvoltării economice și a guvernării

eficiente, contribuind la crearea bunului public și la formarea și reproducerea celorlalte tipuri de capital.

Analiza comparativă a capitalului social și a coeziunii sociale evidențiază interconexiunile și caracteristicile distincte ale acestora. Astfel, cercetările în domeniu scot în evidență rolul capitalului social în dezvoltarea coeziunii sociale și implicațiile sale mai ample asupra bunăstării și dezvoltării societății. Portes (1998) oferă o analiză comparativă a capitalului social și a coeziunii sociale, subliniind asemănările și distincțiile acestora. El susține că, în timp ce capitalul social se referă la resursele încorporate în rețelele sociale, coeziunea socială ține de gradul de conectare și solidaritate în cadrul unei societăți. Portes subliniază că capitalul social poate contribui la coeziunea socială prin promovarea încrederii și a cooperării între indivizi și grupuri [26]. Woolcock (1998) analizează interconexiunea dintre capitalul social, coeziunea socială și dezvoltarea economică. El sugerează că capitalul social, ca o componentă a coeziunii sociale, poate juca un rol crucial în facilitarea creșterii economice și a reducerii sărăciei. Woolcock susține că capitalul social permite acțiuni colective, cooperare și schimb de informații, promovând astfel coeziunea socială și dezvoltarea [27]. Pentru a reflecta relația dintre coeziunea socială și capitalul social, Christiaan Grootaert și Thierry van Bastelaer, prezentând în 2002 constatările și recomandările unei inițiative de măsurare a capitalului social în cadrul unui proiect USAID-IRIS, relevă legătura dintre tipul relațiilor sociale și tipul de capital social. Cercetătorii conchid că „Grade înalte de coeziune socială sunt atinse atunci când capitalul social corespunzător relațiilor verticale este puternic, reflectând relații deschise, responsabile, între stat, pe de o parte, și indivizi și comunități, pe de alta” [28]. Autorii susțin că asemenea societăți se vor caracteriza prin incluziune, respectarea legilor, mijloace de informare deschise tuturor, absența corupției în guvernare. Pe de altă parte, atunci când legăturile verticale sunt slabe, iar capitalul social de tip „bonding” este puternic, fiind dominat de relații de rudenie sau de apartenență la o etnie, coeziunea socială va avea de suferit, iar societatea va fi marcată de excludere socială, inegalitate și opresiune.

În cercetările noastre capitalul social a fost măsurat în baza sub dimensiunilor: participare politică și implicare cetățenească, încredere în

instituții și persoane, solidaritate și incluziune socială, identitate și apartenență, securitate personală și libertăți. În continuare vom analiza tendințele observate după realizarea celor trei cercetări pe aspectele menționate mai sus.

Apartenența la grupuri și rețele. În cadrul acestei cercetări am analizat următoarele aspecte: gradul de identificare a respondenților cu țara Republica Moldova, satul/orașul natal, cartierul în care locuiește, precum și apartenența la diferite grupuri comunitare/instituții cum ar fi partidele și asociațiile obștești.

Analiza gradului de identificare a respondenților cu cartierul, satul/orașul, țară, Europa sau cetățean al lumii a scos în evidență faptul că populația mai curând se autoidentifică cu satul/orașul natal, apoi cu cartierul în care locuiește, după care cu țara - Republica Moldova. Ponderea populației care se autoidentifică în calitate de cetățean al Europei sau în calitate de cetățean al lumii este mult mai redusă, IOPD având o valoare negativă.

Astfel, din *Fig. 21* observăm că ponderea persoanelor care se autoidentifică cu satul/orașul lor natal este mai mare cu 49% decât ponderea celor care nu se autoidentifică. Comparativ în ultimii 4 ani, această pondere s-a redus cu circa 13 puncte procentuale în anul 2020, după care a revenit la valoarea din anul 2019. Cercetările au scos în evidență faptul că ponderea celor care se autoidentifică cu satul/orașul natal este mai mare în mediul rural, grupul de vârstă 50+ și este mai redusă în mediul urban și în grupul de vârstă 18-24 de ani. Acest fapt se datorează lipsei simțului de comunitate în spațiul urban, precum și a mobilității mai mari a tinerilor, în special după finalizarea ciclului de educație secundară [2, p. 51-74].

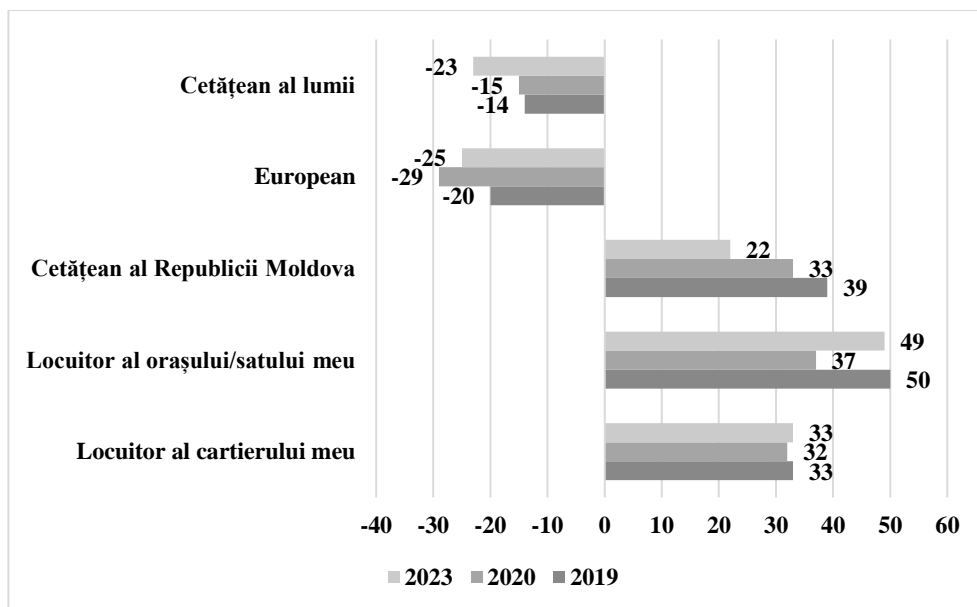

Fig. 21. Grad de apropiere/îndepărtare de următoarele identități, IOPD, % pe ani

Ponderea respondenților care se autoidentifică cu locuitorii cartierului în care trăiesc depășește cu 33% ponderea celor care nu se autoidentifică. Pe parcursul celor patru ani, această pondere a fost constantă, variind între 32-33%. Conform cercetărilor ponderea celor care se autoidentifică cu cartierul în care locuiește este mai mare în mediul rural și în grupul de vârstă 25-29 ani și 50-64 ani [2, p. 51-74].

În ultimii 4 ani se observă o reducere a ponderii respondenților care se autoidentifică cu țara Republica Moldova. Astfel, în anul 2023 Indexul Opiniei Dominante pentru identificarea cu Republica Moldova era de 22%, sau cu 17 puncte procentuale mai mic decât în anul 2019. Acest fapt înseamnă că ponderea respondenților care se autoidentificau cu Republica Moldova depășea doar cu 22% ponderea celor ce nu se autoidentificau în anul 2023.

Totodată este interesant faptul că în ultimii 4 ani a sporit ponderea respondenților care nu se autoidentifică nici cu cetățean al Europei și nici cu cetățean al lumii. Astfel, în anul 2023 ponderea respondenților care nu se autoidentifică cu cetățean al Europei depășea cu 25% ponderea celor care se autoidentifică, IOPD având o valoare negativă egală cu - 25%. Iar

ponderea respondenților care nu se autoidentificau cu cetățean al lumii depășea cu 23% ponderea celor ce se autoidentificau. Considerăm că această negare a apartenenței de țară, Europa și întreaga lume se datorează în mare parte crizelor care au avut loc în ultimii ani, cum ar fi pandemia, războiul din Ucraina, criza energetică etc. Majoritatea respondenților se simt mai curând în siguranță în familia lor, cartierul lor și comunitatea lor și se autoidentifică cu acestea.

Analiza gradului de apropiere/îndepărtare a respondenților de anumite identități pe grupuri cu nivel diferit de activism civic, denotă că în toate grupurile persoanele mai curând se identifică ca locuitor al cartierului, orașului, Republicii Moldova decât ca European sau cetățean al lumii. Cu toate acestea, în grupul cu nivel înalt de activism civic ponderea persoanelor care se identifică ca locuitor al cartierului sau al orașului/satului este semnificativ mai mare comparativ cu populația generală. Gradul înalt de identificare cu cartierul/orașul este un factor care contribuie la implicarea mai mare a acestui grup de respondenți în dezvoltarea comunitară și locală [2, p. 51-74].

În contradicție cu gradul de autoidentificare cu țara, majoritatea cetățenilor sunt mândri de faptul că sunt cetățeni ai Republicii Moldova. Astfel, ponderea celor care au menționat că sunt mândri de faptul că sunt cetățeni ai RM depășește cu 40% ponderea celor care nu sunt mândri. Comparativ cu cercetările precedente, ponderea celor care sunt mândri de cetățenia lor a sporit în ultimii 4 ani. În anul 2019 IOPD era egal cu 31%, iar în anul 2023 - cu 40%.

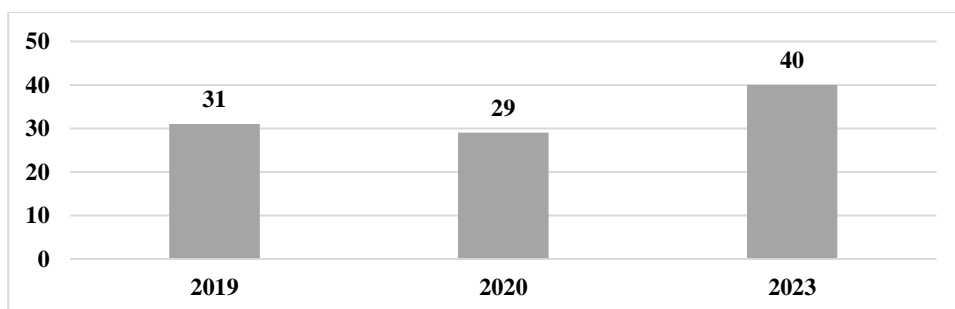

Fig. 22. Grad de mândrie de faptul că sunt cetățeni ai Republicii Moldova, IOPD, % pe ani

COEZIUNEA SOCIALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA: ANALIZĂ COMPARATIVĂ (2020-2023)

Analiza rezultatelor celor trei cercetări denotă că ponderea persoanelor orientate să plece pentru o perioadă sau pentru totdeauna din Republica Moldova continuă să fie destul de înaltă. Mai bine de jumătate din respondenți au manifestat această opinie. Totodată, comparativ cu 2020, în 2023 s-a redus ponderea celor care ar pleca pentru o perioadă cu 8 puncte procentuale și a sporit ponderea celor care nu ar pleca peste hotare cu 6 puncte procentuale.

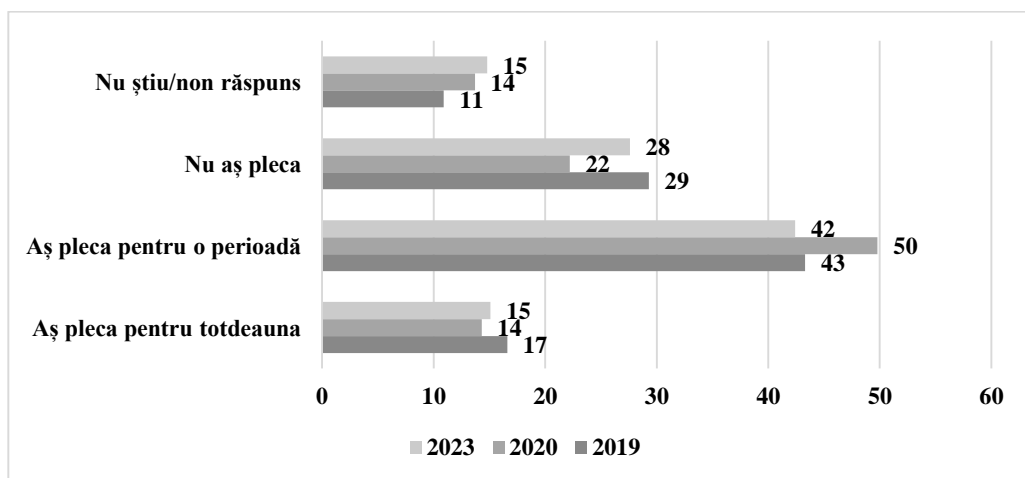

Fig. 23. Orientarea respondenților de a pleca din Moldova, % pe ani

Totodată observăm modificări în motivațiile de a pleca pentru totdeauna din RM. Dacă în anii 2019, 2020 motivația de bază pentru a pleca din Moldova era dacă situația economică ar fi mai rea, în anul 2023 drept motivație de bază pentru migrație pentru majoritatea este - dacă în RM ar fi război.

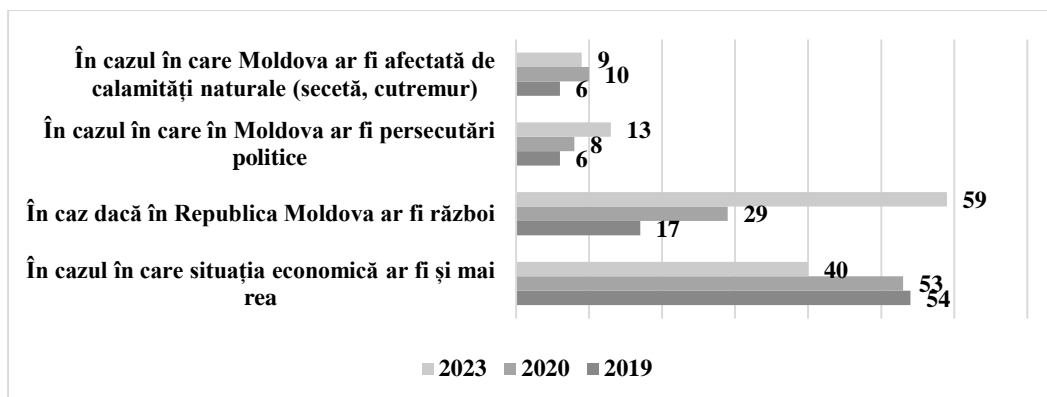

Fig. 24. Condițiile care ar contribui la migrarea populației din Moldova pentru totdeauna, %, pe ani

Apartenența la partide sau asociații obștești. Analiza comparativă a rezultatelor celor trei cercetări scoate în evidență faptul că ponderea persoanelor care s-au declarat membri ai unui partid a rămas constantă în cei patru ani și este destul de redusă. Astfel, în anul 2023, doar 8% din respondenți au indicat că sunt membri ai unor partide. Această pondere redusă poate fi explicată și prin nivelul de încredere redus al populației în partide și în misiunea acestor partide.

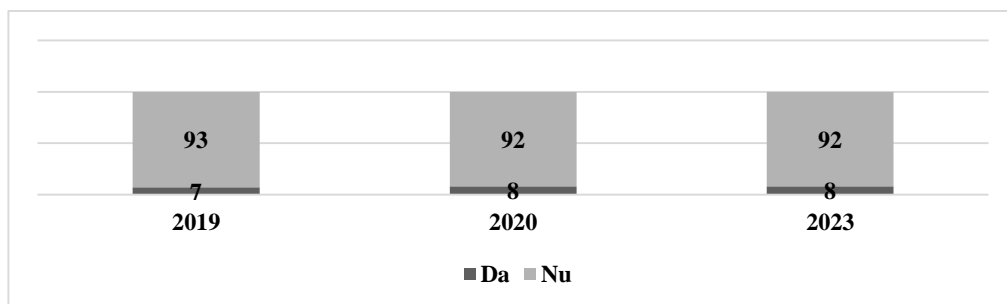

Fig. 25. Ponderea persoanelor care au menționat că sunt membri de partid, % din total, pe ani

Situația este puțin diferită în cazul asociațiilor obștești. Ponderea persoanelor care au declarat că sunt membri ai unor asociații obștești în anul 2023 (12%) este de două ori mai mare comparativ cu anul 2019 (6%). Cu toate acestea considerăm că și 12% este o pondere destul de mică.

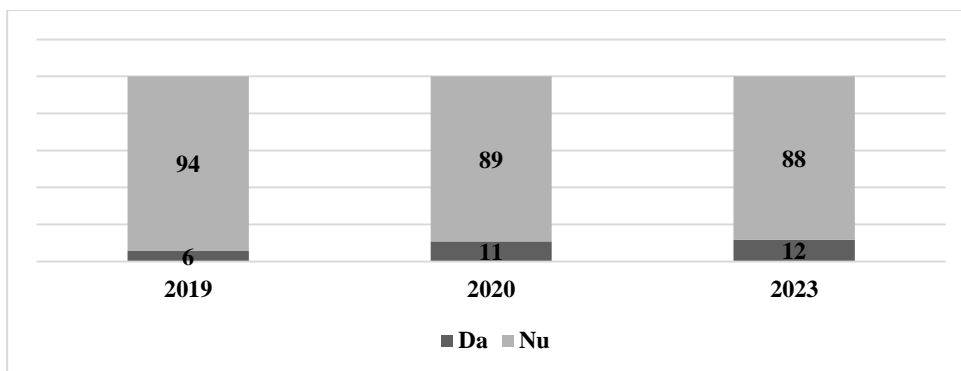

Fig. 26. Ponderea persoanelor care au menționat că sunt membri ai unor organizații obștești, % din total, pe ani

Nivelul de încredere în diferite instituții și persoane. Cercetările în domeniu denotă o legătură destul de strânsă între nivelul de încredere, capitalul social și coeziunea socială. Astfel, conform unor cercetări, coeziunea socială se referă la gradul de solidaritate, unitate și conectare între indivizi și grupuri în cadrul unei societăți. Încrederea, pe de altă parte, reprezintă credința în fiabilitatea, onestitatea și bunăvoința altora. Aceste două concepte sunt strâns legate, deoarece încrederea este o componentă esențială a coeziunii sociale. Putnam (2000) consideră că coeziunea socială și încrederea încurajează cooperarea, reduc conflictele și promovează acțiunile colective în cadrul comunităților. Acestea contribuie la formarea capitalului social, care este asociat cu numeroase beneficii, inclusiv rezultate îmbunătățite în materie de sănătate, creștere economică sporită și guvernare democratică consolidată [5]. Helliwell și alții (2020) menționează relația pozitivă între coeziunea socială, încredere și bunăstarea generală. Nivelurile mai ridicate de coeziune socială și încredere sunt asociate cu creșterea satisfacției de viață, o sănătate mintală mai bună și niveluri reduse de criminalitate și violență [29]. Conform OECD (2021), mai mulți factori contribuie la dezvoltarea și menținerea coeziunii sociale și a încrederii. Acești factori includ normele sociale, valorile comune, guvernarea eficientă, instituțiile favorabile incluziunii, relațiile inter grup pozitive și oportunitățile de implicare și participare civică [30].

Analiza comparativă a datelor celor trei cercetări denotă în continuare un nivel foarte mare de încredere a respondenților în familie, prieteni, vecini, colegii de muncă și Biserică, și un nivel destul de redus de încredere în Parlament, guvern, partide politice, justiție, procuratură și mass-media.

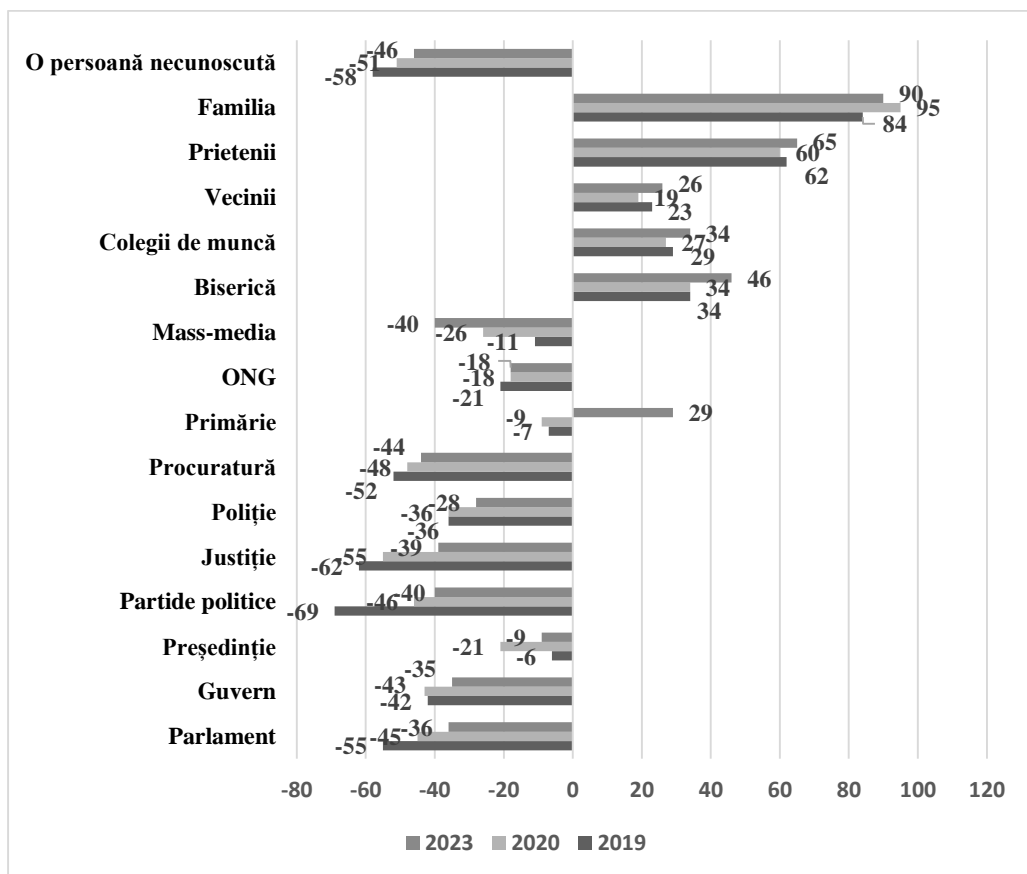

Fig. 27. Nivel de încredere în diferite instituții/persoane, IOPD, %, pe ani

Comparativ pe ani, observăm o creștere cu circa 36 puncte procentuale a nivelului de încredere în primării; astfel, în anul 2023, ponderea persoanelor care aveau încredere în primărie depășea cu 29% ponderea celor ce nu aveau încredere în această instituție. Comparativ cu anul 2020, în 2023 se observă o creștere a nivelului de încredere în

Biserică cu 12 puncte procentuale, în colegii de muncă – cu 7 puncte procentuale, în vecini – cu 7 puncte procentuale, în prieteni – cu 5 puncte procentuale. Menționăm de asemenea reducerea ponderii persoanelor care nu au încredere în Parlament, Guvern, Președinte, Justiție, Poliție, Procuratură, ONG-uri deși IOPD continuă să aibă o valoare negativă. Totodată, se observă o mărire a ponderii persoanelor care nu au încredere în mass-media cu circa 14 puncte procentuale comparativ cu 2020. Astfel ponderea persoanelor care nu au încredere în mass-media depășește cu 40% ponderea celor care au încredere.

Analiza încrederii față de media din diferite țări, denotă o sporire a nivelului de neîncredere a respondenților față de mass-media din Rusia, UE și România și Republica Moldova cu circa 16-20 puncte procentuale. Totodată este cazul să menționăm că ponderea respondenților care nu au încredere în mass-media din Rusia este considerabil mai mare decât ponderea respondenților care nu au încredere în mass-media din UE, România și Moldova.

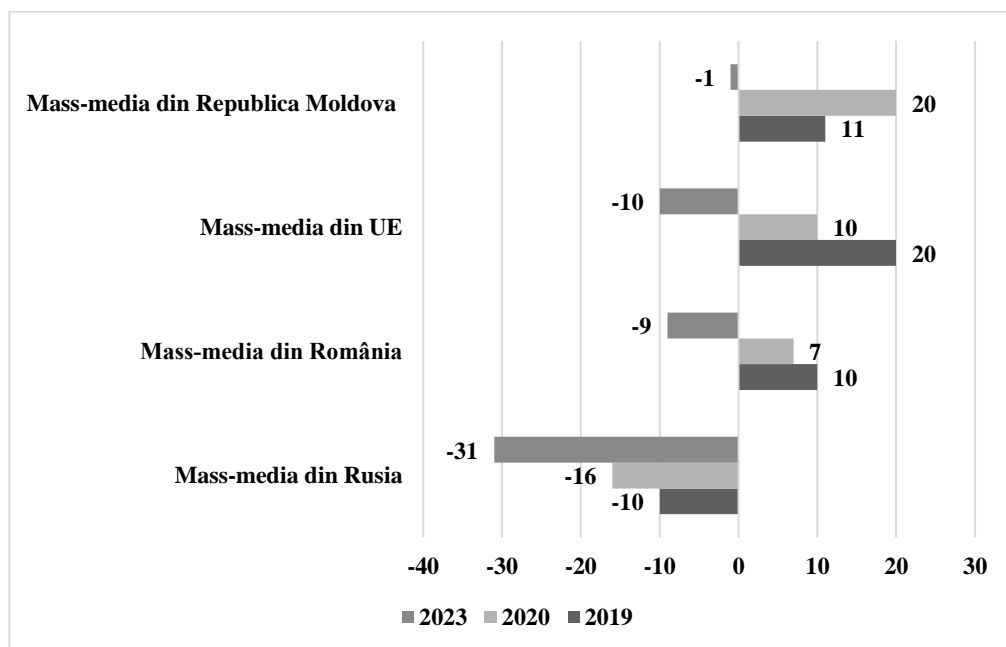

Fig. 28. Nivel de încredere față de media din diferite țări, IOPD, %, pe ani

Participarea politică și implicarea cetățenească. Analiza comparativă a datelor cercetărilor efectuate în teren în perioada 2019-2023 denotă un nivel foarte redus de interes al respondenților față de politică. Astfel, în anul 2023, ponderea persoanelor care nu erau interesate de politică era cu 42% mai mare decât ponderea persoanelor interesate de politică. Comparativ pe ani observăm o reducere a discrepantei dintre ponderea celor interesați de politică și a celor neinteresați de politică în anul 2020, deși indicatorul continuă să aibă o valoare negativă.

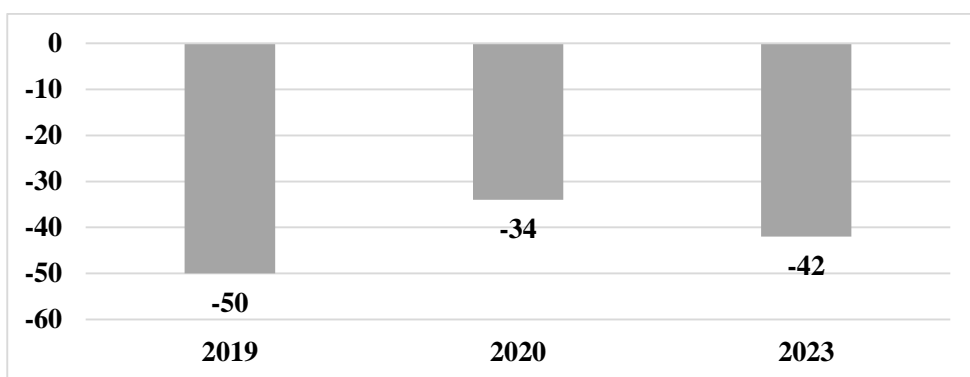

Fig. 29. Grad de interes față de politică, IOPD, %, pe ani

Gradul redus al interesului populației față de politică în Republica Moldova este o consecință a nivelului redus de încredere în partide politice și politicieni, insecuritatea economică și deziluzia față de rezultatele politice.

Nivelul de interes redus față de politică contribuie la rândul său la inactivitatea politică a populației. Astfel, cercetările noastre au demonstrat că ponderea persoanelor care au participat la careva acțiuni politice în ultimii 5 ani este foarte redusă și tendința este spre o reducere și mai mare a activismului politic. Din *Fig. 30* observăm, conform cercetării din anul 2023, doar 6% din respondenți au indicat că au participat la careva demonstrații, greve în ultimii 5 ani, 3% - au participat la acțiuni de blocare a străzilor și 16% - la semnarea unor petiții.

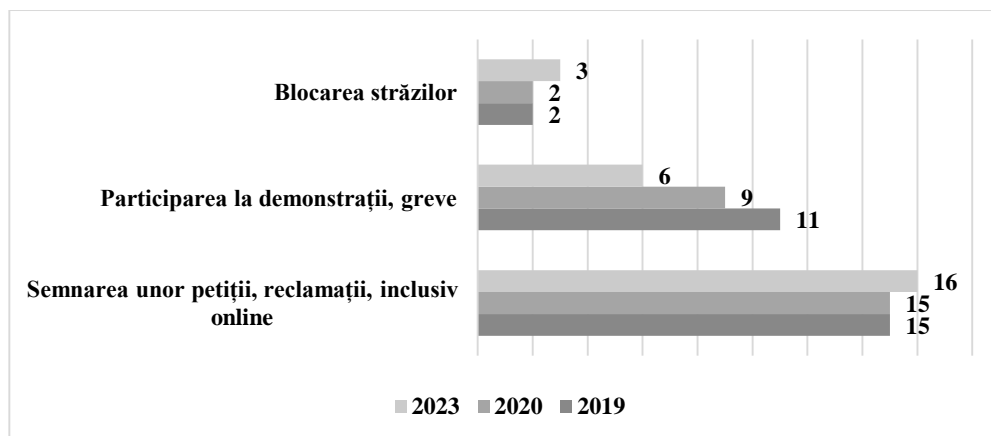

Fig. 30. Ponderea participării respondenților la acțiuni de protest, %, pe ani

Cu toate acestea ținem să reiterăm faptul că participarea la alegeri ca manifestare a voinței politice continuă să fie destul de înaltă. Astfel, conform cercetării din 2020, 81% din respondenți au menționat că au participat la alegerile parlamentare din 2019, 85% din respondenți au participat la alegerile prezidențiale din 2020 și 78% din persoane au declarat că au participat la alegerile locale din 2019 [2, p. 105-120].

Distribuirea respondenților pe grupuri în funcție de nivelul de participare la electorală a scos în evidență trei grupuri de respondenți: respondenți cu nivel înalt de participare electorală, respondenți cu nivel mediu de participare electorală, și respondenți cu nivel înalt de participare electorală. Grupul cu nivel înalt de participare electorală include respondenți care au participat la toate trei alegeri: parlamentare, prezidențiale și locale. Acest grup este cel mai mare și include 81% din respondenți. Grupul cu nivel mediu de participare electorală include respondenții care au participat la cel puțin două electorale și constituie circa 7% din populația chestionată. Grupul cu nivel redus de participare electorală include respondenții care au participat doar la o singură electorală și constituie 11% din populația chestionată.

Distribuirea respondenților pe grupuri cu diferite nivele de participare electorală face posibilă analiza acestor grupuri după structura lor și identificarea aspectelor problematice și a soluțiilor pentru acestea. Analiza grupurilor cu diferit nivel de participare electorală în funcție de sex, a

scos în evidență faptul că ponderea femeilor crește de la 51% în grupul cu nivel redus de participare electorală la 59% în grupul cu nivel înalt de participare electorală, iar cea a bărbaților este în descreștere - de la 49% în grupul cu nivel redus de participare electorală la 41% în grupul cu nivel înalt de participare electorală. Acest fapt denotă axarea strategiilor de comunicare electorală în special pe bărbați, pentru a mări activismul lor electoral. Per mediu rezidențial, ponderea persoanelor cu nivel de activism electoral înalt este mai mare în mediul rural (62%) comparativ cu urban (38%). Analiza grupurilor cu diferit nivel de participare electorală în funcție de vârstă, denotă că circa 2/3 din respondenții cu nivel înalt de participare electorală sunt din grupurile de vârstă 30-39 ani, 40-49 ani și 50-64 ani. Totodată, în grupul cu nivel mediu de participare electorală mai bine de jumătate din respondenți sunt din grupul de vârstă 18-24 ani, iar în grupul de vârstă cu nivel redus de participare electorală, circa 40% sunt din grupurile de vârstă 18-24 ani și 25-29 ani. În acest context este vizibilă necesitatea de a întreprinde măsuri pentru a schimba atitudinile și comportamentul electoral al respondenților din grupurile de vârstă 18-24 de ani și 25-29 ani. Analiza grupurilor cu nivel diferit de participare electorală pe nivele de studii denotă că în grupul cu nivel înalt de participare, peste 2/3 din respondenți au studii profesionale tehnice/vocaționale și superioare. În grupurile cu nivel mediu și redus de participare electorală, circa 2/3 din respondenți au studii primare/gimnaziale și secundare/liceu [2, p. 105-120]. Practic de aici putem deduce că persoanele cu nivel sporit de studii au un nivel de participare electorală mai înalt comparativ cu cele cu nivel redus de studii. În acest context, pentru a mări activismul electoral, este necesar de întreprins măsuri pentru a schimba atitudinile și comportamentele electorale ale persoanelor cu nivel de studii primare/gimnaziale și secundare/liceu.

Implicarea populației în procesele de luare a deciziilor. Analiza gradului de participare a respondenților în procesul de luare a deciziilor la nivel național și comunitar pe parcursul a 4 ani denotă o mică creștere a ponderii persoanelor care au participat la discutarea unor strategii naționale sau planuri locale de dezvoltare. Astfel, conform cercetării din anul 2023, 14% din respondenți au menționat că au participat la discutarea unor strategii naționale în ultimii trei ani, ceea ce este cu 6 puncte

procentuale mai mult comparativ cu datele cercetării din anul 2019. De asemenea 18% din respondenți au menționat în anul 2023 comparativ cu 15% în anul 2019 că au participat la discutarea unor strategii, planuri locale de dezvoltare. Cu toate acestea, ponderea populației pasive continuă să constituie mai mult de 2/3 din populație.

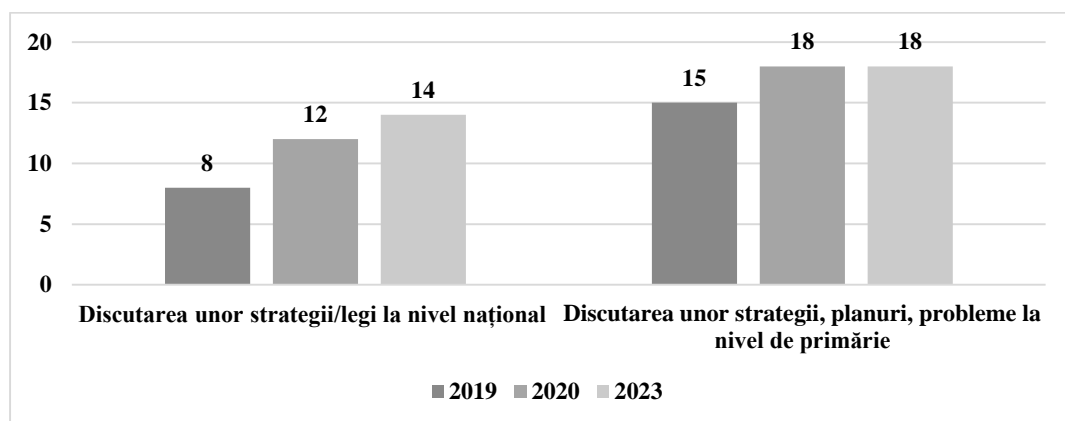

Fig. 31. Ponderea persoanelor care au participat în procesul de luare a deciziilor la nivel de comunitate, %, pe ani

Ponderea persoanelor care au participat la diferite întruniri/adunări la nivel de comunitate frecvent/foarte frecvent a crescut cu 7 puncte procentuale în 2023 comparativ cu 2019, iar ponderea celor care au participat uneori sau deloc a descrescut puțin. Cu toate acestea, ponderea persoanelor care nu au participat deloc la întâlniri comunitare continuă să fie destul de mare - peste 40%.

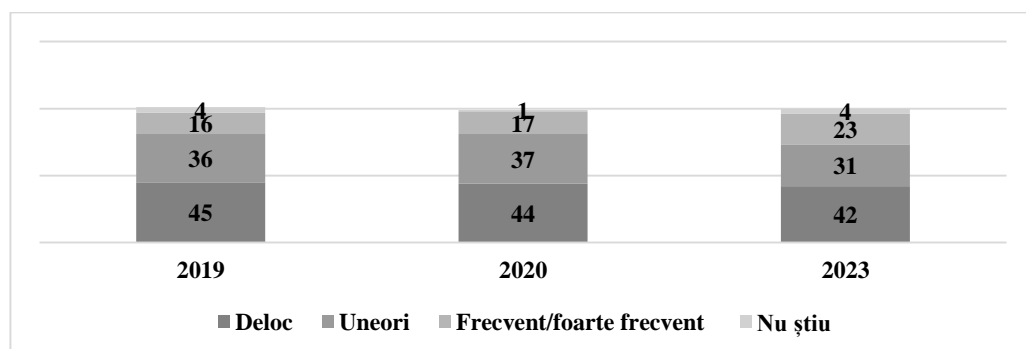

Fig. 32. Grad de participare la întruniri, adunări la nivel de comunitate, %, pe ani

Ponderea persoanelor care au participat frecvent/foarte frecvent la evenimente socio-culturale a sporit cu circa 9 puncte procentuale în ultimii 4 ani, constituind 32% în anul 2023. Totodată s-a redus ponderea celor care au participat uneori sau deloc la aceste evenimente.

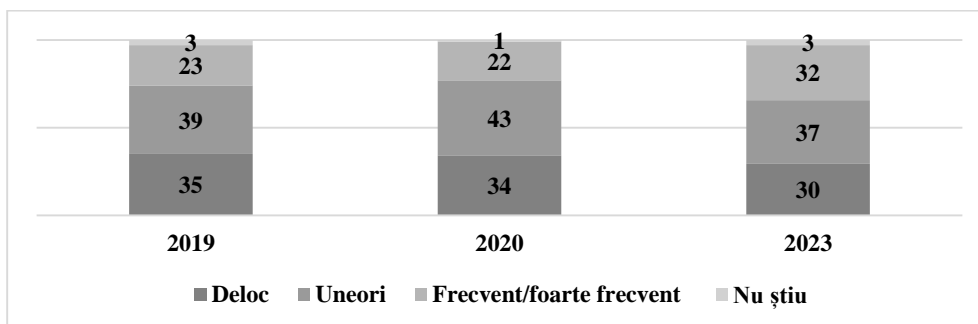

Fig. 33. Grad de participare la evenimente socio-culturale, % pe ani

Pentru a determina care sunt caracteristicile sociodemografice ale persoanelor care participă activ sau sunt pasive în viața comunitară, în anul 2020 am distribuit respondenții în trei grupuri cu nivel diferit de participare comunitară - înalt, mediu, redus. În grupul cu nivel înalt de activism comunitar au fost incluși respondenții care au participat foarte frecvent/frecvent la întruniri, adunări comunitare sau evenimente socio-culturale. În grupul cu nivel mediu de activism comunitar au fost incluși cei care au participat uneori la întruniri, adunări comunitare sau evenimente socio-culturale. În grupul cu nivel redus de activism au fost incluși cei care nu au participat deloc la întruniri, adunări comunitare sau evenimente socio-culturale. Grupul cu nivel înalt de activism comunitar a inclus 446 persoane, ceea ce a constituit 26% din respondenți. Grupul cu nivel mediu de activism a inclus 750 de persoane, ceea ce a constituit 44% și grupul cu nivel redus de activism a inclus 485 de persoane, ceea ce a constituit 29% [2, p. 105-120].

Analiza componenței grupurilor pe nivel de activism în funcție de sex, vârstă și studii a scos în evidență următoarele:

- Femeile participă mai activ în viața comunitară decât bărbații. Astfel, ponderea femeilor este mai mare decât cea a bărbaților în grupul cu nivel de activism comunitar înalt (respectiv, femei

- 62%, bărbați - 38%). În grupul cu nivel de activism redus ponderea bărbaților o depășește pe cea a femeilor (respectiv - 57% și 42%).

- Persoanele de vârsta 30-64 de ani sunt mai active în viața comunitară comparativ cu tinerii de 18-29 de ani. Astfel, în grupul cu nivel înalt de activism comunitar mai bine de 70% din respondenți sunt de vârsta 30-64 ani, 18% sunt de vârsta 18-29 de ani și 8% - de 65+ ani. Odată cu reducerea nivelului de activism comunitar scade cota parte a celor de 30-64 de ani (de la 74% în grupul cu activism înalt la 52% în grupul cu activism redus) și crește cota parte a celor de 18-29 de ani (de la 18% în grupul cu activism înalt la 30% în grupul cu activism redus) și a celor de 65+ ani (de la 8% în grupul cu activism înalt la 18% în grupul cu activism redus) constituie doar 18% din respondenți. În schimb în grupul cu nivel redus de activism comunitar cota tinerilor de 18-29 de ani este de circa 30%.
- Persoanele cu studii superioare manifestă un nivel mai înalt de activism comunitar comparativ cu cei cu studii medii sau mai jos de medii. Astfel, cercetarea denotă o pondere mai mare a celor cu studii superioare (40%) în grupul cu nivel înalt de activism comunitar comparativ cu grupurile cu nivel mediu de activism (31%) și nivel redus de activism (19%). Totodată, ponderea celor cu nivel de studii redus crește de la 13% în grupul cu nivel înalt de activism la 22 % în grupul cu nivel redus de activism comunitar.

Participarea populației în activități de voluntariat și caritate.

Cercetările denotă o creștere a ponderii populației care au participat frecvent/foarte frecvent la activități de voluntariat organizate de biserică - de la 13% în anul 2019 – la 25% în anul 2023 și o descreștere cu 15 puncte procentuale a populației care nu au participat deloc. Acest fapt se datorează în mare parte situațiilor de urgență din ultimii ani - pandemia COVID-19 și războiul din Ucraina, care au mobilizat oamenii din localități la acțiuni de voluntariat și sprijin comunitar.

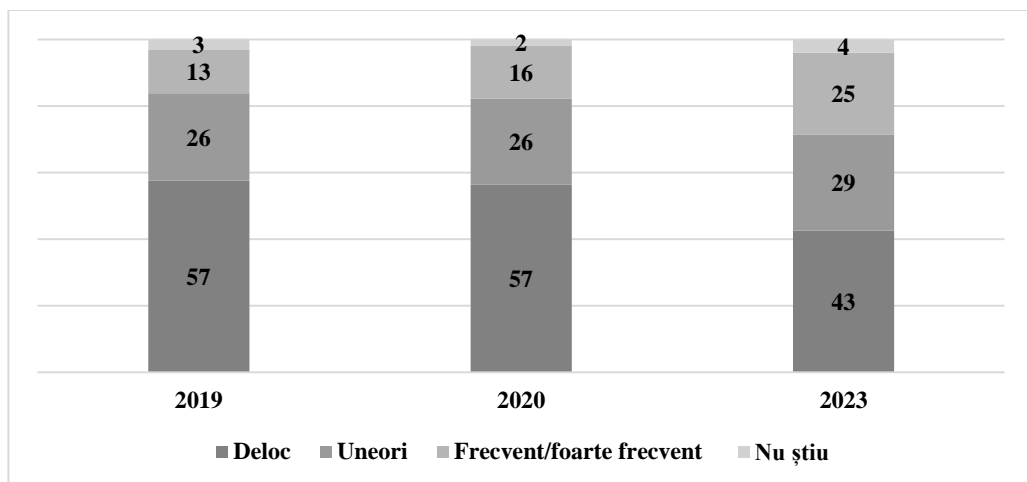

Fig. 34. Grad de participare la activități de voluntariat organizate de biserică, %, pe ani

Se observă aceeași tendință și în cazul mobilizării comunitare de către asociațiile obștești, ponderea persoanelor implicate frecvent/foarte frecvent în acțiuni de voluntariat a sporit de la 9% în anul 2019 la 20% în anul 2023.

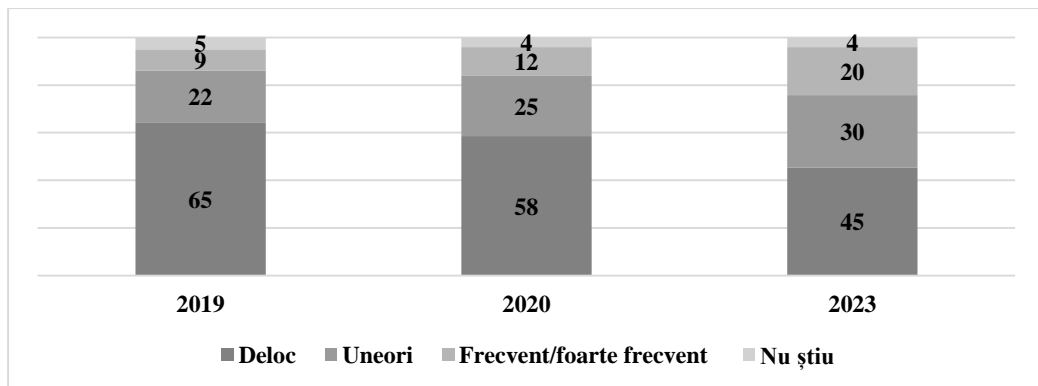

Fig. 35. Grad de participare la activități de voluntariat organizate de asociații obștești, %, pe ani

Cercetările au scos în evidență faptul că în ultimii ani a sporit și gradul de participare a populației la activități de caritate. Astfel, în anul 2023, 28% din populație au indicat că au participat frecvent/foarte

frecvent la acțiuni de caritate, 37% - au participat uneori și 32% - deloc. În anul 2019 circa 45% din respondenți au menționat că nu au participat deloc la acțiuni de caritate.

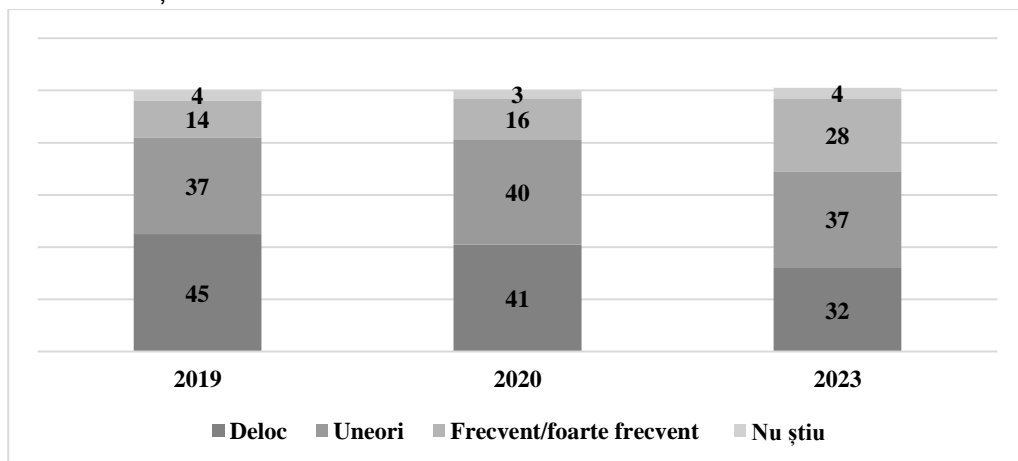

Fig. 36. Grad de participare la activități de caritate, %, pe ani

1/3 din respondenți au menționat în anul 2023 că au oferit frecvent/foarte frecvent donații, 36% - au oferit uneori donații și 27% - nu au oferit deloc donații. În anul 2019, ponderea celor care nu au oferit deloc donații era de 37%.

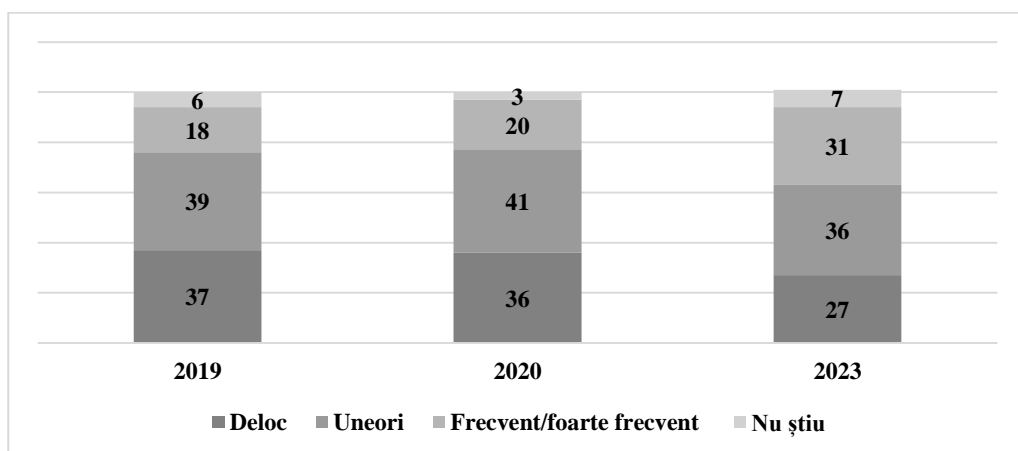

Fig. 37. Ponderea persoanelor care au oferit donații în scopuri caritabile, %, pe ani

În rezultatul cercetării din 2020 am elaborat trei grupuri cu nivel diferit de activism de caritate - înalt, mediu și redus [2, p. 105-120]. Tipologizarea ne-a permis să evidențiem caracteristicile sociode-mografice a persoanelor cu nivel înalt de activism în domeniul carității și cu nivel redus de activism. În rezultatul distribuirii respondenților pe diferite grupuri în funcție de gradul de participare la acțiuni de caritate am stabilit următoarele:

- Femeile mai frecvent decât bărbații sunt antrenate în acțiuni de caritate. În grupul cu activism înalt activități caritate ponderea femeilor era de circa 64% comparativ cu bărbații - 36%.
- Persoanele cu vârsta cuprinsă între 30-64 de ani constituie 2/3 din respondenții cu nivel înalt de activism în caritate. Ponderea persoanelor de 18-29 ani și 64+ ani predomină în mediul grupului cu nivel redus de activism în caritate.
- Persoanele cu studii superioare sunt mai mult incluse în activități de caritate comparativ cu cele cu studii medii și sub medii. 39% din respondenții cu nivel înalt de activism au studii superioare.
- Ponderea respondenților din sectorul public constituie 47% din respondenții cu nivel înalt de activism pe caritate. În grupurile cu nivel mediu și redus de activism ponderea acestora se reduce respectiv la 38% în grupul cu nivel mediu de activism și la 30% - în grupul cu nivel redus de activism. În schimb ponderea persoanelor din sectorul privat crește de la 22% în grupul cu nivel înalt de activism până la 32% în grupul cu nivel redus de activism pe caritate.
- Analiza grupurilor cu nivel diferit de activism pe medii rezidențiale nu denotă careva discrepanțe majore. Respondenții din mediul rural predomină în toate trei grupuri. Deși este cazul să menționăm în baza analizelor efectuate pe tipuri de activități de caritate, că pentru persoanele din mediul rural este mai caracteristică activitatea de voluntariat în scopuri caritabile, iar pentru cei din urban - donațiile bănești. Este și un lucru firesc în condițiile în care respondenții de la oraș beneficiază de salarii mai mari. Totodată, persoanele din rural păstrează memoria spiritului de solidaritate din

comunitățile lor de la părinți, bune și continuă să promoveze aceleași valori de ajutor reciproc.

Așadar, portretul mediu al persoanelor cu nivel înalt de activism pe caritate este următorul: femeie cu vârsta cuprinsă între 30-64 de ani, din mediul rural sau urban, din zonele geografice de Centru sau Sud, activează în sectorul public și are venituri medii sau mai sus de medii.

Portretul mediu al persoanelor cu nivel redus de activism de caritate ar fi următorul: bărbat, cu vârsta cuprinsă între 18-29 ani sau 65+ ani, din mediul rural sau urban, din Municipiul Chișinău sau Zona de Nord, activează în sectorul privat sau neformal și are venituri mai jos de mediu sau foarte scăzute.

Responsabilitatea socială și solidaritatea. Cercetările, de asemenea, au scos în evidență o pondere destul de mare a populației care consideră că corupția predomină în societate și că banii acumulați din impozite nu întotdeauna sunt utilizați eficient de către autorități. Astfel, ponderea persoanelor de această părere depășește cu 40% ponderea respondenților care nu sunt de acord cu afirmația dată.

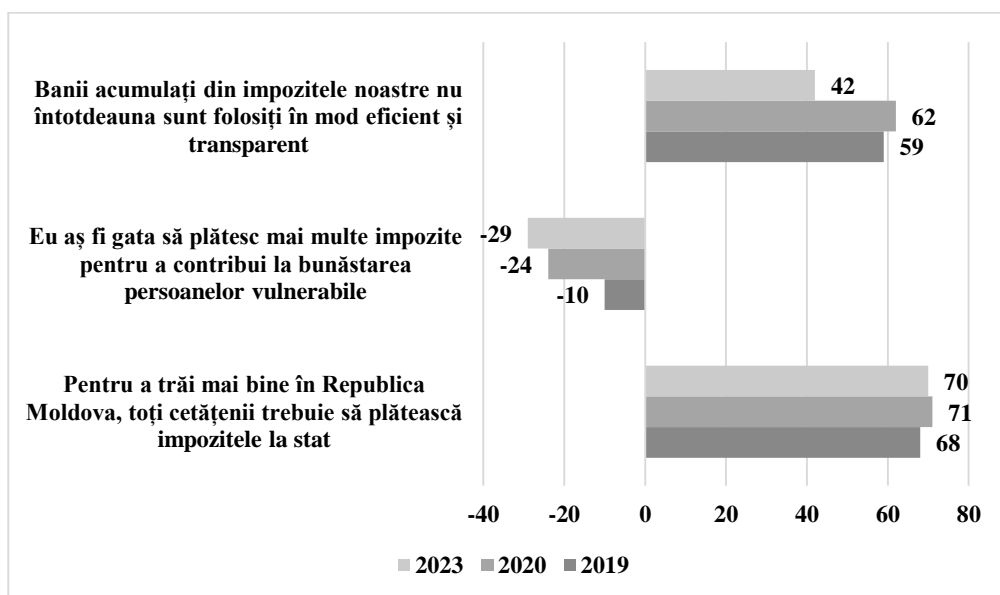

Fig. 38. Ponderea respondenților care susțin/nu susțin următoarele afirmații, IOPD, %, pe ani

Gradul de responsabilitate socială a respondenților este destul de înalt. Astfel, ponderea respondenților care consideră că pentru a trăi bine în Moldova cetățenii trebuie să plătească impozite la stat depășește cu 70% ponderea celor care sunt de părere opusă. Cu toate acestea, nivelul de solidaritate socială continuă să fie destul de redus. Astfel, ponderea persoanelor care nu sunt gata să plătească mai multe impozite pentru a contribui la bunăstarea persoanelor vulnerabile este în creștere și depășește cu 29% ponderea celor care ar fi gata să contribuie mai mult cu impozite.

Ponderea persoanelor care apreciază drept înalt gradul de susținere a oamenilor din comunitate este de asemenea în creștere în ultimii 4 ani, constituind în 2023 - 24%. Totodată e cazul să menționăm că circa 2/3 din populație continuă să aprecieze gradul de susținere în comunitate drept redus.

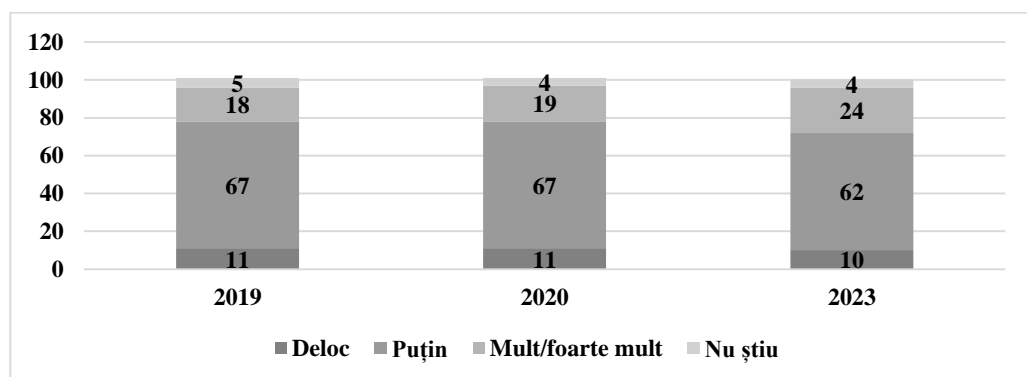

Fig. 39. Aprecierea gradului de susținere a oamenilor din comunitate, %, pe ani

Aproape de două ori a sporit ponderea respondenților care au menționat că pot miza mult/foarte mult pe susținerea oamenilor din comunitate (de la 13% în 2019 la 25% în anul 2023). Cu toate acestea continuă să fie mare ponderea celor care mizează puțin sau deloc pe oamenii din comunitate în soluționarea problemelor lor. Ponderea acestora era de circa 2/3 în anul 2023.

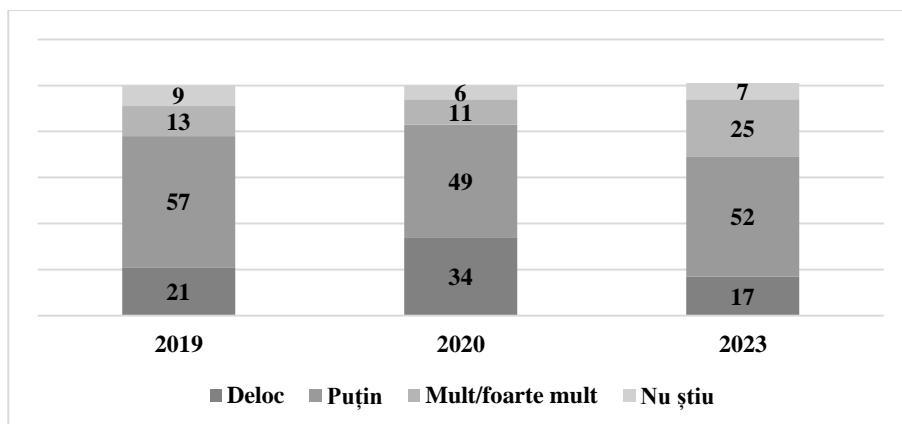

Fig. 40. Grad de miză pe oamenii din comunitate în situații problematice, %, pe ani

Odată cu situațiile de urgență și criza imigranților din Ucraina a sporit aproape de două ori gradul de încredere (mult/foarte mult) în faptul că oamenii sunt uniți și se implică activ în soluționarea problemelor comune (de la 12% în anul 2019 la 23% în anul 2023).

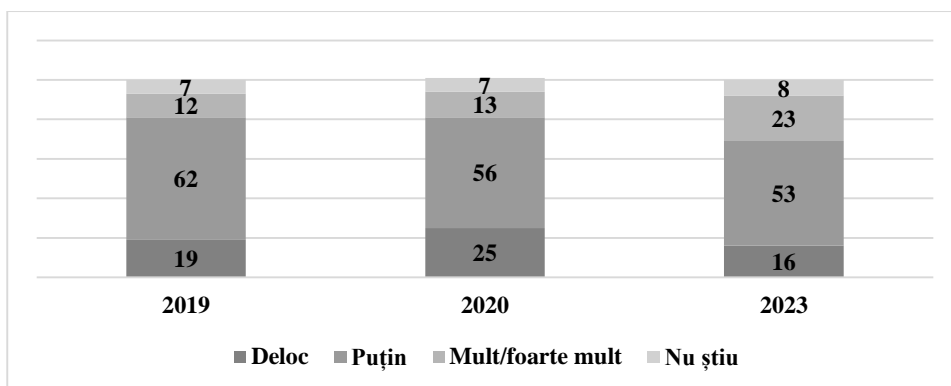

Fig. 41. Grad de încredere în faptul că oamenii din comunitate sunt uniți și se implică activ în soluționarea problemelor comune, % pe ani

De asemenea cercetările au scos în evidență și gradul crescut de încredere al populației (de la 14% în 2019 la 29% în 2023) în faptul că oamenii din comunitate au făcut în ultimii ani multe lucruri frumoase împreună.

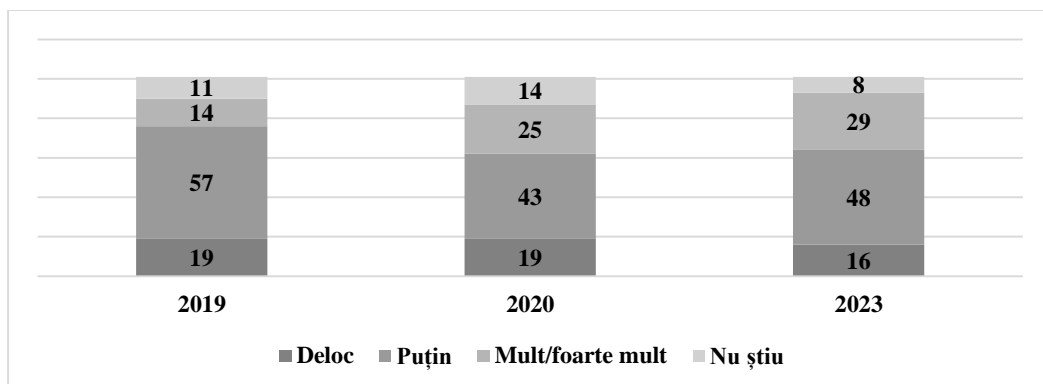
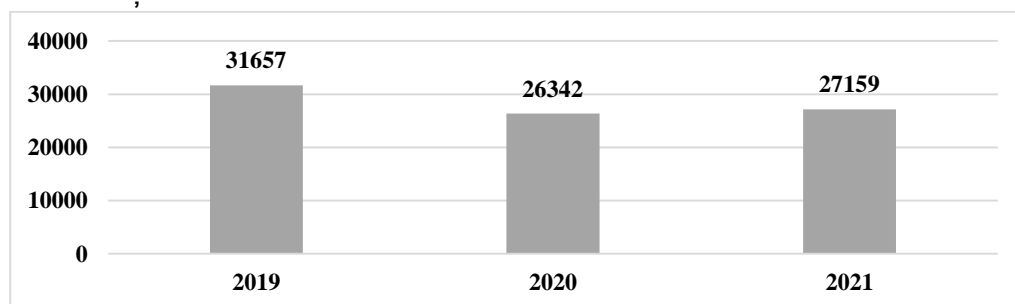

Fig. 42. Grad de încredere că oamenii din comunitate au implementat în ultimul an multe lucruri frumoase în comunitate, %, pe ani

Așadar, putem conchide, că în ultimii doi ani, odată cu crizele emergente, se simte o creștere a capitalului social, coeziunii și solidarității comunitare. Interconexiunea dintre situațiile de urgență, capitalul social și coeziunea socială a fost menționată anterior de mai mulți autori. Astfel, unele cercetări constată că în perioada imediat următoare unei situații de urgență oamenii se reunesc pentru a oferi sprijin, asistență și confort unuia altuia. Acest răspuns colectiv ajută la consolidarea legăturilor sociale și favorizează un sentiment de unitate în cadrul comunității afectate [31]. Experiențele împărtășite în timpul situațiilor de urgență pot duce la creșterea încrederii, cooperării și comportamentului prosocial între indivizi. Legăturile puternice dintre comunitate și rețelele sociale sunt esențiale în timpul situațiilor de urgență, deoarece facilitează schimbul de informații, alocarea resurselor și sprijinul emoțional [32]. Cu toate efectele pozitive menționate mai sus, cercetările privind redresarea post-dezastru au arătat că coeziunea socială poate fi afectată atât pozitiv, cât și negativ de-a lungul timpului. Astfel, factori precum strămutarea prelungită, disparitățile economice și accesul inegal la resurse pot tensiona coeziunea socială și pot duce la diviziuni sociale [33]. Totodată, reziliența comunității și prezența rețelelor sociale de susținere pot contribui la reconstruirea coeziunii sociale pe termen lung [32].

Securitatea personală și libertățile. Cercetările în domeniu denotă o legătură strânsă între nivelul de coeziune socială în comunități și securitatea personală. Astfel Sampson, Raudenbush, și Earls (1997) examinează conceptul de eficacitate colectivă, care este strâns legat de coeziunea socială, și impactul său asupra ratelor criminalității violente în cartiere. Constatările sugerează că cartierele cu niveluri mai ridicate de coeziune socială și încredere reciprocă în rândul locuitorilor tind să aibă rate mai scăzute ale criminalității violente [34]. Stafford și Marmot (2003) explorează asocierea dintre privarea de cartier, coeziunea socială și rezultatele în materie de sănătate. Acesta subliniază că zonele cu o coeziune socială scăzută și cu niveluri ridicate de deprivare sunt adesea asociate cu rate crescute ale criminalității și cu niveluri mai scăzute de siguranță [35]. Skogan (1997) examinează relația dintre dezordinea socială, coeziunea socială și siguranța comunității. Aceasta sugerează că comunitățile caracterizate printr-o coeziune socială mai puternică tind să se confrunte cu niveluri mai scăzute de tulburare socială și, în consecință, niveluri sporite de siguranță și securitate [36].

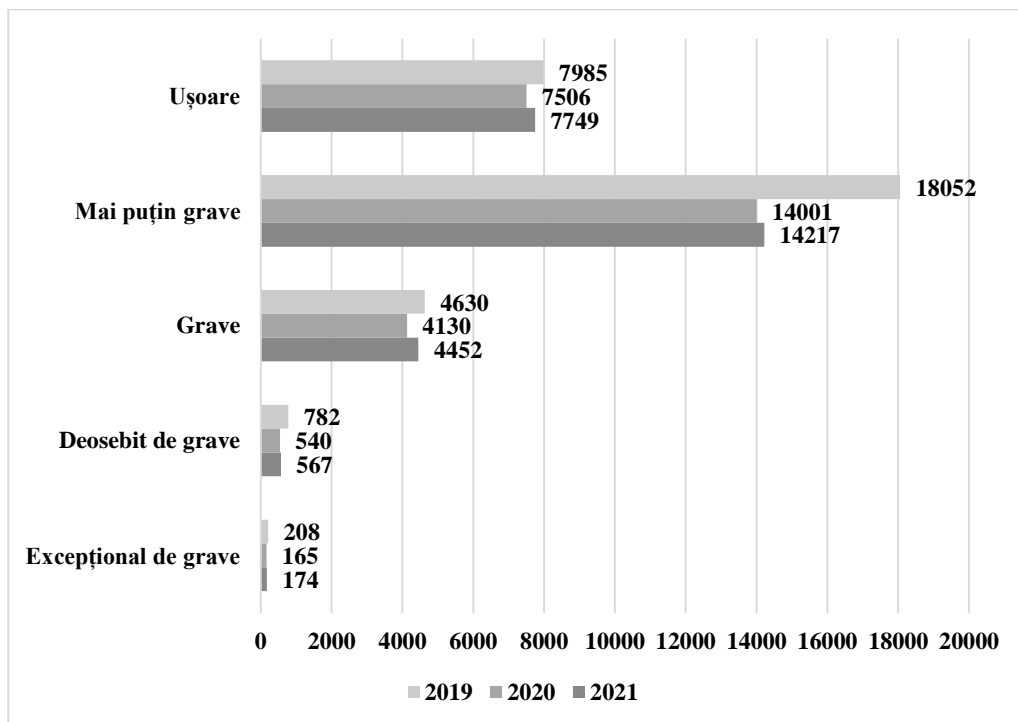
Analiza securității personale a fost efectuată în baza analizei comparative a datelor privind infracționalitatea în Republica Moldova în ultimii 4 ani, precum și în baza percepțiilor subiective ale securității pe timp de zi și de noapte de către respondenți. Analiza datelor statistice privind numărul de infracțiuni pentru anii 2019-2021 denotă o reducere a numărului de infracțiuni în anul 2020 cu aproximativ 17%, după care o lentă creștere a acestora în anul 2021 cu circa 3%.

Sursa: Biroul Național de Statistică.

Fig. 43. Total infracțiuni, pe ani, număr

După tipul infracțiunii, în anul 2021, comparativ cu anul 2020, au sporit cu 5% infracțiunile excepțional de grave și deosebit de grave, și cu 7% - infracțiunile grave.

Sursa: Biroul Național de Statistică.

Fig. 44. Infracțiuni înregistrate în funcție de gravitatea infracțiunii, pe ani, număr

Cercetarea percepțiilor respondenților privind nivelul de siguranță pe timp de zi și de noapte în casele lor și pe stradă a scos în evidență faptul că marea majoritate a respondenților se simt în siguranță în casele lor atât pe timp de zi, cât și pe timp de noapte.

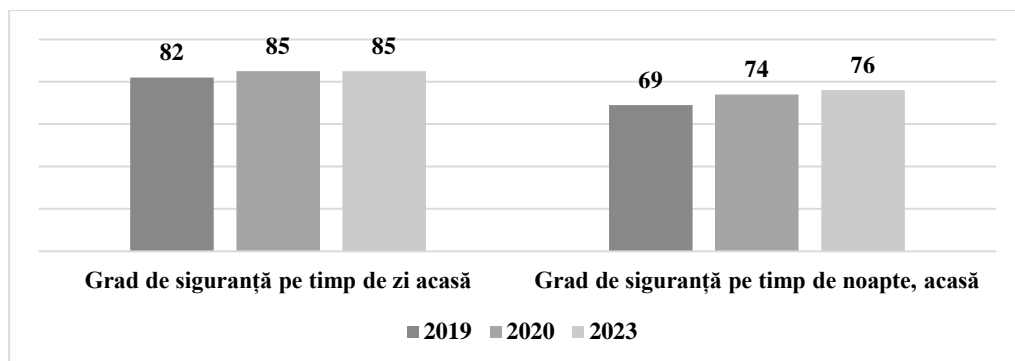

Fig. 45. Aprecierea gradului de siguranță acasă, pe timp de zi și de noapte, IOPD, %, pe ani

Ponderea respondenților care se simt în siguranță pe timp de zi în casele lor depășește cu 85% ponderea celor ce nu se simt în siguranță și este cu 3 puncte procentuale mai mare în anul 2023, comparativ cu anul 2019.

Ponderea respondenților care se simt în siguranță pe timp de noapte în casele lor depășește cu 76% ponderea celor ce nu se simt în siguranță și este cu 7 puncte procentuale mai mare în anul 2023, comparativ cu anul 2019.

Analiza comparativă a datelor cercetărilor sociologice scoate în evidență faptul că în ultimii 4 ani a sporit ponderea cetățenilor care se simt în siguranță pe stradă pe timp de zi și pe timp de noapte, ceea ce denotă anumite schimbări pozitive la nivel de asigurare a ordinii publice și securității cetățenilor. Astfel, ponderea respondenților care se simt în siguranță în stradă pe timp de zi depășește cu 21% ponderea celor care nu se simt în siguranță, fiind în creștere cu 19 puncte procentuale în anul 2023, comparativ cu anul 2020.

Ponderea respondenților care nu se simt în siguranță în stradă noaptea depășește cu 21% ponderea celor care se simt în siguranță, fiind în creștere cu 29 de puncte procentuale în anul 2023, comparativ cu anul 2020.

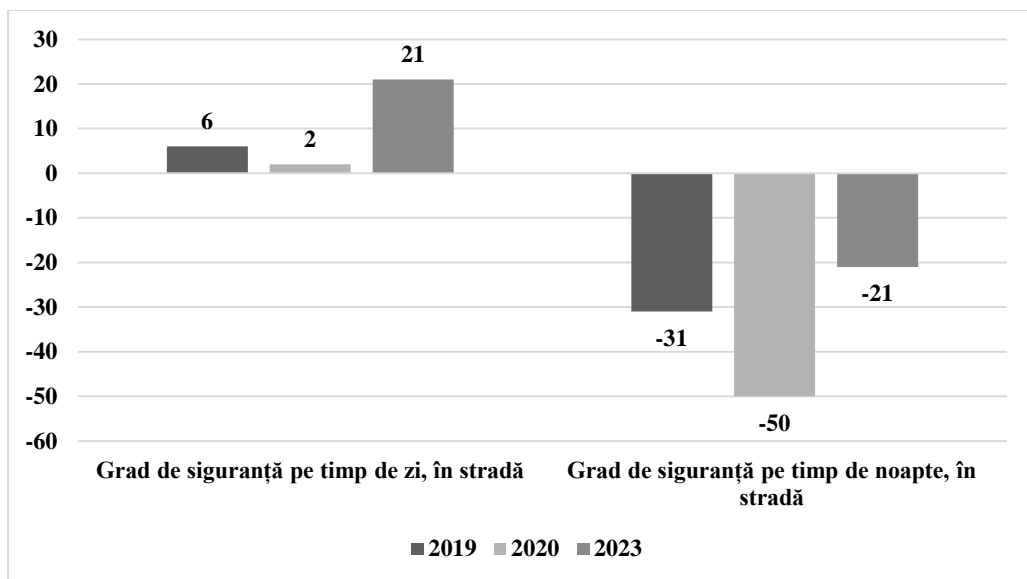

Fig. 46. Aprecierea gradului de siguranță pe timp de zi și de noapte în stradă, IOPD, %, pe ani

Cercetările scot în evidență faptul că ponderea respondenților care se simt în nesiguranță în stradă pe timp de noapte este mai mare în mediul urban, în mediul femeilor, în grupul de vârstă 25-29 ani [2, p. 172-185]. Gradul înalt de nesiguranță în comunitate este accentuat și de lipsa încrederii majorității respondenților în oamenii din comunitate, în faptul că aceștia din urmă vor sări să ofere o mână de ajutor în caz de necesitate. Astfel, conform cercetării din anul 2023, ponderea respondenților care consideră că persoanele străine nu vor întoarce un portmoneu cu bani pierdut depășește cu circa 69% ponderea celor care sunt de părerea că portmoneul va fi întors. Raportat la vecini, ponderea respondenților care consideră că vecinii nu vor întoarce portmoneul găsit depășește cu 20% ponderea celor care cred că aceștia îl vor întoarce.

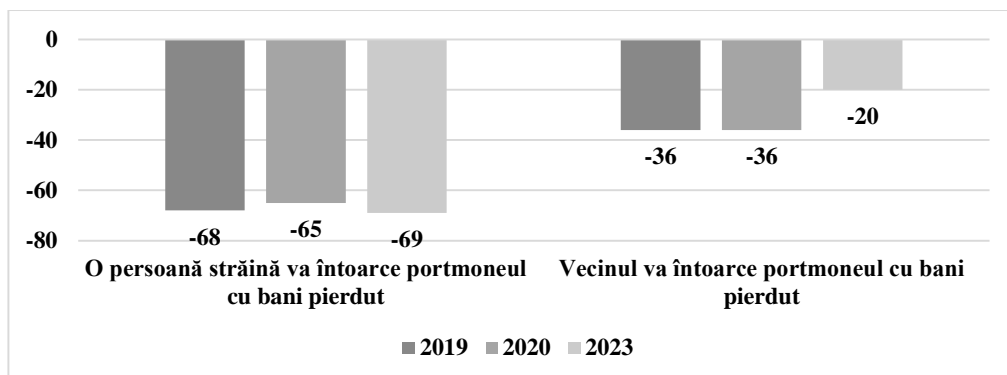

Fig. 47. Aprecierea gradului de încredere în persoane străine și în vecini, IOPD, %, pe ani

Nivelul de siguranță în comunitate include și alte aspecte de rând cu cele menționate mai sus, cum ar fi posibilitatea de a exprima public viziunile politice, religia, lipsa abuzurilor în școli și față de femei etc. Toate cele trei cercetări denotă un grad destul de înalt de libertate în exprimarea publică a religiei lor. Astfel ponderea persoanelor care au menționat că pot spune public despre religia lor a depășit cu 63% ponderea celor ce nu pot spune deschis despre religia lor în anul 2023.

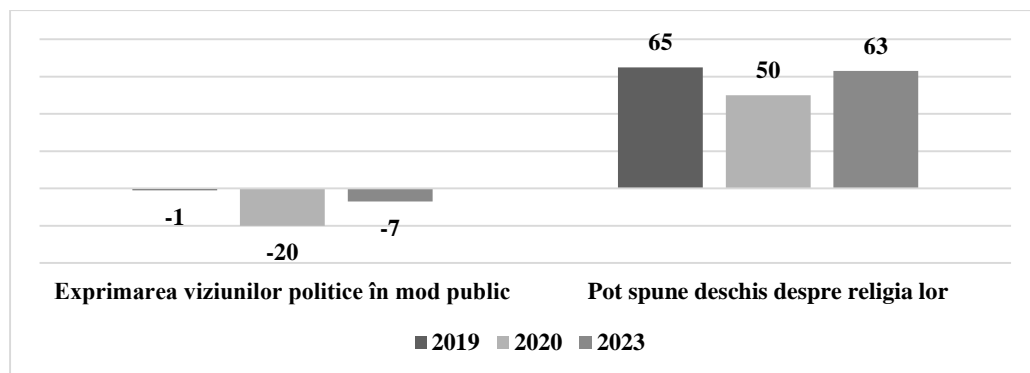

Fig. 48. Aprecierea unor libertăți, IOPD, %, pe ani

Cu referință la exprimarea în public a viziunilor politice, observăm un indicator negativ în toate cele trei cercetări; ponderea celor care au indicat că nu pot spune în public despre viziunile lor politice a depășit ponderea celor ce pot să se exprime public în toate cele trei cercetări.

Totodată, este de menționat că în anul 2023 se observă o scădere a ponderii respondenților care nu pot exprima public viziunile politice cu 13 puncte procentuale (IOPD=-7). Ponderea respondenților care au menționat că nu-și pot exprima viziunile politice în public este mai mare în mediul respondenților de etnie rusă, persoanele care activează la instituțiile publice, persoanele ale căror venituri nu le ajung nici pentru strictul necesar.

În anul 2023 comparativ cu 2020, cercetările au scos în evidență o creștere a ponderii persoanelor care se simt în siguranță la școală și la locul de muncă. Astfel, ponderea persoanelor care se simt în siguranță la școală depășește cu 19% ponderea celor ce nu se simt în siguranță. Ponderea persoanelor care se simt în siguranță la locul de muncă și nu sunt discriminate depășește cu 41% ponderea celor ce nu se simt în siguranță.

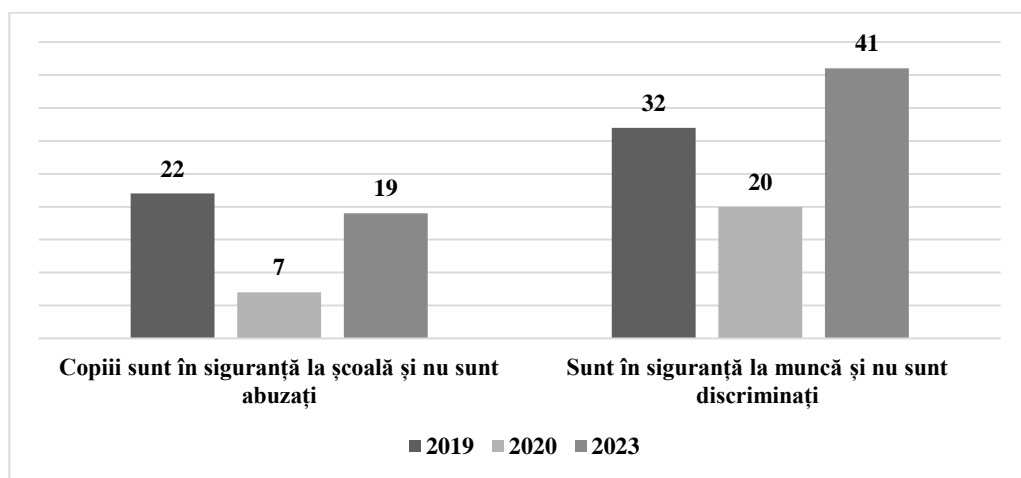

Fig. 49. Aprecierea gradului de siguranță la școală și la muncă, IOPD, %, pe ani

Distanța socială între diferite grupuri comunitare. În baza rezultatelor cercetării a fost calculat Indexul distanței sociale dintre respondenți și diferite grupuri sociale. Analiza Indexului Distanței Sociale pe diferite grupuri denotă faptul că respondenții în anul 2023 au avut cea mai mică distanță socială cu moldovenii (IDS=1,2) cu care se autoidentifică și îi acceptă inclusiv ca membri de familie. Astfel, în cazul moldovenilor

57% din respondenți i-ar accepta în calitate de membri ai familiei, 10% - în calitate de vecini, 4% - în calitate de colegi, 9% - în calitate de membri ai comunității, 17% - în calitate de locuitori ai țării.

Indexul Distanței Sociale este redus și în cazul românilor (IDS=2,0), care sunt acceptați cel mai aproape ca vecini sau colegi. Astfel, 19% din respondenți i-ar accepta ca membri ai familiei, 25% - ca vecini, 7% - ca colegi, 12% - ca membri ai comunității, 25% - ca locuitori ai țării și 8% - ar prefera ca ei să plece din țară.

În cazul rușilor se observă o creștere a distanței sociale de la 2,1 în anul 2019 la 2,7 în anul 2023, ceea ce înseamnă că în prezent ei sunt acceptați mai curând ca membri ai comunității. Astfel, 19% i-ar accepta ca membri ai familiei, 18% - ca vecini, 6% - ca colegi, 15% - ca membri ai comunității, 26% - ca locuitori ai țării și 10% ar prefera ca ei să plece din țară.

Distanța socială este medie între respondenți și evrei (IDS=3,3), persoane cu dizabilități fizice (IDS=3,1), persoane cu dizabilități intelectuale (IDS=3,3), imigranți (IDS=3,1), romi (IDS=3,4), ceea ce înseamnă că aceste categorii de persoane sunt acceptate mai curând ca membri ai comunității. Comparativ pe ani, observăm o creștere a distanței sociale în cazul evreilor (de la 3 în 2019 la 3,3 în 2023), și o descreștere a distanței sociale în cazul persoanelor cu dizabilități mentale (de la 3,7 în 2019 la 3,3 în anul 2023) și a imigranților (de la 3,9 în 2020 la 3,1 în 2023). Astfel, în cazul romilor, 2% i-ar accepta ca membri ai familiei, 8% - ca vecini, 6% - ca colegi, 23% - ca membri ai comunității, 42% - ca locuitori ai țării și 13% ar prefera ca ei să plece din țară. În cazul evreilor, 3% i-ar accepta ca membri ai familiei, 11% - ca vecini, 6% - ca colegi, 22% - ca membri ai comunității, 43% - ca locuitori ai țării și 9% ar prefera ca ei să plece din țară. În cazul imigranților, 3% i-ar accepta ca membri ai familiei, 9% - ca vecini, 5% - ca colegi, 16% - ca membri ai comunității, 47% - ca locuitori ai țării și 15% ar prefera ca ei să plece din țară. În cazul persoanelor cu dizabilități intelectuale, 4% i-ar accepta ca membri ai familiei, 11% - ca vecini, 4% - ca colegi, 21% - ca membri ai comunității, 49% - ca locuitori ai țării și 6% ar prefera ca ei să plece din țară. În cazul persoanelor cu dizabilități fizice, 5% i-ar accepta ca membri ai familiei, 11% - ca vecini, 8% - ca colegi, 18% - ca membri ai comunității, 50% - ca locuitori ai țării și 3% ar prefera ca ei să plece din țară.

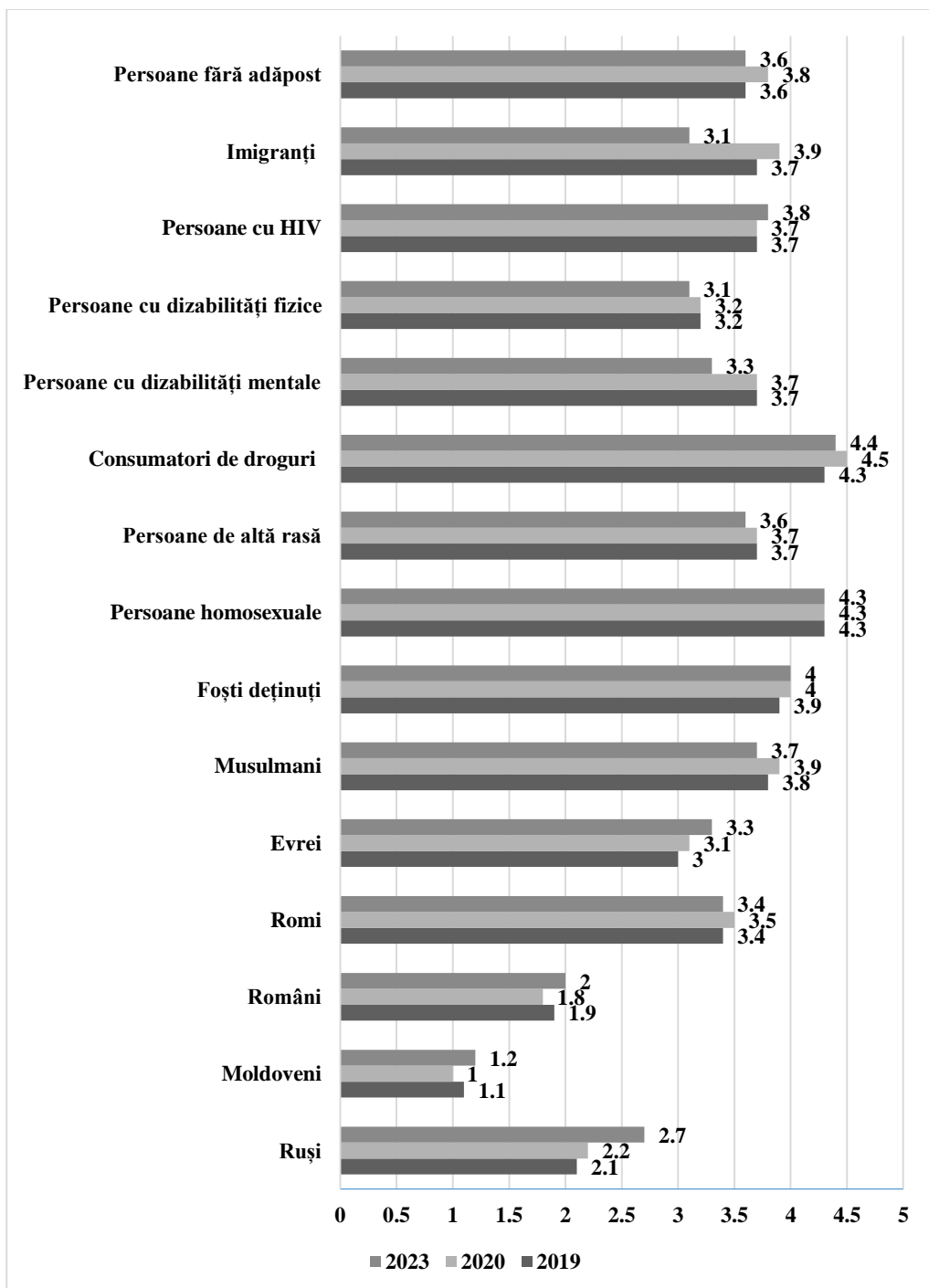

Fig. 50. Distanța socială dintre diferite grupuri sociale, indicatori, pe ani

Distanța socială este peste medie între respondenți și persoane cu HIV (IDS=3,8), persoane fără adăpost (IDS=3,6), persoane de altă rasă (IDS=3,6), musulmani (IDS=3,7), foști deținuți (4), ceea ce înseamnă că aceste categorii de persoane sunt acceptate mai curând ca locuitori ai țării, dar nu sunt acceptate în calitate de colegi, vecini, membri ai familiei, membri ai comunității. În cazul persoanelor cu HIV, 1% i-ar accepta ca membri ai familiei, 2% - ca vecini, 3% - ca colegi, 13% - ca membri ai comunității, 53% - ca locuitori ai țării și 19% ar prefera ca ei să plece din țară. În cazul persoanelor fără adăpost, 1% i-ar accepta ca membri ai familiei, 6% - ca vecini, 5% - ca colegi, 11% - ca membri ai comunității, 55% - ca locuitori ai țării și 14% ar prefera ca ei să plece din țară. În cazul musulmanilor, 2% i-ar accepta ca membri ai familiei, 8% - ca vecini, 4% - ca colegi, 14% - ca membri ai comunității, 45% - ca locuitori ai țării și 22% ar prefera ca ei să plece din țară. În cazul foștilor deținuți, 0% i-ar accepta ca membri ai familiei, 3% - ca vecini, 2% - ca colegi, 13% - ca membri ai comunității, 49% - ca locuitori ai țării și 27% ar prefera ca ei să plece din țară.

Cei mai distanțați social sunt consumatorii de droguri (IDS=4,4) și persoanele homosexuale (IDS=4,3). În cazul acestor grupuri respondenții mai curând ar prefera ca aceștia să fie locuitori ai țării sau să plece din țară. În cazul persoanelor homosexuale, 1% i-ar accepta ca membri ai familiei, 3% - ca vecini, 2% - ca colegi, 8% - ca membri ai comunității, 28% - ca locuitori ai țării și 53% ar prefera ca ei să plece din țară. În cazul consumatorilor de droguri, 0% i-ar accepta ca membri ai familiei, 1% - ca vecini, 1% - ca colegi, 7% - ca membri ai comunității, 28% - ca locuitori ai țării și 57% ar prefera ca ei să plece din țară.

Nivelul de discriminare a fost măsurat și în baza autoevaluării persoanelor. Astfel, respondenții au fost întrebați dacă în ultimele 12 luni ei s-au simțit discriminați pe următoarele aspecte: venit, studii, religie, etnie, opinii politice, sex, vârstă, starea sănătății, dizabilitate, limba pe care o vorbesc și orientarea sexuală. În rezultatul autoevaluării am constatat că respondenții cel mai mult s-au simțit discriminați în anul 2023 din cauza sărăciei (52%), studiilor (31%), opiniilor politice (29%), stării de sănătate (28%), limbii pe care o vorbesc (23%), vârstei (17%), religiei (17%), etniei (13%), sexului (11%), dizabilității (7%). Comparativ pe ani, a sporit ponderea respondenților care se percep discriminați pe motiv de

opinii politice (de la 20% în 2019 la 29% în 2023), pe motiv de sănătate (de la 17% în anul 2019 la 28% în anul 2023), pe motiv de religie (de la 9% în 2019 la 17% în anul 2023), pe motiv de venituri (de la 44% în 2019 la 52% în 2023), pe motiv de studii (de la 24% în 2019 la 31% în 2023).

Mobilitatea socială. Cercetările denotă că mobilitatea socială și coeziunea socială pot fi privite ca obiective conexe într-o societate. Mobilitatea socială poate contribui la coeziunea socială prin crearea de oportunități egale și justiție socială, care să stimuleze solidaritatea și încrederea între membrii societății [37]. Totodată, coeziunea socială poate avea un rol important în facilitarea mobilității sociale. O societate coezivă, caracterizată prin încredere, solidaritate și instituții incluzive, poate oferi o platformă favorabilă pentru mobilitate socială, deoarece poate oferi indivizilor acces la o rețea de sprijin și oportunități [38], [39].

Mobilitatea socială a fost analizată pe parcursul a două cercetări - în anul 2019 și în anul 2020 - din perspectivă inter generațională și intra generațională. Analiza datelor cercetării din perspectiva inter generațională a fost efectuată în baza mobilității educaționale, ocupaționale și a statutului social pe liniile mamei și al tatălui [1], [2].

Cercetarea nivelului de educație al respondenților comparativ cu părinții lor denotă o mobilitate educațională destul de înaltă. Astfel, pe linia paternă, deși o parte din respondenți au menținut statutul educațional al taților, și acest fapt este destul de evident în grupul cu studii primare, unde în 70% de cazuri nivelul educațional al respondenților coincide cu cel al taților lor, o bună parte dintre respondenți au studii mult mai înalte decât tații lor (în grupul cu studii profesional tehnice, 63% din respondenți au un nivel de studii mai înalt decât tații lor, iar în grupul cu studii superioare - 74% din respondenți au un nivel de studii mai înalt decât tații lor). Pe linia maternă observăm același lucru. Deși o parte din respondenți au menținut statutul educațional al mamelor lor, și acest fapt este destul de evident în grupul cu studii primare, unde în 65% de cazuri nivelul educațional al respondenților coincide cu cel al mamelor lor, o bună parte dintre respondenți au studii mult mai înalte decât mamele lor (în grupul cu studii profesional tehnice, 65% din respondenți au un nivel de studii mai înalt decât mamele lor, iar în grupul cu studii superioare - 74% din respondenți au un nivel de studii mai înalt decât mamele lor).

Analiza statutului ocupațional al respondenților comparativ cu cel al părinților lor de asemenea denotă o mobilitate destul de mare. Astfel, pe linie paternă, în cazul muncitorilor necalificați se atestă o mobilitate ocupațională în sens negativ în cazul a mai bine de 40% din respondenți, care au menționat că tații lor au avut ocupații mai calificate. În cazul muncitorilor calificați, 42% dintre ei au un statut ocupațional mai mare decât tații lor. Mai bine de jumătate din lucrătorii calificați în agricultură, lucrătorii din servicii au un statut ocupațional mai mare decât tații lor. Mai bine de 70% din funcționarii administrativi, specialiștii cu nivel mediu și înalt de calificare au un statut ocupațional mai mare decât tații lor. Acest fapt a fost confirmat și la nivel de percepții subiective prin administrarea întrebării privind compararea statutului lor ocupațional cu statutul taților lor. Mobilitatea ocupațională pe linie maternă denotă că în cazul muncitorilor necalificați ne confruntăm cu aceeași mobilitate ocupațională negativă: peste 30% din muncitorii necalificați au menționat că mamele lor au avut ocupații mai calificate. Totodată, în cazul operatorilor și aparatiștilor, 58% dintre ei au o ocupație mai calificată decât mamele lor. În cazul muncitorilor calificați, inclusiv în agricultură, lucrătorilor în servicii peste 30% din ei au o ocupație mai calificată ca mamele lor, iar în cazul specialiștilor cu nivel mediu și înalt de calificare - mai bine de 50% dețin o ocupație mai calificată ca mamele lor.

Analiza datelor privind statutul social al respondenților comparativ cu părinții lor de asemenea denotă o mobilitate înaltă a acestora pe scara socială. Astfel, conform cercetării din 2020, mai bine de jumătate din respondenți (57%) s-au autodeterminat ca parte a stratului social mediu, 26% - parte a stratului social aproape de mediu, 7% - strat social aproape de înalt, 3% - parte a stratului social înalt, 6% - parte a stratului social de jos și 1% - parte a stratului social cel mai de jos. Efectuând o corelație dintre statutul social al respondenților și cel al părinților lor, am constatat că în cazul straturilor sociale cel mai de jos și de jos, circa 50% au declarat un statut social mai jos decât cel al părinților lor. În cazul respondenților din stratul social aproape de mediu, 1/3 au menționat că părinții lor au avut un statut social mai înalt, iar 1/5 - că părinții lor au avut un statut social mai redus. În cazul respondenților din stratul social mediu, 1/3 au menționat că părinții lor au avut un statut social mai redus, și fiecare al

zecelea - că părinții lor au avut un statut social mai înalt. În cazul respondenților cu statut social aproape de înalt, peste 70% au menționat că părinții lor au avut un statut social mai redus.

Mobilitatea intra generațională a fost măsurată în baza statutului ocupațional al respondenților la început de carieră și acum. S-a constatat că mai bine de jumătate din muncitorii necalificați, operatorii, aparatiștii, muncitorii calificați și lucrătorii calificați în agricultură și-au schimbat locul de muncă pe parcursul vieții optând pentru activități mai calificate, sau chiar plecând din domeniu. Totodată, mai bine de 50% din lucrătorii în servicii, funcționarii administrativi, specialiștii cu nivel mediu și înalt de calificare au aceeași ocupație ca și la primul loc de muncă, fapt ce denotă o mobilitate ocupațională destul de redusă în aceste grupuri.

Concluzii și recomandări. Analiza rezultatelor celor trei cercetări denotă un grad redus al coeziunii sociale în Republica Moldova cu tendință spre creștere, în contextul situațiilor de urgență (pandemia COVID-19 și războiul din Ucraina) și sporirii nevoii de relaționare și suport. Nivelul de bunăstare al populației continuă să fie redus, deși sunt observate tendințe de îmbunătățire în domeniul asigurării cu locuințe, comodităților în locuințe, infrastructurii comunale (acces la apă și baie în locuințe, evacuarea deșeurilor menajere), accesului la servicii de educație, sociale și de sănătate. Acest fapt a condus la o mică creștere a ponderii populației satisfăcută în general de viață și de accesul la servicii în anul 2023.

Analiza dimensiunilor capitalului social denotă un nivel redus de încredere a respondenților în majoritatea instituțiilor statului cu tendință ușoară spre scădere comparativ cu un nivel sporit de încredere în membrii familiei, vecini și colegi; o participare redusă a respondenților la viața politică comparativ cu o implicare de aproape două ori mai mare în procesele de luare a deciziilor la nivel comunitar, activități de voluntariat și de caritate. De circa două ori a sporit și ponderea respondenților care au încredere în susținerea oamenilor din comunitate și cred că aceștia se implică activ în soluționarea problemelor comune. Grupurile de populație active în domeniul participării comunitare sunt femeile, persoanele de vârstă 30-64 de ani, persoanele cu studii superioare și în funcții publice.

Analiza dimensiunilor mobilității sociale denotă o mobilitate socială inter generațională înaltă pe dimensiunile educație, statut ocupațional, statut social. Totodată, la nivel intra generațional, mobilitatea ocupațională este redusă.

În vederea sporirii coeziunii sociale considerăm oportune: integrarea coeziunii sociale în politicile de dezvoltare ale țării și dezvoltarea unui cadru instituțional adecvat pentru promovarea, implementarea și măsurarea acestora la diferite niveluri; creșterea bunăstării sociale a populației, și în special a grupurilor dezavantajate (persoane din mediul rural, familii cu mulți copii, persoane cu dizabilități, persoane în vârstă) prin dezvoltarea economică durabilă, crearea oportunităților echitabile de angajare în câmpul muncii; asigurarea accesului echitabil la educație și sănătate în special pentru grupurile defavorizate; creșterea accesului la servicii de infrastructură, utilități publice și servicii sociale; dezvoltarea spiritului de coeziune și solidaritate socială la nivel local și național prin stimularea și asigurarea unei guvernări în parteneriat cu cetățenii și asumarea de către aceștia a unor responsabilități de dezvoltare comunitară.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Malcoci L, Mocanu V. Coeziunea socială în Republica Moldova: dimensiuni și manifestări în condiții de urgență. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, 2021.
2. Malcoci L., Mocanu V., Ciocan L. Capitalul social ca factor determinant al coeziunii sociale. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, 2022.
3. Bruhn J.G. The Group Effect. Springer Science+Business Media, LLC, 2009, pp. 31-47.
Online: <http://ndl.ethernet.edu.et/bitstream/123456789/23180/1/208.pdf>
4. Fukuyama F. Trust: The social virtues and the creation of prosperity. Free Press, 1995, p. 7.
5. Putnam R. D. Bowling alone: The collapse and revival of American community. Simon & Schuster, 2000, p. 19.
6. Jenson J. Mapping Social Cohesion: The State Of Canadian Research. Canadian Policy Research Networks Inc., Ottawa, 1998, p. 29, [online].
Disponibil: http://www.Cccg.Umontreal.Ca/Pdf/Cprn/Cprn_F03.Pdf
7. Bernard P. Social Cohesion: A Dialectical Critique Of A Quasi-Concept. [online].
Disponibil: <http://omiss.ca/english/reference/pdf/pbernard.pdf>

8. Green A., Janmaat J. Regimes Of Social Cohesion Societies And The Crisis Of Globalization, London, 2011, pp. 6-7, [online]. Disponibil la: https://www.researchgate.net/publication/263917454_Regimes_of_Social_Cohesion_Societies_and_the_Crisis_of_Globalisation/link/5e1999a54585159aa4c5d48b/download
9. Castells M. The power of identity: The information age: economy, society, and culture. Wiley-Blackwell, Vol. 2, 1997.
10. Vermeulen F., Penninx R. Immigrant integration: The Dutch case. In: Ethnic and Racial Studies, Nr. 23 (2), 2000, pp. 345-369.
11. Uphoff N., Wijayarathna C. M. Demonstrated benefits from social capital: The productivity of farmer organizations in Gal Oya, Sri Lanka. In: World Development, Nr. 28 (11), 2000, pp. 1875-1890. [online]. Disponibil la: https://www.researchgate.net/profile/Norman-Uphoff/publication/222528106_Demonstrated_Benefits_from_Social_Capital_The_Productivity_of_Farmer_Organizations_in_Gal_Oya_Sri_Lanka/links/5b2114efa6fdcc69745dff71/Demonstrated-Benefits-from-Social-Capital-The-Productivity-of-Farmer-Organizations-in-Gal-Oya-Sri-Lanka.pdf
12. Predicting Peace The Social Cohesion and Reconciliation Index as a Tool for Conflict Transformation, www.scoreforpeace.org
13. Calo-Blanco A., Kovařík J., Mengel F., Romero J.G. Natural disasters and indicators of social cohesion. In: PLoS ONE, Nr. 12 (6), 2017, [online]. Disponibil: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5462365/pdf/pone.0176885.pdf>
14. Babčický PH., Seebauer S. Collective Efficacy and Natural Hazards: Differing Roles of Social Cohesion and Task-Specific Efficacy In Shaping Risk And Coping Beliefs. In: Journal of Risk Research, 2019. DOI: 10.1080/13669877.2019.1628096.
15. European Counsel Report Of High-Level Task Force On Social Cohesion, Strasbourg, 28 January 2008, p. 14.
16. Council of Europe (2005). Concerted development of social cohesion indicators. Methodological guide, Strasbourg: Council of Europe Publishing. [online]. Disponibil: http://www.coe.int/t/dg3/socialpolicies/socialcohesiondev/source/GUIDE_en.pdf
17. Perspectives on Global Development. Social Cohesion in a Shifting World, 2012. [online]. Disponibil: https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/persp_glob_dev-2012-sum-en.pdf
18. OECD. Social Cohesion Policy Review. Concept Note, 2014. [online]. Disponibil: http://www.oecd.org/dev/inclusivesocietiesanddevelopment/OECD_Social_Cohesion_Policy_Note.pdf
19. https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala__04%20NIV__NIV0

- 40/NIV040300.px/table/tableViewLayout1/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774
20. Principalele rezultate ale cercetării “Influența pandemiei COVID-19 asupra gospodăriei” în trimestrul II 2020.
<https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=6773>
 21. Malcoci L., Cojocar N., Cerbu S. Accesul populației generale și al grupurilor vulnerabile la serviciile de sănătate în perioada pandemică. Chișinău: Casa Editurii 11, 2021, pp. 6-7.
 22. Bourdieu P. The forms of capital. In: Richardson J. Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education. New York: Greenwood, 1986, pp. 241-258.
https://home.iitk.ac.in/~amman/soc748/bourdieu_forms_of_capital.pdf
 23. Neaguț A. Economie socială, capital social și dezvoltare locală. In: Calitatea Vieții, 2013, vol. XXIV, nr. 2, pp. 195–212.
Disponibil: <https://www.revistacalitatevietii.ro/2013/CV-2-2013/06.pdf>
 24. Coleman G. S. Social Capital in the Creation of Human Capital. In: American Journal of Sociology, Vol. 94, Supplement: Organizations and Institutions: Sociological and Economic Approaches to the Analysis of Social Structure. The University of Chicago: Press Stable, 1988, p. 98. URL: <http://www.jstor.org/stable/2780243>.
 25. Putnam R. D. Making democracy work. Civic traditions in modern Italy. Princeton: Princeton University Press, 1993.
 26. Portes A. Social capital: Its origins and applications in modern sociology. In: Annual Review of Sociology, Nr. 24, 1998, pp. 1-24. [Online]. Disponibil la: <https://faculty.washington.edu/matsueda/courses/590/Readings/Portes%20Social%20Capital%201998.pdf>
 27. Woolcock M. Social capital and economic development: Toward a theoretical synthesis and policy framework. In: Theory and Society, Nr. 27 (2), 1998, pp. 151-208. [Online]. Disponibil la: https://www.researchgate.net/publication/226766518_Social_Capital_and_Economic_Development_Toward_a_Theoretical_Synthesis_and_Policy_Framework/link/55e9057808ae3e1218439866/download
 28. Preda D. Capitalul social. Rol și funcții în modernizarea relațiilor industriale. In: Colecția Biblioteca Economică. Seria Studii și cercetări economice, vol. 3. Centrul de Informare și Documentare Economică, București, 2003, p. 30. [Online]. Disponibil: <http://www.cide.ro/S%204-2003%20-%20Preda%20-%20Capitalul%20social.pdf>
 29. Helliwell J. F., Layard R., Sachs J. D. World Happiness Report 2020. Sustainable Development Solutions Network. [Online]. Disponibil la: <https://worldhappiness.report/ed/2020/environments-for-happiness-an-overview/>

30. Building Trust to Reinforce Democracy: Key Findings from the 2021, OECD Survey on Drivers of Trust in Public Institutions. [Online]. Disponibil la: <https://www.oecd.org/governance/trust-in-government/>
31. Drury J., Cocking C., Beale J., Hanson C., Rapley F. The phenomenology of empowerment in collective action. In: *British Journal of Social Psychology*, Nr. 44 (3), 2005, pp. 309-328. <https://doi.org/10.1348/014466604X18523>.
32. Norris F. H., Stevens S. P., Pfefferbaum B., Wyche K. F., Pfefferbaum R. L. Community resilience as a metaphor, theory, set of capacities, and strategy for disaster readiness. In: *American Journal of Community Psychology*, Nr. 41 (1-2), 2008, pp. 127-150. [Online]. https://www.researchgate.net/publication/5691020_Community_Resilience_as_a_Metaphor_Theory_Set_of_Capacities_and_Strategy_for_Disaster_Readiness/link/00b7d526fd4fd6b026000000/download
33. Aldrich D. P. Social Capital in Post Disaster Recovery: Towards a Resilient and Compassionate East Asian Community'. In Sawada, Y. and S. Oum (eds.), *Economic and Welfare Impacts of Disasters in East Asia and Policy Responses*. ERIA Research Project Report 2011-8, Jakarta: ERIA. pp. 157-178. [Online]. Disponibil la https://www.eria.org/Chapter_5.pdf
34. Sampson R. J., Raudenbush S. W., Earls F. Neighborhoods and violent crime: A multilevel study of collective efficacy. In: *Science*, Nr. 277 (5328), 1997, pp. 918-924. [Online]. Disponibil la : <https://www.d.umn.edu/~jmaahs/MA%20Theory%20Articles/Sampson%20et%20a%20collective%20efficacy.pdf>
35. Stafford M., Marmot M. Neighborhood deprivation and health: Does it affect us all equally? In: *International Journal of Epidemiology*, Nr. 32 (3), 2003, pp. 357-366. [Online]. Disponibil la: <https://academic.oup.com/ije/article/32/3/357/637091>
36. Skogan W. G. Disorder and Community Decline Final Report to the National Institute of Justice, 1987, pp. 37-39. [Online]. Disponibil la: http://www.skogan.org/files/Disorder_Decline_Final_Report_to_NIJ_1987.PDF
37. Erikson R., Goldthorpe J. H. *The Constant Flux: A Study of Class Mobility in Industrial Societies* (Revised ed.). Oxford University Press; Solt, F. (2016). *Economic Inequality and Democratic Political Engagement*. In: *American Journal of Political Science*. Vol. 52, No. 1 (Jan., 2008), pp. 48-60.
38. Helliwell J. F., Putnam R. D. The Social Context of Well-Being. In: *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, Nr. 359 (1449), 2007, pp. 1435-1446. Online: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1693420/pdf/15347534.pdf>
39. Woolcock M., Narayan D. Social Capital: Implications for Development Theory, Research, and Policy. In: *The World Bank Research Observer*, Nr. 15 (2), 2000, pp. 225-249. Online: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/961231468336675195/pdf/766490JRN0WBRO00Box374385B00PUBLIC0.pdf>

EXPERIENȚELE COEZIUNII SOCIALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA:
O ANALIZĂ CALITATIVĂ A MANIFESTĂRILOR DE SOLIDARITATE
ÎN CONTEXTE DE CRIZĂ

THE EXPERIENCES OF SOCIAL COHESION IN THE REPUBLIC OF
MOLDOVA:
A QUALITATIVE ANALYSIS OF MANIFESTATIONS OF SOLIDARITY
IN CRISIS CONTEXTS

Victor MOCANU, doctor în sociologie, conferențiar cercetător

<https://orcid.org/0000-0002-2898-0093>

Ion MOCANU, doctor în sociologie

<https://orcid.org/0000-0001-6423-0567>

Summary

This article presents findings from a qualitative study on social cohesion in rural and urban communities in Republic of Moldova. Eleven focus groups were conducted using a guide that covered topics such as solidarity, belonging, inter-group cohesion, trust, inclusion and participation, communication, information, media, religious and cultural aspects, manifestations of solidarity and cohesion during crisis periods and survival circumstances (pandemic, war in Ukraine, refugee crisis, energy crisis etc.). The study aimed to understand how social cohesion is perceived and experienced in different communities and to identify the factors that contribute to or hinder social cohesion in Moldova. The results showed that social cohesion is an important aspect of community life in Moldova, but it is also influenced by a variety of factors, including economic conditions, cultural and religious diversity, political instability and external pressures.

Keywords: *social cohesion, solidarity, rural communities, urban communities, qualitative study.*

Coeziunea socială este un concept fundamental pentru buna funcționare a oricărei societăți și se referă la gradul de legături sociale și interacțiuni între indivizi și grupuri, care permit ca oamenii să lucreze împreună în mod eficient și să împărtășească valori și norme comune. În

Republica Moldova, care a suferit o serie de transformări semnificative, inclusiv schimbări economice, politice și sociale, au fost afectate în mod semnificativ relațiile sociale și structura comunităților. Cercetările anterioare au demonstrat că economia Moldovei se confruntă cu probleme majore, inclusiv cu o creștere a sărăciei și inegalității, ceea ce a dus la emigrarea forței de muncă și la reducerea resurselor financiare pentru serviciile publice. În plus, Republica Moldova se confruntă cu o serie de probleme sociale, cum ar fi inegalitatea de gen, discriminarea și marginalizarea minorităților, care pot afecta negativ coeziunea socială. În acest context, analiza nivelului și a naturii coeziunii sociale în localitățile rurale și urbane din Republica Moldova devine crucială. Această cercetare este importantă pentru a examina în ce măsură coeziunea socială este prezentă în localitățile rurale și urbane din Republica Moldova și cum este influențată de diferitele circumstanțe și evenimente. În acest scop, cercetarea se va concentra pe evaluarea coeziunii sociale în Republica Moldova prin intermediul unei cercetări calitative bazate pe 11 focus grupuri, care au inclus atât localități rurale, cât și urbane. Ghidul de interviu a cuprins următoarele blocuri de întrebări: solidaritate, apartenență și coeziune intergrup, încredere, incluziune și participare, comunicare, informare, mass-media, aspecte profesionale, aspecte culturale, manifestări de solidaritate și coeziune în contextul perioadelor de criză și în circumstanțe de supraviețuire (pandemie, războiul din Ucraina, criza refugiaților, criza energetică etc.).

Problema științifică: În contextul schimbărilor sociale și economice din Republica Moldova, se pune întrebarea dacă coeziunea socială este suficient de puternică pentru a asigura funcționarea eficientă a societății. În această cercetare, ne propunem să analizăm nivelul și natura coeziunii sociale în localitățile rurale și urbane din Republica Moldova și să identificăm factorii care o influențează.

Scopul acestei cercetări este de a examina coeziunea socială în localitățile rurale și urbane din Republica Moldova, identificând caracteristicile sale și influențele majore, precum și de a explora modalitățile prin care se manifestă solidaritatea și coeziunea în perioade de criză.

Pentru a atinge scopul propus, cercetarea are următoarele **obiective**:

1. Să identificăm nivelul și caracteristicile coeziunii sociale în localitățile rurale și urbane din Republica Moldova;
2. Să identificăm factorii care influențează coeziunea socială, inclusiv aspectele culturale, profesionale și media;
3. Să explorăm modalitățile prin care se manifestă solidaritatea și coeziunea în perioade de criză, cum ar fi pandemia, criza refugiaților și criza energetică;
4. Să evaluăm impactul evenimentelor socio-economice și politice asupra coeziunii sociale în Republica Moldova;
5. Să formulăm recomandări pentru îmbunătățirea coeziunii sociale în Republica Moldova.

În acest context, cercetarea calitativă prin focus grupuri oferă o modalitate ideală de a obține informații profunde și detaliate despre experiențele și percepțiile oamenilor cu privire la coeziunea socială. Metodologia cercetării focus grup constă în organizarea unor discuții în grupuri mici, alcătuite din 8-12 participanți, cu scopul de a explora și de a înțelege opiniile, percepțiile și comportamentele acestora în legătură cu un anumit subiect. Această metodă de cercetare se concentrează pe obținerea unei perspective mai profunde și mai detaliate asupra subiectului, prin intermediul interacțiunii sociale dintre participanți, care pot oferi idei, sugestii și argumente, dar și pot aduce contradicții și puncte de vedere divergente.

În cadrul cercetării calitative, au fost organizate 11 discuții focus grup, la care au participat 103 persoane, reprezentând diferite categorii de populație, precum muncitori agricoli, fermieri, angajați din domeniul deservirii sociale, educației, sistemul sanitar, administrației publice locale, lideri ai asociațiilor agricole, pensionari, casnice, șomeri etc. Discuțiile au avut loc în perioada 4-17 martie 2023, în mun. Chișinău și în diferite localități din raioanele Briceni, Cahul, Ștefan Vodă, Anenii Noi, Ceadâr Lunga, Criuleni, Orhei, Strășeni.

În pregătirea interviurilor în grupurile focalizate s-a ținut cont de un șir de factori meniți să asigure atmosfera de sinceritate și confortul participanților. Astfel, aceștia au fost anunțați cu 10-15 zile înainte de desfășurarea ședinței asupra tematicii și principalelor repere ale discuției,

și că se va face o înregistrare audio a interviului. În fiecare grup, intervievații au fost asigurați că li se va păstra anonimatul și că opiniile și doleanțele exprimate vor fi luate în considerație de factorii de decizie din Republica Moldova.

Eșantionul a constat din 103 persoane, dintre care 55% din mediul rural și 45% din mediul urban. Din punct de vedere al sexului, 46% au fost bărbați și 54% femei. În ceea ce privește profilul etnic al populației, majoritatea (77%) sunt de etnie română/moldovenească, urmată de găgăuzi (7%), ucraineni (6%), ruși (5%), bulgari (3%) și evrei (2%). Referitor la vârsta respondenților, cei mai mulți au între 26-35 de ani (23,2%), urmați de cei cu vârsta cuprinsă între 36-45 de ani (22,1%) și 56-65 de ani (21,1%). Cei mai puțini intervievați se încadrează în grupa de vârstă 18-25 ani (7,4%) și cea de 66-75 de ani (8,4%). În privința nivelului de educație, majoritatea intervievaților au studii superioare (59%), urmați de cei cu studii medii speciale (27%) și cei cu studii medii (14%). În ceea ce privește sectorul de activitate, cei mai mulți intervievați sunt angajați în sectorul public (40%), urmați de cei auto-angajați (9%) și cei pensionați (10%). Doar o mică parte dintre intervievați lucrează în sectorul privat (11%) sau neguvernamental (16%). Intervievații s-au arătat foarte interesați de fenomenul coeziunii sociale, considerându-l un subiect de maxim interes. Acest lucru poate explica activismul lor sporit în ceea ce privește manifestările de solidaritate și coeziune ale populației, mai ales în contextul apropiat al integrării în Uniunea Europeană.

În cele ce urmează vom efectua o scurtă trecere în revistă a literaturii științifice la tema cercetată, începând cu unii din cei mai importanți autori care au pus baza cercetării calitative în sociologie. Deci, cercetarea calitativă este o metodă utilizată în științele sociale, care se concentrează pe explorarea în detaliu a unui fenomen, înțelegerii perspectivei subiectului și a contextului social în care acesta este încadrat. Această metodă este adesea utilizată pentru a examina subiecte care nu pot fi cuantificate sau care nu se pot obține prin intermediul unor metode de cercetare standard. Una dintre persoanele marcante în dezvoltarea cercetării calitative este sociologul Norman K. Denzin, care a definit cercetarea calitativă ca o metodă de cercetare care se concentrează pe înțelegerea în profunzime a subiectului de studiu, fără a utiliza metode de măsurare și statistică [6].

R. Bogdan și S. Biklen au evidențiat importanța rolului cercetătorului în procesul de cercetare calitativă. Aceștia au subliniat că cercetătorul trebuie să fie capabil să înțeleagă și să interpreteze subiectul de studiu, să folosească metode de colectare a datelor relevante și să fie sensibil la contextul social și cultural în care are loc cercetarea [2].

O altă figură importantă în cercetarea calitativă este J. Creswell, care a subliniat importanța planificării și structurării cercetării calitative. Aceasta include selectarea subiectului de studiu, stabilirea obiectivelor cercetării și a întrebărilor de cercetare, precum și stabilirea metodelor de colectare și analiză a datelor [4].

În domeniul cercetării calitative, alți autori importanți sunt M. Patton, care a introdus conceptul de evaluare a programului prin intermediul metodelor calitative [16]; M. Miles și A. Huberman, care au dezvoltat tehnici pentru analiza datelor calitative, precum și tehnici pentru integrarea datelor calitative și cantitative [14]; B. Glaser și A. Strauss, care au dezvoltat metoda analizei tematice și a teoriei fundamentate [8]; D. Silverman, care a scris despre folosirea metodei etnografice în cercetarea calitativă [19]; C. Marshall și G. Rossman, care au scris despre metodele de cercetare calitativă și abordările etice în cercetarea calitativă [13]; A. Strauss și J. Corbin, care au dezvoltat o abordare de analiză a datelor calitative numită „metoda comparativă constantă” [20] și J. Morse, care a scris despre tehnici de cercetare calitativă și etica în cercetarea calitativă [15].

Metodele de colectare a datelor în cercetarea calitativă pot include interviuri, observații, jurnale personale, analiza documentelor și analiza discursului. Analiza datelor poate fi realizată prin utilizarea unor metode cum ar fi analiza tematică, analiza de conținut, analiza narativă și analiza conversației. În concluzie, cercetarea calitativă reprezintă o metodă de cercetare complexă care necesită o planificare și structurare atentă a cercetării, precum și o înțelegere profundă a subiectului de studiu și a contextului social și cultural în care acesta este încadrat. Această metodă poate fi folosită pentru a examina subiecte care nu pot fi cuantificate sau care nu pot fi obținute prin metode de cercetare standard, oferind o perspectivă bogată și detaliată asupra fenomenelor sociale.

În continuare, vom trece în revistă principalii autori care au cercetat problema de bază care ne preocupă. Deci, coeziunea socială este un subiect important în sociologie, care a fost abordat în diverse contexte culturale și geografice. În ceea ce privește cercetările privind coeziunea socială, se poate observa o gamă largă de abordări teoretice și metodologice. În Statele Unite, au existat numeroase studii sociologice privind coeziunea socială, folosind o varietate de metode calitative și cantitative. Unul dintre cele mai notabile este lucrarea lui Robert Putnam „Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community”, în care autorul analizează declinul asociațiilor civice și comunitare din SUA, argumentând că acest declin a dus la o scădere a coeziunii sociale și a capacității societății de a face față problemelor comune [17]. Un alt studiu important este cel al lui Mark Granovetter, care arată că legăturile între oameni pot juca un rol important în menținerea coeziunii sociale, deoarece acestea pot facilita comunicarea și schimbul de informații între grupuri diverse [9]. În ceea ce privește cercetările recente, un exemplu notabil este lucrarea lui Eric Klinenberg, în care autorul argumentează că infrastructura socială, cum ar fi parcurile, bibliotecile și alte locuri publice, poate juca un rol important în crearea și menținerea coeziunii sociale [10].

De asemenea, există numeroase studii care explorează coeziunea socială în cadrul anumitor grupuri sau comunități, cum ar fi studiul lui Elijah Anderson, care analizează interacțiunile dintre diferite grupuri rasiale într-un parc din Philadelphia [1], sau studiul lui Robert Sampson, care arată cum factorii sociali, economici și istorici au contribuit la formarea și menținerea coeziunii sociale în diferite cartiere din Chicago [18]. Deci, Statele Unite au avut o lungă tradiție de cercetare sociologică privind coeziunea socială, cu numeroase studii notabile care au utilizat o varietate de metode pentru a examina acest concept în diferite contexte și grupuri sociale.

În Europa de Vest, cercetările privind coeziunea socială au fost, de asemenea, o preocupare importantă pentru sociologi. Un exemplu notabil este lucrarea lui Anthony Giddens, în care autorul explorează modul în care schimbările sociale și culturale din lumea modernă au influențat coeziunea socială [7]. Un alt studiu important este lucrarea lui Pierre Bourdieu, în care autorul analizează modul în care gusturile și preferințele

culturale ale indivizilor sunt influențate de poziția lor socială și de accesul lor la resurse culturale [3]. În ceea ce privește cercetările recente, un exemplu notabil este lucrarea lui Michael Marmot, în care autorul explorează legătura dintre inegalitatea socială și sănătatea fizică și mentală [12]. Există, de asemenea, studii care se concentrează asupra coeziunii sociale în contexte specifice, cum ar fi studiul lui Michèle Lamont, care compară valorile și normele culturale ale claselor de mijloc superioare din Franța și Statele Unite [11]. Un alt studiu notabil este lucrarea lui Norbert Elias, care explorează modul în care schimbările culturale din perioada medievală până în epoca modernă au influențat normele și comportamentul social [5].

În continuare vom trece la analiza datelor calitative obținute în focus grupuri. Deci, participanții la discuții au fost rugați să identifice problemele cu care aceștia s-au confruntat sau care afectează comunitatea lor. Au fost enunțate mai multe probleme:

- Dificultăți financiare și economice: mai mulți respondenți au menționat că se adresează mai întâi familiilor și rudelor lor pentru a obține ajutor financiar sau material. Alții au observat că, în general, este dificil să găsești ajutor financiar în prezent, deoarece oamenii sunt prea ocupați să-și urmărească propriile interese și activități economice.
- Probleme de sănătate: mai mulți respondenți au menționat că se adresează medicilor sau altor specialiști pentru a obține ajutor medical atunci când au probleme de sănătate. De asemenea, unii au menționat că se bazează pe ajutorul familiilor și rudelor lor pentru a face față unor probleme medicale.
- Probleme sociale și comunitare: unii respondenți au menționat că se adresează primăriilor, asistenților sociali sau altor specialiști atunci când au probleme sociale sau comunitare, cum ar fi accesul la servicii publice, locuințe, terenuri sau alte resurse comunitare.
- Probleme legate de îngrijirea copiilor: mai mulți respondenți au menționat că se bazează pe ajutorul familiilor și rudelor lor atunci când au nevoie de ajutor în îngrijirea copiilor, în special atunci când trebuie să meargă la muncă sau să presteze alte servicii.

- Probleme legate de resursele naturale: unii respondenți au menționat că se adresează pădurarilor, specialiștilor în domeniul apei sau gazului atunci când au probleme legate de gestionarea resurselor naturale, cum ar fi defrișarea ilegală sau problemele cu alimentarea cu apă sau gaz.
- Probleme de infrastructură: unii respondenți au menționat că se adresează primăriilor sau altor specialiști atunci când au probleme legate de infrastructură, cum ar fi drumurile, iluminatul public sau alte facilități comunitare.
- Probleme de securitate: unii respondenți au menționat că se adresează poliției sau altor specialiști atunci când au probleme de securitate, cum ar fi furturi sau alte infracțiuni.
- Probleme legate de împrumuturi: unii respondenți au menționat că se adresează familiilor, rudelor sau vecinilor lor pentru a obține împrumuturi atunci când au nevoie de bani.
- Probleme legate de migrație: unii respondenți au menționat că au fost nevoiți să se descurce singuri cu problemele care derivă din emigrarea în masă a tineretului.

Un alt aspect menționat este cel al relațiilor interpersonale și al solidarității în comunitate. Spre exemplu, un respondent menționează că într-un sat se obișnuiește să se ajute între vecini și rude, iar alt respondent subliniază că oamenii se adresează persoanelor de încredere pe care le cunosc deja. Acest lucru poate fi legat de tradițiile și valorile culturale specifice zonelor rurale, precum și de importanța relațiilor personale în aceste comunități.

Participanții la focus grupul din municipiul Cahul sunt în general de acord că, în funcție de nevoi, oamenii din comunitate se ajută între ei. Există o cultură a ajutorării prin intermediul cunoștințelor și a relațiilor sociale, precum rudele, vecinii, prietenii și colegii. De asemenea, serviciile competente și primăria sunt adesea apelate pentru probleme care necesită soluționarea la nivel local. În ceea ce privește ajutorul financiar, oamenii din comunitate se bazează în primul rând pe ajutorul familiei și apropiaților, dar în cazul în care aceștia nu pot ajuta, se pot adresa și băncilor sau altor instituții financiare. Cu toate acestea, există și probleme cu privire la accesibilitatea la servicii medicale, mai ales pentru cei care

au venituri reduse sau doar pensii, iar aceștia întâmpină dificultăți în achitarea costurilor pentru aceste servicii. În general, oamenii din comunitate se bazează pe rețelele sociale și comunitare pentru a-și oferi ajutorul, în funcție de nevoile și resursele lor. Oamenii din localitatea Frumușica, raionul Cahul, sunt în general dispuși să se ajute reciproc. Majoritatea celor intervievați au subliniat că oamenii se ajută în diverse moduri, atât între rude și prieteni, cât și între vecini și în cadrul comunității. Cu toate acestea, există și oameni care consideră că nivelul de ajutorare este mai scăzut, datorită problemelor legate de îmbătrânirea populației și exodului tinerilor. În plus, unii consideră că ajutorul oferit de oameni este mai mult cu interes pecuniar și nu este întotdeauna altruist. Cu toate acestea, pare a fi o cultură puternică a solidarității și a ajutorului între membrii comunității, cu tradiții frumoase de ajutor reciproc între vecini și oferirea de pachete sociale la sărbători de către primărie.

În final, toate aceste probleme menționate de respondenți sunt legate de situația socio-economică precară a zonelor rurale și de lipsa de resurse și de investiții în aceste comunități. Soluționarea acestor probleme ar putea fi obținută prin politici publice care să prioritizeze dezvoltarea rurală și investițiile în infrastructură, să sprijine dezvoltarea economică și crearea de locuri de muncă și să asigure accesul la servicii medicale și de utilități. De asemenea, este important să se promoveze valorile și tradițiile culturale ale zonelor rurale și să se consolideze solidaritatea și coeziunea socială în aceste comunități.

În satul Calfa, raionul Anenii Noi, participanții la discuție au declarat ca există oameni care sar în ajutor, dar în mare parte nu există un nivel înalt de solidaritate în comunitate. Oamenii sunt dezbinați și sunt mai degrabă critici decât doritori să ofere ajutor. Cu toate acestea, comunitatea a fost cooperantă în timpul pandemiei COVID-19 și s-au repartizat pachete cu produse alimentare pentru pensionari. De asemenea, satul a primit refugiați din Ucraina în timpul războiului. În satul Gaidar, raionul Cimișlia, oamenii se adresează mai întâi la neamuri pentru ajutor, iar apoi la vecini, primărie și prieteni. În satul Mereni, raionul Anenii Noi, majoritatea participanților au declarat că oamenii se ajută reciproc, dar nivelul de ajutorare poate fi exagerat. Comunitatea s-a mobilizat în cazul unui incendiu și a reușit să repare casa unei familii nevoiașe. De

asemenea, diaspora a trimis bani pentru a construi un parc de agrement. În cazul unei operații pentru un copil mic, oamenii au fost receptivi și au oferit ajutor prin donații la conturile bancare distribuite pe rețelele sociale. În satul Bălăsinești, raionul Briceni, oamenii se ajută reciproc în mod obișnuit și consideră acest fapt drept normă, comunitatea fiind solidară și săritoare la nevoie.

Oamenii din satul Pelivan, r. Orhei și orașul Strășeni sunt mai individualiști și mai puțin dispuși să se ajute între ei. Participanții din satul Pelivan menționează că pandemia a dus la un declin al ajutorului social spontan și la o scădere a comunicării între vecini. Fluxul populației spre alte regiuni și țări este, de asemenea, menționat ca un factor care a contribuit la scăderea ajutorului reciproc. În cazul orașului Strășeni, se menționează că oamenii sunt foarte independenți și nu așteaptă ajutor de la nimeni, iar aproximativ 70% dintre ei se ajută reciproc când este nevoie. Participanții cred că ajutorul reciproc depinde de oameni și de situația în care se află. În general, oamenii sunt mai dispuși să ajute atunci când este vorba de mobilizare sau de strângere de fonduri pentru persoanele bolnave. Cu toate acestea, indiferența față de problemele altora este menționată și ca un obstacol în calea ajutorului reciproc. Respondenții din aceste localități semnaleză o lipsă de solidaritate și o creștere a individualismului în comunitățile menționate. Pandemia și migrația populației sunt factori care contribuie la această tendință. În plus, comunicarea și interacțiunea socială sunt reduse, ceea ce poate duce la o lipsă de conexiune și de sprijin reciproc.

Se poate constata că în general oamenii consideră că lumea se ajută mai puțin decât în trecut. În satul Calfa, oamenii cred că această schimbare se datorează migrației, faptului că majoritatea persoanelor rămase în sat sunt bătrâne și au nevoie de ajutor, dar nu mai au pe cine să se bazeze. De asemenea, se menționează că oamenii sunt mai egoiști și nu mai au aceeași preocupare față de problemele celorlalți ca în trecut, când era obișnuit să se ajute vecinii și rudele.

În satul Gaidar, oamenii cred că schimbarea se datorează trecerii la economia de piață, ceea ce a determinat oamenii să devină mai preocupați de resursele proprii și să se concentreze mai mult pe propria familie. Deși se menționează că oamenii nu mai au aceeași preocupare

pentru a-i ajuta pe ceilalți, există încă exemple de activități de binefacere și solidaritate, cum ar fi strângerea de fonduri pentru operații sau repararea cimitirului. Majoritatea respondenților au avut o abordare diferită față de întrebarea inițială referitoare la sărăcia și ajutorul social din localitatea lor. Câțiva respondenți au fost de acord că în trecut oamenii erau mai uniți și mai săritori la nevoie, în timp ce alții au afirmat că în prezent societatea este caracterizată de o segregare sporită și de scepticism față de ceilalți. Unii respondenți au menționat că acum sunt mai multe organizații neguvernamentale care susțin persoanele în nevoie, iar condițiile de trai sunt mai bune. Cu toate acestea, scepticismul, ipocrizia și goana după prestigiu sunt calități omniprezente în ultima perioadă, conform altor respondenți. În general, există o varietate de opinii și abordări în răspunsurile respondenților, ceea ce sugerează că nu există o opinie uniformă în privința evoluției sărăciei și ajutorului social în localitatea lor.

Cercetarea calitativă oferă o perspectivă interesantă asupra modului în care moldovenii sunt percepuți în țară și în străinătate. Conform unor respondenți, în timp ce în Moldova este normal să spui că ești moldovean, reacțiile sunt diferite peste hotare. Unul dintre respondenți sugerează că o astfel de reacție este datorată faptului că Moldova este o țară rămasă cu 200 de ani în urmă la capitolul dezvoltare. Cu toate acestea, un alt respondent a relatat că, după ce s-au familiarizat cu comportamentul moldovenilor, oamenii din străinătate au ajuns să cunoască oameni buni, ospitalieri și săritori la nevoie. Aceasta sugerează că străinii nu prea cunosc Moldova sau moldovenii în general, dar își formează părerea în funcție de experiența lor.

Unii respondenți au identificat caracteristici pozitive ale moldovenilor, cum ar fi hărnicia, ospitalitatea, generozitatea, bogăția în pământuri bune și munca asiduă. Aceștia au sugerat că educația, personalitatea și rădăcinile personale pot influența aceste trăsături pozitive. Cu toate acestea, unii respondenți au menționat și că există oameni care sunt deprinși să deterioreze bunuri publice și nu au cultivat respectul pentru munca străină.

În ceea ce privește identitatea, unii respondenți sugerează că a fi moldovean înseamnă să fii stăpân la tine în țară. Cu toate acestea, alți

respondenți susțin că moldovenii nu se simt stăpâni în propria lor țară, ci mai degrabă sunt sub dominația conducătorilor țării. De asemenea, s-a menționat că mulți moldoveni se confruntă cu dificultăți financiare și nu își permit să meargă în vacanță, în timp ce alții se simt jenați să spună că sunt din Moldova din cauza reputației țării.

De asemenea, există opinii divergente cu privire la implicarea diasporei în alegeri. Unul dintre respondenți sugerează că doar cei care trăiesc și muncesc în țară ar trebui să voteze, deoarece aceștia simt problemele cu care se confruntă oamenii. În timp ce alții consideră că diaspora ar trebui să aibă dreptul de a vota, deoarece aceasta poate contribui la dezvoltarea țării.

Analiza sociologică a stenogramei din Cahul dezvăluie opinii și percepții variate privind ceea ce înseamnă a fi moldovean. Pentru majoritatea respondenților, tradițiile și obiceiurile frumoase, familia și sacrificiile, precum și o anumită tristețe și dezamăgire caracterizează experiența de a fi moldovean. În plus, simțul umorului, societatea rezistentă și răbdătoare, dar și ideea de a construi o casă, a sădi un pom și de a crește copii sunt elemente importante ale identității moldovenilor. Cu toate acestea, unele opinii diferă, sugerând că moldovenii sunt docili și neîndemânatici în a-și exprima opiniile și că valorile tradiționale au fost înlocuite cu valori bazate pe consum și materialism. Opiniile exprimate în acest focus grup sugerează o complexitate a identității moldovenilor și reflectă problemele cu care se confruntă societatea moldovenească. În ciuda unor probleme socio-economice, există o anumită rezistență și perseverență în fața acestora, care este susținută de valorile tradiționale și simțul umorului. Cu toate acestea, este important să recunoaștem și să abordăm problemele de corupție, birocrăție și lipsa de perspective pentru tineri, care pot afecta identitatea și viitorul Moldovei.

Participanții la discuție subliniază că moldovenii sunt harnici, ospitalieri și mândri, dar această ultimă caracteristică este percepută mai mult negativ decât pozitiv, deoarece poate genera invidie și rivalitate. Invidia este considerată o boală sau sărăcie a moldovenilor, iar unii dintre ei sunt foarte preocupați de a se evidenția și de a demonstra că sunt mai buni decât ceilalți. Peste hotare, moldovenii sunt diferiți în manifestare, iar comportamentul lor depinde de interesele și trăsăturile personale.

Participanții la discuții avertizează că atunci când se stabilesc în alte țări, moldovenii trebuie să respecte obiceiurile și tradițiile locale și să nu încerce să-și impună propriile tradiții. De asemenea, moldovenii sunt percepuți diferit în funcție de comportamentul lor: unii sunt de ajutor, în timp ce alții sunt mai puțin cooperanți.

Deși în general moldovenii sunt considerați oameni harnici și capabili să îndeplinească diverse sarcini, există și exemple negative. De exemplu, într-un caz discutat, moldovenii dintr-un cămin din Germania au deranjat și au creat probleme altor locatari, iar acest comportament nu a fost considerat un exemplu pozitiv. Cu toate acestea, există și exemple bune, cum ar fi angajatorii care sunt foarte mulțumiți de munca prestată de moldoveni și își doresc să angajeze mai mulți concetățeni de ai noștri.

Discursurile prezentate de persoanele din satul Frumușica, raionul Cahul, oferă o imagine complexă și dinamică a modului în care sunt percepuți și definiți moldovenii. În ceea ce privește identitatea moldovenească, majoritatea persoanelor intervievate sugerează că aceasta implică un anumit nivel de patriotism pentru țara în care trăiesc și pentru trecutul acesteia. De asemenea, persoanele intervievate evidențiază importanța drepturilor și libertăților cetățenești, precum și a rădăcinilor strămoșești în definirea identității moldovenești.

În ceea ce privește caracteristicile specifice moldovenilor, persoanele intervievate evidențiază trăsături precum hărnicia, flexibilitatea, ospitalitatea și simplitatea. Mulți dintre moldoveni sunt percepuți ca fiind oameni care se descurcă în orice situație, sunt gospodari și primitori. Persoanele intervievate sugerează că moldovenii sunt capabili să se adapteze la orice situație și să își păstreze demnitatea, chiar și în condiții dificile. Cu toate acestea, mulți dintre moldoveni sunt percepuți ca fiind necăjiți, mereu cu gândul la ziua de mâine. Perspectivele diferă în ceea ce privește relația moldovenilor cu alte culturi și națiuni. De exemplu, unele persoane evidențiază importanța vorbirii libere a limbii române și a protejării identității naționale, în timp ce alții sunt mai flexibili și se integrează în alte culturi. În general, persoanele intervievate sunt de acord că moldovenii peste hotare sunt mai uniți decât cei din Republica Moldova și că aceștia sunt adesea percepuți ca fiind foarte apreciați în alte țări.

În concluzie, aceste opinii și percepții asupra identității și caracteristicilor moldovenilor pot fi utile în înțelegerea complexității și dinamicii societății moldovenești. Într-o lume tot mai globalizată și interconectată, este important să înțelegem cum percep oamenii identitatea și cultura și cum aceste percepții influențează relațiile interculturale și internaționale. A fi moldovean înseamnă a păstra tradiția și cultura, dar și a fi harnic, ospitalier și mândru, în timp ce invidia și rivalitatea sunt percepute negativ. În afara țării, moldovenii sunt percepuți diferit în funcție de comportamentul lor, de modul cum respectă obiceiurile și tradițiile locale. Există exemple atât pozitive, cât și negative în comportamentul moldovenilor în străinătate. Aceste caracteristici ale moldovenilor pot fi analizate într-un context sociologic mai larg, având în vedere influența factorilor socio-economici și culturali asupra acestora.

Interpretarea răspunsurilor din unele localități la întrebarea privind încrederea sugerează o lipsă generală de încredere în oameni, inclusiv în sine. Acest lucru poate fi interpretat ca fiind rezultatul unor experiențe negative anterioare sau poate fi influențat de mediul social în care trăiesc, cum ar fi nivelul ridicat de sărăcie sau violența în comunitate.

În satul Gaidar, majoritatea respondenților au avut experiențe pozitive în ceea ce privește returnarea obiectelor pierdute, ceea ce sugerează o anumită încredere în oameni. Cu toate acestea, unii respondenți sunt încă precauți, sugerând că încrederea în oameni nu este absolută și că există riscul ca unele obiecte să fie furate sau că ar putea fi utilizate în mod neautorizat. În satul Mereni, respondenții au evidențiat o abordare mai echilibrată a încrederii în oameni. În general, aceștia sunt de părere că încrederea poate fi acordată oamenilor, dar că este important să se facă o verificare preliminară a acestora. De asemenea, respondenții au subliniat că există riscul de dezamăgire, sugerând că încrederea în oameni nu este neapărat un lucru garantat. În satul Frumușica există o varietate de opinii cu privire la nivelul de încredere în oamenii din localitatea lor. Majoritatea participanților au afirmat că au o oarecare încredere, dar au menționat că acest sentiment trebuie câștigat și verificat și că sunt precauți în a-și acorda încrederea totală. Cei care au spus că au încredere în oamenii din localitate au menționat că acest lucru se datorează în mare parte faptului că și-au petrecut întreaga viață în acea

zonă și că îi cunosc bine pe locuitori. Aceștia au subliniat importanța încrederii în ceea ce privește relațiile de muncă, prietenie și vecinătate. Cu toate acestea, există și participanți care nu au încredere în oamenii din localitatea lor. Motivele lor includ experiențe anterioare negative, precum și faptul că oamenii sunt schimbători și imprevizibili. Aceștia au menționat că nu pot generaliza și că există oameni serioși și de încredere, dar sunt rar întâlniți.

În general, răspunsurile indică faptul că nivelul de încredere în oamenii din comunitate poate fi influențat de experiențele anterioare și de factorii socio-economici precum nivelul de sărăcie, corupția sau violența din comunitate. Cu toate acestea, există și un anumit nivel de încredere, care poate fi acordat oamenilor, chiar dacă acesta este adesea condiționat de circumstanțe specifice sau de verificarea preliminară a acestora. Se observă o tendință spre neîncredere și precauție în relațiile cu oamenii din localitate, indiferent de mediul de reședință. Participanții la focus grupuri fac referință la dezamăgirile și trădările trecute, care au determinat oamenii să fie mai prudenți în a acorda încredere altora. De asemenea, se menționează că gradul de încredere depinde de cercul social în care se află indivizii și că încrederea este acordată doar în anumite persoane, de obicei membrii familiei sau prietenii apropiați.

Un alt aspect important evidențiat de participanții la focus grupuri este importanța încrederii în viața cotidiană. Aceasta este văzută ca un factor esențial în relația cu autoritățile, medicii sau alte persoane cu care interacționează oamenii în diverse contexte. Deși mulți dintre participanți sunt conștienți de riscurile și pericolele implicate de încrederea excesivă în anumite persoane, ei consideră că este necesară o anumită doză de încredere pentru a putea funcționa în societate. Pe de altă parte, există și voci care sunt mai optimiste și care cred că încrederea este posibilă, într-o oarecare măsură. Aceste persoane sunt de părere că încrederea pornește de la noi și că este important să acordăm o șansă oamenilor, chiar dacă ne-am confruntat cu dezamăgiri în trecut.

În timp ce unii respondenți cred că este posibil să ai încredere în majoritatea oamenilor, alții consideră că nu este posibil sau că este foarte dificil să obții încredere din partea altora. De asemenea, există o tendință de a avea mai multă încredere în oamenii din propria localitate decât în

oamenii din afara localității, deoarece respondenții sunt mai familiarizați cu oamenii din comunitatea lor și cu valorile lor culturale. Unele persoane cred că vârsta sau diferențele culturale pot juca un rol în nivelul de încredere pe care îl au în alți oameni. În concluzie, răspunsurile din focus grupuri evidențiază o imagine complexă și nuanțată a încrederii în oameni din localitate. Deși mulți oameni sunt precauți și neîncrezători, există și persoane care consideră că încrederea este posibilă și necesară în viața de zi cu zi.

În s. Calfa au fost menționate schimbările din comunitate și impactul lor asupra interacțiunilor sociale, cum ar fi migrația în masă, care a dus la pierderea contactului cu vecinii. În general, toate grupurile au menționat că încrederea este mai puternică în familie și în cei apropiați. Aceasta sugerează că interacțiunile sociale strânse și relațiile personale pot juca un rol important în stabilirea încrederii. Pe de altă parte, participanții din satul Mereni și municipiul Cahul au avut preocupări legate de nivelul general de încredere în societate. În aceste două cazuri, oamenii au menționat că încrederea scade atunci când urmărim evenimentele ce au loc la nivel național, în special în instituțiile de stat. Participanții din municipiul Cahul au menționat că încrederea este acordată cel mai mult persoanelor aflate în sfera lor personală, precum familia, prietenii și cunoștințele cu care interacționează în mod regulat, cum ar fi cei din magazinul local, frizerie sau farmacie. În concluzie, participanții din grupurile de discuții par să considere că încrederea este o problemă legată de relații personale și de sfera lor de cunoștințe. În general, aceștia sunt mai predispuși să acorde încredere oamenilor din cercul lor apropiat decât unor instituții sau autorități mai mari. De asemenea, participanții din unele grupuri de discuții au menționat că nivelul general de încredere în societate poate fi afectat de factori precum corupția, care reduc interacțiunile sociale și creează suspiciuni în ceea ce privește integritatea altor oameni.

Din răspunsurile primite se poate observa că implicațiile în acțiuni de voluntariat în interesul comunității sunt destul de rare în localitățile cercetate. În cazul satului Calfa, implicarea se face doar la sărbători și în cazul colectării de bani, iar în satul Mereni, oamenii se implică la dorință, dar nu există o cultură a curățeniei, care ar fi importantă în dezvoltarea comunității. În schimb, în satul Gaidar există mai multe exemple de

implicare comunitară, cum ar fi colectarea de fonduri pentru ajutorarea refugiaților, acțiuni de voluntariat ale elevilor din școală și inițiative de reparare a străzilor. De asemenea, solidaritatea și implicarea în proiecte comune sunt importante în acest sat. În satul Bălăsinești are loc o implicare în cazul unor situații speciale, cum ar fi ajutorarea refugiaților sau a bolnavilor.

În cadrul discuției din focus grup, s-au identificat mai multe niveluri de implicare a locuitorilor din satul Frumușica, raionul Cahul, în acțiuni de voluntariat în interesul comunității. Cei care au afirmat că sunt foarte implicați sunt liderii de grupuri sau persoane care au inițiat și coordonat proiecte, cum ar fi amenajarea unui parc pentru copii sau cantina socială. Unii dintre ei au menționat că își asumă rolul de lider și se consideră responsabili pentru îmbunătățirea vieții comunității. Alți respondenți au recunoscut că sunt implicați doar în mică măsură sau deloc în acțiuni de voluntariat. Unii dintre aceștia au justificat lipsa de implicare prin probleme personale, cum ar fi problemele de sănătate sau responsabilitățile familiale, în timp ce alții au menționat că nu se simt încurajați sau sprijiniți de către alți membri ai comunității. Unii au menționat că oamenii sunt preocupați cu problemele lor personale și nu au timp sau energie pentru a se implica în acțiuni de voluntariat, în timp ce alții au observat că tinerii sunt mai puțin interesați de implicare decât generațiile în vârstă. De asemenea, s-a discutat despre faptul că în trecut oamenii din comunitate erau mai activi în acțiuni de voluntariat și colaborau mai mult pentru a rezolva problemele din comunitate, dar în prezent, din cauza schimbărilor sociale și economice, acest nivel de implicare a scăzut.

Din răspunsurile primite, se poate observa că implicarea în acțiuni de voluntariat diferă de la o persoană la alta. Unii respondenți afirmă că nu sunt implicați sau sunt implicați doar în mici acțiuni de voluntariat, precum donații de haine sau produse și ajutorarea bătrânilor. Alții au fost implicați într-o varietate de asociații și fundații de caritate și au fost mai activi în trecut decât în prezent din cauza unui program foarte încărcat. Unii dintre respondenți consideră că voluntariatul este important și că oamenii din localitatea lor sunt implicați în acțiuni de voluntariat, în timp ce alții cred că lipsește gândirea colectivă și alte valori în comunitatea lor.

De asemenea, s-a stabilit că există o reticență în participarea la adunările comunitare în toate comunitățile, indiferent de localitate. Majoritatea respondenților nu participă activ la astfel de adunări, fie din cauza unor impedimente logistice (lipsa unei săli de dimensiuni suficiente, neinformare privind desfășurarea acestor adunări etc.), fie din cauza unei lipse de interes sau de încredere. În cazul primelor două situații, oamenii ar dori să participe, dar fie nu au suficiente informații, fie nu există un loc adecvat pentru a găzdui adunarea, ceea ce îi descurajează. În cazul lipsei de interes, oamenii consideră că participarea la astfel de adunări nu aduce nici o schimbare și că deciziile oricum sunt luate fără a ține cont de opiniile lor. În plus, este posibil că există o neîncredere față de autoritățile locale sau față de ceilalți membri ai comunității. În cazul satului Onițcani, de exemplu, populația pare să aibă o atitudine pasivă și așteaptă ca alții să ia inițiativa și responsabilitatea pentru orice, ceea ce sugerează o lipsă de implicare în decizii importante.

Cu toate acestea, există și exemple pozitive de implicare comunitară, cum ar fi cele din satul Mereni, unde există o pagină oficială pe Facebook unde oamenii își pot exprima opiniile și pot vota pe marginea anumitor probleme. De asemenea, în unele cazuri, oamenii participă la adunările comunitare organizate de asociații obștești sau ONG-uri. Deci, există multiple motive pentru care oamenii nu participă la adunările comunitare, de la impedimente logistice la lipsa de încredere sau interes. Cu toate acestea, există și exemple pozitive de implicare comunitară care ar putea fi urmate de alte comunități.

Participanții au exprimat o mare preocupare cu privire la prea multă dezinformare și manipulare din partea mass-media, ceea ce poate duce la creșterea neîncrederii în informațiile furnizate și la dezbinarea societății. În plus, a fost menționat faptul că mass-media poate fi influențată de factori politici sau financiari, ceea ce poate distorsiona adevărul. Cu toate acestea, participanții au recunoscut că există surse de informații veridice în mass-media, dar trebuie să fie atenți să aleagă sursele corecte. În același timp, rețelele de socializare au fost văzute ca având un rol ambivalent, uneori unind oamenii și alteori contribuind la dezbinarea lor. Participanții au observat că rețelele sociale oferă acces la o gamă largă de opinii și păreri, ceea ce poate fi util pentru a obține o perspectivă mai

amplă asupra subiectelor discutate. În general, participanții au subliniat importanța de a fi selectivi și critici în alegerea și interpretarea informațiilor furnizate de mass-media și rețelele sociale.

În răspunsurile date de participanții la focus grupuri, se observă o varietate de opinii cu privire la modul în care mass-media și rețelele de socializare influențează societatea din orașul Strășeni. Unii participanți consideră că rețelele de socializare au un rol important în unirea societății, permițând comunicarea cu cei dragi care locuiesc în alte țări și contribuind la formarea unei comunități online cu interese și preocupări comune. Cu toate acestea, mulți dintre acești participanți consideră că comentariile toxice și agresive de pe rețelele de socializare pot avea un impact negativ asupra comunicării online. Un alt grup de participanți consideră că mass-media are un rol important în unificarea societății, deoarece oferă acces la informații importante și necesare pentru cetățeni. Aceștia consideră că mass-media poate contribui la identificarea și soluționarea problemelor sociale, aducând oamenii împreună în jurul unor cauze comune. Totuși, există și participanți care cred că anumite canale de televiziune sau posturi de radio pot contribui la dezbinarea societății, deoarece difuzează prea multă politică și opiniile lor sunt diferite de cele ale altor canale media. Majoritatea locuitorilor sunt de acord că este important să ne informăm din mai multe surse și să intrăm în secția de comentarii pentru a vedea opinii diverse. De asemenea, părinții trebuie să educe corect copiii cu privire la utilizarea rețelelor de socializare și a tehnologiei în general.

Răspunsurile participanților la focus grupuri arată că există o varietate de percepții despre ceea ce înseamnă să fii un creștin adevărat și să te comporți creștinește. În timp ce unii participanți au menționat comportamente specifice, cum ar fi evitarea bârfelor și a furtului și urmarea poruncilor biblice, alții au subliniat importanța unei atitudini pozitive, precum stima și respectul față de ceilalți. În general, credința a fost văzută ca o chestiune personală și intimă, ce nu ar trebui să influențeze agenda publică. În ceea ce privește toleranța, unii participanți au fost mai flexibili, sugerând că un creștin ar trebui să fie tolerant și să nu judece sau să critice pe alții. Cu toate acestea, alții au subliniat importanța respectării unor valori morale și etice clare, precum evitarea comportamentelor considerate imorale sau rele. Deci, există o varietate de percepții asupra

a ceea ce poate tolera un creștin, dar mulți participanți au evidențiat importanța iubirii și a respectului față de ceilalți, indiferent de credința lor.

În unele comunități există conflicte între diferite grupuri religioase, cum ar fi ortodocșii și martorii lui Iehova. Unii participanți au subliniat că există tendința de a-i evita pe cei care practică altă religie sau care încearcă să-i convingă pe alții să se alătore credinței lor. Cu toate acestea, alții au sugerat că este important să fim deschiși și să ascultăm perspectiva celorlalți, chiar dacă nu suntem de acord cu ei.

Opinia generală este că a fi creștin înseamnă a avea anumite valori morale și a respecta principiile creștine, cum ar fi, a crede în Dumnezeu, a respecta cele zece porunci și a trăi în conformitate cu Cuvântul lui Dumnezeu. De asemenea, un creștin adevărat este descris ca fiind tolerant și solidar cu oamenii, fiind în general o persoană liniștită și binevoitoare.

Totuși, există și opinii divergente cu privire la ceea ce înseamnă a fi creștin adevărat. De exemplu, unii respondenți consideră că este necesar să vizitezi biserica și să participi la rugăciuni pentru a fi un creștin adevărat, în timp ce alții cred că aceasta nu este esențială, fiind suficient să respecti principiile și valorile creștine. În plus, unii respondenți cred că este important să ai o înțelegere profundă a Bibliei și a învățăturilor creștine, în timp ce alții consideră că este suficient să trăiești în conformitate cu principiile morale și să te porți cu bunătate și compasiune față de ceilalți oameni. Astfel, răspunsurile din focus grupuri reflectă diversitatea de opinii și practici legate de creștinism, precum și faptul că acestea pot fi influențate de experiențele personale și de contextul social și cultural în care se află indivizii.

Participanții au discutat și despre relația dintre naționalitate și religie, și anume, dacă este necesar să fii creștin ortodox dacă ești moldovean, ucrainean, rus, bulgar, găgăuz etc. Opiniile exprimate de participanți sunt diverse. În general, majoritatea consideră că există o relație între naționalitate și religie, iar a fi creștin ortodox este o parte integrantă a culturii și tradițiilor lor. Cu toate acestea, unii participanți sunt de părere că religia și naționalitatea sunt două lucruri separate și că religia nu ar trebui să depindă de naționalitatea cuiva.

În ceea ce privește relațiile cu credincioșii de alte confesiuni, în satul Calfa, raionul Anenii Noi, se pare că relațiile cu bapțiștii sunt bune, aceștia ajutând satul la soluționarea a multor probleme. În satul Gaidar, raionul Ciadâr Lunga, majoritatea sunt creștini ortodocși, dar relațiile cu reprezentanții altor religii sunt bune, cu excepția relației cu preotul din sat. Unii participanți cred că este important să se aibă o credință sufletească bună și că Dumnezeu este unul pentru toți. În satul Bălăsinești, raionul Briceni, participanții consideră că este important să fii om bun, indiferent de religia ta, iar în municipiului Cahul, destul de mulți participanți nu au dorit să se implice în discuțiile privind acest subiect.

Majoritatea respondenților sunt de acord că apartenența la o anumită confesiune nu este determinată de naționalitate, ci de alegerea personală. Aceștia menționează faptul că, în ciuda diferențelor religioase, locuitorii sunt într-o relație destul de bună și nu există conflicte între ei. De asemenea, câțiva respondenți subliniază faptul că, într-o țară liberă și democratică, fiecare persoană are dreptul să-și aleagă religia. În acest sens, se poate observa o preocupare pentru libertatea individuală și toleranță religioasă în contextul comunității locale.

În general, răspunsurile furnizate de participanții la focus grupul din satul Calfa, raionul Anenii Noi, sunt critice față de rolul Bisericii Ortodoxe și a preoților în societatea moldovenească. Majoritatea participanților sunt de părere că Biserica Ortodoxă nu are un rol major în a uni oamenii, dar nici nu îi dezbină într-un mod categoric. Există opinii critice față de faptul că preotul cere întotdeauna bani pentru serviciile sale religioase și că nu ajută nevoiașii și săracii din sat. Unii participanți consideră că Biserica Ortodoxă nu mai este la fel de respectată ca în trecut, deoarece există preoți care se implică în afaceri sau în politică. Participanții recunosc că la nivel de comunitate se acordă o atenție mai mică familiei, femeilor, educației și culturii decât unor valori materiale cum sunt averea și banii, fapt care poate diminua numărul de enoriași.

În satul Gaidar, raionul Ciadâr Lunga, participanții la focus grup consideră că preotul și religia sunt factori unificatori ai societății, deoarece ei nu promovează idei nocive și, astfel, susțin comunitatea. În satul Mereni, raionul Anenii Noi, participanții sunt împărțiți în opinii, dar în general cred că Biserica Ortodoxă ar trebui să unească oamenii, însă

anumiți preoți sau lideri religioși care se implică în politică sau care urmează politica Patriarhului de la Moscova pot duce la dezbinare în societate. Participanții din acest sat amintesc și de experiențele lor pozitive legate de modul în care preotul din sat a contribuit la buna desfășurare a sărbătorilor de Paști în timpul pandemiei.

În satul Frumușica se atestă o conștientizare a faptului că toate cultele religioase sunt egale în fața legii și că pretențiile unora de a fi mai importanți încet dar sigur sunt schimbate. Acesta poate fi un semn al unei schimbări în gândirea comunității în ceea ce privește relația cu bisericile și cu preoții. Preotul din sat îndeamnă oamenii la unitate și la a nu vorbi rău despre alții, iar acest fapt poate arăta și o mare încredere în preot și în autoritatea sa în comunitate. Unii membri ai comunității sunt nemulțumiți de comportamentul unor enoriașe care vin cu sfaturi neprietenoase și care sunt văzute ca o amenințare pentru proiectele de caritate. Acest lucru poate arăta o tensiune între anumite grupuri de enoriași și preot, sau chiar o divizare în comunitate. Preotul este perceput ca un factor de unitate în comunitate prin îndemnarea oamenilor la fapte bune, la dragoste față de Dumnezeu și față de aproapele lor. Acest lucru poate sugera că există o nevoie de un lider spiritual care să îndemne oamenii spre o conduită morală bună. Întărirea relațiilor dintre oameni și Biserică este văzută ca o prioritate importantă, iar preotul trebuie să fie implicat în această misiune, fiind mereu în vizorul comunității prin acțiunile și îndemnul său. Acest lucru poate arăta o dorință de a întări conexiunile sociale în comunitate prin intermediul bisericii. Preotul este perceput ca un factor de unire în Republica Moldova prin îndemnarea oamenilor la a fi mai buni și mai temători de Dumnezeu. Acest lucru poate sugera o dorință de a îmbunătăți conduita morală și spirituală a comunității. Pe de altă parte, indiferența față de preot și Biserică poate arăta o atitudine apatică sau sceptică față de instituțiile religioase și poate indica faptul că acestea nu joacă un rol important. Există un dezacord cu privire la comportamentul preotului și respectul pe care acesta îl merită. Acest lucru poate sugera o lipsă de încredere sau de respect față de autoritatea Bisericii și a preoților în general.

În răspunsurile furnizate de participanții la focus grupuri, sunt menționate mai multe activități culturale organizate în diverse localități din

Republica Moldova. Acestea includ sărbători naționale (Ziua Independenței, Ziua Limbii), sărbători religioase (de exemplu, Paștele), zile ale localității (de exemplu, Hramul satului), evenimente organizate de primărie (de exemplu, festivaluri), precum și alte activități tradiționale (de exemplu, turte făcute în cadrul unei șezători). În general, evenimentele culturale sunt organizate de comunitatea locală, iar participanții sunt membrii acestei comunități și, în anumite cazuri, invitați din alte localități sau artiști profesioniști. Participarea la aceste evenimente este determinată de bugetul local și de resursele disponibile. Uneori, autoritățile publice locale se implică în organizarea evenimentelor, iar membrii comunității locale se plâng de faptul că, în timp ce alte sectoare (de exemplu, educație sau sănătate) sunt considerate mai importante, bugetul alocat sectorului cultural este redus și salariile sunt tăiate. Această situație poate avea un impact negativ asupra organizării și calității evenimentelor culturale.

Organizarea acestor evenimente depinde de bugetul disponibil. În cazul în care există suficiente fonduri, se pot invita artiști și orchestre profesioniste, însă, în caz contrar, evenimentele sunt organizate cu participarea localnicilor, copiilor de la grădiniță sau școli, corurilor din sat și a meșterilor populari. Personalul primăriei se implică și ei în organizarea evenimentelor, moderându-le sau îmbrăcându-se în costume specifice.

În unele localități, cum ar fi Mereni, sunt organizate mai multe evenimente decât în altele. Cu toate acestea, participarea și organizarea acestor evenimente sunt afectate de problemele bugetare. De asemenea, interlocutorii au menționat că este necesară implicarea reprezentanților culturii în procesul decizional, deoarece aceștia sunt puțin reprezentați în consiliile locale.

Rezultatele au arătat că în majoritatea localităților se organizează evenimente culturale cu ocazia sărbătorilor sau a altor ocazii speciale. Aceste evenimente sunt organizate de colaborarea între casa de cultură, primărie și școală. În multe cazuri, participarea publicului este limitată, dar organizatorii se străduiesc să atragă cât mai mulți oameni la aceste evenimente. În localitatea Strășeni, activitățile culturale sunt organizate mai rar, dar atunci când se întâmplă, acestea atrag diferiți artiști moldoveni. În ceea ce privește Chișinăul, Primăria organizează destul de des

evenimente culturale, la care participă oficiali, interpreți și oameni de rând. În unele localități, precum Pelivan și Pepeni, se organizează o varietate de evenimente culturale, inclusiv festivaluri și expoziții de artă. Aceste evenimente sunt adesea sponsorizate de primărie sau de diaspora locală și implică participarea tuturor locuitorilor.

În general, participanții au evidențiat importanța activităților culturale pentru menținerea identității culturale și a tradițiilor comunității lor. Cu toate acestea, unele localități se confruntă cu probleme financiare în ceea ce privește organizarea activităților culturale, ceea ce poate duce la o reducere a numărului de evenimente organizate.

Participarea la evenimentele culturale variază în funcție de regiune și de obiceiurile locale. În satele mici, oamenii participă adesea la evenimente culturale organizate la nivelul comunității. Acestea sunt adesea evenimente pentru copii și familii, cum ar fi festivaluri sau spectacole organizate de școlile din zonă. În unele cazuri, angajații din primărie sau din alte instituții pot acționa ca animatori sau organizatori de evenimente.

În satele mai mari și în orașe, oamenii participă adesea la evenimente mai mari, cum ar fi spectacole de teatru sau concerte. Participarea poate fi influențată de interese personale sau de evenimentele organizate pentru copii sau de interesele acestora. Oamenii participă la evenimente pentru a se distra și a socializa, dar și pentru a-și arăta interesul și sprijinul pentru cultura locală.

În cazul în care oamenii nu participă la evenimente culturale, motivele pot fi diferite. Acestea pot include lipsa de timp sau de interes, dar și dificultăți financiare sau de transport. Pandemia de COVID-19 a avut, de asemenea, un impact asupra participării la evenimentele culturale, determinând oamenii să evite adunările mari și să se concentreze pe activități mai sigure din punct de vedere al sănătății.

Participarea la evenimente culturale poate fi influențată de mai mulți factori, inclusiv de disponibilitatea financiară și de nivelul de organizare al evenimentului. De asemenea, participarea la astfel de evenimente poate fi legată de vârstă și de interese, precum și de apartenența la anumite grupuri sociale sau comunități. În satul Calfa și satul Mereni, participarea la evenimente culturale este îndrumată de autoritățile locale, care își implică angajații și organizează activități în special pentru copii.

În satul Gaidar, participarea la evenimente culturale este considerată o modalitate de a se arăta celorlalți și de a se implica în comunitate, în timp ce în satul Bălăsinești, participarea este percepută ca o modalitate de relaxare și de a petrece timpul liber după o zi grea de muncă. În municipiul Cahul unii respondenți participă la evenimente culturale în mod regulat, în timp ce alții nu participă deloc sau doar ocazional. Aceste diferențe pot fi legate de ocuparea timpului liber, de prioritățile personale sau de accesibilitatea evenimentelor culturale din zonă.

Răspunsurile la întrebarea din focus grupuri privind stările și trăirile interioare resimțite în timpul participării la evenimentele culturale evidențiază mai multe aspecte importante. În primul rând, vom menționa faptul că evenimentele culturale sunt percepute ca fiind necesare pentru dezvoltarea personalității și îmbogățirea intelectuală, culturală și emoțională. În satul Calfa, oamenii simt nostalgie și mândrie când participă la evenimente culturale, iar uneori resimt și emoții negative, cum ar fi stresul, datorită faptului că trebuie să iasă în fața comunității și să-și arate capacitățile. În satul Gaidar, evenimentele culturale sunt percepute ca o oportunitate de a uni comunitatea și de a uita de conflictele și dezacordurile anterioare. Participanții se simt fericiți atunci când tradițiile sunt reînviatăe și când pot fi transmise din generație în generație. În municipiul Cahul, participanții la focus grupuri descriu evenimentele culturale ca fiind o modalitate de relaxare, de dezvoltare personală și de acumulare a capitalului cultural și social. Ei se simt împliniți atunci când participă la astfel de evenimente și pot interacționa cu oameni noi și cu alte culturi. În satul Onițcani, oamenii se simt mândri că există vedete în localitatea lor și că acestea sunt apreciate. În timp ce unii nu participă la evenimente culturale din diverse motive, precum probleme de sănătate sau vârstă înaintată, alții simt o conexiune puternică cu artiștii și cu comunitatea lor. În satul Pelivan, participanții descriu emoțiile pozitive, de împlinire și de fericire pe care le resimt când participă la evenimente culturale. În plus, aceștia se simt ca și cum ar fi în pielea unui artist, iar aprecierea publicului pentru munca lor este importantă pentru ei. În general, din interpretarea acestor răspunsuri se poate concluziona faptul că evenimentele culturale au o importanță mare pentru oameni, permițându-le să se conecteze cu

comunitatea lor și cu cultura locală, să își dezvolte abilități și cunoștințe și să se simtă împliniți și fericiți.

Răspunsurile date de locuitorii din satele Calfa, Mereni și Bălăsinești la întrebarea referitoare la comportamentul oamenilor în perioada pandemiei de COVID-19 și războiul din Ucraina sugerează că există o gamă largă de reacții și comportamente ale oamenilor în astfel de situații de criză. În ceea ce privește comportamentul în raport cu alți oameni, majoritatea respondenților par să fi devenit mai precauți și mai închiși în sine. De asemenea, oamenii s-au speriat și s-au ascuns, fiind mai stresați și mai anxioși. În cazul satului Calfa, oamenii par să fi fost mai inhibați, iar în cazul satului Mereni, aceștia nu mai erau darnici și se fereau să împrumute bani. Pe de altă parte, se remarcă și câteva comportamente pozitive, precum implicarea mai mare în acțiuni de ajutorare și îmbunătățirea igienei personale. În plus, în cazul satului Mereni, oamenii par să fi devenit mai dornici de comunicare după pandemie. De asemenea, se remarcă că există o anumită frică și anxietate în rândul oamenilor legate de posibilitatea îmbolnăvirii și a altor evenimente negative, precum războiul. În cazul satului Bălăsinești, oamenii se temeau unii de alții și erau mai izolați, dar în același timp, s-au ajutat reciproc, ceea ce sugerează că există o anumită solidaritate comunitară în astfel de situații. Deci, răspunsurile sugerează că perioadele de criză pot determina schimbări semnificative în comportamentul oamenilor, inclusiv creșterea anxietății și a precauției, dar și solidaritate și implicare mai mare în acțiuni de ajutorare.

Mulți participanți consideră că aceste crize au avut un impact semnificativ asupra comportamentului oamenilor, deși schimbările exacte diferă de la persoană la persoană și de la comunitate la comunitate. Unii oameni au devenit mai săritori la nevoie și s-au implicat mai mult în acțiuni de ajutorare, inclusiv de a primi refugiați în casele lor. Alții au devenit mai fricoși și mai izolați, iar alții mai indiferenți și mai preocupați de propria lor siguranță și protecție.

De asemenea, s-a observat că aceste crize au determinat oamenii să reflecteze mai mult și să aibă mai multă grijă de ei înșiși și de cei dragi lor. Cu toate acestea, unii oameni au devenit mai agresivi. Este important

de menționat că, din cauza diferențelor economice, politice și culturale dintre oameni, unele comunități s-au unit, în timp ce altele s-au divizat.

Răspunsurile din focus grupurile din diferite localități evidențiază o serie de schimbări în comportamentul oamenilor în perioada pandemiei COVID-19. În satul Calfa, raionul Anenii Noi, s-a remarcat o creștere a nivelului de anxietate și teamă în rândul comunității. Oamenii erau reticenți să ajute persoanele infectate și să ia alimente de la aceștia, ceea ce a dus la situații în care aceștia din urmă au fost nevoiți să le dea mâncarea câinilor. De asemenea, restricțiile și frica de pandemie au dus la manifestări de panică și la situații în care pacienții nu au mai primit tratamentul necesar din cauza temerilor legate de contaminare. În satul Gaidar oamenii au trecut de la o stare inițială de frică și reticență la o atitudine de ajutorare a celor mai vulnerabili din comunitate. Primăria a organizat măsuri de ajutorare a persoanelor bolnave prin colectarea și distribuirea de produse alimentare, măști și dezinfectante. În municipiul Cahul, răspunsurile au fost variate, dar majoritatea a evidențiat faptul că pandemia a adus oamenii mai aproape unii de alții, manifestând solidaritate și ajutorându-se reciproc. Unii au primit sprijinul altor persoane, care le-au făcut cumpărăturile și au achitat facturile, în timp ce alții au preferat să se descurce singuri.

Membrii comunității din satul Frumușica, raionul Cahul, percep un anumit nivel de ajutorare între membrii comunității, dar acesta depinde de persoane și circumstanțe. De exemplu, în perioada pandemiei, oamenii din comunitate au fost mai săritori la nevoie, dar în general, aceasta este o calitate care se pierde în timp. Există anumite acțiuni de ajutorare, cum ar fi transmiterea de haine și alte lucruri materiale între membrii comunității sau contribuții pentru infrastructura satului, dar acestea sunt mai des în cercurile care se cunosc bine. În general, viața continuă în făgașul obișnuit, iar oamenii se concentrează pe grijile lor private. Cu toate acestea, unii membri ai comunității sunt mai implicați decât alții, mai ales în situații de moment, cum ar fi catastrofele naturale sau alte evenimente nefericite.

În general, răspunsurile din focus grupuri arată că pandemia COVID-19 a avut un impact semnificativ asupra comportamentului

oamenilor, provocând anxietate, frică și panică, dar și solidaritate și sprijin reciproc în unele cazuri.

În urma discuțiilor din focus grupurile realizate în mai multe zone ale Republicii Moldova, s-au evidențiat mai multe perspective asupra schimbărilor în comportamentul oamenilor în perioada războiului din Ucraina. Astfel, oamenii s-au simțit afectați de evenimentele din Ucraina și au avut o reacție de compasiune și ajutorare în primele faze ale războiului. Cu toate acestea, pe măsură ce războiul a continuat și numărul refugiaților a crescut, s-au evidențiat și probleme legate de ajutorul acordat, astfel încât oamenii din localități și-au exprimat frustrarea cu privire la distribuția inegală a ajutorului.

De asemenea, un alt aspect important evidențiat în discuții este acela că oamenii au devenit mai precauți, îngrijorați și stresați, ceea ce a dus la un comportament mai strângător și mai preocupat pentru ziua de mâine. Aceste schimbări de comportament au fost evidente în diferite zone ale țării, atât la nivelul satelor, cât și în urbe. În unele zone, oamenii s-au simțit vulnerabili, atât financiar, cât și psihologic, și au exprimat o stare de nefericire și îngrijorare.

De asemenea, s-a evidențiat și faptul că aceste schimbări au fost percepute diferit de către diferitele categorii de oameni, în funcție de vârstă, situație socio-economică, locul de proveniență etc. Astfel, de exemplu, oamenii mai în vârstă au avut o perspectivă diferită față de cei mai tineri, iar oamenii din sate au avut perspective diferite față de cei din orașe. În general, oamenii din mediul rural au fost mai sceptici cu privire la posibilitatea de ajutorare a refugiaților și au avut o abordare mai pragmatică și mai critică față de autoritățile guvernamentale.

În cadrul discuțiilor din focus grupul din satul Pelivan, raionul Orhei, se poate observa o atitudine de evitare a subiectului războiului și de focusare pe aspecte pozitive. Participanții par să încerce să gestioneze emoțiile prin concentrarea pe prezent și prin încurajarea unui sentiment de speranță și optimism. Totuși, există și o anumită panică și scepticism, manifestate de unii participanți. Este important de menționat că instituția preșcolară nu a fost închisă în timpul pandemiei, ceea ce sugerează o anumită încredere în propriile măsuri de protecție și capacitatea de a face

față situației. De asemenea, se poate observa o orientare spre credință și încrederea în Dumnezeu.

În ceea ce privește discuțiile din orașul Strășeni, se poate observa o anumită teamă și îngrijorare manifestată de participanți, datorată situației tensionate din regiune și a proximității de zona de conflict. În același timp, există și un sentiment de empatie și solidaritate, manifestat prin acțiuni de voluntariat și ajutor acordat ucrainenilor. Aceste evenimente au dus la o apropiere între oameni și la o manifestare a omeniei. Participanții sunt mai sceptici cu privire la securitatea lor și se simt mai vulnerabili. În concluzie, discuțiile din focus grupuri au arătat că perioada războiului din Ucraina a avut un impact semnificativ asupra comportamentului oamenilor din Republica Moldova, generând o reacție inițială de compasiune și ajutorare, dar și schimbări importante în modul de viață și percepție a realității actuale.

În perioada crizei energetice, comportamentul oamenilor din comunitățile studiate a fost afectat în mod diferit. În satul Calfa, oamenii erau în așteptarea chitanțelor și nu cheltuiau bani pentru a evita neplățile. Oamenii erau preocupați de compensațiile primite de la guvern și se întrebau de ce prețul nu era mai mic din start. De asemenea, se plâneau de interesele politice care împiedică utilizarea energiei solare sau a unui generator pentru a avea acces la energie ieftină. În satul Gaidar, oamenii au trecut de la gaz la lemne datorită creșterii prețurilor la energie. În schimb, compensațiile primite de la stat au fost utile. În satul Mereni, oamenii erau dispuși să suporte mai mult frig pentru a economisi energie, dar erau nemulțumiți de costurile duble sau triple. În Bălăsinești, existau doar câțiva oameni cu acces la gaz, iar restul se bazau pe lemne și cărbune. Oamenii erau preocupați de costul ridicat al acestor resurse și erau conștienți de avantajele folosirii gazului. În municipiul Cahul, majoritatea oamenilor deveniseră mai raționali în ceea ce privește cheltuielile și consumul de energie, economisind și planificând mai mult pentru iarna următoare. În general, oamenii au fost afectați de costurile ridicate ale energiei și au devenit mai atenți la modul în care își utilizează resursele și banii. De asemenea, oamenii au fost îngrijorați de interesele politice și de comportamentul celor care profită de situația de criză.

În cadrul focus grupurilor, participanții au oferit diverse răspunsuri la întrebarea referitoare la ceea ce i-a ajutat să reziste în această perioadă de criză. În satul Calfa, raionul Anenii Noi, s-a expus ideea că oamenii care muncesc nu așteaptă ajutor, dar cei care nu muncesc așteaptă ajutor din partea primăriei. Există o percepție că tinerii sănătoși nu vor să muncească și preferă să primească ajutoare sociale. Rudele din străinătate oferă un sprijin financiar, dar există probleme și acolo. În satul Gaidar oamenii se bazează mai mult pe ajutorul oferit de familie și vecini, decât pe ajutorul din centru. În satul Mereni, raionul Anenii Noi, oamenii și-au ajustat comportamentul astfel încât să economisească bani. Ei sunt mai atenți la consumul de energie și își folosesc resursele locale pentru a face față iernii. În satul Bălăsinești, raionul Briceni, oamenii sunt mândri că pot să își întrețină familiile și să aibă grijă de părinții lor în vârstă. Mulți sunt salariați și primesc salarii regulate, dar au trecut și prin perioade în care nu au primit salarii, ceea ce a fost foarte greu. În ciuda acestor dificultăți, oamenii din acest sat se simt mai liberi decât cei din oraș. În municipiul Cahul, participanții la focus grup menționează că le-a fost de mare ajutor familia, rutina, deplasările de serviciu și alte preocupări care i-au făcut să treacă mai ușor peste criză. Ei consideră că încrederea, ca orice perioadă grea are un sfârșit și că totul va fi bine i-a ajutat să rămână optimiști.

În cadrul focus grupurilor, participanții au fost întrebați despre unitatea comunităților lor și a țării în ansamblu. În general, răspunsurile sugerează că există o diversitate considerabilă în ceea ce privește nivelul de unitate perceput de participanți. În satul Calfa, raionul Anenii Noi, participanții au evaluat comunitatea lor cu nota 4 din 10, subliniind dezbinarea existentă în aceasta. În satul Gaidar, raionul Cimișlia, coeziunea a fost evaluată pozitiv cu 6 din 10, dar participanții au remarcat diviziunea teritorială și mentală a țării în trei regiuni distincte (Moldova, Găgăuzia, regiunea transnistreană), care contribuie la dezbinare. De asemenea, unii participanți din acest sat au menționat existența unui sentiment de superioritate al moldovenilor față de găgăuzi. În satul Mereni, raionul Anenii Noi, participanții au evaluat comunitatea lor cu note foarte bune, între 8 și 9 din 10. Cu toate acestea, în ceea ce privește țara în ansamblu, evaluarea a fost mult mai mică, cu note de 5-6 din 10. În satul Bălăsinești, raionul

Briceni, participanții au dat răspunsuri variate cu privire la unitatea comunității lor, spunând că depinde de situație. Unii au menționat că oamenii se strâng și se ajută la nevoie, dar nu participă la evenimente sociale. În general, participanții au menționat că oamenii sunt dispuși să se ajute reciproc, cu sau fără bani. În municipiul Cahul, participanții au avut opinii diferite cu privire la unitatea comunității lor și a țării în ansamblu. Unii au remarcat existența unei dezbinări crescute în comunitatea lor, cauzată de elitele politice care provoacă conflicte și contradicții legate de istorie și limbă, încurajând astfel dezbinarea între etnii și familii. Alții au menționat că unitatea comunității depinde de interesul comun, iar unele grupuri sau comunități încă mai au șansa să se unească în funcție de anumite probleme. Unii respondenți subliniază că situația se agravează din cauza urii, agresivității și răutății care sunt tot mai prezente în societate, ceea ce duce la o scădere a încrederii și a unității. Pe de altă parte, alții cred că încă există șanse pentru comunitățile care se concentrează pe anumite probleme sau interese comune, în ciuda dezbinării care există.

Referindu-se la întreaga țară, respondenții indică faptul că încrederea în autorități și în oameni a scăzut dramatic și că acesta este unul dintre motivele pentru care țara nu este unită. De asemenea, oamenii sunt deziluzionați de clasa politică și demnitari, care nu reușesc să gestioneze crizele și să îmbunătățească situația. Unii respondenți observă că oamenii se împart în tabere diferite și că există o polarizare a societății, ceea ce face și mai dificilă îmbunătățirea situației. Cu toate acestea, există și cei care văd speranță și cred că, prin încredere, solidaritate și acțiuni concrete, se poate îmbunătăți situația și se poate restabili unitatea în societate.

Oamenii își doresc o societate europeană, înfloritoare, sănătoasă și fericită, cu locuri de muncă și perspective pentru viitorul lor și al copiilor lor. În același timp, se recunoaște faptul că Moldova se confruntă cu provocări majore, cum ar fi îmbătrânirea populației, plecarea masivă a tinerilor din țară în căutarea unor oportunități de muncă și dezvoltare și o economie slabă. Participanții din satul Calfa își exprimă îngrijorarea cu privire la perspectiva satului lor, în special pentru că majoritatea oamenilor sunt bătrâni și tinerii pleacă în Europa în căutarea unor oportunități de muncă. Ei observă o schimbare în comportamentul tinerilor care petrec mult timp pe telefoane și nu mai sunt interesați să prelucreze pământul precum

părinții lor. Totuși, ei cred că lucrurile se pot îmbunătăți prin implicarea comunității locale, guvernării și a diasporei. Există și o nostalgie pentru vremurile trecute, când tinerii erau obligați să muncească pe câmp, iar hotarele erau închise, însă acestea nu sunt soluții la problemele actuale.

Participanții din satul Gaidar își doresc ca Moldova să fie o țară independentă, pacifistă și integrată, care să ofere oportunități de muncă și dezvoltare pentru oameni. Ei subliniază importanța unității naționale și a atragerii moldovenilor din diaspora înapoi acasă. De asemenea, ei exprimă dorința de a vedea o creștere a populației, astfel încât să existe mulți oameni activi în societate.

Participanții la cercetare din satul Mereni, raionul Anenii Noi au menționat că societatea ar trebui să aibă ochii mai deschiși și capul mai limpede, indicând faptul că oamenii trebuie să fie mai atenți la ceea ce se întâmplă în jurul lor și să fie mai conștienți de problemele actuale. Aceștia au criticat și protestele organizate de opoziție, susținând că cei care ies la manifestări nu au cultură și că unii dintre ei sunt plătiți. În același timp, participanții din Mereni au menționat și necesitatea unei mai mari unități în societate și a unei coloane vertebrale, ceea ce sugerează că oamenii ar trebui să fie mai solidari și să lupte împotriva in justiției și a problemelor actuale împreună.

În satul Bălăsinești din raionul Briceni, participanții au menționat că ar dori să vadă societatea ca pe timpurile când erau mici: cu toți acasă, împreună. Ei au subliniat importanța unei vieți de familie fericite și a unor condiții de viață bune, inclusiv accesul la servicii medicale de calitate și la locuri de muncă bine plătite. De asemenea, au menționat problema migrației și a lipsei de locuri de muncă, care duce la faptul că mulți tineri cu studii superioare sunt nevoiți să plece din țară în căutarea unor oportunități mai bune. În general, majoritatea participanților au exprimat dorința de a trăi într-o societate prosperă, dezvoltată, solidară și egală. Participanții au menționat diferite aspecte pe care ar dori să le vadă îmbunătățite în Republica Moldova, cum ar fi nivelul de fericire și bunăstare, dezvoltarea economică, siguranța și respectul reciproc.

În mun. Cahul, majoritatea participanților doresc să trăiască într-o societate armonioasă, liniștită și încrezătoare în viitor, în care oamenii sunt optimiști și solidari unii cu alții. Unii participanți au menționat, de

asemenea, dorința de a trăi într-o societate fericită, în care oamenii sunt liberi, generoși și sănătoși. Alții au subliniat importanța prosperității economice și a posibilității de a avea un trai decent.

În satul Onițcani, participanții au exprimat îngrijorarea cu privire la exodul tinerilor din țară în căutarea unui trai mai bun. Aceștia au subliniat importanța unei economii dezvoltate și a salariilor decente pentru tineri. De asemenea, au menționat dorința de a avea o societate unită și solidară, precum și de a prețui agricultura și de a folosi în mod adecvat pământurile fertile din zonă.

În satul Pelivan, participanții au subliniat importanța respectului reciproc și a stimei față de ceilalți, precum și a unității în societate. De asemenea, aceștia au menționat exemplul țărilor europene și dorința de a avea o societate în care oamenii nu își judecă sau nu își insultă concetățenii.

În general, toți participanții au arătat dorința de a trăi într-o societate mai bună și de a face o schimbare pozitivă în această privință. Dorința de a avea o societate mai unită, prosperă și egală a fost menționată în toate grupurile de discuții, sugerând că acestea sunt valorile fundamentale către care oamenii din Republica Moldova trebuie să tindă. Unul dintre aspectele cele mai des menționate este dorința de unitate și cooperare între membrii societății. Respondenții doresc o societate în care oamenii să fie mai prietenoși și mai dispuși să ajute unul pe altul, indiferent de circumstanțe sau diferențele personale. Aceasta ar putea fi o abordare mai empatică și mai umană față de relațiile interpersonale, cu potențial de a promova un sentiment de comunitate mai puternic și de a îmbunătăți starea de spirit generală. De asemenea, este important pentru respondenți ca societatea să fie mai educată, mai civilizată și mai respectuoasă. Acest lucru ar putea include îmbunătățirea nivelului general de educație și dezvoltare personală, dar și încurajarea comportamentului pozitiv și respectuos în relațiile interpersonale, în spațiul public și în contextul social mai larg. Astfel de trăsături ar putea contribui la o societate mai armonioasă și mai incluzivă.

Pe de altă parte, respondenții doresc o societate care să fie mai modernă și să se dezvolte într-un mod mai sustenabil din punct de vedere economic, politic și social. Aceasta ar putea include dezvoltarea sistemelor de sănătate, creșterea salariilor, reducerea prețurilor și crearea

unui mediu mai favorabil pentru creșterea afacerilor. De asemenea, respondenții doresc ca societatea să fie mai deschisă pentru experiențe noi și să promoveze valorile frumoase pe care le are.

Un alt aspect important menționat este dorința de a lupta pentru valorile societății și de a fi mai curajoși în promovarea acestora. Aceasta poate include implicarea cetățenilor în procesul politic și guvernamental, cu scopul de a face ca legislativul și executivul să fie mai reprezentativ și mai responsabil. De asemenea, ar putea implica promovarea unei atitudini mai pozitive și mai pro-active în fața provocărilor societății. Respondenții își doresc o societate unită, responsabilă și implicată în schimbarea proprie, o societate în care să se poată simți fericit și în care să arate unitate și compasiune față de ceilalți.

Este evident că majoritatea interlocutorilor sunt preocupați de starea generală a societății, dorindu-și o țară frumoasă și bună pentru urmașii lor. În acest sens, aceștia recunosc importanța valorilor, cum ar fi sănătatea, cultura, educația, credința, dar și importanța oamenilor din localitate și a faptului că aceștia trebuie prețuiți.

Un alt aspect semnalat de participanți este legat de dorința de a nu mai avea un exod al forței de muncă, ci de a investi în țara lor și de a-i vedea pe copiii lor crescând acasă. În acest sens, interlocutorii doresc o societate în care tinerii au un loc de muncă bine plătit în baza diplomelor, iar pensionarii au o pensie care să le asigure o bătrânețe liniștită și cu mai puține griji. Aceștia își doresc, de asemenea, o societate în care sistemul educațional se bazează pe înclinațiile copiilor într-un domeniu specific și extinzându-se în acea direcție.

O altă preocupare importantă pentru interlocutori este legată de acceptarea și integrarea socială, dorindu-și o societate în care fiecare se simte acceptat așa cum este, cu statutul social din care face parte, fără a se simți marginalizat din această cauză. În același timp, aceștia doresc să fie o societate în care fiecare dorește binele altora, la fel ca și binele propriu. De asemenea, este important de menționat că interlocutorii își doresc o societate cinstită, care respectă aproapele și care are instituții de drept care își justifică rolul. Aceștia doresc, de asemenea, o societate verde, curată și atractivă pentru străini, cu multe inițiative din partea locuitorilor și cu primării care să sprijine și să ajute la implementarea proiectelor.

În general, aceste răspunsuri reflectă dorința de a avea o societate mai unită, mai empatică, mai incluzivă și mai dezvoltată. Respondenții doresc o societate care să fie mai cooperantă, mai responsabilă și mai orientată spre valorile pozitive și spre dezvoltarea durabilă.

Concluzii. Cercetarea calitativă confirmă rezultatele cantitative obținute anterior, conform cărora populația apreciază situația social-economică din Republica drept una precară. În ciuda faptului că nivelurile de sărăcie extremă și absolută sunt într-o ușoară scădere în ultimii ani, acestea rămân încă ridicate. Sărăcia este alimentată de oportunitățile limitate de ocupare a forței de muncă, creșterea prețurilor la bunurile de consum și inflație. Mai mult decât atât, sărăcia continuă să afecteze în mod disproporționat populația din mediul rural, familiile cu mai mulți copii și persoanele în vârstă. În ciuda creșterii veniturilor medii lunare ale populației, acestea sunt insuficiente pentru a asigura un trai decent pentru mai mult de 2/3 din populația țării. Accesul limitat la servicii comunitare de calitate, cum ar fi apa, canalizarea și încălzirea centralizată, este o problemă majoră în special în mediul rural și în familiile cu venituri mici sau cu mulți copii, precum și în rândul persoanelor în vârstă. În consecință, mai mult de jumătate din populația țării este nesatisfăcută de viața lor în general, cu un nivel mai mare de insatisfacție în rândul populației din mediul rural, grupurilor de vârstă de peste 50 de ani, persoanelor cu nivel de educație scăzut, celor neangajate în câmpul muncii și persoanelor cu venituri mici.

Analiza prezentată arată că gradul de participare în viața politică și socială a populației din Republica Moldova este redus, majoritatea oamenilor implicându-se doar la alegeri. Populația care este mai activă în viața politică și socială este formată în principal din membri ai sectorului public, membri de partid sau de ONG-uri. În ceea ce privește nivelul de încredere al populației, acesta este ridicat în cazul familiei, prietenilor, colegilor de lucru și vecinilor, dar este redus în cazul instituțiilor. Deși majoritatea se simt mândri că sunt cetățeni ai Republicii Moldova, sentimentul nu este legat de oportunitățile mai mari de afirmare, ci mai degrabă de dragostea necondiționată față de locul în care s-au născut, au copilarit și au obținut studii și de apartenența la neam.

În cele din urmă, venim cu un set de recomandări pentru factorii de decizie, care ar putea contribui la sporirea nivelului de coeziune socială în localitățile din Republica Moldova:

1. **Dezvoltarea unor politici publice integrate pentru reducerea inegalităților sociale.** Unele dintre cele mai puternice forțe care divizează oamenii sunt inegalitățile sociale, care pot fi cauzate de diferențele de venituri, educație, sănătate și acces la resurse. Prin urmare, dezvoltarea unor politici publice care să se concentreze asupra reducerii inegalităților și care să promoveze oportunitățile egale pentru toți cetățenii ar putea fi o modalitate eficientă de a crește coeziunea socială.
2. **Creșterea participării civice.** Oamenii care se simt implicați și conectați cu comunitatea lor sunt mai puțin susceptibili să se retragă și să devină izolați. Prin urmare, creșterea participării civice poate fi o modalitate eficientă de a spori coeziunea socială. Aceasta poate fi realizată prin implicarea comunității în procesul de luare a deciziilor, precum și prin promovarea educației civice și a voluntariatului.
3. **Consolidarea relațiilor interpersonale.** Pentru a spori coeziunea socială, este important să se promoveze relații interpersonale puternice și sănătoase. Acest lucru poate fi realizat prin organizarea evenimentelor comunitare, a activităților culturale și de divertisment, a cluburilor și grupurilor sociale. Astfel de activități pot ajuta la crearea unor spații în care oamenii se pot întâlni și pot dezvolta relații solide.
4. **Dezvoltarea infrastructurii sociale.** Dezvoltarea unor localuri publice precum parcurile, bibliotecile, centrele comunitare și alte facilități care permit oamenilor să interacționeze poate fi o altă modalitate eficientă de a spori coeziunea socială. Aceste facilități pot fi utilizate ca spații de întâlnire, învățare și colaborare, ceea ce poate contribui la creșterea solidarității și coeziunii în comunitate.
5. **Promovarea diversității și toleranței.** În timp ce diversitatea culturală și etnică poate fi o sursă de bogăție pentru o comunitate, ea poate fi și o sursă de tensiuni și conflicte. Prin urmare, este important ca factorii de decizie să promoveze diversitatea și

toleranța și să dezvolte politici care să încurajeze incluziunea socială și egalitatea de șanse pentru toți cetățenii, indiferent de apartenența lor etnică sau culturală. Programele educaționale și culturale care să promoveze diversitatea culturală și să dezvolte înțelegerea și respectul între diferitele grupuri etnice și culturale din Republica Moldova ar trebui să fie implementate la nivelul școlilor, comunităților și organizațiilor non-guvernamentale, și ar trebui să se concentreze pe încurajarea dialogului și a cooperării interculturale.

6. **Consolidarea instituțiilor democratice și a statului de drept.** Reformarea justiției și a administrării publice ar putea contribui la îmbunătățirea încrederii și a respectului cetățenilor față de instituțiile publice, ceea ce ar putea duce la o creștere a coeziunii sociale. De asemenea, aceste reforme ar putea ajuta la îmbunătățirea guvernării și la combaterea corupției, care continuă să erodeze încrederea cetățenilor în instituțiile publice și în sistemul de guvernare.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Anderson E. *The Cosmopolitan Canopy: Race and Civility in Everyday Life*. WW Norton & Company, 2011.
2. Bogdan R., Biklen S. K. *Qualitative research for education: An introduction to theory and methods*. Boston: Allyn and Bacon, 1992.
3. Bourdieu P. *Distinction: A Social Critique of the Judgment of Taste*. Harvard University Press: Cambridge, MA, 1984.
4. Creswell J. W. *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 1998.
5. Elias N. *The Civilizing Process*. Blackwell Publishers: Oxford, UK, 1939.
6. Denzin N. K. *The research act: A theoretical introduction to sociological methods*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1989.
7. Giddens A. *The Consequences of Modernity*. Polity Press: Cambridge, UK, 1990.
8. Glaser B. G., Strauss A. L. *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. New York: Aldine de Gruyter, 1967.
9. Granovetter M. S. *The Strength of Weak Ties*. In: *American Journal of Sociology*, Nr. 78 (6), 1973, pp. 1360-1380.

10. Klinenberg E. *Palaces for the People: How Social Infrastructure Can Help Fight Inequality, Polarization, and the Decline of Civic Life*. Crown, 2018.
11. Lamont M. *Money, Morals, and Manners: The Culture of the French and the American Upper-Middle Class*. University of Chicago Press: Chicago, IL, 1992.
12. Marmot M. *The Health Gap: The Challenge of an Unequal World*. Bloomsbury Publishing: London, UK, 2015.
13. Marshall C., Rossman G. B. *Designing qualitative research*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2016.
14. Miles M. B., Huberman A. M. *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 1994.
15. Morse J. M. *Critical issues in qualitative research methods*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2015.
16. Patton M. Q. *Qualitative evaluation and research methods*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 1990.
17. Putnam R. D. *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster, 2000.
18. Sampson R. J. *Great American City: Chicago and the Enduring Neighborhood Effect*. University of Chicago Press, 2012.
19. Silverman D. *Qualitative research*. Los Angeles: Sage Publications, 2016.
20. Strauss A. L., Corbin J. *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 1998.

ECHITATEA CULTURALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA PENTRU CREȘTEREA COEZIUNII SOCIALE

CULTURAL EQUITY IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA TO INCREASE SOCIAL COHESION

Veaceslav REABCINSCHII, *doctor în sociologie*

<https://orcid.org/0000-0001-5131-7698>

Summary

The article analyzes the results of the implementation of the culture development strategy "Culture 2020" in the Republic of Moldova in the period 2015-2021, in accordance with the requirements of the methodological guide "Concerted development of social cohesion indicators", made by the Council of Europe. Cultural indicators are analyzed for the increase of social equity, the development of cultural production and cultural consumption.

Keywords: *social cohesion, cultural equity, cultural production, cultural consumption, cultural rights.*

Ghidul metodologic „Dezvoltarea concertată a indicatorilor coeziunii sociale” [1], realizat de către Consiliul Europei, propune patru niveluri de cercetare a coeziunii sociale. Primul nivel se referă la cercetarea tendințelor generale și are scopul de a identifica punctele forte și slabe ale diferitor aspecte ale coeziunii sociale. Al doilea nivel implică evaluarea indicatorilor coeziunii sociale în ansamblu în relație cu acțiunile întreprinse de către autoritățile publice și societate cu scopul identificării deficiențelor în strategiile aplicate. Nivelul trei vine să completeze nivelul precedent al cercetării și se referă la opt domenii specifice ale vieții: ocuparea forței de muncă, veniturile populației, condițiile de trai, alimentația și consumul, sănătatea, educația, informația și cultura. Scopul acestor cercetări este elaborarea unui plan de acțiuni pentru fiecare domeniu și determinarea responsabilităților printre instituțiile sociale. La nivelul patru de cercetare sunt analizați indicatorii specifici legați de incluziunea a șase

grupuri vulnerabile: minorități, migranți, copii, vârstnici, persoane cu dizabilități și femei. Legătura cu celelalte trei niveluri este foarte importantă deoarece reprezintă rezultatele acțiunilor din primele niveluri.

Primele două niveluri de cercetare a coeziunii sociale din Republica Moldova prin prisma indicatorilor culturali au fost prezentate de către autor în lucrarea „Evoluția coeziunii sociale în baza indicatorilor culturali” [2]. Printre concluziile cercetării se poate menționa că coeziunea socială în Republica Moldova continuă să înregistreze o direcție negativă de dezvoltare, societatea pe parcursul a trei decenii de independență continuă să se fragmenteze și cadrul normativ-legislativ general în domeniul culturii corespunde documentelor internaționale cu privire la protejarea și promovarea diversității în cultură, asigurarea drepturilor culturale, păstrarea identității, dezvoltarea individuală și participativitatea.

În continuare vom prezenta nivelul trei al metodologiei de cercetare a coeziunii sociale axat pe domeniul culturii. Acest nivel de studii este necesar pentru a ajunge la o cunoaștere mai completă și mai detaliată a situației în domeniul culturii, determinarea deficiențelor între acțiunile desfășurate și situația reală, cu scopul dezvoltării unui plan de acțiune specific. Cunoașterea datelor și situației sunt elementele cheie în procesul de elaborare a deciziilor. Caracterul cunoștințelor este determinat de obiectivul declarat al coeziunii sociale.

În conformitate cu recomandările metodologice coeziunea socială prin domeniul culturii urmează să fie cercetată în termeni a trei componente:

- Situația în domeniul culturii prin cele patru dimensiuni ale bunăstării: echitatea/ nediscriminarea, demnitatea/respectul, dezvoltarea personală și participativitatea;
- Cercetarea datelor de bază;
- Analiza acțiunile întreprinse.

Analiza situației în domeniul culturii din perspectiva creșterii coeziunii sociale trebuie să determine condițiile existente pentru asigurarea celor patru dimensiuni ale bunăstării, eficacitatea și relevanța lor în condițiile actuale, verificarea situațiilor sensibile și condițiilor de asigurare a durabilității, care sunt riscurile, amenințările și oportunitățile implicate și care sunt pericolele ca acestea să fie trecute cu vederea.

Cercetarea datelor din domeniul culturii trebuie să clarifice mai multe circumstanțe precum, care sunt așteptările față de activitățile culturale și care este nivelul de satisfacție al populației, care este percepția/cunoașterea populației a situației existente în cultură, care sunt valorile promovate prin asigurarea accesului la cultură, care este nivelul de încredere/lipsa de încredere a cetățenilor în instituțiile care oferă servicii culturale și între aceste instituții, ce relații de solidaritate există și ce legături lipsesc?

Scopul analizei acțiunilor implementate este de a cunoaște măsurile întreprinse, atât la nivel central, regional, precum și local în domeniul culturii. Este necesar de examinat acțiunile întreprinse și rezultatele obținute de diferiți actori implicați în realizarea politicilor culturale - autoritățile și instituțiile publice, ONG-urile, sectorul privat etc.

Aplicarea acestei abordări permite de a determina măsura în care acțiunile întreprinse sunt direcționate spre soluționarea problemelor coeziunii sociale, care este relevanța între metodele și activitățile implementate și obiectivele necesare, care este eficiența repartizării rolurilor și responsabilităților între actorii principali din punct de vedere al coeziunii sociale.

Accesul populației la activitățile culturale

Analiza situației în domeniul culturii prin prima dimensiune a bunăstării, presupune determinarea gradului de echitate și asigurarea accesului populației la activitățile culturale, lipsa discriminării după careva criterii: geografice, economice, naționale, politice ș.a. În acest scop ghidul metodologic propune cercetarea producției și distribuției culturale, prin proporția artiștilor în populația activă, venitul mediu al artiștilor, frecvența evenimentelor culturale și accesul la cultură prin facilitățile culturale existente (infrastructura culturală), prețul mediu al unei cărți broșate, prețul mediu al unui bilet la teatru, prețul mediu al unei vizite la muzeu în raport cu venitul minim garantat.

Numărul angajaților din domeniul culturii influențează nemijlocit calitatea și varietatea serviciilor culturale. Un număr suficient de angajați în domeniul cultural poate contribui la diversificarea programelor culturale și la adaptarea acestora la nevoile și interesele diferitelor grupuri sociale.

Ei pot dezvolta proiecte și inițiative care să includă comunitățile marginalizate și să abordeze problemele sociale relevante prin intermediul artei și culturii. Aceasta poate asigura un acces mai larg și mai egal la activitățile culturale pentru diferite grupuri sociale și crește coeziunea socială. Numărul angajaților din domeniul cultural influențează nemijlocit dezvoltarea infrastructurii culturale. O infrastructură culturală bine dezvoltată și accesibilă este esențială pentru asigurarea unei oferte culturale diversificate și accesibile pentru public. Evoluția numărului angajaților în domeniul culturii în perioada 2015-2021 este prezentată în *Tabelul 1* [3].

Tabelul 1. Numărul salariaților pe economie și în domeniul culturii în perioada 2015-2021

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Numărul total al salariaților, pers.	717071	715527	720318	739366	742067	738510	739584
Activități de creație și interpretare artistică, pers.	6248	6114	6253	6195	5996	5817	5803
Activități ale bibliotecilor, arhivelor, muzeelor și alte activități culturale, pers.	3731	3620	3634	3578	3627	3535	3480
Personalul caselor de cultură, pers.	5121	5246	5013	5047	5064	5103	5027
Cota parte a domeniului culturii față de	2,1	2,1	2,1	2,0	2,0	2,0	1,9

ECHITATEA CULTURALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA PENTRU CREȘTEREA COEZIUNII SOCIALE

numărul total al salariaților, %							
Total angajați în cultură	15100	14980	14900	14820	14687	14455	14310

Numărul angajaților în domeniul culturii este într-o scădere permanentă de la 15100 în 2015 la 14310 în 2021. Comparativ cu anul 2015, numărul total al angajaților s-a redus cu 5,2%, inclusiv în sectorul activităților de creație – 7,2%, în sectorul bibliotecilor, arhivelor, muzeelor și alte activități culturale – 6,8% și respectiv în sectorul caselor de cultură – 5,3%. În 2015 cota angajaților din cultură constituia 2,11% din numărul total de angajați, iar în 2021 a constituit doar 1,93%.

Salariile adecvate cerințelor vieții contribuie la promovarea incluziunii sociale și a echității. Ele reflectă valoarea culturii în societate. O remunerare justă contribuie la îmbunătățirea statutului și demnității artiștilor și profesioniștilor culturali, sporind astfel aprecierea și respectul societății față de munca și contribuția lor. Valoarea salariului poate atrage și menține personal talentat și calificat, asigurând astfel diversitatea și reprezentarea adecvată a diferitelor grupuri sociale, contribuind la dezvoltarea sectorului cultural. Cu resursele umane asigurate, instituțiile culturale pot crea și oferi programe și servicii de calitate, care să satisfacă nevoile și interesele diferitelor grupuri sociale. Aceasta contribuie la crearea unei societăți mai echitabile și mai coezive. Salariul corect și competitiv poate motiva angajații din domeniul cultural să își desfășoare munca într-un mod eficient și dedicat, contribuind la oferirea de servicii și activități culturale de calitate, ceea ce poate consolida coeziunea socială. Salariul influențează și accesibilitatea activităților culturale pentru populație. Prețurile reduse sau biletele gratuite, abonamentele culturale pot fi accesibile și celor cu resurse financiare mai limitate pentru a participa la evenimente culturale. Aceasta sporește participarea și implicarea publicului și poate contribui la crearea unui sentiment de apartenență și unitate socială. În *Tabelul 2* sunt prezentate datele cu privire la câștigul salarial mediu brut în perioada 2015-2021. El conține datele despre salariul mediu brut pe economie, precum și salariile din cel mai bine plătit

domeniu, servicii în tehnologia informațională și trei cele mai slab plătite domenii – serviciile de alimentație, agricultură și domeniul culturii [4].

Tabelul 2. Câștigul salarial mediu brut în perioada 2015-2021

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Salariul mediu pe activități economice, mii lei	3751,6	4102,8	4563,9	5141,9	6010,1	6616,8	7634,8
Activități de servicii în tehnologia informației lei	12770,2	15356,0	16051,4	17339,5	21463,6	24044,0	30971,9
Activități de creație și interpretare artistică, mii lei	2837,4	2944,8	3087,4	3464,5	4929,4	5403,4	5778,2
Activități ale bibliotecilor, arhivelor, muzeelor și alte activități culturale, mii lei	3014,8	3044,7	3111,0	3526,1	4800,7	5359,1	5974,2

ECHITATEA CULTURALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA PENTRU CREȘTEREA COEZIUNII SOCIALE

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Agricultura, vânătoare și servicii anexe, mii lei	2880,6	3172,8	3586,8	4088,4	4680,0	4931,2	5631,9
Restaurante și alte activități de servicii de alimentație, mii lei	2846,8	3073,0	3471,3	4052,5	4807,9	4777,8	5107,0

Salariul mediu pe economie a crescut în perioada 2015-2021 de la 3751,6 lei la 7634,8 lei, ce constituie o creștere de 103,5%. Cea mai mare creștere au înregistrat salariile din domeniul tehnologiilor informaționale, de la 12770,2 lei la 30971,9 lei - 142,5%. Salariile din domeniul culturii au înregistrat aceeași creștere ca și media pe economie -103,6%, însă discrepanța cu salariul mediu din tehnologiile informaționale a crescut de la 9932,8 lei în 2015 la 25193,7 - în 2021, ce constituie 153,7% (Fig. 1). Salariile în domeniul culturii continuă să rămână printre cele trei cele mai joase pe economie.

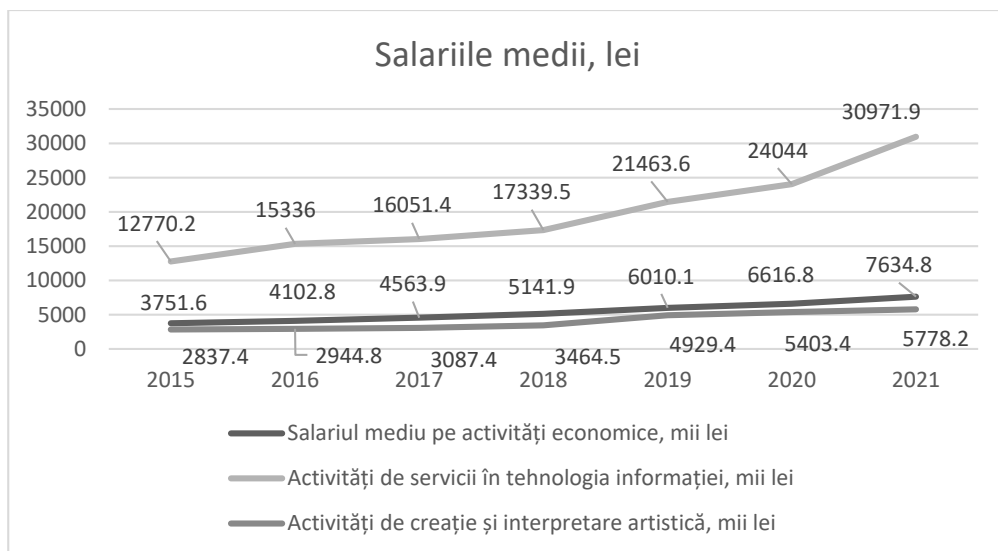

Fig. 1. Evoluția salariilor medii generale, în domeniul tehnologiilor informaționale și activităților de creație și interpretare artistică

Un alt indicator pentru determinarea situației în domeniul culturii, în contextul aportului la coeziunea socială, este numărul evenimentelor culturale. Este un termen care nu are o definiție concretă și este folosit pentru a prezenta orice activitate ce are o valoare culturală, artistică sau educațională semnificativă și care are loc într-un cadru public. Aceste evenimente pot include concerte, spectacole, expoziții, proiecții de film, festivaluri, manifestări literare, conferințe, simpozioane, târguri de carte ș.a. Numărul de evenimente culturale realizate variază în cadrul unui teritoriu dat în dependență de definiția utilizată pentru această noțiune. Obținerea cifrelor exacte este un proces destul de dificil. Calcularea numărului de evenimente culturale depinde de mai mulți factori, cum ar fi perioada de timp, locația geografică, tipul de eveniment și sursele de date disponibile. Evenimentele culturale sunt organizate, de obicei, de instituții culturale, organizații neguvernamentale sau organizații comerciale. Ele sunt o modalitate importantă de a aduna populația în jurul unor tradiții și valori culturale, de a susține dezvoltarea artistică și creativă a unei societăți. În contextul obiectivului de cercetare pentru determinarea aportului culturii la coeziunea socială, ca definiție a termenului vom considera activitățile cu valoare culturală desfășurate de către instituțiile de cultură,

pe întreg teritoriul Republicii Moldova, care sunt disponibile în rapoartele anuale ale Biroului Național de Statistică (BNS) și ministerului de resort.

Datele cercetate includ următoarele activități culturale desfășurate în perioada 2015-2021: instituțiile teatral-concertistice – numărul de spectacole și concerte, casele de cultură – numărul manifestărilor culturale. Activitățile caselor de cultură includ concerte, spectacole de teatru, festivaluri, proiecții de film, ateliere ș.a. Ele au un impact semnificativ asupra dezvoltării culturii, contribuind la îmbogățirea patrimoniului cultural al țării și la promovarea diversității culturale, facilitând creșterea coeziunii sociale în comunități și la nivel de țară.

În *Tabelul 3* sunt prezentate datele BNS și ale Ministerului Culturii despre numărul activităților culturale desfășurate de instituțiile teatral-concertistice și casele de cultură în perioada 2015-2021 [5].

Tabelul 3. Activitățile culturale desfășurate în instituțiile teatral-concertistice și case de cultură

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Teatre	3025	3054	2791	2573	2483	944	1641
Filarmonica	142	138	165	155	151	74	54
Colective autonome	199	166	133	178	178	106	140
Casele de cultură	60492	61188	61738	61978	63872	21893	25660

Datele nu includ activitatea bibliotecilor și muzeelor. Bibliotecile, în perioada respectivă, au organizat numeroase activități culturale, precum conferințe, seminare, prezentări de carte, dezbateri, ateliere ș.a. Aceste activități au avut ca scop promovarea lecturii și stimularea interesului publicului pentru literatură. Însă aceste date nu se regăsesc în statistica prezentată de BNS. De asemenea, nu se regăsesc și activitățile organizate de către muzee, care includ expoziții permanente, temporare, dar și activități educative și de popularizare a culturii și științei. Activitatea muzeelor contribuie la dezvoltarea și promovarea patrimoniului cultural al țării și oferă oportunități de învățare pentru vizitatori. Numărul real de

activități culturale ale bibliotecilor și muzeelor diferă oarecum de datele statistice disponibile.

Anii 2020 și 2021 nu pot fi considerați reprezentativi pentru determinarea tendințelor de dezvoltare, din cauza restricțiilor existente în activitatea instituțiilor de cultură, în legătură cu pandemia COVID-19. Dar din datele din perioada 2015-2019 se poate determina că instituțiile teatral-concertistice, aflate în subordinea administrației centrale au înregistrat o descreștere a activităților culturale de la 3366 de unități în 2015 la 2812 – în 2019, ce constituie o scădere de 16,5%. În același timp, activitatea caselor de cultură, aflate în mare parte, în subordinea administrațiilor locale au înregistrat o creștere a activităților culturale de la 60492 în 2015 la 63872 sau o creștere de 5,6%. Se înregistrează o tendință de creștere a activităților culturale în mediul rural, ce reprezintă un fenomen benefic pentru coeziunea socială în localități.

O altă componentă pentru determinarea situației în domeniul culturii din perspectiva coeziunii sociale este cercetarea accesului la serviciile culturale pentru diferite categorii ale populației: facilitățile culturale existente (infrastructura culturală), prețul mediu al unei cărți broșate, prețul mediu al unui bilet la teatru, prețul mediu al unei vizite la muzeu în raport cu venitul minim garantat.

În contextul cercetării vom analiza infrastructura culturală de bază existentă: biblioteci, case de cultură, muzee, teatre, instituții concertistice, instalații cinematografice. În Republica Moldova sunt 1682 de localități organizate în 916 sate-reședință (comune). În fiecare comună există cel puțin două instituții culturale: biblioteca și casa de cultură. *Tabelul 4* prezintă evoluția infrastructurii culturale în perioada 2015-2021.

Tabelul 4. Evoluția infrastructurii culturale în perioada 2015-2021

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Teatre	16	16	16	16	16	16	16
Filarmonica	1	1	1	1	1	1	1
Colective autonome	5	5	5	5	5	5	5

ECHITATEA CULTURALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA PENTRU CREȘTEREA COEZIUNII SOCIALE

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Biblioteci	2785	2753	2704	2690	2674	2655	2632
Muzee	123	123	126	127	127	130	131
Case de cultură	1218	1219	1219	1216	1216	1197	1194
Instalații cinematografice (la sfârșitul anului)	14	12	11	11	10	10	10
Total instituții	4162	4129	4082	4066	4049	4014	3989
Numărul populației, mii pers.	2846,3	2825,6	2780,7	2729,6	2684,8	2643,7	2626,6

Infrastructura culturală înregistrează un declin permanent care este determinat de reducerea continuă a numărului de biblioteci și a caselor de cultură. Astfel, numărul bibliotecilor s-a redus de la 2785 în 2015 la 2632 în 2021, ce constituie o scădere de 5,5%. La fel s-a redus și numărul caselor de cultură, de la 1218 în 2015 la 1194 – în 2021, ce constituie circa 2,0%. În general numărul instituțiilor de cultură s-a redus de la 4148 în 2015 la 3979 în 2021, scădere cu 4,1%.

În conformitate cu obiectivele cercetării, este necesar de determinat evoluția gradului de acces al populației la serviciile culturale. În *Tabelul 4* este prezentată evoluția populației cu reședință obișnuită în perioada 2015-2021. Dacă considerăm că raportul numărului de instituții culturale la numărul populației în 2015 reprezintă 100%, atunci acest raport în 2021 este de 103,9%, adică indicele infrastructurii culturale a crescut cu 3,9%. Cu toate că numărul instituțiilor culturale scade permanent, însă ritmul de reducere a numărului populației este mai mare. În acest context poate fi determinat și raportul infrastructurii culturale la numărul populației active (*Tabelul 1*). Astfel, dacă admitem că în 2015, la numărul salariaților de 717071 de persoane, raportul a constituit 100%, atunci în 2021 la 739584 persoane indicele s-a redus cu circa 7,0%.

Tabelul 5. Activitatea caselor de cultură în perioada 2018-2022

	2018	2019	2020	2021	2022
Case de cultură	1216	1216	1197	1194	1194
Case de cultură (mediul rural)	1142	1143	1127	1123	1120
Necesită reparație capitală	357	362	350	342	335
Avariate	51	44	45	36	36
Numărul spectatorilor deserviți, mii persoane	7467,2	6126,7	2783,8	3279,1	5713,9
Total personal, persoane	5047	5064	5103	5027	5294
Total activități	61978	63872	21893	25660	45509
Proiecte finanțate prin programe externe	41	56	37	48	84
Total formații artistice	3694	3759	3652	3751	3611
Total membri ai formațiilor artistice	55074	55997	52476	50561	50868
Activități ai formațiilor artistice	9939	9846	4404	5830	7758
Turneele formațiilor artistice	653	696	39	219	323
Meșteri populari	2807	2915	2840	2492	2796

Cel mai important rol în asigurarea accesului populației la cultură îl joacă casele de cultură. Ele sunt prezente pe întregul teritoriul țării și oferă un spectru larg de servicii culturale: concerte, spectacole, ocupații artistice etc. *Tabelul 5* reprezintă datele statistice ale activității caselor de cultură. Numărul instituțiilor în perioada 2018-2022 s-a redus cu 22 de unități, circa 2,0%. Toate unitățile sunt din mediul rural. În 2022 rămân încă 335 de case de cultură care necesită reparație capitală. Reieșind din

faptul că numărul de case de cultură s-a redus cu 22 de unități, anume cele care necesitau reparație capitală, se poate de prognozat că majoritatea absolută din cele 335 vor fi lichidate. Eforturile organelor decizionale trebuie să fie direcționate pentru a păstra măcar o casă de cultură în fiecare localitate rurală cu statut de reședință. În anul 2022, instituțiile au început să revină din condițiile impuse de pandemia COVID-19, când numărul spectatorilor a scăzut până la 2,8 mln în 2020 și 3,3 mln în 2021, înregistrând o creștere până la 5,7 mln de persoane. A crescut și numărul angajaților din casele de cultură de la 5047 în 2018 la 5294 – în 2022 (4,9%). Tot mai multe case de cultură desfășoară activități cu susținerea programelor internaționale de finanțare. Astfel în 2018 au fost susținute 41 de proiecte culturale, iar în 2022 – 84, o creștere cu circa 105,0%. Pandemia a influențat, într-o măsură activitatea formațiilor artistice de la casele de cultură, care s-au redus de la 3694 colective în 2018 la 3611 – în 2022 (2,2%). O scădere mai vădită a înregistrat numărul membrilor formațiilor artistice de la 55074 persoane în 2018 la 50868 în 2022 (7,6%). Și mai mult au scăzut numărul activităților artistice desfășurate de către formațiile de amatori, de la 9939 în 2018 la 7758 în 2022 (21,9%) și turneele colectivelor – de la 653 în 2018 la 323 în 2022 (51,5%).

Participarea populației la evenimente culturale are un impact important asupra coeziunii sociale prin crearea de spații de întâlnire și interacțiune, promovarea diversității și incluziunii, dezvoltarea identității culturale, stimularea creativității și exprimării individuale. Evenimentele culturale creează un spațiu comun în care oamenii pot împărtăși experiențe, interese și pasiuni comune. Prin interacțiunea în cadrul evenimentelor culturale, oamenii construiesc relații și conexiuni sociale, ceea ce contribuie la crearea unui sentiment de apartenență și coeziune în comunitate. Evenimentele culturale aduc laolaltă diferite expresii culturale, tradiții și modele, oferă oportunități pentru oameni de a învăța și de a se expune prin diversitatea culturală și etnică. Participarea la evenimentele culturale ajută la promovarea înțelegerii, toleranței și respectului față de diferențe, contribuind la crearea unei comunități mai incluzive și mai coezive.

Evenimentele culturale reprezintă și o modalitate de a promova identitatea culturală și patrimoniul unei comunități. Participând la aceste

evenimente, oamenii consolidează propria identitate culturală și promovează valorile și tradițiile comune. Aceasta contribuie la dezvoltarea unui sentiment de mândrie și apartenență la comunitate și la întărirea relațiilor sociale. De asemenea, evenimentele culturale oferă o platformă pentru oameni să-și exploreze și să-și exprime creativitatea și pasiunile individuale. Prin participarea la aceste evenimente, oamenii pot descoperi și își pot dezvolta talentele artistice, ceea ce poate aduce satisfacție și realizare personală. Aceasta contribuie la creșterea încrederii în sine, ceea ce consolidează interacțiunea socială și coeziunea în comunitate. Evenimentele culturale servesc ca un cadru pentru implicarea civică și participarea activă în comunitate. Acestea pot genera discuții și dezbateri despre probleme sociale, culturale și politice importante.

În luna martie 2023, Centrul Sociologie și Psihologie Socială (CSPS) al Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice a desfășurat chestionarea sociologică a populației din Republica Moldova cu privire la coeziunea socială. Una din problemele cercetate a fost frecvența participării populației la activitățile culturale. O astfel de cercetare a realizat BOP în 2015 [6]. *Tabelul 6* reprezintă datele comparative ale cercetărilor din 2015 și 2023.

Tabelul 6. Frecvența participării respondenților la activități culturale pe parcursul unui an

Activități culturale	Deloc		O singură dată pe an		De 2 -3 ori pe an		În medie, o dată pe lună		În medie, o dată pe săptămână	
	2015	2023	2015	2023	2015	2023	2015	2023	2015	2023
A-ți fost la teatru	79.9%	70.3%	9.7%	14.6%	6%	11.0%	2.4%	2.3%	0.1%	1.9%
A-ți fost la cinema	80.5%	68.1%	6.5%	16.3%	8.4%	11.3%	2.3%	3.2%	0.2%	1.0%
A-ți fost la concert	57.1%	35.3%	17.7%	28.2%	20%	29.1%	3%	3.6%	0.8%	3.3%
A-ți fost la muzeu	78.9%	58,8%	10.1%	28,8%	7.6%	14.0%	1.2%	2.8%	0.1%	3.6%

ECHITATEA CULTURALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA PENTRU CREȘTEREA COEZIUNII SOCIALE

A-ți fost la bibliotecă	75.9%	54.8%	4.7%	14.1%	6.7%	16.8%	5.2%	7.4%	4.3%	6.8%
A-ți participat la evenimente culturale comunitare	54.1%	40.2%	17.6%	20.0%	22.8%	26.2%	3.0%	6.8%	0.5%	6.8%

După cum se poate observa din *Tabelul 6*, pe parcursul perioadei 2015-2023 s-a înregistrat o îmbunătățire a participării populației la diferite activități culturale. Numărul persoanelor care nu au fost deloc la teatru s-a redus cu 9,6%, cei care nu au fost deloc la cinema cu 12,4%, la concerte – cu 21,8%, la muzeu – cu 20,1%, la bibliotecă – cu 21,1%, nu au participat nici la un eveniment cultural – o reducere cu 23,9%. Cele mai mari creșteri se înregistrează anume la persoanele, care au vizitat o singură dată, sau de 2-3 ori pe an. Astfel, cumulativ cei care au vizitat evenimentele culturale de 1-3 ori pe an a crescut la teatre de la 15,7% în 2015 la 25,7% în 2023, la cinema – de la 14,9% la 27,6%, la concerte – de la 37,7% la 57,4%, la muzee – de la 17,7% la 42,2%, la biblioteci – de la 11,4% la 30,9% și la evenimente culturale comunitare – de la 40,4% la 46,2%.

Producția culturală pentru asigurarea echității sociale

Cartea autohtonă are un rol important în consolidarea coeziunii sociale într-o societate. Ea asigură acces la informație, susține învățarea pe tot parcursul vieții, promovează patrimoniul cultural, stimulează creativitatea și exprimarea individuală, creează spații de discuții. Piața de carte oferă acces la o varietate de resurse educaționale. Aceasta contribuie la creșterea cunoașterii în societate, la înțelegerea lumii și a altor culturi, promovând toleranța și deschiderea reciprocă între diferitele grupuri sociale. Cartea încurajează învățarea continuă în rândul oamenilor de toate vârstele. Lectura poate fi o activitate comună care aduce oamenii împreună și poate stimula discuțiile și schimbul de idei, consolidând astfel coeziunea socială.

Piața de carte poate fi un mijloc prin care se promovează patrimoniul cultural al unei comunități. Cărțile care relatează istoria, tradițiile și

obiceiurile locale ajută la păstrarea identității culturale și la transmiterea valorilor comune. Astfel, cartea poate sprijini consolidarea coeziunii sociale prin înțelegerea și aprecierea moștenirii culturale comune. Prin evenimentele culturale, cum ar fi târgurile de carte, festivalurile literare și dezbaterile, cărțile adună oameni cu interese comune, oferindu-le ocazia să se întâlnească, să interacționeze și să împărtășească experiențe devenind catalizatori pentru noi relații sociale, construind legături între diferite grupuri și subculturi. Publicarea cărților și accesul la acestea oferă oportunități pentru autori să-și împărtășească gândurile, ideile și poveștile lor cu lumea.

Lectura cărților stimulează dialogul și dezbaterile asupra temelor și problemelor sociale, culturale și politice. Oamenii pot aborda subiecte importante și pot aduce argumente diverse. Discuțiile stimulează gândirea critică, înțelegerea diferitelor puncte de vedere și dezvoltarea abilităților de comunicare. Citirea expune la lumi și experiențe diferite, îmbunătățește empatia și înțelegerea față de alții, contribuind astfel la construirea unor relații mai profunde și mai armonioase în comunitate. Promovarea accesului egal la lectură contribuie la reducerea inegalităților sociale și la consolidarea coeziunii sociale.

Piața de carte din Republica Moldova cu toate că este una mică, dar se află într-o continuă dezvoltare. Cu toate că în perioada 2015-2021 a înregistrat o creștere modestă, fiind influențată de mai mulți factori negativi, precum creșterea cheltuielilor pentru serviciile comunale, accesul limitat la finanțarea de stat, evoluția obiceiurilor de lectură.

În ceea ce privește producția de carte, conform datelor BNS (*Tabelul 7*), în 2015 au fost editate 2700 de cărți și broșuri, urmând ca pe parcurs numărul acesta să scadă până la 2200 în 2019 și să revină înapoi la 2700 în 2021. Scădere a înregistrat și producția în limba română, de la 1811 unități în 2015 la 1776 în 2021 (2,0%), adică numărul producției editoriale în alte limbi, decât cea română, a crescut. În sectorul producției de reviste și publicații periodice s-a înregistrat o scădere de la 216 unități în 2015 la 165 în 2021, 23,6%.

Tabelul 7. Producția editorială în perioada 2015-2021

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Numărul de cărți și broșuri (unități de tipar)	2 700	2 550	2 655	2 500	2 200	2 403	2 700
Limba româna	1 811	1 730	1 832	1 685	1 516	1 426	1 776
Numărul de reviste și alte publicații periodice	216	208	176	205	189	195	165
Limba româna	94	91	69	76	66	63	53
Total cărți și reviste	2916	2758	2831	2705	2389	2598	2865

Vânzările de carte sunt afectate de mai mulți factori, inclusiv de dezvoltarea tehnologiilor moderne și creșterea cererii față de cărțile electronice. Cu toate că cheltuielile populației pentru cultură au crescut, însă au crescut și prețurile la cărți, ce nu a dus la creșterea vânzărilor de carte. În ultimii ani s-au deschis mai multe librării moderne, au fost create și câteva rețele naționale. În prezent funcționează peste 70 de librării, majoritatea concentrate în Chișinău, unde sunt vândute alături de produsele editorilor moldoveni și cărți importate din România, Rusia, Ucraina ș.a. În perioada 2016-2022, în Republica Moldova au activat 206 edituri în 2017 și 138 în 2019. În ultimii trei ani numărul editurilor, într-o măsură, s-a stabilizat, înregistrând în 2022 - 163 de întreprinderi. Evoluția numărului de edituri și numărului de titluri în perioada 2016-2022 este prezentată în *Tabelul 8* [7].

Tabelul 8. Evoluția editurilor și titlurilor în perioada 2016-2022

	2022		2021		2020		2019		2018		2017		2016	
	Nr.	titluri	Nr.	titluri	Nr.	titluri	Nr.	titluri	Nr.	titluri	Nr.	titluri	Nr.	titluri
Edituri de stat	2	57	2	80	3	63	3	53	3	76	3	85	4	89
Centrele editoriale ale instituțiilor	16	518	16	509	17	360	17	391	17	454	17	468	18	420

superioare de stat														
Centrele editoriale ale instituțiilor superioare private	4	10	3	14	7	24	7	35	9	36	7	54	8	91
Edituri private	86	1152	83	1154	02	1593	76	1382	119	1505	127	1615	109	844
Centre de informare și documentare ale instituțiilor administrative cu activitate editorială	18	123	21	116	19	109	21	101	21	109	34	140	47	218
Alte instituții cu activitate editorială	2	3	5	7	3	6	5	12	6	24	9	47	-	-
Cărți apărute cu indicarea tipografiei în calitate de editură	35	734	36	805	9	229	9	211	10	269	9	223	4	29
Total	163	2597	166	2685	160	2384	138	2185	185	2473	206	2632	190	1691

Politicile culturale sunt direcționate spre promovarea lecturii prin creșterea accesului la literatură și dezvoltarea abilităților de lectură în rândul populației cu scopul de a încuraja dezvoltarea individuală (Programul național de acțiuni consacrate promovării lecturii, aprobat în 2020).

Se înregistrează o creștere permanentă a numărului de librării moderne și extinderea lor în afara Chișinăului, iar industria cărții este susținută permanent prin program de stat, organizarea evenimentelor de promovare a cărții, precum Târgul Internațional de Carte din Chișinău. Astfel, se poate constata că piața de carte din Republica Moldova se confruntă cu multe provocări, care urmează să fie depășite, dar evoluează permanent în direcție pozitivă.

În 2022 prin decizia Guvernului Republicii Moldova a fost aprobat regulamentul Programului național „Voucher cultural”. Programul reprezintă instrumentul statului prin care tinerilor, care au împlinit vârsta de 18 ani, li se acordă un voucher cultural cu o valoare nominală, care poate fi utilizat pe parcursul a 12 luni din momentul alocării mijloacelor financiare de către Ministerul Culturii, pentru a procura servicii și bunuri culturale. „Scopul Programului constă în facilitarea și îmbunătățirea integrării tinerilor în viața culturală a țării, sporirea capacității domeniului cultural de a contribui la coeziunea socială, promovarea și dezvoltarea valorilor culturale, îmbunătățirea ofertei culturale, creșterea transparenței finanțării activităților culturale, încurajarea consumului și a mobilității culturale.” [8]. Activitățile sunt direcționate spre creșterea consumului cultural în rândul tinerilor, sporirea rolului și locul organizațiilor de cultură în procesul de educație a tinerilor, creșterea eficienței finanțării organizațiilor de cultură și consolidarea competiției dintre acestea. Printre produsele și serviciile de care pot beneficia tinerii prin voucher este și procurarea de cărți. Conform raportului Ministerului Culturii până în aprilie 2023 peste 1300 de tineri au beneficiat de voucherul cultural. Cele mai solicitate servicii sunt achiziția de carte și biletele la film. Aceasta înseamnă că mai bine de jumătate dintre tinerii care au împlinit vârsta de 18 ani și-au activat voucherul cultural în valoare de 1000 de lei, oferit de către stat. Prin intermediul voucherului au fost efectuate peste 2830 de tranzacții, cu valoarea totală de aproximativ 500 mii lei. Cele mai multe plăți au fost efectuate pentru cărți – aproximativ 2200. Printre cele mai cumpărate sunt cărțile de dezvoltare personală.

Producția domeniului cultural are un rol important în creșterea coeziunii sociale prin promovarea identității și patrimoniului cultural, crearea spațiilor de comunicare, încurajarea diversității culturale,

îmbunătățirea calității vieții și bunăstării, stimularea participativității. Prin intermediul artelor, literaturii, muzicii, dansului și altor forme de expresie culturală, se păstrează tradițiile și se promovează valorile comune, consolidând sentimentul de apartenență și mândrie în rândul membrilor societății, facilitează interacțiunea și colaborarea între ei. Evenimentele culturale, cum ar fi festivalurile, expozițiile, spectacolele de teatru sau concertele, reprezintă oportunități pentru oameni de a se întâlni și a împărtăși experiențe comune. Aceste spații de întâlnire și dialog facilitează interacțiunea socială și consolidează conexiunile între oameni. Participarea la evenimente culturale stimulează comunicarea, înțelegerea reciprocă și dezvoltă relații sociale stabile.

Prin diversitatea și varietatea sa, producția culturală contribuie la creșterea incluziunii și a respectului pentru alte culturi. Prezentarea diverselor expresii artistice și culturale promovează diversitatea comunităților și încurajează recunoașterea diferențelor individuale și culturale, ce contribuie la reducerea discriminării și creează un mediu deschis și tolerant. Participarea și practicarea activităților culturale, fie în calitate de creator sau spectator, contribuie la îmbunătățirea calității vieții și bunăstării. Arta și cultura oferă oamenilor bucurie, satisfacție emoțională și oportunități de exprimare creativă. Aceste experiențe pozitive au un impact direct asupra stării de bine a oamenilor, ceea ce îmbunătățește relațiile sociale și crește coeziunea socială. Serviciile și produsele culturale joacă un rol important în stimularea participării civice. Evenimentele culturale sunt catalizatori pentru mobilizarea și organizarea oamenilor în jurul unor cauze. În *Tabelul 9* este prezentată evoluția producției organizațiilor de cultură de bază: instituțiile teatral-concertistice, casele de cultură, producțiile editoriale.

Tabelul 9. Evoluția producției culturale în diferite sectoare culturale

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Teatre, spectacole	3025	3054	2791	2573	2483	944	1641
Filarmonica, concerte	142	138	165	155	151	74	54

ECHITATEA CULTURALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA PENTRU CREȘTEREA COEZIUNII SOCIALE

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Colective autonome, concerte	199	166	133	178	178	106	140
Case de cultură, evenimente	39862	41456	53893	61978	63872	21893	25660
Produce editoriale, titluri cărți și reviste	2916	2758	2831	2705	2389	2598	2865
Total producție	43119	44518	57022	65016	66590	24671	28719

Realizarea drepturilor la cultură ale populației

O altă direcție de cercetare pentru determinarea echității în exercitarea drepturilor la cultură (nondiscriminării) este determinarea tendințelor în interesul populației față de cultură și nivelul de cultură al cetățenilor. În acest scop ghidul metodologic propune calcularea proporției cheltuielilor pentru cultură în bugetele gospodăriilor, numărul mediu de cărți achiziționate de o persoană pe an, numărul mediu de ziare achiziționate per persoană, numărul de frecvențări al bibliotecilor publice, timpul petrecut în fiecare zi în fața televizorului (pe grupe de vârstă), frecventarea muzeelor, rata de participare la evenimente culturale.

Consumul cultural este un catalizator important în creșterea coeziunii sociale, aducând oamenii împreună, promovând diversitatea și construind relații solide în cadrul comunităților. Participarea la un eveniment cultural oferă oportunitatea de a împărtăși aceeași experiență cu alți membri ai comunității, creează un sentiment de conexiune și apartenență între oameni, consolidând coeziunea socială. Consumul cultural stimulează dialogul și schimbul de idei între membrii comunității. Atunci când oamenii discută despre lucrările de artă sau participă la dezbateri culturale, se creează spații de interacțiune socială și de înțelegere reciprocă. Prin înțelegerea și aprecierea diverselor culturi se pot depăși barierele și stereotipurile, consolidând coeziunea socială și promovând incluziunea.

Consumul cultural dezvoltă abilitățile sociale și emoționale ale indivizilor. Participarea la evenimente culturale și consumul de artă stimulează empatia, gândirea critică și creativitatea. Aceste abilități contribuie la interacțiuni mai pozitive și la relații mai strânse între membrii comunității. Oamenii se socializează, devin parte a grupurilor sau organizațiilor culturale, contribuie la organizarea de evenimente sau susțin și promovează arta și cultura locală. Această participare activă și implicare comunitară creează legături și colaborare între oameni.

În *Tabelul 10* este prezentată evoluția cheltuielilor medii de consum ale populației, cheltuielilor per persoană pentru agrement și cultură și procentul față de total în perioada 2015-2022 [9]. **Cheltuielile de consum ale populației** corespund cheltuielilor în bani și în natură pentru necesitățile curente de consum ale gospodăriei: produse alimentare, procurarea mărfurilor nealimentare și plata serviciilor.

Tabelul 10. Evoluția cheltuielilor pentru recreere și cultură pentru o persoană

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Cheltuieli de consum medii lunare pe o persoană, Lei	2035,3	2106,3	2217,0	2389,1	2786,5	2791,1	3039,5	3711,9
Cheltuieli pentru agrement și cultură medii lunare pe o persoană, Lei	28,4	28,0	31,0	36,9	78,6	65,6	63,6	95,8

ECHITATEA CULTURALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA PENTRU CREȘTEREA COEZIUNII SOCIALE

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Cheltuieli de consum medii lunare pe o persoană, Lei	2035,3	2106,3	2217,0	2389,1	2786,5	2791,1	3039,5	3711,9
Procente față de total	1,4	1,3	1,4	1,5	2,8	2,4	2,1	2,6

Cheltuielile pentru recreere și cultură includ totalitatea plăților efectuate de către o persoană pentru procurarea obiectelor de menire social-culturală, pentru odihnă și sport, procurarea producției imprimare și plata diferitor activități și servicii culturale. În perioada 2015-2022 cheltuielile de consum au crescut cu 182,4%, de la 2035,3 lei la 3711,9 lei. În valori nominale cheltuielile pentru cultură au înregistrat o creștere de la 28,4 lei în 2015 pentru o persoană pe lună până la 95,8 lei în 2022, ce constituie o creștere de 337%. Însă calculată în procente față de cheltuielile totale creșterea a fost doar de 1,2%, de la 1,4% în 2015 la 2,6% în 2022.

Există diferență în cheltuielile salariaților pentru cultură, în dependență de locul de reședință. Astfel, în 2022 persoanele din mediul rural au cheltuit 39,1 lei în mediu, ce constituie 1,3% din cheltuielile totale, iar cele din localitățile urbane – 243,0 lei, 4,7%. Există și diferențe în cheltuielile pentru cultură în dependență de zona geografică. Dacă în Chișinău cheltuielile constituie 270,5 lei per persoană (4,8%), atunci în regiunea Nord – 54,9 lei (1,6%), Centru – 43,8 lei (1,4%), Sud – 22,3 lei (0,8%). De asemenea, cheltuielile pentru cultură sunt influențate și de nivelul de educație. Persoanele din familiile unde capul are studii superioare au cheltuit în 2022, în mediu lunar, pentru cultură 302,5 lei (5,3% din total), profesional tehnic – 49,1 lei (1,4%), secundar general –

47,9 lei (1,6%) și studii primare – 16,9 lei (0,7%). În concluzie, cele mai mari cheltuieli pentru cultură în structura cheltuielilor de consum îl au persoanele din Chișinău unde capul familiei are studii superioare, iar cele mai mici sunt în localitățile rurale din regiunea Sud, unde capul familiei are studii primare.

Un alt indice, care este necesar de determinat în cadrul stabilirii gradului de echitate a serviciilor culturale, în conformitate cu Ghidul metodologic, este situația celor mai vulnerabile grupuri de populație din punct de vedere cultural. În acest scop se recomandă analiza comparativă a frecvenței evenimentelor culturale în apropierea locului de reședință în grupurile sociale sensibile, precum și proporția din bugetul gospodăriei alocată culturii de către 20% cei mai săraci dintre cetățeni. *Tabelul 11* reprezintă cheltuielile pentru cultură și agrement în perioada 2015-2022 ale 20% din cele mai sărace persoane din țară și 20% din cele mai înstărite.

Tabelul 11. Evoluția cheltuielilor pentru cultură pe categorii sociale

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
20% cei mai săraci, Lei, medii lunare pe o persoană	7,5	6,8	7,2	7,1	12,4	11,8	11,3	13,5
Procente față de total,%	0,8	0,7	0,7	0,6	0,9	0,9	0,8	0,8
20% cei mai înstăriți, Lei, medii lunare pe o persoană	79,7	77,3	92,2	111,2	252,8	206,9	204,9	321,9
Procente față de total,%	2,2	2,0	2,3	2,6	4,8	3,9	3,5	4,4

Cu toate că valoarea nominală a cheltuielilor pentru cultură și agrement ale 20% din cei mai săraci a crescut permanent de la 7,5 lei în 2015 la 13,5 lei, ponderea în cheltuielile totale a fost evaluată în jurul la 0,8%. Cheltuielile celor mai înstăriți 20% a crescut de la 2,2% la 4,4%.

Odată cu creșterea veniturilor, 20% din populația cea mai înstărită a crescut de două ori cheltuielile pentru agrement și cultură, în timp ce 20% cei mai săraci au menținut același nivel de cheltuieli.

Frecventarea evenimentelor culturale în apropierea locului de reședință poate varia în grupurile sociale sensibile, în funcție de mai mulți factori, inclusiv accesibilitatea, interesele culturale, resursele financiare, educația. Grupurile sociale sensibile includ persoane cu venituri reduse, persoane cu dizabilități, persoane în vârstă, minorități etnice sau lingvistice și alte categorii vulnerabile. Unele dintre provocările cu care se pot confrunta aceste grupuri sociale sensibile în frecventarea evenimentelor culturale sunt:

1. Lipsa facilităților și infrastructurii adecvate, cum ar fi rampe pentru accesul în scaun cu roțile, ascensoare sau spații adaptate pentru persoanele cu dizabilități, poate limita participarea acestor grupuri la evenimentele culturale.
2. Costurile ridicate ale biletelor sau abonamentelor pentru evenimentele culturale pot face ca participarea să fie îngreunată pentru grupurile cu venituri reduse.
3. Grupurile sociale sensibile pot să nu fie la curent cu evenimentele culturale care au loc în apropierea lor sau să nu primească informațiile necesare într-un format accesibil, cum ar fi traduceri în diferite limbi.
4. Minoritățile etnice sau lingvistice pot întâmpina dificultăți în accesarea evenimentelor culturale din cauza barierei lingvistice sau a diferențelor culturale.

Este important ca instituțiile culturale, autoritățile și organizațiile relevante să colaboreze și să implementeze politici și programe speciale pentru a încuraja și facilita participarea grupurilor sociale sensibile la evenimentele culturale, asigurându-se astfel că toți cetățenii au acces egal la serviciile culturale. Pentru a încuraja participarea grupurilor sociale sensibile la evenimentele culturale, în ultimii ani au fost întreprinse mai multe măsuri, precum asigurarea unui mediu accesibil pentru persoanele cu dizabilități prin adaptarea infrastructurii culturale la necesitățile lor. Prețurile la bilete pentru serviciile culturale în ultimii cinci ani, cu toate că au înregistrat o creștere, s-au schimbat nesemnificativ. În oferta culturală

sistematică, cu părere de rău, lipsesc prețuri reduse sau abonamente pentru grupurile dezavantajate, precum și acordarea de subvenții sau sprijin financiar din partea statului pentru participarea acestora la evenimentele culturale.

În condițiile actuale un lucru important pentru participarea categoriilor defavorizate la activitățile culturale este furnizarea de informații clare și accesibile prin intermediul diferitelor canale, inclusiv mediile de comunicare specifice pentru grupurile sociale sensibile. Nu toate canalele de informare sunt accesibile pentru toate categoriile sociale. În contextul digitalizării, este esențial să se folosească mediile digitale pentru a promova activitățile culturale. Grupurile și forumurile de discuții online, platformele de colaborare și alte comunități virtuale pot fi utilizate pentru a distribui informații și a interacționa cu publicul interesat de cultură. Instituțiile de cultură din țară tot mai mult utilizează rețelele sociale, site-uri web sau platformele online. În ultimii doi ani, perioada pandemiei, s-a dezvoltat streaming-ul evenimentelor culturale în direct și promovarea conținutului cultural prin intermediul blogurilor, vlogurilor sau podcasturilor. Însă aceste instrumente sunt mai puțin utilizate de către persoanele mai în vârstă, și cele din zonele rurale. Ei sunt deprinși cu mijloacele mai tradiționale - articole, interviuri, videoclipuri, galerii foto și alte materiale care să prezinte în mod atractiv și informativ evenimentele culturale.

Implicarea persoanelor cu dizabilități presupune stabilirea de parteneriate cu organizații non-guvernamentale, mass-media și alte entități relevante, care pot extinde capacitatea de promovare a activităților culturale. Aceste parteneriate pot implica organizarea de evenimente culturale comune și o deschidere mai largă a organizațiilor de cultură față de incluziunea persoanelor cu dizabilități.

În *Tabelul 12* este prezentată evoluția frecventării a diferitor instituții de cultură de către populație în perioada 2015-2021 [10]. Se poate observa o scădere permanentă a vizitelor evenimentelor culturale de către populație la toate instituțiile de cultură, mai ales în perioada 2020-2021, anii pandemiei COVID-19. În același timp, cercetarea sociologică realizată de către CSPA constată o creștere a numărului populației, care a vizitat măcar 1-3 ori diferite evenimente culturale în ultimul an.

Tabelul 12. Frecventarea instituțiilor de cultură de către populație în perioada 2015-2021

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Numărul de utilizatori activi ai bibliotecilor publice, mii	840	833	810	796	795	579	623
Numărul de spectatori ai reprezentațiilor cinematografice, mii	429	425	610	485	687	119	262
Numărul de vizite în muzee, milioane	1,0	0,8	0,8	0,8	0,8	0,3	0,5
Numărul de spectatori în teatre, mii	415	433	395	367	346	115	146
Numărul de spectatori în filarmonică, mii	28	23	32	21	23	9	8
Numărul de spectatori ai colectivelor autonome, mii	108	86	73	100	100	42	56
Numărul de spectatori în	5146,2	5352,0	6850,6	7467,2	6126,7	2783,8	3279,1

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
case de cultură, mii							
Total persoane, mii	7966,2	7952,0	9570,6	10036,0	8878,0	3947,8	4874,0

Acest dezechilibru poate fi explicat prin următoarele fapte:

1. A crescut numărul populației interesate de activitatea culturală, de istoria și patrimoniul cultural al țării, adică s-a mărit populația, care măcar odată a vizitat un eveniment cultural.
2. S-a îmbunătățit accesibilitatea serviciilor oferite de către instituțiile culturale, au devenit mai accesibile prețul evenimentelor, transportul și infrastructura turistică în general.
3. Au fost implementate politici de promovare a culturii și turismului pentru atragerea atenției populației asupra patrimoniului cultural.
4. A fost diversificată oferta instituțiilor de cultură cu privire la evenimentele culturale.
5. S-a îmbunătățit utilizarea tehnologiilor informaționale și instrumentelor media pentru participarea mai activă a populației în activitățile instituțiilor de cultură.

Cea mai mare creștere au înregistrat frecventarea muzeelor – 24,5%, concertelor – 19,7% și bibliotecilor – 19,5%. Conform datelor statistice, în timp ce toate celelalte tipuri de instituții culturale au scăzut, muzeele au înregistrat o creștere de la 123 în 2015 la 131 în 2021. În această perioadă se înregistrează o tendință de creștere, mai ales a muzeelor locale. S-au deschis multe muzee fără înregistrare oficială, care activează în cadrul administrațiilor publice, în cadrul caselor de cultură, în instituțiile de învățământ. Astfel, serviciile muzeelor devenind mai accesibile pentru populația din mediul rural. Datorită creșterii numărului de activități ale caselor de cultură a crescut și numărul populației care a frecventat concertele măcar 1-3 ori pe an. Iar în perioada 2015-2019 în Republica Moldova a fost implementat programul NOVATECA care a avut scopul de a facilita transformarea bibliotecilor în instituții comunitare cu

servicii inovatoare. Programul a facilitat modernizarea bibliotecilor publice prin dotarea acestora cu echipament modern, care asigură accesul populației la informație, a creat un sistem de dezvoltare profesională a bibliotecarilor, a facilitat comunicarea și schimbul de bune practici între bibliotecile din țară, a susținut crearea parteneriatelor de colaborare ale bibliotecilor cu administrațiile publice locale, sectorul neguvernamental local, populația cointereseată.

În *Tabelul 12* sunt prezentate datele statistice pentru determinarea tendințelor în interesul populației față de cultură – tirajul anual al ziarelor, revistelor și publicațiilor periodice, numărul de vizite în bibliotecile publice și numărul de vizite în muzee.

Tabelul 12. Evoluția consumului în unele sectoare culturale

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Ziare, tiraj anual, milioane exemplare	34	25	32	40	24	19	18
Reviste și publicații periodice, tiraj anual, milioane exemplare	2,7	2,1	1,0	1,5	1,3	1,5	1,2
Vizite în biblioteci, milioane	8,2	8,2	7,8	7,5	7,2	4,2	4,9
Vizite în muzee, milioane	1,0	0,8	0,8	0,8	0,8	0,3	0,5
Total, milioane	45,9	36,1	41,6	49,8	33,3	25	19,7

Se poate constata că sectoarele culturale, care sunt în mare măsură influențate de dezvoltarea tehnologiilor informaționale, obținerea informațiilor din ziare, reviste sau vizitarea bibliotecilor, înregistrează o tendință de scădere a interesului populației față de serviciile prestate.

O concluzie generală despre participarea populației la evenimentele culturale se poate face în baza *Tabelului 7* prin compararea datelor din 2015 și 2023. Astfel, se poate constata că numărul persoanelor care deloc nu au frecventat teatrul în ultimul an, în comparație cu 2015 s-a redus cu 9,6%, cinema – 12,4%, concerte – 21,8%, muzeele 20,1%, bibliotecile – 21,1%, alte evenimente culturale comunitare –

13,9%. În medie pe toate sectoarele cercetate, numărul persoanelor care pe parcursul unui an nu au participat la nici un eveniment s-a redus cu 16,5%. În *Tabelul 13* sunt prezentate caracteristicile social-demografice ale acestor persoane.

Tabelul 13. Repartizarea persoanelor care nu au vizitat evenimente culturale în dependență de caracteristici sociale

		Biblio- teci	Muzee	Teatru	Cinema	Concerte	Alte eveni- mente
Total pe eșantion		54,80%	58,80%	70,30%	68,10%	35,30%	40,20%
Sexul	Femei	47,90%	56,60%	69,50%	69,50%	33,20%	35,70%
	Bărbați	62,30%	61,10%	71,20%	66,70%	37,50%	45,10%
Vârsta	16-24 ani	27,70%	57,20%	67,30%	46,50%	30,20%	32,70%
	25-29 ani	43,10%	39,40%	57,80%	42,20%	22,00%	18,30%
	30-39 ani	55,90%	52,70%	63,60%	60,00%	30,90%	32,70%
	40-49 ani	55,10%	58,10%	64,00%	65,20%	33,30%	38,60%
	50-64 ani	62,40%	62,10%	78,40%	83,00%	37,90%	45,70%
	65+	74,10%	78,40%	85,60%	94,20%	55,40%	66,90%
Studii	Studii primare /gimna- ziale	59,60%	82,80%	86,70%	81,30%	44,80%	45,80%
	Studii secun- dare/ liceu	55,50%	55,90%	65,90%	57,70%	40,00%	47,30%
	Studii profe- sional/	61,80%	65,30%	83,20%	82,90%	37,40%	46,50%

ECHITATEA CULTURALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA PENTRU CREȘTEREA COEZIUNII SOCIALE

	tehnice/ voca- ționale						
	Studii supe- rioare/ doctorat	45,60%	42,50%	52,50%	53,20%	26,10%	27,80%
Auto- determi- nare straturi	Supe- rior/ aproape de superior	36,70%	44,70%	56,70%	48,70%	23,30%	23,30%
	Mediu	50,60%	52,90%	65,60%	64,00%	28,40%	34,80%
	Mai aproape de mediu	63,30%	65,70%	74,50%	73,10%	48,60%	53,50%
	Scăzut/ Foarte scăzut	71,60%	80,70%	92,00%	91,50%	48,30%	52,30%
Localita- tea de reședi- nță	Rural	47,50%	59,50%	76,90%	73,30%	35,70%	34,60%
	Urban	65,80%	57,70%	60,40%	60,40%	34,60%	48,50%
Regiu- nea geogra- fică	Chișinău	67,60%	56,10%	53,80%	58,90%	39,10%	53,00%
	Nord	31,10%	68,50%	84,90%	76,90%	33,60%	33,20%
	Centru	50,20%	50,50%	65,40%	65,00%	33,00%	34,00%
	Sud	63,60%	60,90%	75,30%	70,80%	35,50%	41,00%

În baza datelor prezentate se poate determina portretul social-demografic al utilizatorilor de servicii culturale în sectoarele culturale cercetate. Bibliotecile sunt vizitate mai mult de femei (62,1%), de persoane tinere 16-24 ani (72,3%) și mai puțin de persoane în vârstă de peste 65 ani (25,9%), de persoane cu studii superioare (54,4%) și mai puțin de cei cu studii profesionale (36,7%). Mai puțin frecventează bibliotecile persoanele din straturile joase ale societății (26,7%). Fiind mai

accesibile pentru populația rurală, bibliotecile sunt mai mult vizitate la sate (52,5%) și în regiunea Nord a țării (68,9%). Cel mai puțin bibliotecile sunt vizitate în Chișinău (22,4%) și regiunea Sud (26,4%).

Muzeele sunt cam la fel solicitate, atât de femei (43,4%), cât și de bărbați (38,8%), mai mult de persoane cu vârsta 25-29 (60,6%) ani și mai puțin de cei peste 65 ani (21,6%), mai mult de persoanele cu studii superioare (57,5%) și mai puțin de cei cu studii primare (17,2%). Cam în aceeași măsură, muzeele sunt frecventate de persoanele din mediul rural (40,5%) și din mediul urban (42,3%), cel mai mult beneficiază de serviciile muzeelor locuitorii regiunii Centru (49,5%), iar cel mai puțin cei din regiunea Nord (31,5%).

Activitatea teatrelor este mai mult solicitată de persoane cu vârsta 25-29 ani (42,2%), atât femei cât și bărbați, cu studii superioare (47,5%) din straturile superioare (43,3%), din localitățile urbane (39,6%). Același portret se referă și la spectatorii de cinema, persoanele cu vârsta de 25-29 ani (57,8%), cam în egală măsură, bărbați și femei, cu studii superioare (46,8%) și din straturile superioare (51,3%), din localitățile urbane (39,6%).

În cadrul cercetării realizate de către CSPS al ICJPS, respondenții au răspuns la întrebarea cu privire la condițiile existente în localitate pentru practicarea activităților culturale de către persoanele social-vulnerabile. În *Tabelul 15* sunt prezentate rezultatele răspunsurilor în dependență de unele date social-demografice.

Tabelul 15. Condițiile de practicare a activităților culturale de către persoanele social-vulnerabile

		Foarte bune	Bune	Satisfăcătoare	Nesatisfăcătoare	Nu există	Nu știu
Total pe eșantion		2,7%	21,7%	30,0%	14,7%	8,4%	22,5%
Localitatea de reședință	Rural	4,3%	24,6%	38,7%	10,1%	6,6%	15,8%
	Urban	0,4%	17,3%	17,1%	21,7%	11,1%	32,4%
Regiunea geografică	Chișinău	0,8%	11,1%	26,9%	19,4%	5,9%	36,0%
	Nord	5,0%	29,0%	27,7%	11,3%	6,3%	20,6%
	Centru	2,3%	23,6%	31,4%	13,9%	13,6%	15,2%
	Sud	2,9%	22,4%	32,1%	14,5%	7,2%	20,8%

ECHITATEA CULTURALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA PENTRU CREȘTEREA COEZIUNII SOCIALE

Cum apreciați veniturile	Nu ne ajung nici pentru strictul necesar	1,2%	9,5%	27,8%	9,5%	17,2%	34,9%
	Ne ajung numai pentru strictul necesar	2,8%	17,7%	32,7%	14,5%	8,1%	24,2%
	Ne ajung pentru un trai decent, dar nu ne permitem să cumpărăm bunuri mai scumpe	1,8%	25,8%	28,6%	17,2%	7,3%	19,3%
	Reușim să cumpărăm bunuri mai scumpe, dar cu restrângeri în alte domenii	2,7%	36,7%	30,0%	12,0%	4,0%	14,7%
	Reușim să avem tot ce ne trebuie, fără să ne limităm la ceva	16,3%	25,6%	20,9%	25,6%	2,3%	9,3%
Auto-determinarea etnie	Moldovean	3,1%	25,3%	25,0%	14,4%	8,7%	23,4%
	Român	2,2%	18,9%	46,5%	18,4%	2,7%	11,4%
	Rus	1,4%	11,6%	20,3%	14,5%	21,7%	30,4%
	Ucrainean	2,6%	18,4%	21,1%	7,9%	34,2%	15,8%
	Găgăuz	4,6%	18,3%	27,5%	14,7%	1,8%	33,0%

Cetățean al Republicii Moldova	0,8%	16,7%	45,5%	15,2%	3,0%	18,9%
--------------------------------	------	-------	-------	-------	------	-------

Total pe eșantion, 54,4% din respondenți consideră că în localitatea lor sunt create condiții satisfăcătoare și bune pentru practicarea activităților culturale de către persoanele social-vulnerabile și 23,1% - condiții nesatisfăcătoare sau nu există deloc. În dependență de mediul de trai, condiții bune și satisfăcătoare consideră că sunt 67,6% persoane din mediul rural (nesatisfăcătoare - 23,1%) și doar 34,8% din mediul urban (32,8% - nesatisfăcătoare), 61,7% din regiunea nord (17,6% - condiții nesatisfăcătoare) și doar 28,8% de chișinăuieni (25,3% - nesatisfăcătoare). După veniturile respondenților, cei mai mulți consideră că sunt create condiții persoanele care reușesc să cumpere bunuri mai scumpe, dar cu restrângeri în alte domenii – 69,4%, iar cel mai puțin 38,3% cei cărora nu le ajunge nici pentru strictul necesar. Persoanele care se autodetermină ca români sunt cele mai multe - 67,6% cine consideră că sunt create condiții satisfăcătoare pentru practicarea activităților culturale de către grupurile social-vulnerabile, iar rușii - doar 33,3%.

O componentă necesară de ținut cont în analiza echității culturale este riscul „aculturalizării”. Aculturalizarea reprezintă un proces în care valorile, tradițiile și identitatea culturală autohtonă sunt subminate sau înlocuite de alte influențe culturale. Acest proces poate avea diverse riscuri și consecințe negative pentru societate. Valorile, tradițiile, obiceiurile și practicile culturale tradiționale devin marginalizate în fața altor influențe culturale. Aceasta duce la diminuarea diversității culturale și, în consecință, a coeziunii sociale. Strategia „Cultura 2020” implementată în Republica Moldova în perioada cercetată 2015-2021, a fost direcționată spre contracararea efectelor negative ale politicilor implementate anterior. Ca obiective strategice au fost stabilite dezvoltarea patrimoniului cultural în toată diversitatea lui, asigurarea circulației reale și virtuale ale produselor culturale autohtone, creșterea ponderii economice a sectorului cultural și îmbunătățirea contribuției sectorului cultural la dezvoltarea coeziunii sociale.

Scăderea interesului populației față de activitățile culturale duce la deprecierea patrimoniului cultural material și imaterial autohton. Aculturalizarea poate contribui la o disparitate culturală în societate. Dependența excesivă de produse culturale străine, modele de comportament și tendințe culturale poate restricționa dezvoltarea și expresia creativă a culturii autohtone, marginalizarea producției culturale autohtone și crea un dezechilibru în economia culturală. Acest lucru poate afecta sustenabilitatea și dezvoltarea industriilor culturale locale. Cel mai elocvent exemplu reprezintă industria cinematografică din Republica Moldova, care pe parcursul a peste 30 de ani a trecut printr-un proces de tranziție și adaptare la provocările actuale. Lipsa unei viziuni de dezvoltare din partea statului și susținerea financiară foarte limitată a reprezentat o problemă semnificativă pentru industrie care a dus la retragerea producției locale de pe piață. Crearea Centrului Național de Cinematografie în 2017 a deblocat activitatea cinematografică și a contribuit la creșterea numărului de producții cinematografice, precum și calitatea lor.

Pentru a contracara riscurile aculturalizării este necesar să se promoveze și să se protejeze produsul cultural local prin susținerea instituțiilor culturale, artiștilor și creatorilor, promovarea patrimoniului cultural și dezvoltarea politicilor culturale adecvate provocărilor moderne. Prioritățile politicilor culturale trebuie să includă valorificarea și conservarea patrimoniului cultural, inclusiv monumentele istorice, artefactele, tradițiile și practicile culturale, promovarea turismului cultural și educația în domeniul patrimoniului cultural. În acest context, în Republica Moldova, este necesară elaborarea și implementarea unor strategii și planuri de acțiune adecvate în domeniul cultural, asigurarea finanțării și eficienței proiectelor culturale, facilitarea colaborării între instituțiile culturale și sprijinirea inovării și creativității în sectorul cultural.

Concluzii

1. Numărul angajaților în domeniul culturii s-a redus în perioada 2015-2021 cu 5,2%, ce crește deficiențele în asigurarea unei oferte culturale diversificate și accesibile pentru diferite grupuri sociale.
2. Cu toate că creșterea nominală a salariului în domeniul culturii s-a menținut la nivelul mediului pe economie - 103,5%, discrepanța cu

cele mai plătite domenii a crescut considerabil, ce duce la înrăutățirea statutului angajaților din cultură, plecarea personalului profesional calificat din sistem și reducerea diversității serviciilor pentru diferite grupe sociale.

3. Numărul caselor de cultură continuă să se reducă (1194 în 2022), însă ele rămân instituțiile de bază în infrastructura culturală din Republica Moldova, care înregistrează creștere în organizarea evenimentelor culturale, astfel asigurând accesul larg al populației pe întregul teritoriul țării la servicii culturale, participarea și practicarea activităților culturale.
4. Pandemia din anii 2020-2021 a influențat semnificativ activitatea instituțiilor de cultură, dar și participarea populației. Cu toate acestea, în 2023 comparativ cu 2015 s-a înregistrat o creștere a participării populației la activități culturale pe parcursul unui an, ce a influențat pozitiv coeziunea socială prin creșterea spațiilor de întâlnire și interacțiune, promovarea diversității și incluziunii, dezvoltarea identității culturale, stimularea creativității și exprimării individuale.
5. Piața de carte a înregistrat o reducere a numărului de edituri, însă s-a menținut stabil producerea de cărți, astfel în 2022, 163 de edituri au produs 2597 de titluri, ce menține rolul cărților în promovarea istoriei, tradițiilor și obiceiurilor naționale, păstrarea identității culturale și transmiterea valorilor comune pentru consolidarea coeziunii sociale.
6. Producția culturală s-a aflat în creștere datorită activităților organizate de către casele de cultură, care au ajuns în 2019 la 63872 de manifestări. În 2022 instituțiile au început să-și revină după pandemie, înregistrând 45509 activități. Se poate constata creșterea accesului populației la cultură și educație, îmbunătățirea spațiilor de interacțiune socială, promovarea valorilor culturale ale comunităților, creșterea înțelegerii și respectului față de diversitatea culturală.
7. Creșterea cheltuielilor pentru cultură în perioada cercetată este nesemnificativă (1,2%) și continuă să fie la un nivel scăzut, 2,6% în 2022. În mediul urban cheltuielile sunt de peste trei ori mai mare

decât în mediul rural – 4,7% și respectiv 1,3%. Creșterea veniturilor influențează ponderea cheltuielilor pentru cultură. 20% cele mai înstărite persoane cheltuie 4,4% pentru cultură, în timp ce 20% cei mai săraci - doar 0,8%. Sunt necesare politici, care să susțină dezvoltarea culturală în mediul rural, formarea competențelor personalului din domeniu, promovarea valorii culturii.

8. Înregistrând o creștere permanentă până în 2018, consumul cultural își revine după perioada de pandemie. Activitățile culturale sunt mai puțin vizitate de persoanele cu vârsta după 50 de ani, cu studii primare și venituri scăzute. O atitudine deosebită necesită și populația din Chișinău, care beneficiază de o ofertă bogată culturală, dar înregistrează o participare joasă la activități.
9. A crescut numărul populației care măcar o dată a vizitat în ultimul an un eveniment cultural, s-a îmbunătățit accesibilitatea serviciilor oferite de către instituțiile culturale, a fost diversificată oferta instituțiilor de cultură ce a contribuit nemijlocit la creșterea coeziunii sociale. Pentru a menține aceste progrese și a le dezvolta în continuare, este important ca instituțiile culturale să continue să se adapteze la nevoile și preferințele publicului, să își extindă colaborările și parteneriatele, să promoveze educația și participarea culturală și să își consolideze rolul în dezvoltarea comunității.
10. Mai bine de jumătate din populația țării consideră că în Republica Moldova sunt create condiții mai bune decât satisfăcătoare pentru practicarea activităților culturale de către grupurile social-vulnerabile. Acest lucru indică o tendință pozitivă în creșterea coeziunii sociale. Există eforturi și inițiative care vizează asigurarea accesului și participarea tuturor cetățenilor, indiferent de situația lor socială, la evenimente și activități culturale.

Deși domeniul cultural din Republica Moldova în perioada 2015-2021 a continuat să se confrunte cu numeroase provocări social-economice precum resurse financiare neadecvate, degradarea infrastructurii culturale, reducerea și migrația angajaților din domeniu, remunerarea slabă a muncii, pandemia COVID-19 din 2020-2021, **aportul culturii la coeziunea socială, a crescut** prin asigurarea accesului mai larg al populației la produsele și serviciile culturale, mai ales în zonele rurale, creșterea și

diversificarea producției culturale, îmbunătățirea consumului cultural, sporirea participării și incluziunii populației, inclusiv a grupurilor social-vulnerabile, în activitățile culturale.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Council of Europe, Concerted development of social cohesion indicators. Methodological guide., Brussels: Council of Europe, Publishing, 2005.
2. Reabcinschii V. Evoluția coeziunii sociale în baza indicatorilor culturali. În: Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierii de Uniunea Europeană: Studiu sociologic, Vol. 3. Chișinău: "Tipografia Centrală", 2023, pp 97-121.
3. Biroul Național de Statistică, „Numarul salariatilor pe activitati economice, sectoare si sexe, 2013-2021,”
https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/Statisticasociala/Statisticasociala__0320FM__SAL020/SAL020100.px/?rxid=2345d98a-890b-4459-bb1f-9b565f99b3b9. (Accesat 03. 05. 2023).
4. Biroul Național de Statistică, „Castigul salarial mediu lunar pe Activitati economice, Ani, Sector, Indicatori si Sex,”
https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/Statisticasociala/Statisticasociala__0320FM__SAL010__seriianuale/SAL010100.px/table/tableViewLayout1/?rxid=5aad211e-2f63-43c6-9796-f49f4cefe6cf. (Accesat 04. 05.2023).
5. Biroul Național de Statistică, „Teatre si institutii muzicale,”
<https://statbank.statistica.md:443/PxWeb/sq/3c0636a8-4671-4045-b6f0-57889479962e>. (Accesat 04. 05. 2023).
6. „Barometrul Opiniei Publice,” <http://bop.ipp.md/ro/result/bar>. (Accesat 29.04.2023).
7. Camera Națională a cărții din Republica Moldova, „Statistica producției editoriale,” <https://www.bookchamber.md/statistica-productiei-editoriale/>. (Accesat 08.05.2023).
8. Guvernul Republicii Moldova, „Programului național „Voucher Cultural””, 2022. <https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/subiect-12-nu-743-mc-2022.pdf>. (Accesat 11.05.2023).
9. Biroul Național de Statistică, „Cheltuielile de consum ale populatiei,”
<http://statbank.statistica.md/PxWeb/sq/b007609a-d84d-4b6d-9100-ce59d66e4a16>. (Accesat 06. 05. 2023).
10. Biroul Național de Statistică, „Cultura,”
<https://statbank.statistica.md:443/PxWeb/sq/bbc86feb-26f4-47d3-8720-5db7057cf0dd>. (Accesat 10.05.2023).

DIMENSIUNI SOCIOPSIHOLOGICE ALE CAPITALULUI SOCIAL LA TINERI

SOCIO-PSYCHOLOGICAL DIMENSIONS OF SOCIAL CAPITAL IN YOUTH

Lucia Gașper, doctor în psihologie
<https://orcid.org/0000-0001-5794-8386>

Summary

The article is devoted to the social capital topic as a socio-psychological phenomenon. There are used the results of the empirical study conducted in 2020, 2021 and 2023 by the Center of Sociology and Social Psychology¹, as well those of the psychological study realized in 2021. They contain the analysis of some socio-psychological components of social capital: confidence, life satisfaction, altruism, perception of happiness, youth migration trends.

Keywords: *social cohesion, social capital, young people, trust, life satisfaction, altruism, perception of happiness, youth migration trends.*

Cercetarea sociopsihologică a tineretului se remarcă printr-un interes sporit din partea specialiștilor din diverse domenii științifice: psihologie, sociologie, etnologie, filosofie etc., deoarece acest grup social-cheie este caracterizat de sensibilitate și receptivitate la transformările societale, la cooperare și determină potențialul viitor de dezvoltare. Înțelegerea aspirațiilor, obiectivelor, valorilor și experiențelor tinerilor în vederea realizării potențialului lor este de o importanță deosebită. Iar eficiența reformelor socio-economice care urmează să fie implementate în țară va depinde în mare măsură și de modul în care tinerii sunt pregătiți și motivați să participe la ele, ceea ce este semnificativ și din punct de vedere social pentru ei [1, p. 171].

Studiile psihologice actuale conțin descrierea particularităților psihologice ale tineretului în societatea de tranziție: sfera valorică, percepția temporalității, atitudinea față de viitor și influența contextului socio-cultural. Un loc aparte cercetătorii psihologi au consacrat studiilor empirice cu privire la valorile culturale ale tineretului, care au demonstrat că valoarea familiei, dezvoltarea personală, tendința tinerilor de a fi

subiect al schimbărilor socio-economice sunt prioritare și constituie unul dintre fundamentele consolidării societății [1, p. 171].

Situația precară favorizează, de cele mai multe ori, neîncrederea în autoritatea statului, diminuează capacitățile de funcționalitate instituțională, nu contribuie la consolidarea coeziunii sociale și cauzează exodul, în special din mediul tinerilor, nu doar din considerente socio-economice [2, p. 5].

Interesul pentru cercetarea capitalului social este important în condițiile contextului socio-cultural, manifestat în societatea tranzitivă prin: transformări sociale cardinale; globalizare, care duce la expansiunea (extinderea) spațiului, inclusiv a contactelor interpersonale; intensificarea incertitudinii sociale, asociată, în primul rând, cu transformările constante ale valorilor, normelor, standardelor din lumea contemporană, care este în schimbare; creșterea duratei perioadei procesului de socializare și activarea resocializării; extinderea spațiului informațional și consolidarea rolului acestuia, înlocuind parțial conexiunile inter generaționale [3, p. 73].

Căutarea răspunsurilor la întrebările: „ce înseamnă capitalul social, care sunt sfera și conținutul acestui concept?” sunt importante nu doar din punct de vedere teoretic, ci și pentru planul practic-acțional, în particular în ceea ce privește elaborarea și implementarea politicilor publice [4, p. 422].

Ideea principală a conceptului de capital social poate fi redată prin aceea că legăturile sociale și potențialul uman sunt considerate resurse necesare, care pot fi investite în alte forme de capital: uman, economic, cultural, intelectual, creativ. În acest mod sunt realizate obiectivele și scopurile propuse, atât de diferite grupuri, cât și de indivizi. Relațiile dintre oameni, bazate pe împărtășirea valorilor comune stau la baza coeziunii sociale, oferind posibilitatea cooperării, interacțiunii, reprezentând în acest mod anumite resurse pentru aceste persoane sau cu alte cuvinte fiind numit capital social [5].

Abordarea contemporană a problematicii conceptului de capital social se bazează pe lucrările sociologilor apărute în anii 1980-1990. În primul rând, sunt menționate lucrările sociologilor precum P. Bourdieu și D. Coleman și R. Putnam, reprezentând surse pentru cercetarea modernă. Astăzi, abordarea general acceptată a înțelegerii capitalului social este

considerată un *set de resurse reale sau potențiale ale unui individ sau grup*, datorită deținerii unei rețele de încredere, relații de cunoaștere și recunoaștere reciprocă. Cele mai importante componente ale capitalului social, care asigură păstrarea proprietăților sale de bază, indiferent de transformările externe și (sau) interne, sunt rețelele sociale, normele sociale și încrederea [6].

În literatura psihologică se analizează și „capitalul sociopsihologic al personalității”, fiind considerat o resursă sociopsihologică, având la bază potențialul relațiilor personalității cu societatea în ansamblu și cu mediul apropiat. Indicatorii menționați în acest context sunt: încrederea, bunăstarea subiectivă, adaptarea personalității în societate [7].

Multitudinea de tematici conexe cu capitalul social și care reprezintă obiectul de studiu a multor cercetători din domeniul sociopsihologic cuprinde conținuturi variate: componenta psihologică și pedagogică a capitalului social; sănătatea și capitalul social; transformarea capitalului social în condițiile dezvoltării tehnologiilor informaționale; problema formării capitalului social în mediul școlar; capitalul social și societatea civilă; capitalul sociopsihologic în mediul multicultural; capitalul social al comunității științifice; capitalul social ca factor de management politic; valoarea capitalului social; capitalul social în context juridic internațional; influența capitalului social asupra dezvoltării economice; capitalul social în domeniul politic; rolul capitalului social în formarea viziunilor tinerilor asupra viitorului; aspectul generațional al capitalului social; dimensiunea de gen a capitalului social etc [8].

În mod științific, capitalul social se definește ca fiind bogăția socială a unui individ, care se exprimă în totalitatea relațiilor sale interpersonale pozitive, care oferă acestui individ acces la diverse resurse ale partenerilor și, pe de altă parte, oferă partenerilor posibilitatea de a-și folosi resursele. Apelul la studiul rețelelor sociale informale, care vizează satisfacerea anumitor nevoi ale individului, este unul dintre domeniile semnificative ale științelor sociale occidentale din ultimele decenii. Utilizarea unor astfel de conexiuni este denumită în mod obișnuit *rețea*. Acest fenomen este definit ca „arta de a crea, dezvolta și menține oportunități de a cunoaște oameni noi, pentru a face schimb de informații și a se ajuta reciproc” [6, p. 201-203]. Pentru a păstra valoarea capitalului social, indivizii trebuie să

susțină și o *investiție altruistă*, care permite transformarea relațiilor ocazionale în legături mai stabile ce pot fi de folos în viitor. Capitalul social presupune o reciprocitate, includerea individului în rețele mai largi, relațiile fiind bazate pe un nivel înalt de încredere reciprocă și valori împărtășite [6].

În acest mod, capitalul social este considerat produsul interacțiunii sociale, și la nivel individual se înțelege ca o comuniune de legături interpersonale ale individului, ce presupune accesul către diferite resurse ale partenerilor. La nivel social, capitalul social este o rețea ramificată de interacțiune a membrilor societății [9, p. 159].

Indiferent de faptul că o bună parte din sociologi consideră capacitatea de acumulare a capitalului social ca nefiind o caracteristică individuală a personalității, ci doar o particularitate a unei oarecare rețele în societate, abordarea sociopsihologică conține ideea că dimensiunea capitalului social poate fi și însușirea fiecărui individ în parte, sau a grupului (organizației) și produs al interacțiunii oamenilor în societate la nivel macro și micro [9, p. 159].

Caracteristicile sociopsihologice ale capitalului social:

- Numărul de conexiuni interpersonale actuale și potențiale (aici se referă nu numai contactele actuale, dar și cele posibile, efectuate prin intermediari, de asemenea și cele asimetrice, de exemplu fenomenul popularității anumitei persoane presupune că persoana respectivă poate să nu cunoască pe cei care îl cunosc pe ea).
- Diapazonul legăturilor interpersonale – diversitatea legăturilor interpersonale, numărul de legături cu reprezentanții diferitor grupuri, comunități.
- Calitatea conexiunilor interpersonale – nivelul de încredere, distanța socială, tipul de relații, reciprocitatea, căldura emoțională și intensitatea contactelor personalității.
- Resursele partenerilor – materiale, sociale, capitalul uman etc [9, p. 160].

Una din strategiile de acumulare conștientă a capitalului social este considerat altruismul inteligent (conștient) [9, p. 162].

Psihologii consideră altruismul „o stare motivațională, al cărui scop final este acela de a îmbunătăți starea celuilalt” și menționează că „prin determinarea nivelului atitudinilor față de comportamentul altruist, prezicem probabilitatea unor acțiuni altruiste din partea unei persoane” [10, p. 79].

Altruismul duce la comunicarea directă cu persoanele care au nevoie de sprijin și urmărirea intențiilor reflexive, precum și la acțiuni specifice de acordare a asistenței; presupune „luarea în considerare a unor modalități specifice de atenuare a suferinței și de îmbunătățire a situației oamenilor, o atitudine empatică față de nevoile celorlalți”. Pe de o parte, se susține că acțiunile altruiste sunt încă efectuate de dragul unui viitor câștig, pe de altă parte, se crede că oamenii sunt de fapt înclinați spre manifestarea sinceră a altruismului, chiar și în cazul în care orice aspirație altruistă este suprimată [10].

M. R. Macaulay și L. Berkowitz (1970) propun o definiție a altruismului, evocând un „comportament care să acționeze în beneficiul celuilalt fără a aștepta recompensa unei surse externe”. Definiția include atât intențiile altruistului, cât și comportamentul său. Totuși, în mod implicit, ea exclude recompensele interne, cum ar fi respectul față de sine și culpabilitatea, derivată de aici. O astfel de excludere prezintă avantajul practic de a evita excesul de informație, eludând problema de identificare a unui act cu adevărat neegoist [11].

Psihosociologul S. Moscovici vorbește despre existența a două forme mixte de altruism în cadrul relațiilor interpersonale: altruism egoist și egoism altruist. Aceasta se explică fără îndoială prin faptul că relațiile sunt mai profunde, dar de scurtă durată și tranzitorii [12, p. 64].

Bazându-ne pe modelul sociopsihologic al înțelegerii capitalului social, în acest articol ne concentrăm asupra perspectivei sociopsihologice a capitalului social, și anume încrederea generalizată, satisfacția de viață, tendințele migraționiste, percepția altruismului și a fericirii de către tinerii respondenți.

Pentru a înțelege și a descrie capitalul social la tineri, noi am utilizat unele rezultate din cercetările cantitative realizate de CSPA/ICJPS în anii 2020 (n=1202), 2021 (n=1698) și 2023 (n=1242). Din *Fig. 1* observăm distribuția respondenților în funcție de vârstă și anii de cercetare. În mod

special, analiza sociopsihologică a capitalului social este focalizată pe grupul tinerilor (18-25 ani și 25-29 ani).

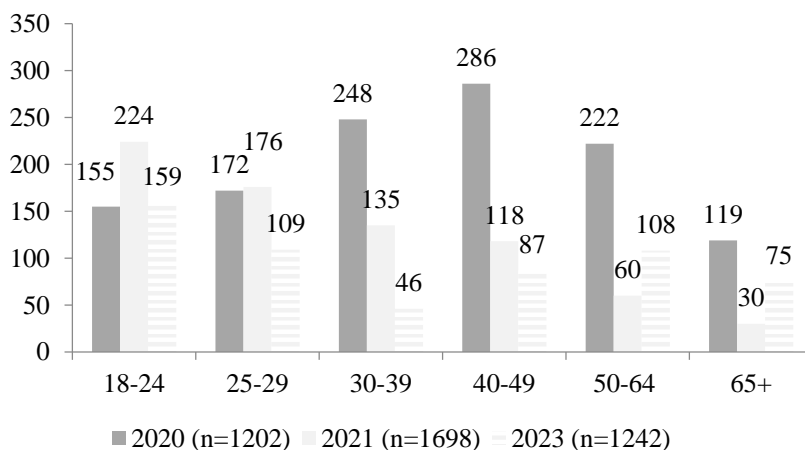

Fig. 1. Distribuția respondenților în funcție de vârstă și anii de cercetare

Totodată sunt prezentate și unele rezultate obținute în studiul psihologic realizat în 2021 cu participarea a 80 de tineri studenți, cu vârsta cuprinsă între 18-25 ani ($n=80$, $m=21,7$), din Chișinău și UTA Găgăuzia (gen feminin = 51, gen masculin = 9).

Capitalul social la tineri poate fi cercetat prin diverse dimensiuni sociopsihologice. Aceste dimensiuni reflectă aspecte specifice ale relațiilor sociale, percepțiilor proprii, care influențează dezvoltarea capitalului social. Evaluarea capitalului social a fost realizată prin prisma următorilor indicatori sociopsihologici:

- *Nivelul general de încredere în oameni.* Chestionarul a inclus următoarea întrebare: „În general, ați putea spune că se poate avea încredere în majoritatea oamenilor în Republica Moldova sau este nevoie să fii vigilent în relația cu oamenii?”;
- *Satisfacția de viață.* Respondenții au răspuns la întrebarea: „În ce măsură sunteți satisfăcut de viață în general?”;
- *Intențiile migraționiste.* Chestionarul lui L. B. Schneider „PPR: Plecarea ca posibilitate și realitate” [13, p. 101-112]. Respondenții

au răspuns și la întrebarea: „Este oare destinul propriu legat de Republica Moldova?”;

- *Tendințele altruiste*: Metoda măsurării tendințelor altruiste (elaborată de M. I. Yasin) [10];
- *Percepția subiectivă a fericirii*. Scala fericirii subiective (Subjective Happiness Scale) de S. Lyubomirsky [14, p. 101-112];
- *Influența pandemiei*. Tinerii respondenți au răspuns la întrebarea „V-a afectat sau influențat pandemia viața? Cum?”.

Rezultate

Încrederea reprezintă un aspect fundamental al capitalului social și joacă un rol esențial în promovarea coeziunii sociale și a dezvoltării sociale. Studiul încrederii ca fenomen sociopsihologic este în continuă creștere în ultimele decenii, iar relațiile de încredere sunt considerate fundamentale pentru funcționarea optimă a societății.

J. Chan și colegii săi [15] susțin că o societate este considerată coezivă atunci când sunt îndeplinite următoarele condiții:

- oamenii pot avea încredere unii în alții, pot acorda asistență, pot coopera cu membrii comunității lor;
- oamenii au o identitate comună sau un sentiment de apartenență la o comunitate;
- experiențele subiective care ulterior se manifestă prin comportamente obiective.

Coeziunea socială nu se referă doar la sentimentele individuale sau la condițiile psihologice; sunt, de asemenea, un anumit comportament sau o anumită apartenență, încredere, cooperare și asistență. Atât componentele subiective, cât și cele obiective sunt de neînlocuit. Primele se referă la acte de participare individuală, cooperare și comportament de ajutor, în timp ce ultimele se referă la norme și la un sentiment subiectiv de încredere, apartenență și dorință de a ajuta [15, p. 289-291].

Printre subdimensiunile studiate și analizate în cercetările sociologice un loc aparte îi revin încrederii în instituții și persoane, măsurate în baza percepțiilor privind încrederea în instituții (încrederea în Guvern, Președinție, Parlament; partide politice; forțele armate; sistemul judiciar; poliție; primărie; Biserică (instituții religioase); companii; instituții finan-

ciare – bănci, media; sindicate), încrederea în mass-media (presă, radio, televiziune, internet), încrederea în colegi, vecini, persoane străine, încrederea generală în majoritatea oamenilor [2, p. 40]. Măsurarea Indexului Opiniei Dominante a nivelului de încredere (2020, 2021), evidențiază opinia dominantă negativă privind încrederea populației în majoritatea instituțiilor statului, partidele politice, mass-media, ONG-uri și opiniile dominante pozitive privind încrederea în membrii familiei, colegi, vecini, prieteni și Biserică [2, p. 88].

În *Fig. 2* „Gradul de încredere generalizată a respondenților” sunt prezentate răspunsurile obținute la întrebarea „În general, ați spune că se poate avea încredere în majoritatea oamenilor în RM sau este nevoie să fiți vigilent în relația cu oamenii?”. Conform rezultatelor observăm că majoritatea respondenților – 74,7% (anul 2020), 73,3% (anul 2021) și 73,9% (anul 2023) au afirmat că este necesar să fii vigilent în relația cu oamenii. Proporția celor care au răspuns că se poate avea încredere în majoritatea oamenilor este de doar 8,7% (anii 2020, 2021) și 7,6% (anul 2023).

Astfel, din *Fig. 2* se observă că 16,6% (anul 2020) și 17,7% (anul 2021) din respondenți au răspuns că „deloc nu poți avea încredere în oameni” și a crescut numărul celor care nu au încredere – 18,4% (anul 2023).

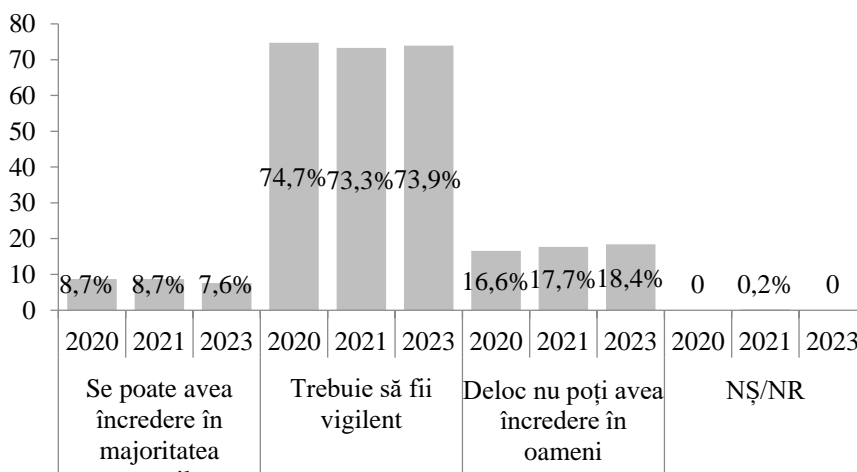

Fig.2. Gradul de încredere generalizată a respondenților

Conform datelor prezentate în *Tabelul 1*, se poate observa că există diferențe în ceea ce privește nivelul de încredere în ceilalți oameni în funcție de categoriile de vârstă. Respondenții de 18-24 ani și 25-29 ani

DIMENSIUNI SOCIOPSIHOLOGICE ALE CAPITALULUI SOCIAL LA TINERI

au înregistrat un nivel mai scăzut al încrederii în comparație cu categoriile de vârstă mai mature.

În anul 2023 tinerii de 25-29 de ani au răspuns că poți avea încredere în oameni – 3,7%, trebuie să fii vigilent – 82,6% și deloc nu poți avea încredere în oameni – 13,8%.

Tabelul 1. În general ați putea spune că se poate avea încredere în majoritatea oamenilor în RM sau este nevoie să fii vigilent în relația cu oamenii? (%)

	Se poate avea încredere în majoritatea oamenilor			Trebuie să fii vigilent			Deloc nu poți avea încredere în oameni		
	2020	2021	2023	2020	2021	2023	2020	2021	2023
18-24 ani	5,8	8,5	5,0	74,2	78,6	80,5	20,0	12,9	14,5
25-29 ani	4,7	3,4	3,7	77,3	57,4	82,6	18,0	39,2	13,8
30-39 ani	12,5	9,2	6,8	71,0	73,9	72,3	16,5	16,9	20,9
40-49 ani	8,7	9,4	4,5	74,8	76,6	79,0	16,4	14,0	16,5
50-64 ani	10,4	10,1	12,1	76,6	72,5	66,4	13,1	16,3	21,6
65+	7,6	8,8	10,1	75,6	75,8	71,2	16,8	15,4	18,7

Dacă e să analizăm mai detaliat rezultatele obținute în cadrul fiecărui an, sunt evidențiate următoarele aspecte: - tinerii respondenți au manifestat în general o încredere redusă în alți oameni; - în anul 2021 procentul tinerilor (18-24 ani) care afirmă că se poate avea încredere în majoritatea oamenilor este mai înalt comparativ cu anii 2020 și 2023; în anul 2021 tinerii de 25-29 ani înregistrează cel mai mic procent (3,40%) în exprimarea încrederii în majoritatea oamenilor.

Fig. 3. Se poate avea încredere în majoritatea oamenilor

Conform cercetării sociologice realizate în anii 2020 și 2021, s-a constatat că respondenții au manifestat cel mai înalt nivel de încredere în membrii familiei, prieteni, colegii de muncă și vecini [2, p. 99]. În același context, în cadrul studiului psihologic realizat în 2021 cu participarea tinerilor studenți cu vârsta cuprinsă între 18-25 de ani (n=80) au fost obținute rezultate similare. Propoziția proiectivă „Am încredere în...” a fost completată de respondenți cu cinci variante de răspuns. Printre primele variante de răspunsuri a reieșit că tinerii au încredere în:

- Propria persoană: 47,50% dintre respondenți au afirmat că au încredere în ei înșiși, ceea ce sugerează un nivel înalt de încredere în abilitățile și calitățile lor personale.
- Familie: 45% dintre respondenți au menționat că au încredere în membrii familiei lor, evidențiind importanța relațiilor familiale și nivelul de încredere reciprocă.
- Prieteni: 23,75% dintre respondenți au indicat că au încredere în prietenii lor, ceea ce subliniază importanța relațiilor de prietenie și nivelul de încredere stabilit în aceste relații interpersonale.
- Oameni: 8,75% dintre respondenți au menționat că au încredere în oameni în general, ceea ce indică o încredere generală mai redusă în societate [16, p. 86].

În literatura psihologică se menționează importanța capitalului familial care este compus din trei componente: capitalul financiar, capitalul uman și capitalul social. Capitalul social în familie are particularitățile sale și se deosebește de alte tipuri de capital. Acest tip de capital se caracterizează prin investiția de timp și efort calitativ din partea părinților în ceea ce privește instruirea copiilor și analiza comună a întrebărilor

intelectuale [9, p. 24]. Într-adevăr capitalul social în familie este considerat o resursă valoroasă pentru sporirea nivelului de instruire și educație a copiilor, alături de capitalul uman și financiar.

A fost analizat și gradul de satisfacție a populației în general. Analiza rezultatelor cercetării efectuate în 2023 înregistrează la respondenți un grad mediu de satisfacție de viață, în general. Respondenții din grupurile de vârstă de 18-24 ani și 25-29 de ani au raportat că sunt satisfăcuți de viață în general în mare măsură (anul 2023 – 56,70% și 54,10%). Pe de altă parte (aproape unul din zece) 12,2% din tineri de 25-29 de ani au afirmat că deloc nu sunt satisfăcuți de viață.

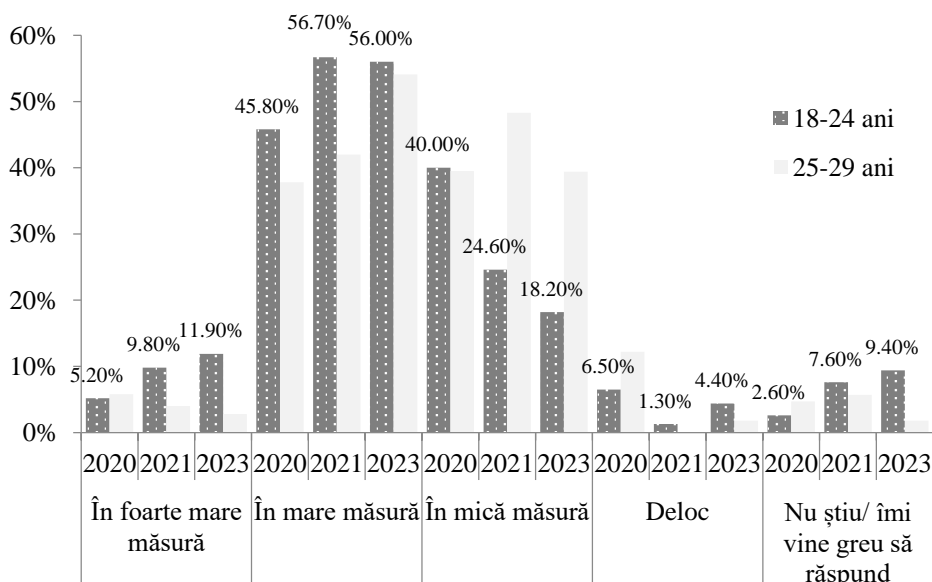

Fig. 4. Distribuția răspunsurilor respondenților în funcție de vârstă (18-24 și 25-29 ani) la întrebarea: În ce măsură sunteți satisfăcut de viața Dvs. în general?

În cercetările psihologilor dedicate satisfacției de viață și ideii de fericire a tinerilor contemporani se constată că „instituția familiei și dezvoltarea capacității unei persoane de prietenie se dovedesc a fi resurse sociopsihologice puternice ale tinerilor contemporani activi și educați social, ajutându-i să supraviețuiască și să facă față numeroaselor probleme și dificultăți pe care vor trebui să le rezolve și să le depășească în viitorul foarte apropiat” [1, p. 172].

Cercetarea psihologică realizată în 2021 (n=80) a avut ca obiectiv și studierea intențiilor migraționiste ale tinerilor. În Republica Moldova, migrația forței de muncă continuă să fie un fenomen semnificativ și include toate grupele de vârstă. Cercetarea intențiilor migraționiste ale tinerilor reprezintă un aspect important în înțelegerea și abordarea fenomenului migrației din țara noastră.

Pentru a studia intențiile migraționiste ale tinerilor, am utilizat chestionarul elaborat de L. B. Schneider „PPR: Plecarea ca posibilitate și realitate” [13, p. 101-112], [17, p. 353-355].

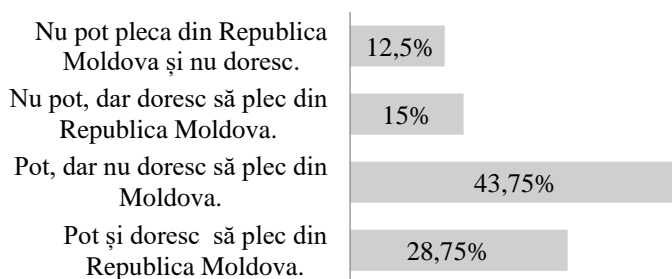

Fig. 5. Intențiile migraționiste ale tinerilor

Răspunsurile tinerilor au fost clasificate în patru tipuri de răspunsuri:

1. Tinerii pot și doresc să plece din Republica Moldova (28,75%)

Dacă analizăm răspunsurile, atunci tinerii pot și doresc să plece din următoarele cauze:

- dificultăți economice: „Salariu mic” (19 ani, f.), „Situatie financiară instabilă” (24 ani, f.).
- invocă o cauză: „Vreau schimbări” (24 ani, f.), „Pentru că sunt mai multe oportunități pentru tineri” (23 ani, f.), „Ca să existe viitor” (20 ani, f.), „Nu văd viitorul în Republica Moldova” (20 ani, b.), „Să am un alt viitor” (20 ani, f.), „Pentru dezvoltare personală și avansare în carieră” (21 ani, b).

2. Pot, dar nu doresc să plece din Republica Moldova (43,75%):

- predominanța legăturilor de familie: „Nu vreau să-i părăsesc pe cei dragi” (22 ani, b.), „Familia este aici” (23 ani, f.);
- starea de spirit pozitivă din punct de vedere emoțional: „Îmi iubesc Patria”, „Vreau să fiu util pentru țara mea”, „Am crescut

aici și nu vreau să plec” (19 ani, f.), „Nicăieri nu este mai bine decât acasă” (25 ani, m); „Îmi place clima, mentalitatea (25 ani, m);

- evaluarea rațională a situației: „Mă voi putea dezvolta personal sub toate aspectele fără a pleca în străinătate” (22 ani, f).

3. *Nu pot, dar doresc să plece din Republica Moldova (15%):*

- Dificultăți economico-sociale: „Fără bani” (18 ani, b.);
- Aprecierea reală a situației: „Nu-mi place mentalitatea”, „Trebuie să-mi termin studiile și să iau o diplomă” (21 ani, f.);
- Autorealizarea: „Tineri au mai multe oportunități” (20 ani, f.), „Să mă dezvolt ca personalitate și să avansez în carieră” (20 ani, f.), „Visez să locuiesc peste hotare” (21 ani, f.).

4. *Nu pot și nu doresc să plece din Republica Moldova:*

- Aici, la fel, domină legăturile de familie: „Rudele și prietenii sunt aici” (24 ani, b.), „Familia mea este aici” (22 ani, b.);
- practici sociale stabile: „Învățăm, muncim – încă nu vreau să schimb nimic” (22 ani, m), „Îmi place aici” (22 ani, b).

Analizând aceste rezultate, este necesar să se țină cont de particularitățile contextului socio-cultural din țară (posibilitatea de a te afla în Uniunea Europeană fără viză timp de 90 de zile).

Tinerii au răspuns la întrebarea: „Câte țări ați vizitat? Care anume?”. Rezultatele cercetării arată că tinerii au o experiență practică interculturală bogată prin vizitarea mai multor țări. Unele țări au fost menționate mai des decât altele ca destinații frecvente, printre care: România (51%), Ucraina (64%), Bulgaria (36%), Rusia (33%), Grecia (14%), Italia (9%), Cehia (8%). Pentru tinerii găgăuzi, Turcia este țara cea mai frecvent vizitată (30%), deoarece mulți dintre ei au rude care lucrează acolo. De asemenea, tinerii au menționat și țările care sunt considerate „attractive” pentru emigrare sau migrația forței de muncă, cum ar fi: Canada, Marea Britanie, Franța, Cehia. 9% din respondenți au răspuns că niciodată nu au fost peste hotare. Chiar dacă în rândul tinerilor domină intenția de a se autorealiza în țară, este însă semnificativ și grupul celor care doresc să plece („pot”, „vreau, dar nu pot”) [17, p. 353-355].

La întrebarea „Destinul meu este legat de Republica Moldova?” respondenții (n=80) au dat următoarele răspunsuri:

- 42,5% dintre tineri au fost „de acord” și „mai degrabă de acord decât nu sunt de acord” cu afirmația că destinul lor este legat de Republica Moldova. Acești tineri își văd destinul propriu în Republica Moldova.
- „nu sunt de acord” și „mai degrabă nu sunt de acord” decât „sunt de acord” cu afirmația „Destinul meu este legat de Republica Moldova” reprezintă – 30%. Acest grup de tineri nu consideră că viitorul lor este strâns legat de țară (*Fig. 6*).
- 27,5% dintre respondenți au afirmat că le este greu să răspundă la întrebarea „Destinul meu este legat de Republica Moldova”. Acești tineri pot fi indeciși în privința legăturii lor cu țara (*Fig. 6*).

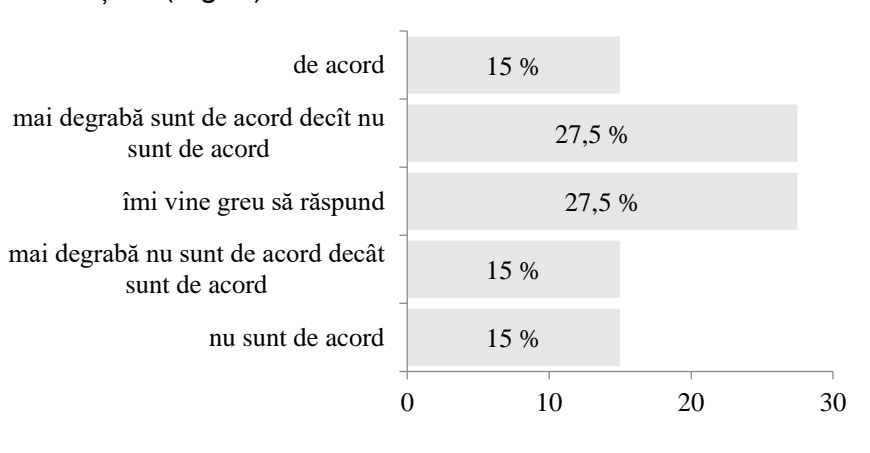

Fig. 6. Destinul meu este legat de Republica Moldova

Așadar, în multe privințe, intențiile migraționiste ale tinerilor vor depinde și de perspectivele de creștere socială, și de situația socio-economică din țară. Este necesar să se țină cont și de experiența practică interculturală bogată a tinerilor din Republica Moldova pentru a înțelege și prezice politicile de tineret [17, p. 353-355].

Comportamentul altruist și de ajutor al practicilor de interacțiune socială contribuie la păstrarea integrității comunităților. Atitudinea altruistă implică dorința de a ajuta necondiționat pe ceilalți și de a acționa în beneficiul altora fără a aștepta recompense sau răsplată în schimb.

Termenul de „altruism” a fost propus de filosoful francez A. Comte pentru a descrie principiul „a trăi pentru alții” ca opus al principiului egoist de „a trăi pentru tine” (antiteza egoismului). Altruismul are ca scop îmbunătățirea stării altuia fără a sacrifica în mod obligatoriu beneficiul personal. Metoda elaborată de M. I. Yasin pentru măsurarea atitudinilor altruiste are ca scop evaluarea atitudinilor față de comportamentul de întrajutorare și permite măsurarea tipurilor de orientare a personalității [10].

Fig.7 arată distribuția nivelurilor de altruism în rândul tinerilor, în funcție de clasificarea realizată în studiu. Conform datelor prezentate, rezultatele sunt următoarele: 24,7% (n=18) din tineri au fost clasificați ca având un nivel mediu scăzut de altruism. Acești tineri manifestă un grad redus de manifestare a dorinței de a ajuta necondiționat pe ceilalți. 28,8% (n=21) dintre respondenți au fost clasificați ca având un nivel mediu înalt de altruism. Acești tineri prezintă un grad semnificativ de a-i ajuta pe ceilalți și de a acționa în beneficiul altora fără a aștepta răsplată. 20,8% (n=15) din tineri au fost clasificați ca având un nivel înalt de altruism. Tineri din acest grup au o orientare puternică spre a ajuta și a sprijini necondiționat pe ceilalți. 26,0% (n=19) din respondenți au fost clasificați ca având un nivel scăzut de altruism.

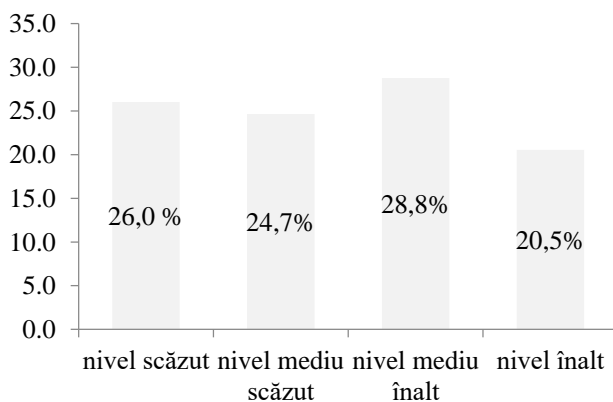

Fig.7. Tendințe altruiste la tineri

Media nivelului de altruism per grup de 68,91, indică o tendință medie a tinerilor de a ajuta pe alții și de a se implica activ în situații în care o altă persoană se confruntă cu dificultăți sau suferință. Tinerii manifestă un grad semnificativ de implicare în activități utile celorlalți, fără a se

concentra asupra beneficiilor sau prejudiciilor personale. Acest comportament poate fi valoros pentru construirea și menținerea unei societăți coezive, în care oamenii își oferă sprijin reciproc și lucrează împreună pentru binele comun.

De asemenea, studiind voluntariatul ca formă de altruism, psihologii au constatat că cei care își asumă un astfel de angajament sunt mai fericiți, au un apetit de viață crescut și sunt mult mai puțin predispuși la anxietate și stări depresive [18].

Unul dintre cele mai frecvente concepte asumate în psihologie pentru a desemna fericirea este starea de bine (bunăstarea) subiectivă (E. Diener, 2012) [19].

Psihosociologii menționează că există o definiție subiectivă a fericirii, care este agregată pe baza unor autoraportări, în care perspectiva subiectului asupra propriei înțelegeri a fericirii ordonează explicațiile construite. Așadar, „fericirea” este într-o asemenea accepție, un fenomen subiectiv, iar cercetările din domeniu sunt centrate pe judecățile și emoțiile experimentate când se produce o astfel de calificare evaluativă [20, p. 272]. Pentru măsurarea sentimentului de fericire am folosit „Scala fericirii subiective” (Subjective Happiness Scale), elaborată de S. Lyubomirsky și H. Lepper [14], [21].

Astfel, „Scala fericirii subiective” măsoară, emoțional, experiența individului asupra propriei sale vieți ca un întreg, reflectând nivelul general de bunăstare psihologică.

Rezultatele obținute la tinerii respondenți (n=80) înregistrează per grup un scor mediu al sentimentului subiectiv de fericire de 20,11 (SD=3,8).

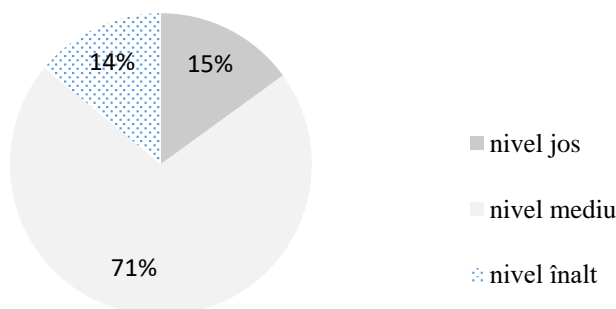

Fig. 8. Nivelul de fericire la tineri

Un nivel redus de fericire s-a înregistrat la 15% (n=12) din tineri. 71% (n=57) au evaluat nivelul lor de fericire ca fiind mediu. Acești tineri se simt în general mulțumiți de viața lor, dar pot exista aspecte specifice pe care doresc să le schimbe sau să le îmbunătățească, cum ar fi relațiile cu familia, muncă, prieteni sau autorealizare etc. 14% (n=11) din tineri au înregistrat un nivel înalt de fericire. Aceasta indică faptul că acești tineri se simt foarte fericiți și că viața lor este plină de bucurie și satisfacție. Chiar și în momentele de tristețe, aceștia trec rapid și văd viața în culori strălucitoare (*Fig. 8*).

Experiența fericirii în tinerețe se asociază predominant cu caracteristicile personalității: încrederea în sine, maturitatea personală, relațiile pozitive și realizarea potențialului, sunt asociate cu niveluri mai ridicate de fericire și bunăstare subiectivă la tineri.

Componenta de fericire este esențială pentru tineri, contribuind în mod indirect la dezvoltarea interesului pentru diverse activități, inclusiv dezvoltarea unei poziții proactive și implicare personală în viața socială.

Satisfacția și fericirea sunt construcții sociale, deoarece depind de percepțiile, valorile și așteptările individuale și sociale. Ele pot varia de la o persoană la alta, iar înțelegerea lor necesită explorarea experiențelor subiective și a contextului social în care se dezvoltă și se manifestă.

Capitalul social se referă la rețelele sociale, relațiile și resursele disponibile într-o comunitate, care pot influența capacitatea indivizilor de a face față și de a se adapta la situații dificile, cum ar fi pandemia. Unul din subiectele de discuție din cadrul acestui articol a reprezentat impactul pandemiei asupra vieții personale: Respondenții (n=80) au răspuns la întrebarea: „Te-a afectat pandemia? Dacă da, în ce mod?”. Distribuția răspunsurilor este prezentată în *Fig. 9*.

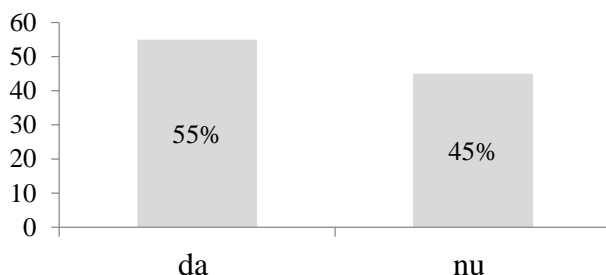

Fig. 9. Răspunsul la întrebarea „Te-a afectat pandemia?”

Cei mai mulți dintre tinerii respondenți consideră că da, au fost afectați de pandemie –55%. Cei care au afirmat că nu au fost afectați de pandemie au constituit 45%.

Analizând modul în care pandemia i-a afectat pe tineri, cel mai des răspunsul tinerilor conținea următoarele afirmații:

Impactul asupra vieții sociale:

„Am petrecut foarte mult timp în casă, fără prieteni, distracții, plimbări (20 ani, f.); „da, a influențat, deoarece nu am avut posibilitate de a face ceea ce-mi place și nu am avut posibilitate să-mi văd persoanele dragi mie” (21 ani, f.); „am pierdut comunicarea cu mulți dintre prieteni și am pierdut multe oportunități de dezvoltare în plan personal” (20 ani, f.); „a devenit mai puțină comunicarea vie, au apărut dificultăți la lucru” (22 ani, b.); „sunt unele persoane cu care nu m-am văzut deloc sau chiar foarte rar în această perioadă grea pentru noi toți” (18 ani, b).

O altă parte din tineri menționează *efectele economice negative*. Răspunsurile conțin următoarele afirmații: „M-a afectat financiar” (18 ani, b.); „da, a influențat, a apărut problema legată de angajarea în cadrul muncii, a închis un business nou” (24 ani, f.); „economic foarte tare am fost afectat de pandemie” (25 ani, b.).

Impactul emoțional: „A apărut frica pentru viitor, sentimentul de neputință, vulnerabilitate, neîncredere către tot ce are loc în lume” (23 ani, f.); „a pus persoanele și pe mine personal într-o frică pentru sănătatea rudelor și apropiaților mei, este foarte important să menținem calmul în societate” (22 ani, f).

Scăderea eficienței studiilor: „Din cauza pandemiei a scăzut eficiența studiilor” (20 ani, f.); „formatul online ne-a impus să stăm mult timp la calculator, am căutat de lucru și am găsit” (24 ani, f.); „noi am învățat online și asta a influențat sănătatea mea, vederea s-a înrăutățit. Este foarte greu să stai toată ziua la calculator. Sper să nu mai fie online” (20 ani, f.); „studiile online au fost o provocare grea” (21 ani, b.).

Lipsa de libertate. „Pandemia a fost și este o adevărată provocare pentru toți, dar în special pentru tineri, pentru că noi suntem la etapa când ne dorim să fim foarte liberi, iar închiși în casă multe din activitățile noastre au fost suspendate, astfel simțindu-ne singuri și anxioși. De asemenea,

studiile s-au efectuat în format online, ceea ce nu este tocmai foarte interesant și de calitate” (22 ani, f.).

Transformări personale (pozitive/negative). „Mi-am înțeles eul lăuntric mai bine” (22 ani, b.); „a schimbat viața mea din rădăcini, a schimbat atitudinea față de viață” (24 ani, b.); „am început să nu simt nimic” (21 ani, f.); „frica, că viața nu va mai fi la fel” (23 ani, f.); „am devenit mai precaută” (21 ani, f.); „a atins toate procesele din viață, a limitat multe” (22 ani, f.); „am fost izolat de lumea înconjurătoare și mi-a provocat o stare de anxietate” (22 ani, b.).

Tinerii au perceput perioada pandemică ca fiind traversată de diverse transformări personale și sociale complexe. A fost menționat suportul familial, comunicarea cu apropiații, zona de activitate profesională și recreere prin muncă, calitățile umane, valorile și credințele ca modalități de depășire a perioadei de criză pandemică [16, p. 94].

Putem spune că pandemia a reprezentat una dintre primele provocări la nivel de societate pentru tinerii contemporani, fiind puși în fața unei situații fără precedent, care a cerut un răspuns propriu la schimbările și dificultățile generate în perioada dată. Modul în care tinerii au abordat această provocare reflectă atât resursele personale pe care le-au utilizat, cât și reziliența lor în fața situațiilor sociale dificile, manifestată prin capacitatea lor de a face față incertitudinii și a găsi soluții constructive. Experiența pandemiei poate influența modul în care tinerii înțeleg și răspund la viitoare provocări sociale, dezvoltându-le astfel abilitățile și calitățile necesare pentru a face față cu încredere și reziliență.

Concluzii

Analiza teoretico-conceptuală efectuată la tema capitalului social este descrisă prin prisma mai multor indicatori sociopsihologici generali relevanți pentru înțelegerea acestui concept complex. Acești indicatori includ: încrederea, satisfacția de viață, orientările migraționiste, tendințele altruiste, percepția stării de fericire. În articol se menționează problematica abordării sociopsihologice a capitalului social, menționându-se multiplele dimensiuni ale conceptului studiat.

Unul dintre aspectele cheie abordate în analiza sociopsihologică a capitalului social este încrederea. În general, tinerii respondenți au

manifestat o încredere redusă în majoritatea oamenilor. Aceasta poate reflecta o anumită lipsă de încredere în relațiile sociale sau exprimă influența factorilor precum experiențele negative sau specificul contextului social în care se află tinerii. Suportul familial, comunicarea socială, valorile umane au fost elemente cheie care au ajutat tinerii să facă față provocărilor din societate și să-și consolideze reziliența societală.

Satisfacția de viață este un alt indicator important în ceea ce privește capitalul social. Satisfacția de viață se referă la evaluarea subiectivă a stării generale de bine și fericire în viața unei persoane. Analiza rezultatelor cercetării efectuate în 2023 relevă că în general tinerii respondenți au înregistrat un grad mediu de satisfacție de viață. Rezultatele studiului empiric privind altruismul în rândul tinerilor au evidențiat un caracter mozaic al acestui fenomen, arătând că există grupuri de tineri cu niveluri medii și medii sporite de altruism. Cu toate că există o predispoziție în cultură de a se ajuta reciproc, este necesară punerea în practică a acestor principii prin acțiuni concrete, cum ar fi implicarea în voluntariat, participarea la acțiuni de caritate sau sprijin comunitar, în scopul consolidării acestor valori și evitarea situațiilor fragmentate. Această constatare sugerează că există o bază de altruism în rândul tinerilor, însă sunt necesare practici adecvate pentru a dezvolta și a consolida aceste comportamente prosociale. Prin promovarea voluntariatului și a acțiunilor de caritate, se poate încuraja implicarea activă a tinerilor în comunitate și dezvoltarea unui sentiment de responsabilitate și reciprocitate socială. Consolidarea acestor principii de viață poate aduce beneficii atât individuale, cât și colective, contribuind la dezvoltarea unei societăți coezive și reziliente.

Intențiile migraționiste ale tinerilor vor depinde și pot fi influențate de mai mulți factori, inclusiv de perspectivele de creștere socială și situația socio-economică din țară. Pentru a dezvolta și implementa politici eficiente, adaptate și adecvate pentru tineret este esențial să se țină cont de experiența practică interculturală bogată a tinerilor din Republica Moldova.

Un aspect important al studiilor viitoare ar fi explorarea straturilor mai profunde ale cercetării, care să ofere o înțelegere mai complexă și detaliată a dimensiunilor sociopsihologice ale capitalului social la tineri. Acest lucru ar putea implica investigarea factorilor socio-culturali, psiho-

logici și educaționali care influențează dezvoltarea capitalului social al tinerilor și modul de interacționare între ei.

Studiul realizat poate deveni o bază pentru crearea de programe și inițiative destinate dezvoltării și sprijinirii tinerilor din Republica Moldova, prin dezvoltarea încrederii, toleranței și a comportamentului prosocial în acest mod contribuind la consolidarea unei societăți coezive.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Caunenco I., Gasper L. Socio-cultural potential of contemporary youth: a psychological approach. In: EcoSoEn, Scientific Journal. Economics, Social and Engineering Sciences, Year 3, Nr. 3-4, 2020, ULIM, pp. 171-181.
2. Malcoci L., Mocanu V., Ciocan L. Capitalul social ca factor determinant al coeziunii sociale. Chișinău: S. n., F. E.-P. "Tipografia Centrală", 2022, 223 p.
3. Martsinkovskaya T. D. History, Culture and Development as a Basis of Historical-Genetic Paradigm. In: Cultural-Historical Psychology, nr. 11 (4), 2015, pp. 69-78. <https://doi.org/10.17759/chp.2015110406>
4. Iluț P. Forme ale capitalului social în familia lărgită din România. În: Revista Română de Sociologie, serie nouă, București, anul XXI, nr. 5-6, 2010, pp. 416-438.
5. Почебут Л. Г., Свенцицкий А. Л., Марарица Л. В., Казанцева Т. В., Кузнецова И. In: Социальный капитал личности. Монография. М.: ИНФРА-М, 2014, 250 с.
6. Свенцицкий А. Л., Почебут Л. Г., Марарица Л. В., Казанцева Т. В. Социальная психология социального капитала. În: Социальная психология: традиции и современность: монография / под общ. ред. А. Л. Свенцицкого, С. Д. Гуриевой, составитель Т.Б. Позднякова. СПб.: Скифия-принт, 2020, pp. 200-210.
7. Татарко А. Н., Лебедева Н. М. Социальный капитал: теория и психологические исследования. Монография. Москва: РУДН, 2009, 233 с.
8. Социальный капитал современного общества. Материалы Всероссийской научной конференции. Санкт-Петербург, 25-26 октября 2012 года. СПб.: Скифия-Принт, 2012, 406 p.
9. Почебут Л. Г., Свенцицкий А. Л., Марарица Л. В. [и др.]. *Социальный капитал личности*: монография. Москва: ИНФРА-М, 2021, 250 с.
10. Ясин М. И. Методика измерения альтруистических установок. В: Психологический журнал, 2020, Т. 41, № 1, с. 77-85. <https://doi.org/10.31857/S020595920007898-3>

11. Macaulay M. R., Berkowitz L. (eds.). *Altruism and Helping Behaviour*. NewYork: Academic Press, 1970, 290 p.
12. Moscovici S., coordonator. *Psihologia socială a relațiilor cu celălalt*. Traducere de Cristina Moșu. Iași: Polirom, 1998, 249 p.
13. Шнейдер Л. Б. Аттitudы патриотизма в оценке желания и возможности отъезда из своей страны: кросс-культурное исследование. În: *Актуальные проблемы психологического знания. Теоретические и практические проблемы психологии*. 2018, №3 (48), с. 101-112.
14. Lyubomirsky S., Lepper H. S. A Measure of Subjective Happiness: Preliminary Reliability and Construct Validation. In: *Social Indicators Research*. Vol. 46, nr. 2. 1999, pp. 137-155. <https://doi.org/10.1023/a:1006824100041>.
15. Chan J., To H. P., Chan E. Reconsidering social cohesion: Developing a definition and analytical framework for empirical research. In: *Social indicators research*. Dordrecht, 2006. Vol. 75, nr. 2, pp. 273-302. <https://doi.org/10.1007/s11205-005-2118-1>
16. Mocanu V., coordonator. *Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierii de Uniunea Europeană*. Chișinău: 2023, Vol. 3, 303 p.
17. Кауненко И. И. Миграционные установки студенческой молодежи в ситуации социальной неопределённости. În: *Социальная психология: вопросы теории и практики*. Материалы VIII Международной научно-практической конференции памяти М.Ю. Кондратьева «Социальная психология: вопросы теории и практики». М.: ФГБОУ ВО МГППУ, 2023, 988 p.
18. Musick M. A., Wilson J. Volunteering and depression: The role of psychological and social resources in different age groups. In: *Social Science & Medicine*, 2003, nr. 56 (2), pp. 259-269.
19. Diener E. New Findings and Future Directions for Subjective Well-Being Reserch. In: *American Psychologist*, Nr. 67 (8), 2012, pp. 590-597.
20. Gavreliuc A. *Psihologia socială și dinamica personalității*. Acumulări, sinteze, perspective. Iași: Polirom, 2019, 519 p.
21. Osin E.N., Leontiev D.A. Brief Russian-Language Instruments to Measure Subjective WellBeing: Psychometric Properties and Comparative Analysis. *Monitoring of Public Opinion: Economic and Social Changes*. No. 1. pp. 117-142. <https://doi.org/10.14515/monitoring.2020.1.06>.

INFLUENȚA FACTORILOR SOCIO-DEMOGRAFICI ASUPRA COEZIUNII SOCIALE

THE INFLUENCE OF SOCIO-DEMOGRAPHIC FACTORS ON SOCIAL COHESION

Angela MOCANU, doctor în sociologie, conferențiar cercetător

<https://orcid.org/0000-0002-9996-7478>

Summary

The process of socio-political transformation that the Republic of Moldova has undergone in the more than thirty years since the declaration of independence has encompassed all spheres of social life. Social cohesion is inconceivable without close communication links between the individuals who make up the community. In a multi-ethnic and socio-economically diverse country such as the Republic of Moldova, the communication strategy is of fundamental importance. Without it, different social groups will be alienated from each other and the population will be divided. The aim of our paper is to study the place and role of social activism of the population in the context of social transformations, the influence of socio-demographic factors and especially the level of education on participatory activity. Education is not only the most important human need underlying the formation and development of personality, but also one of the main socio-cultural characteristics, an important factor in the economic growth of the country, the well-being of its population, the security and prosperity of the state.

Keywords: *social cohesion, education, social activism, prosperity.*

Procesele de transformare socio-politică prin care trece Republica Moldova în cei peste treizeci de ani de la declararea independenței a cuprins toate sferele vieții sociale. Coeziunea socială este de neconceput fără legăturile strânse de comunicare între indivizii care alcătuiesc comunitatea. Într-un stat multiethnic și diferențiat pe criteriile socio-economice cum este Republica Moldova strategia de comunicare are o importanță fundamentală. Fără de aceasta, diverse grupuri sociale se

înstrăinează unele de altele, iar populația în ansamblu va fi divizată. De aceea în acest sens educația este factorul care joacă un rol major în societatea contemporană. Educația nu este doar cea mai importantă necesitate umană ce stă la baza formării și dezvoltării personalității, ci și una dintre principalele caracteristici socio-culturale, un factor important în creșterea economică a țării, bunăstării populației acesteia, securității și prosperității statului.

Scopul lucrării noastre este studierea locului și rolului activismului social al populației în condițiile transformărilor sociale, influenței factorilor socio-demografici și în special al nivelului de educație asupra activității participative.

În calitate de material empiric am utilizat rezultatele cercetărilor sociologice calitative și cantitative realizate în cadrul proiectului instituțional „Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierii de Uniunea Europeană”, proiect realizat din cadrul Programului de stat: 20.80009.1606.13. Cercetarea cantitativă a fost realizată în martie 2023, pe un eșantion de 1242 respondenți din 79 localități, în cadrul cercetării calitative au fost efectuate 11 focus grupuri, femei și bărbați adulți cu statut socioprofesional divers din mediul rural/urban, grupe de vârstă diferite, regiuni geografice diferite, vorbitori de limbă română și rusă (origini etnice diverse) în perioada 04-17 martie 2023. Eșantionul este aleatoriu, reprezentativ pentru populația adultă a Republicii Moldova, în funcție de mediul de reședință, sex, vârstă, nivel de educație, regiune geografică. Pentru comparație am utilizat rezultatele cercetărilor realizate în anul 2020 și 2021. La realizarea lucrării de asemenea am utilizat metoda analizei datelor statistice și metoda comparativă.

Din punct de vedere al conținutului, rolul educației în consolidarea societății se manifestă prin faptul că educația extinde orizonturile și competențele profesionale ale oamenilor, sporește necesitatea și oportunitatea extinderii legăturilor sociale, crește mobilitatea socială care la rândul său creează condiții necesare pentru armonia socială și creșterea nivelului de responsabilitate civică. Acesta este sensul social al politicii educaționale a statului, care, după cum este stipulat în Codul Educației al Republicii Moldova „este menită să creeze condiții pentru educația generală a populației, pentru a asigura egalitatea reală a drepturilor cetățenilor și oportunitatea tuturor de a-și îmbunătăți nivelul educațional de-a lungul

vietii” și „garantează accesibilitatea educației pentru toți cetățenii.” „Idealul educațional al școlii din Republica Moldova constă în formarea personalității cu spirit de inițiativă, capabile de autodezvoltare, care posedă nu numai un sistem de cunoștințe și competențe necesare pentru angajare pe piața muncii, dar și independență de opinie și acțiune, fiind deschisă pentru dialog intercultural în contextul valorilor naționale și universale asumate” [1].

Activismul social poate fi descris și definit ca un grup de competențe sociale pozitive sau trăsături ale personalității cum ar fi, spre exemplu, responsabilitate socială, civică, pasiune, creativitate. Pe parcursul istoriei în literatura științifică diferiți autori au căutat căi de edificare a unei societăți perfecte, iar gradul de transpunere în practică al concepțiilor teoretice a fost diferit de cel al așteptărilor. Într-un fel sau altul au fost căutate metode de influență asupra activismului social al personalității. Începând cu a doua jumătate a secolului XIX în literatura științifică apare noțiunea de antropocentrism, această perioadă mai este numită și epoca activismului social. Ea include în sine teoriile idealiste care presupun că omul este creația supremă a universului și scopul final al acestei creații. Pe parcursul istoriei această noțiune a trecut printr-un șir de schimbări și completări. O derivată a noțiunii de antropocentrism este termenul „antropocen”, care la etapa actuală este unul informal, dar tot mai des folosit. Conform acestui termen omenirea trăiește într-o perioadă cu un nivel sporit al activității umane și care afectează în unele cazuri excesiv de mult mediul înconjurător, flora și fauna sălbatică [7].

Conform teoriei lui P. Bourdieu activismul social nu este determinat de forma relațiilor economice în care trăiește individul. Nu există o corelație directă între formele de proprietate de care dispune persoana și nivelul de activism social. Iar lipsa sau prezența acestui proces social nu trebuie căutată și explicată doar printr-un factor sau sumarea mai multor factori sociali. Autorul consideră că habitatul este un sistem care, asemeni unui program încorporat, dictează anumite strategii comportamentale. Tendința de a acționa într-un anumit fel crește concomitent cu sporirea resurselor sociale sau ar putea fi catalizată de necesitatea stringentă a schimbării condițiilor sociale.

Diversitatea activismului social depinde de posibilitatea de alegere, de avansare, de potențialul intelectual și educațional. Schema de cercetare propusă de P. Bourdieu relevă cauzele pasivității sociale, inerției,

apatiei, recunoscând că actorii sociali sunt influențați de instituțiile colective. Dispozițiile sociale, ca tendințe de a percepe, simți, acționa și a gândi într-un anumit fel se formează obiectiv ca urmare a traiectoriei sociale. Trecerea activismului social de la o formă voluntară la una profesională sau obligatorie universală conține riscul mimării activismului. Între activismul social și reflecția despre activism există un șir întreg de avertizări sau limitări [2].

Tradițional în sociologie procesele de comunicare interpersonală sunt analizate prin intermediul analizei proceselor de interacțiune socială, ale interacționismului simbolistic. Teoria sociologică contemporană bazându-se pe aceste tradiții studiază mecanismele lor de interacțiune, nu doar interacțiunea socială separată [3].

Peter Stompka propune o nouă viziune de examinare a relațiilor sociale, sociologia cotidiană să fie în calitate de o nouă paradigmă pe care el o numește „sociologia existenței sociale” („social existence”) a omului cu alți oameni. Autorul propune sociologia cotidiană în calitate de „cea de-a treia sociologie”, deoarece a fost precedată de alte două paradigme: prima sociologie a valorilor sociale – a organismelor și sistemelor, a „doua sociologie” numită cea a „atomilor sociali” axată pe studierea comportamentelor și acțiunii. Primele două „sociologii” corelează cu sistemul structural și cultural, cea de-a treia „sociologie” propune o nouă viziune, unde în centrul atenției cercetătorului se află viața cotidiană și interacțiunea cu alte persoane.

Activismul social presupune o gamă largă de fenomene sociale - de la activismul manifestat într-un anumit context social până la activismul care exprimă un anumit comportament social în anumite circumstanțe sociale. Interesul sporit față de activismul social este în strânsă legătură cu transformările social-politice care se produc în Republica Moldova, în special în ceea ce ține de societatea civilă. Relevanța problemei activității sociale constă în necesitatea dezvoltării unei noi abordări teoretice a analizei activității sociale a individului, a determinantelor și mecanismelor sale social-psihologice.

În perioada sovietică activitatea participativă a grupurilor sociale era măsurată și monitorizată de organizațiile social-politice existente. Activismul social era prezentat ca un fenomen social care urma să fie educat de către instituțiile de învățământ de diferit nivel, scopul cărora

INFLUENȚA FACTORILOR SOCIO-DEMOGRAFICI ASUPRA COEZIUNII SOCIALE

consta în a educa persoane social utile, deși noțiunea de „persoană social-utilă” era una foarte difuză. Mai mult decât atât, nivelul de utilitate socială poate fi apreciat doar în timp, uneori chiar istoric.

Securitatea socio-economică determină în mare măsură nivelul de mulțumire de viață al populației, nivel care ulterior ar putea cataliza activismul social. Pentru a înțelege mai bine situația la acest capitol vom oferi în continuare rezultatele cercetărilor cantitative realizate de către centrul Sociologie și Psihologie Socială pe parcursul a trei ani.

Tabelul 1. În ce măsură sunteți satisfăcut de viață în general

a.2020	În mare și foarte mare măsură	În mică măsură sau deloc	Nu știu/Nu răspund
Total	41,9%	57,5%	2,7%
Rural	37,2%	61,4%	1,4%
Urban	43,8%	51,8%	4,5%
a.2021			
Total	50,2%	45,0%	4,8%
Rural	44,7%	49,7%	5,6%
Urban	58,2%	38,1%	3,7%
a.2023			
Total	50,1%	42,8%	7,2%
Rural	51,6%	40,5%	6,0%
Urban	47,6%	46,1%	7,9%

Sursa: Elaborat de autor.

Cifrele redată în *Tabelul 1* denotă o stagnare a nivelului de viață în localitățile rurale și o scădere cu mai mult de zece procente în anul 2023 comparativ cu anul 2021 a respondenților din localitățile urbane, care sunt mulțumiți de viață în mare și foarte mare măsură. A crescut incertitudinea respondenților în perioada de referință, în special în localitățile urbane unde s-a mărit aproape de două ori numărul celor care nu pot spune dacă sunt mulțumiți sau nu de nivelul lor de viață.

Nivelul de mulțumire de viață al respondenților este influențat nu doar de studii și statutul ocupațional, ci și de un șir de alți factori cum ar fi: nivelul de venituri, autopозиționarea socială, zona de reședință etc. Dacă e să facem o analiză comparativă a răspunsurilor la această

Întrebare obținute în cadrul cercetărilor cantitative realizate în anii 2020 și 2021 observăm anumite schimbări. Vedem o tendință de creștere a numărului respondenților mulțumiți de viață în mare și foarte mare măsură în anul 2021, comparativ cu anul 2020. Este în scădere numărul celor care sunt mulțumiți de viață într-o mică măsură sau deloc în perioada menționată. Însă a crescut aproape de două ori în acești doi ani numărul respondenților cărora le este greu să dea o apreciere nivelului de satisfacție de viață, în special cei care locuiesc în zona rurală sunt mai indeciși în această privință. În anul 2021, comparativ cu anul 2020, s-a dublat numărul respondenților care nu pot spune dacă sunt sau nu mulțumiți de felul în care trăiesc, mai accentuat această incertitudine se observă iarăși, în zona rurală.

Formarea unei poziții sociale active este determinată și catalizată într-o anumită măsură de spațiul informațional la care are acces populația. Acest spațiu este format de nivel și ordin diferit: geografic, social, politic, cultural etc. Este segmentat de evenimente sociale, financiare, economice, socio-culturale și politice. Conform rezultatelor diferitor cercetări sociologice, una din principalele surse de informare ale populației este internetul, care din zi în zi devine tot mai accesibil pe diferite dimensiuni: aria de acoperire cuprinde practic toate localitățile Republicii Moldova, sunt organizate cursuri de instruire a utilizării internetului pentru diferite categorii de populație, mai cu seamă pentru cei vârstnici.

Instituțiile de învățământ sunt principalele entități sociale în care se educă inclusiv și spiritul de activitate participativă. În acest conext ne-am propus să analizăm care este accesul elevilor la instituțiile de învățământ. Conform datelor statistice numărul instituțiilor de învățământ este în continuă scădere atât în sectorul rural cât și cel urban. Scade și numărul elevilor în sectorul rural, în asemenea condiții este evident că posibilitatea de alegere a instituțiilor de învățământ în spațiul rural practic nu există, iar închiderea instituțiilor de învățământ catalizează și denotă dispariția de pe hartă a localității respective. Situația pare a fi ceva mai optimistă doar în localitățile urbane, unde se atestă o anumită creștere a numărului elevilor instituțiilor medii de învățământ.

Tabelul 2. Instituțiile și numărul de elevi în învățământul primar și secundar general

	a. 2010/2011	a. 2015/2016	a. 2020/2021	a.2021/2022
Nr. instituții total	1489	1323	1241	1231
Nr. instituții urban	372	326	317	316
Nr. instituții rural	1117	997	924	915
Nr. elevi total	396488	334509	334375	336713
Nr. elevi urban	164708	157001	176949	182351
Nr. elevi rural	231780	177508	157426	154362

Sursa: Biroul Național de Statistică al RM.

Capitalul uman este valoarea cea mai importantă de care poate dispune omenirea. În această direcție se realizează cercetări de către specialiștii diferitor domenii, au fost elaborate mai multe definiții ale acestei noțiuni. Una din cele mai răspândite și mai des utilizate în literatura de specialitate este următoarea: capitalul uman constituie totalitatea resurselor economice și sociale – cunoștințe, deprinderi, motivații, capacități de percepere și producere a informației noi obținute de către om în procesul de instruire și activitate practică. El se formează în rezultatul activității de instruire pe parcursul întregii vieți și este indispensabil de om.

Este evident că unul din principalii actori în procesul de instruire este pedagogul. De nivelul său profesional, aptitudinile, și nu în ultimul rând, trăsăturile personale, depinde în mare măsură calitatea procesului de învățământ. Actualmente, în contextul răspândirii tot mai largi a mijloacelor de informare în masă pentru a îndeplini funcțiile sale profesionale la un nivel înalt pedagogul este necesar să devină creator, să-și îmbogățească cunoștințele cu noi și noi elemente. Spre regret, munca pedagogului devine tot mai puțin atractivă pentru tinerii specialiști. Conform datelor statistice, marea majoritate a pedagogilor din instituțiile de învățământul primar și secundar au o vechime de muncă mai mare de douăzeci de ani. Numărul tinerilor specialiști este în continuă scădere, iar o circa ¼ din ei activează în municipiul Chișinău.

O altă problemă din instituțiile de învățământ este fluctuația cadrelor pedagogice. Potrivit datelor statistice, cea mai mare fluctuație a

cadrelor pedagogice se atestă în rândul specialiștilor care au o vechime de muncă de la 5 la 10 ani. Este vârsta la care persoana își întemeiază familie, are nevoie de un spațiu locativ mai mult sau mai puțin asigurat, într-un cuvânt cresc cerințele materiale, iar posibilitățile financiare ale pedagogilor nu corespund cerințelor și așteptărilor. Mai mult decât atât, la vârsta și experiența respectivă este foarte important ca pedagogii să dispună de condiții pentru a-și realiza potențialul lor intelectual.

Tabloul 3. Numărul cadrelor didactice în funcție de vechimea de muncă

Anul	Vechimea de muncă până la 2 ani	Vechimea de muncă de la 2-5 ani	Vechimea de muncă de 5-10 ani	Vechimea de muncă 20 ani și mai mult
2015/2017	1532	1938	2998	17090
2020/2021	1221	1659	2761	15300
2021/2022	1215	1630	2636	15088

Sursa: Biroul Național de Statistică al RM.

În țările occidentale se atestă o îmbătrânire a populației, acest proces fiind influențat de un șir de factori ce au conexiune cu modul de viață al populației, sistemul de asistență medicală etc. În Republica Moldova îmbătrânirea populației se produce mai accelerat, deși factorii ce cauzează acest proces sunt diferiți de cei din Europa Occidentală. Așa sau altfel noțiunea de „bătrânețe” existentă acum este total diferită de cea care a fost acum două sute de ani. Această schimbare demografică poate influența profund natura vieții sociale. În mass-media acest proces de multe ori este abordat prin prisma problemelor legate de cheltuielile pentru suportul social [4, 2].

Din moment ce procesul respectiv este unul inevitabil ar urma să ne conformăm și să reconstruim politicile sociale astfel încât persoanele trecute de vârsta tinereții să-și poată manifesta și realiza capacitățile și aptitudinile din plin. Generația în vârstă ar putea fi o sursă importantă în dezvoltarea economică, deoarece o mare parte din ei dispun de un potențial considerabil de calificare și experiență, astfel ar avea de câștigat atât societatea, cât și persoanele vârstnice. La nivel de societate ar putea fi implementate proiecte pentru dezvoltarea țării, iar la nivel individual – posibilitatea de autorealizare a persoanelor vârstnice. Din această

perspectivă este necesar de studiat și aplicat în practică activismul lor social. Activismul social al persoanelor în etate ar putea fi reduse la următoarele două direcții: a. activitățile cotidiene în familie, b. realizarea intereselor personale, hobby-uri.

Activitățile social orientate nu se bucură de multă popularitate în rândul respondenților. Conform rezultatelor cercetării noastre cantitative realizate în anul 2023 circa jumătate din ei nu participă deloc la adunările organizate în cadrul comunității lor sau a activităților de voluntariat organizate de biserică sau de liderii din comunitate, iar 1/3 din participanții la chestionare absolut nu sunt interesați de evenimentele culturale sau acțiunile de caritate. Studiile și genul influențează comportamentul social al respondenților: femeile și persoanele cu studii superioare sunt mai active. În funcție de autodeterminare socială – persoanele care consideră că fac parte din stratul social jos și foarte jos sunt cele mai pasive în acest sens – circa 1/3 din ei nu participă la adunările din cadrul comunității sau la activitățile de voluntariat (vezi *Tabelul 4*). Tot ei sunt cei mai pesimiști în ceea ce privește un potențial ajutor din partea vecinilor sau oamenilor din comunitate pe care ar conta.

Tabelul 4. Cât de frecvent ați participat la următoarele activități în ultimii trei ani

	Deloc	Rareori	Frecvent	Foarte frecvent	Nu știu/NR
Adunări la nivel de comunitate	42%	31,3%	17,0%	6,2%	3,5%
Evenimente socio-culturale	29,6%	36,7%	20,5%	10,5%	2,7%
Activități de caritate	31,6%	36,5%	21,2%	7,2%	3,6%
Activități de voluntariat organizate de biserică din care faceți parte	42,6%	28,7%	18,1%	6,5%	4,1%
Activități de voluntariat organizate de liderii din comunitate	44,6%	29,5%	13,6%	6,0%	6,4%

Ați oferit donații bănești	26,5%	37,7%	21,2%	9,9%	6,7%
----------------------------	-------	-------	-------	------	------

Sursa: Elaborat de autor.

Republica Moldova trăiește o perioadă dificilă socio-economică și demografică, situație care sensibilizează respondenții cel puțin la nivel de percepție. Problemele sociale și de mediu sunt foarte importante pentru respondenți. Fiecare a doua persoană participantă la cercetare consideră foarte importante pentru localitatea în care trăiește problemele degradării spațiilor verzi, stării precare a apelor, epuizării resurselor funciare, problema deșeurilor, dispariției unor specii animale și vegetale, pierderii tezaurului cultural, a monumentelor și caselor vechi, uitării tradițiilor și obiceiurilor, lipsa tehnologiilor moderne și a specialiștilor calificați.

În același timp nivelul de activitate participativă al populației, în opinia respondenților, este foarte scăzut. Conform cercetării noastre calitative, populația din localitate este pasivă. *„Sunt persoană angajată în primăria locală. Înainte de fiecare adunare a consiliului sunt plasate anunțuri. Nu participă nimeni, doar angajații primăriei. Cetățenii sunt activi doar pe rețelele de socializare fără a cunoaște problema din prima sursă. Pentru a trăi mai bine, pentru a construi ceva nou și modern trebuie fiecare din noi să fie interesat în aceasta. Populația este pasivă pentru că nu au interes. Toți așteaptă ca cineva să-și asume inițiativa și responsabilitatea pentru orice.”* *„Noi avem forță de muncă, este falsă ideea că nu are cine lucra. Sunt oameni apti de muncă, avem și locuri de muncă, doar că oamenii nu vor să se implice în activitate de muncă. La noi este dezvoltat parazitismul social. Este mai ușor să stai degeaba și să aștepți indemnizații, decât să muncești”*.

Pasivitatea populației nu se reduce doar în a nu participa la anumite activități de voluntariat existente sau de care are nevoie localitatea. Oamenii nu prea vor să se angajeze nici în câmpul muncii. Din moment ce li se atribuie un anumit grad de vulnerabilitate și primesc indemnizații nu manifestă interes pentru a-și schimba statutul social. Asta deși în multe cazuri condiția fizică și vârsta le permite să se angajeze și să activeze în câmpul muncii. Motivul ar fi salariul mic sau diferența mică dintre volumul indemnizației și cel al salariului. Doar că situația ar trebui privită în perspectivă, spun respondenții. *„Lumea nu înțelege că angajarea în câmpul muncii înseamnă nu doar salariu, dar și creștere în plan profesional și*

personal. Nimeni nu îți va oferi din prima lună de activitate de muncă salarii fabuloase, pentru aceasta trebuie să crești”. La acest capitol „ar urma să fie inițiate și implementate schimbări de legislație”. Respondenții consideră că „salarizarea nu este corectă, legea salarizării adoptată în 2018 este greșită. Ea permite oamenilor pentru o muncă de nimic să primească salarii fabuloase”.

În opinia majorității respondenților, statului îi revine responsabilitatea rezolvării problemelor existente în localitatea în care trăiesc. Conform rezultatelor cercetării noastre cantitative majoritatea persoanelor cu vârsta de peste 65 de ani consideră că problemele existente în localitatea lor ar trebui să fie soluționate de către stat, doar o persoană din zece consideră că fiecare cetățean ar trebui să-și asume această responsabilitate. Respondenții din categoria de vârstă 25-29 ani sunt cei mai tentați să afirme că responsabilitatea îi aparține fiecărui cetățean sau intelectualilor și liderilor. Studiile sau statutul ocupațional al respondenților nu influențează asupra opțiunilor de răspuns – marea majoritate atribuie responsabilitatea pentru soluționarea problemelor existente statului. Studiile sunt criteriul care influențează într-o oarecare măsură atribuirea acestor responsabilități liderilor sau persoanelor cu influență din localitate, însă nu în sensul sporirii responsabilității sau inițiativei. Odată cu creșterea nivelului de studii scade numărul respondenților care atribuie responsabilitatea pentru rezolvarea problemelor comunitare liderilor și/sau intelectualilor, doar 4,3% din respondenții cu studii superioare consideră că intelectualii, liderii trebuie să elaboreze programe de dezvoltare comunitară prin contribuția proprie. Aceasta vine să confirme încă odată ideea că oamenii nu vor să-și asume responsabilități pentru problemele comunitare lăsându-le pe seama statului. Mediul de reședință influențează asupra opiniilor respondenților vizavi la această problemă: locuitorii mediului rural sunt mai tentați să creadă că fiecare cetățean ar trebui să se implice în soluționarea problemelor existente în localitate – doi respondenți din zece aleg această opțiune, în localitățile urbane doar 5% sunt de această părere. Situația diferă și în ceea ce privește atribuirea responsabilităților respective unor lideri sau intelectuali din localitate – în mediul rural circa fiecare a zecea persoană optează pentru aceasta, pe când în mediul urban procentul este la nivelul marjei de eroare - 3,2%.

Locuitorii urbeler au un mod de viață mai atomizat comparativ cu cel al localităților rurale.

Tabelul 5. Cine credeți că ar trebui să soluționeze problemele din localitatea Dvs.?

	Statul	Populația	Fiecare cetățean	Intelectualii, liderii	Nu știu
16-24 ani	62,3%	15,1%	8,8%	5,7%	8,2%
25-29 ani	58,7%	7,5%	15,6%	14,7%	3,7%
30-39 ani	69,1%	13,6%	9,1%	4,5%	3,6%
40-49 ani	58,4%	15,7%	14,6%	5,7%	3,7%
50-64 ani	68,1%	14,4%	10,1%	4,0%	3,4%
65+ ani	72,7%	12,9%	10,8%	2,2%	1,4%

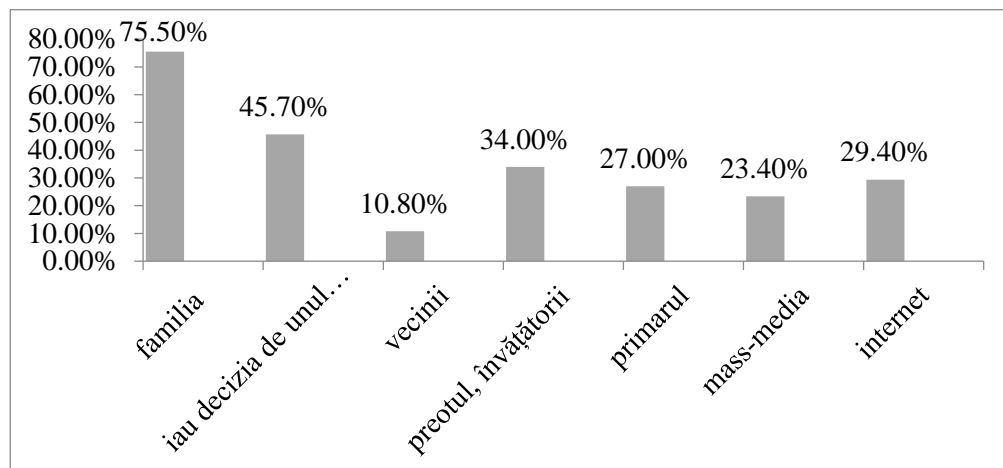
Sursa: Elaborat de autor.

La întrebarea dacă participă sau nu la ajutorarea persoanelor nevoiașe din localitate 2/3 din respondenți au răspuns afirmativ. Cei mai receptivi în acest sens sunt persoanele din localitățile rurale și tinerii din categoria de vârstă 25-29 ani – circa 70% din ei afirmă că participă la asemenea acțiuni. Studiile sunt un criteriu socio-demografic important în activitățile de ajutorare, persoanele cu studii superioare participă mai des în acțiunile de caritate – mai mult de 2/3 din respondenți au răspuns „da”.

Mediul social influențează decizia respondenților de a participa la acțiunile de caritate. Familia are cea mai mare influență în luarea unor asemenea decizii – 75%, apoi urmează preotul, profesorii din localitate – circa 1/3 din participanții la chestionare susțin că pentru ei este importantă părerea acestor persoane. De menționat că vecinii au cea mai mică influență în luarea unor asemenea decizii – doar fiecare al zecelea respondent afirmă că ține cont de părerea vecinilor atunci când decid să ajute o persoană sau familie aflată în dificultate.

Respondenții mai degrabă oferă ajutor material persoanelor nevoiașe decât ar participa la acțiunile de voluntariat organizate în localitate de către parohia bisericească sau lideri/organizații obștești – 30% și respectiv 20%. Aici observăm că predomină aceeași tendință la fel ca în cercetările din anii precedenți: la capitolul acordării ajutorului persoanelor nevoiașe populația preferă opțiunea care solicită mai puțin timp.

INFLUENȚA FACTORILOR SOCIO-DEMOGRAFICI ASUPRA COEZIUNII SOCIALE

Sursa: Elaborat de autor.

Fig. 1. Cine vă mobilizează să participați la ajutorarea locuitorilor nevoiași (răspuns multiplu)

În concluzie, putem spune că în Republica Moldova persistă insuficiența formelor instituționale capabile să unească diferite grupuri sociale și să promoveze ideea implicării cetățenilor în proiecte sociale. Se atestă o discordanță între activitatea civică declarată și situația reală. Respondenții de regulă se străduie să evite participarea civică din lipsă de timp, spun ei, și pentru a nu-și crea probleme în plus. Cu toate acestea în societate există necesitatea manifestării formelor de activitate civică care ar face viața mai bună, dar acest deziderat ar putea fi atins doar în cazul promovării acestor idei, atunci când diferite grupuri sociale ar fi axate pe realizarea unor sarcini mici la prima vedere, dar necesare pentru societate. Altfel spus mai întâi apare ideea, apoi prin sinergie se produce implementarea ei.

Populația Republicii Moldova îmbătrânește, datele Biroul Național de Statistică confirmă aceasta de la un an la altul. Problema îmbătrânirii societății este un fenomen social cu care omenirea a început să se confrunte din a doua jumătate a sec. XX, iar pentru Republica Moldova această problemă este deosebit de actuală. Societatea noastră trăiește o perioadă în care creșterea ponderii populației în vârstă influențează schimbările politice, economice și sociale. Este o realitate care trebuie cunoscută și adaptată la cerințele vieții. În construirea unei societăți pentru toate vârstele este necesar de educat în conștiința socială stima și

respectul față de persoanele trecute de vârsta tinereții, de utilizat potențialul persoanelor în vârstă pentru necesitățile socio-economice ale republicii. Pentru aceasta ar fi necesar de implementat proiecte cu diferit nivel de impact: la nivel de societate ar putea fi implementate proiecte pentru dezvoltarea țării, iar la nivel individual – posibilitatea de autorealizare personală a vârstnicilor.

Datele empirice ale cercetărilor noastre denotă faptul că populația preferă să ducă un mod pasiv de viață: nu participă la discuții/întruniri, activități de voluntariat la nivel de comunitate. Preferă să lase pe seama statului rezolvarea problemelor comunitare, nivelul de studii este invers proporțional asumării responsabilității intelectualilor, liderilor care ar trebui să elaboreze programe de dezvoltare comunitară prin contribuție personală. Respondenții mai degrabă oferă ajutor material persoanelor nevoiașе decât ar participa la acțiunile de voluntariat organizate în localitate de către parohia bisericească sau lideri/organizații. Adică preferă activitățile de activitate participativă care solicită mai puțin timp.

Importanța sistemului de învățământ în contextul temei cercetate constă în faptul că în cadrul lui se formează personalul managerial care contribuie la organizarea interacțiunilor sociale, politice și de altă natură ale oamenilor, specialiști capabili să înțeleagă profund aspectele sociale ale interacțiunii sociale și personale în diferite sfere ale vieții societății, să analizeze procesele și problemele sociale și să găsească căile de rezolvare ale lor.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=133296&lang=ro#, (accesat: 15 mai 2023).
2. Бурдьё П. Социология политики. Москва: Socio-Logos, 1993, 336 с.
3. Alexander J. Cultural Pragmatics: Social Performance between Ritual and Strategy. In: J. Alexander, B. Giesen, J. Mast (eds.) Social Performance: Symbolic Action, Cultural Pragmatics and Ritual. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, pp. 29-90.
4. Sociology Review, vol.10, nr. 3, 2001, Collins Educational.
5. Bourdieu P. The forms of capital. In: Richardson, J., Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education. Westport, CT: Greenwood, 1986, pp. 241-258.
6. www.statistica.md, (accesat: mai 2023).
7. <https://www.eea.europa.eu/publications/exiting-the-anthropocene>, (accesat: aprilie 2023).

CAPITALUL UMAN – SURSĂ SUSTENABILĂ DE COEZIUNE SOCIALĂ

HUMAN CAPITAL - CATALYST OF SOCIAL COHESION

**Andrei DUMBRĂVEANU, doctor în sociologie,
conferențiar universitar**

<https://orcid.org/0000-0003-4427-7119>

Summary

The research, carried out under the State Program „Formation and consolidation of social cohesion in the Republic of Moldova in the context of approaching the European Union”, proves the need to capitalize on the cultural factor for the formation and maintenance of social cohesion. Under the terms of a real, participatory democracy and unrestricted freedoms, human capital presents a valuable source of formation of local and social solidarity, extension of cohesion, prosperity of the quality of life and sustainable development on multiple levels: economic, social, and human. Human capital represents a sum of social and personal qualities, habits, knowledge, including creativity as well. This amalgamation of virtues of the human being is involved in its ability to work, to produce material goods and services. Human capital separates from economic capital and requires its own multiple and differentiated approach, being already typified in three forms: cultural, social and intellectual capital, each having its own specific content and axiological approaches. We set out to research the manifestations of consolidation of solidarity and social cohesion in the rural localities of the Republic of Moldova by capitalizing on the cultural capital. To achieve this goal, we collaborated within the project "Moldova Gatherings. Home", implemented by the non-governmental organization “Center for Cultural Policies”. The project served our research as a means of introducing external factors into the social environment of the Moldovan village, engulfed by social anxiety, caused by the precarious economic condition and the emigration of its inhabitants. During the research, we applied procedures from sociological experiments practice, using the techniques of focus group interview and questionnaire-based survey. Mereni village, Anenii-Noi district, served as a locality where external factors did not act on human capital, and Balasinești village, Briceni district, was the locality subjected to the experiment. The research proves that, in Balasinești, a village with four religious denominations, the Orthodox Church is also a school of tolerance towards others, of love and

understanding and of respect for perennial values, Christian morality and the promotion of the common interest at the same time. This paradigm of sustainable existence strengthens a beneficial collaboration between the priest of the Orthodox Church, the mayor of the village, the director of the school and the head of the house of culture, which is joined by intellectuals and businessmen, an example followed by the other citizens. A reliable local cohesion is thus produced.

Keywords: *social, cultural, intellectual, human capital, solidarity, cohesion, research, rural localities, trust, tolerance.*

Făuririle democratice și deschiderea reală a perspectivei de aderare a Republicii Moldova (R. Moldova) la Uniunea Europeană (UE) sunt dovezi ale transformărilor lente, dar elocvente ce s-au produs în mediul social, în spațiile politic și public, în viața economică. Au fost obținute realizări incontestabile în asigurarea drepturilor și a libertăților: la informare și exprimare, la circulație neîngrădită, la schimb de mărfuri și tehnologii. S-au făcut primii pași timizi, dar râvniți, în piața europeană, unde productivitatea și calitatea, creșterea economică și viitorul durabil se combină aprofundat cu politicile energetice, industriale, agricole și comerciale. În acest context, liderii UE au acordat R. Moldova statutul de țară candidată la UE. La 23 martie 2023, Consiliul Europei a reafirmat faptul că Uniunea Europeană va continua să ofere tot **sprijinul** relevant **Republicii Moldova**, pentru a consolida reziliența, securitatea, stabilitatea și economia acestei țări și pentru a o ajuta pe calea sa către aderarea la UE [1]. Susținerea partenerilor de dezvoltare ai Republicii Moldova din exterior încurajează și mobilizează instituțiile statului ca acestea să-și consolideze eforturile pentru a implementa în termenii asumați angajamentele luate față de UE. Restanțele acumulate de decenii stagnează pe multiple planuri aplicarea și ducerea la un bun sfârșit a strategiilor de dezvoltare sectorială, reformele în justiție, medicină, administrare publică în R. Moldova. Acestea mocnesc ca niște furuncule maligne pe un corp tânăr dornic de viață. Atavismele formate de ideologiile promisiunilor „liberale”, dar lipsite de responsabilități, se manifestă febril, dar, totuși, sporadic și mai rar, însă – categorice și incisive prin tonalitatea demonstrată de mentalitatea de grup. Pe acest fundal,

cercetările dovedesc că, în societatea moldovenească, sărăcia cedează greu, corupția găsește teren de manevră, iar justițiarii încearcă timid disocierea de hoții în lege. Toate acestea, luate împreună sau în mod separat, provoacă dezbinare în societate, subminează coeziunea socială. Consiliul Europei a stabilit patru direcții strategice pentru consolidarea coeziunii sociale. Acestea prevăd: 1) respectarea drepturilor de bază ale omului; asigurarea bunăstării cetățenilor, minimizând disparitățile și inegalitățile, ocrotind demnitatea fiecărei persoane și diversitatea culturilor; 2) integrarea dimensiunii sociale în activitatea economică; 3) formarea unor valori de responsabilitate socială, a unor sentimente de apartenență și angajament față de obiectivele sociale comune; 4) susținerea și dezvoltarea instituțiilor sociale cum sunt: familia, organizațiile neguvernamentale, asociațiile obștești caritabile, culturale etc. Toate aceste instituții înlesnesc procesul participativ, de democratizare a luării deciziilor, fac ca oamenii să se adune împreună, să comunice și să se înțeleagă între ei. Orice dezvoltare socială sau economică se produce cu oameni competenți și pentru oameni cointeresați și consecvenți. Cercetările efectuate în cadrul Programului de stat „Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierii de Uniunea Europeană” dovedesc necesitatea valorificării factorului cultural, pentru formarea și menținerea coeziunii sociale [2]. Instituțiile culturale sunt destinate pentru a oferi oportunități de manifestare diverselor grupe și categorii sociale. Iar acestea își asumă responsabilitatea de producere a unor lucrări artistice de calitate, atractive, captivante. În mod implicit, acestea să trezească emoții, inefabil, să sugereze întrebări, să fie relaxante, ca omul să uite de tot ce-i este străin. Prin specificul ei, creația artistică dintotdeauna adună, în spațiile destinate reprezentațiilor, mulțimi pe care le transformă din public larg în auditoriu interactiv, cu întrebări, răspunsuri, sugestii. Reacția la acțiuni apare instantaneu, pe parcursul spectacolului, la care individul devine participant activ, într-un câmp social psihologic real, cu reacții emotive ale unor oameni vii, alături de alți oameni vii. În Republica Moldova, cele mai adânci rădăcini ale creației cultural-artistice se află în spațiul rural. Autorii miturilor, ai legendelor, baladelor și doinelor, ai reprezentațiilor coregrafice și înscenărilor ritualice, la noi ca și în alte părți ale lumii, au rămas anonimi, așa cum, anonimi, în mare, sunt și creatorii

contemporani în câmpul culturii populare, căci opera lor e colectivă. Totuși, fiecare dintre ei reprezintă, în parte, un potențial uman ce dovedește educație, abilități de viață, creativitate, caracter, morală, sănătate, un capital pe care ei îl aduc drept ofrandă semenilor lor, comunităților unde își duc traiul. De multe ori, oamenii creativi din spațiul rural manifestă interes și voință, însoțite de mândrie, dragoste și respect pentru localitatea și semenii lor, prin faptul că toți împreună să-și dovedească prezența în mediul cultural, social, economic. Oamenii de cultură din spațiul rural, prin felul lor de a fi, sunt niște custozii ai unui capital ce, aparent, nu poate fi măsurat, căci nu există unități metrice, care pot să-i determine mărimea în piața bunurilor spirituale. Dânșii creează niște forme ale unui capital imaterial, care în Republica Moldova sunt studiate puțin, dacă nu deloc, atât în aspect antropologic și sociologic, cât și economic. Acest capital este de ordin uman, spiritual, cultural și se află într-un con de obscuritate, fiind neapreciat la adevărata lui valoare de factorii sociali, legislativi, de autoritățile publice.

În condițiile unei democrații reale, participative și a libertăților neîngrădite, capitalul uman în spațiul rural prezintă o sursă valoroasă de formare a solidarității locale și sociale, de extensivitate a coeziunii, de prosperare a calității vieții și de dezvoltare durabilă pe multiple planuri: economic, social, uman.

Mediul social, în spațiul rural, are un specific determinat, atât de factorii naturali, cât și de îndeletniciri și preocupări economice condiționate de agricultură. Munca agricolă și dependența rezultatelor ei de fenomenele naturale au marcat caracterele țăranilor și modul lor de înțelegere a ambianței, a realității cotidiene, au făcut ca viziunile conservatoare să constituie o componentă tradițională a capitalului lor spiritual. Este un capital întruchipat, care s-a format de-a lungul vremii, în contact direct cu diversitatea mediului ambiant, în spații permanent deschise, sub cerul liber. Omul mediului rural, dintotdeauna și pretutindeni, dă dovadă de un potențial care naște inspirații artistice, unic păstrător de datini și credințe. Tot ce este nou, în munca lui, îi trezește neîncredere, dar se bucură de faptele sale creative ca producător de valori economice și culturale, fiind pasionat, mai ales, de activități colective. Nu se lasă ușor antrenat în acțiuni, deși promite multe fără a cugeta.

Astfel omul satelor este păstrătorul unui capital uman puțin estimat, însă care, fiind, în bună parte, altruist, alimentează coeziunea locală și socială fără a urmări câștiguri pentru sine.

Produsele gândirii economice în epoca modernă

La începuturile epocii industrializării, în sec. XVIII, odată cu apariția motoarelor cu aburi, scoțianul iluminist Adam Smith a publicat studiul „*Anchetă asupra naturii și cauzelor avuției națiunilor*”. Este o lucrare fundamentală pentru științele economice, cunoscută și ca „*Avuția națiunilor*”, unde filosoful moral a descris și a analizat factorii economici de bază ai formării și dezvoltării capitalului, din perspectiva realității sociale a Imperiului Britanic, cel mai mare și mai bogat imperiu din lume în acea perioadă. Este o operă epocală, în care Smith a dovedit că avuția națiunilor depinde de progresul tehnologic și capacitatea lor de producere de bunuri, de diviziunea muncii, de relațiile de schimb și comerciale, de piața liberă. Folosind noțiuni și sintagme noi pentru acele vremuri: cantitatea muncii, ponderea lucrătorilor productivi, forță de muncă, muncitori din industrie și servitori (în limbaj contemporan, prestatori de servicii – *n.a*), Smith a descoperit și a argumentat principiile creșterii economice, care au deschis calea civilizației spre epoca capitalismului și a liberalismului economic. El considera că munca este măsura reală a valorii de schimb a tuturor lucrurilor. Fiecare persoană, în activitățile sale, urmărind obținerea bunurilor individuale, caută cum să muncească mai ușor și totodată să capete un profit mai mare. Astfel, interesul călăuzit de abilități și cunoștințe stă la baza evoluției tehnologice. Lucrarea „*Avuția națiunilor*”, elaborată în două volume, a influențat gândirea economică, socială, filosofică, politică a multor cercetători pe parcursul timpurilor. La un veac distanță după Adam Smith, vine filosoful, jurnalistul, fondatorul materialismului dialectic și istoric, al socialismului științific și al economiei politice, evreul de origine germană – Karl Marx, care a elaborat lucrarea sa fundamentală „*Capitalul*”, operă în domeniul economiei, de rezonanță socială și politică, prin care a influențat mersul istoriei și a schimbat destinele multor popoare. Marx a scris „*Capitalul*” inspirat fiind de „*Avuția națiunilor*”, dar ancorat, totodată, în realitatea socială a timpului său. Sec. XIX, în care a trăit și a activat Marx, a rămas în istoria universală drept o perioadă a lumii moderne

avântată spre cucerirea naturii pe baza realizărilor științelor tehnice-ingenerești și a creșterii economice a statelor puternice în urma folosirii resurselor naturale din colonii. Inechitatea remunerării muncii, inegalitățile, deosebiri economice flagrante între patroni și muncitori, între proprietarii de terenuri și lucrătorii agricoli angajați, între metropole și colonii au provocat războaie, mișcări sociale nesfârșite. Au trezit națiunile la lupte pentru drepturile lor politice: de formare a statelor suverane și independente, de ocrotire prin legi a drepturilor civice, sociale, umane. În „Capitalul”, Marx analizează detaliat procesul de producere a capitalului, unde un element de bază este forța de muncă; el desăvârșește teoria axată pe muncă și elaborează teoria plusvalorii, care constituie temelia economiei politice marxiste. „Capitalul” este o operă de sinteză pluridisciplinară, căreia Marx i-a consacrat întreaga viață. Aceasta, însă, nu este numai o operă economică, ci și filosofică, de dialectică materialistă, de studiu al societății în evoluție. Analizând relațiile de producere, forțele de muncă și formarea capitalului în perioadele istorice de dezvoltare a omenirii, în baza logicii dialectice, Marx considera că societatea capitalistă va dispărea, la fel cum a dispărut sclavagismul și feudalismul. Groparul capitalismului va fi clasa muncitoare și avangarda ei conștientă, proletariatul, iar, pe ruinele capitalismului, lumea va construi o societate fără de clase, fără exploatare – comunismul, unde bunurile vor fi repartizate între indivizi în mod echitabil, de la fiecare după capacități, fiecăruia după necesități. În „Capitalul”, Marx a folosit concepția materialismului istoric în studierea concretă stabilită pentru cercetare, și, anume, a capitalismului ca formațiune social-economică. Astfel, prin deducții, în urma analizei proceselor economice, a relațiilor de producție dintre proprietarii uneltelor de producere și utilizatorii acestora, la fel și a descifrării mecanismului de obținere a plusvalorii, Marx, utilizând date concrete, a verificat un ansamblu de teorii filosofice, determinând concepția materialismului istoric. Astfel, dânsul a transformat supoziția în teorie [3]. Studiile despre noțiunea de „capital” în epoca industrială, bazate pe cercetări economice sunt corecte când tratează mecanismul obținerii plusvalorii. Atunci când datele obținute în epoca industrială sunt proiectate în trecutul feudal sau sclavagist, pentru a prezice viitorul în aspect social materialist, ele trezesc întrebări, căci forța de muncă văzută

din perspectiva umană, ca ființă socială în relații dinamice cu alte ființe sociale, nu este un element metafizic, un mecanism, sau un instrument material de a produce bunuri, al dezvoltării economice în afara mediului social. Pornind de la diviziunea și productivitatea muncii, expuse în lucrările lui Carl Marx și Adam Smith, Emil Durkheim – fondator marcant al școlii franceze de sociologie, în anul 1893, editează lucrarea „Diviziunea muncii sociale”. Este o operă de referință, în care Durkheim reliefează rolul economiei în dezvoltarea societății. Vorbind de funcțiile diviziunii muncii, el consideră că acestea nu sunt ca să producă civilizație, ci fac ca activitatea economică să fie însoțită de civilizație. Din sfera economică, diviziunea muncii se deplasează în câmpul social, unde influențează conștiința colectivă, prin urmare, se manifestă în relațiile interumane, deșteptând unele sentimente de coeziune, de intensificare a solidarității sociale. Durkheim descrie două tipuri de solidaritate socială: *mecanică*, caracteristică societăților puțin dezvoltate, unde domină uniformitatea și supunerea oarbă, pe verticală și *organică*, bazată pe cunoștințe și abilități, unde indivizii sunt liberi să ia decizii și să acționeze. Manifestând o conștiință socială în continuă creștere, oamenii formează o societate prosperă, solidară, totodată ei înșiși se transformă continuu și devin specialiști de diverse profesii. Între solidaritatea mecanică și solidaritatea organică sunt relații invers proporționale. Cu cât mai tare se face simțită ponderea solidarității organice, cu atât mai mult scade solidaritatea mecanică. Despre comunismul promovat de Marx, Durkheim constata, că acel comunism este caracteristic comunei primitive, unde domina solidaritatea mecanică, bazată pe uniformitate și asemănare între indivizi [4, p. 172]. Insolvabilitatea teoriei marxiste referitoare la comunism a fost demonstrată de experimentul social implementat de V. Lenin și acoliții săi bolșevici în Imperiul Rus, ulterior numit Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste. Experimentul leninist-troțchist a fost continuat și răspândit în toată lumea de către adepții bolșevicilor, care s-au autointitulat comuniști. Dâșii au aplicat în practica socială: dictatura proletariatului, principiile luptei de clasă, de nimicire a exploatatorilor, de solidarizare cu muncitorimea internațională și cele ale dezvoltării economice centralizate. Prin propaganda continuă și univocă a ideologiei marxist-leniniste; prin impunerea forțată a „dreptății” și „justiției” proletare,

prin mistificarea realizărilor economiei socialiste, comuniștii sovietici au molipsit de virusul terorismului, de lupta revoluționară de clasă indivizi aparte și grupe sociale nevoiașe. Pe toți aceștia i-au informat dozat și le-au oferit cunoștințe superficiale economice și politice. Sovieticii internaționalei marxiste au provocat în toată lumea, cu participarea lor nemijlocită, sau prin terțe persoane, mișcări sociale, teroare și crime, revoluții și războaie civile, în numele „viitorului luminos și al comunismului”. Experimentul social de construire a comunismului s-a încheiat oficial o dată cu dispariția Uniunii Sovietice. Nimeni n-a calculat ofranda umană adusă pe altarul unei credințe utopice, promovată de propaganda comunistă. Un lucru e cert: în numele unei idei iluzorii, în lumea modernă, la fel ca și în epoca primitivă a păgânismului, au fost răpuse, prin masacrare directă, sute de milioane de vieți omenești. Șirul omuciderilor încă nu s-a oprit, continuă, așa cum continuă să fie neînțelese – atât de înțelese fiind, dar nerespectate, legile obiective ale dezvoltării sociale.

Avuțiile imateriale susțin societatea postmodernă

Evoluarea științei, perfecționarea tehnologiilor, a culturii tehnice-inginerești au făcut să crească producerea de bunuri, iar, totodată, și tehnologiile de consum al acestora. Ca răspuns la fărâdelegile pieței a apărut concepția de dezvoltare durabilă sau sustenabilă, atât în aspect ecologic, cât și social-uman. Legile bazate pe plusvaloare nu pot fi negate, căci există în mod obiectiv, științific, la fel cum legile mecanicii clasice nu pot fi negate de legile fizicii cuantice. Dezvoltarea economică se perfecționează continuu. Capitalul clasic, în societatea postmodernă, se destinde prin capitalul nevăzut, imaterial, pe care plusvaloarea îl lua în calcul doar ca adaos tehnologic la prețul produsului material. Așa cum diviziunea muncii, fiind un produs al cunoștințelor, al tehnologiilor ingineresti, al culturii, formează plusvaloare, ea naște totodată și solidaritate organică bazată pe capital uman, care la rândul lui produce coeziune umană, fără de care nu există viață calitativă și nici bunăstarea unei societăți durabile. Claudia Goldin, profesoară de economie a muncii și istoric al economiei la Universitatea Harvard, Statele Unite ale Americii (SUA) prezintă definiția capitalului uman drept cumul de calități sociale și personale, de obiceiuri, cunoștințe, incluzând totodată și creativitatea.

Acest amalgam de virtuți ale ființei umane este implicat în capacitatea de a munci, de a produce bunuri materiale și servicii [5]. Gary Becker, profesor la Universitatea din Chicago, economist american de origine ebraică, laureat al Premiului Nobel, în lucrarea „Capitalul uman: analiză teoretică și empirică”, consideră că termenul de capital uman poate fi înțeles la fel ca și capitalul material, utilizat ca noțiune în cazul când facem referință la fabrici și utilaje. Ca și în cazurile capitalului material, întru formarea capitalului uman se fac investiții care pot fi pe mai multe planuri: în educație, perfecționare a cunoștințelor, tratamente medicale etc. Becker susține că, angajat în procesul tehnologic, capitalul uman este un mijloc de producție, unde investițiile suplimentare generează o producție suplimentară, iar produsul final obținut în urma valorificării capitalului uman depinde și de rata sa de rentabilitate. Totuși, în viziunea economistului Becker, capitalul uman are calități social-umane, datorită cărora acesta, deși poate fi substituibil, nu poate fi transferat, ca în cazurile bunurilor imobiliare, ale rezultatelor materiale ale muncii sau al capitalului fix [6]. Conform cercetărilor efectuate de Becker, în SUA, investițiile în capitalul uman aduc mai mult profit decât cele depuse în hârțile de valoare. Școala economică din Chicago este cunoscută și prin lucrările lui Theodore Schultz consacrate economiilor în curs de dezvoltare, îndeosebi celor din domeniul agrar, pentru care cercetătorul s-a învrednicit de Premiul Nobel. Schultz a demonstrat că bunăstarea populației în țările sărace nu depinde atât de mult de resursele lor naturale, nici de eforturile guvernelor, nici de dotările cu tehnici performante, atât cât depinde de cunoștințele deținute de locuitorii lor. Schultz a promovat ideea dezvoltării învățământului, considerându-l drept temelie pentru capitalul uman. Cercetând procesul de restabilire a economiilor țărilor beligerante în cel de al Doilea Război Mondial, el a observat că Germania și Japonia au reușit să renască din ruine mai repede decât Anglia. Succesul dezvoltării rapide a acestor state a fost determinat de starea de sănătate și de sistemul de învățământ. Bani economisiți de stat din lipsa de cheltuieli medicale au fost investiți în învățământ, iar cunoștințele și abilitățile obținute au asigurat refacerea economică și creșterea bunăstării sociale. Conform viziunilor lui Schultz, învățământul conduce la creșterea productivității muncii individului, dar mărește și costul economic al timpului

lui. Astfel învățământul formează o direcție importantă a prosperării economice contemporane. Investițiile în capitalul uman nu constituie numai cheltuieli pentru învățământul universitar și preuniversitar. Printre cheltuieli pot fi considerate și cele de autoperfecționare în condiții casnice, de acumulare a experienței la serviciu. La acestea se mai adaugă și investițiile în domeniul sănătății, educației și științei. Investițiile în capitalul uman, creșterea prețului muncii umane, devin factori importanți ai transformărilor economice [7]. Ideea de capital uman a fost lansată în anul 1954 de economistul englez Arthur Lewis, Laureat al Premiului Nobel pentru economie, împreună cu Theodor Schultz. În viziunea lui Lewis, termenul prezintă potențialul economic al angajatului în câmpul muncii, capacitățile lui de a răspunde la necesitățile de producție ale angajatorului și se referă mai puțin la imaginea socială a salariatului. Teoriile ulterioare au demonstrat relevanța capitalului uman în funcție de importanța sarcinii puse în fața producătorului. În viziune economică, capitalul uman este un factor ce asigură cariera profesională a angajatului, în particular, și creșterea bunăstării, în general. Menționăm că, în mod implicit, capitalul uman se manifestă în viața socială dincolo de perimetrul instituțional, asigurându-și propria prosperare, dar, de regulă, contribuind și la soluționarea unor probleme legate de activitatea instituțională. Din aceste considerente, conceptele teoretice direcționate cu strictețe pe vectorul economic, apelând numai la indicatori statistici și analize mecanice, au fost supuse unor critici din perspectiva metodologică a unei discipline complexe. Criticile reflectă abordări ce presupun prezentarea ființei umane în aspectul relațiilor ei economice și sociale, ținând cont de potențialul biologic al individului, de capacitățile lui intelectuale, culturale, morale, psihologice, de talent și carismă, ce nu sunt calități de neglijat și care se manifestă în cadrul unor tranzacții concrete sau în activități corporative. Din aceste considerente, au apărut alternative la teoria capitalului uman. Economistul american Michael Spence, laureat al Premiului Nobel, pentru analiza pieței, în baza informației asimetrice, propune teoria semnalizării ca alternativă a teoriei de creștere a productivității muncii, bazată pe capitalul uman, obținut prin învățământ. Spence pornește de la analiza pieței cu informare asimetrică, adică a situațiilor unde vânzătorii cunosc mai mult despre calitatea mărfii decât

cumpărătorii. În situațiile respective vânzătorii fac investigații suplimentare pentru a se informa și vând, de fapt, nu marfa ci semnalele ei, imaginea mărfii. Spence dovedește, că asemenea situații se produc și în piața muncii. De regulă, angajatorii nu cunosc competențele profesionale ale angajaților. Ei judecă despre abilitățile acestora după diplomele de absolvire a instituțiilor de învățământ, prezentate de angajați. Prin urmare, instituțiile respective transmit angajatorului semnale. Dacă angajatul posedă o diplomă de absolvent, atunci angajatorul îl consideră suficient de tenace și de dezvoltat intelectual. Din aceste considerente, deținătorii de diplome au șanse mai mari ca să fie angajați în câmpul muncii. Astfel poate fi explicată diferența de plată în remunerarea muncii, care nu depinde numai de productivitate, dar și de anumite calități ale angajatului, cum pot fi: învățământul (studiile), sexul, vârsta, etnia etc. În baza teoriei semnalelor, Spence contestă teoria învățământului ca factor primordial al capitalului uman, de creștere a productivității muncii.

Sociologul francez, publicistul, filosoful și etnologul Pierre Bourdieu a elaborat o concepție nuanțată a capitalului uman. El reliefează importanța factorilor culturali și simbolici în procesul de producere și supune criticii concepția marxistă a primatului economic. În viziunea lui Bourdieu, un rol important de instaurare a dominației relațiilor sociale îl deține practica structurilor de guvernare de a-și promova simbolurile și cultura. Teroarea prin simboluri legitimează formele de dominare socială. Lumea contemporană, potrivit lui Bourdieu, nu se împarte în clase, ci în domenii – câmpuri sociale, spații ale unei lupte neconținute, între inegalități, pentru afirmarea dreptății sociale. Domeniile nu mențin coerența istorică a evenimentelor, căci fiecare om poartă în minte o perspectivă foarte personală, astfel lumea socială reprezintă o istorie acumulată. În câmpurile sociale iau naștere câmpurile artei și câmpurile politicului, ca genuri de activități separate. Câmpurile păstrează o autonomie relativă în raport cu societatea în întregime. Bourdieu considera că omul, mai întâi de toate, este călăuzit de dorința recunoașterii demnității lui, iar recunoașterea în sine conține caracter social, capitalul fiind o resursă a câmpului social, pe când teroarea simbolurilor nu este altceva decât un mecanism principal de afirmare a statului. În viziunea lui Bourdieu, capitalul obține o conotație nouă, e „muncă acumulată (în formă materializată sau în formă

„încorporată”, întruchipată), care, atunci când este însușită pe o bază privată, adică exclusivă, de către agenți sau grupuri de agenți, le permite acestora să ia în stăpânire energia socială sub forma de muncă reificată sau vie”. Capitalul poate fi înțeles ca un fel de combustibil, care permite agenților să-și reproducă poziția în câmpul social. În funcție de domeniu, capitalul se poate manifesta sub trei forme: capital economic, cultural și social. Bourdieu lansează sintagma de capital cultural și explică sensul ei – o formă de capital care este „convertibilă, în anumite condiții, în capital economic și poate fi determinat în baza unor calificative educaționale”. Bourdieu distinge trei forme fundamentale de capital cultural: capitalul cultural întruchipat, instituționalizat și capitalul cultural obiectivat. În starea sa întruchipată, capitalul cultural este o „formă, ce reprezintă situația de lungă durată, în care se află mintea și corpul” [8]. Urmărind abordarea teoretică, conceptuală a capitalului uman, expusă în viziunea cercetătorilor economiști și sociologi, constatăm că, pe măsură ce capitalul crește în aspect cantitativ și calitativ, pe măsură ce învățământul devine mai performant și mai de calitate, pe măsură ce apar noi realizări ale științelor fizice, chimice și biologice, tehnice-inginerești și ale comunicărilor, o dată cu apariția unor domenii tehnologice revoluționare – cum sunt cele producătoare de inteligență artificială – , rolul capitalului uman ia amploare, importanța lui devenind covârșitoare pentru destinul umanității. Astfel, capitalul uman se desprinde de capitalul economic și solicită o abordare proprie, multiplă și diferențiată. Cum am văzut, capitalul uman deja a fost tipizat în trei forme: capital cultural, social și intelectual; fiecare având specificul ei după conținut și metode de cercetare. Aceste forme nu pot exista pe cont propriu, ele interacționează și produc schimbări în mediul social. Pentru a cunoaște impactul lor social sunt necesare cercetări interdisciplinare, abordări metodice pe multiple planuri: economic, sociologic, psihologic, politologic, antropologic.

Capitalul uman este o sursă importantă ce asigură dezvoltarea umană, ultima poate fi determinată în baza măsurărilor după gradul de sănătate a populației, rata de alfabetizare, nivelul educațional, rata dezvoltării culturale, nivelul libertății de comunicare, situația mass-media, nivelul egalității de gen, rata nivelului de trai al populației: veniturile, echitățile și inegalitățile sociale. Acești indicatori, raportați în formulare

statistice, prezintă indicele dezvoltării umane (IDU). Organizația Națiunilor Unite (ONU) a stabilit patru categorii de dezvoltare umană: foarte înaltă, ridicată, medie și scăzută. În 2022, datele raportului anual întocmit permanent de ONU, clasificau R. Moldova, conform IDU, pe locul 80, printre 191 de țări, ceea ce însemna „nivel ridicat de dezvoltare”, pe primele locuri aflându-se Elveția și Norvegia. România se plasa pe locul 53, iar Ucraina pe locul 77. Deceniile de independență ne dovedesc parcursul turbulent al dezvoltării economice și instabilitatea politică, care nu au afectat numai bunăstarea populației, dar au provocat și dezbinarea societății. Cercetările efectuate de Centrul de Sociologie și Psihologie Socială, în cadrul Programului de stat „Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierei de Uniunea Europeană”, dovedesc un nivel scăzut al solidarității sociale în R. Moldova. În toate cercetările cantitative, mai mult de 70% dintre respondenți considerau că R. Moldova a ales o cale greșită de dezvoltare; încrederea în guvernare și în spațiul politic, de fiecare dată, fiind oscilant în jurul gradației de 30%. Important este să menționăm, că gradul mic de încredere în guvernare nu ține cont de orientările politice ale acesteia, fie de stânga socialist – comunistă, fie de dreapta liberală, fie pentru structura ruso-asiatică, fie pro-aderare la Uniunea Europeană. Mai mult de 26% dintre respondenți consideră că potențialul intelectual și cultural al populației, educația și informarea pot contribui la sporirea sentimentului de unitate socială [9]. Aceste supoziții ale respondenților semnaleză importanța și necesitatea studierii aprofundate a capitalului uman și componentelor acestuia: capitalul cultural, social și intelectual, ca factori de dezvoltare a bunăstării și a coeziunii sociale.

Manifestări de coeziune locală în spațiul rural. Studiu de caz în satele Balasinești și Mereni

Analiza surselor solidarității sociale în România contemporană, efectuată de sociologii Bogdan Voicu, Horațiu Rusu, Mircea Comșa, dovedește că creșterea educației conduce și la creșterea solidarității. Relația este semnificativă pentru toate cele trei tipuri de solidaritate: locală, socială, globală. O relație concludentă se produce și între religiozitate și solidaritate. Cu cât crește religiozitatea, cu atât crește și

solidaritatea. Practica religioasă intensă creează condiții favorabile de creștere a solidarității [10]. În evoluția sa milenară, spațiul rural a reprezentat locul unde omul s-a aflat mereu în relații directe cu natura. În mediul sătesc, prin agricultură, omul s-a apropiat de divinitate și a căutat să înțeleagă rostul lucrărilor îndeplinite și al fenomenelor înconjurătoare. În comunități rurale, el a format și a acumulat valori culturale și morale inestimabile, moșteniri materiale și imateriale, pe care le păstrează cu sfințenie, conservativ, dar le și promovează perpetuu, înnoitor. În spațiul rural, în satele basarabene, de-a lungul timpului, educația s-a produs pe cale orală, din tată în fiu. Abia în epoca modernă au apărut școli și cunoscători de carte, proveniți din rândurile țăranilor analfabeți, însă dezghețați la minte. Astfel, capitalul cultural, în spațiul rural, a obținut conținut cultivat pe două arii extinse. Una, a tradițiilor, cutumelor și obiceiurilor strămoșești, a celor șapte ani de acasă. Și alta, a școlii, a învățământului sistemic, a educației în format de perspectivă, de promovare a tehnologiilor avansate, ce trec dincolo de câmpul preocupărilor rurale. Ambele surse împreună fac ca prețul capitalului cultural format în spațiul rural să capete valori deosebite, dar, din păcate, mai puțin luate în calcul atunci când vorbim de consolidarea eforturilor pentru a edifica o societate unită, capabilă să depășească problemele de ordin economic, ecologic, politic, într-o lume globalizată și deschisă. Ne-am propus să cercetăm manifestările de consolidare a solidarității și coeziunii sociale în localitățile rurale din R. Moldova prin valorificarea capitalului cultural. Pentru atingerea scopului preconizat am colaborat cu organizația neguvernamentală Centrul de Politici Culturale, fiind angajați împreună în implementarea proiectului „Șezătorile Moldovei. Acasă”. Proiectul respectiv a servit cercetării noastre drept mijloc de a introduce factori externi în mediul social al satului moldovenesc, cuprins de anxietate socială, provocată de starea economică precară și de emigrarea locuitorilor lui. Scopul general al proiectului prevedea perfecționarea profesională a angajaților din instituțiile culturale și consolidarea coeziunii sociale în comunitățile rurale prin manifestări culturale. Aria geografică a activităților de proiect a cuprins mai multe zone cu diverse tradiții etnoculturale ale R. Moldova: localitățile Balasinești (r. Briceni), Maramonovca (r. Drochia) –

regiunea Nord; Volintiri (r. Ștefan Vodă) și Gaidar (UTA Găgăuzia) – regiunea Sud. Proiectul și-a propus drept obiective:

- Aprofundarea cunoștințelor angajaților în instituțiile culturale sătești și perfecționarea mecanismelor culturale de consolidare a coeziunii;
- Formarea abilităților grupului-țintă în elaborarea și implementarea proiectelor culturale de creștere a coeziunii sociale;
- Dezvoltarea relațiilor de parteneriat între instituțiile administrației publice locale și culturale pentru a promova coeziunea comunitară locală;
- Crearea de parteneriate între localitățile participante la proiect pentru a dezvolta coeziunea socială.

Proiectul „Șezătorile Moldovei. Acasă” a fost implementat în a doua jumătate a anului 2022. Odată cu participarea la activitățile preconizate, am efectuat și investigații de teren: observări participative și neparticipative, discuții în grup și particulare. Am analizat opiniile unor persoane cu divers statut social și am ajuns la concluzii, precum că angajații instituțiilor culturale din localitățile rurale sunt amfitrionii unor arene unde capitalul cultural își manifestă capacitățile de promovare a solidarității sociale, de alimentare a năzuințelor, de formare a unității de aspirații colective, de coeziune întru creșterea bunăstării economice, a calității vieții în toată comunitatea. Această stare de lucruri ne face să presupunem că, în spațiul rural din R. Moldova, există un capital cultural specific, care se manifestă, în felul său, spontan, afirmându-se de la caz la caz și care este puțin cercetat și apreciat la justa lui valoare. Este o supoziție ce a solicitat confirmare prin cercetări suplimentare, care au fost efectuate în prima jumătate a anului 2023, în cadrul proiectului „Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierei de Uniunea Europeană”. Pentru atingerea scopului am apelat la procedee din practica experimentului sociologic, utilizând tehnicile interviului în focus grup și ale anchetării bazate pe chestionar. „Șezătorile Moldovei. Acasă” au servit drept factor extern, care a provocat capitalul cultural în spațiul rural. Cercetarea a fost efectuată în lunile martie - aprilie 2023. Drept localitate unde factorii externi n-au acționat asupra capitalului uman

a servit satul Mereni, raionul Anenii Noi. Iar localitatea supusă experimentului a fost satul Balasinești, selectat în proiectul „Șezătorile Moldovei. Acasă”. Alegerea satului Balasinești, în proiectul realizat de Centrul pentru Politici Culturale, a fost argumentată de cercetările de teren efectuate în 2020, în baza proiectului „Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova, în contextul apropierei de Uniunea Europeană”, care au reliefat activități culturale cu participarea unui număr relevant de locuitori. Balasinești este un sat vechi, cu tradiții seculare, atestat documentar la 1433 și menționat mai apoi într-un document de vânzare, la 12 martie 1574, ca proprietate a feciorilor logofătului Movilă, obținută de acesta ca privilegiu de danie de la Ștefan cel Mare. Numele localității, situată alături de râul Prut, pe valea râulețului Vilia, la 18 km de orașul Briceni și 235 km de Chișinău, provine de la un nume – Bala, însoțit de precizarea – fecior. În documentele elaborate în slavonă, limba oficială a bisericii medievale în Țara Moldovei, întâlnim frecvent această precizare – sin. Toponimul Balasinești s-a păstrat de-a lungul anilor. Ceea ce nu s-a întâmplat cu numele satelor apropiate: Dușceni și Mihalcăuți. Primul a fost schimbat în Caracușeni, iar al doilea în Tabani, după numele a doi pârçălabi osmani, Cărăcuș și Taban, ce aveau grijă de hergheliile de cai ale cavaleriei turcești, care pășteau pe acele locuri, după ce Hotinul a fost prefăcut în raia [11 p. 232]. De-a lungul anilor, satul Balasinești a avut mai multe mori de apă pe râulețul Vilia, dar s-a menținut numai una, fiind considerată drept monument al culturii rustice. Oamenii satului păstrează cu dragoste urmele materiale ale istoriei. În centrul localității pot fi văzute clădiri ale unor obiective administrative, făcute din lemn prin anii ’50 ai secolului XX, așa zisele „case finlandeze”. O mostră, monument de arhitectură și istorie, este podul de piatră peste râul Vilia. Păstrat cu grijă este și locul fostei biserici de lemn și al altarului ei. Acolo, în 1862, exista și o școală ce se afla sub oblăduirea bisericii. În 1892, alături de biserica veche, ctitorie din secole apuse, a fost deschisă o biserică nouă, din piatră, cu hramul „Sfinții Trei Ierarhi”. Satul a menținut-o în bună stare, chiar și atunci când, în alte părți, sfințele lăcașe erau pângărite. În 1960, în curtea bisericii a fost inaugurat un monument sub formă de cruce din piatră, consacrat memoriei sătenilor căzuți în cel de-al Doilea Război Mondial. În anii ’90, când gospodăriile agricole în R. Moldova erau

împărțite în grabă, iar bunurile lor, agonisite cu ani de trudă și foamete, se ruinau sub ochii lumii, la Balasinești revine Ion Scutaru, fost deputat în primul Parlament al Republicii Moldova. Scutaru, împreună cu sătenii au fondat o societate agricolă pe acțiuni, astfel reușind să păstreze niște avuții ale obștei, care erau deja sortite pierzaniei [12 p.187]. Deschisă în 1982, Casa de cultură poate aduna în sala de spectacole mai mult de 350 de persoane, oferindu-le satisfacția și rodul creativ al muncii artiștilor amatori, tineri și vârstnici din localitate, dar și al colectivelor de artiști profesioniști. Conform datelor statistice prezentate de Primăria Balasinești la 1 ianuarie 2023, *starea social-demografică* apărea după cum urmează: satul număra 2183 locuitori, dintre care: 46% - bărbați și 54% - femei, înregistrând în 2022 un spor negativ, de 20 de oameni, raportat la 11 copii nou-născuți și 31 de decese. Primăria mai consemna: 117 copii de vârstă preșcolară și 123 de elevi de gimnaziu. În 2022, au mers în clasa întâi 8 copii și în 2023, absolveau gimnaziul 18 elevi. În timp de 25 de ani Balasinești a pierdut 468 de locuitori. În 1998, în sat locuiau 2651 de oameni dintre care: 47% - bărbați și 53% - femei. În perioada de 25 de ani, din cauza sporului natural negativ și a migrării excesive a populației, 350 de gospodării au rămas pustii. Conform datelor statistice, în 2023, 1266 de persoane reprezenta *forța de muncă* a satului, dintre care: 34% - lucrează în sat; în afara localității – 18% și peste hotarele republicii, în Franța, Germania, România, Rusia – 47%. Dintre cei care muncesc în afara satului – 60% sunt bărbați și 40% – femei. Satul înregistrează 580 de pensionari, număr ce reprezenta 46% din forța aptă de muncă și 242% în raport cu copiii și elevii, iar împreună: pensionarii, copiii și elevii constituiau 65% față de forța activă de muncă. *Potențialul cultural*, formator și animator de capital uman (persoane cu studii superioare și absolvenți de colegii) reprezintă 1,2% din populația satului. Aceștia sunt profesorii și învățătorii, persoanele angajate la casa de cultură, lucrătorii medicali, specialiștii agricoli, cadrele ingineresti-tehnice, la care se adaugă și elevii claselor superioare de gimnaziu. În sat, 30 de persoane posedă arta meșteșugurilor populare, a țesăturilor, a broderiilor, a cioplitelui în lemn. În Balasinești, activează *patru confesiuni religioase*: majoritari sunt creștinii ortodocși – 83%, din numărul total de locuitori, urmași de penticostali – 11%, după care vin bapțiștii – 1,4% și martorii lui

lehova – 0,3%. În perioada de tranziție la economia liberă, de piață și construire a societății democratice, forța de muncă a obținut drepturi nestingerite de mișcare, exprimare, informare, participare și luare a deciziilor. Oamenii din Balasinești, în mare parte, muncesc peste hotarele țării, un număr apreciabil lucrează în afara satului, restul, mai puțini, – pe teritoriul satului lor. Această dispersare este ghidată de căutarea unei munci mai avantajoase, ceea ce înseamnă: mai bine plătită, mai ușoară, mai echitabilă, mai tehnologizată. Despărțirea de satul natal nu este definitivă și irevocabilă. Ca și în alte localități ale R. Moldova, solidaritatea celor plecați cu cei rămași este motivată de atașamentul pentru mediul cultural unde au crescut, de tradițiile patriarhale, de credință, de încrederea unuia față de celălalt, de dragostea pentru natură și frumos, îmbinată cu nostalgia firii omenești. Solidaritatea poate forma coeziune, atunci când există condiții ce trezesc și mobilizează interesele comune. Proiectul „Șezătorile Moldovei. Acasă” a oferit teren favorabil pentru investigarea factorilor ce influențează coeziunea în spațiul rural – coeziunea locală. În cazul studiului nostru, am cercetat felul oamenilor din mediul rural de a percepe coeziunea, motivațiile lor în câmpul social-psihologic și împrejurările care-i determină să acționeze și să producă fapte.

La Balasinești am efectuat cercetări cantitative prin anchetare și calitative bazate pe discuții în focus grup. Au fost formate două focus grupuri: primul, constituit din 7 persoane (5 femei și 2 bărbați), alese aleatoriu, cu vârstele cuprinse între 22 și 55 de ani; al doilea, format din 9 persoane (6 femei și 3 bărbați, între care directorul școlii, primarul și preotul), cu vârstele cuprinse între 20 și 65 de ani. Constatăm că, mai multe persoane participante la discuție consideră că, în localitatea lor, oamenii sunt uniți, căci se conduc de legi nescrise, obiceiuri, ce se transmit din generație în generație, aducând drept exemplu „claca”.

„Într-o comunitate, cum este și satul nostru, oamenii știu ce înseamnă „a se uni”. Pentru un scop comun, ei lasă capriciile de-o parte. Să facă un lucru bun, plăcut, care să aducă la rezultatul pentru care toți sunt interesați. Cum era și mai înainte... o clacă, sau o strângere de roadă, sau o altă activitate. La mine a fost... printre ultimele clăci, în 2002. Oamenii satului s-au adunat să facă casa preotului, la ora 5 dimineața s-a început claca, la 7 dimineața s-a terminat. La 7.30 am pus oamenii la

masă, pe toloacă. Au făcut 6500 de „lampaci”. La 8 dimineața - gata, oamenii erau la lucru pe deal. La o lună de zile a fost pus lut pe pod. Și a fost așa: la ora 5 a început claca, la 5.30 a pornit ploaia, la 6.30 nu era nici un om, au fugit toți acasă, la 7.30 au venit dublu, la ora 10.00 - 10.30 s-a terminat claca, au pus lutul pe pod, a fost lipită toată casa dinafară și dinăuntru și am pus la masă 350 de oameni.” (bărbat, 50 de ani)

„Vreo 20-30 de ani în urmă se făceau clăci. Satul nostru e deosebit, oamenii se adunau cu sutele. La ora 4 noaptea începea claca și la 10 dimineața era gata. Dar la Corjeuți, în satul de alături, claca începea la ora 10 ziua, mâncau o dată, și apoi seara... și abia a doua zi o terminau. Într-atât oamenii din Balasinești erau uniți în chestia de clacă, ca să vedeți! Atunci, când se duceau în alte sate, tot să ajute pe cineva și băștinașii de acolo veneau la clacă, claca de acum era gata.” (bărbat, 53 de ani)

„Să treci pragul... să te duci la vecin să ceri ceva, e o normă pentru Balasinești, pentru că lumea e cuminte, e săritoare la nevoie. E un sat liniștit, fără violențe, detenții. Dacă este vreo problemă, satul sare în ajutor, și nu contează cine e persoana, indiferent de religie: oamenii se ajută în treaba lor, ceilalți cu treaba lor. Majoritatea oamenilor stau cu ușile descuiate... Eu, câteodată uit ușa descuiată. Vara, câte uși deschise, câți oameni dorm cu ușile și cu ferestrele deschise. Nu au frica asta. Vecinii sunt buni. Avem și supraveghere video. Mai că nu peste o casă au supraveghere video; și e o siguranță pentru oameni.” (femeie, 36 de ani)

„Atuncea se făceau clăci, toată lumea se ducea... Acum cine are bani, poate să năimească... Oamenii sunt mai egoiști, mai invidioși, mai altfel, nu-s așa de buni la suflet cum erau. Dar, nu-i chiar de tot atât de rău, dacă ai o nevoie, sar în ajutor. La noi a fost un pojar. Și toată lumea a sărit să ajute, chiar noaptea. De un deces?! A fost un caz, o murit cineva și nu avea pe nimeni să-l înmormânteze. S-au mobilizat sătenii, l-au îmbrăcat, l-au încălțat și l-au dus...” (femeie, 23 de ani)

Claca este o formă ancestrală de organizare a muncii, originile ei se pierd în comuna primitivă. Odată cu descompunerea societății primitive și schimbările relațiilor feudale de producere, în spațiul populat de români, s-au păstrat și unele elemente preluate mai înainte din lumea romano-bizantină. Astfel s-au păstrat satele libere, cu pământuri proprii, numite

mai târziu „de răzeși”, gestionate de obștea satului și sate „de clăcași”, cu țărani deposedați de pământurile lor, trecute în stăpânirea proprietarilor de domenii, numiți feudali, conform termenului – feud, ce în latină înseamnă – pământ. Renumitul sociolog Henri H. Stahl, în „Istoria socială a satului românesc” descrie și analizează „durerea lungă” a schimbărilor prin care a trecut satul românesc: organizarea sa economică și socială, conștiința sa de neam. „Dacă operația întregă a creării peisajului rural românesc este anterioară statului românesc și anterioară epocii istorice propriu-zise, faptul că, încă din cele dintâi documente, clăcășia apare, nu are decât înțelesul restrâns că, la acea dată, procesul de care vorbim este început [...] Se pare că temeiul vieții clăcășești, interne, adică a clăcașilor între ei, după ce dăduseră boierului ce era al boierului, era aceeași devalmășie care stătea drept temei a vieții răzășești. Foarte târziu, după exproprierea de la 1864, după împrumutarea individuală a clăcașilor, precum afirma N. Filipescu, acești clăcași au continuat a trăi în devalmășie [13 p.126]. Clăcile de la Balasinești vin să confirme faptul că, la 2002, s-a păstrat spiritul colectivității de clacă, de unire prin munca susținută de membrii ei în folosul unui individ ce aparține de colectivitatea respectivă. Ca și atunci când, pe vremuri, țărani, des-de-dimineată se duceau la clacă la un sătean de-al lor, apoi mergeau la lucru la boier, ei procedau la fel și la începutul mileniului trei. Există o deosebire, totuși. După ce au muncit la făcut „lampaci”, țărani, la ora 8, nu s-au dus să lucreze pe lanurile boierului, ci au mers să execute lucrări agricole pe lanurile asociației lor, ale colhozului de altă dată. La Balasinești, obiceiul s-a păstrat și se practica pe timpurile regimului autoritar comunist, când claca nu era interzisă, dar nici încuviințată când sustrăgea forța de muncă de la procesele planificate de regim și, în acest caz, țărani colhoznici practicau claca în afara orelor de lucru la stat. Acest fapt vorbește de profunzimea memoriei colective. Claca este un fel de împrumut de forță de muncă din potențialul energiilor acumulate în colectivitate. Este un obicei tradițional, care decurge conform unor legi mutuale de întraajutorare reciprocă. Relațiile și parteneriatul la clăci sunt prestabilite de generațiile demult dispărute. Fiecare membru al colectivității totdeauna era conștient de venirea lui la clacă și de aportul adus de el la munca colectivă, căci într-o zi ar putea să ajungă și el la situația când va avea nevoie de ajutorul

celorlalți și atunci ceilalți, colectivul/societatea îi vor întoarce munca. „Clăcile” erau de mai multe feluri. Ele puteau fi prestate de toată colectivitatea sau numai de unii reprezentanți ai săi: tineretul, feciorii, bărbații, fetele și femeile, pentru a ajuta pe unul dintre săteni. Claca făcea și lucrări de interes obștesc cum ar fi: amenajarea drumurilor, a podurilor, curățirea fântânilor, a izvoarelor, a albiei râurilor, întreținerea fânețelor, a pășunilor și a pădurilor, sau rezolva îndeplinirea unor munci complexe, de natură agricolă. Pentru a aduna mai multă lume, clăcile se făceau duminica, după ieșirea preotului din slujbă, sau în altă zi de sărbătoare. În timpul clăcilor, munca se împletea cu cântatul. La terminarea lucrului se făcea horă sau joc, iar gazda clăcii avea datoria de a oferi o masă în cinstea participanților. O altă categorie de clăci, de regulă, practică de femei, era destinată torsului și pregătirii zestreii pentru fetele de măritat. În timpul lucrului, se spuneau povești, snoave, ghicitori și se cânta, iar gazda îmbia pe cei prezenți cu mâncare și băutură. Claca reprezenta o arenă cu funcții etice și culturale, unde era prezentată și pusă în circulație creația populară orală, folclorul muzical. La clăci, tinerii aveau posibilitate să se evidențieze prin muncă în fața colectivității, totodată claca le oferea teren de a se cunoaște între ei mai îndeaproape. Clăcile alimentau unitatea și coeziunea socială a colectivității. Ele nu aveau numai menire strict economică, ci îndeplineau și funcții moralizatoare, educative, de transmitere a învățăturilor și formare a deprinderilor de muncă.

Astfel, din timpuri imemorabile, claca pune în circulație, ceea ce azi numim, capitalul social sau capitalul relațiilor interumane. Totodată, clăcile contribuiau la formarea și de capital cultural. Acele timpuri trezesc nostalgii, căci, văzute cu ochii zilei de azi, trezesc imaginația subconștientului și apar mărețe și frumoase. Atunci când tinerii din Balasinești constată că banii determină totul, iar claca și-a pierdut importanța de altă dată, ei au parțial dreptate. Într-adevăr, claca era o formă de angajare în scopuri sociale a forței de muncă, dar nu prin remunerare directă a acesteia, ci sub formă de împrumut. Folosind și capacitățile creative, artistice ale participanților, claca îmbina utilul cu plăcutul, munca și divertismentul, lucrul și relaxarea și devenea arenă pentru coeziunea locală. O dată cu dezvoltarea economică, la Balasinești, ca și în alte părți, în mediul patriarhal, au pătruns principiile societății de consum. Ele fac ca forța de muncă, în toate aspectele ei, să

devină o marfă reală ce se vinde și se cumpără conform principiilor pieței. Însă în câmpurile relațiilor interumane, pe care le formează societatea, adevăratele valori nu pot dispărea, în anumite circumstanțe ele renasc din conștiința colectivă și dau de știre. De regulă, aceste valori sunt eclipsate și negate de nonvalorile prezente totdeauna în spațiile de interferență a tradițiilor și a novațiilor. Ele însoțesc din umbră mișcările și transformările în mediul social. Și atunci apar într-un nou ambalaj, sub altă formă, cu alte prețuri pe eticheta timpului. Manifestările capitalului uman, cu toate elementele sale însoțitoare: capitalul social, capitalul cultural și capitalul intelectual dovedesc că, în epoca electronicii digitalizate, a nanotehnologiilor, a inteligenței artificiale, a comunicărilor simultane, fără limite spațiale, umanismul rămâne fidel principiilor sale de dezvoltare, expuse în istoria relativ scurtă a culturilor și a civilizației. Pentru oamenii satului Balasinești, ca și pentru populația R. Moldova, migrația a devenit o strategie de afirmare, de ameliorare a traiului și, aparent, de îmbunătățire a calității vieții, în condițiile libertăților de circulație și de deplasare a forței de muncă. Migrația se produce pe cont propriu, iar exodul populației înaintea statului probleme sociale și economice de lungă durată, fiind însoțită de consecințe demografice și de pierderi inestimabile de capital uman.

„Noi, cu soțul, am fost la lucru doi ani și jumătate în Germania, am văzut cum trăiesc nemții. Sâmbăta și duminica ei se odihnesc împreună cu copiii, merg cu bicicletele, se relaxează, fac picnic. Și mă întreb: de ce și în Republica Moldova, mama, tata și familia - toți împreună nu pot fi acasă? De ce nu putem și noi să fim așa ca dâșii? Nu zic de casa de locuit. Condiții noi ne-am făcut și trăim foarte bine. Ca să le comparăm cu ale nemților: unii dintre ei au ajuns la 60 de ani și mai iau credite pentru a plăti casa, mașină și... Vineri merg cu bicicleta să se odihnească. Noi trăim foarte bine, noi avem casa noastră, noi avem mașina noastră, noi avem grădina noastră, noi avem totul al nostru. Ceea ce noi nu avem, sunt sursele de existență. Asta e... de lucru nu avem. Nu sunt resurse financiare.” (femeie, 42 de ani)

„Nu sunt locuri de muncă. Și dacă este pe undeva câte unul, e foarte slab plătit. Toate persoanele deștepte s-au dus. Mulți tineri cu studii superioare sunt plecați. (femeie, 26 de ani)

„Dacă i-am aduna în Balasinești pe cei de acasă și cei care s-ar întoarce, toți, în sat, n-ar încăpea. Ei vara vin, familiile, cu doi, trei copii! La noi grădinița e cu două nivele și e mare! Acum lucrează numai câteva grupe. Dar cândva era plină”. (femeie, 34 de ani)

„E interesant vara. Vara când se adună... vin nepoții la buneii, în concediu. Am colegi de clasă, care se află în Grecia, în Franța, în Italia. Fiecare dintre ei aduce copiii să le arate unde au crescut dâșii. Și le povestesc. Copii văd locurile, ceea ce nu au văzut acolo la ei. Aici la noi pătrund în altă eră... Ce-i interesant? Copiii vorbeau diferite limbi, unul greaca, altul italiana, celălalt franceză, dar se jucau toți împreună și se înțelegeau. Cum? Am rămas toți uimiți... Și... cel mai greu e sfârșitul de august. Când auzi că pe o stradă bocesc, pe altă stradă bocesc, toți plâng în graiul lor. Pentru că majoritatea nepoților când vin, ei nu vor să mai plece pentru nimic în lume, vor să rămână aici. Dacă n-ar insista părinții, să-i ducă la școală, credeți-mă, nu s-ar duce nici unul, ar rămâne cu buneii.” (bărbat, 50 de ani)

„Vă spun un caz proaspăt. Familia feciorului meu Sergiu locuiește în Franța. Copilașii sunt mititei... când i-au luat părinții înapoi, ziceau: „Nu vrem să ne ducem”. Și plâneau: „Noi peste 3 luni vom veni. Să nu credeți că nu vom veni... și vom sta toată vara la matală.” (bărbat, 56 de ani)

Opiniile participanților la discuțiile în focus grup confirmă faptul că, în trei decenii de independență și suveranitate, statul R. Moldova s-a dezvoltat în mod haotic, lipsit de un vector politic statornic și consecvent, iar guvernării n-au reușit să scoată economia din starea de turbulență și s-o orienteze pe direcția dezvoltării durabile. În schimb, s-au sustras de la îndeplinirea funcțiilor lor de bază, de garanți: ai stabilității în societate, ai drepturilor omului, ai progresului economic, tehnic și uman. În definitiv, societatea a obținut reforme economice trunchiate, mimate, promovări eronate ale drepturilor cetățenilor la un trai decent, eschivări permanente ale autorităților publice centrale de a-și îndeplini funcțiile de putere publică menită să satisfacă interesele oamenilor. Astfel, responsabilitățile statului au fost transferate pe umerii cetățenilor, toate acestea favorizând, până la urmă, înflorirea a tot soiul de structuri intermediare, instabile, birocratice. A dat rod corupția și fărâdelegea, economia tenebră și hoția din averea obștească. În asemenea circumstanțe, cea mai mobilă, mai intransigentă,

mai întreprinzătoare parte a forței de muncă a fost impusă să migreze peste hotare, în căutarea unor locuri de lucru plătite, așa încât să-și asigure mijloacele materiale necesare unei vieți la limita decenței. Oamenii din Balasinești plecați peste hotare n-au pierdut legăturile cu satul lor. De fapt, migrațiile poartă cu sine și nostalgia subconștientă a locului de origine. Din adâncuri subliminale, această nostalgie pentru trecutul cultural istoric îi face pe unii oameni de cultură să-și cerceteze rădăcinile istorice, să revină la locurile de origine ale străbunilor lor, chiar dacă aceștia le-au părăsit cu mult timp în urmă. Se produce un liant între indivizi și generații, un fel de solidaritate transcendentală, uneori benefică dezvoltării capitalului uman al localității respective. Comportamentul sătenilor și al celor plecați și deja stabiliți peste hotare, dar care mai revin acasă, relațiile lor de a se menține într-un câmp cultural comun formează un capital social puțin studiat, dacă nu chiar deloc, în R. Moldova. În asemenea circumstanțe de manifestare a capitalului social, capitalul cultural poate servi drept factor declanșator. Autoritatea publică locală, primăria Balasinești, împreună cu școala și biserica, dovedesc că pot servi drept suport temeinic pentru dezvoltarea capitalului cultural în mediul rural. Elementele lui de coagulare sunt asigurate de potențialele culturale moștenite, de valorile perene ale acestora și de noile tehnologii de comunicare interumană. În sprijinul acestei supoziții vom reproduce opiniile expuse de participanții la discuțiile în focus grup.

“Eu cred că educația începe la biserică. Tot ce se clădește pe așa temelie e bun. În rest, nu e neapărat că e rău, dar nu întotdeauna e bun. Ca și cum am face diferența între drept și corect, parcă sunt cuvinte sinonime, dar nu sunt. Poți să ai dreptate, dar să nu fii corect. Doamne ferește, ca unii oameni să aibă dreptate. Te calcă în picioare... Corectitudinea trebuie să se manifeste și în comportament și în gândire. Aici nu a fost așa că, preotul a venit și a plecat. Aici preotul dacă a venit în sat, a și rămas.” (bărbat, 50 de ani)

“Și în credință se spune așa: „Veți cunoaște adevărul și adevărul vă va face liberi.” Deci, nu e un fanatism. E o gândire sănătoasă, logică. Până la urmă, credința nu e ceva așa... am auzit, gata, eu de azi totul cred. E o alegere, să accepți ceea ce scrie sau nu. Și să trăiești.” (bărbat, 52 de ani)

“Ca să fii un creștin bun nu înseamnă să fii un fanatic. Trebuie să fii omul cu voință liberă și conștiința liberă, care să înțeleagă că dragostea niciodată nu se cere, dragostea numai se dă. E unica virtute care numai se dă. Să fii printre oameni din dragoste, nu din obligație...” (bărbat 56 ani)

“Noi, anul trecut, am fost în Grecia, am fost la Kerkira, acolo e ceva specific. De ziua națională a Greciei, în această localitate, dansurile le deschide preotul. Așa e la ei tradiția. Primul dans e dansul național al lor. Este o tradiție milenară. Dansul nu este interzis în rânduiala creștină. Să nu uităm: în Sf. Scriptură, David, când venea cu biruință, preoții dansau în fața lui.” (bărbat, 50 de ani)

“Când părintele ne roagă, noi totdeauna participăm. Colindele le cântăm mai întâi în biserică. Acum ne pregătim pentru sărbătorile de Paște. Cu doamna preoteasă, împreună, am format un grup folcloric, cu copii mai mari, copii mai mici... Cu toți vom merge a doua zi, de Paște, la Colicăuți, în satul de lângă noi, nu departe, unde vom participa la o expoziție și la un concert de cântec pascal.” (femeie, 36 de ani)

“La noi nu există dezbinare... cum am auzit la Volintiri, preotul n-a primit mortul în biserică... la noi, și săracul, și bogatul, toți intră în biserică. De Sf. Andrei am făcut o șezătoare. Au fost câteva femei mai bătrâne, care povesteau cum se făceau turte. Și am făcut turte cu măr, colțunași. Acolo au fost redade obiceiurile, au fost implicați fete și băieți din clasa a IX-a, noi învățăm de la doamnele care sunt mai bătrâne și transmitem la tineret.” (femeie, 32 de ani)

“De Dragobete a fost tot așa. Am vorbit mai întâi de unde s-a luat sărbătoarea asta..., au fost și concursuri distractive. Pe urmă, de 8 martie ne-am întâlnit, pur și simplu; la fel, a fost distractiv. Ca pentru mame. Ne stăruim să fie interesant pentru copii și tineret. Ei nu au de unde să știe toate chestiile astea. La lecții învață matematică, geografie, limba română... Nu li se vorbește de tradiții, de cultură. Pentru asta venim noi.” (femeie, 26 de ani)

“Așa am participat și în proiectul „Șezătorile Moldovei. Acasă”. Multe am auzit, mult am glumit. A fost și distractiv, și relaxant, și folositor. Am văzut locuri și oameni. Am învățat cum să scriem un scenariu și l-am pus în scenă; exact 50 de minute. Am atras atenția maximă a publicului, nu a fost senzație de plictiseală, nu a ieșit nimeni din sală. Cea mai mare

satisfacție personală a noastră, a cadrelor didactice, a fost că și conducerea satului a participat, am văzut zâmbetul... și prezența oamenilor. Experiența acumulată ne-a ajutat să scriem și să obținem un alt proiect, consacrat culturii de comunicare pe rețelele de socializare, percepții corecte a informației, a știrilor.” (femeie, 36 de ani)

“Noi, două luni cât am fost la repetiție, în toată seara, am avut și o relaxare. Chiar veneam din câmp... de la sfeclă, după o zi de muncă grea, de la sat... și ne urcam pe scenă: un răs și o glumă - uitam de toate. Și soțul, pensionar, așa cum e, dar sare la dans. Noi dansam toți. În grupa de dans avem tineri de la douăzeci și ceva de ani, până la șaiszeci și ceva. Asta e în grupa de maturi, că avem și de copii.” (femeie, 56 de ani)

Observările efectuate în timpul implementării proiectului „Șezătorile Moldovei. Acasă” ne conduc la concluzia că, dintre satele participante: Volontiri, Gaidar, Maramonovca, Balasinești s-a evidențiat prin dezvoltarea relațiilor de parteneriat între instituțiile administrației publice și culturale, semn de o promovare mai bună a coeziunii locale. La Balasinești, există un fel de toleranță și respect al oamenilor, al unora față de alții, o moștenire emanată din conștiința socială a comunității. În localitate, se manifestă niște legături de unitate spirituală, alimentate de energii ce vin din alte timpuri cultural-istorice. Însă existența unor atare energii este insuficientă, dacă n-ar exista și persoane capabile, în situații concrete, să le recepționeze și să le valorifice în interesul comunității. La Balasinești, sunt înregistrate și acționează patru confesiuni religioase, care se tolerează reciproc, fără a se învrăjbi între ele. Relevant este faptul, că primarul satului, inginer de profesie, este și preot baptist, iar preotul bisericii ortodoxe este și consilier al primăriei. Ei au fost aleși în mod democratic de comunitate, ca să exercite imparțial și echidistant funcții de interes obștesc, comunitar, în afara intereselor separate ale confesiunilor pe care le reprezintă. Într-o societate, bazată pe dragostea față de oameni, principal, dincolo de toate, este interesul obștesc. La Balasinești, acest interes se manifestă deschis în spațiul public, unde politicul tinde să devină o expresie a culturii și a artei compromisurilor dintre interesele private și interesele comunitare. Aceste compromisuri politice sunt deschise și clare, expuse fără ocolișuri de liderii localității, de

fruntea satului. Ele formează niște structuri temeinice, nevăzute, ce unesc oamenii între ei, trezesc încrederea lor și-i mobilizează la fapte concrete.

Mereni este o localitate de răzeși cu tradiții strămoșești, din zona centrală a Moldovei, atestată documentar, ca și Balasinești (1433), în anii domniei lui Ștefan cel Mare. Situat la 28 kilometri distanță de Chișinău, Mereni apare aproape de marea urbe și în răbojul timpului. Mai întâi – Chișinău, la 1436 și apoi – Mereni, la 1475. Numai că Mereni și-a păstrat statutul de sat care a crescut în baza sporului natural de populație, câte puțin, locuit fiind de țărani liberi, devălmași. Destinele Chișinăului și al Merenilor, localități întemeiate de moldoveni în timpurile înfloritoare ale statului lor, s-au despărțit după războiul ruso-turc din 1806-1812. Chișinăul a primit statut de oraș, capitală de ținut, având o populație de numai șapte mii de locuitori, după sfârșirea Moldovei medievale de imperiile Rus și Otoman și anexarea la Rusia a teritoriului dintre râurile Prut și Nistru a Basarabiei, în 1812. Atunci, un rol important l-a jucat mitropolitul noii Arhiepiscopii a Basarabiei, Gavriil Bănulescu-Bodoni, care a intervenit pe lângă Țarul Rusiei Alexandru I ca Chișinău să devină capitală a provinciei, ce intra în supușenia imperiului. Astfel, un târg neînsemnat cum era Chișinăul a obținut toate favorurile unei urbe imperiale ruse, cu așezăminte administrative, economice, comerciale, culturale. N-au fost neglijat nici Merenii, deși era numai un sat cu o populație de aproape 3 mii de locuitori, în a doua jumătate a sec. XIX devine centru de plasă, voloste, care cuprindea și satele de periferie ale Chișinăului: Râșcani, Goieni, Tohatin, Muncești, Grozești, Bubuieci, Colonița, Budești, Sângera, Chetrosu, Chirca, Cimișeni etc. Conform structurii sociale, preocupărilor populației și felului acesteia de a fi, Mereni rămânea cu stăruință sat de răzeși. După raptul Basarabiei, la insistența țăranilor luminați, în locul bisericii de lemn, satul ridică una nouă de piatră, păstrând și în continuare ziua hramului de „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil”. Pe lângă biserică, la 1836 și la 1842, au fost deschise școli eparhiale cu învățământ de un an. Astfel, Mereni se putea considera printre primele localități rurale din Basarabia, care avea o instituție de învățământ începător. Ulterior, la 1876, a fost deschisă o școală populară de o singură clasă, care a fost transformată în școală ministerială, întreținută anual de săteni, cu 417 ruble, o contribuție mare pentru acele

timpuri. Deși Mereni era un sat unde fiecare familie avea cel puțin 4-5 copii, învățătura de carte nu se bucura de încredere printre oameni. Unul din motive fiind și acela, că limba rusă era impusă atât în școală, cât și în biserică, toate documentele, ședințele de judecată erau îndeplinite în limba rusă, de care țăraniile aveau oroare din două motive: I – n-o cunoșteau; II – o considerau limba ce le-a adus nedreptate. Tradiția s-a înrădăcinat atât de mult, încât, chiar și la 15 ani după Marea Unire, la 1933, din 1004 copii de vârstă școlară numai 293 s-au înscris în clasa întâi. Ca să trezească dragostea de carte, Institutul Social Român a deschis o școală țărănească de alfabetizare, unde, pentru cei mai sânguincioși țărani-elevi, au fost organizate excursii cu căruțele la Chișinău, la Școala din Costiujeni, la Muzeul Național, la școala normală de băieți „Mihai Viteazu”. Prin astfel de procedee, autoritățile de atunci cultivau dragostea de carte. Procesul a fost întrerupt la 28 iunie 1940, o dată cu „eliberarea Basarabiei” de către armata roșie și instaurarea „culturii” bolșevice, a terorii și a iluziilor comuniste. O atare „cultură” considera dușmănoasă memoria istorică a răzeșilor din Mereni, prin urmare țăraniile care, din naivitate sau din convingeri, deprinși cu libertatea de-a vorbi, încercau să conteste cultura terorii și a ateismului bolșevic, erau nimiciți sau, în cel mai bun caz, „reeducați” prin muncă infernală. În așa fel, în anii 1940-1957, au fost supuși operațiilor de schimbare a mentalității, de formare a modului comunist-sovietic de gândire, fiind arestați, mulți pierduți fără urmă, împușcați, ridicați și mânați în Siberia, sau au murit prin inaniție în rezultat al foametei organizate – circa 15% din populația satului. Aici nu se regăsesc bărbații mobilizați în armata sovietică după 1944, care au căzut „la datorie” „pentru patrie”, pentru Uniunea Sovietică. Estimările noastre sunt sumare, ele se bazează pe date statistice, documente istorice, la care am avut acces. Or, calculele noastre se bazează, în mare, pe materialele publicate și sunt informative, însă nu și exhaustive. Un lucru e cert: la sfârșitul deceniului patru al sec. XX, răzeșii din Mereni au acceptat ideea colectivizării pământului și a forței de muncă. Ei au format trei colhozuri, pe care, mai târziu, le-au comasat în unul singur: colhozul „Pravda” (Adevărul). Munca în colhoz i-a făcut să înțeleagă și rostul cărții. În sat au fost deschise două școli de cultură generală, o școală de arte, trei biblioteci și o casă de cultură cu

360 de locuri. Capitalul cultural al R. Moldova a obținut un potențial substanțial, personalități remarcabile originare din Mereni: Gheorghe Postică, profesor universitar, arheolog, doctor habilitat în istorie, ex-viceministru al culturii; Dumitru Margine, actor de teatru și film; Emil Nicula, scriitor, scenarist și regizor de televiziune; Arcadie Barbăroșie, doctor în matematică, director executiv al Institutului de Politici Publice; Emil Gameț, doctor în științe fizico-matematice, specialist în domeniul nanotehnologiilor; Andrei Malai, doctor în economie, prim-adjunct președinte al Controlului Principal de Stat ș.a. Valentin Oglindă fost primar al satului Mereni, ales în mod liber și democrat, deputat în Parlamentul R. Moldova. În 1990, când a fost legiferată ca sărbătoare națională Ziua Limbii Române la 31 august, dumnealui a spus răspicat, pentru toți: „În anul 1940 s-a furat tezaurul cel mai scump al neamului: limba noastră cu alfabetul ei adevărat, impunându-se în locul lui un surogat” [14, p. 340-351]. Și urmașii răzeșilor din Mereni, la fel ca și străbunii de altă dată, consideră că lupta pentru a scrie și a vorbi pre limba lor, în țara lor, nestingheriți de nimeni înseamnă totul: dreptul la istorie, la dezvoltare, la echitate, la cultură și democrație, înțelegere și armonie între oameni.

În timpul investigațiilor de teren, datele statistice oferite de primăria satului Mereni atestau, la 1 ianuarie 2023: 5828 de locuitori, față de 6174, înregistrați în urma recensământului populației efectuat în 2004. Dintre aceștia: 47% - bărbați și 53% - femei, față de 2004: 49% - bărbați și 51% - femei. În aspect demografic, populația înregistrează un spor negativ: - 24 persoane, nou-născuți fiind 24, decese - 48. În sat erau 850 copii de vârstă preșcolară și 408 elevi de liceu. În 2022, au mers în clasa întâi 58 de copii și în 2023, absolveau liceul 37 de elevi. În timp de aproape 20 de ani, Mereni a pierdut 288 de locuitori. Conform datelor prezentate, 3814 persoane reprezintă *forța de muncă* a satului, dintre care - 21% lucrează în sat; în afara localității, dar locuiesc în sat - 32%, dintre aceștia, 40% sunt bărbați și 60% - femei. Peste hotarele republicii lucrează 47% din forța de muncă a satului, după cum urmează: 55% - bărbați și 45% - femei. Primăria înregistrează 1004 pensionari, număr ce reprezintă 26% din forța aptă de muncă și - 80%, raportat la numărul de copii și elevi; iar împreună: pensionarii, copii și elevii constituie 59% din forța activă de muncă. *Potențialul cultural*, formator și animator de capital uman

(persoane cu studii superioare și absolvenți de colegii) reprezintă 1,4% din populația satului. Aceștia sunt profesorii și învățătorii, persoanele angajate la casa de cultură, specialiștii agricoli, cadrele ingineresti-tehnice, la care se adaugă și elevii claselor superioare de liceu. În sat, 30 de persoane posedă arta meșteșugurilor populare, a țesăturilor, a broderiei, a cioplitului în lemn, a tricotării și croșetării, a reciclării unor deșeuri. În Mereni activează 3 *confesiuni religioase*: majoritari sunt creștinii ortodocși, circa 500, cei mai activi din numărul total de locuitori, adică 9%, urmați de martorii lui Iehova – 0,9% și bapțiștii – 0,09%. În perioada de tranziție la economia liberă, de piață și construire a societății democratice, 53% din forța de muncă a satului Mereni își duce traiul în localitate, cealaltă parte, 47%, - deși este înregistrată în sat, unde aceștia își au și bunuri imobiliare – se află la munci peste hotare și dețin legături sporadice cu consătenii.

La Mereni, au fost efectuate cercetări calitative bazate pe interviu într-un focus grup format din 9 persoane (5 femei și 4 bărbați), alese aleatoriu, cu vârstele cuprinse între 19 și 70 de ani. Interviul a avut loc în incinta casei de cultură, în luna aprilie 2023. Considerăm, că persoanele participante la discuție și-au expus opiniile lor, acestea reprezentând viziuni relevante ale locuitorilor satului Mereni referitor: la cele mai relevante probleme, cu care se confruntă oamenii din localitate, dar care, totodată, îi fac să fie solidari și uniți; la încrederea și la participarea civică a locuitorilor satului; la comunicarea interumană și informarea corectă; la apartenența confesională și participarea cetățenească; la activismul cultural al consătenilor lor. Vom prezenta concis părerile participanților la discuție, străduindu-ne să păstrăm și modul lor de exprimare.

„Cred că mentalitatea la noi se îmbunătățește, chiar și la persoanele în vârstă. Lumea noastră, deja de decenii, circulă prin țări străine și vede și alte abordări. Se schimbă gusturile. Dacă ne uităm la casele construite cu zeci de ani în urmă, vedem 30 de uși și 30 de ferestre. Dar acum se construiesc niște case că ți-i drag să le vezi. Eu sunt patriot adevărat al țării mele. Cu toate că am învățat în școală rusă primii nouă ani. Țin minte și acum, cu câtă mândrie mergeam prin școală când în locul „limbii moldovenești” a venit limba română. Cu toate că atunci, când eram copil și cântam la cor „Lenin vsegda jivoi” îmi curgeau lacrimile. La un moment dat, ce s-a schimbat la mine? Nu am idee! De aceea eu nu cred că nu se schimbă mentalitatea. Se schimbă! Dacă vrei, totul se schimbă. Câte o

dată, mai aud că înainte era mai bine. Mare „bunătare” a mai fost!?. A fost oare bine că nu știam nimic și mergeam ca oițele înainte, în dependență de ce au zis cei de sus?..” (bărbat, 48 de ani)

„Noi suntem un popor bun, răbdător, dar în multe cazuri suntem și naivi, sau chiar proști. Nu ne bazăm pe o informație veridică. Moldoveanul crede că, ceea ce e pe facebook, este și în realitate. Unele idei negative vor să ni le bage în cap alte popoare. De exemplu Rusia și reprezentanții ei de aici, de la noi, de pe loc: „govorite na normalinom iazîke”. Aceștia! Și noi să-i credem (!), ceea ce este o prostie.” (femeie, 32 de ani)

„Deseori, rămâi dezamăgit. Ai încredere în om, dar când îl vezi cum gândește, cum procedează... - cu totul altfel! - ce promite și ce face în realitate (!) – pierzi orice fel de încredere, chiar și pentru cei apropiați. Sunt de părere că poți avea încredere în oameni, dar trebuie să-i verifici: „doverai, no preoverai” (încrede-te, dar verifică). La nivel local am încredere în preot.” (femeie, 25 de ani)

„Unii preoți cam intră în politică și fac mai mult rău decât bine. În sat, preotul unește oamenii. În general, în republică, Biserica mai mult dezbină. Am în vedere politica Patriarhului de la Moscova, predicată în unele biserici din localitățile noastre!...O educație creștinească este bazată pe dragoste. Dumnezeu este dragoste. Am fost într-un sat la concert și mi-a plăcut că părintele a stat de la început până la urmă, semn că el iubește mult comunitatea sa. La noi, trebuie să te duci la biserică pentru ca să vezi preotul.” (bărbat, 54 de ani)

„O problemă recentă a apărut în localitatea noastră, dar și în satele învecinate. La noi sunt case reparate, mobilate, care nu-s abandonate, însă, temporar, acolo, nu locuiește nimeni, și, evident, că aceste case sunt supuse riscului. Hoții au intrat în astfel de case și le fură bunurile. Cu părere de rău, încă nici un caz n-a fost soluționat. A crescut rata criminalității, o parte din oameni dorește să trăiască bine, dar nu vrea să muncească ca și ceilalți. Un sat atât de frumos cum este al nostru ar trebui să fie protejat de instituțiile de drept.” (femeie, 50 de ani)

„Unde te-ai întoarce dai de politică, totul se bazează pe corporații politice și se face prin dare de mită. Dacă omul nu va fi deprins să dea și să ia mită, el va reuși chiar și în republica noastră să muncească cinstit, să nu trăiască în sărăcie. Pentru asta trebuie să păstrăm onoarea și tradițiile bune, să-i respectăm pe ceilalți din jur. Problema este că statul este slab. Eu nu văd azi stat, ci niște grupări care se bat între ele ca să

fure cât mai mult. Așa se întâmplă, că, la moment, nu este nimic stabil în țara noastră.” (bărbat, 68 de ani)

„Oamenii se implică în activități obștești benevol, din proprie dorință. Astfel am procedat când am sădit parcul. Eu am contribuit la instalarea porții centrale și la săparea fântânii. Cu părere de rău, nu este dezvoltată cultura comportamentului în sat. Când ne adresam la liceu să facem curățenie în parc împreună cu elevii, pedagogii spun că nu putem implica copiii în atare acțiuni, căci li se încalcă drepturile. Iată, acest lucru nu-l pot înțelege. Dacă adolescenții ar participa la acțiuni de curățenie, nu ar arunca în parc tot felul de gunoaie, nu ar distruge vegetația. De asemenea, în primăvară, avem zile de plantare de copaci, dar trebuie ca oamenii să fie mai bune organizați și motivați un pic. Ședințele consilierilor la primărie se țin cu ușile închise, dar și lumea ar vrea să participe, însă oamenii nu cunosc agendele lor, nu-s informați... Deși, în sat avem și ziar, și pagină oficială pe facebook. Acolo oamenii pot să-și expună opțiunile. Nu știu de ce consilierii nu invită și cetățenii satului la ședințele lor. De exemplu, parcul a fost construit în urma votului acordat de locuitorii satului.” (bărbat, 38 de ani)

„La noi, sunt organizate și manifestări culturale. Tradițional, serbăm în zilele sărbătorilor de iarnă și de paști. Ziua diasporei e a doua sărbătoare ca amploare și număr de participanți, după hramul satului. De asemenea, sunt organizate și festivaluri locale: „La Nistru, la mărgioara” și „Flori de măr, în toamnă”. La festivitățile noastre sunt invitate și colective din alte sate. Anul trecut, au fost 12 colective: peste 150 de oameni. Au participat și 20 de meșteri populari. Dacă primăria dispune de resurse, sunt invitate și orchestre profesioniste: M-band, Joc, Orchestra Prezi-dențială, Vali Boghean.” (femeie, 31 de ani)

„La serbări, de obicei, vin părinții copiilor care se manifestă în activități artistice. Mai iau cu dânsii uneori buneii, nanii. Dar în rest, să vină așa, pur și simplu, maturii să vadă un concert – nu prea. Pentru mine este o dilemă. Și mă întreb, de ce nu vin măcar profesorii, cadrele didactice, ca să vadă la concerte ce copii frumoși au ei la școală.” (femeie, 45 de ani)

„Mai este o problemă: s-a redus mult numărul personalului angajat în cultură și s-au tăiat salariile în jumătate. Nu știu cât de corect s-a procedat. Se zice că în cultură nu este eficientă. Eu mă întreb: în așa mod ar trebui să închidem pe jumătate și școlile, deoarece nu toți elevii ies oameni de vază, mai sunt printre absolvenți și hoți, și tot ce vrei. De

asemenea, ar trebui să procedăm și cu secția de poliție, căci în sat se comit crime care nu se descoperă cu anii. Poate ar trebui să închidem și spitalele? În consiliul local avem și pedagogi și medici, dar nu este un reprezentant oricare ca să aperse și interesele oamenilor de cultură.”
(bărbat, 40 de ani)

Analizând discuțiile în focus grup înregistrate în satele Balasinești și în Mereni, constatăm că, în mare, oamenii din aceste localități gândesc la fel și împărtășesc aceleași neliniști și bucurii. Și în Balasinești, și în Mereni starea demografică este afectată de îmbătrânire, numai că la Balasinești îmbătrânirea populației progresează mai repede decât la Mereni. Și la Mereni, și la Balasinești autoritățile organizează și populația participă la manifestări culturale. În ambele sate oamenii se ajută reciproc la nevoie, nu sunt indiferenți la problemele de interes social. La Mereni, se observă mai pronunțat modul individualist de gândire, de acțiune și afirmare personală în mediul social. Astfel, câmpul energetic al discuției în focus grupul din Mereni este mai temperat, cu entuziasm potolit, emotivitate reținută și mândrie moderată. Spre deosebire de discuțiile în focus grupele din Balasinești, unde se manifestau reminiscențe ale spiritului colectiv al forței de muncă de ajutor reciproc, al clăcilor trecute în istorie sau, utilizând noțiunea lui Pierre Bourdieu, se manifestă „câmpul social-cultural” ce emană energii păstrate în memoria colectivă. Acolo, în memoria colectivă sunt bănci de capital uman, unde se păstrează conservate și elementele valoroase ale conștiinței sociale, care apar în avanscenă în momentele de încercare pentru indivizi și societate. Biserica, religia sau credința în nemurire formează condiții temeinice de păstrare a capitalului uman, fezabile pentru a rezista în fața vicisitudinilor dintotdeauna. La Balasinești, sat cu patru confesiuni religioase creștine, biserica ortodoxă este și o școală de toleranță față de ceilalți, de dragoste și înțelegere, și de respectare a valorilor, a moralei creștine, dar, totodată, și a promovării interesului comun. Această paradigmă a existenței sustenabile întărește o colaborare benefică între preotul bisericii ortodoxe, primarul satului, directorul școlii și șeful casei de cultură, la care se alătură și intelectuali, și oameni de afaceri, exemplul urmat de ceilalți consăteni. Se produce astfel o coeziune locală fiabilă.

Investigația în focus grup a fost însoțită de o cercetare cantitativă la nivel național, în 79 localități, prin anchetare, pe un eșantion format aleatoriu, din 1242 de respondenți. Datele obținute în satul Balasinești și în localitățile mediului rural au fost prelucrate în mod separat. Astfel am putut analiza factorii ce motivează coeziunea locală, aspectele cantitative ale orientărilor populației rurale în mediul social local, în raport cu orientările populației rurale la scară națională, în câmpul social psihologic.

La întrebarea „*În ce măsură sunteți satisfăcut de aspectele vieții în comunitatea în care locuiți?*”, respondenții au răspuns după cum urmează: *În Balasinești*, sunt satisfăcuți: în mică măsură – 2% dintre persoanele chestionate; în mare măsură – 70%; totalmente – 23%; *În celelalte sate*, sunt satisfăcuți: în mică măsură – 16%; în mare măsură – 48%; totalmente – 27%.

La întrebarea „*Cât de mare este probabilitatea ca vecinul Dvs., poate să vă întoarcă portmoneul cu bani, pierdut, pe care el l-a găsit?*”, răspunsurile s-au repartizat în felul următor: *În Balasinești*: foarte mare – 15% dintre respondenți; mare – 53%; mică – 28%; *În celelalte sate* : foarte mare – 5% ; mare – 24%; mică – 41%; deloc – 19%.

La întrebarea „*Dacă ne referim la localitatea Dvs., în ce măsură credeți că puteți miza pe oamenii din comunitate, atunci când aveți anumite probleme?*”, respondenții au răspuns: *În Balasinești*: foarte mult – 9%; mult – 43%; puțin – 30%; deloc – 11%; *În celelalte sate*: foarte mult – 9%; mult – 19%; puțin – 54%; deloc – 15%.

La întrebarea „*În ce măsură vă interesează politica?*”, respondenții au răspuns: *În Balasinești*: foarte mult – 0%; mult – 15%; puțin – 49%; deloc – 26%; *În celelalte sate*: foarte mult – 4%; mult – 17%; puțin – 49%; deloc – 25%.

La întrebarea „*Câtă încredere aveți în Biserică?*”, respondenții au răspuns: *În Balasinești*: nu am deloc încredere – 0%; nu prea am încredere – 0%; oarecare încredere – 17%; foarte multă încredere – 77%; *În celelalte sate*: nu am deloc încredere – 6%; nu prea am încredere – 12%; oarecare încredere – 42%; foarte multă încredere – 30%.

La întrebarea „*Câtă încredere aveți în primărie?*”, respondenții au răspuns: *În Balasinești*: nu am deloc încredere – 4%; nu prea am încredere – 13%; oarecare încredere – 49%; foarte multă încredere –

23%; *În celelalte sate*: nu am deloc încredere – 7%; nu prea am încredere – 14%; oarecare încredere – 52%; foarte multă încredere – 20%.

La întrebarea „*Câtă încredere aveți în guvern?*”, respondenții au răspuns: *În Balasinești*: nu am deloc încredere – 34%; nu prea am încredere – 32%; oarecare încredere – 19%; foarte multă încredere – 2%; *În celelalte sate*: nu am deloc încredere – 30%; nu prea am încredere – 32%; oarecare încredere – 27%; foarte multă încredere – 4%.

La întrebarea „*Câtă încredere aveți în partidele politice?*”, respondenții au răspuns: *În Balasinești*: nu am deloc încredere – 55%; nu prea am încredere – 23%; oarecare încredere – 9%; foarte multă încredere – 0%; *În celelalte sate*: nu am deloc încredere – 40%; nu prea am încredere – 36%; oarecare încredere – 13%; foarte multă încredere – 1,4%.

La întrebarea „*Câtă încredere aveți în parlament?*”, respondenții au răspuns: *În Balasinești*: nu am deloc încredere – 36%; nu prea am încredere – 30%; oarecare încredere – 15%; foarte multă încredere – 2%; *În celelalte sate*: nu am deloc încredere – 31%; nu prea am încredere – 30%; oarecare încredere – 26%; foarte multă încredere – 3%.

La întrebarea „*Câtă încredere aveți în președinție?*”, respondenții au răspuns: *În Balasinești*: nu am deloc încredere – 43%; nu prea am încredere – 19%; oarecare încredere – 21%; foarte multă încredere – 2%; *În celelalte sate*: nu am deloc încredere – 30%; nu prea am încredere – 20%; oarecare încredere – 31%; foarte multă încredere – 12%.

La întrebarea „*Câtă încredere aveți în organizațiile nonguvernamentale?*”, respondenții au răspuns: *În Balasinești*: nu am deloc încredere – 19%; nu prea am încredere – 23%; oarecare încredere – 42%; foarte multă încredere – 0%; *În celelalte sate*: nu am deloc încredere – 19%; nu prea am încredere – 34%; oarecare încredere – 27%; foarte multă încredere – 5%.

La întrebarea „*Cum apreciați serviciile culturale în localitatea Dvs.?*”, respondenții au răspuns: *În Balasinești*: foarte bine – 19%; bine – 40%; satisfăcător – 32%; nesatisfăcător – 0%; *În celelalte sate*: foarte bine – 12%; bine – 35%; satisfăcător – 35%; nesatisfăcător – 6%.

Analiza indicatorilor cantitativi dovedește că, la Balasinești, respondenții sunt mai satisfăcuți de traiul în satul lor decât respondenții din celelalte sate. Această satisfacție poate fi motivată de coeziunea

oamenilor bazată pe indicatorii ce exprimă încrederea: a unora în ceilalți, în vecini, în biserică, în autoritatea publică locală, în organizațiile neguvernamentale – încredere care, la Balasinești, au expresie mai mare decât în celelalte localități sătești. Totodată, la Balasinești, conform răspunsurilor obținute de la persoanele chestionate, constatăm că interesul față de politică este mai mic decât în celelalte sate, în această ordine de idei, este mai mare neîncrederea în instituțiile statului: în președinție, parlament, guvern. Lipsa de interes față de politică face ca oamenii să se conducă de stereotipuri, de prejudecăți politice, să manifeste un stil conservator de gândire. Toate acestea, luate împreună, îi fac vulnerabili la informațiile false, la zvonuri, la propagandă, astfel devenind mai ușor de manipulat, atunci când iau decizii într-un sistem de referință ce depășește cadrul local și ține de interesul național.

În concluzie remarcăm

Proiectul „Șezătorile Moldovei. Acasă” a animat viața culturală în localitățile respective din regiunile de Nord, Centru și Sud ale R. Moldova. A implicat factorii culturali, politici și instituțiile sociale locale în consolidarea și perpetuarea coeziunii sociale în spațiul rural. Implementarea proiectului a confirmat existența unui potențial cultural temeinic, cu valențe perene și oameni valoroși, păstrători și promotori consacrați ai tezaurului cultural local la scară națională. Implicarea elementelor culturii și ale religiei în procesele de consolidare a capacităților și valorificare a energiilor umane are tradiții imemorabile în spațiile românești. Acele tradiții au stat la începuturile unui capital nevăzut, dar remarcabil. Ele au pus temelii ale educației și moralei, au născut cutumele oamenilor trecuți demult în istorie, lăsând după ei energiile unui câmp cultural, care poate rezona și alimenta benefic capitalul cultural al urmașilor lor de azi. Capitalul cultural al locuitorilor R. Moldova este un domeniu puțin studiat și valorificat metodic, situat fiind la interferența sociologiei, a economiei, a psihologiei sociale și antropologiei, deși, după câte ne-am convins în timpul implementării proiectului „Șezătorile Moldovei. Acasă” și a cercetărilor efectuate ulterior, capitalul uman se manifestă din plin, iar formele sale: capitalul cultural, capitalul social, capitalul inteligent ori intelectul, fiecare separat sau luate împreună, produc valori imateriale, sau

contribuie la formarea plusvalorii economice. Casele noi de la Mereni și Balasinești, dar nelocuite în marea parte a anului, aparțin unor proprietari aflați la munci în afara localităților, fie peste hotare: în Italia, Franța, Grecia; fie în Chișinău. Ei n-au pierdut legăturile cu satele lor de origine. Ba mai mult, întorcându-se acasă, la odihnă, vara, ei își iau și copiii, căci unii visează să revină la baștină. Emigranții plecați la munci mențin relații, anumite legături cu satele lor. Ei formează un capital social valoros puțin studiat, de care nici nu se ține cont atât sociologic, cât și economic. În epoca globalizării și a tehnologiilor digitale, capitalul social și capitalul uman pot uni oameni și instituții, pot contribui, bunăoară, la apariția și dezvoltarea, în unele sate din R. Moldova, a industriei turismului a formelor ei rurale, agricole, vinicole. Formarea punților de legătură și a bunei înțelegeri între oameni, dintotdeauna a condus la creșterea capitalului uman, care poate contribui la reducerea sărăciei și a inegalităților sociale, la dezvoltarea umană durabilă. Capitalul social, axat pe capitalul uman, în epoca comunicării simultane și neîngrădite, a internetului, poate crea rețele sociale de susținere informativă reciprocă, de învățământ la distanță, studiere a unor riscuri. În cadrul proiectului „Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierii de Uniunea Europeană”, tangențial, au fost cercetate aspectele comunicării și ale coeziunii sociale în condițiile pandemiei COVID-19, ale relațiilor interumane, care au condus la formarea unui capital social întru supraviețuire în condiții de criză. Formarea și educarea încrederii într-un spațiu virtual, a legăturilor umane, a comunicării corecte în acest spațiu al lumii deschise, protecția informațională individuală, dar și comună, în grup, prin acumularea unui capital social real, sunt imperative ale dezvoltării sociale sustenabile. Comunicarea oamenilor din Balasinești într-un mediu restrâns, unde fiecare cunoaște sau poate afla ușor totul despre celălalt, la care se adaugă morala lor umană și educația moștenită, îi face să fie toleranți și înțelegători, să aprecieze și să dea prioritate intereselor comune față de cele individuale și de grup. Respondenții din Balasinești consideră că, în localitatea lor, serviciile culturale sunt numai bune și foarte bune – circa 59%, restul sunt satisfăcătoare, iar nesatisfăcătoare nu există, spre deosebire de alte sate, unde 6% din respondenți consideră că serviciile culturale sunt nesatisfăcătoare, iar cele bune și foarte bune

formează circa 47%. Serviciile culturale contribuie la formarea capitalului cultural și a capitalului social. Valorificarea acestor forme de capital uman asigură evitarea conflictelor sociale, creșterea încrederii, reduce incertitudinea axiologică, creșterea calității vieții și a dezvoltării umane.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Relațiile UE cu Republica Moldova – Consilium. Accesibil pe: <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/eastern-partnership/moldova/>
2. Reabcinschii V. Dimensiunea culturală a coeziunii sociale în Republica Moldova: abordare europeană. In: Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierii de Uniunea Europeană: Studiu sociologic, Vol. 1. Chișinău: "Tipografia Centrală", 2021, pp. 103-130.
3. Dicționar politic - Karl Marx. Accesibil pe: https://www.marxists.org/romana/dictionar/m/Marx_Karl.htm
4. Дюркхейм Е. О разделении общественного труда. Москва: Наука, 1999.
5. Goldin C. Human Capital. Accesibil pe: https://scholar.harvard.edu/files/goldin/files/human_capital_handbook_of_c_lometrics_0.pdf
6. Becker G. S. Investment in Human Capital: A Theoretical Analysis. In: Journal of Political Economy, Vol. 70, No. 5, Part 2: Investment in Human Beings (Oct., 1962), pp. 9-49.
7. Давлашеридзе Н. Лауреат нобелевской премии по экономике Теодор Шульц о роли человеческого капитала в преодолении проблем бедности. Accesibil pe: https://www.researchgate.net/publication/316854614_LAUREAT_NOBELE_VSKOJ_PREMII_PO_EKONOMIKE_TEODOR_SULC_O_ROLI_CELOVE_CESKOGO_KAPITALA_V_PREODOLENII_PROBLEM_BEDNOSTI
8. Paschos G. Pierre Bourdieu's Capital Explained. July 22, 2020. Accesibil pe: https://www.sociologygroup.com/pierre-bourdieu-capital-explained/#google_vignette
9. Mocanu. V, Dumbrăveanu. A, Republica Moldova: trei decenii de tranziții și incertitudini. Materialele conferinței științifice naționale cu participare internațională din 26 august 2021 „30 de ani de la adoptarea declarației de independență a Republicii Moldova: aspecte politico-juridice și social-politice”. Chișinău, 2022.
10. Voicu B., Rusu H., Comșa M. Atitudini față de solidaritate în România. Accesibil pe: http://www.incluziunesociala.ro/upls/volum/extrase/Atitudini_fata_de_solidaritate_in_Romania.pdf
11. Stamati-Ciurea C. Opere alese. Școala Sovietică. Chișinău, 1957.
12. Ladaniuc V, Țopa T, Localitățile Republicii Moldova. Vol. 1, A-Bez, Chișinău, 1999.
13. Stahl H. H. Istoria socială a satului românesc. București: Paideia, 2002.
14. Ladaniuc V, Țopa T, Localitățile Republicii Moldova. Vol. 8, Li-M, Chișinău, 2008.

COEZIUNEA SOCIALĂ ÎN CONTEXTUL PROCESELOR MIGRAȚIONALE

SOCIAL COHESION IN THE CONTEXT OF THE MIRRORATION PROCESSES

Ina FILIPOV, *cercetător științific*

<https://orcid.org/0000-0002-8524-6784>

Summary

This article is about the interdependence between migration and social cohesion. The results of the research indicate that in order to ensure or strengthen social cohesion, migration must be addressed with its effects, causes and trends. In the case of the Republic of Moldova, which has a vast migration experience, social cohesion cannot be built without considering the factors and challenges of this phenomenon, which has become a livelihood option for many citizens. Thus, we aim to highlight how social cohesion intentions are manifested in migration contexts. In this sense, it is important to understand that for the achievement of social cohesion, migration is an additional challenge that, if managed correctly, can bring benefits and well-being, or, on the contrary, can harm it. We also do not exclude that a low cohesion creates prerequisites for the intention to emigrate.

Keywords: *social cohesion, migration, migration context, migration processes, integration.*

Introducere

Procesele de dezvoltare a coeziunii sociale fără a lua în considerare aspectele migraționale pot provoca probleme și dezechilibre asupra bunăstării și calității vieții. Coeziunea socială se poate dezvolta în baza unei îmbinări armonioase dintre propriii indicatori și factorii migraționali. Interdependența dintre coeziunea socială și procesele migraționale trebuie analizată ținând cont de complexitatea întrepătrunderii celor două procese care evoluează concomitent la nivelul statelor fie

dezvoltate, fie în curs de dezvoltare. Astfel subliniem că, coeziunea socială și procesele migraționale sunt componente esențiale a unei abordări sistemice a dezvoltării societății.

În acest context, ne vom referi la interdependența dintre migrație și coeziunea socială. Rezultatele cercetării indică că pentru a asigura sau consolida coeziunea socială trebuie abordată migrația cu efectele, cauzele și tendințele ei. În cazul Republicii Moldova, care este cu o vastă experiență migrațională nu poate fi construită coeziunea socială fără a avea în vedere factorii și provocările acestui fenomen, care a devenit o opțiune de trai pentru foarte mulți cetățeni. Astfel, ne propunem să evidențiem cum se manifestă intențiile de coeziune socială în contexte de migrație. În acest sens, este important să înțelegem că pentru realizarea coeziunii sociale, migrația este o provocare suplimentară care, gestionată corect poate aduce beneficii și bunăstare, sau dimpotrivă, o poate afecta. De asemenea, nu excludem că o coeziune scăzută creează premise pentru intenția de a emigra.

Susținerea acestei idei o vom tatona cu profilul migrațional atât al Republicii Moldova, cât și cel internațional care arată tendințele și dinamica proceselor migraționale. Astfel, ultimile estimări ale migrației internaționale arată că aproximativ o persoană din opt de pe glob este migrant sau se mută. Însă există probabilitatea că această cifră va crește din motive precum conflictele militare, persecuțiile, degradarea mediului și schimbărilor climatice. Oamenii se mișcă și din cauza lipsei de securitate și a oportunităților. Experiența migrației este un factor determinant al sănătății și al bunăstării, ori, anumite grupuri de migranți, cum ar fi lucrătorii migranți cu calificare scăzută, rămân printre unii dintre cei mai vulnerabili membri ai societății, în special acolo unde condițiile de viață și de muncă nu sunt propice pentru o sănătate bună [1].

De asemenea, potrivit *Raportului migrației mondiale din 2022* a Organizației Internaționale a Migrației (OIM), în 2020 au existat aproximativ 281 de milioane de migranți internaționali în lume, ceea ce echivalează cu 3,6% din populația globală. Raportul OIM, se realizează din anul 2000 la fiecare doi ani. Ultimul, cel din 2022 este unul emblematic fiind elaborat pentru a contribui la o mai bună înțelegere a migrației și mobilității în întreaga lume. Această ediție prezintă date și informații cheie

COEZIUNEA SOCIALĂ ÎN CONTEXTUL PROCESELOR MIGRAȚIONALE

despre migrație, care acoperă o serie de „probleme complexe și emergente legate de migrație”, inclusiv [2]:

- impactul COVID-19 asupra migrației, mobilității și migranților;
- pacea și securitatea ca factori de dezvoltare și migrație sigură;
- migrația ca mijloc de oportunitate;
- dezinformarea despre migrație;
- migrația și schimbările climatice cu debut lent;
- traficul de persoane pe căile de migrație;
- inteligența artificială și migrația;
- și contribuțiile migranților la nivel global.

Tabelul 1. Fapte și cifre cheie din Rapoartele privind migrația mondială 2000 și 2022

	2000	2022
Numărul estimat de migranți internaționali	173 mil	281 mil
Proporția estimată a populației mondiale care este migrantă	2,8%	3,6%
Proporția estimată a femeilor migrante internaționale	49.4%	48.0%
Proporția estimată de copii printre migranții internaționali	16.0%	14.6%
Regiunea cu cea mai mare proporție de migranți internaționali	Oceania	Oceania
Țara cu cea mai mare proporție de migranți internaționali	Emiratele Arabe Unite	Emiratele Arabe Unite
Numărul de lucrători migranți	-	169 mil
Remitențe internaționale globale (USD)	128 bil	702 bil
Numărul de refugiați	14 mil	26.4 mil
Numărul de persoane strămutate în interior	21 mil	55 mil

Sursa: Raportul migrației mondiale al OIM, Ediția 2022.

Cât privește dinamica migrației internaționale din Republica Moldova, în perioada 2000-2020, numărul de migranți a crescut constant, într-un ritm de aproximativ 100.000 de persoane o dată la cinci ani (până la 248.000 în perioada 2015-2020). Ținând cont de faptul că, simultan cu depopularea, rata fertilității a fost scăzută, procentul de migranți internaționali a crescut cu 2-3% o dată la cinci ani (și cu 6,3% în ultimii cinci ani), iar pandemia de COVID-19 pare să fi accentuat această tendință. Observăm că acest fenomen a continuat indiferent de creșterea economică susținută dobândită în ultimii 20 de ani, care a fost chiar mai mare pe cap de locuitor [3]. De asemenea, datele selectate din Banca de date statistice pentru ultima perioadă prezintă un total de 113769 emigranți (în 2021) [4].

Tabelul 2. Statistici cheie privind populația și migrația, situația Republicii Moldova

Populația totală în 2020	4 000 000
Numărul de cetățeni străini în Moldova în 2020	104 400
dintre care:	
Procent din populația totală	2,6%
Procent de femei	59,1%
Ucraina	42 400
Federația Rusă	40 000
Kazahstan	4 400
Italia	3 200
Belarus	2 100
Numărul de refugiați în 2020	400
Numărul emigranților moldoveni în 2020	1 159 400
Dintre care	
Procent de femei	52,2%
Federația Rusă	294 200
România	285 400
Italia	194 500
Ucraina	152 200
Statele Unite ale Americii	45 700

Sursa: Date preluate din „Studiul datelor privind migrația”, produs de Centrul Global de Analiză a Datelor privind Migrația al Organizației Internaționale pentru Migrație. Raport pentru Moldova, 2021.

Așadar, preocuparea pentru coeziunea socială este strâns legată de creșterea vizibilității unor importante fenomene sociale precum noile forme de sărăcie, creșterea inegalităților în distribuirea veniturilor, creșterea insecurității locului de muncă, îmbătrânirea populației și, nu în cele din urmă, migrația [5, p. 17].

Așa cum migrația este un proces perpetuu, în evoluție, adesea complex, asta vedem din datele statistice prezentate mai sus, nu-l putem separa de alte procese sau fenomene sociale care sunt părți integrante a societăților noastre, constituind contexte comune de dezvoltare. Important este că aceste fenomene să fie circumscrise unui sistem echitabil de gestionare astfel încât o componentă precum migrația să contribuie la bunăstarea, prosperitatea și coeziunea societăților. Astfel, elaborarea unei politici de migrație trebuie să țină seama de mediul internațional de migrație a forței de muncă fiind orientată către îndeplinirea a trei obiective generale:

1. Protecția și bunăstarea lucrătorilor migranți;
2. Optimizarea beneficiilor migrației forței de muncă și atenuarea impacturilor negative; și
3. Cooperarea interstatală și consolidarea capacității instituționale.

Gestionarea eficientă a migrației necesită măsuri și reglementări coordonate și complementare. Doar o abordare cuprinzătoare și integrată a formulării, implementării și evaluării politicilor, care acoperă o gamă largă de domenii, va asigura că atât țările de origine, cât și țările de destinație să poată beneficia de efectele migrației. O abordare integrată vizează aspecte ale migrației economice, dezvoltării și coeziunii sociale la nivel național și internațional. Această abordare integrată include patru aspecte principale:

1. Evaluarea corectă și completă a nevoilor politicilor și evaluarea impactului acestora;
2. Coordonarea politicilor și practicilor la nivel local, național și internațional;
3. Stabilirea unui parteneriat multisectorial între state și implicarea partenerilor sociali și a societății civile; și

4. Promovarea sinergiilor și contribuțiilor tuturor guvernelor implicate, agențiilor internaționale și părților neguvernamentale interesate [6, p. 21-22].

Repere metodologice

Latura metodologică a acestei lucrări prezintă o amplă analiză a cadrului teoretic al celor două concepte: coeziune socială și migrație. Aceasta s-a bazat pe documentarea științifică, generalizarea teoretică, analiza, compararea și sistematizarea informației culese din documente naționale și internaționale, date statistice și lucrări consacrate în domeniu.

De asemenea, în lucrare am utilizat datele cercetărilor cantitative efectuate în teren, pe parcursul anului 2021 și 2023, în cadrul proiectului „Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierei de Uniunea Europeană”. Cercetările cantitative au fost realizate, după cum urmează:

1. Perioada noiembrie-decembrie 2021, eșantion de 1698 cu respondenți din 87 localități;
2. Perioada martie 2023, eșantion de 1242 respondenți din 79 localități.

În sprijinul ideii unei abordări într-un context comun al coeziunii sociale și proceselor migraționale am considerat oportun să ne bazăm pe întrebări care se regăsesc în sondajele din ambele perioade indicate. Acestea sunt:

- Dacă ați avea o ocazie de a pleca din Republica Moldova, cum ați proceda?
- Dacă ați pleca din Republica Moldova, care ar fi motivele?
- Dacă aveți membri ai familiei plecați peste hotare?
- Dacă transmiteți bani din străinătate și în ce sumă?

Opinia respondenților desprinsă din aceste întrebări contează la stabilirea interdependenței dintre coeziunea socială și migrație. Utilă ne este și definiția Consiliului Europei a coeziunii sociale care o consideră „drept capacitatea unei societăți de a asigura bunăstarea cetățenilor săi”, urmărind minimizarea disparităților și evitarea marginalizării. Având în vedere aceasta, migrația se manifestă ca o opțiune actuală de trai pentru foarte mulți oameni. În sensul acesta, migrația servește la consolidarea capacității oamenilor de a-și satisface propriile nevoi și de a avea grijă de

propria bunăstare. Ori această împuternicire economică a oamenilor este, în același timp, un concept fundamental în orice definiție a incluziunii și coeziunii sociale.

Prin urmare, considerăm că pentru a asigura sau consolida coeziunea socială trebuie abordată migrația cu efectele, cauzele și tendințele ei. În cazul Republicii Moldova, care este cu o vastă experiență migrațională nu poate fi construită coeziunea socială doar pe bază de egalitate, identitate, apartenență sau valori comune, ci și pe condițiile de bunăstare și securitate socială. Acestea din urmă formează un context atât al proceselor migraționale, cât și al coeziunii sociale. Nu excludem că acolo unde nivelul bunăstării și al securității sociale este scăzut, aspirațiile de emigrare cresc, iar coeziunea socială se erodează. Și așa cum am menționat mai sus, susținem ipoteza că o coeziune scăzută creează premise pentru intenția de a emigra.

Rezultate

Problemele migrației și coeziunii sociale reprezintă o prioritate pentru Consiliul Europei, care definește coeziunea socială ca: „capacitatea unei societăți de a asigura bunăstarea tuturor membrilor săi prin minimizarea disparităților și evitarea marginalizării; să gestioneze diferențele și diviziunile și să asigure mijloacele destinate bunăstării tuturor.” Coeziunea socială, astfel, este considerată „esențială pentru realizarea justiției sociale, a securității democratice și a dezvoltării durabile.”

De cealaltă parte, migrația este considerată un factor important al dezvoltării durabile având un potențial semnificativ de a contribui atât la bunăstarea migranților individuali – social, economic și fizic – cât și la comunitățile lor de origine și destinație. Pentru ca migrația să fie într-adevăr benefică în acest fel, actorii de gestiune a migrației trebuie să se asigure că noii veniți sunt integrați cu succes în societate. Atunci când sunt depuse eforturi insuficiente sau ineficiente pentru asigurarea integrării, noii veniți pot deveni marginalizați, astfel mai vulnerabili la riscuri de tot felul, de exemplu, lipsa oportunităților educaționale, barierele lingvistice și incapacitatea de a găsi un loc de muncă decent [7].

Observăm că pentru coeziunea socială și procesele migraționale elementul cheie este „bunăstarea”. Chiar dacă bunăstarea este în esență

„resimțită” individual, atunci când este abordată în comun, ea devine un obiectiv social. Pentru Consiliul Europei, a pune sub semnul întrebării bunăstarea tuturor este, prin urmare, esențială pentru gestionarea vieții împreună [8, p. 15].

Rezumând, subliniem că atât coeziunea socială, cât și migrația se fundamentează pe factorul economic asociat cu bunăstarea, care pe de o parte condiționează coeziunea socială, iar pe de altă parte „constrânge” migrația. De fapt, coeziunea socială este posibilă într-o țară unde se promovează echitatea economică și socială, securitatea socială, incluziunea și accesul la servicii.

Așadar, factorul economic este o dimensiune importantă care influențează coeziunea într-o societate, alături de dimensiunea de mediu și cea socială. Apreciem faptul că analiza condițiilor socio-economice ale unei țări sau regiuni nu înseamnă doar venituri și distribuția acestora, ci un cumul de alte componente, printre care: ocuparea forței de muncă, din punct de vedere al formalității, garanțiilor de protecție socială și nivelul stabilității muncii; relația dintre oferta instituțiilor de învățământ și cererea de pe piața muncii; educația, în ceea ce privește accesul la toate nivelurile de învățământ; antreprenoriatul, ca o oportunitate pentru oameni, în special tineri, de a dezvolta afaceri care contribuie la dezvoltarea și inovarea societății [9, p. 20-21].

Astfel, situația economică a unei persoane depinde de diverși factori, ori, promovarea incluziunii economice înseamnă eliminarea tuturor lacunelor care împiedică individul să se dezvolte pe deplin și să-și satisfacă nevoile depășind limitele doar a nevoilor sale primare. Asta ar însemna:

1. Securitate umană;
2. Acces la educație;
3. Acces la servicii cu infrastructură dezvoltată;
4. Servicii de sănătate de înaltă calitate;
5. Spații publice amenajate;
6. Locuințe adecvate;
7. Condiții de petrecere a timpului liber.

Luată împreună, toate aceste condiții formează un mediu al bunăstării în care oamenii, pe lângă toate, au acces la un loc de muncă decent și suficiente resurse de a se întreține și pentru a-și satisface

COEZIUNEA SOCIALĂ ÎN CONTEXTUL PROCESELOR MIGRAȚIONALE

nevoile. Accesul la un asemenea mediu îl asigură migrația forței de muncă care reprezintă o oportunitate pentru cetățenii statelor mai puțin dezvoltate. De aceea, tendința generală este de migrație înspre zonele cu industrie mai performantă, cu sisteme de protecție socială mai permissive, care să confere premise reale de integrare în sfera profesională, dar și în viața socială [10, p. 127].

Această tendință este caracteristică și țării noastre. Despre asta vorbesc rezultatele cercetărilor cantitative care au fost realizate, în două perioade de referință:

- Perioada noiembrie-decembrie 2021, eșantion de 1698 cu respondenți din 87 localități;
- Perioada martie 2023, eșantion de 1242 respondenți din 79 localități.

Astfel, datele desprinse din cercetarea de teren indică că tendința de plecare se menține. Deși eșantionul e diferit și nu putem compara dacă intenția de plecare este în creștere sau nu, constatăm că persoanele aleg opțiunea de a pleca pentru totdeauna sau doar pentru o perioadă în proporție de 64% în 2021 și 57,5% în 2023.

Tabelul 3. Dacă ați avea o ocazie de a pleca din Republica Moldova, cum ați proceda?

	Total	Aș pleca pentru totdeauna		Aș pleca pentru o perioadă		Nu aș pleca		Nu știu/non răspuns	
		N	%	N	%	N	%	N	%
Total pe eșantion 2021	1698	242	14,3%	846	49,8%	377	22,2%	233	13,7%
Total pe eșantion 2023	1242	188	15,1%	527	42,4%	343	27,6%	184	14,8%

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor cercetărilor cantitative efectuate în teren, pe parcursul anului 2021 și 2023, în cadrul proiectului „Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierei de Uniunea Europeană”.

Acum, când ponderea intenției de a pleca depășește 50% din numărul celor intervievați, ne interesează motivele care îi determină să ia asemenea decizie. Astfel, observăm că în 2021 era actual motivul situației

economice precare pentru care s-au exprimat 47% din numărul total al persoanelor chestionate. În anul 2023, deși motivul situației economice rămâne în rândul factorilor determinanți fiind exprimat în volum de 32%, totuși o poziție importantă în comparație cu anul 2021 ocupă motivul unui potențial război a cărui pondere este de 48%, respectiv cu 22% mai mulți decât în anul 2021.

Tabelul 4. Dacă ați pleca din Republica Moldova, care ar fi motivele?

	Total	În cazul în care situația economică ar fi și mai rea		În caz dacă în Republica Moldova ar fi război		În cazul în care în Republica Moldova ar fi persecuțări politice		În cazul în care în Republica Moldova ar fi persecuțări religioase		În cazul în care Republica Moldova ar fi afectată de calamități naturale (secetă, cutremur)		Altceva (indicați) / Nu știu/non răspuns	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Total pe eșanșion 2021	1698	799	47%	440	25,9%	126	7,42%	59	3,47%	157	9,24%	117	6,89%
Total pe eșanșion 2023	1242	398	32%	592	47,6%	133	10,7%	58	4,6%	28	2,25%	33	2,65%

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor cercetărilor cantitative efectuate în teren, pe parcursul anului 2021 și 2023, în cadrul proiectului „Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierei de Uniunea Europeană”.

De asemenea, putem observa că tendința sau intenția de plecare se prefigurează mai mult în rândul tinerilor. Aceștia, cu vârsta cuprinsă între 18 și 39 ani, și-au exprimat atitudinea de plecare în proporție de

COEZIUNEA SOCIALĂ ÎN CONTEXTUL PROCESELOR MIGRAȚIONALE

40,9%. Îmbucurător este faptul că 24% dintre aceștia ar pleca doar pentru o perioadă. Aceeași situație o găsim și în anul 2023, în sens că 39,2% tineri aleg să părăsească țara, dintre care 19,8% totuși, ar pleca pentru o perioadă. Motivele pe care le indică în general tinerii sunt cele economice (23,7% în 2021 și 17,7% în 2023), dar mai actual în 2023 intervine și motivul războiului, opțiune aleasă de 20,2% tineri chestionați.

Un alt moment asupra căruia atragem atenția este ponderea dorinței de plecare din mediul rural care depășește cu mult pe cea din mediul urban. Această situație este caracteristică atât anului 2021, cât și anului 2023. Astfel, pentru ideea de a pleca se exprimă 58,8% în 2021 și 59,9% în 2023. Se menține în mediul rural o tendință dictată, preponderent, de factorul economic (48,8% în 2021 și 40,8% în 2023).

Tabelul 5. Intenția de plecare în funcție de localitatea de reședință (rural / urban)

			Total		Aș pleca pentru totdeauna		Aș pleca pentru o perioadă		Nu aș pleca		Nu știu/non răspuns	
			N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Localitatea de reședință	Rural	Anul 2021	1000	58,8%	125	12,5%	498	49,8%	232	23,2%	145	14,5%
		Anul 2023	745	59,9%	111	14,9%	334	44,8%	188	25,2%	112	15,0%
	Urban	Anul 2021	698	41,1%	117	16,8%	348	49,9%	145	20,8%	88	12,6%
		Anul 2023	497	40,01%	77	15,5%	193	38,8%	155	31,2%	72	14,5%

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor cercetărilor cantitative efectuate în teren, pe parcursul anului 2021 și 2023, în cadrul proiectului „Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierei de Uniunea Europeană”.

Dacă ideea de a pleca o îmbrățișează în mare parte locuitorii din mediul rural, observăm că aceeași idee e împărtășită de cetățeni, indiferent de regiune – Chișinău, Nord, Centru, Sud. O cifră mai mare înregistrează totuși regiunea Centru cu 29% persoane care ar dori să plece peste hotare. Îmbucurător este că din cei 29% doar 11,8% ar pleca

pentru totdeauna. Regiunea Centru în această clasificare este urmată de regiunea Sud care, în ambele perioade de referință păstrează o tendință de plecare. Dar și aici această atitudine este exprimată în ideea plecării doar pentru o perioadă.

Tabelul 6. Intenția de plecare exprimată în funcție de regiunea geografică

			Total	Aș pleca pentru totdeauna		Aș pleca pentru o perioadă		Nu aș pleca		Nu știu/non răspuns	
			N	N	%	N	%	N	%	N	%
Regiunea geografică	Chișinău	Anul 2021	359	55	15,3%	173	48,2%	85	23,7%	46	12,8%
		Anul 2023	253	29	11,5%	112	44,3%	84	33,2%	28	11,1%
	Nord	Anul 2021	417	70	16,8%	187	44,8%	103	24,7%	57	13,7%
		Anul 2023	238	26	10,9%	96	40,3%	73	30,7%	43	18,1%
	Centru	Anul 2021	509	60	11,8%	274	53,8%	103	20,2%	72	14,1%
		Anul 2023	309	52	16,8%	140	45,3%	86	27,8%	31	10,0%
	Sud	Anul 2021	413	57	13,8%	212	51,3%	86	20,8%	58	14,0%
		Anul 2023	442	81	18,3%	179	40,5%	100	22,6%	82	18,6%

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor cercetărilor cantitative efectuate în teren, pe parcursul anului 2021 și 2023, în cadrul proiectului „Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierei de Uniunea Europeană”.

La acest compartiment mai putem remarca și faptul că ar dori să plece, fie pentru totdeauna, fie doar pentru o perioadă, persoanele care apreciază veniturile pozitiv în ideea că resursele le ajung pentru un trai decent, dar nu își permit să cumpere bunuri mai scumpe (37% în 2021 și 30% în 2023). Din rândul celor care reușesc să cumpere bunuri mai scumpe, dar cu restrângeri în alte domenii ar pleca 15% în 2021 și 12% în 2023. Deci faptul că au un minimum potențial de dezvoltare în țară nu-

i împiedică să-și facă planuri de plecare peste hotare, chiar și pentru o perioadă.

De asemenea, nu ezită să-și facă asemenea planuri cei care au statut de salariat atât în sectorul public, cât și în cel privat. Astfel, 70% din rândul celor intervievați în 2021, contrar statutului lor profesional de angajat în câmpul muncii, ar intenționa să plece peste hotare. Situația este similară și în anul 2023 când 76% din rândul persoanelor participante la sondaj cu statut profesional de angajat susțin perspectiva emigrării.

Deci după cum putem vedea, Republica Moldova, este profund marcată de fenomenul migrației. Motivul emigrării pe care îl indică cel mai frecvent persoanele implicate în aceste procese este cel economic. Remarcăm că, diferitele cauze și direcții ale migrației reprezintă provocări suplimentare pentru guverne, deoarece trebuie luate în considerare motivațiile care îi determină pe oameni să se deplaseze către alte locuri mai favorabile lor. În această ordine de idei, înțelegerea migrației ca proces social complex, care afectează diverse sfere ale vieții publice atât în țările de origine, cât și în țările de primire, este foarte importantă pentru buna funcționare a mecanismului de gestionare a proceselor de migrație deopotrivă cu cel al coeziunii sociale. Prin urmare, aceste două concepte formează un context comun de dezvoltare.

Așadar, înțelegerea proceselor de coeziune socială depinde de cum sunt ele articulate la problemele legate de procesele migraționale cu care se confruntă în prezent societățile. Aici este plauzibil să facem trimitere la literatura de specialitate care relevă și o serie de termeni cheie legați de conceptul de coeziune socială. Aceștia sunt: incluziunea, excluziunea, integrarea, capitalul social și capitalul cultural, termeni care se circumscriu reușit și proceselor migraționale.

Spre exemplu, incluziunea socială este un principiu cheie legat de coeziunea socială și orientează către posibilitățile specifice de participare deplină pe care societatea le oferă membrilor săi, inclusiv imigranților. Excluziunea socială este adesea postulată în literatură ca opusul incluziunii sociale și, prin urmare, nu este adesea definită în mod explicit. Integrarea socială se referă și la măsura în care oamenii participă la viața socială, dar presupune sau subliniază o adaptare individuală și uneori impusă la cerințele sau canalele oferite de ordinea socială. Un al patrulea

termen legat de coeziunea socială este „capital social”, folosit în special în acele abordări care se concentrează pe încredere ca element constitutiv. Conceptul de „capital cultural” este legat de cel de capital social și, prin urmare, și de cel de coeziune socială. Capitalul social și cultural se pot consolida reciproc și nu într-un sens egalizator [11, p. 15-26].

Gama acestor concepte este mult mai largă, având în vedere că scopul general al coeziunii sociale este acela de a lucra pentru bunăstarea tuturor membrilor săi, de a lupta împotriva excluderii și marginalizării, de a crea un sentiment de apartenență, de a promova încrederea și de a oferi membrilor săi oportunitatea de o mobilitate ascendentă. Aceste concepte le-am sintetizat în *Tabelul 7*.

Tabelul 7. Termeni și definiții referitoare la incluziunea și coeziunea socială a migranților

Concept	Conținut
Aculturație	[A]culturația acoperă acele fenomene care apar atunci când grupuri de oameni din culturi diferite intră în contact direct continuu cu schimbările ulterioare ale modelelor culturale originale ale unuia sau ambelor grupuri.
Adaptare	Încercarea selectivă și adesea conștientă de a modifica anumite aspecte ale practicii culturale în conformitate cu normele și valorile societății gazdă.
Asimilare	O abordare politică unidirecțională a integrării prin care un grup etnic sau social – de obicei o minoritate – adoptă practicile culturale ale altuia – de obicei pe cele ale grupului etnic sau social majoritar. Asimilarea implică însumarea limbajului, tradițiilor, valorilor, obiceiurilor și comportamentului, ceea ce conduce în mod normal partea asimilatoare să devină mai puțin distinsă social de ceilalți membri ai societății primitoare.
Diversitate culturală	Diversitatea formelor de cultură într-o societate compusă din grupuri de oameni din diferite medii culturale.

COEZIUNEA SOCIALĂ ÎN CONTEXTUL PROCESELOR MIGRAȚIONALE

Excluziune	Acest lucru se poate referi la îngrădirea accesului la anumite drepturi, resurse sau drepturi considerate în mod normal ca parte a apartenenței la o anumită societate. Imigranții sunt adesea incluși în anumite domenii ale societății (de exemplu, piața muncii), dar excluși din altele (de exemplu, participarea politică).
Incluziune	Procesul prin care imigranții sau refugiații devin participanți în anumite subsectoare ale societății: educație, piața muncii, sistemul de asistență socială, reprezentare politică etc. Accentul se pune pe procese active și conștiente: adică politicile agențiilor publice sau ale angajatorilor, precum și pe rolul nou-veniților înșiși. Acest lucru este văzut ca antiteza dintre excluziune și excluziune socială.
Încorporarea	Încorporarea imigranților este văzută de unii oameni de știință socială ca un termen destul de neutru pentru a se referi la procesul general prin care noii veniți devin parte a unei societăți. Este văzută ca evitând implicațiile normative ale unor termeni precum asimilarea, integrarea și inserția.
Inserția	Procesul prin care imigranții și refugiații sunt aduși în diferite subsectoare sociale. Termenul își are originea în modelul republican francez de asimilare individuală a imigranților și are implicația de a fi inserat într-o instituție socială neschimbată - cu alte cuvinte, că imigrantul trebuie să se asimileze structurilor existente.
Integrarea	Procesul bidirecțional de adaptare reciprocă între migranți și societățile în care trăiesc, prin care migranții sunt încorporați în viața socială, economică, culturală și politică a comunității primitoare. Aceasta implică un set de responsabilități comune pentru migranți și comunități și încorpo-

	rează alte noțiuni conexe, cum ar fi incluziunea socială și coeziunea socială.
Interculturalism	Promovează relațiile dintre oameni care împărtășesc anumite caracteristici (legături), precum și relațiile dintre indivizi din medii diferite (promovând interacțiunea între oameni din diferite religii, limbi etc.) care sunt predispuși să respecte diferențele celorlalți [...] Este o modalitate, deci, de a evita închiderea și segregarea oamenilor, care îi poate condamna la o excludere socială atemporală.
Multiculturalism	Un model de politici de integrare care salută conservarea, exprimarea și uneori chiar celebrarea diversității culturale. Această abordare încurajează migranții să devină membri cu drepturi depline ai societății, păstrându-și în același timp identitățile culturale. Ea combină recunoașterea diferitelor medii, tradiții și moduri de a vedea lumea cu anumite valori universaliste, cum ar fi statul de drept sau egalitatea de gen, care depășesc diferențele culturale și garantează aceleași drepturi pentru toți. Relația de integrare este atunci când e cel mai bine surprinsă în imaginea unui mozaic care permite grupărilor etnice minoritare să trăiască cot la cot cu majoritatea.
Coeziune socială	Deși nu există o definiție universală, coeziunea socială este de obicei asociată cu noțiuni precum „solidaritate”, „împreună”, „toleranță” și „coexistență armonioasă” și se referă la o ordine socială într-o anumită societate sau comunitate bazată pe o viziune comună. și un sentiment de apartenență pentru toate comunitățile; unde diversitatea diferitelor medii și circumstanțe ale oamenilor sunt apreciate pozitiv; cei din medii diferite au oportunități de viață similare; și se dezvoltă relații puter-

COEZIUNEA SOCIALĂ ÎN CONTEXTUL PROCESELOR MIGRAȚIONALE

	nice și pozitive între oameni din medii diferite la locul de muncă, în școli și în cartiere.”
Excluziune socială	Excluziunea socială se referă la o situație în care un individ sau un grup suferă mai multe tipuri de dezavantaje în diverse sectoare sociale (de exemplu, educație, angajare, locuință, sănătate).
Incluziune socială	Procesul de îmbunătățire a capacității, oportunității și demnității persoanelor dezavantajate pe baza identității lor, de a lua parte la societate.
Transnaționalism	Transnaționalismul se referă în linii mari la multiple legături și interacțiuni care leagă oamenii și instituțiile dincolo de granițele statelor naționale.

Sursa: World Migration Report 2020. Migration, inclusion and social cohesion: challenges, recent developments and opportunities [12, p. 190 - 191].

Putem aici să facem trimitere la Agenda Uniunii Europene, ale cărei acorduri privind coeziunea socială reprezintă, în esență, un set larg de politici și indicatori, vizează reducerea decalajului de venituri și asigurarea unui acces mai larg la locuri de muncă, educație și îngrijire medicală. Subliniem aici tradiția de cetățenie socială care caracterizează societățile europene. Aceasta are în vedere că drepturile sociale presupun o relație intrinsecă între incluziunea socială și furnizarea de mecanisme de integrare a indivizilor, inclusiv oferirea unui sentiment de apartenență deplină la societate. Potrivit acestui punct de vedere, coeziunea socială presupune o legătură cauzală între mecanismele care asigură integrarea și bunăstarea, pe de o parte, și un sentiment individual deplin de apartenență la societate, pe de altă parte. Incluziunea și apartenența, sau egalitatea și apartenența, sunt pietrele de temelie ale ideii de coeziune socială în societățile organizate în jurul principiilor statului bunăstării [13, p. 16].

Cât privește integrarea, o examinare a ideilor cheie de integrare și coeziune relevă un număr semnificativ de probleme. Fără a le lua în considerare, orice discuție despre integrare și coeziune socială devine inutilă și confuză, diferite categorii și definiții fiind comparate fără nici un

grad de consistență sau precizie. Principalele întrebări de luat în considerare în evaluarea conceptelor implicate includ [14]:

- Dacă integrarea și coeziunea se referă la un proces sau la un punct final (un proces dinamic sau un scop static);
- Dacă se pune accentul pe grupuri de imigranți sau pe un anumit spațiu geografic;
- Prin ce aspect al vieții (economic, social, cultural) se evaluează „progresul” în materie de integrare;
- Cu cine se compară – de obicei cu media socială – care este atât o țintă mobilă, cât și una în care atât politica, cât și actul de migrație acționează diferit, făcând orice comparație suspectă într-o oarecare măsură;
- Dacă se compară imigranții și/sau copiii lor în timp;
- În ce măsură atitudinile și convingerile instituțiilor și populației unei țări afectează integrarea și coeziunea;
- Cât de mult se leagă integrarea și coeziunea de patriotism și identitate națională.

Prin urmare, se poate spune că la analiza coeziunii sociale se cere o abordare complexă care să ia în considerare o mai mare diversitate de elemente constitutive și de factori care modelează coeziunea socială. Totodată, trebuie de menționat că indiferent de criterii sau abordări, pentru coeziunea socială o mare provocare o constituie schimbarea și, mai ales, contactul cu diversitatea. De exemplu, sosirea fluxurilor migratorii cu comportamente, obiceiuri, culturi și tradiții diferite pune presiune asupra status quo-ului existent și ridică problema încorporării diversității în procesele care generează coeziunea socială.

Deci, se desprinde clar ideea că migrația poate fi benefică pentru toate părțile implicate, indiferent că este vorba de țările emitente, țările receptoare sau migranții înșiși. Astfel, remarcăm că impactul migrației este unul bicefal, afectând atât țara de destinație, cât și țara de origine. Pentru țările de origine acesta poate fi împărțit în patru canale distincte, deși complementare: plecarea, remitențele, implicarea din mediul diasporei și revenirea sau întoarcerea. Efectul plecării apare atunci când oamenii își părăsesc țara, în special atunci când erau activi pe piața forței de muncă înainte de plecare. Remitențele, veniturile pe care migranții le

trimit înapoi în țările lor de origine, sunt direct legate de numărul de lucrători migranți care trăiesc în străinătate, dar și de ciclurile economice din țările de origine și de destinație.

Dincolo de impactul direct al remitențelor asupra beneficiarilor, remitențele pot afecta comunitățile din care provin migranții, precum și, în unele cazuri, întreaga țară. Odată ce emigranții s-au stabilit în țările lor de destinație, ei devin parte din diaspora țărilor lor. Implicarea diasporei în activitățile țării lor de origine poate fi un vector important de dezvoltare. Depinde de capacitatea emigranților de a se organiza și de a se angaja în dezvoltarea țării lor de origine. Întoarcerea emigranților în țara lor de origine poate genera investiții productive prin activități antreprenoriale și poate genera schimbări sociale. Astfel, atragem atenția asupra modului în care plecarea afectează dezvoltarea economică și socială în țările trimitătoare [15].

Revenind la subiectul remitențelor este cert că ele constituie una dintre principalele consecințe pozitive ale migrației internaționale. Ele reprezintă transferuri bănești spre țara de origine, iar cele asociate forței de muncă migrante ca fluxuri transmise de migranți spre familii, prieteni, văzute ca o compensație pentru fenomenul de „brain-drain” și, în general, pentru ieșirile de capital uman. Remitențele cresc veniturile țării din surse externe, cu efecte în domeniul creșterii nivelului de trai al celor ce le primesc, al dezvoltării economice locale, prin creșterea consumului și a investițiilor, precum și prin reducerea presiunii asupra guvernului pentru implementarea reformelor economice și sociale [16].

Așadar, semnificația remitențelor pentru țările de origine nu se limitează la îmbunătățirea condițiilor de viață ale gospodăriilor de migranți. Ele se transformă într-un mijloc de îmbunătățire a macroindicatorilor situației financiare a țărilor și acționează ca o resursă de investiții pentru dezvoltarea afacerilor. Din partea țărilor mai dezvoltate, dependența de participarea la procesele de migrație internațională se datorează tendințelor moderne ale dezvoltării lor demografice, care se exprimă în schimbări fundamentale cantitative și calitative ale populației. Reducerea absolută a potențialului forței de muncă, îmbătrânirea populației, creșterea raportului de dependență, atitudinea diferențiată a populației indigene față de alegerea profesiilor - toate acestea fac imposibilă

completarea posturilor vacante pe piața muncii doar cu lucrători locali. Astfel că, transformările piețelor muncii care au avut loc deja în țările dezvoltate califică prezența lucrătorilor străini drept un element important al dezvoltării lor economice [17].

Remarcăm astfel, că migrația poate fi un motor al creșterii economice și al inovației și poate contribui în mod semnificativ la dezvoltarea durabilă și reducerea inegalităților atât în interiorul țărilor, cât și între acestea. Toate acestea sunt posibile în societățile capabile să gestioneze problemele sociale și să întărească coeziunea socială. Acolo unde se manifestă o coeziune socială scăzută în comunitate se creează condițiile preliminare pentru destabilizarea acestora cu însușirea tuturor riscurilor.

În esență, la nivelul comunităților receptoare, coeziunea socială presupune trei elemente principale:

- Acțiuni de combatere a inegalității, prin garantarea drepturilor de către autoritățile competente, dar și în cadrul coresponsabilității cu toate părțile interesate dintr-un teritoriu;
- Întărirea valorilor comune, bazată în principal pe recunoașterea reciprocă a alterității ca atuu. La nivel local, se face deseori referire la „locuirea împreună”;
- Implementarea unor mecanisme de participare politică pentru corectarea inegalităților de reprezentare.

Prin urmare, politicile de coeziune socială urmăresc de obicei să dezvolte egalitatea prin consolidarea competențelor individuale și colective, a acțiunilor sociale și a politicilor fiscale redistributive care ajută la reducerea inegalităților, dar și pun în aplicare acțiuni legate de cetățenie pentru a lucra asupra valorilor comune. Astfel, coeziunea socială se bazează pe capitalul social al indivizilor, adică pe capacitatea lor de a interacționa cu ceilalți în beneficiul societății în ansamblu. Această noțiune de capital social nu poate fi ignorată, însă, ea depinde de cadrele politice și sociale capabile să dezvolte relații la nivel de societate precum: relațiile sociale, de clasă, de gen și rasă, nivelul de protecție socială, pluralism și respect etc [18, p. 9-10].

De asemenea, este oportun să menționăm și faptul că coeziunea socială și dezvoltarea economică, favorabile incluziunii, sunt două concepte inseparabile care se completează reciproc. Prin urmare, într-o

țară în care dezvoltarea economică este mai incluzivă, este mai ușor ca și coeziunea socială să sporească. În același timp, pare mai ușor de implementat măsuri care să favorizeze o formă de creștere economică mai incluzivă într-o țară cu un nivel mai ridicat de coeziune socială. Coeziunea socială, în cele din urmă, este unul dintre factorii care permit creșterii economice să fie incluzivă. Cu toate acestea, aceeași relație se aplică și în direcția opusă. Deci, atunci când creșterea economică e mai puțin incluzivă, există riscul de a deteriora coeziunea socială, cu tot ceea ce presupune aceasta. În contextul respectiv, analiza coeziunii sociale a unei țări este esențială pentru a putea determina capacitatea acesteia de a face față provocărilor migraționale [19].

Concluzii

În concluzie, susținem afirmația potrivit căreia coeziunea socială este prezentată din ce în ce mai mult ca un remediu la toate provocările socio-economice ale societăților contemporane în care diversitatea culturală provine din fluxurile migratorii mixte [20].

La rândul său, fenomenul migrației devine o sursă a transformărilor sociale durabile atât în țările de destinație, cât și în țările de origine. Aceleași efecte se manifestă și pe nivele precum: cel al statului, al societății în ansamblu și al comunităților locale. Aceste transformări sunt cele care duc la formarea interdependenței migrației cu elementele coeziunii sociale. Cu alte cuvinte, prima reacție cu care trebuie să se intervină este „încadrarea” sau „incluziunea” migrantilor în structura economică și socială a societății, transformând migrația în normă de viață, atât statală, cât și individuală. În acest context, migrații sunt la fel de importanți pentru țările dezvoltate, care preiau forța de muncă în sectoarele economiei, ca și pentru propriile țări, unde trimit o parte semnificativă din banii câștigați în străinătate și contribuie astfel la reducerea sărăciei și menținerea stabilității sociale. Aceasta este o modestă descriere a interdependenței dintre coeziune socială și migrație.

Urmare a celor menționate, susținem că factorii de dezvoltare a coeziunii sunt punct de atracție pentru migrații, fie că e vorba de deplasare în interiorul unei țări, fie peste hotarele acesteia. Dar nu

excludem și faptul că o slabă coeziune socială constituie factor de respingere sau de generare a fenomenului migrațional.

De partea cealaltă a monedei insistăm că determinanții aspirațiilor de migrație se prezintă ca indicatori ai coeziunii sociale. Putem să ne referim în egală măsură la indicatorii economici și demografici, la cei sociali, culturali și politici. Spre exemplu, sărăcia, însoțită de salarii mici sau șomaj ridicat, pe de o parte, afectează coeziunea socială, iar pe de altă parte este un factor determinant al deciziei de migrație în speranța sporirii calității vieții și asigurării bunăstării.

În cele din urmă suntem de acord cu faptul că, pentru realizarea coeziunii sociale este necesară ridicarea standardelor legate de dezvoltarea socială și protecția mediului uman, sănătatea spirituală și morală și alte valori, principii și scopuri ale dezvoltării civilizaționale. În plus, este important să se pună în practică o administrație publică eficientă, care să reconcilieze interesele tuturor cetățenilor în cadrul unei abordări integrate a calității vieții și a dezvoltării prospere. Atunci când societatea și statul funcționează și se dezvoltă stabil, este firesc ca participarea cetățenilor la procesele de construire a statului să se realizeze în cea mai mare parte prin interacțiunea între ele și efortul pentru obiective comune de dezvoltare bazate pe principii sociale precum coeziunea, unitatea și solidaritatea socială [21].

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. World Health Organization (2022). Date accesate pe: <https://www.who.int/news-room/events/detail/2022/12/18/default-calendar/international-migrants-day-2022>
2. IOM. World Migration Report (2022). Accesibil pe: <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2022>;
3. Fundația Europeană de Formare. Fișă de țară privind migrația și competențele – Moldova (2021). Accesibil pe: <http://www.etf.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/>
4. Biroul Național de Statistică al RM. Populația și procesele demografice. Banca de date statistice 2021. Accesibil pe: <https://statbank.statistica.md/>
5. Mărginean I., Precupețu C. Calitatea vieții și dezvoltarea durabilă. Politici de întărire a coeziunii sociale. București: Institutul Național de Cercetări Economice, 2008, p. 17.

COEZIUNEA SOCIALĂ ÎN CONTEXTUL PROCESELOR MIGRAȚIONALE

6. Taran P. Economic migration, social cohesion and development: towards an integrated approach. Council of Europe, April 2009, pp. 21-22.
7. IOM. Integration and social cohesion: key elements for reaping the benefits of migration. Global Compact Thematic Paper, Integration and Social Cohesion, 2017. Accesibil pe:
https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbdl486/files/our_work/ODG/GCM/IOM-Thematic-Paper-Integration-and-Social-Cohesion.pdf
8. Farell G. Le bien-être de tous: objectif de la cohésion sociale, Tendances de la cohésion sociale, No. 20. Editions du Conseil de l'Europe, 2008, p. 15.
9. UNDP. Social cohesion and economic inclusion: situational assessment of Central America and the Dominican Republic, 2021, pp. 20-21. Accesibil pe:
<https://infosegura.org/sites/default/files/2023-03/Social-Cohesion-and-Economic-Inclusion.pdf>
10. Marinescu D. M. Influența migrației asupra securității societale în Uniunea Europeană. Conferința științifică internațională „Gândirea militară românească”, 2020, p. 127
11. Maldonado C. and others. Social cohesion and inclusive social development in Latin America: a proposal for an era of uncertainties. (LC/TS.2021/133/Rev.1), Santiago, Economic Commission for Latin America and the Caribbean (ECLAC)/ Spanish Agency for International Development Cooperation (AECID), 2022, pp. 15-26.
12. WORLD MIGRATION REPORT (2020). Migration, inclusion and social cohesion: challenges, recent developments and opportunities, 2020, pp. 190-191. Accesibil pe: <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2020-chapter-6>.
13. Social cohesion: inclusion and a sense of belonging in Latin America and the Caribbean. ECLAC, 2007, p. 16. Accesibil pe:
https://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/31966/1/S2007450_en.pdf;
14. Sagar S., Sommerville W., Ford R., Sobolewska M. The Impact of Migration on Social Cohesion and Integration. UK Border Agency, 2012.
15. UNITO. The development impact of migration in the countries of origin. Accesibil pe:
https://www.migrationineurope.unito.it/sites/www.migrationineurope.unito.it/files/Chapter%206%20The%20development%20impact%20of%20migration%20in%20the%20countries%20of%20origin_0.pdf
16. Prelipcean G. Migrația și euforia remitențelor. Implicații ale crizei economice actuale. In: Revista Sfera Politicii, Nr. 137, 2009. Accesibil pe:
<https://revistasferapoliticii.ro/sfera/137/art02-prelipcean.html>;

17. Alpaslan B., Kayaoglu A., Meckl J., Naval J. Economic Effects of Remittances on Migrants' Country of Origin. In book: *The Economic Geography of Cross-Border Migration*, 2021. Accesibil pe: https://www.researchgate.net/publication/347433815_Economic_Effects_of_Remittances_on_Migrants%27_Country_of_Origin
18. Abbad L., Fricaudet M. Social cohesion and intercultural and inter-religious dialogue. Lisbon, 2016, pp. 9-10.
19. Ibáñez J., de Fuster A. Social cohesion and inclusive growth: inseparable. CaixaBank Research, 2019. Accesibil pe: <https://www.caixabankresearch.com/en/economics-markets/activity-growth/social-cohesion-and-inclusive-growth-inseparable>
20. Gozdecka D. A., Ercan S. A., Kmak M. From multiculturalism to post-multiculturalism: trends and paradoxes. In: *J. Soc.* Nr. 50, 2014, pp. 51-64. doi: 10.1177/1440783314522191;
21. Умнова-Конюхова И., Алешкова И. Социальная сплоченность и социальное единство как гарантия внутреннего и внешнего мира и развития общества и государства. В: *Журнал Социальные и гуманитарные науки. Отечественная и зарубежная литература. Сер. 4, Государство и право: Реферативный журнал*, 2023. Accesibil pe: <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialnaya-splochennost-i-sotsialnoe-edinstvo-kak-garantiya-vnutrennego-i-vneshnego-mira-i-razvitiya-obschestva-i-gosuda>

ÎNCREDEREA ȘI COEZIUNEA SOCIALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA: DINAMICĂ ȘI INTERACȚIUNI

TRUST AND SOCIAL COHESION IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: DYNAMICS AND INTERACTIONS

Ion MOCANU, doctor în sociologie

<https://orcid.org/0000-0001-6423-0567>

Angela STAVER, cercetător științific

<https://orcid.org/0009-0009-5826-6681>

Summary

This article employs a secondary data analysis method, dynamically interpreting quantitative research on the topic, to examine Moldova's democratic development. It highlights both pessimistic and optimistic aspects, including contested nation-building processes, the influence of oligarchs, endemic corruption and state capture, and low trust in institutions. The study also discusses challenges in electoral democracy due to a lack of fair political competition and undemocratic practices. However, reasons for optimism emerge from the presence of political and media pluralism, progress in specific reform areas, and the active role of civil society. The European orientation of Moldova is considered crucial for its ongoing democratization, with the EU providing leverage for democratic reforms. The article emphasizes the need for incentives from the EU to support further democratic progress in Moldova.

Keywords: *democratic development, quantitative research, low trust, electoral democracy, political pluralism, civil society, European orientation.*

Coeziunea socială reprezintă unul dintre aspectele fundamentale pentru buna funcționare a unei societăți. Ea se referă la gradul de solidaritate, încredere și colaborare dintre membrii acesteia, iar instituțiile sociale joacă un rol crucial în stabilirea și menținerea acestui echilibru. Republica Moldova, ca orice altă societate, se confruntă cu provocări și

oportunități în ceea ce privește coeziunea socială. În acest context, încrederea în instituțiile sociale devine o componentă esențială pentru asigurarea stabilității și dezvoltării durabile a țării.

Republica Moldova a traversat o perioadă complexă de tranziție după obținerea independenței, iar această tranziție a avut un impact semnificativ asupra încrederii în instituțiile sociale. Procesele de democratizare, reformele economice și sociale, precum și schimbările profunde în structura socială au generat incertitudine și dezorientare în rândul populației. Încrederea în instituții precum guvernul, sistemul de justiție, partidele politice sau mass-media a fost afectată de factori precum corupția, ineficiența, manipularea politică și lipsa de transparență.

Încrederea în instituțiile sociale este esențială pentru consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova. O societate în care cetățenii au încredere în instituțiile-cheie beneficiază de o colaborare mai eficientă, solidaritate și stabilitate. Atunci când oamenii cred că instituțiile funcționează în mod corect și echitabil, se simt protejați și sprijiniți de către acestea. Încrederea în instituții creează un cadru favorabil pentru dezvoltarea economică, coeziunea comunitară și participarea civică activă.

Deși încrederea în instituțiile sociale din Republica Moldova a suferit unele scăderi, este important să identificăm și să înțelegem factorii care pot influența această încredere. Schimbarea percepțiilor și atitudinilor față de instituțiile sociale necesită intervenții sistematice și strategii de comunicare eficiente. Este important să se dezvolte și să se promoveze mecanisme de responsabilizare și transparență în cadrul instituțiilor, pentru a restabili încrederea și pentru a consolida coeziunea socială.

În acest articol, ne propunem să explorăm evoluția și impactul încrederii în instituțiile sociale din Republica Moldova, analizând factorii care influențează această încredere și identificând posibile soluții pentru a consolida coeziunea socială. Prin examinarea cercetărilor și analizând exemple relevante din alte țări, vom identifica bune practici și recomandări pentru a aborda provocările actuale și pentru a promova încrederea în instituțiile sociale în Republica Moldova.

Obiectivul nostru este de a sublinia importanța încrederii în instituțiile sociale pentru coeziunea socială în Republica Moldova și de a contribui la dezvoltarea unui cadru teoretic și practic care să încurajeze

ÎNCREDEREA ȘI COEZIUNEA SOCIALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA: DINAMICĂ

Încrederea și participarea civică activă în cadrul societății. Prin intermediul acestei analize, sperăm să aducem o contribuție semnificativă la înțelegerea și promovarea unui sistem instituțional robust și încrederea în acesta ca elemente esențiale pentru un viitor durabil și prosper al Republicii Moldova.

Dacă ne referim la conceptul de încredere în instituții sociale, acesta reprezintă o componentă esențială a coeziunii sociale și a stabilității unei societăți. Definiția și teoria încrederii au fost dezvoltate de-a lungul timpului de către numeroși cercetători din domeniul sociologiei. Potrivit lui Anthony Giddens, încrederea este „o creștere a certitudinii în relațiile sociale, bazată pe experiența anterioară și pe așteptările cu privire la comportamentul viitor al altor persoane” [4]. În concepția lui Niklas Luhmann, încrederea este „crearea și acceptarea riscurilor prin reducerea complexității comunicării” [7].

Cercetările sociologice au identificat mai mulți factori care influențează încrederea în instituții sociale. Una dintre teoriile predominante este teoria capitalului social dezvoltată de Robert Putnam, care evidențiază importanța relațiilor sociale și a rețelelor în construirea încrederii. Potrivit acestei teorii, participarea civică, interacțiunile sociale și sentimentul de apartenență la comunitate sunt factori cheie în dezvoltarea încrederii în instituții [10]. Într-o altă lucrare, Putnam explorează legătura dintre încrederea civică, participarea politică și performanța instituțiilor în Italia. Lucrarea oferă o analiză detaliată a capitalului social și a impactului acestuia asupra dezvoltării democrației, punând accent pe importanța legăturilor sociale în construirea încrederii. Putnam examinează cum relațiile sociale puternice și participarea civică activă contribuie la consolidarea încrederii în instituțiile sociale, facilitând astfel stabilitatea politică și funcționarea eficientă a democrației. Studiul său se bazează pe cercetări extinse în Italia și oferă o perspectivă importantă asupra modului în care capitalul social poate influența încrederea în instituții într-un context specific [11].

Diverse studii de caz și cercetători din sociologie au abordat tema încrederii în instituții sociale în diferite contexte sociale. De exemplu, studiul lui Ronald Inglehart și Pippa Norris despre încrederea în instituțiile

politice a arătat că nivelurile scăzute de încredere pot afecta participarea civică și stabilitatea politică [6].

Karen S. Cook analizează conceptul de încredere într-un context social mai larg. Ea explorează procesele și mecanismele care stau la baza încrederii și examinează consecințele sale în ceea ce privește cooperarea și interacțiunea socială. Cook examinează diverse perspective teoretice asupra încrederii și oferă o sinteză a cercetărilor din domeniu, evidențiind importanța încrederii în cadrul organizațiilor, comunităților și relațiilor interpersonale. Lucrarea sa oferă o înțelegere aprofundată a multiplelor dimensiuni ale încrederii și a factorilor care o pot influența [1].

Nan Lin examinează capitalul social și rolul acestuia în formarea încrederii și a relațiilor sociale. Cercetătorul propune o teorie a capitalului social care evidențiază importanța rețelelor sociale și a legăturilor puternice în dezvoltarea încrederii și a coeziunii sociale. Lin analizează modul în care capitalul social poate facilita cooperarea, schimbul de resurse și sprijinul reciproc între indivizi și comunități. Prin intermediul cercetărilor și exemplilor concrete, autorul subliniază importanța capitalului social în construirea unui cadru favorabil pentru încredere și interacțiune socială pozitivă [8].

Diego Gambetta explorează natura încrederii și modalitățile prin care aceasta poate fi construită sau distrusă în cadrul relațiilor de cooperare. Autorul investighează mecanismele psihologice și sociale care stau la baza încrederii și a cooperării sociale. Prin intermediul studiilor de caz și a analizei teoretice, Gambetta examinează factorii care influențează dezvoltarea încrederii și modalitățile în care aceasta poate fi erodată sau restaurată. Lucrarea sa aduce în discuție aspecte precum reciprocitatea, riscul moral și structura relațională în construirea încrederii și a cooperării [3].

Bo Rothstein analizează provocările și dilemele asociate încrederii și cooperării sociale în societățile contemporane. Lucrarea examinează conceptul de „capcane sociale” și impactul acestora asupra încrederii și solidarității sociale. Rothstein argumentează că existența unor structuri sociale defectuoase și a problemelor de coordonare pot duce la scăderea încrederii și la perpetuarea unor comportamente dăunătoare. Autorul evidențiază importanța unor instituții și politici publice eficiente în abordarea acestor capcane sociale și în promovarea încrederii în instituții [12].

ÎNCREDEREA ȘI COEZIUNEA SOCIALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA: DINAMICĂ

Pamela Paxton investighează declinul capitalului social în Statele Unite și impactul acestuia asupra încrederii și coeziunii sociale. Prin utilizarea mai multor indicatori și date empirice, autoarea examinează evoluția capitalului social în societatea americană și identifică posibile cauze ale declinului încrederii și angajamentului civic. Paxton oferă o analiză detaliată a schimbărilor sociale și politice care pot influența încrederea în instituții și propune modalități de revitalizare a capitalului social în Statele Unite [9].

Marc Hooghe și Dietlind Stolle, explorează relația dintre capitalul social și societatea civilă într-o perspectivă comparativă. Lucrarea adună contribuții ale mai multor autori care investighează rolul instituțiilor și al societății civile în generarea capitalului social în diverse contexte sociale și culturale. Hooghe și Stolle analizează modul în care instituțiile și acțiunile colective pot influența dezvoltarea încrederii și a cooperării sociale, oferind o perspectivă comparativă valoroasă asupra diversității practicilor și rezultatelor în diferite țări [5].

David L. Feldman și Karen Stenner, examinează relația dintre percepția amenințării și autoritarism în contextul politic. Autorii explorează cum anumite contexte sociale și politice pot duce la creșterea preferințelor pentru sisteme autoritare și scăderea încrederii în instituții democratice. Lucrarea abordează dinamica complexă dintre frica de amenințări și atitudinile autoritare, oferind o perspectivă psihologică și politică asupra încrederii și stabilității instituțiilor sociale [2].

Tom Tyler, investighează motivele care stau la baza conformității și respectării legii într-o societate. Autorul analizează relația dintre încrederea în justiție, procedurile legale și respectarea legii, argumentând că oamenii sunt mai predispuși să respecte legea atunci când percep instituțiile juridice ca fiind juste și legitime. Tyler evidențiază importanța încrederii în instituții și a procedurilor echitabile în promovarea conformității legale și a stabilității sociale [13].

Edna Ullmann-Margalit explorează procesul de emergență și evoluție a normelor sociale în cadrul interacțiunilor umane. Autorul examinează modul în care normele sociale sunt dezvoltate, acceptate și aplicate în diferite contexte sociale și culturale. Ullmann-Margalit analizează influența normelor sociale asupra încrederii, cooperării și coeziunii

sociale, oferind o perspectivă teoretică și analitică asupra importanței normelor în funcționarea instituțiilor sociale și în construirea unui cadru favorabil pentru încredere reciprocă [14].

Evoluția încrederii în instituțiile sociale este un subiect complex și interesant dacă o analizăm comparativ pentru societățile occidentale și est-europene. În acest context, vom analiza tendințele și factorii care au influențat încrederea în instituții în aceste regiuni, evidențiind diferențele și similitudinile. Occidentul, în general, a avut o tradiție îndelungată de încredere în instituțiile sociale, care s-a dezvoltat pe baza unor valori democratice, stat de drept și buna guvernare. În trecut, instituțiile sociale precum guvernul, justiția, poliția și mass-media au beneficiat de un nivel ridicat de încredere publică. Totuși, în ultimele decenii, s-a observat o tendință de scădere a încrederii în aceste instituții în multe țări occidentale. Această scădere poate fi atribuită unor factori precum crize economice, schimbări demografice, polarizarea politică și lipsa de transparență și responsabilitate din partea instituțiilor.

Pe de altă parte, Europa de Est a trecut printr-un proces de tranziție politică și economică semnificativă după prăbușirea Uniunii Sovietice. În perioada post-comunistă, încrederea în instituțiile sociale a fost influențată de mulți factori, inclusiv destrămarea vechilor structuri și instituții, corupția, instabilitatea politică și dificultățile economice. În această regiune există adesea o percepție generală că instituțiile sociale sunt slab dezvoltate, corupte și incapabile să răspundă nevoilor și așteptărilor cetățenilor. Cu toate acestea, în unele țări din Europa de Est, cum ar fi Polonia și Cehia, au avut loc îmbunătățiri semnificative în ceea ce privește încrederea în instituții, odată cu consolidarea democrației și integrarea în structurile europene.

Republica Moldova, de asemenea a trecut prin procesul de tranziție, cu provocări specifice. În perioada de după obținerea independenței, încrederea în instituțiile sociale a fost afectată de corupție, guvernări ineficiente, instabilitate politică și probleme economice persistente. Aceste aspecte au generat un nivel scăzut de încredere în instituții precum guvernul, justiția și poliția. De asemenea, factorii etnici și geopolitici au contribuit la polarizarea societății și la deteriorarea încrederii interetnice.

ÎNCREDEREA ȘI COEZIUNEA SOCIALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA: DINAMICĂ

În ceea ce privește comparația dintre Occident, Europa de Est și Republica Moldova, există câteva aspecte de luat în considerare. În primul rând, nivelurile inițiale de încredere în instituții sociale erau diferite, Occidentul având un nivel în general mai înalt. Cu toate acestea, atât Europa de Est, cât și Republica Moldova au avut șansa de a consolida încrederea în instituții pe măsură ce s-au făcut progrese în consolidarea democrației, respectarea statului de drept și lupta împotriva corupției. De asemenea, trebuie menționat faptul că încrederea în instituții nu este un concept static și poate varia în funcție de schimbările politice, economice și sociale. De exemplu, în unele țări occidentale, cum ar fi Germania și Danemarca, încrederea în instituții rămâne relativ stabilă sau chiar în creștere, în timp ce în alte țări, cum ar fi Statele Unite și Marea Britanie, s-a observat o scădere semnificativă în ultimii ani. Astfel, evoluția încrederii în instituțiile sociale în Occident, Europa de Est și Republica Moldova a fost influențată de o serie de factori specifici fiecărei regiuni. Schimbările politice, economice și sociale, corupția, transparența și responsabilitatea instituțiilor, precum și valorile culturale și democratice, au jucat un rol important în modelarea încrederii publice. Este important ca instituțiile sociale să se concentreze pe îmbunătățirea performanțelor, consolidarea statului de drept și creșterea transparenței pentru a câștiga și menține încrederea cetățenilor.

Societatea moldovenească se confruntă cu diverse probleme în ceea ce privește încrederea în instituțiile sociale. Aceste probleme pot fi înțelese și analizate dintr-o perspectivă sociologică, evidențiind factorii care afectează încrederea publică în instituții și contribuind la slăbirea coeziunii sociale. Unul dintre principalele obstacole în calea încrederii în instituțiile sociale din Republica Moldova este corupția sistemică. Corupția afectează multiple aspecte ale vieții sociale, de la administrația publică și justiție până la mediul de afaceri și educație. Corupția omniprezentă în procesele instituționale face ca cetățenii să își piardă încrederea în capacitatea acestor instituții de a servi interesele publice și de a promova buna guvernare. Un alt aspect important este instabilitatea politică și lipsa de continuitate a politicilor publice. Schimbările frecvente ale guvernelor și lipsa de predictibilitate în deciziile politice pot crea un sentiment de nesiguranță și pot afecta încrederea publică în capacitatea instituțiilor

politice de a acționa în interesul cetățenilor. De asemenea, există o preocupare în legătură cu nivelul de transparență și responsabilitate al instituțiilor sociale. Opacitatea în procesele decizionale și lipsa de răspuns din partea instituțiilor la nevoile și preocupările cetățenilor pot eroda încrederea în aceste instituții. Disparitățile sociale și economice sunt, de asemenea, o problemă majoră în Republica Moldova. Inechitățile sociale, sărăcia și lipsa de oportunități pot alimenta sentimentul de dezamăgire și frustrare în rândul cetățenilor, ceea ce poate afecta încrederea în instituțiile sociale responsabile de promovarea bunăstării și justiției sociale. Un alt aspect important este polarizarea etnică și politică în societatea moldovenească. Diferențele etnice și politice pot crea diviziuni și pot afecta încrederea reciprocă între grupuri. Problemele legate de integrarea minorităților etnice și de respectarea drepturilor acestora pot submina încrederea în instituțiile sociale responsabile de protejarea diversității și drepturilor omului. De asemenea, mass-media joacă un rol semnificativ stabilirea încrederii în instituțiile sociale. O media independentă și echilibrată este esențială pentru promovarea transparenței și responsabilității instituțiilor sociale. Accesul la informații corecte și verificabile și participarea cetățenilor în procesele de luare a deciziilor pot contribui la consolidarea încrederii în instituțiile sociale.

În ansamblu, societatea moldovenească se confruntă cu o serie de provocări în ceea ce privește încrederea în instituțiile sociale. Corupția, instabilitatea politică, lipsa de transparență și responsabilitate, disparitățile sociale și economice, polarizarea și mediul de comunicare sunt factori critici care influențează încrederea publică. Pentru a consolida încrederea în instituții, este nevoie de reforme profunde și de angajamentul autorităților în promovarea bunei guvernări, justiției și egalității sociale.

Tabelul 1. Comparația încrederii populației în instituții până la pandemia COVID-19, în timpul pandemiei și în perioada postpandemică

Instituția	Distribuția răspunsurilor cumulate „Foarte multă încredere” și „Oarecare încredere”			
	Decembrie 2019	Octombrie 2020	Iunie 2021	Noiembrie 2022
Guvern	27,8%	23,2%	18,5%	28,0%
Parlament	23,7%	15,5%	15,1%	24,3%
Președinte	42,2%	28,3%	47,0%	34,1%
Justiție	26,1%	19,0%	18,5%	17,7%
Armată	43,4%	45,7%	42,0%	26,9%
Biserică	73,0%	74,2%	72,6%	62,5%
Primărie	57,1%	55,1%	55,3%	55,6%
Partide politice	20,1%	11,3%	18,5%	16,5%
Bănci	38,0%	26,6%	32,9%	30,5%
Poliție	39,5%	41,0%	30,9%	36,4%
Mass-media	50,4%	40,4%	44,8%	43,3%

Sursa: Barometrul de Opinie Publică, decembrie 2019, octombrie 2020, iunie 2021, noiembrie 2022 n1=1187 r, n2=1124 r, n3=1161 r. n4=1132.

Pe baza datelor prezentate în *Tabelul 1*, se pot trage următoarele concluzii relevante:

1. Încrederea slabă în instituții: Tendința generală a încrederii în instituțiile sociale în Republica Moldova este una de scădere în perioada pre-pandemie, pandemie și postpandemie. Acest declin poate fi asociat cu o serie de factori sociologici și politici care au afectat relația dintre cetățeni și instituții.
2. Importanța percepției gestionării crizei: Încrederea în instituțiile guvernamentale, parlament și partidele politice a scăzut semnificativ în perioada pandemiei. Acest lucru poate fi explicat prin percepția publică a modului în care aceste instituții au gestionat criza și au răspuns nevoilor și așteptărilor cetățenilor.
3. Stabilitatea și încrederea în instituțiile tradiționale: Biserica și primăria au menținut un nivel relativ stabil de încredere în timpul

pandemiei și în perioada postpandemică. Aceasta poate fi asociată cu rolul pe care aceste instituții îl joacă în comunitate și cu stabilitatea lor în timp.

4. Impactul mediului socio-economic: Scăderea încrederii în bănci poate fi legată de impactul crizei asupra stabilității financiare și siguranței economice a cetățenilor. Aceasta evidențiază importanța factorilor socio-economici în formarea încrederii publice.
5. Rolul mass-mediei în informare: Încrederea în mass-media a scăzut ușor în timpul pandemiei, dar a rămas relativ stabilă în perioada postpandemică. Acest lucru subliniază importanța mass-mediei în furnizarea de informații corecte, transparente și echilibrate în timpuri de criză.

În ansamblu, datele din *Tabelul 1* arată o tendință generală de scădere a încrederii în instituțiile sociale în Republica Moldova, cu unele excepții în cazul instituțiilor tradiționale precum Biserica și primărie. Acest declin poate fi rezultatul unor factori socio-economici, politici și percepții legate de gestionarea crizei pandemice. Înțelegerea acestor aspecte sociologice și luarea în considerare a nevoilor și așteptărilor cetățenilor pot contribui la reconstruirea încrederii în instituțiile sociale și la creșterea coeziunii sociale în Republica Moldova.

Tabelul 2. Opinia respondenților privind direcția de dezvoltare a țării

Perioada	Direcția este bună	Direcția este greșită	Nu știu	Nu răspund
Decembrie 2019	23,9%	65,9%	9,5%	0,7%
Octombrie 2020	16,7%	75,1%	7,8%	0,3%
Iunie 2021	29,6%	63,9%	6,2%	0,3%
Noiembrie 2022	24,3%	65,8%	8,9%	1,0%

Sursa: Barometrul de Opinie Publică, decembrie 2019, octombrie 2020, iunie 2021, noiembrie 2022 n1=1187 r, n2=1124 r, n3=1161 r. n4=1132.

Tabelul 2 prezintă opinia respondenților cu privire la direcția de dezvoltare a țării în diferite perioade. Vom interpreta aceste date utilizând teoriile sociologice, pentru a analiza modul în care percepția asupra direcției de dezvoltare reflectă sentimentele și atitudinile generale ale populației față de guvernare, starea societății și nivelul de încredere în instituțiile sociale. Potrivit teoriei discontinuității sociale, un nivel ridicat al opțiunilor „Direcția este greșită” poate indica un sentiment general de nemulțumire și dezamăgire față de actuala guvernare și politică. *Tabelul 2* arată că în toate perioadele analizate, procentul celor care consideră că direcția este greșită este predominant, iar acest lucru poate sugera existența unor disfuncționalități în sistemul politic și societatea în ansamblu. Conform teoriei alienării sociale, un nivel crescut al opțiunilor „Nu știu” poate indica un sentiment de dezorientare și disconfort față de direcția de dezvoltare a țării. Observăm că procentul celor care declară că nu știu în ce direcție se îndreaptă țara este relativ mic în comparație cu opțiunile „Direcția este bună” și „Direcția este greșită”. Acest lucru poate indica o anumită conștientizare și interes în ceea ce privește evoluția țării, dar în același timp și o lipsă de claritate și certitudine în a formula o opinie fermă. Potrivit teoriei eficacității politice, nivelul opțiunilor „Direcția este bună” poate reflecta încrederea în capacitatea guvernului de a gestiona eficient problemele țării și de a aduce progres și dezvoltare. *Tabelul 2* arată că procentul celor care consideră că direcția este bună este relativ stabil în timp, cu mici fluctuații. Aceasta poate indica o anumită încredere în capacitatea guvernului de a aborda problemele societății și de a impulsiona dezvoltarea. Teoria socializării politice sugerează că opinia privind direcția de dezvoltare a țării poate fi influențată de factori precum educația politică și apartenența la grupuri sociale. Putem observa că, în general, procentul celor care consideră că direcția este bună sau greșită este mai mare decât procentul celor care declară că nu știu sau nu răspund. Acest lucru poate indica o anumită înțelegere și implicare politică a populației în evaluarea direcției de dezvoltare a țării.

Astfel, analiza datelor prezentate indică faptul că există o tendință dominantă de nemulțumire și dezaprobare față de direcția de dezvoltare a țării în rândul respondenților. Aceasta poate reflecta probleme și disfuncționalități în sistemul politic și societatea moldovenească. De asemenea,

nivelul relativ scăzut al opțiunii „Nu știu” poate indica o anumită conștientizare și interes în ceea ce privește evoluția țării. Interpretarea datelor în contextul teoriilor sociologice ne oferă o înțelegere mai profundă a percepțiilor și atitudinilor populației față de direcția de dezvoltare a Republicii Moldova.

Tabelul 3. Aprecierea direcției de dezvoltare în lume

	Direcția este bună	Direcția este greșită	Nu știu	Nu răspund
Decembrie 2019	35,4%	44,9%	18,9%	0,9%
Octombrie 2020	26,4%	54,1%	18,8%	0,7%
Iunie 2021	37,8%	50,6%	11,5%	-
Noiembrie 2022	18,7%	63,6%	16,2%	1,5%

Sursa: Barometrul de Opinie Publică, decembrie 2019, octombrie 2020, februarie 2021, iunie 2021 n1=1187 r, n2=1124 r, n3=1161 r. n4=1132.

Tabelul 3 reflectă atitudinile populației din Republica Moldova față de direcția în care se dezvoltă lumea în general. Vom examina mai jos modul în care percepția asupra direcției globale de dezvoltare reflectă sentimentele și percepțiile generale ale populației față de aspecte sociale, politice și economice. Potrivit teoriei deziluziei sociale, un nivel ridicat al opțiunilor „Direcția este greșită” poate indica un sentiment general de dezamăgire și nemulțumire față de modul în care lumea se dezvoltă. Observăm că în toate perioadele analizate, procentul celor care consideră că direcția este greșită este predominant și crește în timp. Acest lucru poate indica o deziluzie crescută față de evoluția globală și poate fi influențată de evenimente și tendințe negative la nivel internațional. Conform teoriei percepției mediatice, opiniile și atitudinile față de direcția globală pot fi influențate de media și de modul în care evenimentele și problemele sunt prezentate în mass-media. *Tabelul 3* arată că există o variație în percepțiile populației în timp, cu procente diferite pentru „Direcția este bună” și „Direcția este greșită”. Aceasta poate fi influențată de modul în care evenimentele internaționale sunt raportate și interpretate în mass-media din Republica Moldova. Potrivit teoriei polarizării sociale,

ÎNCREDEREA ȘI COEZIUNEA SOCIALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA: DINAMICĂ

nivelul opțiunilor „Nu știu” poate indica diviziuni și fragmentare în ceea ce privește percepția direcției de dezvoltare globală. Observăm că există un procent relativ scăzut de respondenți care declară că nu știu în ce direcție se dezvoltă lumea. Acest lucru poate indica o anumită polarizare și claritate în opiniile populației în ceea ce privește evoluția globală. Teoria societății informaționale sugerează că percepția asupra direcției globale poate fi influențată de accesul la informații și nivelul de educație. Putem observa că opțiunile „Nu știu” și „Nu răspund” au un procent scăzut în comparație cu opțiunile legate de direcția globală. Acest lucru poate indica o anumită informare și conștientizare în rândul respondenților cu privire la problemele globale și la direcția de dezvoltare. Putem atesta o deziluzie crescută și o percepție predominant negativă față de direcția în care se dezvoltă lumea în general în rândul populației din Republica Moldova. Aceste opinii pot fi influențate de mediul de reședință, sursele de informare în masă, precum și de evenimentele globale. De asemenea, observăm o anumită polarizare și o claritate relativă în percepțiile populației.

Potrivit teoriei sociologice a încrederii, încrederea în instituții se bazează pe percepția cetățenilor cu privire la competența, integritatea și responsabilitatea acestora în îndeplinirea funcțiilor lor sociale. Pandemia COVID-19 a adus provocări semnificative pentru instituțiile sociale, cum ar fi guvernul, sistemul de sănătate, mass-media și alte entități implicate în gestionarea crizei. Astfel, reacțiile și evoluția încrederii în aceste instituții pot fi analizate în lumina modului în care au gestionat pandemia și au răspuns nevoilor și așteptărilor cetățenilor.

Un exemplu relevant este reprezentat de scăderea încrederii în guvern în primele faze ale pandemiei, ceea ce poate fi explicat prin percepția unei gestiuni inadecvate a crizei sau a deciziilor politice controversate. Studii sociologice, precum cel realizat de Pamela Paxton, arată că încrederea în guvern poate fi afectată în perioade de criză sau în cazul unor decizii neadecvate luate de autorități [9]. Pe de altă parte, unele instituții precum sistemul de sănătate sau organizațiile non-guvernamentale implicate în furnizarea de asistență și sprijin în timpul pandemiei ar putea fi percepute ca fiind mai competente și mai încrezătoare în ochii cetățenilor. Cercetarea realizată de Marc Hooghe și Dietlind

Stolle, a evidențiat importanța societății civile și a organizațiilor neguvernamentale în promovarea încrederii și în întărirea legăturilor sociale [5].

Analiza dinamicii încrederii în instituțiile sociale în timpul pandemiei și în perioada postpandemică necesită o abordare multidimensională, care să țină cont atât de teoria sociologică a încrederii, cât și de contextul specific și de literatura sociologică relevantă. Această analiză poate oferi o înțelegere mai profundă a schimbărilor și tendințelor în percepția cetățenilor față de instituțiile sociale și poate contribui la identificarea măsurilor și strategiilor de îmbunătățire a încrederii în aceste instituții.

Analizând starea dezvoltării democratice în Republica Moldova, se pot trage concluzii atât pesimiste, cât și optimiste. În cadrul acestei analize, se evidențiază probleme structurale semnificative și diferite care afectează procesul de democratizare al țării. Un aspect important în înțelegerea acestor probleme este contestarea proceselor de construire a națiunii de către minorități, care nu sunt de acord cu locul și statutul lor în cadrul statului național emergent. Această contestare a condus la conflicte violente, mișcări secesioniste și, în cele din urmă, la apariția conflictului „înghețat” de pe Nistru.

Un alt aspect ține de lipsa unei distanțe rezonabile între elitele economice și cele politice în Republica Moldova. Apropierea de putere devine practic o condiție necesară pentru obținerea prosperității, iar oamenii foarte bogați reușesc adesea să-și transforme resursele economice în putere politică, devenind astfel oligarhi. Această realitate alimentează corupția și capturarea statului, care au devenit endemice în societatea moldovenească. Încrederea în instituțiile statului este destul de scăzută, iar publicul percepe în mod critic capacitatea guvernului de a furniza servicii publice și direcția generală a țării. De asemenea, instituțiile democrației electorale nu beneficiază deplin de încredere. Scepticismul față de democrația electorală este alimentat de absența unei concurențe politice loiale, de tendințele multor guvernări de a monopoliza controlul politic, de a hărțui și delegitima opoziția, de a aplica justiția selectivă și de a prelua controlul asupra celor mai influente instituții media, precum și utilizarea altor practici nedemocratice.

Totuși, există motive reale pentru optimism în ceea ce privește dezvoltarea democratică a Republicii Moldova. În ciuda tendințelor

ÎNCREDEREA ȘI COEZIUNEA SOCIALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA: DINAMICĂ

autocratice, țara a înregistrat niveluri relativ ridicate de pluralism politic și mediatic, precum și o competiție politică semnificativă. De asemenea, s-au realizat progrese importante în anumite domenii ale reformelor politice. Constituția în general respectă principiile democratice moderne, chiar dacă partidele de guvernământ tind să le adapteze intereselor lor politice. În ciuda propagandei și dezinformării promovate de grupuri și organizații anti-occidentale, democrația liberală rămâne modelul de referință pentru majoritatea actorilor politici. Societatea civilă, deși nu este încă suficient de înrădăcinată, este activă, relativ bine organizată și reușește să stabilească agende de reformă, influențând adesea deciziile politice. Cu toate că nu a reușit să dezvolte o rețea solidă de instituții intermediare, cum ar fi partide politice stabile sau asociații publice largi care să reprezinte și să susțină interesele diferitelor segmente ale societății, societatea civilă manifestă un potențial considerabil în promovarea valorilor democratice.

Dimensiunea europeană a fost un factor extrem de important în procesul de democratizare a Republicii Moldova. Chiar dacă există concurență între identitățile europene și eurasiatice, țara se consideră în cele din urmă europeană. Alegerea de a urma calea asocierii cu Europa, în ciuda riscurilor politice evidente, demonstrează angajamentul autentic al Republicii Moldova față de dezvoltarea în spirit european. Aceasta oferă Uniunii Europene o influență considerabilă, care a fost folosită pentru a încuraja guvernarea să efectueze reforme democratice sau să limiteze tendințele autocratice. În viitor, Uniunea Europeană poate avea un rol important în sprijinirea consolidării sistemului democratic în Republica Moldova, chiar dacă perspectiva de aderare este limitată în prezent.

Recomandări pentru îmbunătățirea încrederii în instituțiile sociale:

1. Parlament:

- Adoptarea și implementarea unor măsuri concrete pentru combaterea corupției și promovarea transparenței. Aceasta ar putea include crearea unui cadru legal puternic pentru prevenirea și pedepsirea corupției, implementarea unor politici de transparență financiară și de declarații de avere, și consolidarea mecanismelor de monitorizare și control.

- Este important ca parlamentarii să aibă o conduită etică și să se implice în activități de responsabilitate civică, astfel încât să inspire încredere în funcțiile lor legislative.
2. Guvern:
- Este necesară adoptarea unor politici publice coerente și stabile, cu obiective clare și măsurabile. Guvernul ar trebui să consulte și să implice cetățenii și societatea civilă în procesul de luare a deciziilor, asigurând astfel transparență și responsabilitate.
 - Promovarea bunei guvernări este esențială, incluzând transparența în procesele de achiziții publice, asigurarea accesului la informații relevante și crearea mecanismelor de responsabilitate pentru funcționarii publici.
3. Autoritățile Publice Locale:
- Implicarea cetățenilor în luarea deciziilor locale prin consultări publice și dialog participativ. Autoritățile locale trebuie să fie receptive la nevoile și preocupările comunităților și să ofere informații clare și accesibile despre deciziile și acțiunile lor.
 - Este important să existe transparență în administrarea resurselor publice la nivel local și să se dezvolte mecanisme de responsabilitate pentru asigurarea utilizării corecte și eficiente a acestora.
4. Organele ocrotirii normelor de drept:
- Consolidarea independenței și integrității sistemului judiciar este esențială pentru a asigura aplicarea legii în mod imparțial și echitabil. Este important să se evite influențele politice și să se consolideze mecanismele de control intern și extern asupra sistemului judiciar.
 - Promovarea accesului la justiție și asigurarea unui proces judiciar echitabil și transparent sunt aspecte cruciale pentru a câștiga încrederea publică în organele ocrotirii normelor de drept.

ÎNCREDEREA ȘI COEZIUNEA SOCIALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA: DINAMICĂ

5. Mass-media:

- Asigurarea libertății presei și a independenței jurnaliștilor este fundamentală pentru o informare corectă și obiectivă. Este important ca mass-media să se angajeze în practici etice și să evite manipularea informațiilor și dezinformarea.
- Promovarea diversității de voci și perspectivelor în media, precum și implicarea mass-mediei în educația civică și informarea responsabilă, pot contribui la creșterea încrederii publice în acest sector.

6. Societatea Civilă:

- Implicarea activă în monitorizarea și supravegherea instituțiilor sociale pentru a promova transparența și responsabilitatea.
- Crearea unor platforme de dialog și cooperare între instituții și societatea civilă pentru a construi încredere reciprocă și a aborda problemele comune.

7. Educație și Cultură:

- Promovarea unei educații de calitate care să dezvolte încrederea în instituții și să cultive valorile democratice și participarea civică.
- Susținerea diversității culturale și promovarea dialogului intercultural pentru a consolida coeziunea socială.

8. Sectorul Privat:

- Promovarea eticii și responsabilității sociale în afaceri, contribuind astfel la construirea unei reputații pozitive și încrederii publice în sectorul privat.

Aceste recomandări acoperă domenii-cheie pentru consolidarea încrederii în instituțiile sociale din Republica Moldova. Implementarea lor necesită angajament și cooperare între instituțiile guvernamentale, societatea civilă și cetățeni. Este important să se creeze un mediu propice pentru construirea încrederii reciproce și pentru asigurarea unei guvernări transparente, responsabile și orientate spre nevoile și interesele cetățenilor.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Cook K. S., Hardin R., Levi M. Cooperation without trust? Russell Sage Foundation, 2005.
2. Feldman D. L., Stenner K. Perceived threat and authoritarianism. In: *Political Psychology*, Nr. 18 (4), 1997, pp. 741-770.
3. Gambetta D. Trust: Making and breaking cooperative relations. Basil Blackwell, 1988.
4. Giddens A. *The Consequences of Modernity*. Stanford, CA: Stanford University Press, 1990.
5. Hooghe M., Stolle D. (Eds.). *Generating social capital: Civil society and institutions in comparative perspective*. Palgrave Macmillan, 2003.
6. Inglehart R., Norris P. The developmental theory of the gender gap: Women's and men's voting behavior in global perspective. In: *International Political Science Review*, Nr. 21 (4), 2000, pp. 441-463.
7. Luhmann N. *Trust and Power: Two Works by Niklas Luhmann*. Chichester, UK: Wiley, 1979.
8. Lin N. *Social capital: A theory of social structure and action*. Cambridge University Press, 2001.
9. Paxton P. Is social capital declining in the United States? A multiple indicator assessment. In: *American Journal of Sociology*, Nr. 105 (1), 1999, pp. 88-127.
10. Putnam R. D. *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York, NY: Simon & Schuster, 2000.
11. Putnam R. D. *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy*. Princeton University Press, 1993.
12. Rothstein B. *Social traps and the problem of trust*. Cambridge University Press, 2005.
13. Tyler T. R. *Why people obey the law*. Princeton University Press, 2006.
14. Ullmann-Margalit E. *The emergence of norms*. Oxford University Press, 2002.

MASS-MEDIA ȘI COEZIUNEA SOCIALĂ: CARTOGRAFIEREA MARJEI PENTRU REZILIENȚA SOCIALĂ

THE MASS-MEDIA AND SOCIAL COHESION: MAPPING THE MARGIN FOR SOCIAL RESILIENCE

**Tatiana SPĂȚARU, *doctor habilitat în sociologie,*
*conferențiar universitar***

<https://orcid.org/0000-0002-6397-6735>

Summary

The content of the article focuses on theoretical-empirical analysis of the correlation between the media and the social cohesion. The theoretical approach has as support innovative ideas in defining and interpreting the concept of social cohesion, understanding the potential of the media in building social cohesion. The methodology of researching the connection between the media and social cohesion is presented. The empirical data analysis is based on the quantitative-qualitative sociological study.

The results of the research show that the mapping of the media processes ensure the proper understanding of the needs for a better organization of the mass media in order to promote and implement the concept of social cohesion. The corroboration of empirical data comes to justify the hypothesis, according to which the media sources have an important potential in the formation of a cohesive society.

Keywords: *media, social cohesion, margin mapping, social resilience.*

Argumentarea temei de cercetare. Coeziunea socială este un concept care a secundat evoluția societății umane. Omenirea întotdeauna a fost preocupată de modalitatea de a-și ordona conviețuirea comunitară. În condițiile când societățile contemporane au experimentat o serie de transformări fundamentale, care au condus spre niveluri ridicate de șomaj pe termen lung, inegalitate în creștere și fragmentare, migrații masive și conflicte hibride, coeziunea socială este văzută drept o soluție durabilă din punct de vedere social. Atât la nivel global, cât și regional, național și

local se produc transformări structurale, care provin ca urmare a integrării în economia mondială, totodată oferindu-se o serie de oportunități fără precedent pentru a consolida coeziunea socială. Politicile moderne identifică noi resurse care pot deveni disponibile prin investirea în dezvoltarea socială, precum îmbunătățirea sistemului de sănătate, educație, protecție socială, diversitate etnică și lingvistică.

Pentru ca o societate să performeze, membrii acesteia au nevoie de cooperare. Oamenii trebuie să aibă încredere în guvern, iar guvernele să aibă capacitatea de a conlucra împreună, împărtășind idealuri, aspirații, motivând întreaga societate spre dezvoltare. Atunci când încrederea socială erodează semnificativ, societățile nu reușesc.

Înțelegerea mecanismului de funcționare a coeziunii sociale în societatea moldovenească determină descompunerea conceptului în componente măsurabile și comparabile cu indicatori extrași din cercetările sociologice internaționale și naționale, inclusiv alte date științifice relevante. Componenta mass-media oferă o platformă majoră pentru construirea și modelarea coeziunii sociale. De natura relațiilor care se formează între mass-media și puterea politică, cuplate de respectarea valorilor etice de către jurnaliști, depind contururile pe care le ia coeziunea socială. Este cert faptul că pentru materializarea coeziunii sociale, ca aceasta să devină o realitate obișnuită, este extrem de important ca toate sursele mass-media să fie echilibrate, participative și obiective.

Metodologia cercetării științifice. Rezultatele cercetării sociologice, expuse în prezentul compartiment, sunt parte componentă a proiectului instituțional: 20.80009.1606.13 „Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierei de Uniunea Europeană”, realizat pe parcursul perioadei 2020-2023 în cadrul Centrului Sociologie și Psihologie Socială, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice. Pe parcursul perioadei de derulare a proiectului spectrul de abordări a dimensiunii mass-media ca parte componentă a coeziunii sociale include definirea aparatului categorial, stabilirea spectrului teoriilor generale și referențiale, identificarea practicilor de aplicare a metodologiilor de cercetare, adaptarea instrumentelor sociologice la obiectul și subiectul de cercetare, formularea indicatorilor de măsurare, enunțarea întrebărilor de cercetare. Avându-se la bază abordările

teoretico-empirice sunt construite explicații pe dimensiunile cadrului conceptual și metodologic al proceselor mediatice în efortul de a modela o societate coezivă. Intrându-se în esența coeziunii sociale, se explică dimensiunea contribuției surselor mass-media la formarea coeziunii sociale.

Conținutul prezentului articol se concentrează pe analiza teoretico-empirică a corelației dintre mass-media și coeziunea socială, cartografiindu-se marja pentru reziliența socială. Spațiul public al comunicării este locul unde se intersectează interesele la nivel macro, mezzo și micro social. Procesele care se produc în cadrul societății au impact de diviziune sau coeziune a relațiilor sociale. Performanța mass-mediei constă în capacitatea acesteia de a construi și modela aceste legături, de a reduce disparitățile, de a exclude fragmentarea etnică, lingvistică, religioasă; a scădea din marginalizare, stereotipuri, demoralizare și demobilizare, inegalitate.

Abordarea teoretică se concentrează pe ideile inovative în definierea și interpretarea conceptului de coeziune socială, înțelegerea potențialului mass-mediei în construirea coeziunii sociale. Este expusă metodologia cercetării conexiunii dintre mass-media și coeziunea socială. Analiza empirică are la bază studiul sociologic cantitativ-calitativ și interpretarea datelor empirice. Rezultatele cercetării demonstrează că cartografierea proceselor mediatice asigură înțelegerea corespunzătoare a necesităților pentru o mai bună organizare a mass-media în vederea promovării și implementării conceptului de coeziune socială. Coroborarea datelor empirice vin să justifice ipoteza, potrivit căreia sursele mass-media dispun de un potențial important în formarea unei societăți coezive.

Cartografierea proceselor mediatice, realizată în actualul studiu, dă posibilitate de a identifica distinct procesele complexe și interrelaționale. Aplicarea cartografierii mărește gradul de înțelegere a aportului pe care îl poate aduce mass-media la construirea unei societăți coezive. Cartografierea proceselor se concentrează pe rezultat, asigurându-se înțelegerea corespunzătoare a necesităților pentru o mai bună organizare a mass-mediei în vederea promovării și implementării conceptului de coeziune socială și înțelegerea potențialului acesteia ca mecanism al rezilienței sociale.

Reziliența socială/comunitară alături de reziliența fizică, mintală, emoțională și capacitatea de adaptare reprezintă subiecte inovative de cercetare. Reziliența socială este definită drept capacitatea grupurilor de a se recupera în situații dificile. Oamenii la nivel de comunitate trebuie să aibă capacitatea de a coopera împreună pentru a rezolva problemele care afectează atât individual, cât și colectiv. Pe măsura amplificării problemelor comunitare ca rezultat al schimbărilor climatice, a extinderii conflictelor hibride, a creșterii inegalității se impune necesitatea înțelegerii conexiunii dintre noțiunile abordate și cum acestea împreună pot conduce spre o durabilitate a coeziunii sociale.

Rezultatele empirice ale cercetării prezintă două serii de date cantitative și calitative, unele dintre acestea fiind analizate în aspect comparativ. Cercetarea cantitativă are la bază aplicarea în teren a chestionarului sociologic. Studiul cantitativ este realizat în luna martie 2023, pe un eșantion de 1242 respondenți din 79 de localități din Republica Moldova, cu o marjă de eroare +/- 2,8%. Eșantionul este reprezentativ pentru populația adultă a Republicii Moldova, în funcție de mediul de reședință, sex, vârstă, nivel de educație, regiune geografică. Fapt care permite extrapolarea rezultatelor cercetării asupra întregii populații a Republicii Moldova. Cercetarea calitativă a fost desfășurată sub formă de 11 focus grupuri, realizate în diferite regiuni ale republicii, în perioada 04-17 martie 2023. Drept instrument de lucru a servit ghidul de interviu, întrebările fiind structurate în funcție de scopul și obiectivele proiectului instituțional. Rezultatele studiului empiric, realizat în 2023 în Republica Moldova, sunt coroborate cu datele obținute de *Centre for Sustainable Peace and Democratic Development (SeeD)* în 2022.

Conceptualizarea coeziunii sociale. Coeziunea socială este un concept cu multiple definiții și utilitate în dezvoltarea comunitară. Conceptul de coeziune socială are scopul de a se asigura că toți cetățenii, fără discriminare și în condiții de egalitate, au acces la drepturile sociale și economice fundamentale. De la apariția termenului și intrarea acestuia în circuitul științific, s-a acumulat o valoroasă bibliografie în domeniu. Referențialul bibliografic identifică eforturile investigative de aplicabilitate a conceptului la nivel global, regional, național și local. Pe măsura dezvoltării conceptului s-a elaborat o serie de indicatori, ce au fost utilizați

pentru măsurarea coeziunii sociale. Accelerarea interdependenței globale din ultimele decenii a favorizat interesul pentru studiile de caz pe diferite țări și compararea acestora pe anumiți indicatori ai coeziunii sociale. Necesitatea de a vedea în perspectivă dinamica indicatorilor coeziunii sociale determină apariția pronosticurilor, care devin tot mai solicitate. Studiile care vin din diferite regiuni ale globului, explorează zone și măsoară indicatori cu impact semnificativ asupra coeziunii sociale.

Cercetările recente asupra coeziunii sociale se realizează pe diferite regiuni geografice în aspect comparativ, iar explicațiile intră în esența coeziunii sociale la nivel global, regional, național și local. Dimensiunile la nivel de analiză includ: dimensiunea pe orizontală (între indivizi/între grupuri) și dimensiunea pe verticală (între indivizi și instituții/între grupuri și instituții). Principalele elemente componente în studierea coeziunii sociale sunt: încredere, relații intergrup, identitate/sentimentul de apartenență, participare, egalitate/inegalitate, orienta-re spre binele comun, solidaritate, valori comune, cooperare.

Coeziunea socială are la bază trei piloni: *capitalul social*, *mobilitatea socială* și *incluziunea socială*. Conceptul de capital social își face prezența în circuitul științific spre sfârșitul anilor '80 ai sec. XX-lea, datorită contribuției autorilor P. Bourdieu [1], R. S. Burt [2], J. S. Coleman [3], F. Fukuyama [4], N. Lin [5], R. D. Putnam [6], B. Cornwell [7] și alții. Capitalul social fiind înțeles drept motivul din spatele diferitor sisteme, unde cetățenii împărtășesc valori, norme, încredere. Toate acestea fiind esențiale în procesul conexiunii sociale și atingerii obiectivelor comune.

Mobilitatea socială este un concept-cheie în sociologie și se referă la mișcarea unui individ în ierarhia structurii sociale. Mișcarea sa poate fi ascendentă sau descendentă, în funcție de poziția ocupată în straturile sociale și clasa socială. Mobilitatea socială și stratificarea socială sunt două concepte derivate, care își găsesc explicație în lucrările lui D. B. Grusky [8], H. Kerbo [9], J.Scott [10], J. Turner [11] și alții.

Incluziunea socială se referă la gradul de participare a unui individ în societate, cu referire la cei dezavantajați sau care au nevoie de amplificare pentru a fi auziți. Identificăm un spectru destul de extins de abordări, în funcție de vârstă, dizabilitate, activitățile desfășurate, minorități etnice și lingvistice, emigranți/imigranți, altele. Incluziunea socială

este studiată alături de excluziunea socială. Conceptele sunt explicate în lucrările autorilor D. Allman [12], F. Bowring [13], D. Byrne [14], J. Davies [15] și alții.

În timp, coeziunea socială a devenit un important obiectiv public în multe țări. În pofida faptului că este un concept încă evaziv, cu multiple încercări de a-i da o definiție clară, treptat se profilează viziunea potrivit căreia coeziunea socială este o condiție prealabilă pentru succesul economic și pentru o democrație funcțională. Mai multe organizații internaționale, precum ar fi Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE), Banca Mondială (BM), Consiliul Europei (CE), Uniunea Europeană (UE), Asociația Națiunilor din Asia de Sud-Est (ASEAN), inclusiv centre de cercetare specializate în analiza și măsurarea coeziunii sociale, precum sunt Bertelsmann Stiftung, Centre for Sustainable Peace and Democratic Development (SeeD), German Institute of Development and Sustainability (IDOS), Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ), Afrobarometer și altele, apreciază coeziunea socială drept un indicator important al prosperității și al calității vieții [16].

Abordări inovative ale coeziunii sociale. O direcție inovativă de valorificare a conceptului de coeziune socială este dat de Forumul economic mondial de reuniune anuală din Davos la 16-20 ianuarie 2023. De data aceasta, discuțiile s-au derulat sub genericul „Cooperează într-o lume fragmentată”. S-a constatat că lumea de azi este la un punct de inflexiune critică. Iar numărul mare de crize în curs de desfășurare solicită acțiuni colective. Într-o lume fragmentată, găsirea de soluții la problemele interconectate este o provocare. În acest sens se necesită lideri la nivel mondial, capabili de a coopera și de a asigura un viitor mai bun pentru toată lumea. Promovarea coeziunii sociale între societăți este o modalitate cheie de a stimula cooperarea și de a construi încredere.

O modalitate eficientă pentru lideri este să abordeze aceste provocări prin promovarea coeziunii sociale în cadrul și între societăți. Construirea coeziunii sociale, prin legături și conexiuni într-o comunitate, este esențială pentru consolidarea încrederii, cooperării și a rezilienței. Încurajând un sentiment de incluziune și de apartenență, de coeziune socială, se poate ajuta la reducerea conflictelor, la promovarea stabilității

și a permite comunităților să lucreze împreună pentru a atinge obiective comune.

În vederea abordării provocărilor globale și fragmentării lumii moderne, liderii pot construi coeziunea socială prin următoarele trei moduri: *încurajarea dialogului și înțelegerii, prioritatea colaborării și cooperării, investirea în educație și formare*. Aceste eforturi sunt considerate critice pentru abordarea provocărilor complexe cu care se confruntă lumea de azi și care să permită comunităților să lucreze împreună pentru a depăși fragmentarea [17].

Încurajarea dialogului și înțelegerii are un rol esențial în stimularea coeziunii sociale, ajutând la crearea unui sentiment de scop comun și unitate, care poate inspira acțiunea pentru a îmbunătăți starea lumii. Construirea acestor necesare punți de legătură între diferite grupuri și stimularea încrederii între acestea este posibilă atunci când liderii vor crea un mediu deschis în care oamenii din diferite medii pot face schimb de idei și opinii [17].

Prioritatea de colaborare și cooperare este o modalitate prin care liderii, dacă vor lucra împreună, pot aborda mai bine provocările globale și crea soluții. În acest sens, liderii pot aborda probleme complexe semnificative, care pentru indivizi sau instituții este dificil să se ocupe de ele pe cont propriu [17].

Investirea în educație și formare înseamnă furnizarea de oameni cu cunoștințe și abilități de care au nevoie pentru a prospera într-o lume, care se schimbă rapid, și poate ajuta pentru a construi o mai mare coeziune socială și o elasticitate mai mare a societății. Investițiile în educație și oportunități de formare, precum și sprijinirea învățării pe tot parcursul vieții, poate ajuta la dezvoltarea abilităților de gândire critică și cunoștințe inovative, promovând înțelegere și respect între diverse grupuri sociale [17].

Un mesaj-cheie al acestui forum este că conducerea politică poate fi un facilitator al coeziunii sociale. Aceasta fiind esențială în construirea rezilienței sociale și eliminării surselor de tensiune în socium. Mesajele care provin de la politicieni, de asemenea, au misiunea de a influența opiniile și de a forma atitudinile publice, prin aceasta contribuind la o mai bună coeziune socială.

Fundația germană Bertelsmann Stiftung este cunoscută pentru abordările sale inovative, stimularea dezbaterilor și oferirea unor impulsuri pentru schimbarea socială. Inițiativele fundației se axează nu numai pe generarea soluțiilor, dar și pe oferirea unui vector de orientare.

Bertelsmann Stiftung a inițiat proiectul *Social Cohesion Radar* în scopul de a încuraja cercetarea și a promova o dezbatere publică. Metodologia propusă măsoară coeziunea socială, asigurându-se astfel o mai bună înțelegere a tendințelor societale. Este prima experiență când se prezintă date empirice și se compară indicatorii coeziunii sociale pe regiunile asiatice.

Conceptul coeziunii sociale, dezvoltat de Bertelsmann Stiftung, este raportat la modul în care membrii unei comunități conviețuiesc împreună. O societate coezivă se caracterizează prin relații sociale rezistente, emoționalitate pozitivă, conexiuni stabile între membrii comunității și un accent pronunțat asupra bunului comun. Studiile recente, incluse în seria de publicații *Social Cohesion Radar*, constată că societățile moderne se bazează nu pe solidaritate prin asemănare, ci pe solidaritate prin diversitate și interdependență reciprocă. Prin urmare, societățile moderne au nevoie de o formă incluzivă de coeziune socială. Acest lucru nu numai că acceptă o multitudine de stiluri de viață și identități etnice și lingvistice, dar le consideră drept o forță capabilă de a construi o societate coezivă.

Coeziunea socială este văzută ca un subiect de o importanță în creștere într-un rapid proces de globalizare mondială. Coerența structurii sociale a devenit în multe țări o politică majoră, o dimensiune țintă. În ultimele două decenii, atât în mediul academic, cât și în discursul politic, se constată o atenție deosebită acordată coeziunii sociale. Presupunerea pornește de la faptul că societatea modernă devine slăbită ca urmare a efectelor de modernizare și de globalizare sau cel puțin, ar putea fi. Prin urmare, coeziunea socială este văzută de multe guverne, organizații supranaționale și internaționale, organizații neguvernamentale, grupuri de reflecție și alți actori ai societății civile ca un obiectiv important pe dimensiunea politici [18].

În pofida acestui interes în creștere pentru coeziunea socială, totuși se cunoaște foarte puțin despre condițiile specifice care ar promova

sau submina coeziunea socială, punctele slabe sau efectele directe și indirecte. În acest sens, Bertelsmann Stiftung concepe *Social Cohesion Radar* drept un instrument de măsurare a dimensiunilor multiaspectuale ale coeziunii sociale. Coeziunea socială este înțeleasă ca fiind gradul în care „sentimentul de comuniune” se manifestă într-o comunitate de oameni, dintre care încrederea este o componentă esențială.

Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE) dezvoltă ansamblul indicatorilor coeziunii sociale: satisfacția de viață, încredere, comportament social, suicid, votare [19]. OCDE a susținut realizarea studiilor pe consolidarea coeziunii sociale în SUA, Mexic, Chile, Coreea, Japonia, China, Vietnam, Austria, Germania, Franța, Luxemburg, Grecia, Kosovo, Serbia, Albania, Bosnia și Herțegovina, Macedonia de Nord. Studiile acoperă asemenea necesități precum: instrumente de politici pentru creșterea economică și coeziunea socială; ocuparea forței de muncă; completivitatea regională, completivitatea orașului; familii cu venituri reduse; îmbunătățirea sănătății; populațiile de imigranți etc. Coeziunea socială este văzută drept o agendă comună a guvernelor, prin care vor aborda deficiențele sociale și vor construi societăți durabile.

Banca Mondială dezvoltă strategiile sale pe coeziune și solidaritate socială. Contextul este determinat de faptul că aproximativ două miliarde și jumătate de oameni din lume sunt extrem de săraci, trăiesc în țări afectate de fragilitate, de conflict și violență. Se estimează că până în 2030 aproximativ două treimi din populație va fi extrem de săracă și va trăi în țări afectate de fragilitate, de conflict și violență. Conflictelor au tendința de a deveni din ce în ce mai complexe și a se extinde pe o durată de timp mai îndelungată.

Se apreciază că coeziunea socială este din ce în ce mai recunoscută, în politică și discuțiile academice, ca un important determinant al capacității comunităților de a absorbi șocurile. Operaționalizarea lecțiilor învățate cu referire la coeziunea socială sunt reflectate în cele 26 de documente [20], care oferă orientări și instrumente pentru conceptualizarea și măsurarea coeziunii sociale, și comentarii la probele existente bazate pe ceea ce funcționează pentru a consolida coeziunea socială.

Raportul recent publicat *Social Cohesion and Forced Displacement: A Synthesis of New Research* [21] reprezintă o sinteză de studii despre

modul cum pot fi prevenite conflictele sociale prin promovarea coeziunii sociale. Bazat pe examinarea unei varietăți geografice de țări și diverse metodologii aplicate, raportul explică cum investițiile pot reduce inegalitățile, atenua tensiunile sociale și promova coeziunea socială între și în cadrul populațiilor strămutate și comunităților gazdă.

Consiliul Uniunii Europene apreciază politica de coeziune drept una dintre cele mai eficiente și importante. În contextul crizelor din ultimii ani coeziunea socială s-a dovedit a fi un mecanism eficient de a răspunde la provocări și de a asigura recuperarea echilibrată. Se concentrează pe faptul cum politica de coeziune poate fi combinată cu alte instrumente ale UE pentru a reduce disparitățile de dezvoltare și a spori reziliența; cum pot nevoile diferite ale fiecărei regiuni și teritorii să fie abordate în mod corespunzător prin punerea în aplicare a fondurilor în beneficiul cetățenilor [22].

Asociația Națiunilor din Asia de Sud-Est (ASEAN) dezvoltă o capacitate sporită de a răspunde eficient provocărilor și a profita de oportunități. Implementează politicile sale de coeziune pe următoarele domenii: securitatea comunitară, comunitatea economică, comunitatea socio-culturală și inițiativele cross-sectoriale. Prin documentele emise dezvoltă angajament, participare și responsabilitate comunitară; promovează: *comunitatea incluzivă* prin calitatea vieții, accesul echitabil la oportunități, protejarea drepturilor omului; *comunitatea durabilă* prin dezvoltarea socială și protecția mediului; *comunitatea puternică* cu o capacitate sporită de a se adapta și a răspunde la schimbările sociale, economice, climatice, vulnerabilități, dezastre și alte noi provocări; *comunitate dinamică și armonioasă*, conștientă și mândră de identitatea națională și patrimoniul cultural [23].

The German Institute of Development and Sustainability dezvoltă cercetările interdisciplinare la nivel global. Un segment al preocupărilor științifice ține de explorarea efectelor globalizării asupra coeziunii sociale; cum conflictele armate afectează coeziunea socială; coeziunea socială în vremuri de strămutare forțată; consolidarea coeziunii sociale în zonele de conflict; factorii determinanți ai coeziunii sociale; măsurarea coeziunii sociale în Africa și alte aspecte. În baza unor paneele estimative demonstrează că nivelurile de educație, dimensiunea calitativă a guvernului,

globalizarea și dezvoltarea economică în mod semnificativ au efecte pozitive pe cele mai multe dimensiuni ale coeziunii sociale. În schimb, inflația, corupția și inegalitatea veniturilor sunt în detrimentul coeziunii sociale [24].

The Social Cohesion Hub este o platformă de partajare a cercetărilor realizate în domeniul coeziunii sociale la nivel internațional. Sunt sistematizate diferite definiții și conceptualizări ale coeziunii sociale; metodologii de măsurare, evaluare și monitorizare; făcute conexiuni cu site-urile care oferă date originale. În biblioteca hub-ului se poate face uz de textele lucrărilor științifice, rapoarte de cercetare, alte publicații la temă. Compartimentul proiecte reflectă mai multe inițiative de cercetare ce au scopul de a consolida și aprofunda coeziunea socială. Harta interactivă identifică țările și proiectele în derulare la nivel internațional [25].

Reiterând în baza abordărilor inovative în cercetarea coeziunii sociale, constatăm un efort investigativ derulat la nivel internațional, regional, național și local. Informația acumulată demonstrează cum în pofida vulnerabilităților inerente, unele state reușesc să-și îmbunătățească indicatorii coeziunii sociale. Preocupările cercetătorilor pentru coeziunea socială decurg dintr-o accelerare a interdependenței globale și necesitatea de a explora și compara multitudinea de experiențe existente în consolidarea și aprofundarea coeziunii sociale.

Dinamica coeziunii sociale pe dimensiunea mass-media. *The Social Cohesion and Reconciliation (SCORE) Index* este dezvoltat în Cipru de către Centre for Sustainable Peace and Democratic Development (SeeD), finanțat de USAID. Conceptul Index-ului SCORE se inspiră din mai multe discipline științifice, cum ar fi sociologie, psihologie, relații internaționale și studii de securitate. Index-ului SCORE oferă o imagine clară asupra coeziunii sociale și reconcilierii, pentru diferite grupuri și, de asemenea, pentru diverse categorii demografice în cadrul acestor grupuri. Este suficient de flexibil pentru a încorpora noile descoperiri de cercetare în context local, regional și mondial. Metodologia aplicată oferă soluții pentru consolidarea coeziunii sociale. Colectarea și interpretarea datelor furnizează cunoștințe noi, care au impact pentru politicile și programele guvernelor naționale și ale organizațiilor internaționale.

Index-ul SCORE este un instrument proiectat pentru măsurarea coeziunii sociale și reconciliere, ca doi indicatori de pace în societățile multietnice. Index-ul SCORE este explorat în baza următoarelor țări: Armenia, Afganistan, Bosnia-Herțegovina, Cipru, Coasta de Fildeș, Moldova, Malaysia, Mali, Nepal, Niger, Liberia, Sudanul de Sud, Ucraina [26].

SCORE a fost implementat în mai multe țări pentru a ajuta eforturile naționale și internaționale interesate în proiectarea de soluții bazate pe dovezi, care pot contribui la consolidarea coeziunii sociale. În Republica Moldova, SCORE a fost lansat de Organizația Națiunilor Unite în noiembrie 2016, cu trei obiective principale: măsurarea nivelului de coeziune socială din țară; construirea unei înțelegeri a forțelor separatiste și unificatoare în societate; inițierea programelor și adaptarea intervențiilor pentru a sprijini mai bine întărirea coeziunii sociale în țară. SCORE Moldova este un inovativ instrument analitic conceput pentru a îmbunătăți înțelegerea dinamicii societale în țară, încât să poată oferi mai incisiv și cu impact politici și programe de consiliere pentru guvernele naționale și organizațiile internaționale [27].

Prima fază-pilot SCORE Moldova a fost calibrată la sfârșitul anului 2016 și începutul lui 2017, cu consultarea părților interesate și focus grupuri organizate în întreaga țară. După încheierea procesului de etalonare și conceptual de modelare, chestionarul pentru adulți a fost proiectat, tradus, și pilotat. Terenul cantitativ pentru adulți a fost realizat în perioada noiembrie 2017 - ianuarie 2018, pe un eșantion de 1558 adulți. Studiul a acoperit toate regiunile țării, cu excepția regiunii Transnistrene, inclusiv un rapel eșantion de 350 de respondenții care locuiesc în Găgăuzia. Munca de teren pentru componenta adulți a fost realizată de compania sociologică CIVIS. Pe baza rezultatelor din procesul de calibrare, chestionarul pentru tineret a fost finalizat la începutul lui 2018, și cel de colectare a datelor a fost realizat în perioada martie și aprilie 2018. Sondajul în rândul tinerilor, în mod similar, a acoperit toate regiunile țării, cu excepția regiunii Transnistrene, și a fost realizat în rândul a 1233 tineri, inclusiv un rapel eșantion de 356 respondenții care locuiesc în Găgăuzia. Munca de teren pentru componenta tineri a fost realizată de compania sociologică CBS-AXA [27].

Iterația din 2022 a indicelui de coeziune și reconciliere socială SCORE Moldova a fost implementată în 2022–2023. În 2022, SCORE Moldova este însoțit de un studiu paralel pe malul stâng al râului Nistru. Scopul SCORE Moldova 2022 a fost de a sprijini încurajarea coeziunii între diferite segmente ale societății moldovenești, promovând unitatea, înțelegerea percepțiilor și atitudinilor din toată țara, în special având în vedere traiectoria Moldovei pentru integrarea europeană și oferind alternative semnificative la narațiuni divizive de dezinformare. Scopul SCORE pe malul stâng al Nistrului a fost acela de a sprijini aceste entități, a încuraja coeziunea pe malurile din dreapta și din stânga, promovând unitatea și înțelegerea percepțiilor și atitudinilor care ar putea afecta procesul de coeziune cu regiunea transnistreană. Datele pentru SCORE Moldova 2022 au fost colectate de compania sociologică Magenta Consulting între 11 august și 29 noiembrie 2022, pe un eșantion național reprezentativ total de 1.991 de respondenți adulți din Republica Moldova. Au fost colectate probe suplimentare de rapel reprezentative în municipalitatea Bălți (n = 110), UTA Găgăuzia (n = 116) și respondenții cu vârste cuprinse între 18 și 35 de ani (n = 119), aducând eșantionul total la 2.336. Datele au fost ponderate pentru a asigura reprezentativitatea, acolo unde este necesar. Datele pentru SCORE Moldova 2022 pe malul stâng au fost colectate de Sigma Expert, iar controlul calității a fost efectuat de Magenta Consulting între 3 decembrie și 27 decembrie 2022, pe un eșantion reprezentativ total de 825 de respondenți adulți de pe malul stâng al râului Nistru [28].

Scorul indicatorilor măsoară influențele pozitive sau negative, reziliența sau fragilitatea factorilor. Scorul de -10 indică o puternică influență negativă sau un puternic factor de fragilitate; 0 indică nici o influență sau un factor neavând nici o capacitate de rezistență, nici o fragilitate îngrijorătoare; 10 indică o puternică influență pozitivă sau o puternică capacitate de rezistență.

Pornind de la scopul și obiectivele prezentului studiu, s-au interpretat datele obținute de SCORE Moldova 2022. Spectrul de date extrase și interpretate include domeniul mass-media. Datele analizate au la bază eșantionul, care include 1991 respondenți, reprezentând populația adultă.

Interpretarea datelor sociologice SCORE Moldova 2022. Calculul indicatorilor consumului mass-media pro Rusia este realizat în baza estimării frecvenței accesărilor site-urilor informaționale, rețelelor de socializare, audierii posturilor de radio, vizualizării posturilor de televiziune, estimării conținutului informațional consumat și a motivelor alegerii mass-media. Analiza succintă a acestor indicatori conturează înțelegerea mecanismului de funcționare a arealului mediatic autohton, influența pe care o exercită sursele de comunicare în masă asupra populației și cum se poate interveni pentru a gestiona influențele mass-media și a le transforma într-un mecanism eficient de coeziune socială.

Tabelul 1. Consumul media pro Rusia

Segmentarea eșantionului	2018	2022	Diferența
La nivel de eșantion general	4.6	3.4	-1.2
Regiunea Nord	4.6	3.9	-0.7
Mun. Bălți	-	4.5	-
Regiunea Centru	4.3	2.7	-1.6
Mun. Chișinău	4.3	2.9	-1.4
Regiunea Sud	4.9	3.7	-1.2
UTA Găgăuzia	5.3	6.7	+1.4

Sursa: Consumption of Pro Russia Media.

<https://scoreforpeace.org/en/moldova/2022/1/map?row=tn-175-165>.

Analiza comparată între 2018-2022 a diferențelor intervenite identifică o schimbare spre diminuare la nivelul întregului eșantion a consumului media pro Rusia, inclusiv la nivelul fiecărei regiuni. Excepție face doar UTA Găgăuzia, unde se înregistrează tendința de creștere cu +1.4.

Tabelul 2. Frecvența accesării site-uri informaționale (2022)

Segmentarea eșantionului	Eșantion general	Regiunea Nord	Mun. Bălți	Regiunea Centru	Mun. Chișinău	Regiunea Sud	UTA Găgăuzia	Transnistria
Agora.md	1.3	0.8	1.0	1.4	1.4	2.0	0.0	-
Deschide.md	1.1	0.8	0.7	1.2	1.0	1.7	0.1	-
Diez.md	1.3	0.8	0.8	1.4	1.5	1.8	0.2	-
Gagauzinfo.md	0.8	0.4	0.5	0.9	0.4	1.3	4.0	-
Jurnal.md	2.3	1.9	1.5	2.6	2.7	2.4	0.2	-
Point.md	2.1	1.9	5.1	1.8	3.0	2.0	1.1	-

MASS-MEDIA ȘI COEZIUNEA SOCIALĂ: CARTOGRAFIEREA MARJEI ...

Protv.md	2.3	1.9	1.5	2.7	2.8	2.3	0.2	-
Publika.md	2.0	2.2	3.7	2.1	1.9	2.1	0.3	-
Sputnik. md	1.2	0.9	1.2	1.2	1.2	1.5	0.7	1.3
Știri.md	2.2	2.2	3.5	2.1	2.7	2.1	0.3	-
Unimedia.md	1.3	0.6	0.9	1.4	1.4	2.0	0.5	-
ZdG.md	1.6	1.0	1.1	1.8	1.9	2.2	0.1	

Sursa: Frequency of Following. <https://scoreforpeace.org/en/moldova/2022/1/map?row=tn-176-166>.

Analiza datelor, expuse în *Tabelul 2*, confirmă reprezentativitatea acestora în diferite regiuni geografice, care ilustrează diferențele regionale în vederea frecvenței consumului și influenței conținutului informațional. La nivelul eșantionului general, primele trei poziții sunt dominate de site-urile informaționale Jurnal.md și Protv.md cu același scor de 2.3, urmat de Știri.md (2.2). Regiunea Nord acumulează punctajul cel mai înalt pentru Publica.md (2.2) și Știri.md (2.2), în egală măsură. Municipiul Bălți demonstrează cel mai înalți indicatori pentru Point.md (5.1), Publica.md (3.7) și Știri.md (3.5). Regiunea Centru - Protv.md (2.7) și Jurnal.md (2.6). Municipiul Chișinău - Point.md (3.0) și Protv.md (2.8). Regiunea Sud relevă preferințele pentru Jurnal.md (2.4) și Protv.md (2.3). Portalul de știri Gagauzinfo.md are un scor redus la nivelul tuturor regiunilor republicii. Însă, acumulează cel mai înalt scor în cazul UTA Găgăuzia (4.0). Sputnik.md realiza la momentul cercetării cea mai înaltă frecvență în Transnistria (1.3). Ulterior, Sputnik.md a fost blocat de autoritățile moldovenești în condițiile stării de urgență, astfel accesarea acestuia devenind imposibilă pe teritoriul Republicii Moldova și a României.

Analiza corelațională a indicatorilor relevă lipsa totală a acoperirii teritoriului Transnistriei cu informația livrată de portalurile de știri moldovenești. În UTA Găgăuzia portalul Gagauzinfo.md, editat în limba rusă, acumulează frecvența cea mai înaltă, fiind subreprezentate alte site-uri informaționale.

Radio este un alt mijloc de comunicare în masă, care transcende limitele geografice și cele de vârstă. Alături de alte surse de comunicare în masă este prezent în spațiul public de comunicare. Fiind ușor accesibil, poate fi utilizat ca un instrument low-cost pentru promovarea și implementarea coeziunii sociale.

Tabelul 3. Frecvența audierii posturilor de radio (2022)

Segmen- tarea eșantio- nului	Eșan- tion gene- ral	Regiu- nea Nord	Mun. Bălți	Regiu- nea Centru	Mun. Chiși- nău	Regiu- nea Sud	UTA Găgău- zia	Trans- nistria
Jurnal FM	1.7	1.3	1.0	2.3	1.6	2.2	0.3	0.4
Radio Moldova	2.4	1.9	0.4	3.2	1.3	3.9	0.7	0.9
Radio Noroc	2.5	2.0	0.6	3.2	1.5	3.9	0.5	-
Radio Plai	2.2	1.8	0.5	2.6	1.3	4.2	0.3	-
Russkoe Radio	1.6	1.4	1.4	1.4	1.2	2.2	2.3	-
Teleradio Gagauzia is	1.0	0.3	0.3	0.9	0.3	1.9	5.1	-

Sursa: Frequency of Listening to: Jurnal FM.

<https://scoreforpeace.org/en/moldova/2022/1/map?row=tn-188-178>.

Analiza frecvenței audierii posturilor de radio, denotă preferințele preponderent pentru Radio Noroc la nivelul eșantionului general (2.5) și a Regiunii Nord (2.0). Municipiul Bălți acordă preferințe postului Russkoe Radio (1,4), iar municipiul Chișinău – Jurnal FM (1.6). Pentru Regiunea Centru aceeași pondere a accesării este raportată pentru Radio Moldova și Radio Noroc cu câte 3.2 fiecare. Regiunea Sud acumulează scorul pentru Radio Plai (4.2). UTA Găgăuzia acumulează indicatorul cel mai înalt pentru Teleradio Gagauziains (5.1), urmat de Russkoe Radio (2.3), restul posturilor de radio fiind subreprezentate în intervalul scorului 0.7-0.3.

Analiza corelațională a indicatorilor constată aceeași tendință, identificată și în cazul analizei site-urilor. Este subreprezentată audierea posturilor de radio moldovenești pe teritoriului Transnistriei, cu excepția Radio Moldova și Jurnal FM. În UTA Găgăuzia Teleradio Gagauziains și Russkoe Radio acumulează frecvența cea mai înaltă, fiind subreprezentate restul posturilor de radio estimate.

Dintre toate sursele mass-media analizate, frecvența uzării acestora este cea mai redusă în cazul consumului presei scrise. Chiar

dacă ziarele cedează altor tipuri mass-media, ele continuă să fie prezente în deprinderile de consum media ale populației. Lecturarea ziarelor corelează cu sentimentul de apartenență la o comunitate etnică, lingvistică, culturală.

Tabelul 4. Frecvența citirii ziarelor (2022)

Segmen- tarea eșantio- nului	Eșan- tion gene- ral	Regiu- nea Nord	Mun. Bălți	Regi- unea Cent- ru	Mun. Chiși- nău	Regiu- nea Sud	UTA Găgă- uzia	Trans- nistria
Argumenty y Fakty	0.7	0.6	0.6	0.6	0.5	0.6	0.5	0.6
Jurnal de Chișinău	0.6	0.2	0.3	0.7	0.4	1.3	0.0	-
Komsomoli skaya Pravda	0.8	0.7	1.0	0.6	0.5	1.8	0.5	0.7

Sursa: Frequency of Reading: Argumenty y Fakty.

<https://scoreforpeace.org/en/moldova/2022/1/map?row=tn-194-184>.

În regiunile UTA Găgăuzia și Transnistria nu sunt acumulați indicatori la frecvența citirii ziarului de limbă română Jurnal de Chișinău, scorul preferențial aparținând pentru ziarele de limbă rusă. Incidența citirii ziarelor de limbă rusă acumulează un indicator nesemnificativ (0.7-0.8) la nivelul eșantionului general, doar în cazul mun. Bălți (1.0) și a Regiunii Sud (1.8) relevă un scor ceva mai înalt.

Social media în spațiul comunicării publice are un rol în continuă ascensiune. Datele sondajului confirmă scorul cel mai înalt dintre toate media, prin urmare, având un impact major asupra grupurilor sociale și coeziunii acestora. Explorarea impactului pe care îl are social media la nivelul întregii societăți și a fiecărei regiuni în parte poate explica evoluțiile coeziunii sociale. „O sabie cu două tășuri”, raportată la social media, reflectă, pe de o parte, potențialul utilizării rețelelor de socializare pentru a favoriza coeziunea socială, pe de altă parte, posibilele dezavantaje ale social media care ar putea influența negativ dezvoltarea și menținerea coeziunii sociale.

Tabelul 5. Frecvența utilizării rețelelor de socializare (2022)

Segmen- tarea eșantio- nului	Eșan- tion gene- ral	Regiu- nea Nord	Mun. Bălți	Regiu- nea Centru	Mun. Chiși- nău	Regiu- nea Sud	UTA Găgău- zia	Trans- nistria
Facebook	6.2	6.4	7.8	6.0	6.2	6.7	4.8	2.2
Instagram	2.7	2.7	5.1	2.3	3.4	2.3	4.4	4.3
Odnokla ssniki	3.1	4.0	5.7	2.8	1.7	4.0	4.3	3.8
Telegram	1.9	1.7	3.0	1.2	3.3	1.5	2.4	5.2
Tik Tok	2.9	3.5	4.8	2.6	2.4	2.7	3.9	3.6
Twitter	0.6	0.9	0.7	0.4	0.5	1.0	0.1	1.0
Vkontakte	1.1	1.3	2.3	0.7	0.9	1.3	2.5	3.6
YouTube	4.9	4.9	6.6	4.9	5.1	4.4	5.4	5.4

Sursa: Frequency of Using: Youtube. <https://scoreforpeace.org/en/moldova/2022/1/map?row=tn-204-194>.

Analiza frecvenței utilizării rețelelor de socializare constată cel mai înalt scor în cazul Facebook, atât la nivelul eșantionului general, cât și al regiunilor estimate, cu excepția UTA Găgăuzia și Transnistria. Cel mai înalt indicator acumulează mun. Bălți (7.8). Pe al doilea loc, după frecvența utilizării rețelelor de socializare, se plasează platforma YouTube. În cazul UTA Găgăuzia YouTube (5.4) deține prioritate, fiind secundat de Facebook (4.8) și Instagram (4.4). De asemenea și în cazul Transnistriei YouTube (5.4) deține prioritate, însă, fiind urmat de Telegram (5.2) și Instagram (4.3).

Această poziționare a răspunsurilor oferă o viziune clară asupra potențialelor riscuri pe care le poate avea social media asupra dezvoltării și menținerii coeziunii sociale. În același timp, social media poate ajuta societatea să prospere, să formeze diverse mecanisme de interacțiune între grupurile sociale, să diminueze sau să elimine marginalizarea acestora.

Televiziunea pe parcursul ultimului secol a modelat gândirea, a format valori și a promovat modele comportamentale. Televiziunea continuă să fie o prezență constantă în viața populației din Republica Moldova. Adaptându-se formelor digitate de transmitere a conținutului informațional video, televiziunea are un efect considerabil asupra configurării coeziunii diferitor grupuri sociale. Parametrii care influențează

prin intermediul rețelelor de televiziune asupra formării coeziunii sociale sunt accesibilitatea canalului, calitatea conținutului informațional, timpul petrecut în fața televizorului, reprezentativitatea postului de televiziune pe platformele de socializare, grupurile de conexiune și interacțiune pe social media, asociate postului de televiziune.

Tabelul 6. Frecvența vizualizării posturilor de televiziune (2022)

Segmentarea eșantionului	Eșantion general	Regiunea Nord	Mun. Bălți	Regiunea Centru	Mun. Chișinău	Regiunea Sud	UTA Găgăuzia	Transnistria
Jurnal TV	5.5	4.7	4.9	6.9	5.0	6.3	0.4	0.3
Moldova 1 TV	5.7	5.8	5.5	6.7	4.2	6.7	2.0	-
N4	4.0	3.5	5.9	5.0	3.0	5.1	0.9	-
NTV/HTB	5.0	4.6	7.0	5.5	4.0	6.2	4.4	-
PRIME TV	5.7	5.5	6.9	6.6	4.8	6.7	2.3	-
Primul în Moldova	5.0	5.2	5.4	5.8	3.7	5.8	1.4	-
PRO TV	5.5	4.7	4.8	6.9	5.0	6.3	0,5	-
PUBLICA TV	5.1	4.9	6.1	6.1	4.3	6.0	1.0	0.4
RTR	5,3	5.2	6.7	5.7	4.5	6.1	4.5	-
TV6	3.9	3.8	5.0	4.9	2.7	4.8	0.9	0.4
TV8	4.8	4.0	5.7	6.0	4.1	5.9	1.2	-
TVR Moldova	4.4	4.2	5.5	5.5	3.3	5.6	0.6	-

Sursa: Frequency of Watching: TVR Moldova.

<https://scoreforpeace.org/en/moldova/2022/1/map?row=tn-216-206>.

Analiza frecvenței vizualizărilor posturilor de televiziune denotă la nivelul eșantionului general un scor ce variază în jur de mediu. Regiunea Nord identifică cel mai înalt scor pentru Moldova 1 TV (5.8), urmat de PRIME TV (5.5) și RTR (5.2). Municipiul Bălți acordă preferință NTV/HTB (7.0), RTR (6.7) și Publica TV (6.1). Regiunea Centru acumulează cel mai înalt scor pentru următoarele posturi de televiziune: Jurnal TV (6.9) și PRO TV (6.9) cu același indicator, urmat de Moldova 1 TV (6.7) și PRIME

TV (6.6). Municipiul Chișinău are scoruri maxime în cazul Jurnal TV (5.0) și PRO TV (5.0). Regiunea Sud acumulează scorul maximal pentru Moldova 1 TV (6.7) și PRIME TV (6.7), secundat de Jurnal TV (6.3) și PRO TV (6.3). În cazul UTA Găgăuzia constatăm aceleași preferințe identificate în cazul municipiului Bălți: RTR (4.5) și NTV/HTB (4.4). În cazul Regiunii Transnistria constatăm lipsa influenței posturilor de televiziune estimate sau un impact nesemnificativ doar a unor posturi, precum: Publica TV (0.4), TV6 (0.4) și Jurnal TV (0.3).

Analiza comparată a scorului acumulat de mass-media denotă o tendință spre consumul media în spațiul on-line. Platformele social media înlocuiesc formele tradiționale de consum media, generează noi modalități de interacțiune socială și acțiuni colective. Totodată, platformele de social media pot predispuce la conflicte sociale, polarizare, inegalitate, lipsă de politețe, crearea unei realități false. Este un teren prea puțin studiat. Nu sunt clare efectele social media asupra coeziunii sociale. Pot fi ele generate și modelate de algoritmul platformei sociale sau, dimpotrivă, pot fi erodate? Este important să înțelegem cum aceste afilieri, rețele, interacțiuni dau naștere la cooperare și solidaritate. Platformele sociale reprezintă un teren virtual comun de interacțiune umană, unde sunt împărtășite valori și identitatea de grup devine mult mai importantă decât diferențele individuale [29].

Tabelul 7. Consumul conținutului în funcție de orientarea media (2022)

Segmen- tarea eșantionului	Eșan- tion gene- ral	Regiu- nea Nord	Mun. Bălți	Regiu- nea Centru	Mun. Chiși- nău	Regi- unea Sud	UTA Găgău- zia	Trans- nistria
Consumul pro UE, sprijinindu-se de televiziunile (Jurnal, TV8, ProTV)	5.2	6.6	5.1	4.7	4.5	6.2	0.7	-

MASS-MEDIA ȘI COEZIUNEA SOCIALĂ: CARTOGRAFIEREA MARJEI ...

Consumul de posturi publice de televiziune (TVR, Moldova 1)	5.1	6.1	5.5	3.8	5.0	6.1	1.3	-
Consumul TV, asociate cu oligarhi (Prime TV, Publika TV)	5.4	6.4	6.5	4.6	5.2	6.3	1.7	-
Consumul TV, sprijinite de Rusia (RTR, NTV, Primul)	5.1	5.7	6.4	4.1	5.0	6.0	3.4	-
Utilizarea site-urilor pro UE (jurnal_md, Protv_md, ZdG_md)	2.1	2.4	1.4	2.5	1.6	2.2	0.2	-
Utilizarea site-urilor pro Rusia (Sputnik)	1.2	1.2	1.2	1.2	0.9	1.5	0,7	-
Utilizarea site-urilor asociate oligarhilor (Publika.md, Point.md)	2.1	2.0	4.4	2.4	2.1	2.0	0.7	-
Utilizarea social media alternative (Telegram, VKontakte, Odnoklassniki)	2.0	1.6	3.6	1.9	2.3	2.2	3.0	-

Utilizarea rețelelor sociale de masă (Facebook, Instagram, Youtube)	4.6	4.4	6.5	4.9	4.7	4.4	4.8	-
---	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	---

Sursa: Use of Mainstream Social Media (Facebook, Instagram, Youtube).
<https://scoreforpeace.org/en/moldova/2022/1/map?row=tn-225-215>.

Examinarea consumului conținutului în funcție de orientarea media, scoate în evidență scorul cel mai înalt 5.4, acumulat de posturile de televiziune Prime TV și Publika TV la nivelul eșantionului general. Pentru regiunea Nord scorul maximal 6.6 este acumulat de preferințele pentru televiziunile Jurnal, TV8, ProTV, orientate pro UE. În municipiul Bălți scorul maximal câte 6.5 este acumulat de utilizarea rețelelor sociale de masă (Facebook, Instagram, Youtube) și consumul TV, asociate cu oligarhi (Prime TV, Publika TV). Regiunea Centru acumulează indicatorul cel mai înalt de 4.9 pentru utilizarea rețelelor sociale de masă (Facebook, Instagram, Youtube). Municipiul Chișinău adună maximal 5.2 pentru consumul TV, asociate cu oligarhi (Prime TV, Publika TV). Aceleași preferințe sunt relevante și în cazul Regiunii Sud, acumulând scorul de 6.3. Pentru UTA Găgăuzia primele trei poziții sunt ocupate de: 4.8 utilizarea rețelelor sociale de masă (Facebook, Instagram, Youtube); 3.4 consumul TV, sprijinite de Rusia (RTR, NTV, Primul); 3.0 utilizarea social media alternative (Telegram, VKontakte, Odnoklassniki). Remarcăm în contextul analizei scorul preferințelor pentru consumul TV, sprijinite de Rusia (RTR, NTV, Primul) în cazul municipiului Bălți 6.4 și UTA Găgăuzia 3.4.

Datele arată o tendință de creștere a preferințelor cu referire la social media, în special pentru rețelele sociale de masă Facebook, Instagram și Youtube. Social media este tot mai des aleasă ca platformă de consum a conținutului informațional și de interacțiune socială, iar rolul acesteia crește în furnizarea informației și crearea imaginii despre realitate. Pe de o parte, social media polarizează mulțimile, pe de altă parte, creează spații comune de coeziune socială. Utilizarea metodelor sociologice tradiționale de cercetare a comportamentului

comunicațional în spațiul virtual cedează în favoarea echipamentelor virtuale de monitorizare și cartografiere.

Tabelul 8. Consumul media în funcție de producător (2022)

Segmen- tarea eșantio- nului	Eșan- tion gene- ral	Regiu- nea Nord	Mun. Bălți	Regiu- nea Centru	Mun. Chiși- nău	Regiu- nea Sud	UTA Găgău zia	Trans- nistria
Consumul mass-media românești produse în Republica Moldova	7.0	6.5	6.6	8.3	7.0	7.1	1.1	1.2
Consumul mass- media românești produse în România	5.6	4.9	5.7	7.2	5.0	6.1	0.8	0.4
Consumul mass- media rusești produse în Republica Moldova	7.2	7.1	8.3	7.6	6.5	7.5	8.4	3.4
Consumul mass- media rusești produse în Rusia	5.9	6.3	7.7	6.5	5.3	4.4	8.4	8.1

Sursa: Media Consumption: Russian Media Produced in Russia.

<https://scoreforpeace.org/en/moldova/2022/1/map?row=tn-229-219>.

Compararea consumului mass-media românească, produse în Moldova și în România, relevă un scor mai înalt pentru producția autohtonă. Fapt explicabil prin adaptarea conținutului informațional românesc la particularitățile consumatorilor media din Republica Moldova. Pentru ambele tipuri de conținut informațional scorul cel mai înalt este în Regiunea Centru, unde tradițional populația demonstrează o poziționare accentuată pro-România. UTA Găgăuzia și Transnistria acumulează scorul cel mai inferior din aceste clasamente.

În cazul consumului mass-media rusești, produse în Moldova și în Rusia, constatăm aceeași poziționare a preferințelor precum și în cazul consumului mass-media românești. Astfel, consumul mass-mediei rusești, produse în Moldova, prevalează asupra celei produse în Rusia. Scorul cel mai înalt pentru ambele poziții 8.4 este acumulat de UTA Găgăuzia, secundat de municipiul Bălți cu scorul între 8.3 și 7.7. Consumul mass-mediei rusești, produse în Rusia, acumulează scorul de 8.1 în Transnistria. În virtutea particularităților etnice și lingvistice ale Republicii Moldova, conținutul informațional de limbă rusă acumulează ponderea cea mai înaltă în regiunile populate preponderent de minoritățile conlocuitoare: ucraineni, ruși, găgăuzi, bulgari, evrei.

Tabela 9. Motivul alegerii mass-media (2022)

Segmentarea eșantionului	Eșantion general	Regiunea Nord	Mun. Bălți	Regiunea Centru	Mun. Chișinău	Regiunea Sud	UTA Găgăuzia	Transnistria
Corectitudine și concrețitudine	1.7	1.4	1.2	2.2	1.6	1.3	1.4	1.5
Acordul cu valorile și convingerile	0.8	0.4	0.4	0.7	1.1	1.1	0.3	0.9

MASS-MEDIA ȘI COEZIUNEA SOCIALĂ: CARTOGRAFIEREA MARJEI ...

Își creează propriul conținut	0.4	0.3	0.4	0.4	0.3	0.8	0.0	0.3
Cele mai ușor disponibile	3.1	3.5	5.5	2.5	3.4	3.1	5.1	3.3
Cel mai interesant conținut	1.0	1.3	1.3	0.9	0.8	0.9	1.1	1.3
Cel mai calitativ conținut	0,5	0.4	0.1	0.4	0.3	1.1	0.1	0.6
Cel mai actualizat	2.3	2.5	3.0	2.6	2.3	1.5	1.8	1.8

Sursa: Reason for Media Choice: Most Timely or Updated.

<https://scoreforpeace.org/en/moldova/2022/1/map?row=tn-236-226>.

Motivul alegerii mass-media acumulează scorul cel mai înalt pentru cele mai ușor disponibile modalități de acces la informație, actualizate, corecte și concrete. Digitalizarea mass-media a făcut ușor accesibil conținutul informațional, ceea ce apreciază și consumatorii media.

Interpretarea sociologică a datelor SCORE Moldova 2022 oferă posibilitatea cartografierii mass-mediei în calitate de resursă pentru reziliența socială și de generare a coeziunii sociale.

Interpretarea datelor cercetării sociologice cantitativ-calitative (2023). Încrederea este indicatorul de bază în estimarea coeziunii sociale. Este puterea capabilă de a afecta în mod pozitiv economia, de a consolida societatea. Într-o lume în continuă tehnicizare, încrederea este testată ca o formă a rezilienței sociale.

Tabelul 8. Încrederea în instituții, grupuri sociale (2023), %

	Nu am deloc încredere	Nu prea am încredere	Oarecare încredere	Foarte multă încredere	Nu știu/ îmi vine greu să răspund
Parlament	37	29,1	24,3	3,9	5,8
Guvern	35,7	30,2	24,8	3,9	5,3
Președinție	34,2	18,4	30,7	10,5	6,1
Partide politice	42,8	35,6	12,9	1,9	6,8
Justiție	35,3	37,9	18,6	2	6,1
Poliție	25,3	37,2	27,5	4,1	5,9
Procuratură	33,3	36,7	21	2,3	6,8
Primărie	10,9	20,8	48	15,1	5,3
ONG	22,4	30,5	27	4,3	15,8
Mass-media	32	35,7	23,3	2,2	8,8
Biserică	9,3	12,7	40,1	31,2	6,7
Colegii de muncă	5	16,9	46,9	15,5	15,8
Vecinii	7	26,3	50,4	10,5	5,7
Prietenii	3,3	10,3	51,3	29,8	5,3
Familia	1,4	1,6	16	77,7	3,3
O persoană necunoscută	45,3	23,6	11,4	1,9	17,9

Estimarea încrederii în instituțiile statului, organizații neguvernamentale, mass-media, grupurile sociale și unul în celălalt sunt esențiale pentru a înțelege mecanismul funcționării coeziunii sociale. Din răspunsurile respondenților constatăm că cel mai înalt grad de neîncredere îl demonstrează față de o persoană necunoscută (45,3%) și partidele politice (42,8%). Continuă să se mențină gradul ridicat de neîncredere față de instituțiile principale ale statului: parlament (37,0%), guvern (35,7%), președinție (34,2%). Instituțiile de drept, de asemenea, cunosc o apreciere negativă în percepția respondenților: justiție (35,3%), procuratură (33,3%), poliție (25,3%). În comparație cu rezultatele cercetării din 2021 (oarecare încredere este demonstrată față de biserică – 39,6% și primărie – 36,5%) datele studiului curent demonstrează tendința de majorare a încrederii față de primărie (oarecare încredere 48,0%; foarte multă încredere 15,1%) și Biserică (oarecare încredere 40,1%; foarte multă încredere 31,2%)

Dintre grupurile estimate (colegi de muncă, vecini, prieteni, familie, o persoană necunoscută), foarte multă încredere este acordată familiei. Acest indicator se menține constant, la aceeași pondere, atât în 2021, cât și în 2023 – 77,7%. Cu referire la mass-media, constatăm semnificative schimbări în aspect comparativ. Potrivit datelor din 2021 în sursele mass-media: 19,8% - nu au deloc încredere, 40,8% - nu prea au încredere, 31,4% - oarecare încredere, 2,6% - foarte multă încredere (Nș/Nr - 5,4%). Rezultatele pentru anul 2023 demonstrează o creștere până la 32,0% a respondenților care nu au deloc încredere în sursele mass-media. O evoluție negativă substanțială cu 12,2 la sută. Faptul că variază de la 2,6 (2021) la 2,2 (2022) ponderea respondenților care acordă foarte multă încredere mass-mediei reflectă percepția publică față de unul dintre cei mai importanți actori ai spațiului public de comunicare din țară.

Tabelul 9. Încrederea în mass-media (tv, radio, ziare, internet) din diferite surse, %

	Nu am deloc încredere	Nu prea am încredere	Oarecare încredere	Foarte multă încredere	NȘ/NR
Rusia	37,7	24,1	16,5	10,0	11,8
România	20,0	28,1	32,1	5,5	14,3
Uniunea Europeană	22,4	26,2	28,9	6,7	15,8
Republica Moldova	16,4	30,5	37,8	7,5	7,7

În sursele mass-media din Federația Rusă nu au deloc încredere 37,7% dintre respondenți, iar 24,1% nu prea au încredere. Restul eșantionului, 16,5% au oarecare încredere, 10,0% foarte multă încredere; Nș/Nr - 11,8%. Analiza corelativă în funcție de vârstă denotă că respondenții cuprinși în intervalul 16-24 de ani demonstrează cea mai înaltă pondere de neîncredere (48,4%), iar pe măsura înaintării în vârstă acest indicator scade. Studiile, de asemenea, reprezintă un criteriu, care diferențiază opiniile. Cu cât nivelul de școlarizare este mai înalt, cu atât gradul de neîncredere este mai mare. Deținătorii de studii primare/gimnaziale acumulează ponderea de 24,6%, iar cei care au studii supe-

rioare/doctorale, de două ori mai mare, 50,6%. În funcție de etnie, constatăm că moldovenii/românii 42,8% declară că nu au deloc încredere, în comparație cu alte etnii conlocuitoare: rușii 24,5%, ucrainenii 17,9%, găgăuzii 11,7%. În funcție de autodeterminarea etnică a respondenților, nu au încredere deloc în sursele mass-media rusești (în ordine descrescătoare): românii 75,7%, cetățenii Republicii Moldova 37,9%, moldovenii 35,2%, ucrainenii 21,1%, găgăuzii 15,6% și rușii 4,3%.

Preponderent, populația din zona urbană 44,5% în comparație cu cea din zona rurală 33,2% nu are deloc încredere în sursele mass media rusești. Dacă examinăm în funcție de regiunea geografică, constatăm că respondenții din municipiul Chișinău 47,8% și cei din regiunea Centru 42,4% acumulează o pondere mai mare în comparație cu cei din regiunea Sud 36,2% și Nord 23,5% prin faptul că nu au deloc încredere. În funcție de venituri constatăm că cu cât acestea sunt mai înalte, cu atât este mai pronunțat gradul de neîncredere. Astfel, respondenții care au declarat că au tot ce le trebuie, fără să se limiteze la ceva demonstrează ponderea cea mai înaltă de neîncredere - 58,1%, urmând, în descreștere, cei care reușesc să cumpere bunuri mai scumpe, dar cu restrângeri în alte domenii - 46,7%; celor care le ajunge pentru un trai decent, dar nu își permit să cumpere bunuri mai scumpe - 44,5%; celor cărora le ajunge numai pentru strictul necesar - 32,3%; nu le ajunge nici pentru strictul necesar - 24,9%.

În sursele mass-media din România nu au deloc încredere 20,0% dintre respondenți, iar 28,1% nu prea au încredere; 32,1% au oarecare încredere, 5,5% foarte multă încredere și 14,3 Nș/Nr. Distribuția rezultatelor în funcție de nivelul de studii al respondenților denotă că cu cât este mai inferior nivelul de instruire al acestora, cu atât ei demonstrează un grad mai redus de încredere. Astfel, nu au deloc încredere 27,6% din cei cu studii primare/gimnaziale; 30,5% - cu studii secundare/liceu; 20,1% - cu studii profesionale tehnice/vocaționale; 10,9% - cu studii superioare/doctorat. În funcție de etnie, constatăm că nu au deloc încredere 41,5% de ruși, 36,9% găgăuzi, 32,1% ucraineni, 15,7% moldoveni/români. Alte etnii, de asemenea, au demonstrat un nivel înalt de neîncredere - 39,1%. Potrivit criteriului autodeterminarea etnică, nu au deloc încredere 36,8% de ucraineni, 36,2% ruși, 35,8% găgăuzi,

17,8% moldoveni, 8,1 % români. Cei care s-au autodeterminat drept cetățeni ai Republicii Moldova au acumulat ponderea de 18,9 la sută. În funcție de religie, identificăm, de asemenea, o anumită dependență. Cei care s-au declarat atei 40,9% demonstrează cel mai înalt grad de neîncredere, urmați de adeptii altor religii 20,4% și ortodocșii 19,2%.

O anumită corelație este evidentă în cazul autodeterminării statusului social, cu cât acesta este mai înalt, cu atât demonstrează o încredere mai mare față de sursele mass-media din România și invers, cu cât este mai jos, cu atât devine mai evidentă neîncrederea. În acest sens, nu au deloc încredere în sursele mass-media din România cei ce și-au autodeterminat statusul drept superior/aproape de superior 14,0%, mediu 17,6%, mai aproape de mediu 23,8% și scăzut/foarte scăzut 27,8%. Din rezultatele estimate, constatăm că demonstrează un grad de neîncredere mai înalt cei care nu sunt membri de partid 20,7% decât cei care sunt membri de partid 13,0%; cei care nu sunt membri ai ONG-urilor - 22,5%, decât cei care sunt - 1,4%; cei din mediul urban - 23,7% decât cei din mediul rural - 17,6%.

În sursele mass-media din Uniunea Europeană nu au deloc încredere 22,4% dintre respondenți, iar 26,2% nu prea au încredere; 28,9% au oarecare încredere, 6,7% foarte multă încredere și 15,8 Nș/Nr. Identificăm aceeași tendință, ca și în cazul estimării încrederii în sursele mass-media din România. Cu cât este mai inferior nivelul de instruire al respondenților, cu atât aceștia demonstrează un grad mai redus de încredere în sursele mass-media din Uniunea Europeană. Astfel, nu au deloc încredere 29,1% cei cu studii primare/gimnaziale; 31,4% cu studii secundare/liceu; 24,4% cu studii profesionale tehnice/vocaționale; 12,6% cu studii superioare/doctorat.

Etnia, de asemenea, s-a dovedit a fi un criteriu relevant al încrederii demonstrate. Constatăm că nu au deloc încredere 50,9% de ruși, 42,3% ucraineni, 35,0% găgăuzi, 17,6% moldoveni/români. Alte etnii, de asemenea, au demonstrat un nivel înalt de neîncredere – 39,1%. Potrivit criteriului autodeterminarea etnică nu au deloc încredere 55,1% de ruși, 44,7% ucraineni, 33,0% găgăuzi, 19,2% moldoveni, 10,3% români. Cei care s-au autodeterminat drept cetățeni ai Republicii Moldova au acumulat ponderea de 20,5 la sută. Examinarea rezultatelor distribuției

liniare în funcție de religie relevă următoarea situație: atei 34,1% demonstrează cel mai înalt grad de neîncredere, urmași de adepții altor religii 25,2% și ortodoxii 21,6%.

Statusul social, deopotrivă, corelează cu încrederea declarată față de sursele mass-media din Uniunea Europeană: cu cât este mai scăzut, cu atât devine mai relevantă neîncrederea. Nu au deloc încredere în sursele mass-media din Uniunea Europeană cei ce și-au autodeterminat statusul social drept superior/aproape de superior - 13,3%, mediu - 19,8%, mai aproape de mediu - 28,0% și scăzut/foarte scăzut - 30,1%. Din rezultatele estimate, constatăm că demonstrează un grad de neîncredere mai înalt cei care nu sunt membri de partid - 22,6%, decât cei care sunt membri de partid - 20,0%; cei care nu sunt membri ai ONG-urilor - 25,0% decât cei care sunt - 2,7%; cei din mediul urban - 24,7%, decât cei din mediul rural - 20,8%.

În sursele mass-media din Republica Moldova nu au deloc încredere 16,4% dintre respondenți, iar 30,5% nu prea au încredere. Restul eșantionului, 37,8% au oarecare încredere, 7,5% foarte multă încredere, Nș/Nr - 7,7%. Respondenții incluși în limitele vârstei active de muncă demonstrează și cel mai înalt grad de neîncredere în sursele mass-mediei autohtone. Analiza criteriului studii relevă că cei care au studii secundare/liceu - 22,3% și studii profesional/tehnice/vocaționale - 20,4% acumulează și cel mai înalt grad de neîncredere în comparație cu cei care au studii primare/gimnaziale - 15,8% și studii superioare/doctorat - 10,0%.

Etnia este un criteriu relevant al încrederii demonstrate față de sursele mass-media. Constatăm că 15,1 % dintre moldovenii/românii declară că nu au deloc încredere. Etniile conlocuitoare, precum sunt rușii (26,4%), ucrainenii (21,8%), găgăuzii (19,4%), alte etnii (17,4%), demonstrează ponderi ridicate de neîncredere. Autodeterminarea etnică a respondenților relevă că nu au încredere deloc în sursele mass-media din Republica Moldova: 23,7% ucraineni, 20,3% ruși, 20,2% găgăuzi, 15,0% moldoveni, 13,5% români. Cei care s-au declarat cetățenii ai Republicii Moldova au acumulat ponderea de 19,7 la sută.

Autodeterminarea statusului social constată că cu cât acesta este mai scăzut, cu atât crește gradul de neîncredere în sursele mass-media: scăzut/foarte scăzut - 19,9%, mai aproape de mediu - 19,6%, mediu -

15,1%, superior/aproape de superior - 12,0%. Precum și în cazul analizelor anterioare, identificăm o corelație în comparație cu statutul de membru de partid, însă aceasta se dovedește a fi invers proporțională. Dintre membrii de partid, 24,0% au declarat că nu cred deloc în sursele mass-media, spre deosebire de 15,8% care nu sunt membri de partid. Cei care sunt membri ai ONG-urilor sunt mai înclinați să demonstreze încredere în sursele mass-media decât cei care nu sunt. Populația din mediul urban demonstrează o abordare mai critică, decât cea din mediul rural.

Reiterând rezultatele analizelor constatăm o corelație relevantă în cazul apartenenței și autodeterminării etnice, aprecierii veniturilor și nivelului de studii declarat. Mass-media în societățile moderne are un rol din ce în ce mai important în socializarea indivizilor și solidarizarea grupurilor sociale. Fragmentarea societății moldovenești după criteriul etnic, inegalitatea veniturilor, nivelul de studii necesită o explicație sociologică și găsirea mecanismelor de diminuare a acestora prin promovarea și implementarea conceptului de coeziune socială.

Analiza rezultatelor focus grupurilor relevă dispersarea opiniilor pe următoarele dimensiuni: mass-media care dezbină societatea, mass-media care solidarizează societatea și viziunile neutre.

Mass-media dezbină societatea. Discuțiile în cadrul focus grupurilor se rezumă la faptul că mass-media livrează prea multă dezinformare. Rezumând conținutul focus grupurilor, constatăm că opiniile majoritare apreciază că sursele mass-media servesc pe cei care le finanțează activitatea și prea puțin sunt preocupate de prezentarea situației reale din țară.

„La moment mai mult dezbină. Dacă pornești un post TV moldovenesc se vorbește una, dacă incluzi un post TV ucrainesc vorbesc alta, un post TV rusesc – cu totul altceva. Orice eveniment care are loc este interpretat în mod diferit. Tema este aceeași, dar concluziile sunt diametral opuse.” (s. Gaidar, r. Ceadâr-Lunga)

Astfel, se amplifică efectul de neîncredere în putere, ceea ce erodează conexiunile sociale și afectează dialogul constructiv între guvernanți și restul populației.

„Au fost probleme cu site-ul: lemne.md. Lumea nu înțelegea corect informația despre cantitatea lemnului care urma să fie repartizată la preț redus. Guvernarea a dat ordin, dar nu s-a gândit cum să gestioneze

situația. Procedurile erau prea complicate. Până la urmă s-a făcut o listă cu cei mai vulnerabili din sat pentru distribuirea lemnului din România. Dar nici acest lucru nu s-a realizat.” (s. Calfa, r. Anenii-Noi)

Participanții la focus grup au venit cu numeroase exemple, când mass-media a furnizat informație, ce a determinat confuzii și reacții negative la populație.

„S-a spus la TV că lumea trebuie să se adreseze la primărie pentru lemne de foc. Informația a fost incorectă. Rolul primăriei era de a face lista și a o transmite la minister. Însă, oamenii nu au înțeles și s-au creat probleme în sat, că primăria a ascuns lemnul, că nu vrea să dea lemnul la oameni. Sau, la fel, a fost și cu compensațiile. Oamenii au înțeles că bibliotecile sunt obligate să completeze documentele pentru consumul energiei. Veneau la bibliotecă și își exteriorizau nemulțumirile. Rolul bibliotecarilor era să ajute, dar nu să compenseze facturile.” (s. Volintiri, r. Ștefan-Vodă)

Comunicarea pe viu între oameni s-a redus semnificativ, de aceea rețelele de socializare rămân a fi un mijloc important de interacțiune. Pandemia a produs schimbări drastice asupra procesului de comunicare. Se comunică pe viu mult mai puțin, atât în mediul urban, cât și în mediul rural. Telefoanele mobile au devenit accesibile pentru toate vârstele, schimbând formele de comunicare. Trierea informației prin dispozitivele tehnice are un efect manipulativ și depresiv asupra populației, determinând anumite decizii și acțiuni.

„De exemplu, diaspora, citind știrile din mass-media, își schimbă intenția de a reveni în Moldova, deoarece situația de aici este descrisă în culori sumbre. Locuitorii din republică, citind mass-media, își fac valizele și pleacă, pentru că Republica Moldova este descrisă ca o țară fără perspectivă. Astfel, mass-media redă informația în funcție de interesele politice.” (s. Onițcani, r. Criuleni)

Din discuțiile derulate, constatăm că știrile sunt mai mult axate pe evenimentele din capitală. După fiecare buletin de știri se creează impresia că toată țara este doar Chișinăul. Se emite conținutul informațional despre ceea ce se petrece la Chișinău. Lipsește complet informația despre evenimentele ce se derulează în raioanele din Nord, Centru și Sudul Moldovei. Sunt omise cu desăvârșire informațiile din

regiunea UTA Găgăuzia și Transnistria. Publicul este alimentat continuu cu informație negativă, bulversând mentalul colectiv și determinând reacția firească de protecție - nedorința de a citi, audia, vizualiza mass-media.

Cultura comunicării media este redusă, ceea ce are impact asupra nivelului de comunicare în societate. Comunică defectuos persoanele care prin activitatea sa publică trebuie să promoveze valorile culturale.

„Mass-media în ultimul timp este bazată mai mult pe știri de senzații. Nu găsim știri constructive, educative, de dezvoltare, de formare. A apărut o senzație undeva, alt post o preia și o înflorește. Uneori și cu greșeli gramaticale. Putem întâlni o știre cu titlul mare, dar cu un argument redus. Știrile sunt negativiste, cu o puternică tentă politică.” (s. Mereni, r. Anenii-Noi)

Mentținerea unui curs de dezinformare și de content informațional negativ crește gradul de neîncredere, erodează valorile culturale și morale ale societății. Societatea devine mult mai fragmentată, fragilă și dispersată.

Mass-media consolidează societatea. Opiniile emise despre faptul că mass-media consolidează societatea s-au dovedit a fi minoritare. Participanții la focus grupuri conștientizează faptul că mass-media contribuie la informarea populației, deoarece fiecare are nevoie să fie informat corect, la timp și veridic. Consumatorii media trebuie să se informeze din mai multe surse, să intre și în comentarii, de unde pot examina obiectul cercetat prin prisma mai multor păreri.

„Doar dacă incluzi creierii, strângi pe bucăți informația din diverse surse, poți să îți creezi propria ta opinie. Este greu, dar nu există o soluție mai bună. Nu e bine să crezi pe cuvânt, în totalitate, știrile unui anumit post TV.” (s. Gaidar, r. Ceadâr-Lunga)

„Tot ceea ce este scris în mass-media și în rețelele sociale este o opinie din multe alte opinii, deci este destul de prost dacă credeți într-o singură opinie. Oamenii din rețelele sociale, în special în comentariile sub orice postări, devin toxici, agresivi și pur și simplu își impun opinia. Moldova are nevoie de mulți ani în care să învețe cum să comunice pe Internet.” (o. Strășeni, r. Strășeni)

„Eu personal nu prea urmăresc TV-ul și nici nu ascult radio, sau chiar de se întâmplă, informația pe care o aud, o verific din mai multe surse, ca să mă conving că ceea ce se spune este veridic. Sunt mai activ pe rețelele de

socializare și pot afirma cu tărie că acestea au această proprietate, să unească societatea la fapte bune și frumoase.” (s. Frumușica, r. Cahul)

„Consider ca mass-media unește societatea noastră, deoarece adesea sunt postate tot felul de donații, unde oamenii se implică activ. De asemenea, sunt mereu diverse știri, la care se reacționează prompt. Persoanele comunică între ele și astfel își exprimă propriile decizii și idei. Până si rețelele de socializare unesc societatea, deoarece comunicarea a devenit extrem de ușoară și interesantă.” (o. Strășeni, r. Strășeni)

În fond, opiniile emise susțin ideea că mass-media este importantă, necesară și, nu în ultimul rând, are un impact destul de mare în societate. În funcție de cine stă în spatele acestor mass-media se dezvoltă politica editorială. Dacă sunt surse independente, ele tind să fie neutre. Dacă au în spatele lor persoane sau partide care le finanțează, ele promovează anumite idei prin care dezbină societatea. Participanții la focus grupuri consideră că moldovenii trebuie să aibă o coloană vertebrală fermă și să nu se lese dezbrinați de grupările politico-oligarhice și mass-media care îi deservește.

Mass-media nici nu dezbină societatea, nici nu consolidează. Aceasta este cea de a treia viziune, demonstrată de participanții la focus grupuri. Adepții acesteia afirmă că proporția este de 50 la 50. Pe de o parte influențează pozitiv societatea, pe de altă parte negativ. Consideră că misiunea mass-mediei trebuie să se reducă doar la informarea veridică și echidistantă a societății.

„Rețelele sociale în anumite momente unesc oamenii, în altele îi dezbină. Pe de o parte, poți comunica cu oamenii aflați la distanță, cu care nu poți comunica fizic. Pe de altă parte, se produce un proces intens de dezinformare.” (s. Gaidar, r. Ceadâr-Lunga)

„Depinde ce informație solicită utilizatorul. Dacă el caută numai bârfeli, este evident că Facebook-ul îi va genera în continuare informații de calitate dubioasă.” (s. Mereni, r. Anenii-Noi)

„Noi, majoritatea suntem uniți prin rețelele de socializare. Oamenii reacționează la ceea ce facem. Am plantat copaci – se adună like-uri, am mai făcut ceva – iarăși like-uri. La plantat copaci nu iese, dar la pus like-uri - numaidecât. Dar în același timp apar și comentarii, astfel existând posibilitatea de a ține cont de părerea oamenilor.” (s. Volintiri, r. Ștefan-Vodă)

„Rețelele de socializare au îndepărtat oamenii, pentru că nu mai este necesar să te întâlnești cu cei apropiați de sărbători, este de ajuns să trimiți niște stiker-e și s-a terminat tot aportul la sărbătoare. Cât ar dura ca să scii și câteva cuvinte sau să faci un telefon și să te adresezi persoanei? Este vorba despre atenția umană...” (s. Volintiri, r. Ștefan-Vodă)

Adevărata putere se află în mâinile celor care controlează mass-media. Mass-media este dotată tehnologic pentru conducerea societății. Aceasta acționează asupra sentimentelor oamenilor, formează valori și determină acțiuni. Foarte mult depinde de profesionalismul jurnaliștilor și respectarea eticii profesionale. Verticalitatea civică a jurnaliștilor influențează nivelul de cultură al oamenilor, capacitatea de a analiza informația, de a face diferențe, de a alege din ce surse să se informeze.

Participanții la focus grupuri afirmă că ultimele evenimente au demonstrat că mass-media nu doar exercită rolul de a atrage atenția asupra diferitor probleme, ci are capacitatea de a le genera intenționat, de a manipula opinia vulnerabilă a oamenilor. Ultimul an a demonstrat că propaganda are capacitatea de a crea conflicte și a provoca tulburări sociale.

Concluzii generale și recomandări. Coeziunea socială este un concept inovativ, care evoluează foarte rapid în ultimele decenii, fiind văzut drept un mecanism de reziliență a societăților moderne. Organizații internaționale, regionale și guverne naționale depun efort de a implementa conceptul în politicile publice. Centre de cercetare monitorizează formele de manifestare a coeziunii în diferite societăți, măsurând și comparând indicatorii. Organizațiile internaționale, liderii politici și guvernele dezvoltă și implementează politici pe diferite dimensiuni ale coeziunii sociale.

Analiza posibilelor cauze și factori care au impact asupra coeziunii sociale, deduse din rapoartele internaționale, constată o corelație pozitivă puternică între bogăția unei țări, măsurată în PIB și coeziunea socială. Într-o linie similară, există o relație puternică între distribuția veniturilor unei țări și coeziunea sa socială. Un nivel mai mare de inegalitate a veniturilor, măsurat în Coeficientul Gini, este asociat cu o coeziune socială mai slabă. Cele mai inovatoare societăți, în ceea ce privește nivelul educațional, inovațional economic și infrastructura tehnologică, demonstrează și un nivel mai ridicat de coeziune socială. Oamenii din societăți coezive sunt mai mulțumiți de viața lor, demonstrează un nivel mult mai

înalt de percepție a bunăstării, justificând atenția pe care conceptul de coeziune socială a primit-o în ultimii ani [30].

Rezultatele interpretării SCORE Moldova 2022, realizate în baza calculului indicatorilor preferințelor mass-media (frecvența accesării site-urilor informaționale, rețelelor de socializare, audierii posturilor de radio, vizualizării posturilor de televiziune, estimării conținutului conținutului informațional consumat și a motivelor alegerii mass-media), relevă o puternică corelație cu variabila etnică. Ceea ce determină necesitatea creării unui dialog interetnic, susținut de sursele mass-media. Mass-media reprezintă un actor important în spațiul public al comunicării din Republica Moldova. La nivel macro-mezzo-micro social mass-media este un intermediar în crearea și conturarea opiniilor. Cu cât spațiul public al comunicării este mai liber, cu atât are loc un proces mai dinamic de interacțiune și coeziune socială. Și dimpotrivă, cu cât spațiul public al comunicării este mai limitat și restricționat, cu atât se produce înstrăinarea și erodarea coeziunii sociale.

Rezultatele analizei cantitative și calitative a cercetărilor sociologice (2021/2023) demonstrează pe parcursul anilor un grad redus de încredere a populației în sursele mass-media. Imaginea creată de mass-media are impact, proiectându-se asupra încrederii populației în instituțiile statale, relațiilor dezvoltate între grupurile sociale și între membrii acestor grupuri. Respondenții așteaptă de la instituțiile statale care gestionează sectorul mass-media și de la jurnaliști o atitudine responsabilă pentru conținutul informațional emis în spațiul public.

Are loc un proces rapid de migrare a consumatorilor media în spațiul virtual. Conținutul informațional on-line este descentralizat, imediat și mai bine reflectă diversitatea opiniilor și a intereselor. Chiar dacă calitatea conținutului informației on-line variază, nefiind supusă reglementărilor instituționale și jurnalistice, totuși aceasta câștigă prin varietate, creativitate, atractivitate și caracter imprevizibil. Social media a devenit o realitate constantă în deprinderile de consum media, necesitând a fi înțelese și cercetate.

Rezultatele studiului confirmă că se produce o schimbare a modelului de consum media. Social media permite crearea și schimbarea informației la scară și viteză fără precedent. Procesul de comunicare pe

rețelele de socializare a devenit mult mai interactiv și atractiv. Acest lucru a schimbat modul de consum media online și pe platformele social media. Furnizarea informației de motoarele de căutare favorizează interacțiuni sociale, grupuri de opinii și acțiuni sociale.

Nivelul redus de încredere al respondenților în principalele instituții ale statului inclusiv mass-media produce blocaje și împiedică capacitatea țării de a face față problemelor și provocărilor multiple cu care se confruntă republica la moment. Încrederea scăzută a respondenților atât în stat, cât și instituțiile acestuia creează o spirală descendentă, care exacerbează starea generală, producând disensiuni. Consecințele clivajelor sociale determină pe termen lung traiectoria neîncrederii populației că statul poate fi, de fapt, o forță capabilă de a îmbunătăți propriile lor vieți. Iar cu referire la mass-media, că acestea sunt o sursă sigură de încredere.

Datele empirice constată că universul eșantionat, în general, are un grad redus de încredere interpersonală. Un nivel mai înalt se înregistrează doar în cazul rudelor. Declinul neîncrederii interpersonale este în scădere și datorită unei perioade mai îndelungate de interdicții pentru deplasare, sentimentul de izolare, singurătate și frică trăit de cetățeni în perioada pandemiei. Situația s-a agravat în ultimul timp datorită conflictului intervenit dintre Ucraina și Federația Rusă și a crizei energetice.

Rezultatele cercetării arată o corelație constantă între etnia respondenților, nivelul de școlarizare, veniturile și încrederea în conținutul informațional pro Rusia, pro România și pro UE. Veniturile scăzute ale populației corelează cu gradul redus de încredere în sursele mass-media din Republica Moldova. Respondenții demonstrează un grad de insatisfacție față de propria viață, aceste aprecieri suprapunându-se asupra încrederii în sursele mass-media. În funcție de etnie acest indicator cunoaște o relevanță în cazul populației ruse și ucrainene și a regiunilor populate preponderent de minoritățile naționale: municipiul Bălți, UTA Găgăuzia și Transnistria.

Analiza răspunsurilor confirmă necesitatea alfabetizării digitale a populației în vârstă și din mediul rural și dezvoltării continue a abilităților digitale la întreaga populație a republicii. Mediul digital oferă cea mai facilă și mai puțin costisitoare modalitate de acces la informație. Este

importantă conștientizarea cetățenilor de a rămâne în siguranță online, a se feri de escrocherii și cyberattack-uri, de a evita victimizarea și efectele nocive în urma știrilor false.

Recomandările formulate în baza concluziilor rezidă în stabilirea unor priorități în valorificarea potențialului sectorului mass-media în construirea unei reziliențe coezive la provocări:

- dezvoltarea continuă a competențelor digitale la populație;
- alfabetizarea digitală a populației în vârstă;
- valorificarea utilizării tehnologiilor informaționale pentru a ajunge la un public cât mai larg;
- asigurarea accesibilității și simplificării modalităților on-line de accesare a surselor de comunicare în masă;
- promovarea sentimentului de identitate națională, lingvistică și culturală;
- consolidarea sentimentului de solidaritate și identitate comunitară;
- promovarea toleranței etnice, lingvistice și religioase etc.;
- reducerea la minimum a efectelor dezinformării și a știrilor false;
- prezentarea informației despre evenimentele din regiunile UTA Găgăuzia și Transnistria;
- prezentarea obligatorie în buletinele de știri a informațiilor despre evenimentele din regiunile Nord, Centru și Sud ale republicii;
- menținerea unui flux continuu de informații cu privire la beneficiile Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană și proiectelor transfrontaliere cu România;
- explicarea oportunităților de valorificare a proiectelor de integrare europeană;
- monitorizarea și evaluarea eficacității conținutului informațional emis de sursele mass-media;
- măsurarea impactului și a conștientizării informației de către publicuri;
- consolidarea capacității de instruire a publicurilor prin lansarea diverselor concursuri, teste, programe de alfabetizare digitală și învățare a limbilor; de însușire a disciplinelor școlare;
- crearea platformelor media, inclusiv podcast-urilor, webinare, clipuri video pentru a inspira cetățenii să se simtă parte componentă a comunității moldovenești;

- utilizarea mai puternică a videoclipurilor pe rețelele de socializare pentru „a arăta” nu doar „a spune”;
- crearea mai multor conversații cu oamenii prin intermediul platformelor digitate;
- dezvoltarea capacității de reziliență la crize prin amplificarea sentimentul de coeziune socială.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Bourdieu P. The Forms of Capital. In: *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Edited by J. G Richardson. New York: Greenwood, 1986, 401 p.
2. Burt R. S. The network structure of social capital. In: *Research in Organizational Behavior*. Edited by Robert I. Sutton and Barry M. Staw. Volume 22. New York: JAI Press, 2000, 436 p.
3. Coleman J. S. Social Capital in the Creation of Human Capital. In: *American Journal of Sociology*. Volume 94. Supplement: Organizations and Institutions: Sociological and Economic Approaches to the Analysis of Social Structure (1988), pp. S95-S120. Published: The University of Chicago Press, 1988.
4. Fukuyama F. *Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity*. New York: Free Press, 1996, 480 p.
5. Lin N. *Social Capital: A Theory of Social Structure and Action*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, 294 p.
6. Putnam R. D. *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press, 1993, 268 p.
7. Cornwell B. EADS, Alicia. Social Capital. Disponibil: <https://www.oxfordbibliographies.com/display/document/obo-9780199756384/obo-9780199756384-0076.xml>.
8. Grusky D. B. *Social Stratification: Class, Race, and Gender in Sociological Perspective*. Publisher: Routledge, 4th edition, 2014, 1195 p.
9. Kerbo H. *Social stratification and inequality*. Boston: McGraw-Hill Education. 8th edition, 2011, 624 p.
10. Scott J. *Stratification and Power: Structures of Class, Status and Command*. Cambridge, UK: Polity Press, 1996, 284 p.
11. Turner J. H. *Societal Stratification: a Theoretical analysis*. New York: Columbia University Press, 1984, 232 p.
12. Allman D. *The sociology of social inclusion*. In: *SAGE Open*, Volume 3, Issue 1, January–March, 2013. pp. 1-16. Disponibil: <https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/2158244012471957>.
13. Bowring F. *Social exclusion: Limitations to the debate*. In: *Critical Social Policy*, Volume 20, Issue 3, August, 2000, pp. 307-330. Disponibil: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/026101830002000303>.

14. *Byrne D. Social Exclusion (2d ed.). Maidenhead, U.K.: Open University Press, 2009, 216 p.*
15. *Davies J. The Social exclusion debate: Strategies, controversies and dilemmas. Policy Studies, Nr. 26 (1), January 2005, 51 p. Disponibil: file:///C:/Users/user/Downloads/SSRN-id1810528.pdf.*
16. *Measuring Common Ground: Social Cohesion. Disponibil: <https://www.bertelsmann-stiftung.de/en/our-projects/germany-and-asia/news/social-cohesion-preview>.*
17. *How can leaders build social cohesion? Disponibil: <https://www.weforum.org/agenda/2023/01/3-ways-leaders-tackle-global-issues-build-social-cohesion/>.*
18. *Sozialer Zusammenhalt in westlichen und asiatischen Gesellschaften im Vergleich. Disponibil: <https://www.bertelsmann-stiftung.de/de/unsere-projekte/deutschland-und-asien/projektnachrichten/sozialer-zusammenhalt-in-westlichen-und-asiatischen-gesellschaften>.*
19. *Social Cohesion Indicators. Society at a Glance: Asia/Pacific 2011. Disponibil: https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/society-at-a-glance-asia-pacific-2011/social-cohesion-indicators_9789264106154-11-en.*
20. *Forced Displacement and Social Cohesion. Disponibil: <https://www.worldbank.org/en/topic/social-cohesion-and-resilience/brief/forced-displacement-social-cohesion>.*
21. *Social Cohesion and Forced Displacement: A Synthesis of New Research. World Bank, 2022. Disponibil: <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/45757341-5bf9-56b0-bcda-a8a0772337c4>.*
22. *Cohesion policy as one of the most effective policies for achieving key union objectives. Disponibil: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/gac/2021/11/18/>.*
23. *ASEAN Socio Cultural Community. Disponibil: <https://asean.org/our-communities/asean-socio-cultural-community/>.*
24. *Determinants of social cohesion: cross-country evidence. Disponibil: <https://www.idos-research.de/en/discussion-paper/article/determinants-of-social-cohesion-cross-country-evidence/>.*
25. *Projects. Disponibil: <https://www.socialcohesion.info/projects>.*
26. *Welcome to SCORE. Disponibil: <https://scoreforpeace.org/>.*
27. *The SCORE Moldova 2017. Disponibil: <https://scoreforpeace.org/en/moldova/methodology>.*
28. *The SCORE Moldova 2022. Disponibil: <https://scoreforpeace.org/en/moldova/methodology>.*
29. *González-Bailón S., Lelkes Y. Do social media undermine social cohesion? A critical review. In: Social Issues and Policy Review, Volume 17, Issue 1, January 2023, pp. 155-180. Disponibil: <https://spssi.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/sipr.12091>.*
30. *Social Cohesion Radar Measuring Common Ground. An International Comparison of Social Cohesion. Country Report: USA. Pag 3. Disponibil: <https://www.bertelsmann-stiftung.de/en/our-projects/social-cohesion>.*

ATITUDINI ȘI ACCEPTARE ÎN MEDIUL CREȘTIN-ORTODOX FAȚĂ DE DIVERSE GRUPURI SOCIALE DIN REPUBLICA MOLDOVA

ATTITUDES AND ACCEPTANCE IN THE ORTHODOX CHRISTIAN ENVIRONMENT TOWARDS VARIOUS SOCIAL GROUPS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Mihail POTOROACĂ, cercetător științific

<https://orcid.org/0000-0002-2898-0093>

Summary

The present study shows an analysis of how various categories and social groups, including religious ones, are perceived in the Republic of Moldova in the sense of their acceptance or rejection depending on the level of religious activism of Christian Orthodox believers. In order to make the delimitation between groups of more active and more passive Christians, we chose the frequency of prayer as an indicator, and in order to be able to measure the attitudes and especially the level of acceptance of the various categories, the social distance scale of Emory Bogardus was chosen as the method.

The research included two series of quantitative data (2021 – 1698 respondents and 2023 – 1242 respondents) obtained in surveys carried out by the Center of Sociology and Social Psychology of the Institute of Legal, Political and Sociological Research of the State University of Moldova.

The comparative correlation analysis between the two reference periods of the research showed an incongruity of the results, in 2021 we find more negative data associations, and in 2023 more positive associations.

We did not find significant differences between the groups with different frequency of prayer regarding the acceptance of different ethnic groups: Russians, Moldavians, Romanians, Roma. For the Jewish and Muslim categories, we find significant differences in 2021 (those who prayed every day had a greater social distance from these categories), but we do not find such differences in 2023.

In 2023 we find an interesting trend (in contrast to 2021): with the increase in the frequency of prayer, the social distance from the following categories decreases: Ex-convicts, Homosexuals, People of a different race,

Drug users, People with special needs (mental disabilities), People with special needs (physical disabilities), People with HIV, Immigrants, Homeless people.

The obtained results demonstrate the fact that prayer taken as a separate factor influences the level of acceptance of different social categories. But this coexists with a series of other variables that, under certain conditions, can annihilate or increase its effect. One of these factors is the level of authoritarianism as a personality trait.

Keywords: *attitude, acceptance, Orthodox Christianity, Church, prayer, frequency of prayer, social distance, tolerance, religion.*

Introducere

În comunicarea de zi cu zi, în cea din presă, cât și în mediul academic deseori putem auzi vorbindu-se despre faptul că oamenii din Republica Moldova sunt mai puțin toleranți față de diferențele ce există între oamenii din societate. Iar printre motivele enunțate este amintită o trăsătură mai conservatoare și patriarhală a societății din Republica Moldova. În acest context apare întrebarea în ce măsură identitatea creștin-ortodoxă ar putea fi un factor ce influențează atitudinile oamenilor, dar mai ales, în ce măsură implicarea religioasă mai activă determină anumite percepții și reprezentări ale diferitor grupuri sociale.

Studiul de față prezintă o analiză a modului în care sunt percepute diverse categorii și grupuri sociale, inclusiv religioase, din Republica Moldova în sensul acceptării sau respingerii lor în funcție de nivelul de activism religios. Atitudinile față de o anumită categorie socială creează predispoziții de comportament și sunt surse pentru anumite percepții. Iar dacă atitudinile sunt părtinitoare acestea pot duce la comportamente discriminatorii. Ne-am propus să vedem în ce măsură factorul religios ar putea juca un rol în stabilirea unor atitudini de acceptare/respingere. Studiile realizate până acum în Republica Moldova, care au încercat să evalueze toleranța în context creștin-ortodox au evaluat doar comportamente externe, gen frecventarea slujbelor religioase, iar nu și viața interioară a unui creștin. De aceea, pentru a face delimitarea între grupuri de creștini mai activi și mai pasivi am ales în calitate de indicator frecvența cu care oamenii se roagă, pentru a vedea în ce măsură implicarea personală în practicarea a ceea ce este considerat de teologii creștini, dar

și cercetătorii din alte domenii, “un element central al credinței”, poate fi un factor ce determină mai multă sau mai puțină acceptare.

Pentru a putea măsura atitudinile și în special nivelul de acceptare al diverselor categorii a fost aleasă ca metodă scala distanței sociale a lui Emory Bogardus.

Ca surse de date au servit două cercetări cantitative realizate de Centrul Sociologie și Psihologie Socială în 2021 și 2023. Deoarece ambele cercetări au conținut itemi similari am putut compara datele. Am analizat atât schimbările în frecvența practicării rugăciunii între cele două perioade, cât și modul cum s-a schimbat percepția față de diverse grupuri sociale în funcție rugăciune.

Obiective propuse sunt următoarele:

1. Evaluarea comparativă în dinamică (2021-2023) a datelor privind frecvența rugăciunii în rândul creștinilor ortodocși;
2. Cercetarea relației dintre frecvența rugăciunii și atitudinile față de diverse grupuri sociale;
3. Realizarea unei comparații dintre grupurile cu diversă frecvență a rugăciunii în privința distanței sociale față de diverse categorii de persoane;
4. Evaluarea atitudinii față de alte religii și confesiuni.

Cadrul teoretic

Atitudini și distanță socială

În domeniul psihologiei sociale noțiunea de atitudine a apărut în 1918 datorită cercetătorilor Thomas și Znaniecki, care au încercat să explice raportul individului cu ambianța socială și valorile acesteia [1, p. 157].

Încercând să definească atitudinea, Paul Popescu-Neveanu afirmă că aceasta este o „modalitate relativ constantă de raportare a individului sau grupului față de anumite laturi ale vieții sociale și față de propria persoană” [2, p. 71].

Gordon W. Allport propune următoarea definiție: „O atitudine este o stare de pregătire mintală și neurală, organizată prin experiență, care exercită o influență diriguitoare sau dinamizatoare asupra răspunsului individului la toate obiectele și situațiile cu care este în relație” [3, p. 60].

Atitudinea are o structură psihică sintetică și multidimensională ce are o componentă cognitiv-informațională (ce include cunoștințe, convingeri, reprezentări, concepte, stereotipuri pe care o persoană le are în raport cu obiectul atitudinii); componentă afectiv-motivațională (se referă la gradul de acceptare sau neacceptare al obiectului atitudinii; componenta volitivă (tendențele de comportament ale persoanei față de obiectul dat) [4, p. 78].

Atitudinile au o serie de funcții, ce sunt legate de componentele ce le caracterizează: de organizare a percepției, a cunoașterii altuia; de apărare a credințelor și directivelor personale; de orientare a comportamentelor [1, p. 157].

În aceeași ordine de idei, William G. McGuire descrie patru funcții ale atitudinilor: economică sau de cunoaștere, utilitară sau adaptativă, expresivă și de apărare a Eului [3, p. 110].

Vorbind despre atitudine, Norbert Sillamy afirmă că „întotdeauna este vorba de un ansamblu de reacții personale față de un obiect determinat: animal, persoană, idee sau lucru”. Același autor afirmă că un Eu mai puternic corelează cu atitudini mai independente, mai suple și deschise, iar „cu cât Eul este mai slab, cu atât atitudinile sunt mai rigide” [5, p. 37-38].

Atitudinile sunt în același timp stări interne și predispoziții spre anumite comportamente [1, p. 152].

Siller J. afirmă că atitudinile sunt determinanți parțiali ai comportamentului, de rând cu contextele și așteptările, normele și obiceiurile. Relația dintre atitudini și comportament este una foarte complexă [4, p. 78].

Una dintre cele mai răspândite metode de măsurare a atitudinilor este scala distanței sociale propusă de Emory Bogardus. Scala reprezintă una din cele mai vechi și celebre instrumente social-psihologice [6].

Scala distanței sociale măsoară „gradul de înțelegere și de afecțiune pe care persoanele îl simt unele față de celelalte” [3, p. 50]. Acest instrument pune accentul mai mult pe atitudinea de acceptare a diverselor grupuri decât pe suprimarea lor [3, p. 50]. În viziunea lui Sartain și Bell itemii scalei pot fi foarte variați și de aceea pot fi aplicați în cazul oricărui grup social [6, p. 391-392].

În literatura de specialitate găsim studii care folosesc Scala distanței sociale pentru cercetări în domeniul religiilor. O analiză în acest sens putem găsi la autorii Merlin B. Brinkerhoff și Marlene M. Mackie [7].

Conceptul de distanță socială a fost propus de Robert Park și se referea la „o încercare de a reduce la ceva de genul termenilor măsurabili notele și gradele de înțelegere și intimitatea care caracterizează relațiile personale și sociale în general” [6, p. 389-390].

Scala distanței sociale este de multe ori folosită în măsurarea în special a prejudecăților, de fapt acesta a fost scopul ei inițial, deoarece instrumentul a apărut ca o necesitate de a evalua conflictele etnice și de rasă din societatea americană. Cu privire la prejudecată Park afirma că aceasta este „mai mult sau mai puțin instinctivă și este o dispoziție spontană de a menține distanțe sociale” față de alte grupuri [6, p. 389-390].

În viziunea lui E. Durkheim, distanța socială la care este ținută o persoană produce aceleași efecte ca și orice pedeapsă reală, dar într-o formă puțin mai atenuată. O distanță socială mai mare este provocată de niște caracteristici, obișnuințe, comportament ce nu corespunde unor reguli împărtășite de majoritatea populației [4, p. 78].

Măsurarea religiozității, rugăciune

Religiozitatea trebuie privită ca un construct multidimensional și implică o relație pozitivă și personală cu Dumnezeu. Acesta include experiența religioasă, conștientizarea religioasă, sentimente și trăiri religioase, decizii, practici religioase, precum și legăturile cu cei de aceeași credință [8].

În cercetările din domeniul psihosocial și cel sociologic ce au ca subiect de interes religia pot fi folosiți mai mulți indicatori în ceea ce privește religiozitatea și activismul religios, cum ar fi: autoidentificarea religioasă, frecvența slujbelor religioase, frecvența citirii Bibliei (sau a Coranului, în cazul musulmanilor), credința în Dumnezeu, opinii teologice în privința propriei religii, frecvența rugăciunii etc [9].

Dintre toate aceste elemente, componenta care implică cel mai mult interiorul omului în aspect practic ar fi rugăciunea. În perspectiva vieții creștine rugăciunea ocupă un loc central. Pr. Ioan Cărciuleanu afirmă în acest sens: „Toate cărțile noastre de slujbă sunt cărți de rugă-

ciune. Orice act religios începe cu o rugăciune. Viața creștină se exprimă prin rugăciune, prin legătura cu Dumnezeu prin această cale. Rugăciunea este semnul credinței.” [10, p. 32].

Din punct de vedere teologic, rugăciunea este o „formă de dialog dintre om și Dumnezeu, inițiată de om, și care constituie o expresie a voinței omului de a fi în comuniune cu Dumnezeu” [11]. Iar teologul cercetător și ieromonahul Gabriel Bunge în lucrarea dedicată practicii rugăciunii personale afirmă că aceasta este un fel de „barometru al intensității credinței”, forma ei practică [12, p. 227].

Nu doar teologii sau cei care studiază domeniul religios consideră rugăciunea a fi un element central al religiozității ci și cercetătorii din alte domenii. Psihologul William James susținea că rugăciunea este unul din elementele esențiale a oricărei religii, definind-o ca: „orice tip de comuniune interioară sau conversație cu o putere recunoscută drept divină” El o numea „sufletul și esența religiei” [13, p. 27].

Małgorzata Tatala și Marcin Wojtasinski arată într-un studiu dedicat unei scale ce măsoară importanța rugăciunii (Prayer Importance Scale) că aceasta ar putea fi operaționalizată ca o comunicare cu o putere considerată divină (Baesler 2003; James 1902). Ea poate fi internă, să ia forma unei meditații, sau externă, acompaniată de cântări, gesturi, formule fixe sau activități spontane. Rugăciunea însoțește gândurile persoanei care o practică și dezvăluie relația ei cu oamenii, lucrurile și lumea exterioară, creând un teren bogat de experiență interioară. Ladd și Spilka arată trei direcții ale influenței rugăciunii prin conexiunile cognitive pe care le face persoana care se roagă: spre interior - rugăciunea ajută în propria explorare și autocunoaștere, în exterior - rugăciunea îmbunătățește calitatea relațiilor sociale, precum și „în sus” - accent pe relația cu Dumnezeu [8].

Atunci când rugăciunea este aleasă în calitate de indicator în cercetare, pot fi folosite mai multe criterii ale ei. Unele au o dimensiune formală precum frecvența și durata ei. Altele țin de o dimensiune mai „calitativă”, spre exemplu, importanța acordată rugăciunii, modul în care respondentul definește rugăciunea, tipul de rugăciune practicat mai des etc [8].

Atestăm existența mai multor studii ce arată efectul benefic al rugăciunii asupra sănătății, precum și folosirea ei în calitate de strategie de coping, în special în cazul unor probleme dificile și persistente (McCullough și Larson) [8]. Într-un studiu sistematic al literaturii realizat de Marta Illueca și Benjamin R. Doolittle, autorii arată că rugăciunea activă, recitată sau ascultată, poate aduce beneficii pacienților cu credințe religioase în managementul durerii. Studiile găsite de ei arată mai curând existența unor asocieri și corelații în acest sens, decât o legătură cauzală [14].

Există și studii ce arată existența unei legături între practicarea rugăciunii și relații interpersonale mai bune, în acest sens, Lambert și colegii arată că oamenii care se roagă într-o măsură semnificativ mai mare sunt gata să-și ierte partenerii, decât cei care nu se roagă [8].

Într-un studiu realizat de Leslie Francis, autorul a arătat că frecvența practicării rugăciunii personale este un predictor semnificativ al atitudinilor pozitive față de școală și față de orele de muzică, matematică, limbă engleză și educație religioasă [13, p. 34].

Toleranță religioasă, relații dintre religiozitate și atitudini

Dacă vorbim de toleranță culturală și cea religioasă, istoric teritoriul Republicii Moldova s-a aflat un timp îndelungat în zona influențelor venite din zona Imperiului Otoman și a tătarilor pe de o parte și cele venite din partea statelor catolice, pe de altă parte. Acest fapt a influențat puternic percepțiile și atitudinile față de ceilalți, precum și a generat reacții de apărare. De aceea pentru creștinii ortodocși din această parte a Europei este foarte caracteristică tema apărării credinței [15, p. 230]. Această predispoziție istorică se menține și până acum în rândul credincioșilor. Cei străini de propria credință sunt priviți mai curând cu suspiciune. Mai ales atunci când în anii 90 ai secolului trecut au început să pătrundă mai activ în Republica Moldova reprezentanții altor religii, confesiuni creștine sau noi mișcări religioase cu scopul găsirii unor noi adepți.

Tot în aceeași perioadă, de după comunism (când era promovat foarte intens un ateism agresiv și militant) a devenit foarte actuală ideea libertății religioase. De acest moment s-a bucurat în primul rând Biserica Ortodoxă locală.

Dicționarul de Teologie Ortodoxă înțelege prin libertatea religioasă „faptul că asupra niciunui om nu trebuie să se exercite vreo constrângere în privință religioasă, venită din partea unor indivizi sau a unor grupuri sociale și nici a vreunei puteri omenești, așa încât acesta să nu acționeze împotriva propriei sale conștiințe religioase, în particular sau în public, atât singur, cât și asociat cu alții.” [16].

Trebuie să menționăm că în ceea ce privește libertatea, din perspectivă creștină, accentul cade în primul rând pe libertatea internă (libertate spirituală, independența față de păcat), iar aceasta este „temei al oricărei libertăți ulterioare” [16].

Ideea de libertate religioasă are ca urmare firească ideea de toleranță religioasă. Aceasta din urmă ar fi ar fi o recunoaștere reciprocă a dreptului de exercitare instituțională într-un spațiu social comun. Toleranța religioasă poate avea diferite semnificații și înțelesuri, din cauza polisemiei sale. În spațiu creștin-ortodox, termenul este adesea folosit în „sensul de renunțare, la un drept sau la o responsabilitate, religioasă în favoarea cuiva inferior doctrinar” [17].

Liberalizarea spațiului religios din Republica Moldova a adus cu sine apariția fenomenului de prozelitism. Termenul provine de la verbul grecesc προσερχομαι, care înseamnă „a se apropia de” sau „a se alătura prin constrângere unui anumit grup”. În viziunea Pr. Dr. Gheorghe Petraru, astăzi prozelitismul în spațiul nostru ar însemna „acțiunea de smulgere a credincioșilor ortodocși sau ai altor confesiuni istorice de la Biserica lor și afilierea lor prin metode complexe, îndoctrinare, fanatism, inducere în eroare, amenințare, mituire, deprogramare, depersonalizare, căsătorii mixte, exploatarea lipsurilor materiale acolo unde există decalaj economic-financiar față de civilizația occidentală, la secte, la noi mișcări religioase sau la diferiți lideri religioși.” Același autor afirmă că astfel de acțiuni au fost resimțite negativ de Bisericile ortodoxe naționale în care „Biserica și Evanghelia lui Hristos s-au identificat cu idealul lor spiritual, cultural și național” [18].

Cercetările calitative realizate de Centrul Sociologie și Psihologie Socială în vederea cercetării coeziunii sociale arată o atitudine negativă a respondenților față de acțiunile de prozelitism. Acestea generează atitudini de distanțare și conectează mecanisme de apărare.

În același timp, trebuie să menționăm că, în rândul multora din cei care se declară creștini ortodocși se atestă faptul lipsei de cunoștințe din istoria religiilor în general, dar și o lipsă de bună cunoaștere a propriei credințe [15, p. 232-233]. Această stare de fapt intensifică reacțiile de apărare și lasă loc puțin dialogului.

Dacă vorbim despre toleranță în Republica Moldova, în context creștin-ortodox, trebuie să menționăm studiul realizat în 2017 de cercetătorii Voicu O., Cash J., Cojocariu V., ce a avut ca subiect relațiile între Biserică și Stat în Republica Moldova. Unul din subiectele abordate a fost cel al toleranței față de diverse grupuri sociale. Pentru a măsura nivelul de acceptare ei au folosit scala distanței sociale. Autorii au ajuns la concluzia că populația din țara noastră are un grad înalt de intoleranță generalizată, definită ca respingere a diversității sociale. Intoleranța generalizată reprezintă numărul mediu de grupuri care au fost respinse de participanții la studiu într-o anumite situație. Cercetătorii au stabilit că indicatorul pentru Republica Moldova este de 6,5 (pe o scală de la 1 la 10). Într-o cercetare similară realizată în România acest indicator a fost de 1,9. Autorii afirmă că datele pe care le-au obținut arată că „interacțiunile frecvente cu biserica și afinitatea mai mare pentru un program conservator-religios se asociază cu o intoleranță mai ridicată” [19, p. 18].

Printre studiile realizate în Republica Moldova privind distanța socială ne-a atras atenția o cercetare realizată de către Svetlana Rusnac și Johny Khory. Ei au analizat distanțele sociale dintre studenții țării-gazdă și cei internaționali din Republica Moldova. În total au participat 319 subiecți, 159 studenți internaționali (Republica Populară Chineză, Republica Democratică Congo, Coreea de Sud, Israel, România, Republica Turcia, Ucraina) și 160 studenți autohtoni. Cele mai mici distanțe sociale s-au depistat între studenții din Republica Moldova, România și Ucraina. Cercetătorii au constatat că „cel mai important factor în menținerea distanțelor sociale sunt diferențele de comunicare”, iar „odată cu comunicarea și cunoașterea de altul, distanțele sociale devin mai mici”, deoarece variabila an de studiu a avut un rol important în stabilirea distanțelor sociale, acestea diminuându-se în anii mai mari de studii [20, p. 106-107].

Un studiu interesant realizat în SUA în 1977 de către Doyle P. Johnson a încercat să analizeze relația dintre angajamentul religios (religiozitate) și distanța socială față de trei grupuri minoritare (latinii americani, evrei și persoane de altă rasă). Angajamentul religios a fost operaționalizat prin doi indicatori, implicare și ortodoxie (aici în sens de corespundere cu învățătura bisericii din care fac parte respondenții și nu în sens de confesiune). A fost măsurat și nivelul de importanță religioasă. Deoarece câteva studii anterioare au arătat că o altă variabilă ar putea fi implicată în relația dintre religiozitate și distanța socială, cea a autoritarismului, a fost măsurat și acest aspect [21].

Rezultatele au arătat că angajamentul religios este în relație de putere medie și invers proporțională cu distanța socială și nivelul de prejudecată. O relație inversă s-a obținut și în cazul importanței religioase și distanței sociale. Pentru autoritarism s-a obținut o relație pozitivă atât cu distanța socială cât și cu nivelul de prejudecată. Ceea ce e interesant, în general, persoanele care s-au plasat în categoria „autoritarism înalt” au manifestat o distanță socială mai mare în toate categoriile de angajament religios [21].

Aspecte metodologice

Studiul de față prezintă o analiză a două serii de date cantitative obținute în cadrul unor sondaje realizat de Centrul Sociologie și Psihologie Socială al Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova. Primul a avut loc în perioada 15 noiembrie – 20 decembrie 2021, pe un eșantion de 1698 persoane, iar cel de-al doilea martie 2023, pe un eșantion de 1242 de respondenți. Ambele cercetări au avut un eșantion aleatoriu, reprezentativ pentru populația adultă a Republicii Moldova, în funcție de mediul de reședință, sex, vârstă, nivel de educație, regiune geografică.

În cadrul ambelor chestionare a fost inclusă întrebarea „Cât de des vă rugați?”. În studiul de față frecvența rugăciunii a fost folosită în calitate de variabilă independentă. Din cadrul cercetării realizate în noiembrie-decembrie 2021 au fost selectate persoanele care s-au declarat creștin-ortodocși, 1525 la număr (89,8% din întregul eșantion). Acestea au fost plasate în trei grupuri în funcție de frecvența cu care se roagă: În fiecare

zi (226 participanți, 14,8% din cei declarați ortodocși), Deseori (474 participanți, 31,1% din cei declarați ortodocși), Uneori/Deloc (813 participanți, 53,3% din cei declarați ortodocși).

La fel s-a procedat și în cazul cercetării realizate în martie 2023, au fost selectate 1033 de persoane (83,2%) care s-au declarat creștin-ortodocși. La fel, au fost create trei grupuri de subiecți în funcție de frecvența cu care se roagă: În fiecare zi (289 participanți, 28% din cei declarați ortodocși), Deseori (325 participanți, 31,5% din cei declarați ortodocși), Uneori/Deloc (419 participanți, 40,6% din cei declarați ortodocși).

Atitudinile au fost măsurate folosind Scala lui Bogardus. Categoriile de persoane față de care s-a măsurat distanța socială sunt următoarele: ruși, moldoveni, români, romi, musulmani, foști deținuți, persoane de culoare, utilizatori de droguri, persoane cu dizabilități fizice și intelectuale, persoane care trăiesc cu HIV, imigranți și persoane fără adăpost.

Răspunsurile la itemii încadrați în scala distanței sociale utilizată în cercetare au fost codați în modul următor:

1 - distanța socială este foarte redusă și respondenții acceptă persoanele inclusiv în calitate de membri de familie;

2 - distanța socială este redusă și respondenții acceptă persoanele în calitate de vecini, cu excepția de a fi membru de familie;

3 - distanța socială este medie și respondenții acceptă persoanele în calitate de colegi, cu excepția de a fi membru al familiei, vecin;

4 - distanța socială este mai mare de medie și respondenții acceptă persoanele în calitate de locuitori ai comunității, cu excepția de a fi membru de familie, vecin, sau coleg;

5 - distanța socială este foarte mare și respondenții acceptă persoanele în calitate de locuitori ai țării, cu excepția de a fi membru al familiei, vecin, coleg, sau locuitor al comunității;

6 - distanța socială este la nivel de respingere socială, și respondenții preferă ca aceștia să părăsească țara [22, p. 49-50].

Rezultatele analizei răspunsurilor din cercetarea cantitativă realizată în 2021 și cea din 2023

Un prim aspect pe care am dorit să-l abordăm în analiza rezultatelor cantitative este cel al comparației datelor privind frecvența rugăciunii în cele două perioade de referință (decembrie 2021-martie 2023).

După cum observăm din *Tabelul 1*, în 2021 doar 14,8% dintre cei care s-au declarat creștini ortodocși au menționat că se roagă în fiecare zi și 17,8% dintre toți creștinii participanți la cercetare. În 2023 această pondere a crescut de două ori, în cazul creștinilor ortodocși aceasta a ajuns la 27,6%, iar dacă e să-i luăm pe toți cei care s-au declarat creștini aceasta a ajuns la 32,4%. În același timp, s-a diminuat ponderea celor care se roagă uneori.

Tabelul 1. Dacă sunteți creștin, cât de des vă rugați? (comparativ 2021 - 2023), %

	2021		2023	
	Toate confesiunile creștine	Creștin-ortodocși	Toate confesiunile creștine	Creștin-ortodocși
În fiecare zi	17,8	14,8	32,4	27,6
Deseori	30,8	31,1	28,8	31,1
Uneori	46,0	48,4	33,0	36,0
Deloc	4,6	4,9	4,0	4,0

În 2021, 74% dintre creștinii ortodocși care se rugau în fiecare zi erau femei și doar 26% bărbați. În 2023, femeile constituiau 63% din cei care se rugau în fiecare zi, iar 37% erau bărbații.

Tabelul 2. Dacă sunteți creștin, cât de des vă rugați? (comparativ 2021 – 2023, în funcție de gen), %

	În fiecare zi	Deseori	Uneori/Deloc
Anul 2021			
Femeie	21,3%	38,3%	40,4%
Bărbat	8,1%	23,8%	68,1%
Anul 2023			
Femeie	32,7%	32,7%	34,7%
Bărbat	22,5%	30,1%	47,4%

În *Tabelul 2* putem observa în ce mod a evoluat frecvența rugăciunii în cazul respondenților bărbați și femei în cele două perioade, 2021 și 2023. O creștere mai mare o atestăm în cazul respondenților bărbați, doar 8% dintre aceștia se rugau în fiecare zi în 2021, iar în 2023 această pondere a crescut aproape de trei ori – 23%.

Procentele celor ce se roagă mai des se pot schimba în funcție de evoluția societății. Spre exemplu frecvența rugăciunii a crescut în SUA după izbucnirea războiului în Irak, în 1991. Atunci 58% dintre respondenți și-au crescut frecvența rugăciunii. O creștere și mai mare atestăm după evenimentele tragice din 11 septembrie 2001, 78% dintre respondenți au început să se roage mai intens [13, p. 28].

Cercetările sociologice mai recente realizate în Republica Moldova arată un interes sporit din partea populației privind informațiile ce țin de sistemul de securitate și apărare, precum și o frecvență mai deasă a folosirii surselor de informare în acest sens. Acest fapt demonstrează un nivel mai mare de frică și anxietate din societate în urma crizei generate de războiul din Ucraina. Dorița de a găsi informații poate fi privită ca o metodă de a scădea această frică. Spre exemplu, în iulie 2021 53% din respondenți își arătau interesul pentru astfel de informații, iar în 2022, această pondere a ajuns la 59%. De asemenea, a crescut mult ponderea celor care se informează zilnic cu privire la securitatea statului, de la 27%, în iulie 2021 la 36,6%, în octombrie 2022. Problema unui război în zonă a ajuns să îngrijoreze o mai mare parte din populație. În octombrie 2022, 29,5% dintre respondenți considerau că problema aceasta e importantă, iar în februarie 2021 doar 5% se îngrijorau de aceasta [23, p. 4-7].

Creșterea ponderii celor ce se roagă în fiecare zi pe care am semnalat-o în cercetarea noastră o putem explica prin faptul că respondenții recurg la rugăciune ca la o formă de coping religios, pentru a-și putea gestiona anxietatea legată de războiul din Ucraina și crizele prin care trece Republica Moldova.

Există mai multe studii și cercetări în domeniul psihologiei sociale ce arată faptul că actualizarea temei morții crește credința în agenți supranaturali. Astfel, Norenzayan A. și Hansen I. G. arată că atunci când oamenii contactează cu tema morții ei au tendința de a deveni mai

religioși, să creadă într-o măsură mai mare în Dumnezeu, cred într-o măsură mai mare în eficacitatea intervenției divine [24, p. 183].

Pe timp de criză oamenii au tendința de a se apropia de religie în căutare de sens și confort psihologic. Jeanet Sinding Bentzen a realizat un studiu în 2021 în care a evaluat căutările pe Google în 107 de țări. Rezultatele arată o creștere masivă a intensității rugăciunii. În primele luni de pandemie căutările pe Google legate de rugăciune au crescut cu 30%, obținând cel mai mare nivel înregistrat vreodată. Analiza realizată demonstrează faptul că la 1 aprilie 2020 mai mult de jumătate din populația lumii s-a rugat pentru încetarea pandemiei. Căutările privind rugăciunea au rămas cu 10% mai mari decât anterior pe parcursul întregului an 2020, mai ales în Europa și Americi [25].

Cercetarea relației dintre frecvența rugăciunii și atitudinile față de diverse grupuri sociale

Pentru a vedea dacă există o relație între o rugăciune mai frecventă și o acceptare mai mare a grupurilor sociale am realizat o analiză corelațională, pentru ambele perioade de referință (2021 și 2023). Am folosit coeficientul de corelație Kendall's tau-b. Pentru variabila frecvența rugăciunii, scorul a variat de la 1 – în fiecare zi la 4 – deloc, iar pentru distanța socială de la 1 – distanță foarte redusă la 6 – respingere socială.

Tabelul 3. Rezultatele analizei de corelație între frecvența rugăciunii și distanța socială față de diverse grupuri sociale

	2021		2023	
	Coeficientul de corelație Kendall's tau_b	Pragul de semnificație	Coeficientul de corelație Kendall's tau_b	Pragul de semnificație
Ruși	,015	p=0,488	,009	p=0,725
Moldoveni	-,004	p=0,870	,070*	p=0,011
Români	,011	p=0,621	,039	p=0,148
Romi	,022	p=0,326	,007	p=0,790
Evrei	-,053*	p=0,016	-,035	p=0,205

ATITUDINI SI ACCEPTARE ÎN MEDIUL CRESTIN-ORTODOX FATĂ DE DIVERSE GRUPURI

Musulmani	-,053*	p=0,021	,034	p=0,217
Foști deținuți	-,038	p=0,107	,082**	p=0,004
Persoane homosexuale	-,104**	p<0,001	,077**	p=0,007
Persoane de altă rasă	-,109**	p<0,001	,078**	p=0,005
Consumatori de droguri	-,107**	p<0,001	,051	p=0,078
Persoane cu nevoi speciale (dizabilități mentale)	-,015	p=0,504	,147**	p<0,001
Persoane cu nevoi speciale (dizabilități fizice)	-,014	p=0,533	,152**	p<0,001
Persoane cu HIV	-,007	p=0,758	,069*	p=0,015
Imigranți	-,050*	p=0,035	,086**	p=0,002
Persoane fără adăpost	,017	p=0,463	,115**	p<0,001

Observăm că pentru o serie de grupuri sociale există corelații semnificative din punct de vedere statistic atât în cazul cercetării din 2021, cât și în cea din 2023. Este vorba despre: imigranți, persoane de altă rasă, persoane homosexuale. Asocieri semnificative între frecvența rugăciunii și distanță socială ce au fost obținute doar în 2021 regăsim în cazul grupurilor: evrei, musulmani, consumatori de droguri. Respectiv, corelații semnificative găsite doar în 2023 sunt pentru grupurile: moldoveni, foști deținuți, persoane cu nevoi speciale (fizice și mentale), persoane cu HIV și persoane fără adăpost.

Dacă comparăm cele două perioade de referință (2021 și 2023) constatăm că în 2021 găsim mai multe corelații negative (ceea ce înseamnă că o frecvență mai deasă a rugăciunii se asociază cu o distanță socială mai mare), iar în 2023 pozitive (o frecvență mai deasă a rugăciunii

se asociază cu o distanță socială mai mică, respectiv o acceptare mai mare). Atestăm o incongruență între cele două perioade atât în privința sensului corelațiilor, cât și în privința pragului de semnificație statistică.

Comparația dintre grupurile cu diversă frecvență a rugăciunii în privința distanței sociale față de diverse categorii de persoane

Pentru a vedea în ce măsură grupurile de creștini cu diversă frecvență a rugăciunii diferă în ceea ce privește acceptarea diverselor categorii de persoane am împărțit eșantionul celor declarați creștin-ortodocși în trei grupe: cei ce se roagă în fiecare zi, cei ce se roagă deseori și grupul uneori/deloc. Am calculat mediile aritmetice pentru cele trei grupe pentru itemii din scala distanței sociale.

Tabelul 4. Mediile aritmetice privind rezultatul distanței sociale în funcție de frecvența rugăciunii, comparativ anii 2021-2023

	2021				2023			
	În fiecare zi	Deseori	Uneori/Deloc	Total eșantion	În fiecare zi	Deseori	Uneori/Deloc	Total eșantion
Ruși	3,15	3,24	3,24	3,19	3,39	3,50	3,43	3,44
Moldoveni	2,16	1,97	2,05	2,02	2,03	2,09	2,30	2,18
Români	3,05	2,75	2,92	2,84	3,08	3,36	3,29	3,24
Romi	4,63	4,51	4,59	4,54	4,44	4,55	4,45	4,42
Evrei	4,50	4,04	4,10	4,06	4,30	4,40	4,25	4,26
Musulmani	5,13	5,01	4,85	4,93	4,67	4,73	4,73	4,67
Foști deținuți	5,05	5,10	4,93	5,00	4,92	4,96	5,15	5,01
Persoane homosexuale	5,42	5,47	5,14	5,26	5,28	5,30	5,49	5,31
Persoane de altă rasă	4,89	4,86	4,56	4,67	4,49	4,73	4,73	4,59
Consumatori de droguri	5,56	5,63	5,38	5,47	5,42	5,43	5,57	5,45

ATITUDINI SI ACCEPTARE ÎN MEDIUL CRESTIN-ORTODOX FATĂ DE DIVERSE GRUPURI

Persoane cu nevoi speciale (dizabilități mentale)	4,10	4,48	4,23	4,29	4,09	4,21	4,45	4,26
Persoane cu nevoi speciale (dizabilități fizice)	3,90	4,26	4,00	4,06	3,86	4,22	4,31	4,11
Persoane cu HIV	4,58	4,84	4,67	4,69	4,71	4,90	4,90	4,80
Imigranți	4,99	5,06	4,82	4,89	4,34	4,54	4,62	4,49
Persoane fără adăpost	4,59	4,88	4,72	4,75	4,42	4,58	4,70	4,55

Pentru a vedea dacă frecvența rugăciunii influențează valorile distanței sociale față de diverse categorii de persoane am aplicat Testul ANOVA unifactorial (ONE WAY ANOVA). Am comparat rezultatele obținute la Scala lui Bogardus de cele trei grupe de subiecți cu diversă frecvență a rugăciunii.

Tabelul 5. Rezultatele testului ANOVA unifactorial pentru diversele grupuri sociale

	F	Pragul de semnificație	F	Pragul de semnificație
Ruși	,250	p=0,779	,351	p=0,704
Moldoveni	1,212	p=0,298	2,622	p=0,073
Români	2,880	p=0,056	2,039	p=0,131
Romi	,724	p=0,485	,934	p=0,393
Evrei	9,254	p<0,001	1,361	p=0,257
Musulmani	5,579	p=0,004	,220	p=0,802
Foști deținuți	4,512	p=0,011	7,040	p=0,001
Persoane homosexuale	17,353	p<0,001	6,768	p=0,001
Persoane de altă rasă	14,068	p<0,001	4,365	p=0,013

Consumatori de droguri	13,745	p<0,001	3,888	p=0,021
Persoane cu nevoi speciale (dizabilități mentale)	10,031	p<0,001	7,781	p<0,001
Persoane cu nevoi speciale (dizabilități fizice)	9,052	p<0,001	12,091	p<0,001
Persoane cu HIV	5,770	p=0,003	3,896	p=0,021
Imigranți	7,841	p<0,001	4,612	p=0,010
Persoane fără adăpost	8,080	p<0,001	7,609	p=0,001

În continuare prezentăm o analiză a rezultatelor prezentate în cele două tabele (*Tabelul 3* și *Tabelul 4*). Dacă analizăm rezultatele testului ANOVA, observăm că atât în 2021 cât și în 2023 nu găsim diferențe semnificative între grupurile cu diversă frecvență a rugăciunii în ceea ce privește acceptarea diferitor grupuri etnice (Ruși, Moldoveni, Români, Romi). În cazul categoriilor Evrei și Musulmani găsim diferențe semnificative în anul 2021 (cei ce se rugau în fiecare zi aveau o distanță socială mai mare față de aceste categorii), dar nu găsim asemenea diferențe în 2023.

Pentru toate celelalte categorii incluse în cercetare găsim diferențe semnificative între grupurile cu diversă frecvență a rugăciunii, în ambele perioade de referință. Aceste categorii sunt: Foști deținuți, Persoane homosexuale, Persoane de altă rasă, Consumatori de droguri, Persoane cu nevoi speciale (dizabilități mentale), Persoane cu nevoi speciale (dizabilități fizice), Persoane cu HIV, Imigranți, Persoane fără adăpost. În asemenea caz este interesant de a vedea care grup manifestă un grad mai mic de acceptare și care un grad mai mare, dacă există anumite tendințe în acest sens.

Dacă ne uităm în *Tabelul 3*, în care sunt prezentate mediile aritmetice obținute pentru aceste categorii în 2021, observăm că o distanță socială mai mare, respectiv o acceptare mai mică o aveau respondenții care se rugau deseori. Excepție face categoria Persoane de altă rasă, în cazul acesteia o distanță socială mai mare o aveau cei care se rugau în fiecare zi.

ATITUDINI SI ACCEPTARE ÎN MEDIUL CRESTIN-ORTODOX FATĂ DE DIVERSE GRUPURI

Spre deosebire de anul 2021, în 2023 găsim o tendință interesantă: odată cu creșterea frecvenței rugăciunii descrește distanța socială față de categoriile de persoane menționate mai sus. Astfel, cei ce se rugau mai mult aveau și un grad de acceptare mai mare față de aceste categorii. Acest rezultat ne demonstrează faptul că rugăciunea ar putea fi un factor ce “îmbunează” o persoană și o face să fie mai sensibilă și mai îngăduitoare față de diferențele ce există în societate, dar nu în mod neapărat să și le accepte.

Să analizăm categoriile despre care am vorbit, fiecare în parte, pentru anul 2023.

Tabloul 6. Evaluarea comparativă în ceea ce privește acceptarea unor categorii de persoane, în funcție de frecvența rugăciunii, 2023

		Deseori	Uneori/Deloc
Foști deținuți	În fiecare zi	-	p=0,003
	Deseori		p=0,01
Persoane homosexuale	În fiecare zi	-	p=0,004
	Deseori		p=0,009
Persoane de altă rasă	În fiecare zi	p=0,032	p=0,023
	Deseori		-
Consumatori de droguri	În fiecare zi	-	-
	Deseori		-
Persoane cu nevoi speciale (dizabilități mentale)	În fiecare zi	-	p=0,01
	Deseori		p=0,024
Persoane cu nevoi speciale (dizabilități fizice)	În fiecare zi	p=0,001	p<0,001
	Deseori		-
Persoane cu HIV	În fiecare zi	-	p=0,031
	Deseori		-
Imigranți	În fiecare zi	-	p=0,008
	Deseori		-
Persoane fără adăpost	În fiecare zi	-	p<0,001
	Deseori		-

Cei care se roagă Uneori/Deloc au un grad de acceptare semnificativ mai mic statistic față de Foști deținuți, în comparație cu cei ce se roagă în Fiecare zi ($p=0,003<0,01$) și Deseori ($p=0,01$). Nu există diferențe semnificative între cei din grupul Fiecare zi și Deseori.

Găsim diferențe semnificative în ceea ce privește acceptarea față de Persoanele homosexuale între grupul Uneori/Deloc pe de o parte și grupurile în Fiecare zi ($p=0,004<0,01$) și Deseori ($p=0,009<0,01$). Nu am găsit diferențe semnificative între cei din grupul Fiecare zi și Deseori.

În ceea ce privește persoanele de altă rasă, găsim diferențe semnificative între cei ce se roagă în Fiecare zi pe de o parte și cei din grupurile Deseori ($p=0,032<0,05$) și Uneori/Deloc ($p=0,023<0,05$). Nu există diferențe semnificative între grupul Deseori și Uneori/Deloc.

Pentru categoria Consumatori de droguri nu am găsit diferențe semnificative statistic între grupurile de frecvență a rugăciunii, dar rezultatul testului ANOVA a fost unul semnificativ ($F(2,972)=3,888, p=<0,05$).

În cazul Persoanelor cu nevoi speciale (dizabilități mentale) atestăm diferențe semnificative în ceea ce privește acceptarea între grupul Uneori/Deloc pe de o parte și grupurile în Fiecare zi ($p=0,01$) și Deseori ($p=0,024<0,05$). Nu există diferențe semnificative între cei din grupul Fiecare zi și Deseori.

Respondenții care se roagă în Fiecare zi într-o măsură semnificativ mai mare acceptă Persoanele cu nevoi speciale (dizabilități fizice) decât cei care se roagă Deseori ($p=0,001$) sau Uneori/Deloc ($p<0,001$). Nu am atestat diferențe semnificative statistic între categoriile Deseori și Uneori/Deloc.

În cazul categoriei Persoane cu HIV găsim diferențe semnificative între grupul celor ce se roagă în Fiecare zi și Uneori/Deloc ($p=0,031<0,05$). Diferențe semnificative între aceste două grupe de respondenți găsim și pentru categoriile Imigranți ($p=0,008<0,01$) și Persoane fără adăpost ($p<0,001$). Pentru aceste categorii de persoane nu am găsit diferențe statistic semnificative între grupurile Fiecare zi și Deseori; Deseori și Uneori/Deloc.

Constatăm că diferențe mai marcante între grupurile de frecvență a rugăciunii găsim pentru categoriile Persoane de altă rasă, Persoanele cu nevoi speciale (dizabilități fizice). Cei care se roagă în Fiecare zi au

arătat o acceptare cu mult mai mare decât celelalte grupuri. O altă observație pe care o facem este că pentru o serie de categorii precum Foști deținuți, Persoane homosexuale, Persoane cu nevoi speciale (dizabilități mentale), grupul celor care se roagă Uneori/Deloc diferă mult față de cei din grupul Fiecare zi și Deseori în sensul neacceptării, iar acestea două din urmă sunt aproape în evaluările lor.

Atitudini față de alte religii și confesiuni

În această parte a studiului am încercat să analizăm mai îndeaproape atitudinea populației din Republica Moldova față de alte religii și confesiuni decât cea creștin-ortodoxă. În acest sens am folosit și rezultatele obținute în urma realizării a 52 de interviuri individuale aprofundate de către Centrul Sociologie și Psihologie Socială în perioada aprilie-mai 2021. Cercetarea a inclus și întrebări ce țineau de aspecte confesionale. Una din întrebări se referea la relațiile pe care le au respondenții cu reprezentanții altor culte, religii. În urma analizei răspunsurilor am constatat că majoritatea respondenților au arătat o atitudine tolerantă și și-au descris relațiile ca fiind bune. În același timp, o parte din respondenți și-au arătat un dezinteres în ceea ce privește religia altor persoane și au apreciat relațiile lor cu cei de altă credință ca neutre, nici bune, nici rele.

Tabelul 7. În ce relații sunteți cu credincioșii de alt rit?

Denumirea temei	Numărul de mențiuni
Toleranță	18
Relații neutre	10
Relații bune	10
Relații normale atât timp cât nu este prozelitism	3
Nici o relație	2
Relații de ajutor reciproc / colaborare	2
Prozelitism deranjant	2
Mulți sunt intoleranți	1
Liberate religioasă	1
Cu cei de altă credință nu discut despre credință	1

Nu există discriminare	1
Relații de prietenie	1
Evitare de a vorbi pe teme religioase	1
Atitudine negativă față de cei care trec la altă religie/confesiune	1
Evitarea discuțiilor religioase	1
Respect reciproc	1

Sursa: Preluat din [25, p. 196].

În cadrul discuțiilor unul dintre respondenți și-a exprimat opinia că religia nu este un element de identificare la noi în țară. Câțiva dintre respondenți au menționat faptul că sunt gata să comunice cu cei de altă confesiune/religie atât timp cât nu se atinge tema credinței religioase. Ei s-au arătat deranjați de activitățile de prozelitism organizate de unele confesiuni neoprotestante și secte.

În cele ce urmează am ales să vedem mai îndeaproape cum a evoluat atitudinea față de musulmani în funcție de activismul religios exprimat prin frecvența rugăciunii la creștin-ortodocși.

Tabelul 8. Percepția distanței sociale față de Musulmani

	Membri ai familiei	Vecini	Colegi	Membri ai comunității	Locuitori ai țării	Aș prefera ca ei să plece din țară
2021						
În fiecare zi	0,9%	3,7%	3,7%	8,9%	38,3%	44,4%
Deseori	2,1%	1,6%	5,7%	11,6%	41,7%	37,4%
Uneori/Deloc	3,8%	5,7%	2,2%	10,0%	46,4%	32,0%
2023						
În fiecare zi	0,8%	8,0%	6,4%	16,7%	44,3%	23,9%
Deseori	1,6%	4,5%	5,2%	16,8%	51,9%	20,0%
Uneori/Deloc	1,3%	9,3%	2,3%	14,6%	47,4%	25,2%

Ceea ce observăm este că în 2021 cei care se rugau în fiecare zi aveau un grad mai mare de respingere față de musulmani decât cei cu altă frecvență a rugăciunii (44% dintre respondenții care se roagă în fiecare zi, 37% din grupul Deseori și 32% din grupul Uneori/Deloc ar prefera ca aceștia să plece din țară). Această tendință nu o mai regăsim în 2023. Majoritatea respondenților din grupurile analizate au menționat că îi acceptă pe musulmani ca locuitori ai țării.

Am vrut să vedem în ce măsură contactul mai des cu persoane de religie musulmană joacă un rol în percepția distanței sociale în funcție de frecvența cu care respondenții se roagă. Deoarece locuitorii din sate într-o măsură mai mică au posibilitatea de a avea în preajma lor persoane de această religie, am hotărât să analizăm rezultatele din 2023 în funcție de mediul de reședință.

Tabelul 9. Distanța socială față de musulmani, rezultatele ANOVA unifactorial în funcție de mediul de reședință, 2023

	În fiecare zi (medie)	Deseori (medie)	Uneori/Deloc (medie)	F	Pragul de semnificație
Rural	4,90	4,86	4,79	0,577	p=0,562
Urban	4,24	4,51	4,67	3,555	p=0,029

Am aplicat Testul ANOVA unifactorial (ONE WAY ANOVA) pentru a vedea dacă frecvența rugăciunii influențează valorile distanței sociale în cazul celor două medii luate aparte, rural și urban. Putem face o observație interesantă, găsim două tendințe: în mediul rural o frecvență mai mare a rugăciunii se asociază cu o distanță socială mai mare; în mediul urban o rugăciune mai frecventă se asociază cu o distanță socială mai mică, respectiv cu o acceptare mai mare. În cazul mediului urban aceste diferențe semnalate de noi sunt și semnificative din punct de vedere statistic. Acest rezultat ne indică o diferență de percepție între mediul urban și cel rural. De asemenea, putem concluziona că rugăciunea nu este un factor central în acest sens. Cel mai probabil nivelul de contact cu persoanele de religie musulmană sau și nivelul de cunoștințe interculturale joacă rolul central. Iar rugăciunea doar amplifică aceste influențe.

Discuții și concluzii

Analiza de corelație comparată între cele două perioade de referință ale cercetării a arătat o incongruență a rezultatelor privind asocierea dintre frecvența rugăciunii și distanța socială, în 2021 găsim mai multe asocieri negative a datelor (ceea ce înseamnă că o frecvență mai deasă a rugăciunii se asociază cu o distanță socială mai mare), iar în 2023 mai multe asocieri pozitive (o frecvență mai deasă a rugăciunii se asociază cu o distanță socială mai mică, respectiv o acceptare mai mare). În același timp corelațiile semnificative din punct de vedere statistic nu se mențin în timp. Acest fapt ne aduce la concluzia că frecvența rugăciunii nu ar fi un indicator central în prezicerea rezultatelor la scala distanței sociale. Respectiv, nivelul de acceptare a diverselor grupuri sociale ar putea depinde și de alți factori.

Nu am găsim diferențe semnificative între grupurile cu diversă frecvență a rugăciunii în ceea ce privește acceptarea diferitor grupuri etnice: Ruși, Moldoveni, Români, Romi. Pentru categoriile Evrei și Musulmani găsim diferențe semnificative în anul 2021 (cei ce se rugau în fiecare zi aveau o distanță socială mai mare față de aceste categorii), dar nu găsim asemenea diferențe în 2023.

În 2023 găsim o tendință interesantă (spre deosebire de anul 2021): odată cu creșterea frecvenței rugăciunii descrește distanța socială față de categoriile: Foști deținuți, Persoane homosexuale, Persoane de altă rasă, Consumatori de droguri, Persoane cu nevoi speciale (dizabilități mentale), Persoane cu nevoi speciale (dizabilități fizice), Persoane cu HIV, Imigranți, Persoane fără adăpost. Cei ce se rugau mai mult aveau și un grad de acceptare mai mare față de aceste categorii. Acest rezultat ne demonstrează faptul că rugăciunea ar putea fi un factor ce "îmbunează" o persoană și o face să fie mai sensibilă și mai îngăduitoare față de diferențele ce există în societate, dar nu în mod neapărat să și le accepte. Diferențe mai mari între grupurile de frecvență a rugăciunii găsim pentru categoriile Persoane de altă rasă, Persoanele cu nevoi speciale (dizabilități fizice). Rezultatele ne arată că în cazul persoanelor cu dizabilități fizice respondenții care se roagă mai des au o sensibilitate mai deosebită. Pentru o serie de categorii precum Foști deținuți, Persoane homosexuale, Persoane cu nevoi speciale (dizabilități mentale), grupul celor care se

roagă Uneori/Deloc diferă mult față de cei din grupul Fiecare zi și Deseori în sensul neacceptării, iar acestea două din urmă sunt aproape în evaluările lor.

În privința relațiilor cu alte confesiuni, în interviurile individuale aprofundate majoritatea respondenților apreciază relațiile lor cu cei de altă credință ca fiind bune, alții ca neutre, nici bune, nici rele. O parte se arată deranjați de activitățile de prozelitism organizate de unele confesiuni neoprotestante și secte.

În 2021 cei care se rugau în fiecare zi aveau un grad mai mare de respingere față de musulmani decât cei cu altă frecvență a rugăciunii (44% dintre respondenții care se roagă în fiecare zi, 37% din grupul Deseori și 32% din grupul Uneori/Deloc ar prefera ca aceștia să plece din țară). În 2023 majoritatea respondenților au menționat că îi acceptă pe musulmani ca locuitori ai țării, iar tendința de respingere mai mare în funcție de frecvența rugăciunii nu se mai păstrează. Un aspect interesant reprezintă diferența de atitudine în funcție de mediul de reședință. În mediul rural o frecvență mai mare a rugăciunii se asociază cu o distanță socială mai mare; în mediul urban o rugăciune mai frecventă se asociază cu o distanță socială mai mică, respectiv cu o acceptare mai mare a musulmanilor. În cazul mediului urban aceste diferențe semnalate de noi sunt și semnificative din punct de vedere statistic. Cel mai probabil nivelul de contact cu persoanele de religie musulmană sau și nivelul de cunoștințe interculturale joacă rolul central. Iar rugăciunea doar amplifică aceste influențe.

Studiul de față are anumite limite: am ales doar un singur potențial factor ce ar putea influența acceptarea diferitor grupuri sociale și am încercat să vedem doar dacă frecvența rugăciunii corelează cu nivelurile de acceptare, fără să vedem dacă este și un predictor al acesteia. Ne-am interesat doar de aspectul practic și subiectiv al vieții religioase, dar trebuie să menționăm că există un complex întreg de factori și indicatori care pot determina un nivel mai mare sau mai mic al acceptării diferitor grupuri sociale. Sunt necesare niște cercetări și analize mai profunde în acest sens.

Rezultatele obținute ne demonstrează faptul că rugăciunea luată ca factor aparte influențează nivelul de acceptare a diferitor categorii

sociale. Dar aceasta coexistă cu o serie de alte variabile ce, în anumite condiții pot să-i anihileze sau să-i mărească efectul. Unul din acești factori este nivelul de autoritarism pe care o are o persoană în calitate de trăsătură a personalității [21].

Conceptul de autoritarism a apărut în 1930 și reprezintă o trăsătură de caracter. Duckitt definește autoritarismul ca un ansamblu de „expresii sociale atitudinale sau ideologice ale valorilor sociale de bază sau obiectivelor motivaționale ce reprezintă strategii pentru atingerea securității colective din contul autonomiei individuale”. Persoanele ce obțin scoruri mari la autoritarism mai curând ar putea adopta un comportament agresiv față de un out-group sau față de persoane care demonstrează un comportament social deviant. Ei preferă să urmeze un lider și sunt atrași de valorile tradiționale [27, p. 1-2]. O idee centrală a autoritarismului este schimbarea altuia prin forță și nu prin convingere.

Autorii care au abordat tema atitudinilor, descriind acest concept și funcțiile lor, menționează deseori funcția de apărare a acestora. Mulți dintre creștini pot simți o repulsie morală față de anumite categorii de persoane ce au niște caracteristici considerate periculoase din punct de vedere moral-spiritual. Această repulsie, de ordin emoțional, poate crea anumite atitudini, ce au în calitate de funcție apărarea propriului Eu de o presupusă degradare morală anticipată de oamenii credincioși, ce poate apărea în rezultatul unei distanțe sociale mai mici. Trebuie să menționăm că un Eu mai puternic corelează cu atitudini mai independente, mai suple și deschise, iar un Eu mai slab cu atitudini mai rigide.

O persoană religioasă și spirituală este chemată să-și dezvolte inteligența spirituală și să-și întărească capitalul spiritual. Un procent destul de modest dintre creștinii din Republica Moldova practică rugăciunea în fiecare zi (dacă facem o comparație cu alte state [13]), acest fapt ne poate vorbi despre un nivel scăzut de interiorizare a vieții creștine și a conținuturilor acesteia. În general oamenii din țara noastră, deși se declară creștin-ortodocși, nu cunosc bine conținuturile propriei credințe, din lipsă de interes sau din lipsa unei educații cultural-religioase. Acest neajuns duce la interpretări greșite, prejudecăți și chiar la comportamente contrare învățaturii și valorilor creștine.

Cultura poate juca un rol important în formarea atitudinilor, deoarece aceasta oferă scenarii de comportament. De aceea dezvoltarea competențelor interculturale este una esențială în crearea unor percepții mai puțin rigide în ceea ce privește acceptarea a persoanelor din alte culturi. Studiile realizate în Republica Moldova arată că un factor important în menținerea distanțelor sociale este deficiența de cunoaștere a altuia și diferențele de comunicare [20].

În viziunea lui Deardorff competența interculturală reprezintă un „managementul adecvat și eficient al interacțiunii între oameni care, într-o măsură sau alta, reprezintă orientări cognitive, afective și comportamentale diferite sau divergente față de lume”. Aceste orientări sunt legate de obiceiurile de naționalitate, rasă, etnie, religie sau regiune [28, p. 7]. Unele din elementele constitutive ale competenței interculturale ar fi „cunoștințele și atitudinile față de viață” [28, p. 6]. O mai bună competență de comunicare interculturală duce la o comunicare și interacțiune mai eficientă între cei care au valori culturale diferite și limitează stereotipurile negative [28, p. 24].

În 2023 a crescut semnificativ procentul celor care se roagă în fiecare zi, în comparație cu anul 2021. Această creștere o putem explica prin faptul că respondenții recurg la rugăciune ca la o formă de coping religios, pentru a-și putea gestiona anxietatea legată de războiul din Ucraina și crizele prin care trece Republica Moldova.

O frecvență mai mare a rugăciunii în 2023 ar putea fi asociată și cu o sensibilitate mai mare a populației pentru necazurile celorlalți, o rugăciune din compasiune. Republica Moldova este deseori numită azi ca “o țară mică cu inimă mare” [29], datorită ajutorului acordat refugiaților din Ucraina. O sensibilitate mai mare, și o compasiune mai mare pot fi mijloace de micșorare a distanțelor dintre oameni în general.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Rusnac S. Preocupări contemporane ale psihologiei sociale. Chișinău: „Tipografia Centrală”, 2007, 264 p.
2. Popescu-Neveanu P. Dicționar de psihologie, București: Editura Albatros, 1978.

3. Chelcea S. Un secol de cercetări psihosociologice. Iași: Polirom, 2002, 232 p.
4. Haraz S. Măsurarea nivelului de acceptare ale persoanelor cu dizabilități și familiilor acestora. In: Psihologie, revista științifico-practică, Nr. 3-4 (31), 2017, pp. 77-82.
5. Sillamy N. Dicționar de psihologie. București: Univers Enciclopedic, 1998, 347 p.
6. Wark C., Galliher J. F. Emory Bogardus and the Origins of the Social Distance Scale. In: The American Sociologist, Nr. 38, 2007, pp. 383-195.
7. Brinkerhoff M. B., Mackie M. M. Source the Applicability of Social Distance for Religious Research: An Exploration. In: Review of Religious Research, Vol. 28, No. 2 (Dec., 1986), pp. 151-167.
8. Tatala M., Wojtasinski M. The Validity of Prayer Importance Scale (PIS). In: Religions, Nr. 12, 2021. <https://doi.org/10.3390/rel12111032>
9. Francis L. J. McKenna U. Assessing attitude toward religious diversity among Muslim adolescents in the UK: the effect of religious and theological factors. In: Journal of Beliefs & Values, 2017. DOI: 10.1080/13617672.2017.1317526
10. Cărciuleanu I., Pr., Rugăciunea, cale spre desăvârșire și mântuire. Iași: PIM, 2008. 366 p.
11. Vlad V. Rugăciune. În: Dicționar de Teologie Ortodoxă. București: Basilica, 2019, pp. 791-795.
12. Bunge G. Practica rugăciunii personale după tradiția sfinților Părinți sau "Comoara în vase de lut". Sibiu: Deisis, 2021, 246 p.
13. Curelaru M. Psihologia rugăciunii: studii empirice privind această practică și efectele sale. In: Psihologia Socială, nr. 41 (I), 2018, pp. 27-43.
14. Illueca M., Doolittle B. R. The Use of Prayer in the Management of Pain: A Systematic Review. In: Journal of Religion and Health. <https://doi.org/10.1007/s10943-019-00967-8>
15. Роговая Г. Рустанович Л. Православие как фактор консолидации молдавского общества в контексте европейской интеграции. In: Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierii de Uniunea Europeană: Studiu sociologic, Chișinău: F.E.-P. "Tipografia Centrală", 2023, pp. 221-249.
16. Cuțaru C. Libertatea religioasă. În: Dicționar de Teologie Ortodoxă. București: Basilica, 2019, p. 529-530.
17. Călina G. Toleranță religioasă. În: Dicționar de Teologie Ortodoxă. București: Basilica, 2019, p. 930.

18. Petraru Gh., Pr. Dr. Secte neoprotestante și noi mișcări religioase în România. Iași: Vasiliana, 2006, 230 p.
19. Voicu O., Cash J., Cojocariu V. Biserică și Stat în Republica Moldova. Fundația Soros-Moldova, Centrul pentru Inovare Publică. Chișinău: Tipogr. „Bons Offices”, 2017, 56 p.
20. Rusnac S., Khory J. Influența apartenenței culturale asupra distanțelor sociale la studenții autohtoni și internaționali din Republica Moldova. In: EcoSoEn, Nr. 3-4, 2022, pp. 105-121. DOI: 10.54481/ecosoen.2022.3-4.13
21. Johnson D. P. Religious Commitment, Social Distance, and Authoritarianism. In: Review of Religious Research, Vol. 18, No. 2 (Winter, 1977), pp. 99-113.
22. Malcoci L., Mocanu V., Ciocan L. Capitalul social ca factor determinant al coeziunii sociale. Chișinău: F.E.-P. "Tipografia Centrală", 2022, 223 p.
23. Potoroaca M., Albu N. Analiză comparată a rezultatelor privind percepția cetățenilor cu referire la principalele teme de interes în materie de securitate. In: Percepții publice asupra sistemului de securitate și apărare al Republicii Moldova, Chișinău, 2022, pp. 4-15.
https://pisa.md/wp-content/uploads/2023/02/6_Studiu-Sociologic-Perceptii-publice-asupra-sistemului-de-securitate-si-aparare-al-RM.pdf
24. Norenzayan A., Hansen I. G. Belief in Supernatural Agents in the Face of Death. In: Personality and Social Psychology Bulletin, Nr. 32 (2), 2006, pp. 174–187. DOI:10.1177/0146167205280251
25. Sinding Bentzen J. In crisis, we pray: Religiosity and the COVID-19 pandemic. In: Journal of Economic Behavior and Organization, Nr. 192, 2021, pp. 541-583.
26. Mocanu V., Potoroacă M., Mocanu I. Dimensiuni ale coeziunii sociale în contextul studiului calitativ realizat în 2021. În: Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierei de Uniunea Europeană: Studiu sociologic, Vol. 2., 2022, Chișinău: "Tipografia Centrală", pp. 171-216.
27. Heller A., Decker O., Schmalbach B., Beutel M., Fegert J. M., Brähler E., Zenger M. Detecting Authoritarianism Efficiently: Psychometric Properties of the Screening Instrument Authoritarianism – Ultra Short (A-US) in a German Representative Sample. In: Frontiers in Psychology, Nr. 11, 2020. DOI: 10.3389/fpsyg.2020.533863
28. Sri Eko Bh., Putranto H. The Role of Intercultural Competence and Local Wisdom in Building Intercultural and Inter-religious Tolerance. In: Journal

of Intercultural Communication Research, 2019. DOI:
10.1080/17475759.2019.1639535

30. Filmul documentar moldovenesc „O Țară Mică cu Inimă Mare”, proiectat în cadrul Festivalului „New Balkan Film Festival” de la Stockholm a fost premiat cu „Special prize for people power”...
<https://suedia.mfa.gov.md/ro/content/filmul-documentar-moldovenesc-%E2%80%9Eo-%C8%9B-%C4%83-mic%C4%83-cu-inim%C4%83-mare%E2%80%9D-proiectat-%C3%AEn-cadrul-festivalului->

ВОВЛЕЧЕНИЕ МОЛОДЕЖИ В ПРОЦЕСС УКРЕПЛЕНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ СПЛОЧЕННОСТИ МОЛДАВСКОГО ОБЩЕСТВА

YOUTH INVOLVEMENT IN THE PROCESS OF STRENGTHENING OF THE SOCIAL COHESION IN THE MOLDOVAN SOCIETY

Людмила РУСТАНОВИЧ, научный сотрудник

<https://orcid.org/0000-0001-8534-4731>

Summary

The article highlights the situation of youth cohesion in the Republic of Moldova. Projects and programs aimed at strengthening the cohesion of young people promoted in Moldova are reflected. These are programs of measures to solve the socio-economic problems of young people: employment, housing, health care, and assistance to children. It was noted that the European Youth Strategies are a creative support for the youth programs and projects of the Republic of Moldova. Measures were recommended to intensify the work of state and public institutions, aimed at involving young people in the process of uniting the Moldovan society. It is emphasized that the unity of the Moldovan people in the European choice has a beneficial effect on the process of rallying and solidarity.

Keywords: *social cohesion, Moldovan youth, youth policies, involvement in the process of social cohesion, cohesion institutions, European integration.*

Руководители любого государства, независимо от формы его политического устройства, всегда стремятся к формированию сплоченного общества, которое служит фундаментом для всей политической системы. Известно, что низкая сплоченность общества создает предпосылки для дестабилизации общества и возникновения как внешних, так и внутренних угроз существованию государства. По этой причине власти любого государства уделяют значительное внимание степени сплоченности общества, и в частности, государства, проходящие этап интеграции в Европейский Союз, к которым относится Республика Молдова. В Европе на протяжении, по меньшей мере, последнего десятилетия, социальная

сплоченность используется в качестве стратегической идеи Европейского сообщества (ЕС). По мнению руководства Совета Европы, социальная сплоченность заключается в общественном благополучии всех граждан, в создании для них гармоничных и стабильных условий и включения их на этой основе в жизнь общества. Такое понимание, хоть и носит расширительный характер, не противоречит основным существующим толкованиям социальной сплоченности. Осознавая важность социальной сплоченности общества и имея перед собой европейские стандарты, государственные и общественные институты Республики Молдова перманентно уделяют этому вопросу значительное внимание – исследованием уровня сплоченности в стране [1], созданием специальных программ и проектов по сплоченности общества [2], вниманием к социальным и демографическим группам [3]. Известно, что стержнем социальной сплоченности является социальная солидарность, когда люди и группы людей объединяются ради общей цели и осознают, что у их общности имеется реальная перспектива достижения общего блага. Они готовы действовать, жертвуя при этом личными интересами. Благодаря социальной сплоченности люди ощущают себя связанными с обществом и разделяют общепринятые в нем ценности и социальные цели, они видят в существующей политической системе залог своего социального благополучия. В уровне социальной сплоченности проявляется, как уже отмечалось, способность общества обеспечить благополучие всех своих членов, минимизировать диспропорции социального развития и не допустить его поляризации. Установление социальной сплоченности возможно лишь при установлении прочных социальных связей между людьми, наличия у них реальной возможности воспользоваться своими правами и готовности к выполнению добровольно взятых обязательств.

Социальная сплоченность — это еще и способность общества управлять различиями и разногласиями, а также обеспечивать средства достижения благосостояния и благополучия всеми его членами.

Если речь идет о будущем государства, возникает задача сплочения молодежи как воплощения будущего страны. Молодёжь

как «будущее нации» во все времена представляла собой особую ценность для общества. Она занимает важное место в социальных отношениях, производстве материальных и духовных благ. Положение молодёжи в обществе и степень её участия в развитии социальной среды зависит как от государства, так и от собственной активной жизненной позиции. С одной стороны, молодёжь планирует и строит своё будущее, поэтому должна учитывать опыт поколений и не совершать промахи и ошибки. С другой стороны, общество и государство должно переосмыслить, как бы заново открыть молодёжь как субъект истории, как главный фактор перемен, как социальную ценность. В Молдове исследователями довольно реалистично очерчен портрет современной молодёжи, по крайней мере, в качестве специфической социально-демографической группы, которой присущи особенные ценности, интересы, особенности социального статуса, функции в социальной структуре, зависящие от возраста (15 – 29 лет - Авт.). Данный подход предполагает рассмотрение молодёжи с точки зрения её места и роли в обществе, степени и характере вовлечения молодых людей в различных сферах общественной жизни, и, значит, вовлеченности в процесс сплоченности, как самой группы, так и всего общества [4].

Характерным для молдавской молодёжи является ее незначительное представительство в демографической статистике. На 1 января 2021 года лица с 15 до 29 лет насчитывают 680,3 тысяч, это составляет 26,2%, то есть немного более четверти общей численности населения. Эта величина подвижна (в 2014 году насчитывалось 925,5 тысяч, в 2019 году - 723,2 тысяч) и постоянно сокращается [3, с. 83]. Причины этому также выявлены исследователями, они кроются в «сложившихся социально-экономических условиях», инспирировавших массовый отъезд молодёжи за рубеж. По данным эксперта «Idis Viitorul», экономиста Вячеслава Ионицэ на сентябрь 2020 года большинство уехавших за границу за минувшие четыре года составили молодые люди в возрасте от 18 до 29 лет - 43 тысячи человек. Таким образом, в стране остается лишь 60 процентов молодёжи, а 40 процентов навсегда выехали за рубеж [5]. Остающаяся в Молдове молодёжь под воздействием внешней

среды минимализирует активное включение в разные социальные институты, испытывая на себе сложности с удовлетворением элементарных прав и потребностей: трудоустройством, жильем, бесплатным образованием, здравоохранением и т.д. Молодежь, не охваченная совместным трудом, коллективной общественной деятельностью, не объединенная общими интересами оказывается так же не сплоченной социально. Для решения специфических проблем сплочения молодежи в каждом государстве востребуются и разрабатываются молодежные политики. Нельзя сказать, что в Республике Молдова мало обращено внимания на молодежь и не разрабатывалась молодежная политика. Со времен демократических преобразований в государстве принимались соответствующие законодательные акты, нацеленные на определение и защиту прав молодежи, удовлетворение социальных потребностей и создание условий для всемерного развития молодежи. С учетом изменения объективных условий в молодежное законодательство вносились изменения и дополнения. Закон Республики Молдова «О молодежи» 279-XIУ от 11 февраля 1999 года, был существенно усовершенствован и дополнен Законом «О молодежи» Республики Молдова № 215 от 29 июля 2016 года. В рамках действия положений данных законодательных актов руководством страны принимались подзаконные документы: Постановление «Об утверждении мер по поддержке мероприятий молодежи №1213 от 27 декабря 2010 года, Постановление «О создании Правительственной Комиссии по молодежной политике» от 29 сентября 2011 года. До нынешнего времени (2023 год) действует принятая в 2014 году «Национальная стратегия развития молодежного сектора-2020». В 2022 году Правительством Молдовы предложена к ратифицированию «Молодежная стратегия - 2030», принятая Советом Европы, предусматривающая основные на сегодня приоритеты: более качественные программы для молодежи, основанные на ее реальных потребностях, поощрение гражданского участия молодежи и прямая поддержка инициатив молодежных организаций. Предлагаемые меры содействия молодежи достаточно прогрессивны и рассчитаны на реальную помощь молодежи и ее социальную сплоченность. Однако, как

утверждают эксперты, молодежной политике в Молдове не хватает преемственности, перманентности, а, значит, и результативности. Многие проблемы молодежи остаются нерешенными из-за соперничества различных политических партий и движений, приходящих к власти [6].

В первую очередь, необходимо наличие равной для всех молодых граждан возможности участвовать в экономической жизни и пользоваться ее благами. Наличие постоянной работы и достойной оплаты труда – одно из ключевых условий достижения социальной сплоченности. Однако ситуация для молодежи в Молдове в экономическом плане вызывает тревогу. По данным Национального Бюро статистики на конец 2022 года уровень трудовой занятости населения Молдовы остается довольно низким — 42,4%, Уровень занятости среди молодежи в возрасте 15-29 лет составил 31,2%. Что же касается безработных, то в октябре-декабре 2022 года было зарегистрировано 41,2 тыс. безработных. Уровень безработицы достиг 4,6%, что на 77% выше, чем год назад (в 2021 году - Авт), когда этот уровень составлял 2,6%. Самый высокий уровень безработицы — среди молодежи 15-29 лет — 13,2% [7]. Безусловно, эти лица не могут входить в число социально сплоченных граждан, готовых отстаивать идеалы и ценности существующего общества, которое не в состоянии обеспечить их работой или предоставить в необходимом объеме средства для существования. Ведь максимальный размер пособия по безработице в Молдове 2500 леев и во многом даже не покрывает реальных расходов на содержание жилья, оплату коммунальных услуг. Прожить на эти деньги, а тем более содержать семью невозможно. Тем более что выплата пособия по безработице производится самое большое 9 календарных месяцев [8]. Идеальные позиции граждан, оставшихся без работы, скорее всего, будут разделять и члены их семей. Поэтому число людей без работы, которые не смогут входить в потенциальную базу для создания социальной сплоченности, можно с полным основанием удвоить.

Нельзя сказать, что нынешнее Правительство не уделяет внимание молодежи и экономическим проблемам. Именно проевропейские власти Молдовы продвигают Молодежную стратегию – 2030

и популяризируют ее приоритетные задания. Чтобы удержать молодежь дома Правительство экс-Премьера Натальи Гаврилицы запустили новую программу «Старт для молодежи – устойчивый бизнес у вас дома», в рамках которой молодые юноши и девушки, желающие развивать бизнес, могут получить либо гранты, либо кредит с грантовой составляющей. «Для его реализации в 2022 году были выделены финансовые ресурсы в размере 20 миллионов леев для поддержки около 100 отечественных предприятий. Также в этом году мы впервые для нашей страны ввели культурные ваучеры, которые будут стимулировать молодежь к участию в культурных мероприятиях – выставках, спектаклях, концертах, а также к покупке книг», – подчеркнула экс-Премьер [9]. Бывший Глава исполнительной власти также отметила, что, несмотря на все трудности, порожденные войной на границах страны и кризисами, с которыми столкнулось все общество, удалось увеличить стипендии для докторантов и увеличить на 7% размер стипендий для учащихся профессионально-технических и высших учебных заведений. Наталья Гаврилица также рассказала о законопроекте, который предусматривает увеличение стипендий для спортсменов-олимпийцев [10].

В стране продолжает действовать Национальная программа Prima Casa, которая была запущена в марте 2018 года. Она дает возможность молодежи получить доступ к ипотечным кредитам на более выгодных условиях, а государство предоставляет гарантию банку вместо бенефициара. С момента запуска государственной программы Prima Casa до настоящего времени приобретено более 8100 квартир/домов. Решение жилищных проблем во многом содействует тому, что молодые люди останутся жить и работать у себя на родине. К успешному проекту для молодежи приобщаются и местные органы самоуправления. Главное управление экономики, торговли и туризма Кишиневского муниципального совета также объявило о начале процесса разработки проекта муниципальной программы “Твой дом в Кишиневе” [10].

Не обходиться и без критики нынешнее Правительство и мер, им предпринимаемых, в том числе и в отношении молодежи. Меры, предлагаемые Правительством Молдовы для преодоления безра-

ботицы, оцениваются как не очень эффективные и пока слабо учитывающие реалии. Кроме популяризации вакансий рабочих мест [11], действенных мер по трудоустройству властей пока не наблюдается. Порой предпринимаемые нынешними властями меры рассматриваются социумом как ухудшающие положение молодежи. К примеру, предлагаемая реформа оптимизации услуг безработным вызвала возмущение экспертов: «Теперь под удар попали самые обездоленные и бесправные – безработные. Вступило в силу решение о постепенном сокращении размеров пособия по безработице вплоть до полного исключения выплат, если люди в течение определенного срока не устроятся на работу или не согласятся на работу, предложенную национальным агентством занятости населения. Если человек, стоящий на бирже труда, не найдет работу в течение шести месяцев, то в следующие два месяца потеряет 20 процентов социальной помощи. Если получает социальную помощь восемь месяцев, ее размер сократится на 40 процентов. А после десяти месяцев безработный лишится пособия. Причем оптимизация предполагает и такую жесткую меру, как лишение права вновь в течение года записаться на участие в программе. Чиновник объясняет, что эти меры преследуют якобы благую цель - стимулировать людей к трудоустройству. И для этого предусмотрена такая мера, как продолжение выплаты пособия тем, кто быстро нашел работу. Как пообещал Министр, им три месяца будут выплачивать как зарплату, так и соцпомощь» [12].

Бьют тревогу студенты, обеспокоенные увеличением оплаты за общежития. «Студентов беспокоит не столько 10-процентное увеличение стоимости в некоторых университетах, сколько совершенно непрозрачный и непрофессиональный способ принятия этого решения, без каких-либо дебатов в университетах или информирования студентов», - со ссылкой на jurnal.md цитирует Президента Молдавской Лиги студентов Павла Винтилэ noi.md [13]. В Государственном медико-фармацевтическом университете, Государственном университете Молдовы, Техническом Университете и Государственном Университете Физического Воспитания и Спорта повысили ставки на 10-20%. Лига просит начать консультации с

Министерством образования и науки и ждет разъяснений от Правительства о том, поддерживает ли оно изменение тарифов столь оскорбительным образом [13].

Преобладание минусов над плюсами в экономической политике и, в частности, адресованной молодежи политике Молдовы, к сожалению, вызывает только рост социального недовольства и сплачивает людей лишь для массового социального протеста [14].

Похоже, нужны масштабные проекты диверсификации отечественной экономики, содержащие принципиально иные подходы и стратегии. В том числе Программы обеспечения занятости населения должны быть увязаны с реальными возможностями экономических агентов, процессом трудовой миграции, возрастными и профессионально-образовательными особенностями работников и ситуацией в сферах здравоохранения, образования, жилья и другими. Особенно это важно, когда речь идет о людях, проживающих вдали от больших городов, и которым нужно прилагать значительные усилия для поиска работы. Также нужно совершенствовать службы занятости. Они должны стать близки к человеку и предоставлять, если не каждому в отдельности, то хотя бы группам людей персонализированные варианты профессиональной ориентации и переподготовки. Необходимы программы формирования трудовых мотиваций у молодых людей для активного самостоятельного поиска ими работы. Особенно важным для молодежи является деятельность просветительно-воспитательных программ по обогащению молодежи опытом - приведению к общему знаменателю личностных амбиций и реальной жизненной ситуации [15]. К примеру, если разбирать проблему отсутствия возможности трудоустроиться при наличии хорошей заработной платы, то многие молодые люди часто отличаются достаточно высокими амбициями. При этом у них отсутствует какой-либо опыт работы в определенном направлении, который требуется работодателю, и это не позволяет им реально себя оценивать. Часто молодые люди просто не могут устроиться туда, где им бы хотелось выразить весь свой потенциал, получить удовлетворяющую их оплату труда и добиться успеха. К тому же молодёжь бывает сконцентрирована на

богатстве, популярности, престижной собственности, получении статусной должности и желании выехать за рубеж, а не на реальных потребностях социума и личных возможностях. Поэтому очень важна информация о современных реалиях и реальных возможностях молодых людей. Одновременно именно молодежи важно оказывать социальную поддержку и защиту от угроз нужды и бедности. Одной из важнейших функций молодежной политики является обеспечение каждому человеку возможностей для участия в экономической жизни, особенно в том, что касается доступа к рабочим местам. Любые действия и практические шаги, направленные на оттеснение людей с рынка труда, представляют собой угрозу социальной сплоченности. Поэтому желательно, чтобы стратегии экономического развития страны включали механизмы укрепления социальной сплоченности или, по крайней мере, не противоречили сплоченности общества.

Сплоченность общества выступает одной из фундаментальных ценностей, обеспечивающей его эффективное развитие, сплоченность же молодежи обеспечивает перспективу общества. Поэтому любая государственная система, независимо от формы политического устройства, стремится к формированию сплоченного общества, которое служит основой для всей социально-политической жизни, и, особенно заботится о молодежи как будущем государства. Благодаря социальной сплоченности люди ощущают себя связанными с обществом и разделяют общепринятые в нем ценности и социальные цели, они видят в существующей политической системе залог своего социального благополучия и безопасности. Известно, что стержнем социальной сплоченности является социальная солидарность, когда люди и группы людей объединяются ради общей цели и осознают, что имеется реальная перспектива достижения общего блага, они готовы действовать, жертвуя при этом личными интересами. Для выполнения задачи солидаризации молодого поколения в Молдове вырабатывается молодежная политика. Целью является объединение молодежи общими политическими интересами, вовлечение в активную общественную

деятельность, охват правовой и политической осведомленностью, выработка у этой части населения единой ценностной системы.

В документах Европейского Союза содержание молодежной политики отражает одну из закономерностей современного этапа мирового развития, связанную с усилением роли «молодежного фактора» в культурных, социально-экономических и политических процессах [16]. Гражданская активность молодежи — важный элемент, как для обеспечения сплоченности общества, так и для последовательного развития демократии в государствах. На протяжении последних четырех десятилетий участие молодежи в процессе принятия решений, относящихся к социальной, политической и гражданской жизни, становилось на европейском пространстве все важнее. Ключевой темой молодежной политики в Европейском Союзе и Совете Европы служит участие молодых наряду с многочисленными сторонами, которые заинтересованы в практике и исследованиях в области деятельности для молодежи. Участие молодых относилось к приоритетам Молодежной стратегии Европейского Союза на 2010-2018 годы и является одним из приоритетов сотрудничества между Еврокомиссией и входящими в состав Евросоюз государствами. Программа Европейский год молодежи был запущен по решению Европейского Парламента в 2022 году. В течение всего года в ЕС проводились конференции и другие мероприятия, а также кампании по информированию и продвижению молодежи по образовательным и креативным программам. Республика Молдова активно приобщилась к европейской молодежной политике и включилась в предлагаемые программы [17]. Посол Европейского Союза в Кишиневе Янис Мажейкс подтвердил открытость Европейского Союза в финансировании программ поддержки молодежи в Республике Молдова. «Одним из приоритетов сотрудничества Европейского Союза с его восточными партнерами является улучшение перспектив для молодого поколения. Вместе с Республикой Молдова Европейский Союз стремится создать возможности для молодых людей учиться, работать и в полной мере участвовать в общественной жизни, давая им шансы полностью раскрыть свой потенциал», — заверил Мажейкс [18]. Предоставляемые шансы в

экономической, политической и культурной жизни общества открывают широкие перспективы к общению, сотрудничеству, сплочению и солидаризации молодежи.

Солидарность относится к условиям, в которых группа людей рассматривает друг друга как товарищей, ориентированных в своей совместной деятельности на достижение общей цели. Когда имеет место солидарность, социальные связи - крепки, взаимная поддержка - искренна, а использование связей в личных целях – немыслимо. О важности общих интересов и ценностей в формировании групповой солидарности говорит Френсис Фукуяма. Он утверждает, что более устойчивый и солидарный мир возникает тогда, когда жизненные планы ориентированы на других людей и считаются с их интересами: «Люди созданы естественной эволюцией в виде общественных животных, которые, как правило, стремятся погрузить себя в море общественных связей. Ценности не строятся произвольно, но служат важной цели: сделать возможными коллективные действия. Люди также находят большое удовлетворение в том, что эти ценности и нормы общие. Солипсистские ценности противоречат собственной цели и ведут к дисфункциональному обществу, где люди не могут работать совместно ради общей цели [19, с. 179-180].

Активизация процесса интеграции Молдовы в Европейский Союз активизирует и молодежную политику страны, ориентированную на европейские программы. Представитель Европарламента Жозеп Боррель, отметив Молдову за ее активное участие в инициативе «Полосы солидарности», подчеркнул, что после получения Молдовой статуса страны - кандидата в ЕС в июне 2022 года начался новый этап в стратегическом партнерстве между Республикой и Союзом [20]. Озабоченность судьбами молодого поколения и его социальной сплоченностью с необходимостью отражается в политике нынешнего руководства Молдовы. 22 октября 2022 года Президент Майя Санду участвовала в крупнейшем мероприятии, посвященном молодежи в стране - Moldova Youth Forum 2022. Дискуссия Президента страны с участниками Форума была посвящена теме, как сделать Молдову страной, в которой молодые люди захотят остаться. Президент отметила, что всегда поддерживала и

продолжит поддерживать молодых людей, желающих и способных внести свой вклад в развитие страны. В своей речи, обращённой к участникам Форума, Глава Государства подчеркнула, что сделать нашу страну привлекательной для молодых людей возможно лишь при условии проведения упорной, честной и самоотверженной работы, и только при непосредственном участии самой молодёжи: «Я была рада встретить на этом мероприятии любознательных и целеустремлённых молодых людей, которые желают знать, как будет продвигаться внедрение инноваций и что необходимо сделать для повышения качества образования в нашей стране. Мы обсуждали, как привлечь молодёжь в политику и как устранить препятствия для тех, кто желает стать государственными служащими» — отметила Майя Санду [21]. Президент призвала участников Форума стать частью процесса преобразования страны. «Для того, чтобы построить эффективное Государство, работающее на благо народа, и добиться этого в кратчайшие сроки, нам также необходимы энергия, изобретательность, гражданский дух и прогрессивное видение нашей молодёжи. Хотя зарплата госслужащего не очень конкурентоспособна, работа в этой сфере — уникальная возможность получить ценный опыт в начале собственной карьеры», — заявила Глава Государства. В финале встречи Президент отметила, что продолжит поддерживать молодых людей, которые хотят и могут внести свой вклад в развитие страны. «Бенефициарами начатых нами процессов трансформации и европейской интеграции будут, прежде всего, молодые люди, и именно им отведена наиважнейшая роль в этих процессах», — заключила Майя Санду [21]. Энергичная мотивация властей, безусловно, конструктивно действует на инициативных молодых людей, побуждая к общей работе по развитию страны, сплачивая молодое поколение.

2023 год, выдающийся для молодёжи Молдовы значимостью предпринимаемых мер по солидаризации молодых людей, как на республиканском, так и на региональном уровне. Еще в начале года объявлено, что для успешного решения проблем молодёжи на государственном уровне в ближайшем будущем будет создано Молодежное агентство. Правительство Молдовы наметило ряд

мер по вовлечению молодого поколения в общественную жизнь страны. Участвуя в Национальной молодежной конференции Молдовы экс-Премьер-министр Наталья Гаврилица рассказала о планах поддержки молодёжи, программах вовлечения ее в общественно-политическую жизнь страны и продемонстрировала возможности высокого уровня солидарности молдавской молодежи, проявленной молодежью Молдовы в помощи украинским беженцам в 2022 году. «Наши возможности ясно показывают, что только благодаря солидарности и участию каждого мы сможем справиться. Благодаря немедленному участию волонтеров, властей, неправительственных организаций, частных предприятий и отдельных граждан мы стали известны во всем мире, благодаря тому, как мы справились с кризисом...У нас есть несколько инициатив, и я могу заверить вас, что мы вместе с вами сделаем все возможное, чтобы реализация молодежной политики оставалась приоритетом. Мы будем работать и делать все возможное, чтобы выйти из всех кризисов сильными и с поколением, готовым привести Молдову в Европейский союз», — отметила тогдашняя Глава Правительства [22]. Национальная молодежная конференция Молдовы организована Национальным молодежным советом Молдовы, является платформой, на которой обсуждаются проблемы молодежи и молодежных объединений в Республике. С 8 февраля по 6 марта 2023 года в Кишиневе проходила городская научно-практическая конференция «Молодежная инициатива – 2023», в рамках которой состоялось пленарное заседание и представлены выступления молодых исследователей. На конференции были оглашены приоритетные направления деятельности на 2023 год: развитие сети молодежных центров в муниципии Кишинёв; помощь и поддержка для местных советов молодежи и школьных советов в муниципии Кишинёв; развитие навыков, необходимых молодежи; программы поддержки неправительственных молодежных организаций; развитие волонтерства и гражданской активности среди молодежи; развитие навыков и поддержка молодежи через программы финансовой поддержки. Присутствовавший на молодежном форуме Генеральный Примар Ион Чебан сообщил, что

в 2023 году Примэрия Кишинева предусмотрела различные мероприятия и программы, направленные на развитие молодежного сектора. Упор будет сделан и на развитие потенциала данной категории граждан, на обеспечение возможностей и условий, необходимых молодежи для достижения жизненного успеха. «Мы вкладываем время, энергию, финансовые ресурсы в наших молодых людей, которых мы хотим видеть активными здесь, дома, в Республике Молдова. Это будущие президенты, примары, бизнесмены, советники или эксперты. От наших усилий зависит будущее молодежи», - сказал Примар. В текущем 2023 году Примэрия Кишинева предусмотрела реализацию более 50 молодежных программ с общим бюджетом в 60 миллионов леев, выделила гранты для молодежных организаций и культурные ваучеры для культурного развития молодежи – посещения театров, музеев, приобретение книг. На конференции подростки и молодые люди столицы имели возможность пообщаться друг с другом, ознакомиться с запланированными в текущем году мероприятиями и услугами, предлагаемыми муниципальными организациями, а также профильными НПО, завязывали новые знакомства и связи на основе общих интересов и планов [23].

Государственная молодежная политика, содействующая социальному сплочению молодежи, активно поддержана на региональном уровне. В районе Глодень прошел семинар «Дебют в профессии», организованный Национальной конфедерацией профсоюзов Молдовы (CNSM), где молодежь района была проинформирована о том, как реализуется молодежная политика в рамках профсоюзного движения, о процессе профсоюзного воспитания и обучения молодежи, осуществляемом CNSM, о требованиях и предложениях, выдвинутых членами комиссии по улучшению положения молодых специалистов на национальном уровне, законодательной и нормативной базе в сфере молодежи, роли молодежи в продвижении профсоюзного движения на уровне предприятий, сотрудничестве молодежных профсоюзных структур с гражданским обществом, мотивации молодых специалистов, вовлечении молодых людей в рынок труда, воспитание предпринимательского духа

среди молодежи, особенно в сельской местности, поощрение участия молодежи в принятии решений и установлении приоритетов на местном уровне. различных формах позволяет значительно облегчить процесс организации сплоченного сообщества молодежи. Меры мотивации молодежи к формированию активной жизненной позиции значительно стимулируют процесс организации сплоченного сообщества молодежи [24].

Руководство административно-территориального образования Гагаузии озабочено вовлечением молодежи в активное демократическое строительство, вводя обучающие программы для молодежи, непосредственно участвующей в осуществлении открытого политического процесса. Экс-Глава Гагаузии Ирина Влах проводила встречи с директором Офиса Международного Республиканского Института в Молдове (IRI) Кшиштофом Лисек и обговаривала возможности и важность вовлечения молодежи в процесс принятия решений, как на локальном, так и на национальном уровне. Руководитель IRI Кшиштоф Лисек подтвердил готовность Международного республиканского института выбрать Гагаузию в качестве площадки Moldova Youth Forum в 2023 году. Ирина Влах дала высокую оценку состоявшемуся 22 октября прошлого года молодежного Форума Moldova Youth Forum - 2022, организованного при поддержке IRI. «Мы должны воспитывать молодежь в духе демократических и европейских ценностей, мотивировать и вовлекать молодых людей в общественно-политические процессы, создавать дискуссионные площадки для диалога между молодежью и политическими лидерами о демократическом будущем страны и роли молодых людей в нем. Такие площадки как Moldova Youth Forum 2022 очень важны – они создают возможности для молодых талантливых, трудолюбивых и амбициозных людей заявить о себе; прокладывают дорогу будущим лидерам, которые через 10-15 лет возьмут на себя ответственность за Молдову и возглавят наше Государство», - отмечала экс- глава Гагаузии [25]. Привлечение молодых к широкому участию в экономической, политической и культурной жизни региона заметно стимулирует процесс сплоченности регионального сообщества и консолидации его в общество

Молдовы. В Гагаузии с целью сплочения общества активно используют также и консолидирующие возможности искусства. По поводу солидаризирующей роли искусства гагаузского ансамбля «Дюз-Ава» представитель Гагауз-Ери Ирина Влах заявляет: «Язык искусства универсален! Общее культурное наследие делает наше общество более устойчивым и сплоченным» [26].

В Бельцах по специальным программам не только решают проблемы молодых специалистов, заботятся о молодых семьях, продвигают важную для молодых программу *Prima Casă* [27], но и стремятся приобщать молодежь к спорту, интегрируют в общество молодежь с особыми физическими потребностями, организуя спортивные соревнования, фестивали самодетельности и творческие конкурсы, справедливо полагая, что соревнования и конкурсы — это действенные факторы социализации и интеграции в общество. Благодаря этим мероприятиям молодые люди общаются, знакомятся, держат друг с другом связь. Часто, люди, которые познакомились на творческих мероприятиях, становились семьями, коллективами, обнаруживая общие взгляды, интересы [28].

Мощным средством вовлечения молодежи в процесс сплочения являются мероприятия по приобщению молодых к европейским ценностям. Эта работа значительно активизировалась в Молдове с 2022 года. Примером тому — яркие мероприятия, проводимые в рамках Дня Европы. Главная тема Дня Европы в 2023 году — «Солидарность во имя мира». Делегация Евросоюза в Молдове подготовила насыщенную программу. Культурно-просветительские встречи прошли по всей стране, но основные мероприятия состоялись в Кишиневе и Единцах, где были открыты «Европейские городки» Традиционный фестиваль евро-пейского кино и культуры прошёл в нескольких городах - в Леова, Кахул, Унгень и Бэлць. По словам представителей Делегации Европейского Союза в Кишинёве, эти акции направлены на приобщение к ценностям мира и единства во всей Европе. В эти дни ярко подчеркиваются ценности и культура Европейского Союза, а также помощь, оказываемая ЕС и его государствами-членами во благо граждан. Акции проводятся в сотрудничестве с местными органами

власти, Европейскими информационными центрами и проектами, финансируемыми Евросоюзом в Молдове. В десяти молдавских городах показали фильмы в рамках Фестиваля евро-пейского кино и культуры. Благодаря кинофестивалю к европейским ценностям мира и единства, сотрудничества и солидарности приобщились, в частности, молодые. Соответственно программе, сеансы европейского кино целенаправленно прошли в лицах и университетах, училищах и общественных молодежных органи-зациях [29].

Еще одним механизмом реализации молодежной политики в Молдове является Программа «Молодежная столица», которая реализуется под эгидой Евросоюза с 2011 года. «Молодежная столица» это инициатива Европейского молодежного Форума и предусматривающая выбор локации в Республике Молдова, где молодежная политика будет сосредоточена в течение года специально предоставляемыми программами развития и интеграции молодежи. Государственные власти при поддержке международных организаций предоставляют финансовую и материально-техническую поддержку мероприятий, разрабатываемых регионом для молодежи. Предоставляемые программы – отличный инструмент для продвижения и солидаризации молодежи в регионах. В 2022-м году молодежной столицей в Молдове был объявлен город Штефан Водэ, в 2023-м молодежной столицей станет Унгень. В рамках проекта «Унгены — молодежная столица 2023» центральные и местные органы власти организуют различные мероприятия: марафон «Молодые семьи за здоровый образ жизни», хакатон ESO-Inovation, Школу журналистики, соревнования и конкурсы. Таким образом, город получит пользу в решении практических социальных задач и в сплочении городской молодежной общности [30]. В 2025 году муниципий Кишинев может стать молодежной столицей всей Европы. Для получения этого достойного статуса, молодежь Кишинева активно занялась разработкой соответствующей программы, которая должна быть представлена на рассмотрение Европейского молодежного форума [31].

Известно, что усиление социальной сплоченности — это долговременный процесс. Поэтому для вовлечения молодежи в

процесс сплочения, кроме ситуативно-репрезентативных просветительно-воспитательных мер, общество мобилизует все имманентные возможности социальных институтов. Важную роль играют такие социальные институты, как образовательные учреждения, семья, средства массовой информации, Интернет, массовые общественные объединения, система социальной поддержки, в которых происходит тесное общение и взаимодействие людей. Доступность качественного образования - в школах, средних и высших учебных заведениях – это возможность аккумуляции опыта предыдущих поколений, накопление знаний, выработка навыков межличностных и групповых связей юным поколением. Все это факторы социализации молодого поколения и одновременно накопление ими опыта социальной сплоченности. Для достижения социальной сплоченности нужно особое внимание уделять созданию образовательных возможностей для детей и молодежи. Без равных образовательных возможностей общество становится не только на путь социальной разобщенности, но и интеллектуально деградирует. Поэтому доступ к образованию должен быть открыт для каждого члена общества в зависимости только лишь от его способностей и предпочтений. К числу основных факторов групповой сплоченности относятся, прежде всего, формирование и сходство главных ценностных ориентаций членов группы; ясность и определенность групповых целей. Групповая сплоченность в коллективах учащихся и студентов состоит из следующих уровней: непосредственные эмоциональные межличностные отношения; ценностно-ориентационное единство, общее включение в совместную групповую деятельность. Ценностная шкала молодого поколения формируется в процессе совместной деятельности, общения, образования, саморазвития, что, в общем, и называется процессом социализации. В процессе и итоге социализации человек приобретает знания, качества, убеждения, необходимые ему для нормальной жизнедеятельности. Это многогранная деятельность по усвоению человеком опыта общественной жизни и общественных отношений. Наблюдателями замечено: от того, насколько эффективно и результативно усвоит молодежь этот опыт, зависит ее мировоззрение, шкала ценностей, а в

целом будущее страны, качество жизни последующих поколений [32, с. 198]. Общие ценности, общая политическая платформа, сходные социальные характеристики (возраст, образование, материальное состояние семьи и т.д.) позволяют молодежи сплачиваться в коллективы, создавать ассоциации, вступать в политические организации, - то есть вовлекаться в процесс сплочения.

Наиболее ярким показателем гражданственного опыта и солидарности у молодого поколения является патриотизм. Патриотизм - это универсальный идеологический ориентир и воплощение объединяющих стабильных ценностей. Коллективы учащейся молодежи наиболее действенный объект патриотического воспитания молодежи. Целенаправленное воздействие институтов образования на эмоциональный, ценностный и актуализированный уровни политического сознания современной молодежи Молдовы, это и особенность, и необходимость в условиях европейской трансформации молдавского общества. Необходимость такого воздействия обусловлена политическим, социальным, экономическим, идейным, мировоззренческим состоянием общества и является основным фактором консолидации общества на базе современного понятия «патриотизм».

Возможности эмоционального, интеллектуального, идеологического воздействия учебных заведений, что общепризнанно, достаточно широки, однако, происходящие политико-культурные трансформации в обществе дают основания полагать, что целенаправленное патриотическое воздействие государственных институтов образования – школ, колледжей и университетов современной Молдовы - не в полной мере используют эти возможности. Исследователи все еще спорят по поводу этнической самоидентификации мажоритарного населения, языка и самобытной истории Молдовы [33]. Что мало способствует выработке понятия «родина», «народ», благоприятствует формированию гражданского патриотизма у учащейся молодежи. Настораживают ответы молодежи, касающиеся отношения к патриотизму. Патриотом, настоящим гражданином своей страны хотят видеть себя 1% населения Молдовы [34, с. 291-292]. В этих условиях все больше проявляется

потребность, как в теоретическом обосновании, так и в практическом внедрении в жизнь мировоззренческих, нравственных и духовных основ сознательного служения Отечеству, сплочения вокруг понятия «Родина». Политический механизм патриотического воспитания молодежи — это обычно отлаженная и цельная система взаимодействия историко-гражданских знаний, политико-правовых норм, средств, методов и технологий, которые обеспечивают целенаправленное влияние патриотической идеи на духовный потенциал молодежи. Политический механизм патриотического воспитания молодежи является совокупностью методов, форм и средств, обеспечивающих формирование, развитие, функционирование и сохранение патриотической идеологии в виде целостного морально-этического мировоззренческого комплекса и материализуется в конкретных политических институтах и технологиях. Можно надеяться, что вооруженная идейно-теоретическим подспорьем, охваченная прогрессивными европейскими программами молодежной политики, правильно выстроенная работа в школьных и студенческих сообществах в дальнейшем позволит значительно снизить уровень социальной и политической разобщенности в молодежной среде Молдовы. В рамках означенных идей, программ и проектов свое развитие может получить самый широкий круг общественных направлений, направленных на сплочение и консолидацию молодежи на фундаментальных и базовых основах молдавского патриотизма, высокого духа гражданственности, нравственности и социальной справедливости.

Сегодня очень важны мероприятия институтов образования что способствуют становлению и формированию личности молодого гражданина, и развитию молодежных общественных объединений и инициатив. Молодые граждане и их объединения в ряде случаев выступают полноправными субъектами как государственной молодежной политики в целом, так и государственной молодежной правовой политики. Государство ставит целью объединение и сплочение учащейся молодежи, вовлечение её в социальную жизнь в коллективах, общественных организациях, партиях и ассоциациях. Неправительственные объединения имеют заданием поддерживать

лучшие инициативы талантливой молодежи, способной генерировать инновации, обладающей предпринимательскими навыками, проявляющей активное гражданское участие в общественной жизни, а также продвигающей самые эффективные проекты студенческого самоуправления. Солидаризирующими целями молодежных и детских общественных объединений, является вовлечение молодежи в социальную практику, а также повышение гражданской активности, формирование нравственного облика и раскрытие потенциала молодежи в интересах развития страны. Исследователи указывают на многочисленность молодежных НПО, действующих в экономической, социальной, экологической, культурной, образовательной сферах жизни молдавского общества. В то же время исследователи сетуют на то, что результативность деятельности молодежных НПО в Молдове зачастую связана с получением финансовой и идеологической поддержки из-за рубежа. В связи с этим эксперты усматривают целесообразность интенсификации молодежных объединений (сенатов, клубов спортивно-оздоровительных ассоциаций и других общественных организаций молодежи) путем их материального укрепления со стороны молдавского государства [35, с. 65] и всяческой популяризации примеров успешной работы.

Важным показателем политической активности и социальной солидарности юношей и девушек является их непосредственное членство в рядах той или иной партии. Это практически означает сделанный ими осознанный идейно-политический выбор и солидарность с другими членами политического образования. У некоторых политических партий Молдовы наличествуют многочисленные молодежные организации. Эти партии инвестируют в деятельность и развитие молодых людей идеи единения, патриотизма и демократии. В Интернете составлен рейтинг молодежных политических организаций, активных и наиболее популярных в Молдове, манифестирующих политические программы через социальные сети. Наиболее известные из них: «Tinerii Democraṭi» (Молодые Демократы), «PAS Youth» (Молодежная организация Партии Действие и Солидарность), «Tinerii DA» (Молодежная организация платформы DA), «Tineretul Liberal Democrat din Moldova»

(Либерально-демократическая молодежь Молдовы), «Garda Tînăgă» (Молодежная организация Партии Социалистов Республики Молдова) [36]. Политическое самоопределение и сплочение молодежи продолжается. Вот как определяет принципы своей деятельности молодежь Партии развития и объединения Молдовы «Мы, команда Партии развития и объединения Молдовы (ПРОМ), хотим объединить граждан Республики Молдова вокруг общих целей, тех устремлений, которые нас объединяют, а не разделяют. Мы полностью убеждены в том, что все политические силы страны могут определить эти цели и объединить свои усилия и человеческий потенциал для того, чтобы сообща трудиться для их достижения. Первоочередной задачей ПРОМ является консолидация нашего общества вокруг цели интеграции Республики Молдова, независимого и суверенного государства, в семью европейских стран. Эта цель имеет жизненно важное значение для нашей страны и должна приобрести статус национальной идеи!» [37]. Практически это декларация молодежью магистральных ценностей и солидарности в обществе.

Дальнейшее приобщение молодежи к активной политической деятельности с необходимостью должно входить в составляющие молодежной политики государства. Активизация социально-политического участия молодежи представляет собой комплекс конкретных мер по ее реализации. Не последнее место среди этих мер занимает гражданское воспитание подрастающего поколения, формирование у молодежи установок на осознанное и ответственное включение во все сферы общественных отношений, нацеленность на активную жизненную позицию в отношении решения проблем, которые достаются на долю каждого нового поколения. На современном этапе это проблемы социально-экономического порядка: снижение темпов экономического развития, увеличение безработицы, трудности решения жилищных условий, рост цен и повышение тарифов на газ и электроэнергию, угрозы войны на границах страны, наплыв и транзит беженцев из Украины. Как показывает действительность, молдавская молодежь с честью справляется с

преодолением возникающих вызовов современности, проявляя высокий уровень жертвенности и солидарности [38].

Неоспоримой истиной является то, что первичным институтом единения и солидаризации подрастающего поколения является семья. Устойчивость традиционной семьи, многодетность, крепкие родственные связи – слагаемые социальной сплоченности. Социальное отчуждение гражданина в обществе начинается с неприятия им семейных ценностей и традиций. Разрушение института семьи, утрата семейных традиций подрывает устойчивость общества, нарушает естественное воспроизводство населения, дестабилизирует политическую систему. В настоящее время происходит снижение значения семьи в жизни наших современников. Институт семьи в Молдове переживает период кризиса, молодые люди женятся более взрослыми, и чаще всего пары в селах расстаются после того, как один из супругов эмигрирует. Официальные данные в Молдове показывают, что в 2020 году было зарегистрировано около 8600 разводов, тогда как в прошлом году таких заявлений было 9900. Количество разводов в Молдове увеличилось на 10 процентов в 2021 году по сравнению с предыдущим годом [39]. Нельзя обойти вниманием и то обстоятельство, что в современных условиях социальный институт семьи как ячейка сплоченности претерпевает значительные изменения под влиянием активных миграционных процессов. Активная миграция из Молдовы приводит к межгенерационному конфликту ценностей, не только политических, но и семейных, межличностных. Массовая миграция породила такие формы семьи как «дистанционная семья», «неполная семья», «гостевая семья» и т.д. Такие семьи, как показывает опыт, не в состоянии в полной мере выполнять функции сплочения семьи, задачи образования и воспитания детей. О каком воспитании гражданственности, формировании осознанного восприятия единства со своей Родиной - чувства патриотизма - может идти речь, когда родители десятилетиями находятся за рубежами Родины в положении гастарбайтеров. А ведь, по утверждению Френсиса Бэкона, «любовь к Родине начинается с семьи» [40]. По изложенным причинам укрепление семьи и брака

нужно рассматривать как стратегическую задачу государства. Правительство Молдовы осознает важность данной задачи. С сентября 2022 года объявлено о запуске национальной программы «Семья». Цель этой программы — предоставить социальную защиту детям граждан всех социальных слоев, расширить поддержку детей и семей, находящихся в сложных жизненных обстоятельствах, укрепить социальные позиции молодых семей. В рамках программы в 2022 году финансовой поддержкой государства смогут воспользоваться почти 64 тыс. застрахованных и незастрахованных граждан. На реализацию программы государство уже выделило 76,3 млн леев [41]. На решение материальных проблем молодых семей, а, значит, повышение социального оптимизма, улучшение морального их состояния, упрочения атмосферы сплочения и взаимопонимания во внутрисемейных отношениях, как уже отмечалось, направлены и другие социальные программы, воплощаемые в жизнь в Республике Молдова: программы по трудоустройству, реализации прав на достойное жилье, здравоохранение, культурное развитие и прочее [10].

Из социальных институтов, имеющих осязаемое влияние на формирование социальной сплоченности у молодежи, следует выделить средства массовой информации. По масштабам охвата, по оперативности, интенсивности, систематичности и востребованности воздействию СМИ и, прежде всего, телевидению и Интернету сегодня нет равных. В этой связи приходится признать, что средства массовой информации в современных условиях превращаются в основной канал политического воспитания и коммуникации. Можно смело заявлять, что телевидение выходит на первое место по возможностям влиять на формирование общих взглядов, нравственных ценностей и мировоззренческих ориентаций, объединяющих подрастающее поколение. По мнению молдавских наблюдателей, за развитием политической жизни по телевидению сегодня постоянно следит около 80% населения страны, информируясь из просмотров передач на политическую тематику [42, с. 159]. Заметим, что ни телевидение, ни пресса практически не включают материалы строго дидактического характера, специально направленные на обучение широких слоев

молодежи навыкам сплочения и солидарности, тем не менее, можно смело утверждать, что любой информационный контакт СМИ с потребителями их продукции априори задает их деятельности определенную образовательную и воспитательную направленность, тем самым способствуя формированию у людей «эмоциональной приверженности системе», «осмыслению собственной политической идентичности», формированию общих мнений, навыков «потенциальной включенности граждан» в общественные (политические, экономические и пр.) процессы [42, с. 160].

Навыки социальной сплоченности и политической активности молодежь сегодня получает, главным образом, приобщаясь к возможностям Интернета. Можно сказать, что это наиболее востребованное современной молодежью средство коммуникации и информации. Компьютерной грамотности и использованию компьютерной техники для удовлетворения своих социальных потребностей обучены широкие слои молодежи Молдовы. Общаясь со сверстниками по широкому кругу тем, юноши и девушки вырабатывают общие моральные, политические, социальные, культурные позиции, на основе которых создают, хотя и виртуальные, но все же активные и сплоченные общности. Особые положительные результаты в процессе сплочения молодежи достигаются с возможностью интерактивных связей Интернета, с возможностью открыто или анонимно высказать собственное мнение по поводу обсуждаемых молодежных тем, текущих политических событий в стране, аккумулировать мнение других людей. Интерактивное общение – это возможность общения на основе доверия, а ведь известно, что социальная сплоченность — это среда, в которой социальные нормы, ценности и отношения разделяются именно в сфере доверия, интегративных норм и ценностей, наряду с факторами поведенческих стандартов и правовой культуры. По сути дела, это среда формирования ценностей солидарности в обществе. Утвердившийся в деятельности молдавских СМИ и Интернета, в том числе, принцип плюрализма мнений также является одним из важнейших завоеваний на поприще солидаризации молодежи, что необходимо всемерно поддерживать.

Однако следует помнить и то, что молодежь рассматривает социальные сети как площадку для осуществления различных видов социальной активности, присущих им в физической реальности, параллельно в двух пространствах. Осуществление социальной активности в виртуальном пространстве приводит к киберсоциализации пользователей, трансформации их жизненных установок, ценностно-смыслового восприятия реальности, появлению специфических интересов и жизненных приоритетов. С глобальным распространением Интернета и ростом популярности социальных сетей границы виртуального и физического мира стерлись. Виртуальные коммуникации начинают заменять живое общение. Пользователям уже нет необходимости посещать общественные места, не встречаться с друзьями лично. Все эти практики без существенных затрат энергии можно осуществить в виртуальном пространстве. Теряется контроль молодежи над своей настоящей жизнью и преувеличиваются виртуальные ценности. Признавая неотвратимость распространения и популярность социальных сетей, цифровых возможностей сплочения молодежи, эксперты приходят к выводу, что «доминирующей силой социальных сетей является самоутверждение личности с активным репрезентативным образцом, включенным в различные сообщества, живущей и действующей по правилам этих групп и получающей социальное одобрение и поддержку, что часто приводит к разрыву с культурной традицией и формированию личности нового типа, что определяет новизну и актуальность исследования в современных условиях развития цифрового общества» [43]. При этом расхождение в нормах и ценностях сетевого сообщества с ценностными основаниями традиционного (реального) общества может привести к конфликту «сетевой личности» с реальным миром [43], что может создавать для пользователей Сети социальные барьеры и прецеденты социальной напряженности. Таким образом, реально оценивая социальные сети как современное средство сплочения молодежи, государственные институты науки, образования и здравоохранения должны продолжить предметное изучение всех возможных реторсий компьютерного контекста – положительные и отрицательные

стороны, объединяющие и разъединяющие моменты цифровой реальности, чтобы благоприятно влиять на практики Интернета.

Как видим, современное государство располагает значительным арсеналом средств вовлечения молодежи в процесс сплоченности, важно только квалифицированно организовать работу всех ресурсов общества с учетом характеристик современности. Важно также реагировать на актуальные вызовы современности и, в соответствии с реалиями, совершенствовать деятельность всех институтов государственной власти и гражданского общества, пересмотреть все принятые и вновь предлагаемые проекты и программы для молодежи, чтобы понять, в какой степени они социально сплачивают или разобщают общество. Особенностью наших дней является активизация интеграции Молдовы в Европейский Союз. Процесс устремления молдавского общества в европейскую семью народов, вдохновляющий импульс общественной энергии, связанной с этим устремлением, по силе сплочения общества вполне может рассматриваться в качестве общенациональной идеи. Яркой демонстрацией единения народа Молдовы вокруг общей идеи стало прошедшее 21 мая 2023 года в Кишиневе Национальное собрание «Европейская Молдова», продемонстрировавшее, что большинство граждан Молдовы хотят интеграции страны в Евросоюз. «Общая цель породила беспрецедентную волну единства и целеустремленности», - охарактеризовала волеизъявление народа Президент Молдовы Майя Санду [44]. Использовать этот момент, эту энергию единения – насущная задача государственных и общественных институтов Молдовы. Назревает острая необходимость в поиске новых механизмов и инструментов взаимодействия государственных и общественных институтов с юным поколением, включающих в себя различные направления социального, экономического, культурного, образовательного, экологического и политического характера, осуществляемых совместно с молодежью и в ее интересах – для будущего страны.

ПРИМЕЧАНИЯ

1. Формирование и укрепление социальной сплоченности в Республике Молдова в контексте сближения с Европейским Союзом. / координатор: Виктор Мокану. Том 1: Социологическое исследование. Кишинев: Центральная типография. 2021. 248 стр.
<http://www.platzforma.md/ahive/387456> (посещен 30.05.2022).
2. [https:// noi.md/ru/politika/nataliya-gavrilica-rasskazala-o-molodezhnoj-strategii-2030-i-ee-prioritetah](https://noi.md/ru/politika/nataliya-gavrilica-rasskazala-o-molodezhnoj-strategii-2030-i-ee-prioritetah) (посещен 08.05.2023)
3. Турко Т. Молодежная политика в Республике Молдова: состояние и проблемы. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/82-96_1.pdf (посещен 08.05.2023).
4. Блажко В. Молодежь Молдовы: особенности социализации в современном обществе. Кишинев: Институт философии, социологии и права АНМ, 2003, 216 с.
5. https://ru.sputnik.md/radio_peredacha_utro_na_sputnike/20200917/31697626/ionitse-pugayuschaya-demografiya-moldovy-ili-molodym-tut-ne-mesto.html (посещен 04.11.2020).
6. [https:// point.md/ru/novosti/politika/molodezhnaya-politika-v-moldove---nev-prioritete-dlya-novoj-vlasti/](https://point.md/ru/novosti/politika/molodezhnaya-politika-v-moldove---nev-prioritete-dlya-novoj-vlasti/) (посещен 08.05.2023).
7. [https:// point.md/ru/novosti/ekonomika/bezrobotnykh-v-moldove-k-kontsu-2022-goda-stalo-pochti-vdvoe-bol-she/](https://point.md/ru/novosti/ekonomika/bezrobotnykh-v-moldove-k-kontsu-2022-goda-stalo-pochti-vdvoe-bol-she/) (посещен 08.05.2023).
8. [https:// mybusiness.md/ru/zakon/item/22536-posobie-po-bezrobotitse-usloviya-naznacheniya-i-poryadok-raschjota](https://mybusiness.md/ru/zakon/item/22536-posobie-po-bezrobotitse-usloviya-naznacheniya-i-poryadok-raschjota) (посещен 08.05.2023).
9. [https:// noi.md/ru/politika/nataliya-gavrilica-rasskazala-o-molodezhnoj-strategii-2030-i-ee-prioritetah](https://noi.md/ru/politika/nataliya-gavrilica-rasskazala-o-molodezhnoj-strategii-2030-i-ee-prioritetah) (посещен 09.05.2023).
10. <https://point.md/ru/novosti/obschestvo/v-kishineve-gotoviat-proekt-denezhnoi-pomoshchi-dlia-molodezhi-na-pokupku-zhil-ia/>(посещен 09.05.2023).
11. [https:// locals.md/2023/bezrobotnye-v-moldove/](https://locals.md/2023/bezrobotnye-v-moldove/)(посещен 09.05.2023).
12. <http://www.vedomosti.md/news/optimizaciya-bezroboticy-oznachaet-ekonomiyu-na-bezrobotnyh> (посещен 08.05.2023).
13. <https://vashi-novosti.com/187608-studenty-vozmushcheny-rostom-ceny-na-obshchezhitaya-neproзраchnoe-reshenie.html> (посещен 09.05.2023).
14. [https:// strana.today/news/413632-pochemu-v-moldove-nachalis-protesty-protiv-sandu-i-cto-eto-znachit-dlja-ukrainy-.html](https://strana.today/news/413632-pochemu-v-moldove-nachalis-protesty-protiv-sandu-i-cto-eto-znachit-dlja-ukrainy-.html); <https://ria.ru/20230507/kishinev-1870305016.html>;
<https://www.osnmedia.ru/world/v-kishineve-tysyachi-protestuyushhih-napravilis-k-administratsii-prezidenta-i-parlamentu/>(посещен 09.05.2023).
15. [https:// dzen.ru/a/YZAJMP29GHm4IOdM](https://dzen.ru/a/YZAJMP29GHm4IOdM) (посещен 12.04.2023).

16. https://studbooks.net/680398/sotsiologiya/sotsialnaya_splochennost_obschestva_vazhnoe_napravlenie_sotsialnoy_politiki (посещен 08.05.2023); [https:// eu4moldova.eu/ru/projects/eu-project-page/?id=1521](https://eu4moldova.eu/ru/projects/eu-project-page/?id=1521) (посещен 12.04.2023);
17. [https:// locals.md/2022/molodezh-proekty/](https://locals.md/2022/molodezh-proekty/) (посещен 14.05.2023).
18. <https://ru.diez.md/2022/04/20/startoval-evropeyskiy-god-molodezhi-v-respublike-moldova-kakie-ozhidayutsya-perspektivy/> (посещен 14.05.2023).
19. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию. Москва: Издательство АСТ, ЗАО НПП «Ермак», 2004, 730 с.
20. [https:// vashi-novosti.com/186579-borrel-budushchee-moldovy--v-evropeiskom-soyuze-full.html](https://vashi-novosti.com/186579-borrel-budushchee-moldovy--v-evropeiskom-soyuze-full.html) (посещен 15.05.2023).
21. [https:// esp.md/ru/sobytiya/2022/10/24/mayya-sandu-prinyala-uchastie-v-molodyozhnom-forume-respublikanskogo-masshtaba](https://esp.md/ru/sobytiya/2022/10/24/mayya-sandu-prinyala-uchastie-v-molodyozhnom-forume-respublikanskogo-masshtaba) (посещен 10.05.2023); [https:// point.md/ru/novosti/politika/sandu-na-moldova-youth-forum-gossluzhba-eto-unikal-nyi-shans-poluchit-tsennyi-opyt/](https://point.md/ru/novosti/politika/sandu-na-moldova-youth-forum-gossluzhba-eto-unikal-nyi-shans-poluchit-tsennyi-opyt/) (посещен 09.05.2023).
22. <https://eu4moldova.eu/ru/evropejskij-god-molodezhi-2022> (посещен 14.05.2023); [https:// nokta.md/v-moldove-planirujut-sozdat-molodjozhnoe-agentstvo/](https://nokta.md/v-moldove-planirujut-sozdat-molodjozhnoe-agentstvo/)(посещен 08.05.2023).
23. [https:// vk.com/wall-48967171_2604](https://vk.com/wall-48967171_2604)(посещен 10.05.2023).
24. <http://sindicat.md/ru/2023/03/16/obespokoennost-svyazannaya-s-polozheniem-molodezhi-na-rynke-truda-i-ih-trudoustroystvom-v-sfere-truda-obsuzhdena-v-gloden/>(посещен 16.03.2023).
25. [https:// gagauzinfo.md/news/life/molodye-lyudi-dolzheny-vovlekatsya-v-zhizn-strany-v-gagauzii-proydet-moldova-youth-forum-2023](https://gagauzinfo.md/news/life/molodye-lyudi-dolzheny-vovlekatsya-v-zhizn-strany-v-gagauzii-proydet-moldova-youth-forum-2023)(посещен 13.05.2023).
26. <https://gagauzinfo.md/news/life/obschee-nasledie-delaet-moldovu-splochennoi-ansambl-dyuz-ava-vistupil-v-nisporenah>(посещен 13.05.2023).
27. <https://esp.md/ru/podrobnosti/2022/12/28/20-izmeneniy-kotorye-proizoydut-v-belcah-i-moldove> (посещен 13.05.2023).
28. <https://esp.md/ru/podrobnosti/2023/05/12/my-vsegda-staraemsya-pomoch-kak-belckaya-associaciya-slepyh-pomogaet> (посещен 13.05.2023).
29. <https://locals.md/2023/v-10-gorodah-moldovy-prohodit-festival-evropejskogo-kino-i-kultury/> (посещен 15.05.2023).
30. [https:// newsmaker.md/rus/novosti/molodezhnoy-stolitsey-moldovy-v-2023-godu-stanut-ungeny/](https://newsmaker.md/rus/novosti/molodezhnoy-stolitsey-moldovy-v-2023-godu-stanut-ungeny/)(посещен 16.05.2023)

31. [https:// bloknot-moldova.ru/news/v- 2025-godu-kishinev-mozhet-stat-molodezhnoy-stoli-1439309](https://bloknot-moldova.ru/news/v-2025-godu-kishinev-mozhet-stat-molodezhnoy-stoli-1439309) (посещен 14.05.2023)
32. Рустанович Л. Ценностно-политические ориентации и пути повышения социальной активности молодежи Республики Молдова. În: Împlementarea practică a conceptului «Politici bazate pe dovezi: experiența internațională și bune practici pentru Republica Moldova». Materiale conferinței științifice cu participare internațională din 2 decembrie 2020, Chișinău: FEP «Tipografia Centrala» 2020, 248 с.
33. [https:// ava.md/2011/05/10/o-terminah-moldavskiy-narod-i-moldavskiy/](https://ava.md/2011/05/10/o-terminah-moldavskiy-narod-i-moldavskiy/); [https:// obrazovanie-gid.ru/pereskazy1/moldavane-istoriya-proishozhdeniya-naroda-kratko.html](https://obrazovanie-gid.ru/pereskazy1/moldavane-istoriya-proishozhdeniya-naroda-kratko.html) (посещены 18.05.2023).
34. Блажко В. А. Социализация молодежи и качество жизни. В: Стратегия устойчивого развития: современный мир-Приднестровье, Тирасполь: Литера, 2003, 316 с.
35. Аникин В.И. Гражданское воспитание через развитие общественной и политической активности молодежи. В: Активные методы гражданского образования. Научно-практическая конференция. Комрат: MITRA- GROUP SA, 2013, 260 с.
36. <https://tribuna.md/ru/2021/03/28/top-5-organizatii-de-tineret-ale-partidelor-cu-cele-mai-mari-comunitati-online/>(посещен 13.05.2023).
37. <https://pdc.m.md/ru/program>(посещен 13.05.2023).
38. [https:// noi.md/ru/obshhestvo/ dlya-pomoshhi-ukrainskim-bezhencam-v-moldove-obiedinilisi-vse-i-jeto-ocheni-raduet](https://noi.md/ru/obshhestvo/dlya-pomoshhi-ukrainskim-bezhencam-v-moldove-obiedinilisi-vse-i-jeto-ocheni-raduet)(посещен 11.04.2023).
39. [https:// bloknot-moldova.ru/news/v-moldove-stali-chashche-razvoditsya-1512898](https://bloknot-moldova.ru/news/v-moldove-stali-chashche-razvoditsya-1512898) (посещен 18.05.2023).
40. <https://poezdonline.ru/idealnyjj-dom/lyubov-k-rodine-nachinaetsya-s-semi-f-bekon-esse-lyubov-k/> (посещен 11.11.2020)
41. [https:// newsmaker.md/rus/novosti/v-moldove-startovala-programma -semya-na-kakuyu-pomosch-mogut-rasschityvat-grazhdane/](https://newsmaker.md/rus/novosti/v-moldove-startovala-programma-semya-na-kakuyu-pomosch-mogut-rasschityvat-grazhdane/) (посещен 18.05.2023)
42. Брага Л.И. Формирование гражданской культуры в Республике Молдова проблемы и решения. В: Активные методы гражданского образования. Научно-практическая конференция. Комрат: MITRA- GROUP SA, 2013, 260 с.
43. <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialnye-seti-kak-faktor-aktivnogo-vliyaniya-na-formirovanie-tsennostey-molodezhi> (посещен 06.05.2023).
44. [https:// www.presedinte.md/rus/ discoursuri/mesajul-presedintelui-republicii-moldova-maia-sandu-in-plenara-apce-moldovenii-se-unesc-pregatiti-sa-si-reconstruiasca-tara/](https://www.presedinte.md/rus/discursuri/mesajul-presedintelui-republicii-moldova-maia-sandu-in-plenara-apce-moldovenii-se-unesc-pregatiti-sa-si-reconstruiasca-tara/) (посещен 19.05.2023).

OPINIILE ȘI STĂRILE DE SPIRIT ALE MOLDOVENILOR
FAȚĂ DE RĂZBOIUL DIN UCRAINA:
O EXPLORARE CANTITATIVĂ ȘI CALITATIVĂ

MOLDOVANS' OPINIONS AND MOODS
TOWARDS THE WAR IN UKRAINE:
A QUANTITATIVE AND QUALITATIVE INQUIRY

Petru NEGURĂ, doctor în sociologie, conferențiar universitar

<https://orcid.org/0000-0001-5337-0767>

Summary

This essay explores the benefits of a qualitative approach based on a preliminary analysis of a collection of street-gathered interviews broadcast between March 2022 and March 2023 in the Republic of Moldova via 34 radio broadcasts. While the results of the opinion polls reflect a clear division of views on the war in Ukraine within Moldovan society according to the geopolitical orientations of the survey participants, the interviews highlight the possibility of a consensus among respondents expressing opposing views on the causes of the war. However, regardless of ideological positions, most respondents said they wanted peace when asked. The author reflects on the potential inherent in this common response for a type of society in Moldova based on inclusion and cohesion.

Keywords: Republic of Moldova, Ukraine, war, peace, social cohesion.

În acest text, voi încerca să analizez opiniile și stările de spirit, exprimate de moldoveni prin intermediul unor sondaje de opinie și într-o colecție de interviuri colectate pe stradă de la oameni de rând în diverse localități ale Republicii Moldova pe parcursul unui an de la declanșarea războiului în Ucraina, în cadrul unor emisiuni radiofonice. Mai exact, am adunat laolaltă reportaje realizate de jurnalista Valentina Ursu în cadrul emisiunii ei săptămânale „La sfârșit de săptămână cu Europa Liberă” la radio *Europa Liberă Moldova* și, din iulie 2022 până în martie 2023, în

cadrul programului „Emisiuni la firul ierbii” la postul de radio *Vocea Basarabiei*. Pe alocuri, atunci când nu voi avea suficientă distanță pentru a interpreta spusele participanților la reportaje, le voi lăsa să vorbească de la sine. În aceste reportaje, jurnalista a chestionat părerile respondenților despre războiul din Ucraina; nu am inclus în această colecție câteva emisiuni de aceeași autoare care nu se referă la război și la criza cauzată de acesta. Jurnalista a întrebat oamenii veniți la piață după cumpărături sau mergând pe stradă cu diverse treburi despre fricile și năzuințele lor în contextul războiului, despre cine cred ei că ar fi responsabil pentru reinstaurarea păcii și cum își reprezintă viitorul Moldovei în contextul evenimentelor din Ucraina. Am aplicat o analiză tematică cu ajutorul programului NVivo, încercând să deslușesc atitudinea respondenților în spatele opiniilor și stărilor de spirit, exprimate de către oamenii de rând, repunându-le în contextul situației sociale și politice din Republica Moldova și din regiune pe parcursul anului 2022 și puțin dincolo. Totodată, datele câtorva sondaje de opinie realizate în Moldova în aprilie și noiembrie 2022 și în februarie 2023 de către companiile IMAS.md și CBS-Research în colaborare cu Institutul de Politici Publice, ne vor ajuta să ne facem o imagine de ansamblu asupra dinamicii și distribuției opiniilor și atitudinilor moldovenilor față de războiul din Ucraina pe parcursul unui an de la declanșarea sa.

Pe parcursul anului după 24 februarie 2022, discursurile publice ale elitelor politice și intelectuale din lume față de războiul stârnit de Putin au fost oarecum contradictorii. Pe de o parte, toți declarau că vor pace. Pe de altă parte, aceiași oameni susțineau că războiul trebuie continuat „atât ca va fi nevoie”, în fond până la atingerea definitivă a victoriei unei părți asupra celeilalte. Atât în societatea rusă, cât și în cea ucraineană, o poziție pacifistă a fost și rămâne suspectă din oficiu de complicitate cu inamicul. La fel e și în Moldova, vecina Ucrainei. Argumentele elitelor, uneori complexe, ne sunt în general pe înțeles, chiar dacă nu suntem neapărat de acord cu ele. Părerile oamenilor de rând sunt, însă, de regulă prezentate cantitativ în baza sondajelor de opinie cu întrebări închise. Dar a prezenta niște opinii exclusiv prin cifre și răspunsuri prestabilite înseamnă oarecum a le reduce la tăcere. Puține cercetări au încercat să afle ce argumente, convingeri și sentimente se află îndărătul acelor „pro”,

„contra” sau „nu știu/nu răspund” în sondajele recente din Ucraina și Rusia. În mod excepțional, o echipă de cercetători independenți a realizat în martie-iunie 2022 o cercetare calitativă de amploare prin care și-au propus să discearnă gândurile, viziunile și trăirile rușilor de rând față de războiul din Ucraina. Ancheta a fost realizată prin interviuri aprofundate cu 213 persoane din diferite localități și regiuni ale Rusiei. Raportul acestei cercetări scoate în evidență un spectru larg de umbre de gri în răspunsurile respondenților față de războiul dus de țara lor în Ucraina (Erpyleva & Savel'eva 2022) [1]. Cercetarea analizează pe larg reflecțiile și sentimentele unei părți importante de respondenți care nu au putut da un răspuns răspicat – da sau nu. Mulți respondenți s-au arătat măcinați de păreri și emoții contradictorii. Priviți cu suspiciune de ambele tabere, pro- și anti-război, cei „indeciziși” formulează deseori argumente complexe. Cercetătorii și-au anunțat de la bun început atitudinea clară anti-război. Cu toate acestea, aceștia au căutat să înțeleagă întregul spectru de poziții, descoperind în spatele răspunsurilor celor mai ferme ezitări și îndoieli.

În momentul scrierii acestui articol, lucrez la un proiect de cercetare în care caut să înțeleg modul în care oamenii de rând au răspuns la diverse proiecte de construcție națională în teritoriile actuale ale Ucrainei și Moldovei în prima jumătate a secolului 20. Una din instituțiile care au contribuit la realizarea unui asemenea proiect a fost Armata. Războiul, în speță Primul Război Mondial, a devenit un „eveniment mobilizațional” desfășurat de sus în jos și un cadru privilegiat de „mobilizare a etnicității” (Lohr 2003; von Hagen 2011) [2], [3]. Pentru teoreticienii statului, războiul este un eveniment fondator de formare a statului și de „călire” a națiunii (Tilly 1985) [4]. Din perspectiva statului și a elitelor, războaiele duse de propriul stat/națiune sunt mereu juste. Oamenii de rând nu au împărtășit, însă, de fiecare dată această perspectivă, în ciuda propagandei ubicue care făcea din susținerea războiului, chiar și cu prețul propriei vieți, o datorie patriotică și o chemare a conștiinței. Armatele implicate în război s-au confruntat pe front cu sentimente și manifestări masive de demobilizare, însoțite de un puternic sentiment anti-război în rândurile populației (von Hagen 2007, 105; Astashov 2018) [5], [6].

Atitudinile oamenilor de rând față de războiul din Ucraina sunt așadar determinate de identificările și loialitățile acestora față de stat și

națiune și, eventual, față de „patria” externă (Brubaker 1996, 58; vezi și O’Loughlin and Toal 2020, 13) [7], [8]. Cum, însă, se construiesc aceste atitudini în rândul populației unui stat mic și recent cum este Republica Moldova față de un război declanșat de Rusia, față de care mulți moldoveni încă păstrează și cultivă o relație mai mult sau mai puțin difuză de apartenență, admirație sau frică? Cum se conturează opiniile moldovenilor față de un război dus în țara vecină, Ucraina, în raport cu care ei împărtășesc relații de tovărășie și bună vecinătate? Cum situează aceștia acest cataclism social și politic în universul lor mental, prins în nodul gordian al unor loialități concurente, față de fosta metropolă și față de confrății de la frontieră?

O societate divizată?

De la independență până acum, societatea moldovenească a fost mereu divizată între o orientare geopolitică pro-vest, favorabilă apropierii de Uniunea Europeană și SUA, și o orientare pro-estică, optând pentru consolidarea relațiilor politice, economice și culturale cu Rusia și eventual pentru integrarea Republicii Moldova în structuri inter-statale eurasiatice de felul Uniunii Vamale Rusia-Belarus-Kazahstan. Proporția pro-europenilor a variat între 40 și 60 (media 57%) în perioada 2004 și 2022, în timp ce cea a pro-eurasiaticilor a fluctuat între 30 și 50 (media 47%), în perioada 2014 și 2022, cu un avantaj relativ pentru cei pro-UE (CBS-Research & IPP 2022) [9]. Segmentul pro-european se suprapune parțial cu adeptii (re)unificării Republicii Moldova cu România (amintesc că Basarabia, teritoriul Republicii Moldova de azi fără Transnistria, a fost o provincie românească în 1918-1940). Proporția „unioniștilor” a crescut simțitor în deceniul 2010-2020. Conform Barometrului socio-politic realizat de compania de sondaje IMAS, proporția celor care ar vota pentru unificarea Republicii Moldova cu România a crescut între 2016 și 2021, de la 19% la 50%. Procentul celor împotriva reunificării a scăzut în aceeași perioadă între 55% și 43%, iar a celor indeciși între 16% și 7% (IMAS 2021) [10]. Se poate spune că proporția „unioniștilor” a crescut pe măsura decepției față de guvernele moldovenești și, odată cu ele, față de proiectul Republica Moldova ca stat independent (Negură 2016) [11].

Opțiunile geopolitice ale elitelor și cetățenilor de rând au structurat câmpul politic moldovenesc. După cum s-a exprimat un politolog și politician moldovean, Oleg Serebrian, partidele moldovenești nu au doctrine politice, ci geopolitice (Cernencu and Boțan 2009, 23) [12]. De la proclamarea independenței în august 1991 până în prezent, la guvernare au alternat partide autoprocimate de dreapta sau centru-dreapta și, la pachet, de orientare pro-europeană (și, uneori, cu platformă unionistă latentă) cu partide autoprocimate de stânga, de orientare geopolitică declarat „statalistă” (pentru conservarea independenței Republicii Moldova, poziție implicit anti-unionistă) și totodată pro-eurasiatică. Între aceste două poluri geopolitice, au avut loc uneori cedări tactice și acomodări conjuncturale.

Maia Sandu și PAS au venit la guvernare în 2020-21 cu o agendă pro-europeană, pledând pentru consolidarea instituțiilor democratice și a statului de drept și evitând polemicile geopolitice (de exemplu, despre unirea cu România) (Negură 2022) [13]. Invazia rusă în Ucraina și politica internațională de sancțiuni împotriva Federației Ruse au forțat totuși guvernarea PAS și președinta Sandu să adopte o poziție geopolitică tot mai fermă. La 3 martie 2022, Republica Moldova și-a depus candidatura pentru aderare la Uniunea Europeană, alături de Ucraina, iar în iunie Comisia Europeană, apoi Consiliul European i-au acordat Moldovei statutul de candidată pentru aderare la UE (Moldova 2022). Din acel moment, guvernarea de la Chișinău s-a alăturat tot mai hotărât criticilor internaționale adresate Federației Ruse pentru invazia neprovocată în Ucraina, iar în martie 2023 guvernul RM a adoptat și unele sancțiuni mai multor cetățeni ruși pentru încălcarea drepturilor omului în Ucraina (Popușoi 2023) [14]. În martie 2023, serviciile de securitate ucrainene și moldovene au detectat un plan ascuns al Kremlinului de destabilizare a situației politice din Moldova cu scopul de instalare la guvernare a unor forțe politice loiale regimului de la Kremlin (Lister 2023) [15]. Totodată, guvernul moldovean a luat măsuri pentru reducerea dependenței energetice a Republicii Moldova față de Rusia. La 15 martie 2023, Ministrul moldovean al Energiei declara că Moldova nu mai primește gaz din Rusia (Tanas 2023) [16].

Una din pârghiile de influență ale Federației Ruse asupra Moldovei este regiunea separatistă de la est de Nistru, numită Transnistria sau Pridnestrovie. În ciuda unui proces de negocieri complicat și tergiversat de ambele părți, relațiile economice și sociale dintre cele două maluri decurg relativ pașnic, iar oamenii circulă în ambele sensuri cu ușurință pentru vizite private sau de afaceri. Se poate spune cu încredere că nimic nu a mai rămas din resentimentele de acum trei decenii (Negură 2021) [13]. Marea majoritate a locuitorilor din stânga Nistrului dețin cetățenia Republicii Moldova; mulți dintre ei au și cetățenia ucraineană și cea a Federației Ruse. De altfel, o parte însemnată (după unele estimări, peste 640,000 sau circa 20% din populația Republicii Moldova) dețin cetățenia României (Knott 2022) [17]. Societatea Republicii Moldova a fost de-a lungul ultimelor două secole una multiethnică și bilingvă (majoritatea cunosc limbile română și rusă). Cu rare excepții (de exemplu, poate, în perioada eferescentă de „renaștere națională” de la sfârșitul perestroikăi) și în ciuda unor identificări și loialități geopolitice diverse, relațiile dintre grupul majoritar românofon și minoritățile etnolingvistice (ucraineană, rusă, găgăuză, bulgară, romă etc.) au fost în general pașnice (King 2000) [18]. Cum, însă, un eveniment precum războiul din Ucraina vecină poate schimba aceste relații și, totodată, atitudinile cetățenilor față de cele două poluri de atracție externe: Rusia și Uniunea Europeană?

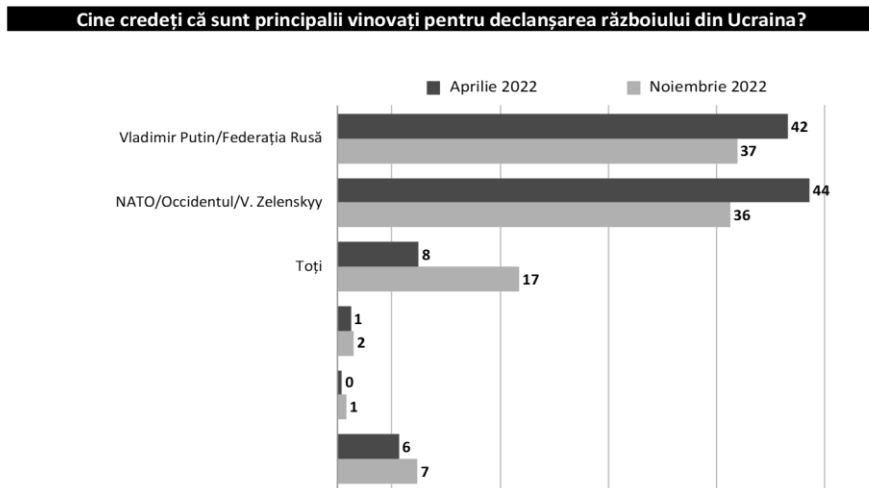
Ce cred moldovenii față de războiul din Ucraina? Estimări cantitative

Potrivit primului sondaj de opinie realizat în Republica Moldova după începerea războiului de către compania de sondaje IMAS.md în perioada 2-19 aprilie 2022 (perioadă în care toată lumea a aflat de Bucea) pe un eșantion reprezentativ la scară națională (fără Transnistria) de 1109 respondenți adulți, la întrebarea „Cine credeți că sunt principalii vinovați pentru declanșarea războiului din Ucraina?”, 42% au răspuns „V. Putin/Federația Rusă”, iar 43% că „NATO/Vestul/V. Zelensky”.

În noiembrie 2022, aceeași companie de sondaje pune aceeași întrebare în aceleași condiții metodologice. De această dată, cei care considerau că Putin și Rusia sunt principalii vinovați au devenit 37% (față de 42% în aprilie), pe când cei care credeau că NATO, vestul sau Zelensky ar fi vinovați de începerea războiului au scăzut la 36% (față de 43% în aprilie).

OPINIILE ȘI STĂRILE DE SPIRIT ALE MOLDOVENILOR FAȚĂ DE RĂZBOIUL DIN UCRAINA:

Între timp, proporția celor care îi considerau pe „toți” vinovați de acest conflict a crescut vizibil de la 8% în aprilie la 17% în noiembrie 2022 (Fig. 1).

Sursă: www.imas.md (consultat 22.02.2023).

Fig. 1. Distribuția răspunsurilor la întrebarea „Cine credeți că sunt principalii vinovați pentru declanșarea războiului din Ucraina?” în sondajele din aprilie și noiembrie 2022

În noiembrie 2022, a mai apărut un sondaj de opinie, realizat de o altă casă de sondaje, CBS-Research în colaborare cu Institutul de Politici Publice (IPP), pe un eșantion reprezentativ de 1139 de adulți. În acest sondaj, la întrebarea „Cine credeți că are dreptate în acest conflict militar?”, 36,2% au răspuns „Ucraina”, 21,9% - „Rusia”, 23,2% - „nimeni”, iar 18% - „nu știu/nu răspund”. Diferența notabilă față de sondajul realizat de IMAS este proporția mai ridicată a celor favorabili Ucrainei în detrimentul Rusiei și nivelul extraordinar de mare al celor care „nu știu/nu răspund” (CBS-Research & IPP 2022).

Sondajul realizat de CBS-Research și IPP în noiembrie 2022 ne permite de asemenea să scoatem în relief un portret socio-demografic al respondenților pentru fiecare răspuns. Din distribuția răspunsurilor în funcție de caracteristici socio-demografice, putem presupune că respondenții care s-au declarat moldoveni/români, cu educație superioară

și autoidentificați cu un nivel socio-economic superior au considerat în mai mare măsură decât celelalte categorii că Ucraina are dreptate în acest conflict miliar. De cealaltă parte, rușii, ucrainenii și celelalte naționalități consideră în mai mare măsură că Rusia are dreptate în acest conflict (*Tabelul 1*).

Tabelul 1. Distribuția răspunsurilor la întrebarea: „Cine credeți ca are dreptate în acest conflict militar?”, dezagregată în funcție de sex, mediu de reședință, vârstă, naționalitate, educație și nivel socio-economic

		Ucraina	Rusia	Altceine- va	Nimeni	NȘ/ NR
TOTAL		36,2%	21,9%	0,7%	23,2%	18,0%
Sex	Masculin	39,9%	22,0%	0,3%	23,8%	14,1%
	Feminin	33,1%	21,7%	1,0%	22,6%	21,5%
Mediu de rezidență	Urban	40,5%	21,2%	0,5%	24,2%	13,5%
	Rural	32,5%	22,4%	0,9%	22,2%	22,0%
Vârstă	18 - 29 ani	33,3%	21,3%	0,0%	25,2%	20,1%
	30 - 44 ani	38,6%	15,7%	1,0%	24,8%	19,9%
	45 - 59 ani	38,8%	21,1%	1,1%	23,0%	16,0%
	60 + ani	33,8%	28,6%	0,7%	20,4%	16,5%
Naționalitate	Moldovean/ Român	42,7%	16,1%	0,7%	23,5%	17,1%
	Rus	7,7%	53,8%	0,0%	23,4%	15,1%
	Ucrainean	8,6%	44,5%	2,4%	21,9%	22,7%
	Alta	4,9%	47,3%	0,0%	20,1%	27,8%
Educație	Nivel scăzut	27,1%	29,0%	1,0%	20,6%	22,3%
	Nivel mediu	26,9%	25,6%	0,5%	26,4%	20,7%
	Nivel înalt	48,1%	16,4%	0,9%	20,2%	14,4%
Nivel socio-economic	Scăzut	27,6%	27,4%	1,1%	22,2%	21,7%
	Mediu	30,1%	24,5%	0,3%	25,1%	19,9%
	Înalt	51,0%	13,7%	0,8%	22,1%	12,4%

Sursă: CBS-Research & IPP, November 2022.

Ce putem reține din aceste cifre? În aprilie 2022, o proporție aproape egală de respondenți considerau Rusia și Putin responsabili de

război (42%) și, pe de altă parte, NATO, vestul și Zelensky (43%). În noiembrie, proporția ambelor răspunsuri scade (cu un ușor avantaj pentru respondenți favorabili Ucrainei) în folosul celor care îi consideră pe *toți* vinovați. Celălalt sondaj, realizat în noiembrie 2022, confirmă o diferență pozitivă pentru respondenții favorabili Ucrainei. Totodată, acest din urmă sondaj atestă o valoare ridicată a celor care cred că *nimeni* nu are dreptate și a celor care nu știu sau nu răspund. Din punct de vedere socio-demografic, respondenții moldoveni/ români și cei cu studii superioare tind să dea dreptate Ucrainei în acest conflict, pe când respondenții de naționalitate rusă, ucraineană și ceilalți îi dau mai degrabă dreptate Rusiei.

Ce vorbesc moldovenii despre războiul din Ucraina? Explorări calitative

Cunoscând ce cred moldovenii despre război după datele din sondaje, ar fi interesant de văzut ce *vorbesc* moldovenii despre aceasta, cum își justifică ei părerile și atitudinile. Analizând răspunsurile respondenților ocazionali din reportajele Valentinei Ursu, am înțeles că majoritatea respondenților au argumente destul de elaborate, chiar dacă cu unele dintre ele cu greu poți fi de acord. În cele ce urmează voi prezenta principalele teme discutate în interviuri, pe care voi încerca să le descifrez repunându-le în contextul temei sau să le las să vorbească pentru sine.

Frici și neliniști provocate de război

Până în februarie 2022, un război în regiune îi îngrijora pe moldoveni într-o măsură relativ mică. În Barometrul Opiniei Publice realizat de CBS-Research și IPP, la întrebarea „Care sunt lucrurile ce vă îngrijorează cel mai mult în prezent?” (trei răspunsuri posibile), „un război în zonă” a acumulat 5% din decembrie 2019 până în februarie 2021. În noiembrie 2022, „un război în zonă” a figurat în 41% din răspunsuri, pe locul doi după „Prețurile” (57%), dar înainte de „Sărăcia” (40%) și „Viitorul copiilor” (37%), subiecte obișnuite în ierarhia neliniștilor printre moldoveni (CBS-Research & IPP 2022).

În interviurile culese de Valentina Ursu, frica de război, una din temele centrale ale reportajelor sale (12s/26r)¹, a fost provocată întâi de toate de zgomotul bombardamentelor pe care mulți moldoveni le-au auzit în dimineața zilei de 24 februarie și mai târziu:

„Pe la ora 4 și pe la 5 m-am trezit din cauza bubuiturilor, aveam frică.” (EL, Țaul, Dondușeni, 05.03.2022)

„Eu stau cu gheață în spate, în fiecare zi, în fiecare seară mă culc și mă gândesc: numai să nu se audă bubuind, numai să nu se audă bubuind...” (EL, Cahul, 12.04.2022).²

Zgomotul bombardamentelor le aduce aminte respondenților cât de aproape se află de zonele de luptă și cât de vulnerabili sunt:

„Pacea tare-i scumpă, chiar dormim cu frica în sân, de atâta că suntem aproape de Odesa și ședem cam cu frică. Când auzim câteodată buh-buh, apoi ne ia frica și nu putem dormi toată noaptea. Avem stresuri mari de la războiul ista, pentru noi îi strașnic.” (EL, Căușeni, 28.05.2022)

Un locuitor din orașelul Ungheni se simte cu atât mai vulnerabil, cu cât locuiește la oraș, într-un bloc de locuit, considerând că locuitorii din zonele rurale ar fi mai pregătiți pentru situații de război (EL, Ungheni, 14.05.2022). Potrivit acestuia și altor respondenți, Moldova este vulnerabilă, întrucât nu are o armată și armament adecvate pentru a face față unei agresiuni militare (VB, Ciuciuleni, 2002.08.07).

Unii respondenți mai vârstnici își fac griji pentru copii, nepoți și strănepoți și pentru viitorul lor (EL, Sângerei, 21.05.2022). O femeie din Sângerei se teme să nu-i fie luați băieții la război (EL, Șoldănești, 07.05.2022). De cealaltă parte, moldovenii care locuiesc în străinătate își fac griji pentru părinții lor rămași în Moldova:

„Vrem pace, ne temem de război, de Vladimir Putin, suntem îngrijorați tare încă. Am fost la fete în Italia și nu-mi dădeau drumul acasă:

¹ Chiar dacă interviurile citate în acest eseu au o valoare strict calitativă, vom face referință la numărul de surse (reportaje) și referințe (fragmente de interviu/reportaj) care se referă la o anumită temă. Numărul surselor și referințelor este indicat în paranteze în formatul „(ns/nr)”, în acest caz: (12s/26), altfel spus: 12 surse (reportaje)/ 26 referințe (fragmente de interviu/ reportaj).

² Dat fiind numărul mare de reportaje citate, în acest text, vom face referință la reportaje indicând sursa media (EL: Europa Liberă sau VB: Vocea Basarabiei), localitatea în care a fost realizat reportajul (ex., Sângerei) și data publicării reportajului.

„Tată, unde te duci, că acolo-i război, dar mata te duci?”. Dar noi vrem acasă, la pământul nostru” (EL, Sângerei, 21.05.2022).

Unor respondenți, proximitatea conflictului din Ucraina le evocă în memorie războiul de pe Nistru din 1992:

„Știi, când spui cuvântul „război”, ți se încrețește pielea pe corp. A curs sânge și pe Nistru, au murit și de-ai noștri consăteni pe nedrept” (VB, Sângerei, 05.11.2022; vezi și EL, Țaul, Dondușeni, 05.03.2022; EL, Cahul, 12.04.2022; EL, Briceni, 19.03.2022)

Într-o țară cu mai bine de un sfert din populație plecată peste hotare, războiul îi neliniștește pe unii respondenți și pentru că, în viziunea lor, o apropiere a liniei frontului de Moldova va amplifica fenomenul migrației în urma căruia Moldova va rămâne și mai expusă pericolului extern.

„Of, tare ni-i greu și ni-i teamă de ce-o să fie. Eu mă gândesc, că-s mai aproape de Ungheni, să trec Prutul, dar care-s mai departe, nu știu. Au să-și facă toți bagajul și au să plece. Dacă vom pleca toți, ce-o să fie? Nimeni n-o să ne apere țara” (EL, Ungheni, 14.05.2022, vezi și EL, Sângerei, 21.05.2022; EL, Mereșeuca, 09.04.2022).

Pentru mai mulți respondenți, proximitatea războiului provoacă și neliniști cu substrat economic, căci conflictul din țara vecină a cauzat, în înțelegerea lor, creșterea prețurilor și o perturbare a circuitelor economice:

„O să fie economic foarte greu. Rusia pierde, Ucraina pierde, distrugerii foarte mari sunt, noi toți o să fim în pierdere, fiindcă producția de la noi pleacă în Rusia, în Ucraina duceam, de la dâșii mai luam și prețurile foarte tare au să crească. Pe piață de-acum prețurile s-au ridicat foarte mult, nu știm unde o să ajungem mai departe, e primăvară, trebuie de semănat, trebuie de pregătit pământurile, că dacă n-o să avem cu ce le pregăti o să rămână totul pârloagă. Și asta gata, economia se duce în jos” (EL, Țaul, Dondușeni, 05.03.2022).

Cea mai mare neliniște legată de război este, însă, incertitudinea desăvârșită a zilei de mâine pentru întreaga omenire, mai ales în condițiile unei amenințări nucleare:

„Există niște îngrijorări că nu știm ce o să fie peste noapte și ce o să fie în lume chiar, nu numai ceea ce ține de Ucraina și Republica Moldova, că dacă Putin bagă armament nuclear, vă dați seama... Dacă aș putea să-i transmit: Măi omule, pandemia a cuprins toată omenirea, nici nu mai trebuie

luptele acestea, că s-au dus atâția oameni, au plecat din viață, în doi ani de zile s-a dus atâta lume...” (EL, Telenești, 30.04.2022).

Copleșiți de nesiguranță și vulnerabilitate în fața unui cataclism și a unor forțe pe care nu le pot controla, mulți respondenți îl evocă pe Dumnezeu pentru a recăpăta sentimentul pierdut al securității ontologice. Credința în Dumnezeu este asociată cu speranța de pace și reinstaurarea buneii înțelegeri între popoare (EL, Vadul lui Isac, 23.04.2022; EL, Cahul, 12.04.2022). Potrivit unui respondent, instanța divină vrea pace și le cere oamenilor și conducătorilor să ajungă la o înțelegere pentru pace:

„Și seară, și dimineață mă rog la Dumnezeu: „Doamne, dă-le înțelepciune la toți împărații – și la împăratul Rusiei, și la împăratul Ucrainei, și la împărăteasa noastră”. Asta mă rog și seară, și dimineață. Altul în cine să avem nădejde, decât în unul Dumnezeu? Asta-i” (EL, Cahul, 12.04.2022).

Din această perspectivă, pentru unele persoane intervievate, Patriarhia de la Moscova reprezintă o biserică pervertită, întrucât sfințește armele, în ciuda poruncii lui Dumnezeu de a nu ucide (3s/7r). Alți respondenți consideră că Dumnezeu îi va chema la judecata de apoi pe cei care au stârnit războiul și va instaura pacea (6s/10r). Războiul din Ucraina este reprezentat de unii respondenți drept o luptă cu caracter simbolic între Bine și Rău, iar deznodământul acestuia dobândește accente apocaliptice:

„Și în Biblie este scris că în timpul de pe urmă vor fi războaie, se vor urî frații între frați, dar noi trăim timpul de pe urmă, așa că noi trebuie să fim împăcați cu Dumnezeu și de-amu cum va fi, ce va fi, noi trebuie să fim împăcați cu Dumnezeu, asta-i toată nădejdea” (EL, Briceni, 19.03.2022; vezi și EL, Cahul, 12.04.2022; EL, Șoldănești, 07.05.2022).

Cine a început războiul și cine îl va termina?

Pe cine îi văd moldovenii responsabili de războiul din Ucraina? Am văzut că sondajul IMAS din aprilie 2022 îi dădea în proporții aproape egale pe Rusia și Putin (42%) și pe NATO/Vestul/Zelensky responsabili pentru război. Sondajul CBS-Research & IPP din noiembrie 2022 arată o proporție mai înaltă de opinii favorabile Ucrainei: 36% dintre respondenții considerau că Ucraina are dreptate, iar 22% că Rusia are dreptate;

totodată, 23% cred că nimeni nu are dreptate, iar 18% - nu știu/ nu răspund (CBS-Research & IPP 2022). Din perspectiva rezultatelor acestor sondaje, răspunsurile din interviurile culese de Valentina Ursu nu ar fi „reprezentative”, căci acestea conțin mai multe opinii favorabile Ucrainei și vestului în acest conflict decât Rusiei. În ciuda acestui dezechilibru, vom încerca să prezentăm echidistant atât afirmațiile favorabile Ucrainei, cât și cele favorabile Rusiei.

Rusia și Putin: cotropitori sau eliberatori?

În reportajele Valentinei Ursu, Rusia este reprezentată în special într-o lumină negativă: agresivă, cotropitoare, perfidă. De altfel, în discursul unor respondenți, agresiunea rusă în Ucraina confirmă esența Rusiei de-a lungul istoriei, cea de popor cotropitor:

„Un război fără nicio perspectivă, un război cotropitor, fiindcă rușii tot timpul au fost cotropitori și acum se luptă cu înșiși frații lor slavoni și au adus ceceni care luptă împotriva fraților. Aceasta este de neiertat și eu gândesc că totuși ei au să piardă până la urmă și au să fie izgoniți de pe teritoriul Ucrainei. Ea este o țară liberă și trebuie să trăiască liber și independent” (EL, Țaul, Dondușeni, 05.03.2022; vezi și EL, Telenești, 30.04.2022; EL, Sângerei, 21.05.2022; EL, Cimișlia, 18.06.2022; VB, Ciorești, 19.11.2022; VB, Drăgușeni Noi, 07.01.2023).

Rusia acționează perfid, prin șantaj energetic și strategii de destabilizare politică, arme ale unui amplu război hibrid în Moldova, susțin mai mulți respondenți. Dependența energetică a Moldovei de Rusia este văzută drept o vulnerabilitate (VB, Strășeni, 10.09.2022; VB, Ciorești, 19.11.2022; VB, Gangura, 18.12.2022). Pentru alți respondenți, dependența economică este un motiv în plus pentru Moldova de a păstra legături bune cu Rusia, sau cel puțin pragmatice (EL, Edineț, 25.06.2022; VB, Ciuciuleni, 07.08.2022; VB, Ungheni, 14.08.2022; VB, Ungheni, 14.08.2022; VB, Strășeni, 10.09.2022; VB, Anenii Noi, 22.10.2022).

„Ce are să facă Moldova fără ruși?! Mărul [producția de mere] tot în Rusia pleacă” (EL, Briceni, 19.03.2022).

„Eu aș zice că cu Rusia nu trebuie de stricat relațiile, dar trebuie de ținut contact strâns, pentru că noi de acolo avem gaz, avem ceea, avem cealaltă, dar America ce? America când vede că cineva s-a supus

lor, aiștia se bucură foarte mult. Principalul să fie pace, dar restul...” (EL, Cărpineni, 04.06.2022).

Unii respondenți susțin că Rusia uneltește provocări în Transnistria (EL, Căușeni, 28.05.2022). La fel, Rusia urzește planuri de destabilizare prin intermediul partidelor pro-ruse, cum este Partidul Socialiștilor și Partidul Șor, prezentate drept trădătoare și „coloana a cincea” a Rusiei (VB, Selemet, 13.11.2022; VB, Chișcăreni, 04.03.2023).

„Vocea Basarabiei: Dar sunt și din cei care merg la Chișinău în fiecare duminică, protestează. Vă este clar de ce se organizează aceste acțiuni de protest?

– La noi în sat nu știu, dar privesc la televizor și văd că-s organizați pentru a destabiliza situația în plină criză, când trebuie să dăm o mână de ajutor și să fim uniți, cineva ne dezbină și asta-i clar.

Vocea Basarabiei: Dar cine e acel „cineva”?

– „Fratele mai mare”, rusul, vrea destabilizare și vrea pământuri să acapareze, cum a acaparat în Ucraina. Datorită ucrainenilor că țin piept agresiunii, până când astăzi la noi îi pace, nu știu în ziua de mâine ce ne așteaptă, dar sperăm că bunul Dumnezeu o să fie de partea noastră și le va da minte și la conducători, și la oamenii de rând” (VB, Selemet, 13.11.2022).

Potrivit unor respondenți, manifestarea Rusiei ca agresoare în războiul din Ucraina i-a făcut pe mulți moldoveni plecați temporar la muncă în Rusia să se întoarcă acasă sau să plece în Uniunea Europeană (4s/4r).

Unii respondenți mărturisesc că războiul din Ucraina i-a făcut să-și schimbe atitudinea față de Rusia, înainte favorabilă:

„Niciodată în viața mea nu m-am gândit că... Eu tot timpul am fost în inimă cu rușii, dacă am 61 de ani și am fost tot timpul educat... Și niciodată în viață nu m-am gândit că eu am să ajung să nu-i pot vedea în ochi pe ruși” (VB, Sângerei, 05.11.2022).

Există și opinii favorabile Rusiei. Unele reproduc discursul de propagandă al Rusiei ce a însoțit acțiunile militare. Întrebat de reporter de ce crede că Rusia a intervenit militar în Ucraina, un respondent dintr-un orașel din nordul Moldovei, răspunde (în rusă):

„Потому что народ страдает. Нацисты по всему миру расплодилось, их просто надо поставить на место, а кроме России никто не поставит их на место” (EL, Briceni, 19.03.2022).

Respondenții favorabili Rusiei în războiul din Ucraina sunt calificați de către respondenții favorabili Ucrainei drept „zombați” și victime ale propagandei ruse (11s/16r). Aceștia le reproșează guvernului Moldovei că nu acționează destul de ferm pentru a stăvili această propagandă (de fapt, o dispoziție a Comisiei pentru Situații Excepționale (CSE) a suspendat în decembrie activitatea a șase canale TV care, potrivit CSE, dezinformau publicul în privința războiului din Ucraina (Fetco 2022) [19]):

„Viitorul Republicii Moldova eu greu îl văd, greu foarte îl văd, oamenii nu-s informați, propaganda încă predomină. Chiar și la noi aici, în Sângerei, e o propagandă nebună. Hai odată s-o oprim printr-o lege oarecare, fiindcă e imposibil să trăiești în minciună atâția ani de zile, de-amu ne-am săturat” (EL, Sângerei, 21.05.2022).

Dacă Rusia și poporul rus obțin în reportajele Valentinei Ursu accente ambivalente, Putin apare în aceste interviuri drept un personaj negativ prin excelență (10s/30r). De cele mai multe ori, Putin este reprezentat drept o persoană cu probleme de sănătate mintală (EL, Țaul, Dondușeni, 05.03.2022; EL, Briceni, 19.03.2022; EL, Vadul lui Isac, 23.04.2022; EL, Telenești, 30.04.2022; EL, Ungheni, 14.05.2022; VB, Sângerei, 05.11.2022). Alte interviuri îl reprezintă drept un personaj malefic, un agresor sadic și plin de ură (EL, Țaul, Dondușeni, 05.03.2022; EL, Cahul, 12.04.2022; EL, Vadul lui Isac, 23.04.2022; EL, Șoldănești, 07.05.2022; EL, Ungheni, 14.05.2022). Unii respondenți caută să facă distincție dintre figura negativă a lui Putin și poporul rus în ansamblu:

„Noi cu poporul rus nu avem nimic, conducerea Rusiei a alunecat complet de pe orbită, trăiesc în lumi paralele, mai ales conducătorii de azi, acolo-i ceva extraordinar. Un descreierat, într-un cuvânt, pot să-l numesc pe Vladimir Putin, care-i răul tuturor relelor; un om bolnav, un om care a pus în pericol întreaga omenire, pacea este pe muchie de cuțit acum, fiindcă amenințările acestea cu atacuri nucleare deranjează toată lumea” (EL, Ungheni, 14.05.2022).

În ciuda aparenței sale abominabile, unele interviuri îl arată pe Putin nu doar detestabil, ci și rizibil: fricos (EL, Briceni, 19.03.2022; EL,

Sângerei, 21.05.2022) sau frustrat: „*el mătincă s-a certat cu iubita și el de-amu își iese de pe fix (...)*” (EL, Ungheni, 14.05.2022).

Nesăbuința acțiunilor sale derivă din ambițiile sale exagerate și inadecvate cu contextul prezent. Astfel, Putin vrea să facă din nou din Rusia un imperiu, iar el să devină țar (EL, Țaul, Dondușeni, 05.03.2022; EL, Șoldănești, 07.05.2022). Alți respondenți cred că scopul său este de a reface Uniunea Sovietică, deși situația actuală nu oferă un concurs de circumstanțe favorabil unui asemenea eveniment (EL, Cahul, 12.04.2022; EL, Șoldănești, 07.05.2022).

Unele interviuri îi prevestesc lui Putin un final dezastruos: ca orice dictator, acesta va sfârși nimicim de propriul său popor (EL, Țaul, Dondușeni, 05.03.2022).

Figura lui Putin apare cu atât mai odioasă atunci când este pusă alături de cea a lui Zelensky. Președintele ucrainean este reprezentat drept eroul salvator prin excelență, pe când președintele Rusiei este antieroul întruchipat (EL, Țaul, Dondușeni, 05.03.2022; EL, Cahul, 12.04.2022; EL, Vadul lui Isac, 23.04.2022).

Ucraina și ucrainenii: eroi și victime

Potrivit câtorva respondenți, caracterul eminent negativ al Rusiei și al lui Putin face pierderea agresorului în acest război inevitabilă (6s/6r). Dimpotrivă, din motivul rolului pozitiv al Ucrainei și ucrainenilor în acest război, victoria Ucrainei în acest război apare ca și predestinată (14s/16r).

În mai multe interviuri, ucrainenii nu își apără doar propria țară, ci și Moldova, fapt pentru care respondenții își manifestă gratitudinea (9s/10r).

„*Văd că nu-s chiar așa de slabi ucrainenii, dar sunt pierderi mari. Ucraina ne protejează pe noi, acum noi suntem, știți, ca după poale la mama ascunși. Ce armată avem noi?! Noi n-avem armată. Ce, asta-i armată? Asta nu-i armată*” (EL, Cahul, 12.04.2022).

Mai mult, ucrainenii oferă un exemplu de curaj și patriotism și moldovenilor:

„Noi patriotism vedem în Ucraina, la cetățenii ucraineni, vedem cum luptă, cum rabdă și cum au speranță că ei vor birui. Noi asta trebuie să o înțelegem, dar nu știu dacă toți înțeleg” (VB, Lozova, 05.02.2023).

Totuși, unii respondenți consideră că Ucraina și ucrainenii sunt de vină în acest conflict (3s/4r). Discursul acestor respondenți amestecă informații spicuite din propaganda rusă, nostalgii post-sovietice și nemulțumiri față de guvernarea moldoveană. Fragmentele de mai jos, unul dintr-un interviu cu un respondent românofon și altul dintr-un interviu cu o persoană rusofonă, oferă mostre fidele ale acestui discurs:

„Ei cum să le înțelegi?... Se luptă, moare lumea degeaba acolo. Ia uite, nu vezi ce laboratoare au găsit la dâșii? Da' acolo câtă lume a murit degeaba amu în Lugansk, la Donețk acolo? De ce au murit? Haholii [nume derogatoriu pentru ucrainenii] ce fac? Și Maia Sandu pentru dâșii [pentru refugiații ucrainenii] a găsit toate celea, da' pentru ai noștri de lucru să le dea? Da' la aiștia le dă și de lucru, și ajutoare, da' la ai noștri de ce nu le dă? Înainte da câte-o mie de lei măcar la pensionari, da' amu ce dă? Nu dă nimic. Da' cu două mii de lei pensie ce să faci?” (EL, Briceni, 19.03.2022).

„– Украина виновата только в том, что не послушалась. Если Россия просила создать типа нейтральную зону от Америки, попросила, правда же, 8 лет шла война, ну почему не согласиться? (...) Надо вернуться, чтобы было так как было, чтобы я за лей купил 6 буханок хлеба, а к кому мы будем – хоть к Америке, хоть к Европе. Но самое главное – что имеет Америка к этому континенту? Что? Америка хочет завладеть всем миром и руководить как бы, то есть главенствовать, но испокон веков Россия была сильнее. Всё получилось из-за того, что Зеленский недальновидный, так? Если бы он был умным человеком, он бы пошёл на уступки. Ведь вначале Россия не воевала, она просто попросила, чтобы Америка не приблизилась к границе, то есть отодвинуть границу. Нет! Почему до того, как вторглась Россия воевала Украина сама с собой 8 лет?” (VB, Gangura, 18.12.2022).

Multe persoane intervievate de Valentina Ursu își manifestă solidaritatea cu refugiații ucrainenii în Moldova. Unii își exprimă satisfacția pentru modul în care moldovenii i-au întâlnit și i-au ajutat pe aceștia (10s/17r). Potrivit Înaltului Comisar al Națiunilor Unite pentru Refugiați, în

Moldova se aflau, la începutul anului 2023, mai mult de 102 mii de refugiați ucraineni (în jur de 4% din populația Republicii Moldova). Conform rezultatelor unui sondaj de opinie realizat de Centrul de Analiză și Cercetare în Sociologie, Politologie și Psihologie în Moldova în perioada 12-30 ianuarie 2023 pe un eșantion reprezentativ de 1004 persoane, 65% dintre respondenți au exprimat o atitudine favorabilă față de refugiații ucraineni. 46% dintre respondenții sondajului au declarat că au ajutat refugiați ucraineni într-un fel sau altul (Moldova-1 2023).

Potrivit unui respondent, al cărui punct de vedere este reprezentativ și pentru alte interviuri, solidaritatea față de refugiații ucraineni izvorăște dintr-un sentiment de empatie față de aceștia, în măsura în care și moldovenii s-ar putea pomeni într-o zi într-o situație similară:

„Da, refugiați sunt, au venit, îi primim cu brațele deschise, că putem să ne pomenim și noi în așa situație, nu știm mâine ce o să fie cu noi, de aceea îi primim cu brațele deschise, dar unii rămân, alții pleacă mai departe. Îi primim cu ceea ce avem, că sunt mame și copii. Mulțumim oamenilor de bună credință că au sărit în ajutor și susțin poporul și vecinii care sunt. Și, într-adevăr, războiul acesta cred că o să ne învețe să apreciem la justa valoare pacea și prețul vieții omenești, a copiilor, a mamelor, a feciorilor, a soților” (EL, Țaul, Dondușeni, 05.03.2022).

„Da, chiar și rușii, dacă aveau să aibă o problemă și se refugiau încoace la noi, ce nu era să-i primim? Numai să nu vină cu bombe și cu tancuri, să vină cu suflet, cum au venit ucrainenii – cu genți în spinare și cu copii în brațe. Asta m-a șocat și m-a făcut să nu dorm nopțile, să mă gândesc – ce face sărmana lume, că aceștia sunt niște oameni foarte muncitori? Chiar le mulțumesc conaționalilor din suflet pentru solidaritate, pentru binele pe care l-au făcut pentru refugiații din Ucraina, pentru copii, fiindcă da, trebuiau toți să fugă, să nu fie jertfe acolo, trebuiau să vină toți, că-i primeam pe toți” (EL, Telenești, 30.04.2022).

Unele mărturisiri exprimă prin observații individualizate de către oameni ce locuiesc în localități de frontieră gradul de suferință ce îi însoțește pe refugiați:

„Ar fi bine să se așeze la masa de negocieri și să mai cedeze și unul, și altul și să fie pace, fiindcă suferă lumea. Mai ales acum noi plecăm aici, la Moghiliiov-Podolsk și când vedem refugiații cum stau la graniță cu

*ciomadanele [valizele, în rusă] în mână... Ce poți să iei într-un ciomadan sau două? Acolo niște hăinuțe și ceva schimburi, dar lumea a lăsat casele și a fugit. E multă suferință și mai mult partea feminină vine, partea bărbătească rămâne acolo să lupte pentru integritatea țării. Chiar avem în Odesa o profesoară și zilele acestea am vorbit cu ea. Îi zic: „Taniușa, ești acasă?” – „Da.” – „Dar bărbatul unde-i?” – „Bărbatul a luat arma și a plecat să lupte”. Așa mi s-a făcut de jale când am văzut-o, ea era cu copilul mic în cărucior. Tânără, frumoasă, dar, Doamne ferește ce se întâmplă, rămâne, sărmana, fără bărbat” (EL, Mereșeuca, 09.04.2022).
*Moldova și moldovenii față în față cu războiul: între vulnerabilitate și șansă istorică**

Neliniștea cauzată de război este amplificată, în cazul mai multor respondenți, de aprecierea că Moldova e vulnerabilă din punct de vedere militar (4s/6r). Neutralitatea militară, consfințită de Constituția Republicii Moldova, este pentru unii un garant de securitate, iar pentru alții o slăbiciune sistemică (5s/5r).

„Europa Liberă: Dar statutul de neutralitate a fost de folos Republicii Moldova, îi este de folos în aceste situații dificile, tensiuni?”

– Eu cred că nu se uită Putin la neutralitatea țării noastre și merge peste noi, călare merge, avem aici Armata a 14-a...” (EL, Ungheni, 14.05.2022).

Pentru o parte dintre respondenți, Moldova trebuie să-și respecte principiul de neutralitate și să nu intervină în conflict (7s/7r).

„Depinde de noi, îmi pare mie, că noi dacă o să ne comportăm cumsecade, noi mățincă și pace o să avem. Dacă o să vorbim, cum spune dl Putin, că noi dacă o să vorbim prea multe, o să ne ia și pe noi. Și ce rămânem noi, Moldova, și așa noi suntem o țară mică?” (EL, Căușeni, 28.05.2022).

Din perspectiva unor persoane intervievate, responsabilă pentru criza economică și energetică amplificată în 2022 este chiar conducerea Republicii Moldova (4s/6r):

„Europa Liberă: Dar viitorul Republicii Moldova depinde și de cine va ieși învingător în războiul dintre Rusia și Ucraina?”

– Depinde de conducere. Doamne ferește, Doamne ferește, eu trag nădejde că o să fie schimbări, că guvernul ista nu cred eu că are s-o

ducă până la sfârșit aiștia 4 ani, ei nu se sfătuiesc cu norodul, fac ce doresc ei între dânșii” (EL, Sângerei, 21.05.2022).

Care este, deci, ieșirea din situație pentru Moldova în contextul crizei generate de războiul din Ucraina? Pentru mulți respondenți, războiul din Ucraina poate fi atât o catastrofă, cât și o oportunitate, în funcție de deznodământul acestuia (9s/20r).

Pentru o persoană intervievată, rezultatul războiului va avea un impact direct asupra statutului de mai departe a regiunii transnistrene:

„Vocea Basarabiei: Acest război ruso-ucrainean decide viitorul Moldovei?

– Depinde cine o să biruie în războiul acesta. Dacă o să biruie ucrainenii, e clar că Transnistria n-o să aibă încotro. Acolo, ucrainenii le-au închis granița și ei tot trebuie să trăiască, trebuie să aducă marfă și n-au să aibă încotro, o să trebuiască să se unească” (EL, Căușeni, 28.05.2022).

Pentru foarte mulți respondenți, singura salvare de a scăpa de amenințarea din partea Rusiei este integrarea europeană, alături de Ucraina (20s/59r):

„Vocea Basarabiei: Dar vă este clar care vor fi consecințele acestui război ruso-ucrainean pentru Republica Moldova?

– Sigur! Republica Moldova are de câștigat, din păcate, sau pentru noi, din fericire. Și vă spun din ce. Noi avem România, un stat membru NATO, un stat european. Ucraina va fi în NATO, cu siguranță că va fi, și va fi în Uniunea Europeană. Și pe noi automat Dumnezeu ne pune între două țări puternice, între două țări mari, între două țări europene. (...) Deci, noi automat rămânem între două țări dezvoltate, apărați, rămâne doar să ne ajungă mintea și capul să nu rămânem în urmă cu dezvoltarea de ei” (VB, Anenii Noi, 22.10.2022).

Întrebați de reporter despre motivele pentru care Moldova ar trebui să se apropie de Uniunea Europeană, respondenții nu ezită. Pentru ei, Uniunea Europeană înseamnă civilizație, democrație, stat de drept:

„Fiindcă acolo e lege, e prosperitate, acolo-i dezvoltare, civilizație” (EL, Șoldănești, 07.05.2022).

„În cazul de față trebuie de întrebat tineretul care a plecat în Uniunea Europeană și a văzut viața din Uniunea Europeană, și a văzut

civilizația, și a văzut democrația în Uniunea Europeană. Din sat de la noi peste trei mii de suflete tinere lucrează în Uniunea Europeană” (19.03.2022 EL la Briceni).

De altfel, mulți moldoveni au cunoscut Uniunea Europeană din propria experiență sau prin cea a copiilor și rudelor plecate cu munca într-o țară UE:

„La noi în localitate suntem aproape trei mii și ceva de locuitori și acum dacă să facem calculele, am rămas 1500 de locuitori, jumătate, fiecare al doilea cetățean se află în Uniunea Europeană. Când erau lucrurile mai bune în Federația Rusă, au fost și în Federația Rusă, dar majoritatea acum îi avem în Uniunea Europeană. Cea mai mare comunitate a noastră din localitatea Vadul lui Isac se află în regiunea Bruxelles, în Belgia” (EL, Vadul lui Isac, 23.04.2022).

„În cazul în care, însă, va câștiga Rusia, perspectiva pentru Moldova nu poate fi decât sumbră; aceasta nu ar mai avea pur și simplu viitor” (EL, Sângerei, 21.05.2022).

Mai mulți participanți în reportajele Valentinei Ursu consideră că Moldova trebuie să mențină o politică externă suplă, între est și vest, pentru a extrage beneficii din ambele părți (11s/16r).

„Parcă este clar, dar parcă nu. Nu putem să negăm că nu e bine cu Vestul și nu e bine cu Estul. Nu putem să negăm, pentru că este un proverb: „Vițelul blând sughe de la două vaci”. Așa și noi, o țară care depindem mult și de Est, și de Vest ar trebui să găsim limbă comună” (EL, Mereșeuca, 09.04.2022).

„Eu așa vreau să păstrăm relații bune și cu tata, și cu mama și nu trebuie dacă ne vom duce la Europa, apoi deja gata acei din Rusia nu ne trebuie – nu.” (EL, Edineț, 25.06.2022)

Relațiile bune cu țările din vecinătate sunt, potrivit unui respondent din satul Mereșeuca, tot atât de importante precum legăturile dintr-o comunitate, bazate pe armonie și întraajutorare:

„Trebuie să fim prieteni cu toți. Chiar și într-un sat, cu cine trebuie să trăiești bine? Întâi și-ntâi cu vecinii, că dacă ceva se întâmplă, vecinul întâi sare și te ajută. Eu socot că trebuie și cu Ucraina, și cu Rusia, și cu România, și cu celelalte state, că fiecare o să ne acorde o mână de ajutor;

ei – nouă, noi – lor. Prietenie trebuie să fie între toate popoarele” (EL, Mereșeuca, 09.04.2022).

Potrivit unui alt respondent, spiritul gospodăresc și succesele pe plan social și economic în interiorul unei societăți, ca și într-o gospodărie sătească, determină buna înțelegere cu țările vecine, ca și cu vecinii dintr-o comunitate:

„Vocea Basarabiei: Pentru dvs. contează Moldova mai aproape de Est sau de Vest?

– Nu contează cu cine, noi trebuie să fim prieteni cu toți, absolut cu toți, dar să fim gospodari în țara noastră, pentru că pe omul gospodar, hai luați așa, cinstit, la cine se uită întâi și-ntâi? „Măi, îl iau nun mare pe acela, că uite are gospodărie aranjată, copiii i-s învățați, are mașină, nu bea” ș.a.m.d. Așa-i? Așa și Moldova trebuie să fie. „Măi, haideti să fim prieteni cu Moldova, pentru că, uitați-vă, are și în agricultură succese, are și în învățământ succese”” (EL, Ungheni, 14.05.2022).

Potrivit unui respondent de limbă rusă dintr-un orașel din sudul Moldovei, Moldova trebuie să întrețină relații economice și culturale bune cu toate țările, dar buna înțelegere cu Rusia este primordială în virtutea legăturilor de lungă durată pe care moldovenii le ar avea cu rușii:

„С Украиной видите отношения такие, что мы поддерживаем беженцев ихних, приютили и прочие дела, но желательно конечно в войну не ввязываться, это не даст ничего хорошего, только усилит и так слабое наше положение экономическое. А с Россией надо поддерживать хорошие отношения, я считаю, потому что Россия может много дать Молдове, если жить с ней в хороших отношениях. Конечно и с Европой надо поддерживать связи тоже, потому что как бы даёт прогресс в образовании, в экономических, каких-то вопросов, да и вообще люди любят путешествовать и интересно посещать другие страны Европы. И в России многие стремятся, потому что там многие семьи очень тесно связаны, в России много людей живёт из Молдовы, здесь есть семьи, в которых 80% в России, а 20% остались здесь, мы настолько все переплетены...” (EL, Cimișlia, 2022.06.18).

Integrarea Moldovei într-un spațiu geopolitic, fie el estic sau vestic, este reprezentată de respondenți, adepți ai unei anumite direcții

geopolitice, în topica salvării. Moldova nu va putea supraviețui de una singură pentru că e vulnerabilă și dependentă din punctul de vedere al securității economice și politice. Războiul din Ucraina face acest argument și mai greu.

Pentru mai mulți respondenți, salvarea Republicii Moldova ar fi asigurată doar de unificarea ei cu România (11s/16r). Cu cât situația economică și socială din Moldova este prezentată mai dezastruoasă, cu atât unirea cu România apare drept inevitabilă. În răspăr cu năzuințele idealiste ale adeptilor unirii de la sfârșitul anilor 1980, argumentele acestor respondenți unioniști sunt, până la urmă, de natură pragmatică, în contextul în care Republica Moldova este definită drept un teritoriu complet dependent și deci nesustenabil din punct de vedere economic.

– *„Viitorul nostru fără Unire nu-i nicăieri.”*

Europa Liberă: Unire cu cine?

– *„Cu România! Noi nu avem nimic, numai oameni necăjiți, copiii îs peste hotare, bătrânii în sat care au o pensie mizeră, oamenii în sate nu au unde lucra, în primul rând, și ei acolo spun că noi o să dăm înainte, Moldova să nu fie în urmă, nu, Doamne ferește. Noi nu avem viitor”* (EL, Cărpineni, 04.06.2022).

„În opinia mea, eu nu-s prezicător, nu-s Vanga, dar fără România nu facem noi nimic. Moldova îi o mahala, n-avem nimic, economie n-avem, resurse, economie nu-i deloc. Eu vă spun, unica soluție îi unirea cu România” (VB, Ciorești, 19.11.2022).

În plus, pe lângă argumentul pur economic, unirea cu România ar ușura accesul Moldovei în Uniunea Europeană, văzut drept greoi și de lungă durată:

„Niciodată Republica Moldova de sine stătătoare n-o să fie, numai reunindu-ne cu România noi putem să hotărâm problema; dacă ne unim cu România, deodată și suntem în Uniunea Europeană. Ca să ajungi la integrare în UE, pentru asta au să treacă încă 20 de ani; acolo trebuie de respectat toate condițiile, hotărâtă problema transnistreană ș.a.m.d. Numai reunirea cu Patria-mamă!” (EL, Căușeni, 28.05.2022).

Pentru o parte dintre respondenți, salvarea Moldovei ar fi asigurată odată cu întoarcerea în componența Uniunii Sovietice (3s/5r). Susținerea sau justificarea „operațiunii speciale” desfășurate de Rusia lui Putin în

Ucraina este pentru acești respondenți o expresie a unei „nostalгии restaurative” (opuse „nostalgiei melancolice”) despre care vorbea Svetlana Boym (2008) [20].

„Молдавия жила [в СССР] со всеми хорошо и все жили хорошо, потому что первое что ходила всегда одна валюта, но вот когда начали разделяться государства, то есть республики бывшие, каждый хотел стать царём. Он радовался, о, я буду президент, мы будем жить хорошо. Нет, нет! Хотим по-старому жить, хорошо жить. Хотя мы раньше тяжелее работали, но жили хорошо. За рубль мы покупали 6 буханок хлеба. Я студентом был, я покупал «Докторскую» колбасу за 2,20. Мы жили при коммунизме, как раньше называли, мы жили” (VB, Gangura, 18.12.2022).

Cu toate acestea, mai mulți participanți la interviu califică proiectul de refacere a Uniunii Sovietice, atribuit lui Putin, drept irealizabil, chiar dacă unii dintre ei păstrează o percepție ambivalentă față de trecutul sovietic (20s/38r).

„Europa Liberă: Dar dvs. credeți că mai poate fi refăcută Uniunea Sovietică, pentru că Vladimir Putin n-a ascuns acest lucru că el și-ar dori refacerea URSS?

– Nu cred! Un ceaun tăiat în 16 părți înapoi nu-l mai aduni” (EL, Țaul, Dondușeni, 05.03.2022).

„Dar oare roata istoriei poate fi întoarsă înapoi? Desigur că nu poate fi refăcută această uniune. Oamenii au gustat din libertate. Omul care a gustat din libertate nicidecum nu poate să-și bage capul în căpăstru. Țările acestea și-au luat de acum cursul. Eu nu-mi imaginez cum să revină în Uniunea Sovietică, să revină la ceea ce a fost cândva. Este o iluzie de dictator bolnav, pur și simplu” (EL, Șoldănești, 07.05.2022).

„Vrem pace!”

Întrebați de reporter ce-și doresc cel mai mult, cei mai mulți respondenți spun că-și doresc pace (20s/42r). Oricare ar fi poziția respondenților față de război, pro-ucraineană sau pro-rusească, toți zic că vor pace. Acest deziderat cuprinde câteva idei-cheie complementare: 1) pacea e o valoare supremă (dacă nu există pace, nimic nu are rost); 2)

din cauza războiului cel mai mult suferă oamenii de rând (opuși elitelor);
3) oamenii de rând își doresc pace.

În unele interviuri, dorința de pace emană dintr-un simț de empatie proiectat asupra poporului ucrainean care suferă cel mai mult din urma războiului:

„Europa Liberă: Ce vă doriți cel mai mult acum? – „Pace!”

Europa Liberă: Vă dau ochii în lacrimi...

– Nu-i nimic, asta-i pentru prietenii care sunt pe partea cealaltă.

Să-i aibă Domnul în pază, să-i păzească, să fie liniște în țară și să creștem copiii” (EL, Țaul, Dondușeni, 05.03.2022).

Unii respondenți își doresc pace pentru că, fără ea, celelalte nevoi de bază precum bunăstarea materială sau realizarea profesională, cad în desuetudine:

„Pacea la ora actuală este mai prețioasă decât pâinea și decât sarea, pacea este viața noastră de toate zilele, este viața copiilor, nepoților și strănepoților noștri” (EL, Șoldănești, 07.05.2022).

Pentru unii respondenți, pacea este condiția de bază pentru coeziunea comunității și a familiei extinse, mai ales atunci când ramurile acestora trec și în Ucraina:

„Cel mai mult îmi doresc să fie pace, să se liniștească apele, să pot să mă duc la mormintele părinților. Iată, doi ani n-am putut să ne ducem, că a fost COVID, acum cu războiul acesta... Noi suntem 5 frați, unul a rămas în Ucraina și 4 suntem în Moldova, noi ne temem că în fiecare seară situația se schimbă când e starea marțială și este periculos” (EL, Vadul lui Isac, 23.04.2022).

În mai multe interviuri, respondenții exprimă un sentiment latent de neputință în fața acțiunilor elitelor politice care dețin puterea. Singura posibilitate de a le influența pozitiv deciziile, este de a recurge la instanța divină prin rugăciune:

„Să ne rugăm pentru pace, rugăciuni mai multe, rugăciuni pentru rațiune la mai-marii lumii, ca să le limpezească mințile, Dumnezeu să stea în fața lor și să-i oprească” (EL, Țaul, Dondușeni, 05.03.2022; vezi și EL, Vadul lui Isac, 23.04.2022).

Chiar și respondenții care justifică invazia lui Putin cu ideologeme preluate din propaganda rusească, pretind că vor pace, în ciuda riscului

de disonanță. Pacea este cu atât mai necesară cu cât, susțin ei, ucrainenii și rușii ar forma același popor.

„– De Donbas nu pot să zic, dar, după cum spun rușii, cândva a aparținut tot Rusiei. Ucraina ca stat a fost făcută de Vladimir Ilici Lenin, în anul 1920 le-a dat Republica Ucraina.

Vocea Basarabiei: Bine, așa zic și despre Basarabia, că tot a fost vândută, trădată, monedă de schimb?

– Da, eu nu-s pentru război, îs pentru pace și pentru prietenie, cu atât mai mult că poți să spui că ei îs aceeași națiune. Îs frați și se luptă, și seucid unii pe alții. Doamne ferește!” (VB, Soroca, 22.01.2023).

În mai multe interviuri, respondenții articulează ideea potrivit căreia oamenii de rând suferă cel mai mult de pe urma războiului (11s/17r). Corolarul acestei idei este că elitele politice au declanșat conflictul urmărindu-și propriile interese, în ciuda nevoilor cetățenilor de rând:

„Cine suferă? Tot noi, țărani, în Ucraina tot țărani suferă, că acei care au fost cu bani, care au fost cu putere au fugit și stau și acum liniștiți unii, că ei știu precis că au să scape nevătămați” (EL, Șoldănești, 07.05.2022).

„Să vă zic că înțeleg prea multe, nu prea înțeleg, dar nu-i bine ceea ce se întâmplă. Nu-i bine pentru lumea asta simplă; politicienii se vor înțelege între ei, dar lumea simplă suferă, iată. Eu cred că Dumnezeu îi mare și se va termina în curând, dar consecințele vor fi grave pentru populația simplă, pentru popor” (EL, Briceni, 19.03.2022).

Un alt corolar al acestui argument este că rușii de rând nu-și doresc războiul, ci doar elitele de la Kremlin:

„Suferă părinții, suferă bătrânii, suferă copiii; n-ar trebui. Îi compătimesc pe refugiații aceștia, n-ar trebui să fie așa conflicte, că suferă poporul din cauza politicienilor, din cauza lui Putin și a partidului lui. Uitați-vă, lumea protestează în Sankt Petersburg, în Moscova pentru ca acest război să se termine. Oricum, el nu renunță cu partidul lui, el merge înainte și merge înainte. Și îl susține China, îl susține Bielorusia. Poftim, asta-i bătaie de joc pentru poporul ucrainean, mi-i jale de dânșii. Cine s-a gândit la așa război în secolul XXI? Și așa lumea suferă de la pandemia asta, îi chinută lumea și acum hai și războiul ista. Lumea-i tare chinută”

(EL, Cahul, 12.04.2022, vezi și VB, Ciorești, 19.11.2022; EL, Țaul, Dondușeni, 05.03.2022).

Odată ce oamenii de rând suferă cel mai mult, ei sunt cei mai interesați de pace, după cum sugerează mai mulți respondenți (14s/21r). Unele interviuri identifică în mod clar o cezură dintre noi, poporul care își dorește pace, și ei, elitele care fac război:

„Pacea depinde tot de dânșii. Poporul nu-i vinovat, poporul suferă nevinovat” (21.05.2022 EL la Sângerei).

„Nu știu dacă vrea cineva război, oamenii îs pașnici, nimeni nu vrea. Ori cu cine te-ai lua de vorbă, toată lumea vrea pace. Până acum cum am trăit?” (EL, Cahul, 12.04.2022).

Pentru unii respondenți, instaurarea păcii poate fi atinsă doar dacă câștigă Ucraina. Pentru alți respondenți, pacea înseamnă victoria Rusiei și revenirea la un *illud tempus* sovietic. Pentru ceilalți, însă, pacea poate fi atinsă doar atunci când cele două puteri (sau mai multe) se vor pune de acord și vor instaura pacea. Pentru această pace, respondenții ar fi gata să plătească și demnitare, și teritorii, numai să nu mai sufere oamenii:

„Eu nu pot înțelege nimic aici, că-i război, că-i fățarnicie. Unul vrea să aibă mai mult – părerea mea –, dar istălalalt nu vrea să cedeze. Trebuie să se înțeleagă între dânșii, că lumea suferă, mă uit la televizor și văd ce se face, din toate părțile suferim” (EL, Briceni, 19.03.2022).

„Știți, e greu de răspuns la această întrebare. Și din partea Rusiei sunt pierderi, sunt ostași, copii, mame care plâng, care își așteaptă copiii. Dar în Ucraina, mamele, copiii cât suferă? Doamna Valentina, mie mi-e milă de copii. Văd diferite episoade cu copii pe peron singuri, femeile nasc în subsoluri, în adăposturi... În secolul XXI, parcă nici nu-ți vine a crede...” (EL, Șoldănești, 07.05.2022).

Despre cele două bule care se suprapun: în loc de concluzie

Acest eseu risca să devină încă un text despre cât de divizată este societatea moldovenească. Concluzia acestuia va fi totuși alta. Până la 24 februarie 2022, divizarea spațiului politic și social în Moldova mi se părea o trăsătură până la urmă normală și funcțională, proprie unui tărâm de frontieră traversat de multiple „hotare-fantomă” moștenite din fostele

imperii și state naționale. După invazia din februarie, am suspectat că această diviziune geopolitică ar ascunde o ruptură mai profundă, o separare ontologică. Mă întrebam cum poți clădi o societate, dacă nu o națiune, pe o astfel de ruptură, în condițiile în care aproape jumătate dintre cetățeni ar justifica invazia rusească în țara vecină și, poate, în propria lor țară?

Putem da vina, desigur, pe mass-media rusească care difuzează propaganda orchestrată de Kremlin [21] (Negură 2023, 5). Totuși, publicul din Moldova, spre deosebire de cel din Rusia, are acces la un câmp mediatic divers și pluralist. În plus, canalele TV loiale Kremlinului au fost suspendate în decembrie 2022, deși nu avem încă suficientă distanță pentru a evalua impactul acestei măsuri. Cel mai probabil, mass-media are mai degrabă un rol secundar în construcția unei atitudini pro-Putin și pro-război, iar cei care au rămas fără canalele TV preferate vor continua să se informeze din surse alternative celor agreate de tabăra pro-ucraineană (și pro-vestică).

Propaganda politică nu acționează *ex nihilo*, ci pe baza unor convingeri deja înrădăcinate. Mai eficientă decât propaganda politică este mai degrabă „propaganda sociologică”, obținută prin inculcare pe durata unei perioade lungi de socializare [22] (Ellul 1962). Ceea ce mă intrigă aici (și mă consternează la alt nivel) este legătura dintre un anumit tip de loialitate, față de un stat (național sau federal), și disponibilitatea de a accepta drept legitimă o acțiune altminteri reprobabilă, cum ar fi o invazie militară, de acest stat/națiune. Altfel spus, când și în ce conjunctură un sentiment patriotic poate contribui la susținerea sau justificarea unui război de ocupație? În cazul acestui articol, este vorba de chestionarea naturii și modului de manifestare a loialității unui segment important din cetățenii Republicii Moldova față de o „patrie externă”, în condiții de libertate relativă de exprimare și a conștiinței. După cum susține și Ellul (1962) în clasică sa lucrare, propaganda este un instrument, care poate fi folosit atât în scopuri constructive (de exemplu, așa-numita „propagandă de integrare”, folosită în societățile democratice pentru a consolida „coeziunea socială”), cât și în scopuri distructive (de exemplu, „propaganda de agitație”, aplicată în perioade de război pentru a defini „dușmanul” și a oferi argumente pentru nimicirea acestuia). De fapt,

majoritatea dacă nu toate națiunile europene au folosit, în secolul 20, propaganda de agitație pentru a forma și consolida relații de apartenență și loialitate a cetățenilor și naționalilor săi la stat și națiune, excluzând categorii și grupuri întregi (vezi, de exemplu, Mazower 1999; Ther 2016) [23], [24]. Rusia lui Putin nu face decât să preia și să aplice, cu întârziere e drept, un model de construcție națională și formare a statului pe care națiunile europene l-au folosit intens acum jumătate de secol și ceva și pe care l-au transformat, după cel de al Doilea Război Mondial, în direcția unui model de națiune bazat pe integrare și incluziune.

Ca și reprezentanții elitelor politice, oamenii de rând, intervievați în reportajele Valentinei Ursu de la *Europa Liberă* și *Vocea Basarabiei* din Republica Moldova, atunci când erau întrebați ce-și doresc cel mai mult, răspundeau că vor pace. Pentru mulți dintre aceștia, pacea pe care și-o doresc este posibilă doar după victoria Ucrainei. Alții cred că o pace durabilă ar fi posibilă după ce va învinge Rusia și va fi reconstituită Uniunea Sovietică despre care acești respondenți își aduc aminte cu duioșie. În sfârșit, o a treia categorie de respondenți cuprinde persoane din toate taberele – pro-ucraineană, pro-rusă și rezervați sau indeciși. Această categorie de respondenți consideră că toți politicienii implicați în acest război trebuie să negocieze pentru a ajunge la un acord de pace, cedând fiecare din idealul victoriei la care aspiră în folosul vieții și bunăstării cetățenilor de rând, care suferă cel mai mult în urma războiului.

Atunci când am văzut pentru prima dată rezultatele primelor sondaje de opinie din aprilie 2022, am conchis în pripă și mânat de emoție că moldovenii locuiesc în două bule informaționale care nu comunică între ele: o bulă pro-europeană și alta pro-rusă. Lectura interviurilor cu oamenii de rând realizate de Valentina Ursu mi-a sugerat că aceste „bule” formează mai degrabă niște spații deschise și permeabile în ambele părți. Mai mult, aceste „bule” sau „spații” se suprapun în foarte mare măsură. Oamenii care le formează și își petrec viața de zi cu zi în aceste spații sunt preocupați până la urmă de aceleași griji: sărăcia, migrația, prețurile galopante, corupția elitelor politice, dar și, poate înainte de toate, pericolul unui conflict care le-ar afecta viața lor și a copiilor lor.

Învățământul pe care am putea să-l extragem din această constatare, fie și ipotetică, ar ține de tipul și formatul de comunitate pe care ne

dorim să-l construim într-o societate și în lume. Unul din aceste formate de societate este aplicat intens, acum și în ultimele decenii, de Rusia, extins și asupra întregii „lumi ruse”. Acest model de comunitate se bazează pe un „noi” (rușii buni) și „ei” (străinii – dinăuntru și din afară). Opusul acestui model de comunitate este unul bazat pe coabitare armonioasă în ciuda diferențelor etnolingvistice, sociale, culturale și, da, a loialităților geopolitice. Atunci când vor avea de ales între o societate care îi acceptă cu tot cu diferențele sus-numite, iar o alta care îi acceptă doar după un anumit calapod, oamenii vor face alegerea care corespunde cel mai mult năzuințelor lor de bunăstare. Lectura interviurilor cu oamenii de rând dintr-o țară aflată la marginea unui război sângeros și fratricid m-au mai învățat că, indiferent de opțiunile politice și geopolitice, oamenii își doresc pace întâi de toate. Iar pacea este condiția de bază pentru a construi societatea în care ne dorim să trăim.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Ерпылева Св., Савельева Н. Далёкая Близкая Война. Как Россияне Воспринимают Военные Действия В Украине (Февраль-Июнь 2022). Лаборатория Публичной Лаборатории, eds. 2022.
2. Lohr E. Nationalizing the Russian Empire. The Campaign against Enemy Aliens during World War I. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2003.
3. von Hagen M. „Kriege Machen Nationen“: Nationsbildung in Der Ukraine Im Ersten Weltkrieg.” In: Die Ukraine. Prozesse Der Nationsbildung, edited by Andreas Kappeler, Köln: Böhlau Verlag, 2011, pp. 279-294.
4. Tilly Ch. War Making and State Making as Organized Crime. In: Bringing the State Back In, edited by Peter B. Evans, Dietrich Rueschemeyer, and Theda Skocpol, Cambridge: Cambridge University Press, 1985, pp. 169-191.
5. von Hagen M. War in a European Borderland: Occupations and Occupation Plans in Galicia and Ukraine, 1914-1918 (Seattle: University of Washington Press, 2007), p. 105.
6. Astashov A. 2018. The Russian Peasant at the Front during the First World War. In: Russian Social Science Review, 2018, Nr. 59 (3), pp. 206-230. <https://doi.org/10.1080/10611428.2018.1475985>.

7. Brubaker R. Nationalizing States in the Old 'new Europe' - and the New. In: *Ethnic and Racial Studies*, 1996, Nr. 19 (2), pp. 411-437. <https://doi.org/10.1080/01419870.1996.9993918>.
8. O'Loughlin J., Toal G. 2020. Does War Change Geopolitical Attitudes? A Comparative Analysis of 2014 Surveys in Southeast Ukraine. In: *Problems of Post-Communism*, 2020, Nr. 67 (3), pp. 303-318. <https://doi.org/10.1080/10758216.2019.1672565>.
9. CBS-Research & the Institute for Public Policy (IPP). 2022. *Prezentarea rezultatelor sondajului sociologic Barometrul Opiniei Publice, noiembrie 2022*. Institutul de Politici Publice.
10. IMAS. 2021. *Studii socio-politice*. <https://imas.md/rom/studii-socio-politice>. (accessed 14 March 2023).
11. Negură P. The Republic of Moldova's Transition between a Failed Communism and an Un-Commenced Capitalism? In: *Studia Politica. Romanian Political Science Review*, 2016, Nr. 16 (4), pp. 541-568.
12. Cernencu M., Boțan I. *Evoluția pluripartitismului pe teritoriul Republicii Moldova*. Chișinău: Adept, 2009.
13. Negură P. Moldova's Thirty-Year Search for Independence. In: *Current History*, 2021, Nr. 120 (828), pp. 268-273. <https://doi.org/10.1525/curh.2021.120.828.268>.
14. Popușoi C. R. Moldova sancționează mai mulți cetățeni ruși, aliniindu-se treptat la restricțiile UE. *Europa Liberă Moldova*. March 17, 2023. <https://moldova.europalibera.org/a/r-moldova-sanc%C8%9Bioneaz%C4%83-mai-mul%C8%9Bicet%C4%83%C8%9Beni-ru%C8%99i-aliniindu-se-treptat-la-restric%C8%9Biile-ue/32322806.html>. (accessed 29 March 2023).
15. Lister T. Secret document reveals Russia's 10-year plan to destabilize Moldova. *CNN*, March 18, 2023. <https://edition.cnn.com/2023/03/16/europe/russia-moldova-secret-document-intl-cmd/index.html>. (accessed 29 March 2023).
16. Tanas A. Moldova no longer needs Russian gas, minister says. *Reuters*, March 16, 2023. <https://www.reuters.com/business/energy/moldova-no-longer-needs-russian-gas-minister-says-2023-03-16/>. (accessed 29 March 2023).
17. Knott E. *Kin Majorities. Identity and Citizenship in Crimea and Moldova*. Montreal & Kingston: McGill-Queen's University Press, 2022.
18. King Ch. *The Moldovans. Romania, Russia, and the Politics of Culture*. Stanford, CA: Hoover Institution Press, 2000.

19. Fetco V. Decizie CSE: Pe perioada stării de urgență se suspendă licența de emisie pentru șase posturi de televiziune din R. Moldova. Ziarul de Gardă, 16 December 2022.
20. Boym S. The Future of Nostalgia. New York: Basic Books, 2008.
21. Negură L. De ce atâția moldoveni sunt favorabili lumii ruse?. Ziarul de Gardă, 890, no. 13, April 6, 2023.
22. Ellul J. Propagandes. Paris: Armand Colin, 1962.
23. Mazower M. Dark Continent. Europe's Twentieth Century. New York: Alfred A. Knopf, 1999.
24. Ther Ph. The Dark Side of Nation-States. Ethnic Cleansing in Modern Europe. New York/Oxford: Berghahn, 2016.

Surse primare:

1. Ursu, Valentina. 2022. "EL la Edineț: „Mai departe depinde de reformele care se vor petrece în țară.” Europa Liberă Moldova, June 25, 2022. <https://moldova.europalibera.org/a/el-la-edine%C8%9B-mai-departede-pinde-de-reformele-care-se-vor-petrece-%C3%AEn-%C8%9B-%C4%83-/31913960.html>. (accessed 24 January 2023).
2. Ursu, Valentina. 2022. "EL la Cimișlia: dacă vrea să ne acapareze Putin, la ce ne ajută neutralitatea?" Europa Liberă Moldova, June 18, 2022. <https://moldova.europalibera.org/a/el-la-cimișlia-dacă-vrea-să-ne-acapareze-putin-la-ce-ne-ajută-neutralitatea-/31903133.html>. (accessed 24 January 2023).
3. Ursu, Valentina. 2022. "EL la Cărpini: dacă o să fie pace, viitorul Moldovei îl vedem numaidecât în UE." Europa Liberă Moldova, June 4, 2022. <https://moldova.europalibera.org/a/el-la-cărpini-dacă-o-să-fie-pace-viitorul-moldovei-îl-vedem-numaidecât-în-ue-/31882293.html>. (accessed 24 January 2023).
4. Ursu, Valentina. 2022. "EL la Căușeni: „Toată lumea s-a săturat de război, Vladimir Putin nu-l poate justifica”." Europa Liberă Moldova, May 28, 2022. <https://moldova.europalibera.org/a/el-la-căușeni-toată-lumea-s-a-săturat-de-război-vladimir-putin-nu-l-poate-justifica-/31871987.html>. (accessed 24 January 2023).
5. Ursu, Valentina. 2022. "EL la Sângerei: „Vrem pace, ne temem de război, de Vladimir Putin”." Europa Liberă Moldova, May 21, 2022. (accessed 24 January 2023).
6. Ursu, Valentina. 2022. "EL la Ungheni: „Viitorul depinde în mare parte de rezultatele acestui măcel sângeros”." Europa Liberă Moldova, May 14,

2022. <https://moldova.europalibera.org/a/el-la-ungheni-viitorul-depinde-în-mare-parte-de-rezultatele-acestui-măcel-sângeros-/31848759.html>. (accessed 24 January 2023).
7. Ursu, Valentina. 2022. "EL la Șoldănești: „Pacea este viața noastră de toate zilele”." Europa Liberă Moldova, May 7, 2022. <https://moldova.europalibera.org/a/el-la-șoldănești-pacea-este-viața-noastră-de-toate-zilele-/31838081.html>. (accessed 24 January 2023).
 8. Ursu, Valentina. 2022. "EL la Telenești: Putin a ajuns la un punct când trebuie să se dea la o parte, ori să-l dea cineva." Europa Liberă Moldova, April 30, 2022. <https://moldova.europalibera.org/a/el-la-telenești-putin-a-ajuns-la-un-punct-când-trebuie-să-se-dea-la-o-parte-ori-să-l-dea-cineva/31827583.html>. (accessed 24 January 2023).
 9. Ursu, Valentina. 2022. "EL la Vadul Lui Isac: „E cel mai mare păcat vărsarea de sânge”." Europa Liberă Moldova, April 23, 2022. <https://moldova.europalibera.org/a/europa-liberă-la-vadul-lui-isac--valentina-ursu/31816763.html>. (accessed 24 January 2023).
 10. Ursu, Valentina. 2022. "EL La Cahul: „Ucraina ne protejează și pe noi, suntem ca după poale la mama ascunși”." Europa Liberă Moldova, March 12, 2022. <https://moldova.europalibera.org/a/ucraina-ne-protejeaz%C4%83-%C8%99i-pe-noi-suntem-ca-dup%C4%83-poale-la-mama-ascun%C8%99i-/31749367.html>. (accessed 24 January 2023).
 11. Ursu, Valentina. 2022. "EL la Mereșeuca: Mi-e frică să nu se întâmple și la noi un astfel de război." Europa Liberă Moldova, April 9, 2022. <https://moldova.europalibera.org/a/europa-liberă-la-mereșeuca-mi-e-frică-să-nu-se-întâmple-și-la-noi-un-astfel-de-război/31793347.html>. (accessed 24 January 2023).
 12. Ursu, Valentina. 2022. "EL la Briceni: Să ne rugăm să se oprească războiul, să nu ajungă la Prut." Europa Liberă Moldova, 2022. <https://moldova.europalibera.org/a/europa-liberă-la-briceni-să-ne-rugăm-să-se-oprească-războiul-să-nu-ajungă-la-prut/31760121.html>. (accessed 24 January 2023).
 13. Ursu, Valentina. 2022. "Europa Liberă La Țaul, Dondușeni: „Avem Frică Să Nu Vină Și Peste Noi”." Europa Liberă Moldova, March 5, 2022. <https://moldova.europalibera.org/a/europa-liberă-la-țaul-dondușeni-avem-frică-să-nu-vină-și-pest-noi-/31737254.html>. (accessed 24 January 2023).
 14. Ursu, Valentina. 2022. "VB La Ungheni: O rază de lumină și speranță este acest curs european." Vocea Basarabiei, August 14, 2022. <https://voceabasarabiei.md/vocea-basarabiei-la-ungheni-o-raza-de-lumina-si-speranta-este-acest-curs-european/>. (accessed 17 January 2023).

15. Ursu, Valentina. 2022. "VB la Edineț: Minciuna se vinde cu bani și lumea se vinde cu fake- uri. Salvarea Noastră e UE." Vocea Basarabiei, August 22, 2022. <https://voceabasarabiei.md/vb-la-edinet-minciuna-se-vinde-cu-bani-si-lumea-se-vinde-cu-fake-uri-salvarea-noastra-e-ue/>. (accessed 17 January 2023).
16. Ursu, Valentina. 2022. "VB la Strășeni: O să răbdăm la iarnă. 30 de ani tot suntem umiliți de rusia, ridicăm capul, mergem cu demnitate..." Vocea Basarabiei, September 10, 2022. <https://voceabasarabiei.md/vb-la-straseni-o-sa-rabdam-la-iarna-30-de-ani-tot-suntem-umiliti-de-rusia-ridicam-capul-mergem-cu-demnitate/>. (accessed 17 January 2023).
17. Ursu, Valentina. 2022. "VB la Ciuciuleni, Hâncești: „Noi avem încredere în țara noastră, în copiii noștri care vor duce mai departe graiul nostru matern frumos”." Vocea Basarabiei, August 7, 2022. <https://voceabasarabiei.md/voceabasarabiei-la-ciuciuleni-hancestinoi-avem-incredere-in-tara-noastra-in-copiii-nostri-care-vor-sa-traiasca-si-care-vor-duce-mai-departe-graiul-nostru-matern-frumos/>. (accessed 17 January 2023).
18. Ursu, Valentina. 2022. "Vocea Basarabiei în Vizită la Căușeni: La cei 31 de ani de independență, dorim să lăsăm în urma noastră un stat mai bun." Vocea Basarabiei, July 30, 2022. <https://voceabasarabiei.md/voceabasarabiei-in-vizita-la-causeni-la-cei-31-de-ani-de-independenta-dorim-sa-lasam-in-urma-noastra-un-stat-mai-bun/>. (accessed 17 January 2023).
19. Ursu, Valentina. 2022. "VB la Telenești: Pace ne dorim, iar maiei sandu i-aș dori putere, răbdare, să ducă țara spre UE, justiția să o reformeze și corupția să o lichideze, atât." Vocea Basarabiei, December 25, 2022. <https://voceabasarabiei.md/vb-la-telenesti-pace-ne-dorim-iar-maiei-sandu-i-as-dori-putere-rabdare-sa-duca-tara-spre-ue-justitia-sa-o-reformeze-si-coruptia-sa-o-lichideze-atat/>. (accessed 17 January 2023).
20. Ursu, Valentina. 2022. "VB la Ciorești, Nisporeni: Ce să discute Maia Sandu cu Putin? Să se ducă s-o șantajeze? Ce să-i dea în schimbul gazului? Să nu aderăm la UE și să fim de acord cu războiul lor?" Vocea Basarabiei, 2022. <https://voceabasarabiei.md/vb-la-cioresti-nisporeni-ce-sa-discute-maia-sandu-cu-putin-sa-se-duca-s-o-santajeze-ce-sa-i-dea-in-schimbul-gazului-sa-nu-aderam-la-ue-si-sa-fim-de-acord-cu-razboiul-lor/>. (accessed 17 January 2023).
21. Ursu, Valentina. 2022. "VB la Căușeni: Așteptăm să se termine războiul din ucraina, să fim și noi în siguranță, să fie pace și omenie." Vocea Basarabiei, December 4, 2022. <https://voceabasarabiei.md/vb-la-causeni-astept-sa-se-termine-razboiul-din-ucraina-sa-fie-pace-si-bunastare-iar-intentiile-noastre-bune-de-a-ne-alinia-la-valorile-europene-sa-se-indeplineasca/>. (accessed 17 January 2023).

22. Ursu, Valentina. 2022. "VIDEO/ VB la Sângerei: Am mai trăit și fără gaz, fără lumină, ce ne dorim acum -cer senin deasupra capului și sănătate. pacea trăiește în fiecare din noi." Vocea Basarabiei, November 5, 2022. <https://voceabasarabiei.md/video-vb-la-sangerei-am-mai-trait-si-fara-gaz-fara-lumina-ce-ne-dorim-acum-cer-senin-deasupra-capului-si-sanatate-pacea-traieste-in-fiecare-din-noi/>. (accessed 17 January 2023).
23. Ursu, Valentina. 2022. "VB la Anenii Noi: Să dea Dumnezeu să câștige ucrainenii! Dacă câștigă ei, problema cu Transnistria îi rezolvată și viitorul Moldovei va fi european." Vocea Basarabiei, October 22, 2022. <https://voceabasarabiei.md/video-vb-la-anenii-noi-sa-dea-dumnezeu-sa-castige-ucrainenii-daca-castiga-ei-problema-cu-transnistria-ii-rezolvata-si-viitorul-moldovei-va-fi-european/>. (accessed 17 January 2023).
24. Ursu, Valentina. 2022. "VB la Hâncești: Guvernarea aceasta vrea să stăm cu capul sus, să nu stăm în genunchi, dar să fim independenți de lumină și de gaz." Vocea Basarabiei, October 15, 2022. <https://voceabasarabiei.md/vb-la-straseni-o-sa-rabdam-la-iarna-30-de-ani-tot-suntem-umiliti-de-rusia-ridicam-capul-mergem-cu-demnitate/>. (accessed 17 January 2023).
25. Ursu, Valentina. 2022. "VB la Telenești: Protestează acei care au furat miliardul, Șor le cumpără demnitatea celor amărâți cu 300 de lei." Vocea Basarabiei, October 8, 2022. <https://voceabasarabiei.md/vb-la-telenesti-protesteaza-acei-care-au-furat-miliardul-sor-le-cumpara-demnitatea-celor-amarati-cu-300-de-lei/>. (accessed 17 January 2023).
26. Ursu, Valentina. 2023. "VB la Chișcăreni: Doamne ferește, dacă nu ne unim în jurul ideii de integrare europeană și vin șoriștii, ce am câștigat atunci? S-a dus de râpă toată bunăstarea noastră." Vocea Basarabiei, March 4, 2023. <https://voceabasarabiei.md/vb-la-chiscareni-doamne-fereste-daca-nu-ne-unim-in-jurul-ideii-de-integrare-europeana-si-vin-soristii-ce-am-castigat-atunci-s-a-dus-de-rapa-toata-bunastarea-noastra/>. (accessed 13 March 2023).
27. Ursu, Valentina. 2023. "VB la Lozova: Noi patriotism vedem în Ucraina, la cetățenii ucraineni, vedem cum luptă, cum rabdă și cum au speranță că ei vor birui. Noi asta trebuie să o înțelegem." Vocea Basarabiei, February 5, 2023. <https://voceabasarabiei.md/vb-la-lozova-sa-intram-in-ue-unirea-cu-romania-si-sa-biruie-ucraina-daca-ucrainenii-inving-atunci-se-termina-si-cu-separatismul-de-la-noi/>. (accessed 13 March 2023).
28. Ursu, Valentina. 2023. "VB la Molești: R. Moldova nu a făcut parte din „lumea rusă”. Dacă vom avea coloană vertebrală avem sorți de izbândă, dar depinde și de victoria Ucrainei." Vocea Basarabiei, January 28, 2023.

- <https://voceabasarabiei.md/vb-la-molesti-r-moldova-nu-a-facut-parte-din-lumea-rusa-daca-vom-avea-coloana-vertebrala-avem-sorti-de-izbanda-dar-depinde-si-de-victoria-ucrainei/>. (accessed 12 February 2023).
29. Ursu, Valentina. 2023. "VB în Boșcana, Criuleni: Mulți fac glume și zic: „În galoși de cauciuc, unde mergem, în Europa?” Da, dragilor, viitorul nostru este în UE." Vocea Basarabiei, January 14, 2023. <https://voceabasarabiei.md/vb-in-boscana-criuleni-multi-fac-glume-si-zic-in-galosi-de-cauciuc-unde-mergem-in-europa-da-dragilor-viitorul-nostru-este-in-ue/>. (accessed 17 January 2023).
30. Ursu, Valentina. 2023. "VIDEO/ VB la Soroca: Drumul corect e numai spre UE pentru că acolo se trăiește după lege. Acolo omul îi zâmbitor și amabil." Vocea Basarabiei, January 22, 2023. <https://voceabasarabiei.md/video-vb-la-soroca-drumul-corect-e-numai-spre-europa-pentru-ca-acolo-se-traieste-dupa-lege-acolo-omul-ii-vesel-zambitor-si-amabil-nu-ca-la-noi/>. (accessed 12 February 2023).
31. Ursu, Valentina. 2023. "VB în provincie: Pe Putin, pe ruși, Dumnezeu să-i judece pentru războiul pornit, că eu îs femeie creștină, dar eu mă mândresc că noi primii i-am primit pe refugiați să le alinăm suferința." Vocea Basarabiei, January 1, 2023. <https://voceabasarabiei.md/vb-in-provincie-pe-putin-pe-rusi-dumnezeu-sa-i-judece-pentru-razboiul-pornit-ca-eu-is-femeie-crestina-dar-eu-ma-mandresc-ca-noi-primii-i-am-primit-in-familiiile-noastre-sa-le-alinam-suferinta/>. (accessed 17 January 2023).
32. Ursu, Valentina. 2023. "VB la Drăgușeni Noi: În UE se trăiește mult mai bine, legile și justiția lucrează pentru om, dar la noi pentru hoți..." Vocea Basarabiei, January 7, 2023. <https://voceabasarabiei.md/vb-la-dragusenii-noi-in-ue-se-traieste-mult-mai-bine-legile-si-justitia-lucreaza-pentru-om-dar-la-noi-pentru-hoti/>. (accessed 17 January 2023).
33. Ursu, Valentina. 2023. "VIDEO/ VB la Gangura: Dacă vom nimici corupția, vom nimici fărădelegile, vom trăi mai bine. Sperăm ca în 2023 să fie pace." Vocea Basarabiei, December 18, 2023. <https://voceabasarabiei.md/video-vb-la-gangura-daca-vom-nimici-coruptia-vom-nimici-faradelegile-vom-trai-mai-bine-speram-ca-in-2023-sa-fie-pace/>. (accessed 17 January 2023).
34. Ursu, Valentina. 2023. "VB la Selemet: Să fim uniți, să fim săritori la nevoie, că au fost timpuri și mai grele, vom trece cu bine și de această iarnă, scăpând de șantajul Rusiei." Vocea Basarabiei, November 13, 2023. <https://voceabasarabiei.md/vb-la-selemet-sa-fim-uniți-sa-fim-saritori-la-nevoie-ca-au-fost-timpuri-si-mai-grele-vom-trece-cu-bine-si-de-aceasta-iarna-scapand-de-santajul-rusiei/> (accessed 17 January 2023).

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI GENERALE

Monografia *Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierii de Uniunea Europeană*, reprezintă partea finală a proiectului instituțional, realizat pe parcursul perioadei de patru ani 2020-2023 în cadrul Centrului Sociologie și Psihologie Socială, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova. Actuala ediție, volumul IV, este precedată de o serie de apariții editoriale anterioare. Toate cele patru volume sunt editate sub același generic, sintetizând rezultatele cercetărilor sociologice, realizate în cadrul proiectului 20.80009.1606.13 – „*Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierii de Uniunea Europeană*”.

Volumul I (2020) abordează conceptul de coeziune socială din perspectiva nivelului teoretic și empiric. Abordarea teoretică pornește de la definirea și elaborarea conceptelor-cheie, delimitarea categoriilor de cercetare; identificarea teoriilor generale și referențiale; elaborarea metodologiei de cercetare; adaptarea metodologiei de cercetare la obiectul și subiectul de studiu; elaborarea instrumentelor sociologice de cercetare; formularea indicatorilor de măsurare; enunțarea întrebărilor de cercetare. Nivelul empiric al studiilor monografice intră în esența aplicării instrumentarului de cercetare în teren, identificarea corelațiilor, măsurarea dimensiunilor și intensității coeziunii sociale. Spectrul de subiecte elucidate în primul volum variază de la abordarea cadrului conceptual și metodologic spre aspecte mai particulare ale problemei studiate, precum: solidaritatea socială, încrederea în instituții ca factor de modernizare, dimensiunea culturală, combaterea sărăciei, capitalul social și coeziunea socială.

Volumul II (2021) reprezintă continuarea eforturilor investigative, depuse de echipa de cercetători ai Centrului Sociologie și Psihologie Socială, în elucidarea complexității procesului de coeziune socială în societatea moldovenească. Având la bază abordările teoretico-empirice sunt construite explicații pe dimensiunile cadrului conceptual și metodologic, autoidentificarea și încrederea cetățenilor, activismul social, evoluția încrederii populației în instituțiile puterii de stat, indicatorii culturali

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI GENERALE

ai coeziunii sociale, atitudinea moldovenilor față de persoanele fără adăpost, solidaritatea și coeziunea socială pe timp de pandemie COVID-19, accesul la sănătate ca factor esențial al calității vieții grupurilor vulnerabile. Interpretările reflectă rezultatele cercetării empirice preliminare calitative, realizate în baza interviurilor individualizate. Indicatorii testați au fost: solidaritatea, apartenența și coeziunea inter-grup, încrederea, participarea civică, aspecte confesionale (ce se referă la apartenența religioasă și relațiile cu cei de altă religie), comunicare, informare și mass-media (în calitate de factor ce poate influența nivelul de coeziune în societate), manifestări de solidaritate și coeziune în contextul pandemiei COVID-19.

Volumul III (2022) intră în esența procesului de coeziune socială, explicând asemenea dimensiuni, precum: încrederea instituțională și interpersonală, cultura în coeziunea socială, activismul social și participarea civică, drepturi și libertăți în contextul coeziunii, contribuția surselor mass-media la formarea coeziunii sociale, capitalul social al tinerilor, parazitismul factic în contextul coeziunii, manifestări de coeziune și solidaritate pe timp de COVID-19, aspecte legate de credința creștin ortodoxă în contextul coeziunii sociale, solidarității și întraajutorării.

Volumul IV (2023) reflectă partea finală a proiectului instituțional 20.80009.1606.13 – „Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierii de Uniunea Europeană”. Spectrul de probleme abordate include analiza cantitativă comparativă a dinamicii coeziunii sociale pentru perioada 2020-2023; analiza calitativă a manifestărilor de solidaritate în contexte de crize; dinamica interacțiunii dintre încredere și coeziunea socială; capitalul uman ca sursă sustenabilă de coeziune umană; influența factorilor socio-demografici asupra coeziunii sociale; echitatea culturală din perspectiva creșterii coeziunii sociale; mass-media ca mecanism al rezilienței sociale, dimensiunile sociopsihologice ale capitalului social la tineri; beneficiile migrației pentru coeziunea socială; implicarea tinerilor în procesul de fortificare a coeziunii societale; opiniile și stările de spirit manifestate față de războiul din Ucraina; evaluarea toleranței sociale în mediu creștin.

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI GENERALE

Rezultatele empirice prezintă trei serii de date cantitative și calitative, unele dintre acestea fiind analizate comparativ pe ani. În total au fost efectuate trei cercetări cantitative, după cum urmează:

1. iulie-august 2020 – sondaj sociologic pe un eșantion de 1202 respondenți, reprezentativ pentru populația adultă a Republicii Moldova în funcție de mediul de reședință, sex, vârstă, nivel de educație.
2. noiembrie-decembrie 2021 – un studiu cantitativ pe un eșantion de 1698 de respondenți, reprezentativ pentru populația adultă a Republicii Moldova în funcție de mediul de reședință, sex, vârstă, nivel de educație.
3. martie 2023 – sondaj sociologic pe un eșantion de 1242 respondenți, reprezentativ pentru populația adultă a Republicii Moldova în funcție de mediul de reședință, sex, vârstă, nivel de educație.

Cercetările calitative au fost desfășurate sub formă de interviuri individuale aprofundate și focus grupuri, care ne-au permis să obținem informații profunde și detaliate despre experiențele și percepțiile oamenilor cu privire la coeziunea socială:

- Anul 2020 – 95 de interviuri individuale aprofundate cu experții în domeniu și 3 focus grupuri.
- Anul 2021 – 52 de interviuri individuale aprofundate.
- Anul 2023 – 11 focus grupuri la care au participat 103 persoane, reprezentând diferite categorii de populație, precum muncitori agricoli, fermieri, angajați din domeniul serviciilor sociale, educației, sistemul sanitar, administrației publice locale, lideri ai asociațiilor agricole, pensionari, persoane casnice, șomeri etc. Discuțiile au avut loc în perioada 4-17 martie 2023, în mun. Chișinău și în diferite localități din raioanele Briceni, Cahul, Ștefan Vodă, Anenii Noi, Ceadâr Lunga, Criuleni, Orhei, Strășeni.

Rezultatele cercetării *Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierii de Uniunea Europeană* rezumă asupra esenței și conținutului materializării dimensiunilor coeziunii sociale în societatea moldovenească. Datele teoretico-empirice sunt inovatoare și distinctive în înțelegerea mecanismelor de schimbare socială. Acestea

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI GENERALE

constituie o sursă extrem de valoroasă atât pentru mediul academic (cercetători, doctoranzi, studenții de la ciclurile de master și licență), cât și pentru practicienii implicați în elaborarea și implementarea politicilor comunitare.

Concluziile care se desprind din conținutul analizelor surprind schimbări pe următoarele dimensiuni:

Coeziunea socială în Republica Moldova, în baza analizei comparate a rezultatelor cercetărilor empirice, realizate pe parcursul derulării proiectului, denotă un grad redus cu tendință spre creștere, în contextul situațiilor de urgență (pandemia COVID-19 și războiul din Ucraina) și sporirii nevoii de relaționare și suport.

Aprecierea situației social-economice drept una precară reiese din cercetarea calitativă, confirmată și de rezultatele cantitative obținute anterior.

Nivelurile de sărăcie extremă și absolută sunt într-o ușoară scădere în ultimii ani, acestea rămân încă ridicate. Sărăcia este alimentată de oportunitățile limitate de ocupare a forței de muncă, creșterea prețurilor la bunurile de consum și inflație. Sărăcia continuă să afecteze în mod disproporționat populația din mediul rural, familiile cu mai mulți copii și persoanele în vârstă. În pofida creșterii veniturilor medii lunare ale populației, acestea sunt insuficiente pentru a asigura un trai decent pentru mai mult de 2/3 din populația țării. Accesul limitat la servicii comunitare de calitate, cum ar fi apa, canalizarea și încălzirea centralizată, este o problemă majoră în special în mediul rural și în familiile cu venituri mici sau cu mulți copii, precum și în rândul persoanelor în vârstă. În consecință, mai mult de jumătate din populația țării este nesatisfăcută de viața lor în general, cu un nivel mai mare de insatisfacție în rândul populației din mediul rural, grupurilor de vârstă de peste 50 de ani, persoanelor cu nivel de educație scăzut, celor neangajate în câmpul muncii și persoanelor cu venituri mici.

Nivelul de bunăstare al populației continuă să fie redus, deși sunt observate tendințe de îmbunătățire în domeniul asigurării cu locuințe, comodităților în locuințe, infrastructurii comunale (acces la apă și baie în locuințe, evacuarea deșeurilor menajere), accesului la servicii de educație, sociale și de sănătate. Acest fapt a condus la o relativă creștere

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI GENERALE

a ponderii populației mulțumită, în general, de viață și de accesul la servicii în anul 2023.

Nivelul redus de încredere în majoritatea instituțiilor statului, cu tendință ușoară spre scădere, comparativ cu un nivel sporit de încredere în membrii familiei, vecini și colegi; o participare redusă a respondenților la viața politică comparativ cu o implicare de aproape două ori mai mare în procesele de luare a deciziilor la nivel comunitar, activități de voluntariat și de caritate.

Încrederea în susținerea oamenilor din comunitate înregistrează de circa două ori sporirea ponderii respondenților, care cred că aceștia se implică activ în soluționarea problemelor comune. Grupurile de populație active în domeniul participării comunitare sunt femeile, persoanele de vârstă 30-64 de ani, cele cu studii superioare și care dețin funcții publice.

Mobilitatea socială denotă o dinamică socială inter generațională înaltă pe dimensiunile educație, statut ocupațional, statut social. Însă, la nivel intra generațional, mobilitatea ocupațională este redusă.

Gradul de participare în viața politică și socială este redus, majoritatea oamenilor implicându-se doar la alegeri. Populația care este mai activă în viața politică și socială este formată în principal din membri ai sectorului public, membri de partid sau de ONG-uri.

Mândria de cetățean al Republicii Moldova este demonstrată de majoritatea respondenților. Sentimentul nu este legat de oportunitățile mai mari de afirmare, ci mai degrabă de dragostea necondiționată față de locul în care s-au născut, au copilărit și au obținut studii și de apartenența la neam.

Opiniile și stările de spirit față de războiul din Ucraina relevă cât de divizată este societatea moldovenească. Deși toți declară că își doresc cel mai mult pace, totuși se înregistrează o segmentare a opiniilor a ceea ce percep ei sub noțiunea de pace. Pentru mulți dintre aceștia, pacea pe care și-o doresc este posibilă doar după victoria Ucrainei. Alții cred că o pace durabilă ar fi posibilă după ce va învinge Rusia și va fi reconstituită Uniunea Sovietică, despre care acești respondenți își aduc aminte cu duioșie. În sfârșit, o a treia categorie de respondenți cuprinde persoane din toate taberele – pro-ucraineană, pro-rusă și rezervați sau indeciși. Această categorie de respondenți consideră că toți politicienii implicați în

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI GENERALE

acest război trebuie să negocieze pentru a ajunge la un acord de pace, cedând fiecare din idealul victoriei la care aspiră în folosul vieții și bunăstării cetățenilor de rând, care suferă cel mai mult în urma războiului.

Aportul culturii la coeziunea socială a crescut, materializat prin asigurarea accesului mai larg al populației la produsele și serviciile culturale, mai ales în zonele rurale, creșterea și diversificarea producției culturale, îmbunătățirea consumului cultural, sporirea participării și incluziunii populației, inclusiv a grupurilor social-vulnerabile, în activitățile culturale. Chiar dacă domeniul cultural din Republica Moldova în perioada 2015-2021 a continuat să se confrunte cu numeroase provocări social-economice precum resurse financiare neadecvate, degradarea infrastructurii culturale, reducerea și migrația angajaților din domeniu, remunerarea slabă a muncii, pandemia COVID-19 din 2020-2021, reducerea continuă a numărului caselor de cultură (1194 în 2022), totuși, per general, se înregistrează o creștere în organizarea evenimentelor culturale, astfel asigurându-se accesul larg al populației pe întregul teritoriul țării la servicii culturale, participarea și practicarea activităților culturale. Pandemia din anii 2020-2021 a influențat semnificativ activitatea instituțiilor de cultură, dar și participarea populației. Cu toate acestea, în 2023 comparativ cu 2015 s-a înregistrat o creștere a participării populației la activități culturale pe parcursul unui an, ce a influențat pozitiv coeziunea socială prin creșterea spațiilor de întâlnire și interacțiune, promovarea diversității și incluziunii, dezvoltarea identității culturale, stimularea creativității și exprimării individuale.

Tinerii ca parte componentă a capitalului social au fost analizați prin prisma mai multor indicatori socio-psihologici generali: încredere, satisfacție de viață, orientări migraționiste, tendințe altruiste, perceperea fericirii. Altruismul în rândul tinerilor relevă un caracter mozaic al acestui fenomen și anume: dominanța grupurilor de tineri cu un nivel mediu și un nivel mediu sporit de altruism. Deși există în cultura autohtonă predispunerea de a ajuta, totuși sunt necesare practici reale (voluntariatul ca formă de comportament prosocial etc.) în vederea consolidării acestor principii de viață, evitând situațiile fragmentare.

Implicarea tinerilor în consolidarea coeziunii sociale este văzută prin digitalizarea activităților sociale, unde aceștea sunt deosebit de activi.

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI GENERALE

Odată cu răspândirea globală a internetului și creșterea popularității rețelelor sociale, granița lumii virtuale și fizice a fost ștersă. Comunicările virtuale încep să înlocuiască comunicarea live. Utilizatorii nu mai au nevoie să viziteze locuri publice, nu se întâlnesc personal cu prietenii. Toate aceste practici fără costuri de energie semnificative pot fi efectuate în spațiul virtual. Controlul este pierdut asupra vieții reale, iar valorile virtuale sunt exagerate. Recunoscând inevitabilitatea distribuției și popularității rețelelor sociale, capacitățile digitale ale tinerilor, se concluzionează că puterea dominantă a rețelelor sociale este autoafirmarea personalității cu un model reprezentativ activ inclus în diverse comunități care trăiesc și acționează în funcție de acele reguli ale grupurilor de la care primesc aprobarea și sprijinul social, care adesea duce la o rupere cu tradiția culturală și formarea unei personalități integre. Discrepanța în normele și valorile comunității de rețea cu motivele de valoare ale societății tradiționale (reale) poate duce la conflictul „personalității rețelei” cu lumea reală, care poate crea bariere sociale și precedente de tensiune socială a utilizatorilor.

Preferințele pentru un mod de viață pasiv se manifestă prin neparticiparea la discuții/întruniri, activități de voluntariat la nivel de comunitate. Oamenii preferă să lase pe seama statului rezolvarea problemelor comunitare. Nivelul de studii este invers proporțional asumării responsabilității intelectualilor, liderilor care ar trebui să elaboreze programe de dezvoltare comunitară prin contribuție personală. Respondenții mai degrabă oferă ajutor material persoanelor nevoiașe decât ar participa la acțiunile de voluntariat organizate în localitate de către parohia bisericească sau lideri/organizații. În temei, se pledează pentru activitățile care solicită mai puțin timp.

Starea dezvoltării democratice evidențiază probleme structurale semnificative și diferite ce afectează procesul de democratizare al țării. Analizele realizate relevă următoarele:

- contestarea proceselor de construire a națiunii de către minorități, care nu sunt de acord cu locul și statutul lor în cadrul statului național emergent;
- lipsa unei distanțe rezonabile între elitele economice și cele politice: apropierea de putere devine practic o condiție necesară

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI GENERALE

pentru obținerea prosperității, iar oamenii foarte bogați reușesc adesea să-și transforme resursele economice în putere politică, devenind astfel oligarhi; această realitate alimentează corupția și capturarea statului, care au devenit endemice în societatea moldovenească;

- încrederea în instituțiile statului este destul de scăzută, iar publicul percepe în mod critic capacitatea guvernului de a furniza servicii publice și direcția generală a țării;
- instituțiile democrației electorale nu beneficiază deplin de încredere; scepticismul față de democrația electorală este alimentat de absența unei concurențe politice loiale, de tendințele multor guvernări de a monopoliza controlul politic, de a hărțui și delegitimizeza opoziția, de a aplica justiția selectivă și de a prelua controlul asupra celor mai influente instituții media, precum și utilizarea altor practici nedemocratice.

Motive reale pentru optimism în ceea ce privește dezvoltarea democratică a Republicii Moldova. În ciuda tendințelor autocratice, țara a înregistrat niveluri relativ ridicate de pluralism politic și mediatic, precum și o competiție politică semnificativă. De asemenea, s-au realizat progrese importante în anumite domenii ale reformelor politice. Constituția, în general, respectă principiile democratice moderne, chiar dacă partidele de guvernământ tind să le adapteze intereselor lor politice. În ciuda propagandei și dezinformării promovate de grupuri și organizații anti-occidentale, democrația liberală rămâne modelul de referință pentru majoritatea actorilor politici. Societatea civilă, deși nu este încă suficient de înrădăcinată, este activă, relativ bine organizată și reușește să stabilească agende de reformă, influențând adesea deciziile politice. Cu toate că nu a reușit să dezvolte o rețea solidă de instituții intermediare, cum ar fi partide politice stabile sau asociații publice largi care să reprezinte și să susțină interesele diferitelor segmente ale societății, societatea civilă manifestă un potențial considerabil în promovarea valorilor democratice.

Dimensiunea europeană este un factor extrem de important în procesul de democratizare a Republicii Moldova. Chiar dacă există concurență între identitățile europene și eurasiatice, țara se consideră în

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI GENERALE

cele din urmă europeană. Alegerea de a urma calea asocierii cu Europa, în ciuda riscurilor politice evidente, demonstrează angajamentul autentic al Republicii Moldova față de dezvoltarea în spirit european. Aceasta oferă Uniunii Europene o influență considerabilă, care a fost folosită pentru a încuraja guvernarea să efectueze reforme democratice sau să limiteze tendințele autocratice. În viitor, Uniunea Europeană poate avea un rol important în sprijinirea consolidării sistemului democratic în Republica Moldova, chiar dacă perspectiva de aderare este limitată în prezent.

Incluziunea migranților în structura economică și societală este identificată drept o sursă de coeziune socială. Fenomenul migrației devine o sursă a transformărilor sociale durabile atât în țările de destinație, cât și în țările de origine. Aceleași efecte se manifestă și pe nivele precum: cel al statului, al societății în ansamblu și al comunităților locale. Factorii de dezvoltare a coeziunii sunt punct de atracție pentru migranți, fie că e vorba de deplasare în interiorul unei țări, fie peste hotarele acesteia. Totodată, nu se exclude faptul că o slabă coeziune socială constituie factor de respingere sau de generare a fenomenului migrațional.

Estimarea implementării Proiectului „Șezătorile Moldovei. Acasă” determină concluzia că acesta a animat viața culturală în localitățile respective din regiunile de Nord, Centru și Sud ale Republicii Moldova. A implicat factorii culturali, politici și instituțiile sociale locale în consolidarea și perpetuarea coeziunii sociale în spațiul rural. Implementarea proiectului a confirmat existența unui potențial cultural temeinic, cu valențe perene și oameni valoroși, păstrători și promotori consacrați ai tezaurului cultural local la scară națională. Implicarea elementelor culturii și ale religiei în procesele de consolidare a capacităților și valorificare a energiilor umane are tradiții imemorabile. Acele tradiții au stat la începuturile unui capital nevăzut, dar remarcabil. Ele au pus temelii ale educației și moralei, au născut cutumele oamenilor trecuți demult în istorie, lăsând după ei energiile unui câmp cultural, care poate rezona și alimenta benefic capitalul cultural al urmașilor lor de azi.

Conținutul concluziilor determină formularea următoarelor recomandări:

Integrarea coeziunii sociale în politicile de dezvoltare ale țării și dezvoltarea unui cadru instituțional adecvat pentru promovarea, implementarea și măsurarea acesteia la diferite niveluri.

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI GENERALE

Creșterea bunăstării sociale a populației, în special a grupurilor dezavantajate (persoane din mediul rural, familii cu mulți copii, persoane cu dizabilități, persoane în vârstă), prin dezvoltarea economică durabilă, crearea oportunităților echitabile de angajare în câmpul muncii; asigurarea accesului echitabil la educație și sănătate în special pentru grupurile defavorizate; creșterea accesului la servicii de infrastructură, utilități publice și servicii sociale; dezvoltarea spiritului de coeziune și solidaritate socială la nivel local și național prin stimularea și asigurarea unei guvernări în parteneriat cu cetățenii și asumarea de către aceștia a unor responsabilități de dezvoltare comunitară.

Dezvoltarea unor politici publice integrate pentru reducerea inegalităților sociale. Unele dintre cele mai puternice forțe care divizează oamenii sunt inegalitățile sociale, care pot fi cauzate de diferențele de venituri, educație, sănătate și acces la resurse. Prin urmare, dezvoltarea unor politici publice care să se concentreze asupra reducerii inegalităților și care să promoveze oportunitățile egale pentru toți cetățenii ar putea fi o modalitate eficientă de a crește coeziunea socială.

Creșterea participării civice. Oamenii care se simt implicați și conectați cu comunitatea lor sunt mai puțin susceptibili să se retragă și să devină izolați. Prin urmare, creșterea participării civice poate fi o modalitate eficientă de a spori coeziunea socială. Aceasta poate fi realizată prin implicarea comunității în procesul de luare a deciziilor, precum și prin promovarea educației civice și a voluntariatului.

Consolidarea relațiilor interpersonale. Pentru a spori coeziunea socială, este important să se promoveze relații interpersonale puternice și sănătoase. Acest lucru poate fi realizat prin organizarea evenimentelor comunitare, a activităților culturale și de divertisment, a cluburilor și grupurilor sociale. Astfel de activități pot ajuta la crearea unor spații în care oamenii se pot întâlni și pot dezvolta relații durabile.

Dezvoltarea infrastructurii sociale. Dezvoltarea unor localuri publice precum parcurile, bibliotecile, centrele comunitare și alte facilități care permit oamenilor să interacționeze poate fi o altă modalitate eficientă de a spori coeziunea socială. Aceste facilități pot fi utilizate ca spații de întâlnire, învățare și colaborare, ceea ce poate contribui la creșterea solidarității și coeziunii în comunitate.

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI GENERALE

Promovarea diversității și toleranței. În timp ce diversitatea culturală și etnică poate fi o sursă de bogăție pentru o comunitate, ea poate fi și o sursă de tensiuni și conflicte. Prin urmare, este important ca factorii de decizie să promoveze diversitatea și toleranța și să dezvolte politici care să încurajeze incluziunea socială și egalitatea de șanse pentru toți cetățenii, indiferent de apartenența lor etnică sau culturală. Programele educaționale și culturale care să promoveze diversitatea culturală și să dezvolte înțelegerea și respectul între diferitele grupuri etnice și culturale din Republica Moldova ar trebui să fie implementate la nivelul școlilor, comunităților și organizațiilor non-guvernamentale, și ar trebui să se concentreze pe încurajarea dialogului și a cooperării interculturale.

Consolidarea instituțiilor democratice și a statului de drept. Reformarea justiției și a administrării publice ar putea contribui la îmbunătățirea încrederii și a respectului cetățenilor față de instituțiile publice, ceea ce ar putea duce la o creștere a coeziunii sociale. De asemenea, aceste reforme ar putea ajuta la îmbunătățirea guvernării și la combaterea corupției, care continuă să erodeze încrederea cetățenilor în instituțiile publice și în sistemul de guvernare.

Adaptarea instituțiilor culturale la nevoile și preferințele publicului presupune extinderea colaborărilor și parteneriatelor, promovarea educației și participarea culturală, inclusiv consolidarea rolului în dezvoltarea comunității. Toate acestea se impun drept răspuns la faptul că mai bine de jumătate din eșantion consideră că sunt create condiții mai bune decât satisfăcătoare pentru practicarea activităților culturale de către grupurile social-vulnerabile. Acest lucru indică o tendință pozitivă în creșterea coeziunii sociale. Există eforturi și inițiative care vizează asigurarea accesului și participarea tuturor cetățenilor, indiferent de situația lor socială, la evenimente și activități culturale.

Fortificarea rolului mass-media în abordarea provocărilor legate de coeziunea socială. Construirea coeziunii sociale, prin legăturile și conexiunile într-o comunitate, este esențială pentru consolidarea încrederii, cooperării și a rezilienței. Încurajând un sentiment de incluziune și de apartenență, de coeziune socială, mass-media poate ajuta la reducerea conflictelor, la promovarea stabilității și pentru a permite comunităților să lucreze împreună pentru a atinge obiective comune.

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI GENERALE

Resursele psihologice pot asigura formarea unei personalități centrate pe serviciul dezinteresat societății. Crearea nivelului de încredere interpersonală în societate este o condiție pentru o comunicare pozitivă, acționează ca bază pentru relația dintre oameni în general și comportamentul pro-social în special. Orientarea pro-socială a practicilor educaționale va face posibilă actualizarea proceselor și abilităților cognitive, reacții reflexive ale individului, care vor permite învățământului superior să devină un instrument eficient de formare a atitudinilor pro-sociale.

Recomandări pentru îmbunătățirea încrederii în instituțiile sociale:

Parlament: Adoptarea și implementarea unor măsuri concrete pentru combaterea corupției și promovarea transparenței. Aceasta ar putea include crearea unui cadru legal puternic pentru prevenirea și pedepsirea corupției, implementarea unor politici de transparență financiară și de declarații de avere, și consolidarea mecanismelor de monitorizare și control. Este important ca parlamentarii să aibă o conduită etică și să se implice în activități de responsabilitate civică, astfel încât să inspire încredere în funcțiile lor legislative.

Guvern: Este necesară adoptarea unor politici publice coerente și stabile, cu obiective clare și măsurabile. Guvernul ar trebui să consulte și să implice cetățenii și societatea civilă în procesul de luare a deciziilor, asigurând astfel transparență și responsabilitate. Promovarea bunei guvernări este esențială, incluzând transparența în procesele de achiziții publice, asigurarea accesului la informații relevante și crearea mecanismelor de responsabilitate pentru funcționarii publici.

Autoritățile publice locale: Implicarea cetățenilor în luarea deciziilor locale prin consultări publice și dialog participativ. Autoritățile locale trebuie să fie receptive la nevoile și preocupările comunităților și să ofere informații clare și accesibile despre deciziile și acțiunile lor. Este important să existe transparență în administrarea resurselor publice la nivel local și să se dezvolte mecanisme de responsabilitate pentru asigurarea utilizării corecte și eficiente a acestora.

Organele ocrotirii normelor de drept: Consolidarea independenței și integrității sistemului judiciar este esențială pentru a asigura aplicarea legii în mod imparțial și echitabil. Este important să se evite influențele politice și să se consolideze mecanismele de control intern și extern

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI GENERALE

asupra sistemului judiciar. Promovarea accesului la justiție și asigurarea unui proces judiciar echitabil și transparent sunt aspecte cruciale pentru a câștiga încrederea publică în organele ocrotirii normelor de drept.

Mass-media: Asigurarea libertății presei și a independenței jurnaliștilor este fundamentală pentru o informare corectă și obiectivă. Este important ca mass-media să se angajeze în practici etice și să evite manipularea informațiilor și dezinformarea. Promovarea diversității de voci și perspectivelor în media, precum și implicarea mass-mediei în educația civică și informarea responsabilă, pot contribui la creșterea încrederii publice în acest sector.

Societatea civilă: Implicarea activă în monitorizarea și supravegherea instituțiilor sociale pentru a promova transparența și responsabilitatea. Crearea unor platforme de dialog și cooperare între instituții și societatea civilă pentru a construi încredere reciprocă și a aborda problemele comune.

Educație și cultură: Promovarea unei educații de calitate care să dezvolte încrederea în instituții și să cultive valorile democratice și participarea civică. Susținerea diversității culturale și promovarea dialogului intercultural pentru a consolida coeziunea socială.

Sectorul Privat: Promovarea eticii și responsabilității sociale în afaceri, contribuind astfel la construirea unei reputații pozitive și încrederii publice în sectorul privat.

Aceste recomandări acoperă domenii-cheie pentru consolidarea încrederii în instituțiile sociale din Republica Moldova și consolidarea coeziunii sociale. Implementarea lor necesită angajament și cooperare între instituțiile guvernamentale, societatea civilă și cetățeni. Este important să se creeze un mediu propice pentru construirea încrederii reciproce și pentru asigurarea unei guvernări transparente, responsabile și orientate spre nevoile și interesele cetățenilor.

Atunci când societatea și statul funcționează și se dezvoltă stabil, este firesc ca participarea cetățenilor la procesele de construire a statului să se realizeze în cea mai mare parte prin interacțiunea între ele și efortul pentru obiective comune de dezvoltare, bazate pe principii sociale precum coeziunea, unitatea și solidaritatea socială.

GENERAL CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS

The monograph *Formation and consolidation of social cohesion in the Republic of Moldova in the context of the approach to the European Union*, represents the final part of the institutional project, carried out during the four-year period 2020-2023 within the Center for Sociological Research and Social Psychology, the Legal, Political and Sociological Research Institute of the State University of Moldova. The current edition, volume IV, is preceded by a series of previous editorial appearances. All four volumes are published under the same generic name, summarizing the results of the sociological research carried out within the project 20.80009.1606.13 – „*Formation and consolidation of social cohesion in the Republic of Moldova in the context of the approach to the European Union*”.

Volume I (2020) approaches the concept of social cohesion from the perspective of the theoretical and empirical level. The theoretical approach starts from the definition and elaboration of key concepts, the delimitation of research categories; identifying general and referential theories; development of the research methodology; adapting the research methodology to the object and subject of study; the development of sociological research tools; formulation of measurement indicators; stating the research questions. The empirical level of monographic studies enters into the essence of the application of research tools in the field, the identification of correlations, the measurement of the dimensions and intensity of social cohesion. The spectrum of topics elucidated in the first volume varies from the approach of the conceptual and methodological framework to more particular aspects of the studied problem, such as: social solidarity, trust in institutions as a factor of modernization, the cultural dimension, the fight against poverty, social capital and social cohesion.

Volume II (2021) represents the continuation of the investigative efforts made by the team of researchers of the Center for Sociology and Social Psychology, in elucidating the complexity of the process of social cohesion in Moldovan society. Based on the theoretical-empirical approaches, explanations are built on the dimensions of the conceptual and methodological framework, the self-identification and trust of citizens, social activism, the evolution of the population's trust in the institutions of

GENERAL CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS

state power, the cultural indicators of social cohesion, the attitude of Moldovans towards the homeless, solidarity and social cohesion during the COVID-19 pandemic, access to health as an essential factor in the quality of life of vulnerable groups. The interpretations reflect the results of preliminary qualitative empirical research, based on individual interviews. The tested indicators were: solidarity, belonging and inter-group cohesion, trust, civic participation, confessional aspects (which refer to religious affiliation and relations with those of another religion), communication, information and mass media (as a factor that can influence the level of cohesion in society), manifestations of solidarity and cohesion in the context of the COVID-19 pandemic.

Volume III (2022) goes into the essence of the process of social cohesion, explaining such dimensions as: institutional and interpersonal trust, culture in social cohesion, social activism and civic participation, rights and freedoms in the context of cohesion, the contribution of mass media sources to the formation of social cohesion, the social capital of young people, factual parasitism in the context of cohesion, manifestations of cohesion and solidarity during the time of COVID-19, aspects related to the Orthodox Christian faith in the context of social cohesion, solidarity and mutual help.

Volume IV (2023) reflects the final part of the institutional project 20.80009.1606.13 - "Formation and consolidation of social cohesion in the Republic of Moldova in the context of the approach to the European Union". The spectrum of issues addressed includes the comparative quantitative analysis of the dynamics of social cohesion for the period 2020-2023; qualitative analysis of the manifestations of solidarity in crisis contexts; the dynamics of the interaction between trust and social cohesion; human capital as a sustainable source of human cohesion; the influence of socio-demographic factors on social cohesion; cultural equity from the perspective of increasing social cohesion; mass media as a mechanism of social resilience, socio-psychological dimensions of social capital in young people; the benefits of migration for social cohesion; the involvement of young people in the process of strengthening societal cohesion; the opinions and moods expressed towards the war in Ukraine; assessment of social tolerance in a Christian environment.

GENERAL CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS

The empirical results present three series of quantitative and qualitative data, some of which are analyzed comparatively by year. In total, three quantitative studies were conducted, as follows:

1. July-August 2020 – sociological survey on a sample of 1202 respondents, representative of the adult population of the Republic of Moldova according to the place of residence, sex, age, level of education.
2. November-December 2021 – a quantitative study on a sample of 1698 respondents, representative of the adult population of the Republic of Moldova according to the area of residence, sex, age, level of education.
3. March 3, 2023 - sociological survey on a sample of 1242 respondents, representative of the adult population of the Republic of Moldova according to place of residence, sex, age, level of education.

Qualitative research was conducted in the form of in-depth individual interviews and focus groups, which allowed us to gain deep and detailed information about people's experiences and perceptions of social cohesion.

1. Year 2020- 95 in-depth individual interviews with experts in the field and 3 focus groups.
2. Year 2021 – 52 in-depth individual interviews.
3. Year 2023 – 11 focus groups attended by 103 people, representing different categories of the population, such as agricultural workers, farmers, employees in the field of social services, education, the health system, local public administration, leaders of agricultural associations, pensioners, housewives, unemployed, etc. The discussions took place between March 4-17, 2023, in the municipality of Chisinau and in various localities in the districts of Briceni, Cahul, Ștefan Vodă, Anenii Noi, Ceadâr Lunga, Criuleni, Orhei, Strășeni.

The results of the research Formation and consolidation of social cohesion in the Republic of Moldova in the context of the approach to the European Union summarizes the essence and content of the materialization of the dimensions of social cohesion in the Moldovan

GENERAL CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS

society. The theoretical-empirical data are innovative and distinctive in understanding the mechanisms of social change. They constitute an extremely valuable source both for the academic environment (researchers, PhD students, master's and bachelor's students), and for practitioners involved in the development and implementation of community policies.

The conclusions that emerge from the content of the analyzes show changes in the following dimensions:

Social cohesion in the Republic of Moldova, based on the comparative analysis of the results of empirical research, carried out during the course of the project, it denotes a reduced degree with a tendency towards growth, in the context of emergency situations (the COVID-19 pandemic and the war in Ukraine) and the increased need for communication and support.

Assessing the socio-economic situation as precarious emerges from the qualitative research, confirmed by the previously obtained quantitative results.

Extreme and absolute poverty levels have been on a slight decline in recent years, but still remain high. Poverty is fueled by limited employment opportunities, rising prices of consumer goods and inflation. Poverty continues to disproportionately affect the rural population, large families and the elderly. Despite the increase in average monthly incomes of the population, they are insufficient to ensure a decent living for more than 2/3 of the country's population. Limited access to quality community services, such as water, sanitation and central heating, is a major problem especially in rural areas and in families with low incomes or with many children, as well as among the elderly. As a result, more than half of the country's population is dissatisfied with their lives in general, with a higher level of dissatisfaction among the rural population, the over-50 age group, the low-educated, the unemployed, and low-income earners.

The level of well-being of the population continues to be reduced, although improvement trends are observed in the field of housing insurance, housing amenities, communal infrastructure (access to water and bathroom in housing, disposal of household waste), access to education, social and health services. This fact led to a relative increase

GENERAL CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS

in the share of the population generally satisfied with life and access to services in 2023.

Low level of trust in most state institutions, with a slight downward trend compared to an increased level of trust in family members, neighbors and colleagues; a low participation of respondents in political life compared to almost twice as much involvement in community decision-making processes, volunteering and charity activities.

Confidence in supporting people within the community registers about a two-fold increase in the share of respondents who believe that they are actively involved in solving common problems. The population groups active in the field of community participation are women, people aged 30-64, those with higher education and who hold public positions.

Social mobility denotes a high intergenerational social dynamic on the dimensions of education, occupational status, social status. However, at intra-generational level, occupational mobility is reduced.

The degree of participation in political and social life is reduced, most people getting involved only in the elections. The population that is more active in political and social life consists mainly of members of the public sector, party members or NGOs.

The pride of being a citizen of the Republic of Moldova is demonstrated by the majority of respondents. The feeling is not about greater opportunities for affirmation, but rather about unconditional love for where they were born, raised and educated, and belonging to the nation.

Opinions and moods towards the war in Ukraine reveals how divided Moldovan society is. Although everyone declares that they want peace the most, there is nevertheless a segmentation of the opinions of what they perceive under the notion of peace. For many of them, the peace they want is possible only after the victory of Ukraine. Others believe that a lasting peace would be possible after Russia will win the war and the Soviet Union is reconstituted, a fact which these respondents fondly recall. Finally, a third category of respondents includes people from all camps – pro-Ukrainian, pro-Russian and reserved or undecided. This category of respondents believes that all politicians involved in this war must negotiate to reach a peace agreement, each giving up the ideal of

GENERAL CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS

victory they aspire to for the benefit of the lives and well-being of ordinary citizens, who suffer the most as a result of the war.

The contribution of culture to social cohesion has increased, materialized by ensuring wider access of the population to cultural products and services, especially in rural areas, increasing and diversifying cultural production, improving cultural consumption, increasing the participation and inclusion of the population, including socially vulnerable groups, in cultural activities. Even if the cultural field in the Republic of Moldova in the period 2015-2021 continued to face numerous socio-economic challenges such as inadequate financial resources, the degradation of the cultural infrastructure, the reduction and migration of employees in the field, poor remuneration for work, the 2020-2021 COVID-19 pandemic, the continuous reduction in the number of culture houses (1194 in 2022), however, in general, there is an increase in the organization of cultural events, thus ensuring giving the wide access of the population throughout the country to cultural services, the participation and practice of cultural activities. The pandemic of 2020-2021 significantly influenced the activity of cultural institutions, but also the participation of the population. However, in 2023, compared to 2015, there was an increase in the population's participation in cultural activities over the course of a year, which positively influenced social cohesion by increasing meeting and interaction spaces, promoting diversity and inclusion, developing cultural identity, stimulating creativity and individual expression.

Young people as a component of social capital were analyzed through the prism of several general socio-psychological indicators: trust, life satisfaction, migration orientations, altruistic tendencies, perception of happiness. Altruism among young people reveals a mosaic character of this phenomenon, namely: the dominance of groups of young people with an average level and an increased average level of altruism. Although there is a predisposition to help in the native culture, real practices (volunteering as a form of prosocial behavior, etc.) are still needed in order to consolidate these principles of life, avoiding fragmented situations.

Involvement of young people in consolidating social cohesion is seen through the digitization of social activities, where they are

GENERAL CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS

particularly active. With the global spread of the Internet and the rise in popularity of social networks, the boundary between the virtual and physical worlds has been erased. Virtual communications are beginning to replace live communication. Users no longer need to visit public places, meet friends in person. All these practices without significant energy costs can be performed in virtual space. Control is lost over real life and virtual values are exaggerated. Recognizing the inevitability of the distribution and popularity of social networks, the digital capabilities of young people, it is concluded that the dominant power of social networks is the self-affirmation of the personality with an active representative model included in various communities that live and act according to those rules of the groups from which they receive approval and social support, which often leads to a break with cultural tradition and the formation of an integral personality. The discrepancy in the norms and values of the network community with the value motives of the traditional (real) society can lead to the conflict of "network personality" with the real world, which can create social barriers and precedents of social tension of users.

Preferences for a passive lifestyle manifests itself through non-participation in discussions/meetings, volunteer activities at the community level. People prefer to leave it to the state to solve community problems. The level of education is inversely proportional to the assumption of responsibility by intellectuals, leaders who should develop community development programs through personal contribution. The respondents would rather offer material help to needy people than participate in the volunteer actions organized in the locality by the church parish or leaders/organizations. Basically, they advocate for activities that require less time.

The state of democratic development highlights significant and different structural problems affecting the country's democratization process. The analyzes carried out reveal the following:

- the contestation of nation-building processes by minorities, who do not agree with their place and status within the emerging nation-state;
- the lack of a reasonable distance between the economic and political elites: proximity to power practically becomes a

GENERAL CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS

- necessary condition for obtaining prosperity, and very rich people often manage to transform their economic resources into political power, thus becoming oligarchs; this reality fuels corruption and state capture, which have become endemic in Moldovan society;
- trust in state institutions is quite low, and the public perceives the government's ability to provide public services and the general direction of the country critically;
 - the institutions of electoral democracy do not benefit from full confidence; skepticism towards electoral democracy is fueled by the absence of fair political competition, the tendency of many governments to monopolize political control, harass and delegitimize the opposition, apply selective justice and seize control of the most influential media outlets, as well as the use of other undemocratic practices.

Real reasons for optimism regarding the democratic development of the Republic of Moldova. Despite autocratic tendencies, the country has seen relatively high levels of political and media pluralism, as well as significant political competition. Important progress has also been made in certain areas of political reforms. The constitution generally respects modern democratic principles, even if the ruling parties tend to adapt them to their political interests. Despite the propaganda and disinformation promoted by anti-Western groups and organizations, liberal democracy remains the reference model for most political actors. Civil society, although not yet sufficiently rooted, is active, relatively well organized and succeeds in setting reform agendas, often influencing political decisions. Although it has failed to develop a solid network of intermediary institutions, such as stable political parties or broad public associations to represent and support the interests of different segments of society, civil society shows considerable potential in promoting democratic values.

The European dimension is an extremely important factor in the democratization process of the Republic of Moldova. Even though there is competition between European and Eurasian identities, the country ultimately considers itself European. The choice to follow the path of association with Europe, despite the obvious political risks, demonstrates

GENERAL CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS

the genuine commitment of the Republic of Moldova to development in a European spirit. This gives the European Union considerable leverage, which has been used to encourage the government to carry out democratic reforms or curb autocratic tendencies. In the future, the European Union can play an important role in supporting the consolidation of the democratic system in the Republic of Moldova, even if the prospect of accession is currently limited.

The inclusion of migrants in the economic and societal structure is identified as a source of social cohesion. The phenomenon of migration becomes a source of sustainable social transformations both in the countries of destination and in the countries of origin. The same effects are also manifested on levels such as: that of the state, of society as a whole and of local communities. Cohesion development factors are a point of attraction for migrants, whether it is moving within a country or across its borders. At the same time, it cannot be ruled out that a weak social cohesion is a factor in rejecting or generating the migration phenomenon.

Implementation estimation The project "Șezătorile Moldovei. Acasă" [Moldova's sittings, Home] leads to the conclusion that it animated the cultural life in the respective localities in the Northern, Central and Southern regions of the Republic of Moldova. It involved cultural, political factors and local social institutions in strengthening and perpetuating social cohesion in the rural area. The implementation of the project confirmed the existence of a solid cultural potential, with perennial valences and valuable people, conservators and promoters of the local cultural treasure on a national scale. The involvement of the elements of culture and religion in the processes of strengthening capacities and harnessing human energies has immemorial traditions. Those traditions stood at the beginning of an unseen but remarkable capital. They laid the foundations of education and morality, they gave birth to the customs of people long gone in history, leaving behind them the energies of a cultural field, which can resonate and beneficially feed the cultural capital of their descendants today.

GENERAL CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS

The content of the conclusions determines the formulation of the following recommendations:

Integrating social cohesion into the country's development policies and developing an appropriate institutional framework for its promotion, implementation and measurement at different levels.

Increasing the social welfare of the population, especially of disadvantaged groups (people from rural areas, families with many children, people with disabilities, elderly people), through sustainable economic development, creating fair employment opportunities in the field of work; ensuring equitable access to education and health, especially for disadvantaged groups; increasing access to infrastructure services, public utilities and social services; developing the spirit of social cohesion and solidarity at the local and national level by stimulating and ensuring governance in partnership with citizens and their assumption of community development responsibilities.

Development of integrated public policies to reduce social inequalities. Some of the most powerful forces that divide people are social inequalities, which can be caused by differences in income, education, health and access to resources. Therefore, developing public policies that focus on reducing inequalities and promoting equal opportunities for all citizens could be an effective way to increase social cohesion.

Increasing civic participation. People who feel engaged and connected to their community are less likely to withdraw and become isolated. Therefore, increasing civic participation can be an effective way to increase social cohesion. This can be achieved by involving the community in the decision-making process, as well as by promoting civic education and volunteering.

Strengthening interpersonal relationships. To enhance social cohesion, it is important to promote strong and healthy interpersonal relationships. This can be achieved by organizing community events, cultural and entertainment activities, clubs and social groups. Such activities can help create spaces where people can meet and develop lasting relationships.

GENERAL CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS

Development of social infrastructure. Developing public places like parks, libraries, community centers and other facilities that allow people to interact can be another effective way to increase social cohesion. These facilities can be used as spaces for meeting, learning and collaboration, which can help increase solidarity and cohesion within the community.

Promoting diversity and tolerance. While cultural and ethnic diversity can be a source of richness for a community, it can also be a source of tension and conflict. It is therefore important that policy makers promote diversity and tolerance and develop policies that encourage social inclusion and equal opportunities for all citizens, regardless of their ethnic or cultural background. Educational and cultural programs that promote cultural diversity and develop understanding and respect between different ethnic and cultural groups in the Republic of Moldova should be implemented at the level of schools, communities and non-governmental organizations, and should focus on encouraging intercultural dialogue and cooperation.

Strengthening democratic institutions and the rule of law. Reforming justice and public administration could help improve citizens' trust and respect for public institutions, which could lead to an increase in social cohesion. These reforms could also help improve governance and fight corruption, which continues to erode citizens' trust in public institutions and the governance system.

Adaptation of cultural institutions to the needs and preferences of the public involves expanding collaborations and partnerships, promoting education and cultural participation, including strengthening the role in community development. All this is imposed in response to the fact that more than half of the sample believes that better than satisfactory conditions are created for the practice of cultural activities by socially vulnerable groups. This indicates a positive trend in increasing social cohesion. There are efforts and initiatives aimed at ensuring access and participation of all citizens, regardless of their social situation, in cultural events and activities.

Strengthening the role of mass media in addressing challenges related to social cohesion. Building social cohesion, through bonds and connections in a community, is essential to building trust, cooperation and

GENERAL CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS

resilience. By fostering a sense of inclusion and belonging, of social cohesion, media can help reduce conflict, promote stability and enable communities to work together to achieve common goals.

Psychological resources they can ensure the formation of a personality centered on selfless service to society. Creating the level of interpersonal trust in society is a condition for positive communication, it acts as a basis for the relationship between people in general and prosocial behavior in particular. The pro-social orientation of educational practices will make it possible to update cognitive processes and abilities, reflexive reactions of the individual, which will allow higher education to become an effective tool for the formation of pro-social attitudes.

Recommendations for improving the trust in social institutions:

Parliament: The adoption and implementation of concrete measures to combat corruption and promote transparency. This could include creating a strong legal framework to prevent and punish corruption, implementing financial transparency and wealth declaration policies, and strengthening monitoring and control mechanisms. It is important that parliamentarians behave ethically and engage in civic responsibility activities so as to inspire confidence in their legislative functions.

Government: It is necessary to adopt coherent and stable public policies, with clear and measurable objectives. The government should consult and involve citizens and civil society in the decision-making process, thereby ensuring transparency and accountability. Promoting good governance is essential, including transparency in public procurement processes, ensuring access to relevant information and creating accountability mechanisms for public officials.

Local public authorities: Involving citizens in local decision-making through public consultations and participatory dialogue. Local authorities must be responsive to the needs and concerns of communities and provide clear and accessible information about their decisions and actions. It is important to have transparency in the administration of public resources at the local level and to develop accountability mechanisms to ensure their correct and efficient use.

GENERAL CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS

Law enforcement bodies: Strengthening the independence and integrity of the judiciary is essential to ensure impartial and fair enforcement of the law. It is important to avoid political influences and strengthen internal and external control mechanisms over the judicial system. Promoting access to justice and ensuring a fair and transparent judicial process are crucial to gaining public trust in law enforcement bodies.

Mass media: Ensuring the freedom of the press and the independence of journalists is fundamental for correct and objective information. It is important that the media engage in ethical practices and avoid manipulation of information and misinformation. Promoting the diversity of voices and perspectives in the media, as well as the involvement of the mass media in civic education and responsible information, can contribute to increasing public trust in this sector.

Civil Society: Active involvement in monitoring and oversight of social institutions to promote transparency and accountability. Creating platforms for dialogue and cooperation between institutions and civil society to build mutual trust and address common issues.

Education and culture: Promoting quality education that develops trust in institutions and cultivates democratic values and civic participation. Supporting cultural diversity and promoting intercultural dialogue to strengthen social cohesion.

Privat Sector: Promoting ethics and social responsibility in business, thereby helping to build a positive reputation and public trust in the private sector.

These recommendations cover key areas for strengthening trust in the social institutions of the Republic of Moldova and strengthening social cohesion. Their implementation requires commitment and cooperation between government institutions, civil society and citizens. It is important to create an enabling environment for building mutual trust and ensuring transparent, accountable and citizen-oriented governance.

When society and the state are functioning and developing stably, it is natural that the participation of citizens in the processes of building the state is mostly realized through the interaction between them and the effort for common development objectives, based on social principles such as cohesion, unity and social solidarity.

Anexa 1.

Ghid de interviu pentru focus grupuri la subiectul coeziunii sociale (apartenență, solidaritate, încredere, participare), 2023

Ghid de interviu pentru focus grupuri la subiectul coeziunii sociale (apartenență, solidaritate, încredere, participare)

Mărimea și structura eșantionului: 8 focus grupuri a câte 10-12 persoane din diferite regiuni ale țării

Sugestii metodologice: A se evita răspunsurile scurte. Atunci când respondentul răspunde scurt, cercetătorul va reveni cu întrebări ajutătoare, în care va cere exemple din experiența respondentului/ei; la nevoie, va reformula întrebarea. A se urmări ca toți participanții să aibă posibilitatea să se expună.

Text introductiv (pe care moderatorul/ operatorul îl va expune pe scurt participanților)

Discuția la care vă invit să participați este o sursă de informare foarte prețioasă pentru noi, o echipă de cercetători de la Centrul Sociologie și Psihologie Socială din cadrul Institutului de cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova. Echipa noastră lucrează în prezent la un proiect de cercetare despre coeziunea socială în Republica Moldova. Altfel spus, vrem să știm cât de unită este societatea din Moldova. Coordonatorul proiectului este dl. Victor Mocanu, directorul Centrului Sociologie și Psihologie Socială. Eu mă numesc [*numele operatorului*], cercetător/cercetătoare în cadrul acestui Centru.

Cu permisiunea dvs., vom face o înregistrare audio a interviului. Vom folosi informația din acest interviu doar în scopul cercetării noastre și vom respecta în totalitate confidențialitatea informațiilor (nu vom folosi numele persoanelor care vor fi pronunțate în acest interviu nici în cercetarea noastră, nici în alte scopuri). Noi ne angajăm cu toată responsabilitatea să respectăm anonimatul și confidențialitatea informațiilor expuse în interviu.

Solidaritate

- Care sunt cele mai frecvente probleme cu care se confruntă oamenii din localitatea dumneavoastră și cui se adresează pentru ajutor? Dacă vreun om din localitatea dvs. are o problemă cui poate să se adreseze? (*Exemple – dacă respondenții nu înțeleg întrebarea: cineva are nevoie de un împrumut, cere ajutor pentru o problemă medicală urgentă, nu are cu cine lăsa copiii, un bătrân care are nevoie de ajutor pentru a se deplasa, are nevoie de sprijin moral-psihologic etc.*)
- În ce măsură credeți că oamenii din localitatea dvs. se ajută reciproc atunci când aceștia au nevoie? (*Întrebări de precizare, dacă participanții nu înțeleg întrebarea: Cine? Pe cine se ajută? În ce situații? Dacă nu se ajută de ce?*)
- Comparativ cu 20 de ani în urmă, oamenii din localitatea Dvs. sunt mai săritori la nevoie, sau mai puțin săritori la nevoie? De ce credeți așa?

Apartenență și coeziune inter-grup

- Ce simțiți când spuneți cuiva din afara țării că sunteți din Republica Moldova? Argumentați.
- După părerea dvs., ce înseamnă a fi „moldovean” (în Republica Moldova)? Care sunt caracteristicile moldovenilor? Dar peste hotare?

Încredere

- În ce măsură Dvs. aveți încredere în oamenii din localitatea Dvs.? Cum credeți, se poate avea încredere în majoritatea oamenilor?
- În cine aveți încredere și de ce?

Participare civică

- Cât de mult Dvs. personal sunteți implicat/ă în acțiuni de voluntariat, în interesul comunității? În ce fel sunteți implicat? (**Exemple:** *binefacere, salubritate/curățenie, campanii de informare etc.*) Dacă în mică măsură argumentați. Dar oamenii din

localitate în ce măsură credeți că sunt implicați? Dacă în mică măsură argumentați.

- În ce măsură Dvs. participați la adunările comunitare când se iau decizii importante pentru comunitatea Dvs.? Dacă nu participați activ, de ce?

Comunicare, informare, mass-media

- Credeți că mass-media (TV, ziarele, radio, site-urile de știri) unește sau dezbină societatea noastră? În ce fel? Dar rețelele de socializare (Facebook, Odnoklassniki)?

Aspecte confesionale: apartenență, coeziune

- După părerea Dvs. ce înseamnă să fii „creștin adevărat” și să te porți „creștinește”? (*Ce poate tolera un creștin și ce nu poate tolera?*)
- A fi moldovean, ucrainean, rus, bulgar, găgăuz etc. înseamnă a fi neapărat creștin ortodox? De ce? (*Ce confesiuni religioase există în localitatea dvs.? În ce relații sunteți cu credincioșii de alte confesiuni?*)
- Preotul ortodox din localitatea Dvs., Biserica Ortodoxă în general unește sau dezbină oamenii din Republica Moldova? În ce fel?

Aspecte culturale

- Descrieți activitățile culturale ce se organizează în localitatea Dvs. (*Ce evenimente și cine le organizează? Cât de frecvent sunt organizate? Cine participă? Cine sunt invitați/implicați?*)
- Dumneavoastră personal cât de frecvent participați la evenimente culturale? La care din evenimentele culturale nominalizate mai sus ați participat? Cu ce scop ați participat la evenimente culturale? (*În ce calitate și cine v-a îndrumat să participați la activitățile respective?*) Dacă participați rar, de ce?
- În general, ce stări și trăiri interioare vă cuprind în timpul participării la evenimentele culturale?

Manifestări de solidaritate și coeziune în contextul perioadelor de criză și în circumstanțe de supraviețuire (pandemie, războiul din Ucraina, criza refugiaților, criza energetică etc.)

- Dacă ne referim la crizele din ultimii ani, și anume pandemia de COVID-19, războiul din Ucraina, în ce măsură credeți că s-a schimbat comportamentul oamenilor din localitate în raport cu alți oameni? Au devenit mai săritori la nevoie? Se implică mai mult în acțiuni de ajutorare?
- Exemplificați, cum s-a schimbat comportamentul oamenilor în perioada pandemiei?
- Exemplificați, cum s-a schimbat comportamentul oamenilor în perioada războiului din Ucraina?
- Exemplificați, cum s-a schimbat comportamentul oamenilor în perioada crizei energetice?
- Ce v-a ajutat să rezistați în această perioadă de criză?

Încheiere

- Cum credeți, cât de unită este/a fost comunitatea dvs.? Dar țara? (*Dați exemple, cum se manifestă?*)
- Cum ați dori să arate societatea din Republica Moldova?

Anexa 2.**Chestionar privind coeziunea socială, cercetare cantitativă, 2023**

2023

Nr. chest./ |__|__|__|__|

Cod intervievator: |__|__|__|__|

Data: |__|__| Luna: |__|__| 2023

La a câta vizită a fost realizat
interviul |__|Ora începerii interviului:
|__|__|:|__|__|**Universitatea de Stat din Moldova***Государственный Университет Молдовы***Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice***Институт Юридических, Политических и Социологических
Исследований***Centrul Sociologie și Psihologie Socială***Центр Социологии и Социальной Психологии***CHESTIONAR PRIVIND COEZIUNEA SOCIALĂ***АНКЕТА ПО ИЗУЧЕНИЮ СОЦИАЛЬНОЙ СПЛОЧЕННОСТИ***Multstimate Domn/Doamnă**

Centrul Sociologie și Psihologie Socială al Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova efectuează o cercetare științifică la nivel național privind coeziunea socială în Republica Moldova. Menționăm că ați fost ales la întâmplare, în mod aleatoriu. Părerile Dvs. nu vor fi transmise altor persoane, ci vor fi prelucrate statistic cu respectarea anonimatului respondentului și confidențialității informațiilor cu caracter personal. Rezultatele studiului nostru vor fi reflectate în publicații științifice, la conferințe, mese rotunde de nivel național și internațional. Unele rezultate vor servi pentru elaborarea unor recomandări în vederea îmbunătățirii calității vieții populației.

Vă mulțumim mult!

Уважаемый Господин/Госпожа

*Центр Социологии и Социальной Психологии Института Юридических, Политических и Социологических Исследований, Государственного Университета Молдовы, проводит научное исследование социальной сплоченности в Республике Молдова. Напоминаем, что Вы были выбраны случайным образом. Ваше мнение не будет передано другим лицам, но будет статистически обработано с соблюдением анонимности респондента и конфиденциальности личной информации. Результаты нашего исследования будут отражены в научных публикациях, на конференциях, круглых столах национального и международного уровня. Некоторые результаты будут использованы для разработки рекомендаций по улучшению качества жизни населения. **Большое Вам спасибо!***

**I. Date socio-demografice /
Социально-демографические данные**

1. Sexul Dvs. / Ваш пол

1. Femeie / Женщина
2. Bărbat / Мужчина

**2. Vârsta Dvs. (indicați ani împliniți) / Ваш возраст
(количество исполненных лет) _____ ani / лет**

**3. Nivel de educație (ultima școală terminată) / Уровень
образования (последняя оконченная школа)**

1. Studii primare / Начальное
 2. Studii gimnaziale/9 clase / Гимназия/9 классов
 3. Studii secundare/liceu / Средняя школа, лицей
 4. Studii profesional-tehnice/vocaționale / Средне специальное, профессионально-техническое
 5. Studii universitare/postuniversitare / Высшее, магистратура, аспирантура
 6. Altceva (indicați) / Другое (укажите)
-

4. Naționalitatea/Etnie / Национальность/Этнос

1. Moldovean / Молдованин
2. Român / Румын
3. Rus / Русский
4. Ucrainean / Украинец
5. Găgăuz / Гагауз
6. Bulgar / Болгарин
7. Rom / Ром
8. Altă naționalitate/etnie (indicați) / Другая национальность/другой этнос (укажите)

5. Statutul familial / Семейное положение

1. Celibatar	1. Неженат/не замужем
2. Concubinaj/parteneri at	2. Совместное проживание/партнерств о
3. Căsătorit	3. Женат/замужем
4. Divorțat/separat	4. Разведены/проживают отдельно
5. Văduv	5. Вдовец/вдова

6. Dvs. aveți un loc de muncă? (pot fi mai multe opțiuni) / Вы трудоустроены? (может быть несколько вариантов ответа)

1. Sunt angajat cu normă întreagă	1. Я работаю на полную ставку
2. Sunt angajat cu normă parțială	2. Я работаю неполный рабочий день
3. Nu sunt angajat, caut un loc de muncă	3. Я не работаю, ищу работу
4. Nu sunt angajat, nu caut un loc de muncă	4. Я не работаю, не ищу работу
5. Am grijă de gospodăria casnică	5. Я забочусь о домашнем хозяйстве

ANEXE

6. Pensionar	6. Пенсионер / пенсионерка
7. Persoană cu dizabilități	7. Человек с ограниченными возможностями
8. Student	8. Студент
9. Angajat neformal	9. Работаю неформально

7. În societate există grupuri/straturi cu statut social diferit. Din care grup social faceți parte Dvs.? (un singur răspuns) / В обществе есть группы/слои населения с разным социальным статусом. К какой социальной группе Вы принадлежите? (один ответ)

1. Grupul/stratul social înalt	1. К высшей социальной группе (слою)
2. Grupul/stratul social aproape de înalt	2. Ближе к высшей социальной группе (слою)
3. Grupul/stratul social mediu	3. К средней социальной группе (слою)
4. Grupul/ stratul social aproape de mediu	4. Ближе к средней социальной группе (слою)
5. Grupul/ stratul social de jos	5. К низкой социальной группе (слою)
6. Grupul/ stratul social cel mai de jos	6. К самой низкой социальной группе (слою)

8. Statutul Dvs. profesional / Ваш профессиональный статус

1. Salariat	1. Работник по найму
2. Patron	2. Работодатель
3. Lucrător pe cont propriu	3. Свободный работник (фрилансер)
4. Lucrător familial neremunerat	4. Неоплачиваемый семейный работник
	5. Член кооператива.

ANEXE

5. Membru al unei cooperative 99. Altceva (indicați) _____	99. Другое (указать) _____
--	-------------------------------

9. Dvs. sunteți membru al vreunui partid? / Являетесь ли Вы членом какой-либо партии?

1. Da 2. Nu	1. Да 2. Нет
----------------	-----------------

10. Dvs. sunteți membru al vreunei asociații obștești? / Являетесь ли Вы членом какой-либо общественной организации?

1. Da 2. Nu	1. Да 2. Нет
----------------	-----------------

11. Localitatea de reședință / Место жительства

1. Sat 2. Oraș mic 3. Oraș mare/municipiu	1. Село 2. Маленький город 3. Крупный город/муниципалитет
---	---

12. Regiune geografică / Географический регион

1. Mun. Chișinău / Муниципий Кишинэу
2. Nord / Северный
3. Centru / Центральный
4. Sud / Южный

**II. Securitatea socioeconomică /
Социально-экономическая безопасность**

13. În ce măsură sunteți satisfăcut de viața Dvs. în general? / В целом насколько Вы удовлетворены своей жизнью?

1. În foarte mare măsură	1. В очень большой степени
2. În mare măsură	2. В значительной степени
3. În mică măsură	3. В небольшой степени
4. Deloc	4. Совсем не удовлетворен
99. Nu știu/îmi vine greu să răspund	99. Не знаю/затрудняюсь ответить

14. Cum apreciați veniturile actuale ale familiei Dvs.? / Как Вы оцениваете текущий доход своей семьи?

1. Nu ne ajung nici pentru strictul necesar	1. Не хватает на самое необходимое
1. Ne ajung numai pentru strictul necesar	2. Хватает на самое необходимое
2. Ne ajung pentru un trai decent, dar nu ne permitem să cumpărăm bunuri mai scumpe	3. Хватает на приличную жизнь, но мы не можем позволить себе покупать более дорогие товары.
3. Reușim să cumpărăm bunuri mai scumpe, dar cu restrângeri în alte domenii	4. Нам удастся покупать более дорогие товары, но с ограничениями в других сферах.
4. Reușim să avem tot ce ne trebuie, fără să ne limităm la ceva	5. Нам удастся иметь все необходимое, не ограничивая себя ни в чем

Cât de satisfăcut sunteți Dvs. de următoarele servicii de care beneficiați ? Operator, întrebați întâi dacă beneficiază de acest serviciu, și dacă da, întrebați cât de satisfăcuți sunt!!!

ANEXE

Насколько Вы довольны следующими услугами? Оператор, сначала спросите, пользуются ли они этой услугой, и если да, спросите, насколько они удовлетворены!!!

		Foarte satisfăcut / <i>Очень доволен</i>	Mai curând satisfăcut / <i>Скорее доволен</i>	Mai curând nesatisfăcut / <i>Скорее недоволен</i>	Deloc satisfăcut / <i>Совсем недоволен</i>	Nu beneficiaz de acest serviciu/ <i>Я не пользуюсь данной услугой</i>	Nu știu, îmi vine greu să răspund/ <i>Трудно ответить</i>
15.	Servicii educaționale (școală, grădiniță) / <i>Образовательные услуги (школа, детский сад)</i>	5	4	3	2	1	99
16.	Servicii de sănătate / <i>Медицинские услуги</i>	5	4	3	2	1	99
17.	Servicii de asistență socială / <i>Услуги социальной работы</i>	5	4	3	2	1	99
18.	Asigurarea cu apă la robinet/ <i>Обеспечение водопроводной водой</i>	5	4	3	2	1	99

ANEXE

19.	Asigurarea cu încălzire centralizată / <i>Подача центрального отопления</i>	5	4	3	2	1	99
20.	Asigurarea cu sistem de canalizare centralizat / <i>Обеспечение централизованной канализацией</i>	5	4	3	2	1	99
21.	Asigurarea cu transport public / <i>Обеспечение общественным транспортом</i>	5	4	3	2	1	99
22.	Transportarea deșeurilor menajere / <i>Перевозка бытовых отходов</i>	5	4	3	2	1	99
23.	Calitatea drumurilor din localitate / <i>Качество местных дорог</i>	5	4	3	2	1	99
24.	Menținerea ordinii publice/ <i>Обеспечение общественного порядка</i>	5	4	3	2	1	99

ANEXE

**În ce măsură sunteți satisfăcut de următoarele aspecte ale vieții
Dvs. / *Насколько Вы удовлетворены следующими аспектами
Вашей жизни***

		În totalitate / <i>Полностью доволен</i>	În mare măsură / <i>В большой степени</i>	În mică măsură / <i>В меньшей степени</i>	Deloc / <i>Совсем не доволен</i>	Nu știu / <i>Не знаю</i>
25.	Casa în care locuiți / <i>Дом в котором Вы живете</i>	4	3	2	1	99
26.	Calitatea produselor alimentare pe care vi le permiteți să le procurați / <i>Качество продовольственных товаров, которые Вы себе позволяете купить</i>	4	3	2	1	99
27.	Activitatea Dvs. de muncă / <i>Ваша работа</i>	4	3	2	1	99
28.	Modul în care puteți să petreceți timpul liber / <i>Как проводите свободное время</i>	4	3	2	1	99
29.	Accesul la serviciile de internet /	4	3	2	1	99

ANEXE

	<i>Доступ к интернету</i>					
30.	Accesul la informație prin diferite tipuri de media (ziar, radio, televiziune) / <i>Доступ к информации из разных медиа источников (газеты, радио, телевидение)</i>	4	3	2	1	99
31.	Comunitatea/raionul în care locuiți / <i>Населенный пункт, район в котором Вы проживаете</i>	4	3	2	1	99

32. Comparativ cu părinții Dvs., credeți că aveți un nivel de trai mai bun sau mai rău? / Как Вы думаете, ваш уровень жизни лучше или хуже по сравнению с вашими родителями?

1. Mult mai bun / *Намного лучше*
2. Mai bun / *Лучше*
3. Același / *Такой же*
4. Mai rău / *Хуже*
5. Mult mai rău / *Намного хуже*
6. Nu pot răspunde / *Не могу ответить*

33. Comparativ cu Dvs., credeți că copiii Dvs. vor avea un nivel de trai mai bun sau mai rău? / Как Вы думаете, уровень жизни ваших детей будет лучше или хуже по сравнению с Вами?

1. Mult mai bun / *Намного лучше*
2. Mai bun / *Лучше*
3. Același / *Такой же*
4. Mai rău / *Хуже*

ANEXE

5. Mult mai rău / *Намного хуже*
 6. Nu pot răspunde (nu am copii) / *Не могу ответить (у меня нет детей)*

**III. Securitatea personală și libertățile /
 Личная безопасность и свободы**

**În ce măsură Dvs. Vă simțiți în siguranță în următoarele locuri pe timp de zi /
 Насколько Вы чувствуете себя в безопасности в следующих местах в течение дня?**

		Siguranță totală / В полной безопасности	Mai degrabă în siguranță / Скорее всего в безопасности	Mai degrabă în nesiguranță / Скорее всего в небезопасности	Deloc în siguranță / Совсем в небезопасности	Nu știu/îmi vine greu să răspund / Не знаю/трудно ответить
34	Acasă / Дома	4	3	2	1	99
35	În stradă / На улице	4	3	2	1	99

În ce măsură Dvs. Vă simțiți în siguranță în următoarele locuri pe timp de noapte / *Насколько Вы чувствуете себя в безопасности в следующих местах ночью?*

		Siguranță totală / В полной безопасности	Mai degrabă în siguranță / Скорее всего в безопасности	Mai degrabă în nesiguranță / Скорее всего в небезопасности	Deloc în siguranță / Совсем в небезопасности	Nu știu/îmi vine greu să răspund/ Не знаю/ трудно ответить
36	Acasă / Дома	4	3	2	1	99
37	În stradă / На улице	4	3	2	1	99

38. De exemplu, Dvs. ați pierdut un portmoneu cu o sumă mare de bani. Cât de mare este probabilitatea ca o persoană străină Dvs., care l-a găsit, să vă întoarcă portmoneul cu bani ? / *Предположим, Вы потеряли кошелек с крупной суммой денег. Насколько велика вероятность, что нашедший его незнакомец вернет Вам кошелек с деньгами?*

1. Foarte mare / Очень большая
2. Mare / Большая
3. Mică / Маленькая
4. Deloc / Совсем нету такой вероятности
5. Nu știu/îmi vine greu să răspuns / Не знаю/трудно ответить

39. De exemplu, Dvs. ați pierdut un portmoneu cu o sumă mare de bani. Cât de mare este probabilitatea ca vecinul Dvs., care l-a găsit, să vă întoarcă portmoneul cu bani ? / *Предположим, Вы*

потеряли кошелек с крупной суммой денег. Насколько велика вероятность, что нашедший его сосед вернет Вам кошелек с деньгами?

1. Foarte mare / Очень большая
2. Mare / Большая
3. Mică / Маленькая
4. Deloc / Совсем нет такой вероятности
5. Nu știu/îmi vine greu să răspuns / Не знаю/трудно ответить

În ce măsură credeți Dvs. că ... / Насколько Вы уверены в том что

		În foarte mare măsură / В очень большой степени	În mare măsură / В большой степени	În mică măsură / В малой степени	Deloc / Совсем не уверен	Nu pot răspunde / Не могу ответить
40.	Vă puteți exprima public viziunile politice / Можете публично высказывать свои политические взгляды	4	3	2	1	99
41.	Puteți spune deschis despre religia Dvs. și o puteți practica / Можете открыто	4	3	2	1	99

ANEXE

	<i>высказаться о своем вероисповеда- нии</i>					
42.	<i>Copiii Dvs. se simt în siguranță la școală și nu sunt abuzați / Ваши дети чувствуют себя в безопасности в школе и не подвергаются насилию</i>	4	3	2	1	99 Nu am copii / У меня нет детей
43.	<i>Dvs. Vă simțiți bine la locul de muncă și nu sunteți discriminat sau abuzat / Вы чувствуете себя хорошо на рабочем месте и не подвер- гаетесь дискриминаци и и насилию</i>	4	3	2	1	99 Nu lucrez / Я не рабо- таю

IV. Participare politică și activitate civică /

Политическая и гражданская активность

**44. În ce măsură Dvs. sunteți interesat de politică? / Насколько
Вы интересуетесь политикой?**

1. Foarte mult / *Очень много*
2. Mult / *Много*
3. Puțin / *Мало*

ANEXE

4. Deloc / *Совсем не интересуюсь*

5. Nu știu/non răspuns / *Не знаю, трудно сказать*

În ultimii 5 ani, Dvs. ați participat la următoarele activități? / В течении последних 5 лет, принимали ли Вы участие в следующих мероприятиях?

	Activități / Мероприятия	Da / Да	Nu / Нет	Nu doresc să răspund / Не хочу отвечать
45.	Alegeri parlamentare în Republica Moldova din 2021 / <i>Парламентские выборы в Республике Молдова, 2021 год</i>	1	2	99
46.	Alegeri prezidențiale în Republica Moldova din 2020 / <i>Президентские выборы в Республике Молдове, 2020 год</i>	1	2	99
47.	Alegeri locale în Republica Moldova din 2019 / <i>Местные выборы в Республике Молдове 2019 год</i>	1	2	99
48.	Discutarea unor strategii/legi la nivel național, inclusiv on-line / <i>Обсуждение стратегий, законов на национальном уровне, включительно посредством интернета</i>	1	2	99
49.	Discutarea unor strategii, planuri de activitate, probleme la nivel de primărie, inclusiv online / <i>Обсуждение стратегий, законов на местном уровне, включительно посредством интернета</i>	1	2	99

ANEXE

50.	Semnarea unor petiții, reclamații, inclusiv online / <i>Подписание петиций, жалоб, включительно посредством интернета</i>	1	2	99
51.	Participarea la demonstrații, greve / <i>Участие в демонстрациях, забастовках</i>	1	2	99
52.	Blocarea străzilor/ <i>Блокирование улиц</i>	1	2	99
53.	Alte acțiuni de protest (care anume)..... / <i>Другие виды акций протеста (какие именно, укажите)</i> _____	1	2	99

Cât de frecvent Dvs. ați participat în următoarele activități în ultimii trei ani / Как часто Вы участвовали в следующих мероприятиях за последние три года

		Foarte frecvent / <i>Очень часто</i>	Frecvent / <i>Часто</i>	Rareori / <i>Редко</i>	Deloc / <i>Совсем не участвовал</i>	Nu știu/ <i>îmi vine greu să răspund / Не знаю, трудно сказать</i>
54.	Întruniri/adunări la nivel de comunitate / <i>Встречи/собрания на уровне сообщества</i>	4	3	2	1	99
55.	Evenimente culturale/sociale organizate la	4	3	2	1	99

ANEXE

	nivel de comunitate / <i>Культурные/ общественные мероприятия, организованные на уровне сообщества</i>					
56.	Activități de caritate pentru a ajuta persoane/familii vulnerabile / <i>Благотворительные акции для помощи уязвимым людям/семьям</i>	4	3	2	1	99
57.	Activități voluntare organizate de biserica din care faceți parte / <i>Добровольные акции, организованные церковью, к которой Вы принадлежите</i>	4	3	2	1	99
58.	Activități voluntare organizate de organizații obștești/lideri comunitari/asocia	4	3	2	1	99

ANEXE

	ții de părinți / <i>Волонтерская деятельность общественных организаций /лидеров сообществ/роди тельских объединений</i>					
59.	Ați oferit donații bănești pentru scopuri caritabile <i>/ Вы пожертвовали деньги на благотвори- тельность</i>	4	3	2	1	99

Ce părere aveți Dvs. despre responsabilitatea cetățenilor din Republica Moldova de a plăti impozite la stat? / Что Вы думаете об ответственности граждан Республики Молдова по уплате налогов государству?

		Total de acord / <i>Полно- стью согла- сен</i>	Mai curând de acord / <i>Скорее согла- сен</i>	Mai curând nu sunt de acord / <i>Скорее не согла- сен</i>	Total nu sunt de acord / <i>Совсем не согла- сен</i>	Nu știu/îmi vine greu să răspun- d / <i>Не знаю, труд- но ска- зать</i>
60.	Pentru a trăi mai bine în Republica	4	3	2	1	99

ANEXE

	Moldova, toți cetățenii trebuie să fie responsabili și să plătească impozitele la stat / <i>Чтобы жить лучше в Республике Молдова, все граждане должны нести ответственность и платить налоги государству.</i>					
61.	Eu aș fi gata să plătesc chiar mai multe impozite la stat decât în prezent, pentru a contribui la bunăstarea persoanelor vulnerabile / <i>Я был бы готов платить государству даже</i>	4	3	2	1	99

ANEXE

	<i>больше налогов, чем сейчас, чтобы способствовать благосостоянию уязвимых людей.</i>					
62.	<p>Banii acumulați din impozitele noastre către stat nu întotdeauna sunt folosiți în mod eficient și transparent /</p> <p><i>Деньги, накопленные от наших налогов в пользу государства, не всегда используются эффективно и прозрачно.</i></p>	4	3	2	1	99

ANEXE

Dacă ne referim la comunitatea/localitatea Dvs., în ce măsură credeți că... / Если мы говорим о вашем сообществе/населенном пункте, в какой степени Вы считаете, что...

		Deloc / Совсем не считаю	Puțin / В малой степе- ни	Mult / В боль- шой сте- пени	Foarte mult / В очень боль- шой степени	Nu știu/non răspuns/ Не знаю, трудно сказать
63.	Oamenii din comunitate se susțin și se ajută unii pe alții / Люди в сообществе поддерживают и помогают друг другу	1	2	3	4	99
64.	Dvs. puteți miza pe oamenii din comunitate atunci când aveți anumite probleme / Вы можете делать ставки на людей в сообществе, когда у вас есть определенные проблемы	1	2	3	4	99
65.	Oamenii sunt uniți și se implică activ în	1	2	3	4	99

ANEXE

	soluționarea problemelor comune, cum ar fi dezvoltarea serviciilor publice / <i>Люди сплочены и активно участвуют в решении общих проблем, таких как развитие публичных услуг</i>					
66.	În ultimul an, oamenii din comunitate au implementat multe lucruri frumoase împreună / <i>За последний год люди в сообществе вместе реализовали много прекрасных вещей.</i>	1	2	3	4	99

**V. Activități culturale și solidaritate /
Культурная деятельность и солидарность**

67. Cum apreciați serviciile culturale în localitatea Dvs? Как вы оцениваете культурные услуги в вашем населенном пункте?

1. Foarte bine/ Очень хорошо
2. Bine/ Хорошо
3. Satisfăcător/ Удовлетворительно
4. Nesatisfăcător/ Неудовлетворительно
5. Îmi vine greu să răspund/ Затрудняюсь ответить

Cât de des ați participat în ultimele 12 luni la următoarele activități culturale?

Как часто вы участвовали в следующих культурных мероприятиях за последние 12 месяцев?

		Deloc/ Совсем не участво- вал	О singu- ră dată/ Был один раз	2-4 ori pe an/ 2-4 раза в год	În medie odată pe lună/ В среднем один раз в месяц	Câteva ori pe lună/ Неско- лько раз в месяц
68.	Ați fost la bibliotecă <i>Посещали библиотеку</i>	1	2	3	4	5
69.	Ați fost la muzeu <i>Посещали музей</i>	1	2	3	4	5
70.	Ați fost la teatru <i>Посещали театр</i>	1	2	3	4	5

ANEXE

71.	Ați fost la cinema <i>Ходили в кино</i>	1	2	3	4	5
72.	Ați fost la concert <i>Ходили на концерт</i>	1	2	3	4	5
73.	Alte evenimente culturale <i>Участвовали в других культурных мероп- риятиях</i>	1	2	3	4	5

74. Ce evenimente culturale din localitate, care s-au produs în ultimul an au fost pe placul Dvs? (dați, Vă rog, o notă pentru fiecare tip de eveniment, de la 1 la 6, unde 1 înseamnă – deloc nu mi-a plăcut, iar 6 mi-a plăcut foarte mult) / Какие культурные мероприятия прошедшие в прошлом году в вашем населенном пункте, вам понравились? (оцените, пожалуйста, каждое мероприятие, от 1 до 6, 1 – означает совсем не понравились, 6 – очень понравились)

Evenimentul/ Мероприятие	Nota/ Оценка
Concerte, spectacole organizate și plătite de oameni de afaceri, politicieni/ <i>Концерты, спектакли, организованные и оплаченные бизнесменами, политиками</i>	
Concerte susținute de artiști amatori din localitate/ <i>Концерты в исполнении местных самодеятельных артистов</i>	
Festivaluri de cultură și artă/ <i>Фестивали культуры и искусства</i>	

ANEXE

Expoziții ale realizărilor artei populare/ <i>Выставки достижений народного творчества</i>	
Sărbători naționale și locale/ <i>Национальные и местные праздники</i>	
Evenimente organizate în cadrul proiectelor culturale susținute de instituțiile locale/ <i>Мероприятия, организованные в рамках культурных проектов, поддерживаемых местными учреждениями</i>	

75. Cum considerați, din ce cauză populația nu participă în activitățile culturale desfășurate în localitate? (alegeți maxim 3 opțiuni) / На ваш взгляд, почему население не участвует в культурных мероприятиях, проводимых в вашем населённом пункте? (выберите максимум 3 варианта)

Problemele sociale (sărăcia, lipsa locurilor de muncă și a.)/ <i>Социальные проблемы (бедность, отсутствие работы и др.)</i>	1
Oferte culturale neinteresante/ Неинтересные культурные предложения	2
Promovarea și organizarea slabă a evenimentelor/ <i>Плохая реклама и организация мероприятий</i>	3
Programe culturale interesante la TV/ <i>Интересные культурные программы на ТВ</i>	4
Piața culturală bogată oferită de Internet/ <i>Богатый культурный рынок, предлагаемый Интернетом</i>	5
Nu știu/ Не знаю	99

76. Ce poate îmbunătăți participarea populației la activitățile culturale? (alegeți maxim 3 opțiuni) / Что может поспособствовать участию населения в культурной жизни? (выберите максимум 3 варианта)

ANEXE

Crearea condițiilor confortabile pentru spectatori (săli amenajate, căldură, etc.)/ <i>Создание комфортных условий для зрителей (оборудованные залы, тепло и т.д.)</i>	1
Îmbunătățirea calității programelor culturale prezentate/ <i>Повышение качества представляемых культурных программ</i>	2
Diversificarea ofertei culturale/ <i>Разнообразие культурного предложения</i>	3
Perfecționarea administrării instituțiilor culturale/ <i>Совершенствование управления учреждениями культуры</i>	4
Creșterea finanțării culturii/ <i>Увеличение финансирования культуры</i>	5
Promovarea culturii prin mijloacele mass-media/ <i>Продвижение культуры через СМИ</i>	6
Nu știu/ <i>Не знаю</i>	99

77. Ce condiții există în Republica Moldova pentru păstrarea și promovarea culturii tuturor naționalităților?/ *Какие условия существуют в Республике Молдова для сохранения и популяризации культуры всех национальностей?*

1. Foarte bune/ *Очень хорошие*
2. Bune/ *Хорошие*
3. Satisfăcătoare/ *Удовлетворительные*
4. Nesatisfăcătoare/ *Неудовлетворительные*
5. Nu există/ *Не существуют*
6. Nu știu/ *Не знаю*

78. Ce condiții există în Republica Moldova pentru participarea tinerilor în activități culturale?/ *Какие условия существуют в Республике Молдова для участия молодежи в культурных мероприятиях?*

1. Foarte bune/ *Очень хорошие*
2. Bune/ *Хорошие*

ANEXE

3. Satisfăcătoare/ *Удовлетворительные*
4. Nesatisfăcătoare/ *Неудовлетворительные*
5. Nu există/ *Не существуют*
6. Nu știu/ *Не знаю*

	Da/ <i>Да</i>	Nu/ <i>Нет</i>
79. În ultimul an ați participat la programe culturale cu participarea colectivelor artistice din alte localități ale raionului?/ <i>Участвовали ли вы в прошлом году в культурных программах с участием творческих коллективов из других населенных пунктов района?</i>	1	2
80. Dar cu participarea colectivelor artistice ale naționalităților conlocuitoare?/ <i>А с участием творческих коллективов сожительствающих национальностей?</i>	1	2

81. Ce condiții sunt create în localitatea D-stră pentru motivarea și practicarea activităților culturale de către persoanele social-vulnerabile (cu venituri mici, cu nevoi speciale și a.)/ *Какие условия созданы в вашем населённом пункте для мотивации и практики культурной деятельности социально-уязвимых слоев населения (малообеспеченных, с особыми потребностями и т.д.)*

1. Foarte bune/ *Очень хорошие*
2. Bune/ *Хорошие*
3. Satisfăcătoare/ *Удовлетворительные*
4. Nesatisfăcătoare/ *Неудовлетворительные*
5. Nu există/ *Не существуют*
6. Nu știu/ *Не знаю*

82. Considerați că cultura ar putea juca un rol important în consolidarea coeziunii sociale în localitatea Dstră și în țară? / Считаете ли вы, что культура может сыграть важную роль в укреплении социальной сплоченности в вашем населённом пункте и в стране?

1. Foarte important/ *Очень важную*
2. Important/ *Важную*
3. Puțin important/ *Мало важную*
4. Deloc important/ *Совсем не важную*
5. Nu știu/ *Не знаю*

83. Cine trebuie să fie responsabil de păstrarea și dezvoltarea patrimoniului cultural din localitate? (alegeți câte o singură opțiune pentru În primul rând, Al doilea rând și Al treilea rând) / Кто должен нести ответственность за сохранение и развитие культурного наследия в вашем населённом пункте? (выберите по одному варианту для первой, второй и третьей очереди)

	În primul rând/ <i>В первую очередь</i>	În al doilea rând/ <i>Во вторую очередь</i>	În al treilea rând/ <i>В третью очередь</i>
Ministerul Culturii/ <i>Министерство Культуры</i>	1	2	3
Primăria/ <i>Примэрия</i>	1	2	3
Angajații din cultură/ <i>Работники в сфере культуры</i>	1	2	3
Locuitorii/ <i>Простые жители</i>	1	2	3
Nu știu/ <i>Не знаю</i>	99	99	99

84. Dvs. participați la ajutorarea persoanelor nevoiașe din localitate Dvs.? / Участвуете ли вы в помощи нуждающимся людям в вашем населённом пункте?

1. Da/ Да (Treceți la întrebarea 85/ *Перейдите к вопросу 85*)
2. Nu/ Нет (Treceți la întrebarea 92/ *Перейдите к вопросу 92*)

Cine Vă mobilizează să participați la ajutorarea locuitorilor nevoiași, Vă apropie și Vă unește de ceilalți pentru soluționarea problemelor din localitatea Dvs.? / Кто мобилизует вас на участие в помощи нуждающимся жителям, сближает и объединяет вас с другими для решения проблем в вашем населенном пункте?

		Da/ Да	Nu/ Нет	Nu știu/ Не знаю
85.	Iau decizii în familie/ <i>Мы принимаем решения всей семьей</i>	1	2	3
86.	Iau decizii de unul singur/ <i>Я принимаю решения самостоятельно</i>	1	2	3
87.	Mă sfătui cu vecinii/ <i>Советуюсь с соседями</i>	1	2	3
88.	Iau exemplul învățătorilor, preotului din comună/ <i>Беру пример с учителей, священника из коммуны</i>	1	2	3
89.	Acționez la îndemnul primarului/ <i>Я действую по настоянию примара/мэра</i>	1	2	3
90.	Văd la televizor, ascult la radio, cum procedează lumea și fac la fel/ <i>Я смотрю по телевизору, слушаю по радио, как поступают другие люди, и я делаю то же самое</i>	1	2	3

ANEXE

91.	Văd pe Internet/ rețele de socializare cum fac alții și vreau să particip și eu/ <i>Вижу в интернете/социальных сетях, что делают другие, и тоже хочу участвовать</i>	1	2	3
-----	--	---	---	---

Considerați că următoarele probleme de ordin social sunt importante și pentru localitatea dumneavoastră?/ Считаеме ли вы, что следующие социальные проблемы важны и для вашего населенного пункта?

		Foarte important/ <i>Очень важный</i>	Important/ <i>Важный</i>	Puțin Important/ <i>Не очень Важный</i>	De loc Important/ <i>Совсем не важный</i>	Nu știu/ <i>Не знаю</i>
92.	Degradarea spațiilor verzi/ <i>Деградация зеленых насаждений</i>	5	4	3	2	1
93.	Starea precară a apelor/ <i>Плохое состояние воды</i>	5	4	3	2	1
94.	Epuizarea resurselor funciare/ <i>Истощение земельных ресурсов</i>	5	4	3	2	1

ANEXE

95.	Problema deșeurilor/ <i>Проблема отходов</i>	5	4	3	2	1
96.	Dispariția unor specii animale și vegetale/ <i>Исчезновение некоторых видов животных и растений</i>	5	4	3	2	1
97.	Pierderea tezaurului cultural istoric, monumente, case vechi/ <i>Потеря историко-культурных ценностей, памятников, старых домов</i>	5	4	3	2	1
98.	Uitarea tradițiilor, a obiceiurilor/ <i>Забвение традиций, обычаев</i>	5	4	3	2	1
99.	Lipsa de tehnologii moderne și de specialiști calificați/	5	4	3	2	1

ANEXE

	<i>Отсутствие современных технологий и квалифицированных специалистов</i>					
--	---	--	--	--	--	--

100. Cine credeți că ar trebui să soluționeze problemele din localitatea unde locuiți? (alegeți câte o singură opțiune pentru În primul rând, Al doilea rând și Al treilea rând) / Как вы думаете, кто должен решать проблемы в вашем населенном пункте? (выберите по одному варианту для первой, второй и третьей очереди)

	<i>În primul rând/ В первую очередь</i>	<i>În al doilea rând/ Во вторую очередь</i>	<i>În al treilea rând/ В третью очередь</i>
<i>Statul și instituțiile / Государственные и общественные учреждения</i>	1	2	3
<i>Populația trebuie să cunoască problemele comunitare și căile de soluționare ale lor/ Население должно знать проблемы общества и пути их решения</i>	1	2	3
<i>Fiecare cetățean în felul său trebuie să se implice în rezolvarea problemelor comunitare/ Каждый гражданин по-своему</i>	1	2	3

ANEXE

<i>должен включаться в решение проблем общества</i>			
<i>Intelectualii, liderii trebuie să elaboreze programe de dezvoltare comunitară prin contribuție personală/ Интеллектуалы, лидеры должны разрабатывать программы развития сообществ через личный вклад</i>	1	2	3
<i>Nu știu/ Не знаю</i>	99	99	99

**VI. Încredere în instituții, mass-media, lideri, colegi, prieteni /
Доверие к учреждениям, СМИ, лидерам, коллегам,
друзьям**

Câtă încredere aveți în / Насколько Вы доверяете

		Foarte multă încredere / В очень большой степени	Oarecare încredere / В определенной степени	Nu prea am încredere / Не очень доверяю	Nu am deloc încredere / Совсем не доверяю	Nu știu/îmi vine greu să răspund / Не знаю, трудно ответить
101.	<i>Parlament / Парламенту</i>	4	3	2	1	99
102.	<i>Guvern / Правительству</i>	4	3	2	1	99
103.	<i>Președinție / Президентуре</i>	4	3	2	1	99

ANEXE

104.	Partide politice / <i>Политическим партиям</i>	4	3	2	1	99
105.	Justiție / <i>Органам юстиции</i>	4	3	2	1	99
106.	Politiție / <i>Органам полиции</i>	4	3	2	1	99
107.	Procuratură / <i>Органам прокуратуры</i>	4	3	2	1	99
108.	Primărie / <i>Примэрии</i>	4	3	2	1	99
109.	Organizațiile nonguvernamentale / <i>Неправительс- твенным организациям</i>	4	3	2	1	99
110.	Mass-media / <i>Средствам массовой информации</i>	4	3	2	1	99
111.	Biserică / <i>Церкви</i>	4	3	2	1	99
112.	Colegii Dvs. de muncă / <i>Вашим коллегам по работе</i>	4	3	2	1	99
113.	Vecinii Dvs. / <i>Вашим соседям</i>	4	3	2	1	99
114.	Prietenii Dvs. / <i>Вашим друзьям</i>	4	3	2	1	99
115.	Familia Dvs. / <i>Вашей семье</i>	4	3	2	1	99
116.	O persoană necunoscută / <i>Незнакомому человеку</i>	4	3	2	1	99

117. În general, a-ți spune că se poate avea încredere în majoritatea oamenilor în Republica Moldova sau este nevoie să fiți vigilent în relația cu oamenii? / В целом, можете ли Вы сказать, что большинству людей в Республике Молдова можно доверять или Вам нужно проявлять бдительность в отношениях с людьми?

1. Se poate avea încredere în majoritatea oamenilor /
Большинству людей можно доверять
2. Trebuie să fii vigilent / *Нужно проявлять бдительность в отношениях с людьми*
3. Deloc nu poți avea încredere în oameni / *Совсем нельзя доверять людям*

Câtă încredere aveți în mass-media (tv, radio, ziare, internet) din...? (un răspuns per rând) / Насколько Вы доверяете средствам массовой информации (телевидение, радио, газеты, Интернет) из ...? (один ответ в строке)

		Foarte multă încredere / <i>Очень большое доверие</i>	Oarecare încredere / <i>Некоторое доверие</i>	Nu prea am încredere / <i>Не очень доверяю</i>	Nu am deloc încredere / <i>Совсем не доверяю</i>	NȘ/NR / <i>Не знаю, трудно ответить</i>
118.	Rusia / <i>России</i>	4	3	2	1	99
119.	România / <i>Румынии</i>	4	3	2	1	99
120.	UE / <i>ЕС</i>	4	3	2	1	99
121.	Republica Moldova / <i>Республики Молдова</i>	4	3	2	1	99

**VII. Identitate și apartenență /
Идентичность и принадлежность**

122. În ce măsură Vă mândriți cu faptul că sunteți cetățean al Republicii Moldova? / Насколько Вы гордитесь тем, что являетесь гражданином Республики Молдова?

1. În foarte mare măsură / В очень большой степени
 2. În mare măsură / В большой степени
 3. În mică măsură / В малой степени
 4. Deloc / Совсем не горжусь
99. Nu știu/îmi vine greu să răspund / Не знаю, трудно ответить

123. Dacă a-ți avea o ocazie de a pleca din Republica Moldova, cum a-ți proceda? / Если бы у вас была возможность покинуть Республику Молдова, как бы Вы поступили?

1. Aș pleca pentru totdeauna / Покинул бы навсегда
2. Aș pleca pentru o perioadă / Покинул бы на какое то время
3. Nu aș pleca / Не покинул бы
4. Nu știu/non răspuns / Не знаю, трудно сказать

124. Dacă a-ți pleca din Republica Moldova, care ar fi motivele? / Если Вы бы уехали из Республики Молдова, каковы были бы причины?

1. În cazul în care situația economică ar fi și mai rea / Если бы экономическая ситуация была еще хуже
2. În caz dacă în Republica Moldova ar fi război / В случае войны в Республике Молдова
3. În cazul în care în Republica Moldova ar fi persecutări politice / Если в Республике Молдова будут политические преследования
4. În cazul în care în Republica Moldova ar fi persecutări religioase / Если в Республике Молдова будут религиозные преследования

5. În cazul în care Republica Moldova ar fi afectată de calamități naturale (secetă, cutremur) / *Если Республика Молдова пострадает от стихийных бедствий (засуха, землетрясение)*
6. Altceva (indicați) / *Другое (укажите)*
-
99. Nu știu/non răspuns / *Не знаю, трудно сказать*

125. Care este apartenența Dvs religioasă? / Какое ваше вероисповедание?

1. Ortodox	1. Православный
2. Baptist/adventist/martor al lui Iehova etc...	2. Баптист/адвентист/свидетель Иеговы и т. д.
3. Catolic	3. Католик
4. Ateu/Necredincios	4. Атеист/неверующий
5. Altă religie (indicați)	5. Другая религия (укажите)
_____	_____

126. Dacă sunteți creștin, cât de des vă rugați? / Если Вы христианин, насколько часто Вы молитесь?

1. În fiecare zi / *Каждый день*
2. Deseori / *Часто*
3. Uneori / *Иногда*
4. Deloc / *Совсем не молюсь*

ANEXE

Cât de apropiat sau de îndepărtat Vă simțiți în raport cu următoarele identități? / Насколько близкими или далекими Вы себя чувствуете по отношению к следующим идентичностям?

		Foarte apropiat / <i>Очень близко</i>	Аpropiat / <i>Близко</i>	Îndepărtat / <i>Далеко</i>	Foarte îndepărtat / <i>Очень далеко</i>	Nu știu/îmi vine greu să răspund / <i>Не знаю, трудно сказать</i>
127.	Locuitor al cartierului meu / <i>Житель моего района</i>	4	3	2	1	99
128.	Locuitor al orașului/satului meu / <i>Житель моего города/ села</i>	4	3	2	1	99
129.	Cetățean al Republicii Moldova / <i>Гражданин Республики Молдова</i>	4	3	2	1	99

ANEXE

130.	European / <i>Европеец</i>	4	3	2	1	99
131.	Cetățean al lumii / <i>Гражданин мира</i>	4	3	2	1	99

132.Dvs. personal, cum Vă autoidentificați? (indicați o singură opțiune) / Вы лично с кем идентифицируетесь (один ответ)?

1. Moldovean / *Молдованин*
 2. Român / *Румын*
 3. Rus / *Русский*
 4. Ucrainean / *Украинец*
 5. Găgăuz / *Гагауз*
 6. Bulgar / *Болгарин*
 7. Rom / *Ром*
 8. Cetățean al Republicii Moldova / *Гражданин Республики Молдова*
 9. Altceva (indicați) / *Другое (укажите)*
-

**VIII. Diversitate și toleranță /
Разнообразие и терпимость**

**Vă rugăm să indicați ce grad de interacțiune a-ți accepta cu următoarele categorii de persoane? /
Укажите, пожалуйста, какую степень взаимодействия Вы бы согласились иметь со
следующими категориями людей?**

		Me-mbri ai fami-liei / <i>Чле-ны семьи</i>	Vecini / <i>Соседи</i>	Colegi / <i>Коллеги</i>	Membri ai comunității / <i>Жители моего села, города</i>	Locuitori ai țării / <i>Жители страны</i>	Aș prefera ca ei să plece din țară / <i>Предпочел чтобы они покинули страну</i>
133.	Ruși / <i>Русские</i>	1	2	3	4	5	6
134.	Moldoveni / <i>Молдаване</i>	1	2	3	4	5	6
135.	Români / <i>Румыны</i>	1	2	3	4	5	6
136.	Romi / <i>Ромы</i>	1	2	3	4	5	6
137.	Evrei / <i>Евреи</i>	1	2	3	4	5	6
138.	Musulmani / <i>Мусульмане</i>	1	2	3	4	5	6

139.	Foști deținuți / <i>Бывшие заключенные</i>	1	2	3	4	5	6
140.	Persoane homosexuale / <i>Гомосексуалы</i>	1	2	3	4	5	6
141.	Persoane de altă rasă / <i>Люди другой расы</i>	1	2	3	4	5	6
142.	Consumatori de droguri / <i>Потребители наркотиков</i>	1	2	3	4	5	6
143.	Persoane cu nevoi speciale (dizabilități mentale) / <i>Люди с ограниченными возможностями (психическими)</i>	1	2	3	4	5	6
144.	Persoane cu nevoi speciale (dizabilități fizice)	1	2	3	4	5	6

	<i>/ Люди с ограниченными возможностями (физическими)</i>						
145.	Persoane cu HIV <i>/ Люди с ВИЧ</i>	1	2	3	4	5	6
146.	Imigranți <i>/ Иммигранты</i>	1	2	3	4	5	6
147.	Persoane fără adăpost <i>/ Бездомные</i>	1	2	3	4	5	6

În ultimele 12 luni, în ce măsură V-ați simțit discriminat (marginalizat) din următoarele considerente / В течение последних 12 месяцев, в какой степени Вы чувствовали себя дискриминированными (маргинализированными) по следующим причинам?

		<i>În foarte mare măsură / В очень большой степени</i>	<i>Într-o anumită măsură / В определенной степени</i>	<i>Deloc / Совсем нет</i>	<i>Nu știu/îmi vine greu să răspund / Не знаю, трудно сказать</i>
148.	Nivelul Dvs. de venit / <i>Ваш уровень дохода</i>	3	2	1	99

149.	Nivelul Dvs. de studii / <i>Ваш уровень образования</i>	3	2	1	99
150.	Religia / <i>Ваше вероисповедание</i>	3	2	1	99
151.	Etnia/Naționalitatea Dvs. / <i>Ваш этнос/национальность</i>	3	2	1	99
152.	Viziunile politice pe care le aveți / <i>Ваши политические взгляды</i>	3	2	1	99
153.	Sexul Dvs. / <i>Ваш пол</i>	3	2	1	99
154.	Vârsta Dvs. / <i>Ваш возраст</i>	3	2	1	99
155.	Starea de sănătate / <i>Состояние вашего здоровья</i>	3	2	1	99
156.	Dizabilitatea Dvs. / <i>Ваша инвалидность</i>	3	2	1	99
157.	Limba pe care o vorbiți / <i>Язык на котором говорите</i>	3	2	1	99
158.	Orientarea sexuală / <i>Сексуальная ориентация</i>	3	2	1	99

159. Dacă ne referim la părinții Dvs., cum credeți din care grup social ei fac parte? (un singur răspuns) / Если мы подумаем о ваших родителях, к какой социальной группе они принадлежат (один ответ)

1. Din grupul/stratul social înalt / К высшей социальной группе
2. Mai aproape de înalt / Ближе к высшей социальной группе
3. Mediu / К средней социальной группе
4. Mai aproape de mediu / Ближе к средней социальной группе
5. Scăzut / К низшей социальной группе
6. Foarte scăzut / К самой низшей социальной группе

160. Vă rugăm să indicați numărul membrilor familiei Dvs. (cu care locuiți în aceeași gospodărie) aflați la muncă peste hotare. / Укажите количество членов вашей семьи (домохозяйства), которые работают за рубежом

1. Niciunul / Ни один
2. Unul / Один
3. Doi membri / Два
4. Trei membri și mai mulți / Три и больше

161. Dacă aveți pe cineva la muncă peste hotare, care este țara de destinație? (indicați) / В какой стране работают ваши родственники?

162. Dacă aveți pe cineva care lucrează peste hotare, Vă rugăm să indicați cât în mediu ei transferă lunar familiei Dvs.? / Сколько денег ваши родственники присылают Вам в среднем ежемесячно?

1. Nimic / Ничего
2. Până la 500 Euro / До 500 Евро
3. 501-800 Euro / 501-800 Евро
4. Peste 800 Euro / Больше 500 Евро
5. Nu știe / Не знаю

Vă mulțumim mult ! Спасибо Вам большое!

Anexa 3.**Cercetări calitative desfășurate în perioada aprilie 2020 – decembrie 2021**

1. Cercetare „pilot”, 3 focus grupuri, r-l Hâncești, februarie 2020.
2. Interviu individuale aprofundate la subiectul coeziunii sociale, mai 2020, pe un eșantion de 95 pers. Opiniile experților privind coeziunea socială la nivel de comunități.
3. Raport asupra interviurilor individuale aprofundate la subiectul coeziunii sociale, 10 aprilie - 12 mai 2021, pe un eșantion de 52 respondenți, (DIMENSIUNI ALE COEZIUNII SOCIALE ÎN CONTEXTUL STUDIULUI CALITATIV REALIZAT ÎN 2021).

1. Rezultatele pilotării indicatorilor coeziunii sociale în focus grupuri. Cercetare „pilot”, 3 focus grupuri, r-l Hâncești, februarie 2020

Înainte de efectuarea cercetării de bază în teren, indicatorii de cercetare a coeziunii sociale au fost pilotați în trei focus grupuri pentru a vedea în ce măsură se potrivesc situației din Republica Moldova și a identifica posibili indicatori noi specifici contextului social din țara noastră. Astfel, în total în focus grupuri au participat 31 de persoane. În focus grupuri ne-am referit în special la următoarele aspecte: solidaritatea socială, manifestarea coeziunii la nivel de comunitate, apartenența la grupuri sociale, incluziunea și participarea, încrederea în instituții și persoane.

Solidaritate și coeziune socială. Majoritatea participanților la focus grupuri înțeleg noțiunea de solidaritate în felul următor: *a fi uniți, a ne ajuta unii pe alții, a fi egali, a ne asculta unii pe alții.* Deși majoritatea dintre ei înțeleg importanța solidarității și coeziunii sociale, circa 2/3 dintre participanți au menționat că în localitatea lor gradul de solidaritate și coeziune socială este destul de redus. *Fiecare în găoacea lui, în ograda lui. Nu prea prietenim așa* (femeie, 50 ani).

Cel mai frecvent oamenii se ajută dezinteresat doar dacă sunt rude. Majoritatea oamenilor sunt lipsiți de inițiativă. Dacă este necesar de soluționat o problemă comunitară, de exemplu, de curățit o fântână, oamenii se organizează doar dacă vine primarul sau consilierii cu inițiativă. În condițiile în care cineva ar avea nevoie de ajutor, atunci s-ar adresa, în primul rând, rudelor, după care s-ar adresa și primăriei.

Participanții la focus grup de asemenea au căzut de acord că oamenii cu cât sunt mai bogați, cu atât sunt mai puțin solidari și săritori la nevoie, și ei, dacă ar avea nevoie de ajutor, mai curând s-ar adresa oamenilor mai săraci, pentru că aceștia sunt mai deschiși. *Oamenii mai puțin avuți sunt mai buni la suflet. Trec prin aceleași greutăți și te înțeleg mai ușor. Cei bogați trăiesc în altă lume și nu ne înțeleg* (femeie, 30 ani).

Fiind întrebați în ce măsură ar ajuta persoane străine, marea majoritate a menționat că ei preferă să fie vigilenți și că mai întâi ar prefera să cunoască persoana dată decât să-i dea drumul în casă sau să-l ajute. Unii au menționat că au avut cazuri când au primit persoane străine în ogradă, le-au servit cu bucate și vin, dar au preferat ca ele să nu intre în casa lor. *Pot să vă dau un exemplu pe care l-am avut eu. Cu un an sau chiar doi în urmă a venit un străin cu o motocicletă și a intrat la mine în ogradă. Văd că vorbește nemțește. Îmi arată casa... Eu zic, nu, în casă nu-l las... Da, l-am primit, l-am servit, i-am dat o sticlă de vin. El mi-a lămurit că vrea să-și pună cortul. Da, te ajut. Dar în casă nu te las. Îmi cer scuze, dar... Adică, mi-a fost frică. Depinde ce ajutor. În alt caz, dacă a pățit ceva, cred că îl ajutam, chiar dacă e străin* (bărbat, 45 ani).

O bună parte din oameni au menționat că gradul de solidaritate și coeziune este redus în comunitățile lor, deoarece oamenii sunt dezbinați, cel mai frecvent, pe interese politice. Anume politicienii, în viziunea participanților la focus grupuri, au făcut ca populația din localități să se certe, să se urască. *Societatea e dispersată pe partide, pe interese... în comunitatea noastră, și în toată republica. Țsta a fost scopul politicienilor ca să-i disperseze. S-a dus partidul, s-a schimbat specialistul. Poate să fie el destul de bun, în orice direcție. Nu are importanță. Vine altul, chiar dacă e cu mult mai slab, mai necărturar ca celălalt. Așa e, cu părere de rău* (bărbat, 40 ani).

Alții au menționat că mai curând oamenii sunt dezbinați din motive etnice și că până când cetățenii acestei țări, indiferent de faptul că sunt moldoveni, români, ruși etc., nu vor înțelege că trebuie să respecte poporul țării, istoria și limba lui nu putem spera la coeziune și solidaritate. Pentru o parte din participanți unirea cu România ar fi o soluție. *Societatea moldovenească e dezbinată numai din cauza guvernărilor noastre care trag, nu știu de ce, spre ruși, îi plătesc rușii cu 800 de mii de euro lunar ca să întrețină partidele, și bineînțeles că el o să tragă să distrugă cât mai mult țara asta, să fie un plațdarm rușilor. Așa că noi ar trebui să ne unim, să-i dăm jos, să formăm un guvern provizoriu care ar duce tratative pentru unirea cu România. Eu asta mă gândesc că ar fi unica ieșire din mocirla în care suntem* (bărbat, 55 ani).

Apartenență la grupuri sociale. Marea majoritate a participanților la focus grupuri au menționat că sunt mândri de localitatea lor, chiar dacă infrastructura nu este prea dezvoltată, au mulți oameni buni, pământul este foarte roditor și au multă verdeață în jur.

Dacă pleacă peste hotare, se mândresc că sunt din Republica Moldova. Un singur lucru regretă, că, deși țara este frumoasă, conducătorii de la cârma țării nu știu cum să conducă și nu se gândesc la țară și la oamenii care locuiesc aici, ci mai mult la binele propriu. *Cât de bine nu ar fi în altă parte, ca la noi de bine nu-i. Țara noastră e totdeauna altfel. Pur și simplu noi nu avem conducere care ar trebui să ne conducă așa cum trebuie. Atunci am fi și solidari, dacă ar fi conducere. Eu am fost vara asta în Canada o lună de zile și am văzut lucruri tare frumoase, dar tot ca la noi nu-i* (femeie, 60 ani).

Unii au menționat că au copii peste hotare și ei spun că sunt din Republica Moldova, deoarece moldovenii sunt mult mai apreciați decât alte popoare în alte țări pentru cumsecădenia și hărnicia lor. *Se poate de spus așa, eu am copii plecați peste hotare, pentru dâșii e mai mare mândrie să spui că ești din Republica Moldova, decât din România. Pentru că pe români nu prea îi iubesc, nu-i văd cu ochi buni peste hotare, îi consideră hoți* (bărbat, 60 ani). *Eu am fost în Germania, exact același lucru. Față de moldoveni atitudinea este mai pozitivă decât față de alte naționalități* (bărbat, 45 ani).

Fiind întrebați ce calități trebuie să posede un bun cetățean al Republicii Moldova, participanții la focus grupuri au menționat următoarele: *cult, deștept, cinstit, să nu fie hoț, să nu fie corupt, să-și iubească țara și să nu o critice, să-și iubească poporul și să-l doară sufletul pentru popor, să aibă valori morale, să fie altruist, să participe activ la activitățile din comunitate, să fie oameni cu verticalitate.*

Încredere în persoane și instituții. Fiind întrebați dacă în general au încredere în oameni, majoritatea absolută a menționat că mai curând nu are încredere, pentru că oamenii sunt diferiți și ei se schimbă foarte ușor în funcție de circumstanțe. *Acum oamenii sunt cu două fețe. Chiar să luăm și la alegeri... el se dă după fiecare, omul e imprevizibil. Omul poate să facă orice, la ce nu te aștepti poate să facă. Ei se dau după cum bate vântul, sunt de acord cu toții. De exemplu, are o opțiune, el nu are opțiunea lui... oricine poate să-l ducă de cap. Mulți procedează așa.* (femeie, 45 ani).

Cea mai mare încredere oamenii manifestă față de membrii familiei proprii, colegi, vecini.

Cu referință la instituțiile sociale, participanții la focus grupuri au menționat că mai multă încredere au în Biserică și în Primărie, și mai puțină încredere în Guvern, Parlament, Poliție, Sindicate. *Biserica este casa unde omul își alină nevoile, problemele pe care le are el în societate, în familie. Neavând încredere în politicul de astăzi, el se alină acolo. Al doilea, oamenii unde vin să-și împărtășească problemele? Vin la primărie. I-a furat găina, vine la primărie, l-au obijduit, n-are lemne, vine la primărie. Oamenii, neavând încredere în alții, se mărginesc la familie, Biserică, Primărie. E părerea mea.* (bărbat, 60 ani).

Astfel, cu referință la Biserică și rolul ei în comunitate oamenii au menționat că aceasta are un rol educativ, de consolidare a societății, iar preotul trebuie să fie un model de comportament pentru sat. Deși au încredere în Biserică, unii participanți la focus grupuri au menționat că în unele localități Biserica s-a implicat în politică, ceea ce nu este deloc un lucru bun. *Biserica s-a implicat politic, asta e cel mai rău ce poate să se întâmple într-un stat. Biserica trebuie să aibă locul ei. Ea e pentru suflet, dar nu pentru cele materiale.* (bărbat, 60 ani).

Alți oameni au menționat că comportamentele preoților deseori lasă de dorit: fac business la biserică în loc să ajute oamenii săraci, nu se interesează de problemele enoriașilor. Anume din aceste considerente o parte de oameni și-au pierdut încrederea în Biserică. *Eu vreau să vă spun așa, că un preot ar trebui să știe mai multe despre săteni. Mama mea are 89 de ani și în fiecare duminică se duce la biserică, dacă două, trei duminici nu s-a dus, eu dacă aș fi un preot, aș veni și aș întreba-o: măcă, dar de ce nu ai venit cele două, trei zile, poate ești bolnavă, poate ceva îți trebuie?... (femeie, 50 ani). Taxele astea, lumânările astea. Măi, dacă m-am dus cu lumânarea ceea de acasă, apoi nu are dreptul să mă impună să o cumpăr pe cea din biserică, el nu face business acolo. Acolo te duci nu pentru business, acolo te duci să te rogi. (bărbat, 50 ani).*

Fiind întrebați dacă au încredere în armată, o parte din oameni au menționat că da, deoarece armata are un scop educativ, iar o altă parte din oameni au indicat că în general Moldova nu ar trebui să aibă armată, deoarece e o țară mică, care încearcă să asigure toată lumea că este o țară neutră. Plus la aceasta, mulți tineri se eschivează de la armată, ei mai curând se duc la colegii, universități sau chiar la muncă peste hotare pentru a scăpa de armată. În armată se înrolează tinerii din familii vulnerabile, care nu au unde să se ducă.

Cu referință la poliție, majoritatea au menționat că nu au încredere, deoarece poliția nu își face treaba, deseori nu înregistrează cererile, este foarte dificil în localitățile rurale să dai de un polițist când ai nevoie. *Înainte poliția făcea treabă. Când era șef de post la fiecare primărie. Acum șef de post nu avem. Vine o dată în lună ca să scrie o plângere, nu discută, iau cererile și le ascund, nu se înregistrează toate. (bărbat, 60 ani).*

Sindicatul, în viziunea participanților la focus grupuri, și-au pierdut din responsabilitățile lor, se implică mai mult la indicația guvernărilor, sau în cel mai bun caz la organizarea unor evenimente festive. Din aceste considerente, marea majoritate a oamenilor nu au încredere în această instituție și nu s-ar adresa niciodată sindicatelor pentru soluționarea unor probleme. *Sindicatul în agricultură, constă în ce? Consolidează agricol-torii, apără drepturile, se duce la Ministerul Agriculturii, se duce în piață, ridică masele... La noi, sindicatele sunt o adunătură de oameni ce aruncă niște leuți pentru un ceai, o sărbătoare. Înainte nici un angajat nu putea să fie*

eliberat până nu era acordul sindicatului. Indiferent, președintele țării poate să spună orice... sindicatul e organ neutru, s-a adunat în ședința lor, au pus pe masă, după alegeri, nu interesele personale... așa se vede lucrul ăsta. Dă aviz. Și chiar când șeful depășește atribuțiile, pentru care găsește și articol corespunzător, el în instanța de judecată se duce și îl apără. Asta e misiunea unui sindicat. El se duce și îl apără... noi am considerat că conducătorul și-a depășit atribuțiile de serviciu. (bărbat, 56 ani).

Participanții au menționat că cea mai puțină încredere o au în Parlament și în Guvern. Aceste structuri nu își îndeplinesc misiunea, nu au grijă de țară și de oameni. *Lumea nu are încredere în conducere. Cei care sunt la conducere au fost învățați de pedagogii noștri. Sunt de la noi din țară. Procesul de educație începe în familie, începe în școală. Ei când se adună, mai puțin discută despre interesul statului, predomină interesele personale, de grup. Înseamnă că degrabă handicapul ăsta n-o să-l trecem. Noi nu am avut tradiții politice, partide politice în adevăratul sens al cuvântului, elita politică trebuie să se cizeleze. (bărbat, 57 ani).*

Cu referință la încrederea în partide, participanții la focus grup au menționat că nu au încredere nici într-un partid, deoarece acestea nu au valori și scopuri politice, membrii de partid se schimbă frecvent dintr-un partid în altul pentru bani. Oamenii au mai menționat că este necesară o clasă politică nouă pentru a face schimbări la nivel de societate.

Diversitate și toleranță. Oamenii din comunități au un spirit de toleranță destul de redus în special față de musulmani și refugiați din alte țări. Ei consideră că statul Republica Moldova și așa investește prea mult în refugiați. O bună parte din ei au menționat, că deși știu că în alte țări refugiații sunt ajutați de populație, ei personal nu sunt siguri că le-ar acorda ajutor. *Mai ales când vine un om de altă credință în societatea noastră, el, în primul rând, nu se poate integra. Nimeni nu va tolera ca el să-și impună regulile lui de joc. Eu nu cred că moldovenii noștri vor ceda și el o să poată să-și facă mendrele lui. Asta e părerea mea. (bărbat, 47 ani). Noi și așa avem refugiați suficienți, ei sunt remunerați și au grațiere din toate punctele de vedere. Ceea ce populația băștinașă nu are. Eu cunosc punctul refugiaților din Republica Moldova și ei au atâtea condiții acolo, pe care omul obișnuit care muncește zi de zi nu are așa condiții și nu are acele drepturi pe care le au refugiații. (bărbat, 56 ani).*

Perspective de viitor. Fiind întrebați cum își văd perspectivele comunității lor, mulți oameni au fost foarte pesimiști, menționând că au exemplul altor localități, unde oamenii migrează masiv și că dacă situația în țară se va menține tot așa, toate satele, inclusiv și satul lor, vor rămâne pustii. Unii au menționat că speră totuși să se întoarcă moldovenii mai școliți de peste hotare și să dezvolte economia țării și localitățile, așa cum au făcut italienii, sau alte popoare. *Că o să revină totuși moldovenii. Cum în Italia, de exemplu, în 1959 s-au dus în America, au revenit înapoi cu capital, au deschis hoteluri, și le-a mers bine de tot.* (bărbat, 47 ani).

Rezultatele focus grupurilor au fost folosite la elaborarea și perfectarea instrumentelor de cercetare, în special la compartimentele ce țin de solidaritate, coeziune socială, apartenență și încredere.

2. Opiniile experților privind coeziunea socială la nivel de comunități

Interviuri individuale aprofundate la subiectul coeziunii sociale, mai 2020, pe un eșantion de 95 pers.

Pe parcursul realizării Proiectului instituțional 20.80009.1606.13 – „Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierii de Uniunea Europeană” a apărut necesitatea de a desfășura interviuri individuale aprofundate la subiectul coeziunii sociale. Astfel, au fost recrutate 95 de persoane din toate regiunile geografice ale țării, bine informate privind coeziunea socială, solidaritatea, apartenență, participare, încredere și incluziune socială, printre care: Deputați în Parlamentul Republicii Moldova, consilieri de nivel republican, raional și local, profesori universitari, cercetători științifici și studenți, reprezentanți notorii din mass-media, primari din orașe și sate, medici, învățători, veterani care au contribuit esențial la edificarea Statului Republica Moldova ș.a.

Interviurile au fost efectuate în perioada mai 2020, pe un eșantion de 95 respondenți, femei și bărbați adulți, de statut socio-profesional divers, locuitori din mediul rural/urban, grupe de vârstă diverse, vorbitori de limbă română și rusă (origini etnice diverse) din 36 localități, de către cercetătorii științifici ai CSPA a ICJPS. Chestionarul a fost redactat în limbile română și rusă, oferindu-se respondenților posibilitatea de a alege varianta. Interviurile s-au realizat prin metoda interviului formalizat, obținând consimțământul persoanelor de a participa la sondaj din timp.

Descrierea eșantionului

Volumul eșantionului - total interviuri - 95

Geografia investigației (denumirea localităților unde au fost desfășurate interviurile)

Orașele: Chișinău, Cahul, Cantemir, Bălți, Comrat, Edineț, Ialoveni, Orhei, Strășeni, Telenești, Soroca, Hâncești, Nisporeni, Comrat.

Satele: Grătiești, Durlești, Ghidighici, Sângera, Stăuceni (mun. Chișinău), Bălăurești, (r. Nisporeni), Brânzeni, Fetești (r. Edineț), Crihana Veche, Manta, Pașcani (r. Cahul), Cărpineni, Mirești, (r. Hâncești), Cernoleuca (r. Dondușeni), Hiliuți (r. Fălești), Lingura (r. Cantemir), Suruceni, (r. Ialoveni), Chirsova, Congaz (r. Comrat), Măgdăcești, Slobozia-Dușca (r. Criuleni), Viișoara (Glodeni).

Ghidul de interviu a fost compus din următoarele blocuri tematice de întrebări:

1. Introducere.
2. Coeziunea socială la nivel de comunitate și țară
3. Solidaritate
4. Apartenență și coeziune inter-grup
5. Încredere
6. Participare civică
7. Aspecte confesionale: apartenență, coeziune
8. Comunicare, informare, mass-media
9. Manifestări de solidaritate și coeziune în contextul pandemiei COVID-19 și în circumstanțe de supraviețuire
10. Încheiere

Fenomenul coeziunii sociale s-a dovedit a fi un subiect de maximum interes pentru toți intervievații, fapt ce explică activismul lor sporit atunci, când și-au expus opinia vizavi de manifestările de solidaritate și coeziune ale populației în condițiile pandemiei COVID-19

Cercetătorii s-au axat pe o comunicare în profunzime, pentru a obține o discuție/ analiză în profunzime a subiectelor/ întrebărilor din ghidul de interviu. Cercetătorul a pus întrebările în așa fel încât

respondentul a fost încurajat să dea răspunsuri aprofundate. S-au evitat răspunsurile scurte. Atunci când respondentul a răspuns scurt, cercetătorul a revenit cu întrebări ajutătoare, în care a cerut exemple din experiența respondentului; la nevoie, a reformulat întrebarea.

Percepțiile experților privind coeziunea în comunitățile locale.

Fiind întrebați care este gradul de coeziune în comunitățile în care locuiesc, mai ales acum pe timp de pandemie, părerile respondenților au fost împărțite. Astfel, o bună parte din respondenți s-au dat cu părerea că oamenii, deși au fost prinși pe nepusă masă de pandemie și au fost total nepregătiți de situația de urgență (nici moral, nici material) au dat dovadă de coeziune, responsabilitate și comportament adecvat pentru a-i proteja și a-i susține pe cei care au mai multă nevoie. În unele comunități s-au mobilizat pe rețele sociale și au creat grupuri de suport, inclusiv informațional, pentru a menține spiritul comunității și a depăși fricile create de pandemie.

- *Majoritatea consătenilor au fost înțelegători și au acceptat restricțiile impuse, conștientizând că acestea sunt aprobate pentru binele comunității. În perioada pandemiei, comunitatea a avut un comportament decent și chiar exemplar, consider că acesta se datorează faptului că pe rețelele de socializare există un grup informativ pentru localitatea noastră. În cadrul acestui grup, săptămânal și în unele cazuri, zilnic au fost postate anunțuri și informații de interes pentru comunitate. (F, 46-55 rural, superioare, ucrainean, sectorul public).*

În alte comunități au creat echipe de voluntari care au ajutat persoanele vârstnice, persoanele bolnave cu produse de primă necesitate.

- *Au fost formate echipe de voluntari care i-au ajutat pe vârstnici. Le duceau alimente, medicamente, îi ajutau pe cei ce aveau nevoie de ajutor. (F, 56-65 ani, urban, superioare, română/moldovenească, sector public)*
- *În perioada carantinei am făcut mai multe acte de binefacere, am dus produse alimentare la foștii lucrători ai Direcției Învățământ. Toate produsele din școli care nu au fost utilizate, produsele alimentare au fost donate familiilor. Suntem mai mult ca niciodată în grupurile de pe facebook, facem concursuri, care iarăși ne*

unesc. Când a venit pandemia într-adevăr am simțit că suntem o echipă. Într-o seară ieșise un curcubeu pe cer, a fost pusă o postare pe facebook că ăsta e curcubeul care a unit Soroca. Și câte postări, lumea a pus la sute de fotografii cu același curcubeu, toți stăm sub el, adică a fost foarte sugestiv. (F, 36-45 ani, urban, superioare, română/moldovenească, sectorul public)

Persoanele din mediul rural au menționat că spiritul de coeziune este specific în particular mediului rural, unde oamenii se cunosc bine unii cu alții și întotdeauna își dau o mână de ajutor când este necesar.

- *La noi în sat întotdeauna oamenii se ajută unul pe altul. Pentru că, azi mă ajuți pe mine, mâine eu te ajut pe tine. N-ai altfel cum. Când fata mea s-a întâmplat să fie bolnavă, am rugat o vecină: Hai, tanti Tania rămâi azi cu ea, sau chiar cu Gheorghită pe câteva ore, sau chiar o zi întreagă. Numaidecât ne ajutăm unii pe alții că la sat nu poți altfel. Iaca Petru o cumpărat un rezervor mare, ca să-l aduci îți trebuie macara, dar e imposibil pe așa un drum și iar, vecinii, hai! 6-7 oameni am dat jos rezervorul. Mâine cineva a adus fânul de pe deal, hai Petru la fân te rog. „Doamna Aliona, ajută-mi copilul la teme.” Hai, nici o problemă. Și tot așa. Ne ajutăm (F, 31-35 ani, rural, mold./română, superioare, sector public și privat).*

Unii au menționat că moldovenii de obicei sunt săritori la nevoie, doar că sunt săraci și uneori chiar nu prea au cu ce să ajute. Nevoia aceasta de a ajuta vine mai curând din educația religioasă a poporului. Dacă nu ajută atunci rămân cu un sentiment de vinovăție.

- *Nu, nu aş spune că fiecare pentru dânsul. Oamenii chiar dacă nu pot tare mult să ajute, totdeauna sar în ajutor, numai din considerentul că se simt vinovați dacă nu ajută pe cineva. (F, 41-45 ani, urban, mold./român, superioare, sector public)*

O parte din respondenții participanți la interviuri s-au dat cu părerea că nivelul de coeziune este foarte redus în societatea moldovenească atât la nivel de comunitate, cât și de societate în general, din considerentul că de-a lungul anilor oamenii au fost dezbinați pe criterii politice, de limbă, de istorie

- *Nu avem coeziune socială. Suntem dezbinați ba pe limbă, ba pe istorie confuză, ba pe polemici care divizează și... Geopolitică,*

chestie de asta. Deci, nu, nu suntem uniți. Ași aprecia coeziunea cu 5 puncte din 10. (B, 26-30 ani, urban, mold./român., superioare, sector non-guvernamental)

- *Cred că nu. Societatea este împărțită între partea rusă și română a societății și, în plus, este o foarte mare neînțelegere între acestea. În primul rând din punct de vedere politic. (B, 51-55 ani, urban, rus, superioare, sector public și privat)*

Unii respondenți au menționat că lipsa coeziunii este trăsătură specifică poporului moldovenesc, definită de-a lungul veacurilor. Fiind în condiții geopolitice specifice și pentru a supraviețui moldovenii de fiecare dată au adoptat mai curând strategia de acomodare la situație decât pe cea de rezistență și unire. Prin aceasta poate fi explicat și activismul redus al moldovenilor, spiritul civic slab dezvoltat. Ei au fost mai tot timpul în așteptarea unor soluții din exterior.

- *În genotipul poporului nostru nu există gene de cotropire, ci mai mult de acomodare. Popoarele comode dispar în timp. În Rusia, au dispărut vreo 100 de popoare. Nivelul unității depinde de nivelul socio-cultural al societății, absolut în toate perioadele. Românii au o vorbă care îi caracterizează mult - capul plecat sabia nu-l taie. Deși aici putem să mai adăugăm și nici soarele nu vede și nimic nu vede. (...) Noi suntem o națiune dezbinată din toate timpurile. Sovieticii au încercat să ne șteargă ca națiune, ideea asta a lui Brejnev despre mentalitatea sovietică... Când s-a destrămat Imperiul sovietic, sentimentul național a fost cel care ne-a unit pe toți. Eu am avut marele noroc să fiu în vâltoarea ceea din 87 până la fondarea Frontului Popular și am participat la organizarea Marii Adunări Naționale. Atunci l-am adus pe Druță de la aeroport și el a spus o frază pe care eu am reținut-o. El a spus așa: moldovenii greu până se pornesc, poate o dată la 100 de ani, dar în schimb după ce se pornesc, se opresc singuri. (B, 61-65 ani, urban, mold./român, superioare/doctorale, sector public și privat)*

În opinia respondenților pandemia a creat haos și a accentuat și mai mult dezbinarea. Mass-media care ar fi trebuit să fie un liant între diferite grupuri de populație a diseminat informații cu tentă negativă, neverificate care au semănat panică în mediul populației.

- *Criza sanitară ne-a prins nepregătiți. La început mai toți nu știau ce și cum să procedeze, cum să se protejeze din mai multe puncte de vedere – medical, informațional, economic... Cum să lucreze în colectiv sau la distanță. Cum să se deplaseze prin localitate. Nu înțelegeau necesitatea și scopul carantinei și autoizolării. Unii nici acum nu cred în existența virusului. În loc de sfaturi medicale utile, presa transmitea doar necrologuri și statistici despre infectați și decedați. Nu era dozată echilibrat informația pozitivă și cea negativă, difuzată de mass-media. Nu era explicat clar necesitatea sloganului „Stați acasă”. (B, 56-65ani, urban, superioare, română/moldovenească, sectorul public)*

Politicienii, care ar fi trebuit să fie un model de comportament pe timp de pandemie, nu respectau regulile de protecție în public, fapt ce a dus și la o mai mare dezinformare și dezbinare, inclusiv pe nivel de încredere în pandemie și în autorități.

- *Derută în rândurile populației – declarațiile guvernaților se bat cap în cap. Ei înșiși nu au respectat cerințele regimului de urgență (B, 66-75 urban, superioare, moldovean, sectorul public)*
- *Dacă să vorbim de Chișinău, au fost momente când explodam de indignare, când vedeam aglomerație la stații, lipsa măștilor, familii cu copii plimbându-se prin parcuri și lipsa oricărei reacții din partea persoanelor puse să supravegheze măsurile de carantină. Exemplul președintelui țării, care se plimbă prin țară fără mască și nu respectă distanța socială și slăbirea măsurilor de carantină, au făcut ca oamenii să se relaxeze complet, fapt care a provocat creșterea numărului de cazuri infectate depistate zilnic. (F, 46-55 ani, urban, superioare, română/moldovenească, sectorul public)*

Unii respondenți au ezitat să dea o apreciere unilaterală gradului de coeziune socială. În viziunea lor, pandemia a influențat diferit grupurile de oameni. Unii mai pasivi au continuat să aștepte apatic să vină schimbarea. Alții, mai activi, s-au implicat în susținerea grupurilor mai vulnerabile de populație.

- *Mi-e greu să dau un calificativ unic. Cred că am văzut de toate. Am văzut și multă apatie, multă indiferență și chiar în fel de angoasă. Pe de altă parte, am văzut și multă energie pozitivă care a venit*

din diferite zone foarte apropiate. Unii oameni s-au închis în casele lor ca în niște bule, în așteptarea unor timpuri mai bune. Alții, un grup mic, dar foarte activ, a încercat să se implice, să contracareze diverse efecte ale pandemiei: au ieșit în străzi și au livrat prânzuri persoanelor mai vulnerabile; au deconspirat diferite mituri pe internet. (B, 36-40 ani, urban, mold./român, superioare, non-guvernamental)

Implicarea experților în ajutorarea altor persoane pe timp de pandemie. Majoritatea persoanelor au menționat că ei mai mult s-au implicat în susținerea psihologică a membrilor familiei, a rudelor și a cunoscuților pe timp de pandemie. Astfel, fiind izolați, au telefonat rudele apropiate, s-au interesat de sănătatea lor, au făcut schimb de informații despre cauzele pandemiei și cum să te protejezi de infectarea cu COVID-19.

- *Respect normele sanitare, prin telefon mă interesez despre sănătatea rudelor, cunoscuților, prietenilor. (B, 26-35 ani, urban, superioare, român/moldovean, sector privat)*
- *Sun des persoanele apropiate, mă interesez de starea lor de sănătate. Facem schimb de informații despre situația corona virusului din localitatea noastră și a lor. (F, 56-65 ani, rural, superioare, bulgară, sectorul public)*

Unele persoane au menționat că și-au ajutat părinții în vârstă, care nu puteau ieși din casă - le-au procurat produse alimentare, medicamente, au plătit serviciile comunale.

- *Respect regulile, ajut părinții, le-am cumpărat făină. (B, 36-45 ani, rural, superioare, român/moldovean, sector privat)*

O parte din respondenți au indicat că s-au implicat activ în ajutorarea persoanelor străine, mai ales a persoanelor în vârstă, familiilor cu mulți copii, mamelor singure.

- *Noi suntem un grup de voluntari și ne-am asumat răspunderea de a-i ajuta pe acei care sunt mai nevoiași pe timp de pandemie. Am livrat produse în diferite părți ale orașului. Mulți dintre voluntari sunt foarte binevoitori, foarte receptivi. Ei, la sigur, creează un simț al comunității. (B, 26-30 ani, urban, mold./român., superioare, sector non-guvernamental)*

- *Am format o echipă de voluntari ce îi ajută pe bătrâni care, din cauza restricțiilor impuse pe timp de carantină, nu pot ieși din case. Voluntarii merg în locul bătrânilor la cumpărături și achită serviciile comunale. (F, 46-55 rural, superioare, ucrainean, sectorul public)*

În unele localități au fost colectate resurse pentru susținere medicilor care sunt în prima linie de luptă contra COVID-19.

- *Am fost inițiatoarea unei companii de colectare a resurselor în lupta cu virusul Covid-19 pentru medicii din localitatea noastră și am strâns o sumă destul de mică, și aici iarăși nu vad solidaritatea în localitatea noastră, nu am putut să oferim un suport mai consistent, pe când o astfel de companie a fost și în localitatea vecină și au colectat peste 2 mii de dolari, la noi puțin peste 2 mii de lei. În localitatea noastră sunt cam 1400 de membrii, acolo sunt peste 2 mii de oameni. Dar colectarea fondurilor au fost din diasporă, cu mic impact din partea localității. (F, 46-55 ani, rural, superioare, română/moldovenească, sectorul public).*

În alte localități unele persoane s-au mobilizat pentru a ajuta copiii din familii mai vulnerabile să facă lecții online sau au creat grupuri de suport psihologic.

- *Respect regulile; am ajutat un copil prin crearea accesibilității pentru învățarea de la distanță, oferind un calculator. (F, 26-35 ani, urban, superioare, găgăuză, sectorul non guvernamental)*
- *Sunt psiholog, am făcut un grup de suport online pentru persoanele care au nevoie să comunice. Pentru unii oameni a fost foarte important să poată accepta realitatea. Oamenii intrau în stări depresive. Solidaritatea asta a grupului, i-a ajutat să meargă înainte, și am văzut rezultate la unii membri, foarte frumoase. Ei au început să facă activități de voluntariat. Au început să ajute pe ceilalți. Au început să-și găsească un sens, în perioada asta. (F, 26-35 ani, rural, superioare, română/moldovenească, sectorul public)*

În unele comunități biserica și-a asumat rolul de lider: a organizat campanii de ajutorare a persoanelor în etate, a întreținut o comunicare pozitivă cu membrii comunităților prin rețelele de socializare pentru a combate simțul de frică și stările de neliniște și cele depresive.

- *Noi în cadrul bisericii, eu sunt membru ai unei biserici, într-adevăr am ajutat, bătrânii, pensionarii, am fost mai receptivi. (B, 46-55 ani, rural, superioare, română/moldovenească sectorul privat)*
- *Am participat în activități de solidarizare. Noi am organizat la nivel de mitropolie o campanie, în perioada asta a pandemiei, prin care voluntarii, prestau anumite servicii persoanelor în carantină, sau persoanelor izolate la domiciliu, bătrânilor. Le procurau produse, le duceau la domiciliu. La cei care erau nevoiași le dădeam în dar, fără plată. (B, 26-35 ani, urban, superioare, română/moldovenească, sectorul non-guvernamental)*
- *În calitate de preot am încercat să unesc comunitatea prin rețelele de socializare, pentru că este o modalitate ce ne stă la dispoziție, e vorba de slujbe duminicale și de sărbători, și e vorba de comunicare deja prin Viber sau Messenger, pentru a menține legătura, de a comunica și de a aduce mesaj pozitiv și optimist, pentru a reduce frica, spaima, pentru a înlătura fel de fel de noutăți și știri false, pentru că s-au vehiculat în perioada respectivă multe spăimântătoare din astea. Prin prisma Scripturii am încercat să împărtășesc acele sentimente de a avea multă încredere, de a avea multă răbdare. Adică să păstrăm calmul și în același timp să păstrăm credința așa cum am avut până la perioada respectivă. (B, 36-45 ani, rural, superioare, română/moldovenească, sectorul non-guvernamental)*

Percepțiile experților despre solidaritate și ajutor reciproc. La întrebarea cât este de caracteristic pentru oamenii din anturajul lor să dea o mână de ajutor altor persoane în caz de nevoie, părerile respondenților s-au împărțit. Astfel o bună parte dintre intervievați au menționat că spiritul solidarității le-a fost propriu moldovenilor în trecut, în special în perioada sovietică. Astfel, atunci oamenii trăiau mai sărac, dar erau mai săritori la nevoie. În prezent însă, spiritul de întrajutorare este prezent mai mult la nivel de familie, între rudele apropiate.

- *Erau vremuri când la moldoveni se făcea clacă. Eu am prins vremurile aiestea, mă duceam la călcat lut. Făceam lampaci. Prin clacă se ridica casa. Era o tradiție frumoasă de ajutor. Acuma nu*

mai este. Fiecare trage la turta lui. (B, 61-65 ani, urban, mold./român, superioare/doctorale, sector public și privat)

- *În timpul sovietic era primit să mergi la vecin după sare, chibrituri, după pâine sau după alte fleacuri, nu știu, după taburete – ți-au venit oaspeți și nu ai taburete, te duci la vecin după taburete, pur și simplu. Copiii de dimineața până seara erau afară, inclusiv și în pădure. Și cu ei nu se întâmpla niciodată nimic, iar părinții nu-și făceau griji. (...)Acum eu nu-mi cunosc vecinii nici din propria scară. (B, 51-55 ani, urban, rus, superioare, sector public și privat)*
- *Noi, probabil, suntem solidari, dar numai în cercul nostru imediat. Nu știu dacă asta este solidaritate, când tu te solidarizezi cu rudele tale, care îți sunt rude de sânge și care te leagă în altfel de mod. Nu prea am văzut solidaritate în pandemie așa... La mine în sat, de exemplu, când s-a aflat că o doamnă ar putea să aibă Covid, satul aproape o asalta, o evita ca pe o ciumată. O sunau și o întrebau: ce ți-a trebuit ție să mergi la Orhei să lucrezi. (B, 36-40 ani, urban, mold./român, superioare, non-guvernamental)*

În viziunea respondenților, lipsa spiritului solidar se datorează în mare parte economiei competitive și migrației, înstrăinării oamenilor.

- *Sistemul nostru economic descurajează solidaritatea, punându-ne în concurență și în competiție unul cu altul.. Mie mi-ar plăcea ca, de exemplu, școala să contribuie mai mult la solidaritate. (B, 36-40 ani, urban, mold./român, superioare, non-guvernamental).*
- *Oamenii se ajută reciproc, dar nu cum era pe vremuri mai bune. oamenii socot că fie ce-o fi, la mine să fie bine. Eu sunt născută atunci, în perioada sovietică, când într-adevăr era unire și era ajutor, și sărea lumea în ajutor dacă cineva avea vreo problemă, dacă cineva avea vreo durere. Plecările acestea peste hotare, un pic i-a înstrăinat, i-a îndepărtat, nu mai este rubedenia aceea între frați și surori, nu mai este rubedenia aceea între mamă și fiu, mamă și fiică. (F, 51-55 ani, rural, mold./român., superioare, sector public)*

O parte relativ mai mică dintre respondenți au menționat că în anturajul lor s-au întâlnit cu multe persoane solidare, și că însăși pandemia i-a făcut pe oameni să fie mai buni și să se implice în ajutorarea persoanelor în vârstă și a familiilor sărace.

- *Această pandemie, într-o măsură oarecare i-a schimbat pe mulți oameni, care au devenit mai buni, binevoitori și cu un alt comportament față de vecini și în general de alți cetățeni, iar relațiile sociale au devenit mai bune și mai calde. Spre exemplu, unii vecini cu drag repartizau mănuși și măști pensionarilor, altor persoane vulnerabile și chiar produse alimentare. Impresionant e că adesea erau observați unii cetățeni, care la fel ca și mine hrăneau pisicile, porumbeii și câinii maidanezi în situația de criză !!! (B, 56-65 ani, urban, superioare, română/moldovenească, sectorul public)*
- *Atunci când a avut nevoie cineva de ajutor, consătenii au demonstrat un spirit de inițiativă și implicare necondiționată. Un exemplu relevant în acest sens ar putea servi decesul unui consătean peste hotarele țării. Soția rămasă cu trei copii nu a putut face față cheltuielilor pentru repatrierea soțului. Majoritatea consătenilor s-au arătat afectați de această situație și au ajutat familia cu surse financiare și produse alimentare. Un alt exemplu ar fi situația unui copil din localitate căruia i s-a depistat cancer. După aflarea acestei noutăți consătenii și-au unit forțele și au strâns suma necesară pentru tratament. (F, 46-55 rural, superioare, ucrainean, sectorul public)*
- *Am avut un caz când un tânăr, un fost elev, și din cauza situației cu Covid-19, nu putea ajunge la medic, și iată tinerii din localitate, au început să colecteze sume de bani, ca tânărul respectiv să ajungă la medic și în general să aibă o asistență medicală la un centru privat. (F, 46-55 ani, rural, superioare, română/moldovenească, sectorul public)*

Totodată, unii respondenți s-au dat cu părerea că solidaritatea trebuie cultivată în familie, la școală, în societate. Există diferite experiențe pozitive în alte țări pe care am putea să le preluăm cu succes.

- *Solidaritatea, evident, nu este o chestie genetică, nu există o genă a solidarității. Solidaritatea se cultivă social. Eu cred că ar trebui să o cultivăm prin eforturi de voluntariat, la toate nivelurile: în școală, în universitate. (B, 36-40 ani, urban, mold./român, superioare, non-guvernamental)*

- *Eu am trăit și în Londra și acolo se fac mai multe inițiative pentru a face ca oamenii să fie mai aproape unul de altul au fost mai multe inițiative unde oamenii ar putea să se ajute unul pe altul. Sunt diferite aplicații pe care cineva se oferă: “eu aș putea să ajut cu o chestie...”. Sau oamenii, între ei, pot face schimburi de lucruri de care nu mai au nevoie. Sau le oferă gratuit scriind un mesaj și alții vin și le iau. Sunt diferite aplicații/platforme prin care ei se contactează pentru a micșora distanța dintre ei. (B, 26-30 ani, urban, mold./român., superioare, sector non-guvernamental)*

Fiind întrebați dacă o persoană din comunitatea lor ar avea o problemă, atunci cui s-ar putea adresa, marea majoritate dintre respondenți au menționat în primul rând familia apropiată, după care rudele mai îndepărtate, colegii, vecinii și mai la urmă autoritățile - primăria, poliția, asistența socială.

- *Când apare vreo problemă, majoritatea dintre noi apelăm în primul rând la rude, la prieteni, mai ales ce ține de nevoile personale stringente. La primărie ne ducem doar dacă această problemă ține de primărie. (F, 36-45 rural, superioare, moldoveancă, sector privat)*
- *În primul rând apelează după ajutor la familie și la vecini. „Instituția” cumătrismului este foarte dezvoltată în localitățile rurale, așa că unii din cei mai apropiați la nevoie sunt cumetrii. De asemenea în unele cazuri oamenii se adresează la primărie, lucrătorului social, la cantina socială din sat. (B, 46-55, rural, superioare, moldovean, sectorul privat)*
- *Acum nu e noutate că marea majoritate a cetățenilor sunt ajutate de rudele din străinătate. Alții chiar există doar datorită banilor și coletelor transmise părinților de peste hotare. Puțini dintre cetățeni au pensiile care să le ajungă măcar pentru strictul necesar. (F, 16-25 ani, rural, superioare, română/moldovenească, sectorul non-guvernamental)*

O parte dintre oameni au menționat că există grupuri neformale sau organizații non-guvernamentale, care de asemenea pot veni în ajutor persoanelor în caz de necesitate.

- *În Facebook există un grup de sprijin „Chișinău Help”, care se isprăvesc foarte bine cu aceste sarcini. Sunt foarte buni, ca să fiu sinceră, chiar sunt super. Voluntarii lor sunt foarte conștiincioși. Iată putem apela la ei, la acest grup. (F, 36-45 ani, urban, superioare, română/moldovenească, sectorul privat)*
- *În orașul în care locuiesc, este creată o organizație de voluntariat care aprovizionează nevoiașii. De asemenea, în oraș sunt centre de asistență juridică. Din păcate, acestea sunt toate instanțele unde se pot adresa persoanele în caz de necesitate urgentă. Pentru alte probleme se pot adresa neamurilor sau organelor publice. (F, 16-25 ani, urban, superioare, găgăuzcă, sectorul nonguvernamental).*

Unii respondenți au menționat că persoanele, în special în zonele rurale, au mare încredere în preot și ar putea să se adreseze după ajutor acestuia.

- *Nu vreau să trag plapuma la mine. Dar de obicei lumea totuși în zonă rurală se adresează la preot. Și dacă nu direct la preot, prin persoane mai apropiate, să spunem așa. Cert este că nu toți se duc la psiholog (dacă problema e de acest gen), precum nu toți merg la preot. Și una și alta este corect. Unele situații eu nu le pot rezolva decât să rezolve un psiholog. Și invers, un psiholog nu poate rezolva problemele pe care le poate rezolva un duhovnic. Și nu vorbim doar de starea psiho-emoțională, dar însuși de modul lui de a trăi și de a percepe lucrurile, provocările care stau în fața lui. (B, 36-45 ani, rural, superioare, română/moldovenească, sectorul non-guvernamental).*

Percepțiile experților privind apartenența și coeziunea inter-grup. Acest fenomen social a fost măsurat cu ajutorul a câtorva întrebări cu referință la autodeterminarea de grup, sentimentul de mândrie față de localitatea de baștină și de țară. Cu referință la autodeterminarea de grup, unii s-au autodeterminat ferm ca moldoveni, care au anumite valori și își iubesc țara, neamul și pământurile.

- *Aș spune că sunt un moldovean care iubește pământurile și prețuiește valorile țării. (B, 46-55 ani, urban, superioare, moldovean, sectorul privat.)*

O parte din respondenți s-au autodeterminat ca cetățeni ai Republicii Moldova de etnie română, iar altă parte, destul de numeroasă, ca cetățeni ai două state.

- *Pot să spun că sunt cetățean al republicii Moldova, cât și al României, mă unește atât Moldova cât și România. Avem deschis la Fetești o fabrică de instrumente muzicale (producem viori și violoncele) investitorul este din România. (B, 46-55 ani, rural, superioare, română/moldovenească, sectorul public)*

O parte s-au autodeterminat ca locuitori ai comunității de baștină, iar o altă parte – ca oameni buni la suflet, familiști.

- *Sunt locuitorul satului Lingura, sunt propriul meu angajat și înțeleg valoarea muncii și a banului câștigat cinstit. (B, 56-65 ani, rural, medii de specialitate, română/moldovenească, auto-angajat)*
- *Om bun la suflet, neinvidios, fără ranchiune. Știu a separa binele de rău. Satisfăcut de realizările personale și de familie. Am văzut multe, am auzite multe, am cunoscut oameni și oameni. Dacă aș fi s-o încep de la început, aș fi de acord să merg pe aceeași cale, doar cu mici rectificări, nu de principiu. (B, 66-75 urban, superioare, moldovean, sectorul public)*
- *Sunt tată, familist, creștin. Etnia nu aș spune-o. Dacă spui etnia automat lumea te caracterizează. (B, 26-35 ani, urban, superioare, română/moldovenească, sectorul privat)*

Unii respondenți, în special cei cu experiență de lucru peste hotare, s-au autodeterminat mai curând cosmoliți, sau persoane fără o anumită identitate, cetățeni ai Pământului.

- *Personal, nu aș spune nici moldovean, nici român. Eu știu, cumva, e un clișeu să spui că ești om, dar nu văd o altă soluție. Eu pot să îi spun că da, m-am născut pe timpul Uniunii Sovietice, apoi a apărut statul Moldova și, cumva, a fost inclusă în partea Europei de Est, și eu sunt din orașul Sângerei, feciorul mamei și al tatălui, chestii de genul. Eu fiind vreo 10 ani în Londra, veneam odată la trei luni acasă și modul meu de a mă manifesta deja nu cores-*

punea cu modul moldoveanului de a fi acceptat, în societate. Cumva, primeam feedback negativ la modul meu de a mă manifesta, de aceea presupun că asta cumva, mi-a spălat baza identității ca moldovean... (B, 26-30 ani, urban, mold./român., superioare, sector non-guvernamental)

- *Sunt un om cosmopolit care iubește să circule și să aibă relații bune cu toată lumea, un cetățean al planetei Pământ. (B, 26-35 ani, urban, superioare, moldovean, sector public)*

Majoritatea respondenților se mândresc cu localitatea lor de baștină, în special când pleacă în alte localități. Pentru fiecare caz aparte, în funcție de context, oamenii au pregătite un șir de argumente privind unicitatea localității lor, cum ar fi oamenii buni, infrastructura, vinurile, bucătăria etc.

- *Taraclia e un sătuc destul de dezvoltat, practic avem totul de ce este nevoie în sat: farmacie, bancă, primărie. Avem și liceu, cât de cât puternic, spital, școală profesională până nu demult aveam, dar s-a închis, și două bancomate, restaurante, casă de cultură, avem și casă de bătrâni, și [centru de zi] Concordia pentru copii. Practic nu poți să spui că ești dintr-un sat de care să-ți fie rușine. Chiar și compania asta olandeză care oferă sute de locuri de muncă. Este un sat foarte prosper. Sunt multe case părăsite și chiar aș vrea să vină mai multă lume aici. (F, 31-35 ani, rural, mold./română, superioare, sector public și privat)*
- *Eu mă simt mândră și spun că sunt din s. Z., și avem niște oameni deosebiți prin faptul că sunt gospodari. Din istoria apariției satului, de la o familie de răzeși, și lucrul acesta chiar ne caracterizează, adică sunt oameni gospodari și ei iubesc așa să lucreze pământul. (F, 46-55 ani, rural, superioare, română/moldovenească, sector public)*
- *Sunt o persoană activă și practic sunt cunoscută în localitățile învecinate. Dacă spun că sunt de la K., atunci oamenii din K. sunt foarte harnici, este cunoscut ca un centru de furnizare a verdețurilor, oamenii acolo lucrează, spun alții, nu au timp de bârfe, sunt și aici oameni leneși, dar marea majoritate sunt foarte harnici, este un mediu unde este pusă valoarea pe cumsecădenie, pe*

organizare, pe grijă, pe gospodărie, adică acestea sunt valori. (F, 46-55 ani, rural, superioare, română/moldovenească, sectorul public)

Unii oameni s-au dat cu părerea că poți să te simți mândru de localitatea ta dacă are o reputație bună. Însă dacă reputația este proastă: sunt multe persoane delictive, nu există infrastructura necesară, sau dacă ai în localitate de exemplu, o închisoare - nu prea te poți mândri.

- *Dacă localitatea/statul de unde pleci are reputație, ești tratat bine. Dar dacă ești dintr-o localitate/stat cu reputație sumbră – cu hoți, depravați, simți o distanțare socială. În genere, asta depinde și de reputația fiecăruia, în parte. De ieri și la moment... (B, 56-65 ani, urban, superioare, română/moldovenească, sectorul public)*

O parte din respondenți au menționat că nu simt nimic în raport cu localitatea lor și au o atitudine mai indiferentă. Practic toate localitățile sunt la fel.

- *Nimic nu simt. Nici nu atrag atenție la asta. Desigur, când merg în Transnistria atunci simt. Îmi este frică de reacția acelor oameni, cum vor reacționa când vor afla că sunt din Chișinău. Ce reacții pot fi? În acești ani am fost puternic despărțit de propaganda lor. Cum pot reacționa? Ei încep să vorbească urât despre Moldova și să se slăvească pe sine. (F, 56-65 ani, urban, superioare, rusă/ucraineană, auto-angajat)*

O altă întrebare din interviuri a ținut de modalitatea de prezentare a cetățenilor Republicii Moldova când se întâlnesc cu persoane de peste hotare. O bună parte dintre respondenți au menționat că se prezintă ca cetățeni ai Republicii Moldova, de etnie română sau moldovenească, deoarece se mândresc foarte mult cu țara și cu istoria.

- *Mă prezint ca cetățean al Republicii Moldova, de etnie română. Nu contează țara și modul în care mă prezint. Eu consider că fiecare trebuie să aibă o mândrie față de plaiul său natal și să povestească altora despre țara sa. Așa cum m-ar interesa aceleași lucruri dacă m-aș afla într-o altă țară, în mijlocul unei alte etnii. Pentru că astfel de relații duc la îmbunătățirea relațiilor în general, a oamenilor de pe pământ. E folositor mai ales în zilele de astăzi, când se vehiculează diferite povești, diferite născociri despre cutare sau*

cutare etnie. Noi toți suntem creația lui Dumnezeu în diferite aspecte, fiecare cu particularitățile sale, cum este un slogan suntem uniți prin diversitate. (B, 56-65 ani, urban, superioare, română/moldovenească, sectorul non-guvernamental)

Unii respondenți au menționat că deseori se prezintă ca fiind din România sau din fosta Uniune Sovietică, deoarece foarte multă lume nu cunoaște unde se află Republica Moldova.

- *Inițial, când m-am dus la Londra la studii, le spuneam că sunt român, deoarece primele încercări de a spune cuiva că sunt din Moldova, întotdeauna credeau că vorbesc despre Maldive. Și, când încercai să îi explici că e între Ucraina și România, pe atunci nu erau atât de populare nici Ucraina, nici România pentru mulți și, cumva, puneai oameni în situații foarte incomode. Peste câțiva ani, am început deja să spun că sunt din Moldova. Pentru mine nu era de mare importanță dacă spuneam România sau Moldova, dar, de multe ori, dacă spuneam una sau alta și după asta discutam, eu țineam să le menționez: ori România, ori Moldova. Eu am ambele cetățenii și pentru mine, cumva, nu este mare diferență. (B, 36-40 ani, urban, mold./român, superioare, non-guvernamental)*
- *Când am mers în America, eu am spus întotdeauna că sunt din Moldova și noi am fost o parte din Uniunea Sovietică. (B, 36-40 ani, urban, mold./român, superioare, non-guvernamental)*

Alții au menționat că se prezintă din Republica Moldova sau din Chișinău, dar preferă să nu spună etnia sau se autoidentifică etnic ca român, moldovean sau rus, în funcție de situație.

- *De obicei spun că sunt din Republica Moldova, din Chișinău. Ba chiar mai mult prefer să spun că sunt din Chișinău, decât din Republica Moldova. Evit să menționez că sunt român ori rus. Însă în momentul când sunt întrebat despre naționalitate menționez că diferența dintre moldoveni și români nu este mare din punct de vedere lingvistic, însă destul de mare din punct de vedere mental, fiindcă o mare parte din ultimii o sută de ani i-am petrecut sub ocupație rusească din păcate, sau din fericire pentru alții. Dar contează mult în ce țară pleci. Spre exemplu, când am plecat în Africa, cu mare plăcere spuneam că sunt aproape rus, fiindcă îmi*

dădea un mare avantaj în fața celor cu care vorbeam, fiindcă toți au auzit de Rusia. Când plec în România, mă strădui de ruși să nu prea pomenesc, ori chiar și în SUA, în alte țări unde rușii sunt priviți mai sceptic. Țsta e avantajul nostru, că putem să ne identificăm atât istoric, cât și emoțional cu românii, pe de altă parte când este nevoie să dăm câteva exemple despre cultura rusească. (B, 26-35 ani, urban, superioare, moldovean, sector privat).

Fiind întrebați ce simt când se prezintă că sunt din Moldova, părerile respondenților s-au împărțit în două. Astfel, primii au menționat că se simt foarte mândri, deoarece moldovenii sunt un popor foarte bun, deștept, care a avansat mult pe unele domenii ce țin de echitate și incluziune.

- *Eu mă mândresc, de obicei. Eu sunt patriot. Eu am un sentiment pozitiv față de R. Moldova. În domeniul în care eu lucrez, noi suntem super-buni, și chiar la nivel european și eu pot să vorbesc cu orice reprezentant european chiar și cu superioritate, pentru că sunt domenii în care noi suntem mai buni decât orice țară din UE. În Belgia ei au mecanisme foarte proaste împotriva discursului sexist. În Belgia, tot ce înseamnă discriminare de gen este mai rău decât la noi. La noi mecanismele de penalizare a discursului sexist al demnitarilor este la nivel mult mai superior decât în Belgia, și chiar decizia noastră de o săptămână în urmă împotriva președintelui țării – așa ceva în Belgia nu există, pur și simplu zero. Dacă e să luăm Franța, noi avem programe mai bune de educație incluzivă în școli pentru copii cu dizabilități. În Franța pur și simplu nu există – zero. Părinții copiilor cu dizabilități migrează în Belgia ca să obțină cât de cât facilități. Așa că sunt mândru că sunt din Moldova. (B, 41-45 ani, urban, evreu, superioare, sector public)*
- *Mă mândresc cu faptul ca sunt din Moldova. Am avut tot timpul același sentiment. Am fost de multe ori in situații, când a trebuit sa dovedesc ca in Moldova sunt oameni buni si deștepți, si ei merita sa fie tratați cu respect. Nu a fost simplu in unele situații, dar mă bucur ca am reușit de fiecare data. (F, 46-55 ani, urban, ucraineancă, superioare, autoangajată)*

Alții, din contra spun că au un sentiment de umilință, rușine, inferioritate din considerentul că Moldova este considerată una din cele mai sărace țări, iar oamenii sunt nevoiți să plece peste hotare în căutarea locurilor de muncă. Moldovenii deseori lucrează peste hotare la locuri de muncă prost plătite și sunt asociate cu persoane de mâna a doua.

- *Din nefericire în urmă cu zece ani nu prea aveam cui să-i spun că sunt din Moldova. Deci nu prea călătoream. Momentan călătoresc relativ mult dar în majoritatea locurilor unde plec moldovenii sunt asociați cu persoane de mâna a doua care lucrează în sfera de deservire. În țări precum Italia, Spania, Franța, aveam senzația că mi-e rușine să spun că sunt din Republica Moldova. În Statele Unite, în țări unde impactul moldovenilor a fost mai mic sau mai bun, parcă mă simt mai sigur pe mine când spun că sunt din Republica Moldova. (B, 26-35 ani, urban, superioare, moldovean, sector privat)*
- *Careva sentimente deosebite nu am, nu suntem dintr-o țară ce are multe lucruri cu care s-ar mândri și ne-am mândri și noi. (B, 66-75 urban, superioare moldovean, sector public)*
- *Am un sentiment de inferioritate și acest sentiment diferă de cel de acum 10 ani (B, 26-35 rural, superioare, moldovean, sector public)*

Încrederea experților în persoane și instituții. Părerile oamenilor privind încrederea în oamenii din localităților lor de baștină s-au împărțit. Astfel o mică parte din respondenți au menționat că în oameni în general trebuie să ai încredere, mai ales că mulți dintre ei lucrând peste hotare au demonstrat că sunt persoane bune la suflet, muncitoare și responsabile. Dacă nu ai încredere în oameni nu poți conta pe nimeni și nu poți dezvolta comunitatea, țara.

- *Eu consider că în oamenii din Republica Moldova poți avea încredere. Foarte mulți cetățeni de la noi din țară sunt plecați peste hotare. Acolo ei prestează sau realizează diferite activități. Odată ce lucrează acolo, odată ce oamenii cei de acolo au încredere în ei, și ei au arătat că noi moldovenii suntem un popor muncitor și cinstit, atunci noi, aici în țară cum să nu avem încredere? (F, 16-*

25 ani, rural, superioare nefinalizate (studentă), română/moldovenească, sectorul public (consilier local)

- *În oameni întotdeauna trebuie de avut încredere, deoarece toate suspiciunile și intrigile ne-au jucat fiesta pe parcursul anilor. Pentru a dezvolta țara, localitatea, întreprinderea sau alt ceva trebuie să ai încredere în oameni. Dacă această încredere nu este, atunci orice proiect este sortit eșecului... (B, 56-65 ani, rural, superioare, ucrainean, sectorul public).*

O altă parte din respondenți, puțin mai mare, au menționat că ei au doar încredere în membrii familiei lor și că în majoritatea oamenilor este foarte riscant să te încrezi, mai ales în condițiile când cei mai buni oameni au plecat la muncă peste hotare. După părerea lor, în ultimele decenii sistemul de valori tradiționale s-a ruinat, oamenii au devenit mai vulnerabili și nu poți avea încredere într-un popor care nu are siguranță în viitor.

- *Refuz ca să am încredere absolută în cineva, cu excepția familiei. Trebuie să investești foarte mult într-o relație că să ai încredere deplină. În timp observăm că tendința neîncrederii crește, iar asta se datorează condițiilor care sunt create. Încrederea în oameni trebuie să devină temelia dezvoltării întregii societăți, încrederea ajută. Autoritățile trebuie să orienteze societatea spre obiective comune, să ne ofere credibilitate și siguranță. (B, 16-25 ani, rural, superioare, română/moldovenească, sectorul public)*
- *La capitolul de încredere în oameni în R. Moldova, lucrurile s-au schimbat cardinal din simplele considerente că cei mai conștienți oameni au emigrat masiv în străinătate după un trai mai bun, relațiile sociale s-au înrăutățit, drept consecințe a divizării societății pe criterii politice, a sărăciei și propagandei puternice a F. Ruse...de aici și convingerea că majoritatea cetățenilor nu-s sinceri și credibili, iar numărul celor care îi poți acorda încredere sunt în mare diminuare. (B, 56-65 ani, urban, superioare, română/moldovenească, sectorul public)*
- *Oamenii în Republica Moldova sunt vulnerabili, deoarece trăiesc în condiții nesigure, sistemul de valori tradiționale cu care poporul a supraviețuit mai multe secole se ruinează, iar valorile unei*

societăți moderne încă nu s-au înrădăcinat în conștiința civică a poporului. În față de asta sunt noi provocări pentru care nimeni nu cunoaște soluțiile... Aceasta este realitatea zilei de astăzi. Nu poți avea încredere într-un popor, care nu este sigur pe sine. Singurele valori pe care ne putem bizui sunt cele ce se axează pe morală creștină și pe raportul individului cu divinitatea. Dar pentru dezvoltarea continuă a societății acestea nu sunt suficiente. (F, 66-75 urban, superioare, moldoveancă, sectorul nonprofit)

O altă parte din respondenți, mult mai mare, s-au dat cu părerea că în oamenii sunt foarte diferiți. În unii poți avea încredere, iar în alții nu. De fiecare dată trebuie să fii precaut și să te asiguri de impactul acțiunilor tale. Pentru ca să ai încredere în oameni trebuie să-i cunoști mai bine.

- *Indiferent că sunt din Moldova sau nu, oamenii sunt peste tot oameni. Și ei sunt diferiți. La general, în nimeni să nu ai încredere este foarte rău, pentru tine în primul rând, pentru că este foarte greu să trăiești așa. Dar și să crezi 100%, după aceasta e foarte dureros, din păcate.. Cred că trebuie de găsit mijlocul de aur. (F, 30-35 ani, urban, rusă, superioare, non-guvernamental)*
- *Eu trebuie să cunosc oamenii. Iaca eu căutam să cumpăr grăunțe. Și am găsit în satul Tocuz. Dumneavoastră mă credeți că eu cu atâta frică am mers la Tocuz să cumpăr grăunțe? Dar dacă omul cela are interese? Eu nu mi-l fac pe oricine prieten. Eu chiar când o sămânță cumpăr, o plantă, stau și mă gândesc: dar oare o să-mi iasă planta asta, dar oare o să se prindă? În oamenii bătrâni am încredere. Nu mi-i frică. Chiar să cumpăr un animal de la el. E bătrân, chiar a ajuns la vârsta asta ca să te mintă? Dar oamenii până la 50 de ani toți îmi par dubioși. (F, 31-35 ani, rural, mold./română, superioare, sector public și privat)*
- *Ca și oriunde în lume, nu poți avea încredere în majoritatea oamenilor. Fiecare cu interesele sale, cu nevoile, necazurile sale, cu educația, cultura, intelectul său. În ultimele decenii foarte multe valori s-au devalorizat, în prim-plan situându-se banul, cariera, puterea reală și imaginară. Multe valori au fost detronate și în rezultatul migrării intensive și extensive, care a dus în primul rând la destrămarea, distrugerea familiilor, a sistemului educațional*

familie-școală-societate. Crește o generație fără suportul casei părintești, care nicidecum nu-și vede rostul aici, acum și pe viitor. (B, 66-75 urban, superioare, moldovean, sectorul public)

Cu referință la diferite instituții guvernamentale și non guvernamentale, o bună parte din oameni s-au dat cu părerea că au foarte puțină încredere în instituțiile centrale ale puterii, cum ar fi Guvern, Parlament, Președinție, Justiție, Procuratură, Armată o bună parte dintre ele fiind capturate politic, sau chiar conduse din exterior.

- *Deocamdată instituțiile statale sunt capturate de politic. Nu avem instituții independente, nu avem separarea puterilor în stat. Nu sunt o exprimare a voinței poporului, conform constituției. Timp de trei decenii poporul RM este dezinformat și manipulat. (B, 56-65 ani, urban, superioare, română/moldovenească, sectorul public)*
- *Având în vedere că Republica Moldova parțial este condusă din exterior prin anumite organisme internaționale cu instrumente financiare și de alt ordin geopolitic, nu poate fi o încredere totală în instituțiile statului că acestea vor asigura în totalitate interesele cetățenilor RM și a statutului Republica Moldova. Al doilea factor de neîncredere este cel intern - corupția, interesele personale, de grup și cele politice manifestate de unii reprezentanți ai instituțiilor statului. (F, 66-75 urban, superioare, moldoveancă, sectorul nonprofit)*
- *Eu nu am încredere în instituțiile statului. Nici chiar în Armata Națională, care mereu era în topul încrederii oamenilor, acum nu are credibilitatea de altă dată, fiindcă a fost supusă politicului mai mult decât se permite și asigurarea ei tehnică nu permite îndeplinirea misiunilor constituționale de apărare a țării, iar la conducere sunt puse persoane incompetente și fără verticalitate. (B, 46-55, rural, superioare, moldovean, sectorul privat)*

Mulți respondenți cred că persoanele care sunt la putere folosesc instituțiile centrale pentru a se îmbogăți, și de fapt oamenii fac diferențele.

- *Consider că majoritatea parlamentarilor în Republica Moldova își rezolvă interesele personale în Parlament și Președinție, la fel și în Primărie sau ministere. (F, 46-55 ani, urban, superioare, română/moldovenească, sectorul public)*

- *Nu am încredere în instituțiile statului din Moldova, ce este de fapt determinat de nivelul de încredere în persoane care ocupa astăzi funcții de conducere. Este o imitare a funcționalității instituțiilor publice, în scopul protejării intereselor private și de grup. Un stat este o construcție creată de oameni, pentru a le asigura niște drepturi și reguli de conviețuire, și pentru asta noi toți, plătim un tribut. Și cei care vin să servească în instituțiile statului ar trebui să fie conștienți de responsabilitățile lor. Avem 101 deputați în Parlament și avem un cadru legal arhaic în multe domenii. Avem o mulțime de ministere și politici deficiente practic peste tot. Domina interesele de partide, dominate de cele private, și suntem în un cerc vicios continuu. Cred că avem nevoie de schimbări calitative în instituții statale, dacă vrem să ne păstrăm ca și stat. (F, 46-55 ani, urban, ucraineană, superioare, autoangajată)*
- *Eu nu am văzut încă niciun deputat onest, care să rămână omul acela pe care să-l văd zi de zi onest, coerent.. Deodată devenind deputați, au câte cinci case și nu știu ce acolo, date de la părinți. Tare multe din beneficiile acestea vin așa: a, ești deputat, deodată au apărut banii, pentru că tu ești în poziție de decizie și nu știu ce. Alți oameni se apropie de tine ca să le rezolvi problemele. (B, 36-40 ani, urban, mold./român, superioare, non-guvernamental)*

O parte foarte mică dintre respondenți s-au dat cu părerea că în instituțiile de stat centrale sunt oameni profesioniști și nu prea, responsabili și nu prea, onești și nu prea. Nu poți spune că totul este corupt și rău. Ar trebui să vină cât mai mulți oameni onești la conducere și în politică pentru a schimba situația.
- *Eu știu că în instituțiile de stat sunt oameni de bună credință, și oameni de rea credință. Totul depinde. Eu știu că oamenii cu care eu lucrez chiar sunt de bună credință. Îi văd zi de zi, și îi știu. Probabil că în fiecare instituție sunt oameni de treabă, la diferite nivele. Și eu chiar văd oameni de treabă, lucrând cu diferite ministere. Dar dacă e să vorbim de instituții la general, apoi nu pot să spun că am încredere. eu știu exact cum se lucrează acolo. (B, 41-45 ani, urban, evreu, superioare, sector public)*

- *Oamenii din aceste instituții sunt diferiți. Sunt unii care te ajută, îți spun ce și cum, pentru un simplu „mulțumesc”, dar am întâlnit, din păcate, și oameni care îți tot dau de înțeles că vor ceva de la tine, sau pur și simplu te trimit cât mai departe fără să te ajute. Slavă domnului nu sunt toți așa. (F, 30-35 ani, urban, rusă, superioare, non-guvernamental).*

Respondenții au menționat că cea mai mare încredere o au în autoritățile publice locale din considerentul că cunosc bine oamenii care sunt consilieri și primari și că au participat activ la alegerea acestora.

Cu referință la încrederea în Biserică, opiniile de asemenea s-au împărțit. Unii au spus că au cea mai mare încredere în Biserică, iar alții – că au puțină încredere din considerentul că și aici politicianul s-a implicat și a jucat festa. Ei cred că Biserica ține de credință și atunci ar trebui să promoveze credința și nu liderii politici și idealurile politice.

- *Biserica – ce înseamnă să ai încredere în Biserică? Biserica este un lăcaș pentru comunicare cu Dumnezeu, efectuarea anumitor rituale bisericești. Este prea multă implicare a statului în Biserică și viceversa. (F, 46-55 ani, urban, superioare, română/moldovenească, sectorul public)*
- *M-am dezamăgit în această perioadă și în Biserică, în unitatea luptei împotriva fenomenului cu Covid, s-a observat că Biserica promovează altceva, au fost contradicții, spuneau că biserica nu prezintă pericol. (F, 46-55 ani, rural, superioare, română/moldovenească, sector public.*

Respondenții au menționat că cunosc mai puțin activitățile diferitor ONG-uri, și că sunt ONG-uri diferite: unele, în special cele care creează servicii și ajută grupurile vulnerabile, sunt de mare ajutor pentru comunități și autoritățile locale, altele, care se axează doar pe instruire și adunări, mai curând, în viziunea lor, folosesc banii nu prea eficient. O parte din ONG-uri reprezintă interese ale diferitor țări străine și promovează valori străine. O altă parte sunt de folos societății prin implicarea în soluționarea diferitor probleme comunitare stringente.

- *În ONG eu văd o forță, acum vin și multe finanțări și rolul lor în societate este de a contribui la dezvoltarea localităților, dar mai important este că ei trebuie să participe în transparența procesului*

- decizional, la luarea de decizii. Majoritatea acestor organizații își îndreaptă activitatea pentru binele societății, așa cum sunt centrele de ajutor femeilor victime ale violenței în familie, centrele de plasament pentru mame singure, centrele de plasament pentru copiii străzii, centrele pentru câni și pisici vagabonzi, ș.a. (F, 46-55 ani, urban, superioare, română/moldovenească, sectorul public)*
- *Am un nivel mai mare de încredere în ONG-uri decât în instituțiile statului. Pentru că acești oameni au început activitatea în ONG-uri în primul rând din cauză că au avut o motivație, un imbold din interior. Acolo sunt oameni într-adevăr profesioniști, pentru că ei sunt foarte bine plătiți, comparativ cu cei din instituțiile statului, care nu au nici o motivație. Dar dacă acolo finanțările s-ar reduce, eu cred că și acolo nu am vedea foarte mare activitate. Dar mulțumim faptului că ei sunt susținuți de anumite organizații internaționale și își fac treaba foarte bine, ei sunt foarte buni, ei sunt cât de cât obiectivi, chiar dacă câteodată îi observ că fac praf acolo unde nu este nevoie, pentru că așa e firea lor, să caute noduri chiar și acolo unde nu sunt. (F, 26-35 ani, rural, superioare, română/moldovenească, sectorul public)*
 - *...În realitate nu cred aproape deloc. Eu cred în câțiva oameni. În rest... e bull-shit. Societatea civilă dispăre atunci când dispăre finanțarea. Iată atunci, ceea ce rămâne când granturile se termină este societate civilă și eu cred că în RM aceștia sunt oameni numărați. Eu lucrez mult cu societatea civilă și știu toate dedesubturile. Majoritatea fac business pe ONG-uri. (B, 41-45 ani, urban, evreu, superioare, sector public)*
 - *În ultimul timp tot mai puțină încredere am în organizațiile neguvernamentale. De ce? Pentru că văd că multe proiecte, multe granturi, mulți bani vin din fonduri europene, sau fonduri americane, dar în fond lucurile nu s-au schimbat în societatea noastră în ultimii 10 ani, Da, sunt niște activități, niște training-uri, niște buletine informative, niște ghiduri. Multe activități sunt prea banale, și nu abordează subiectul concret, și nu au un feed-back schimbător. Da, am ascultat trainerul, am băut cafea, am primit diplomă, dar ne-am întors acasă și ne comportăm mai departe*

violent față de membrii familiei, față de natură, față de subalterni, reprezentanții organelor de stat și așa mai departe. E nevoie de altă abordare. (B, 36-45 ani, rural, superioare, română/moldovenească, sectorul non-guvernamental)

Participarea civică a cetățenilor. Respondenții s-au dat cu părerea că o parte din cetățeni se implică activ și constant în acțiuni de voluntariat, vin cu inițiative, fac strângeri de fonduri pentru grupurile marginalizate ale populației.

- *Sunt destui de mulți oameni în Chișinău [care practică acțiuni de voluntariat]. Eu am câteva cunoștințe care începând să facă diverse acte de caritate, cu timpul au înființat asociații de caritate. Mulți administrează grupuri de caritate pe rețelele de socializare: strângere de fonduri, ajutor de haine și hrană pentru nevoiași. Am cunoștințe care adună ajutoare pentru un internat psiho-neurologic. A o fostă colegă de clasă care a fondat o asociație care se ocupă cu strângerea de fonduri pentru copiii cu boli oncologice, pentru că, din păcate, ea singură a trecut printr-o asemenea experiență. Am prieteni care se ocupă cu Inițiativa pozitivă, o asociație care ajută persoanele bolnave de HIV-Sida. Sunt oameni destul de mulți, sau poate acesta e cercul meu de cunoștințe și așa mi se pare... nu știu. (F, 30-35 ani, urban, rusă, superioare, non-guvernamental)*

Unii respondenți au venit cu istorii personale despre acțiunile de voluntariat întreprinse.

- *Eu sunt [implicată în acțiuni de voluntariat]. Opt ani în urmă, când am început activitatea de învățător, școala noastră încă nu se implica în acțiuni de voluntariat, dar când veneau sărbătorile de iarnă eu implicam copiii și mă străduiam să ajutăm copiii vulnerabili. Le spuneam: Am vorbit cu doamna directoare de la Concordia și copiii de acolo nu au căni, putem noi să-i ajutăm? D-ap' cum, doamna Aliona, noi putem și rechizite să le cumpărăm. Am haine bune, pot să le ajut. Și ne duceam la Concordia cu cadouri. Și pentru casa de bătrâni la fel am făcut colete: hrișcă, orez și altele. De atunci am văzut mai mulți săteni în sat să se*

implice să se ajute cu mâncare, cu haine. Peste drum de noi este un om fără familie și lăsat în voia sorții. Are frați și surori care trăiesc bine dar nu țin nici o legătură cu el. Are o pensie de 350 de lei și îi mai dă statul 100 de lei ajutor. Ajunge în așa situație că el nu are ce mânca. E atât de dureros... Noi avem grijă, îi dăm mâncare permanent. (F, 31-35 ani, rural, mold./română, superioare, sector public și privat)

Totuși, în linii mari, respondenții s-au dat cu părerea că, în comparație cu alte țări, voluntariatul în Moldova este abia la începuturi. De multe ori participarea cetățenilor nu vine din interior, ci mai curând este motivată de îndemnul autorităților locale de a participa la curățenie sau la înverzire cu anumite ocazii sau de exemplul vecinilor și prietenilor.

- *Din păcate, în comparație cu alte state, chiar și din Europa, și în România, în Moldova nu prea există practica asta a voluntariatului. Acum în ultimii ani s-a animat așa. Datorită unor ONG-uri sau inițiative sociale venite mai mult din partea tinerei generații. Ce îi motivează pe cei care se implică în voluntariat să fie activi? Îi motivează anume interesul ăsta de a face bine, de a-i face pe alții fericiți. De a se implica, de a aparține unui grup care se ocupă cu ceva nobil, de a-și petrece timpul liber într-un mod frumos și special, nu rușinos sau nu știi cum. (B, 26-35 ani, urban, superioare, română/moldovenească, sectorul non-guvernamental)*
- *Acțiunile de voluntariat ale consătenilor sunt propriu zis activitățile de salubritate tradiționale înainte de marile sărbători religioase, Paștele și Hramul satului. Eu personal am fost și sunt implicat în acțiuni de binefacere (am ajutat la săparea și amenajarea fântânilor, am contribuit la înălțarea a trei răstigniri), precum și am participat la lichidarea gunoiștilor spontane, administrez o pagină ecologică pe Internet, consacrată localității. (B, 56-65 ani, rural, superioare, română/moldovenească, sector privat)*
- *Mișcările de voluntariat nu sunt suficient de populare în Chișinău și în cartierul nostru. O perioadă părinții din ograda blocului se adunau în primăvară ca să aranjeze platoul de joacă pentru copii. De când cu ajutorul ÎMGFL a fost montat complexul de joacă pentru copii donat de Fundația Edelweiss, acest grup nu mai face*

- activități de voluntariat nici măcar pentru a curăți teritoriul platoului. (F, 66-75 urban, superioare, moldoveancă, sectorul nonprofit)*
- *În acțiuni de voluntariat sătenii la mod practic nu se implică. Sunt foarte puține persoane, care răspund la solicitările de implicare în diverse acțiuni și activități fără remunerare, chiar dacă sunt în beneficiul comunității. În majoritatea cazurilor aceștia sunt elevii liceului și alte câteva persoane din localitate. Totodată, încă mai persistă acordarea ajutorului reciproc între rude, cumetri, uneori vecinii. (B, 46-55, rural, superioare, moldovean, sectorul privat)*
 - *Da, de vreo 6 ani sunt implicată în voluntariat, sunt campanii sociale mai multe, dar foarte greu se implică membrii comunității în activități de voluntariat, practic, lucrăm să îi convingem, că noi suntem cei care trebuie să facem schimbarea, prin acțiune, prin gândire, dar la momentul respectiv, membrii comunității greu se implică chiar spre zero, avem organizația de băștinași și cu drag față de K. (F, 46-55 ani, rural, superioare, română/moldovenească, sectorul public)*

Unii respondenți s-au dat cu părerea că acțiunile de voluntariat se fac deseori pentru promovarea imaginii anumitor instituții sau persoane, inclusiv în mass-media.

- *Sunt încercări de voluntariat. Mai mult pare de paradă. Dacă după unii voluntari, precum și politicieni, nu ar alerza presa pe la activitățile lor, ei a doua zi, nu vor mai apărea la asemenea acțiuni de caritate etc. Se creează impresia că voluntariatul este mai mult un mijloc de a apărea în mass-media, la TV-uri. Majoritatea fac caritate doar pentru publicitate. Voluntariatul sincer este atunci când nu știe mâna stingă câți bani donează cea din dreapta. (B, 56-65 ani, urban, superioare, română/moldovenească, sectorul public)*

O parte din respondenți s-au dat cu părerea că gradul de participare al oamenilor în acțiuni de voluntariat este redus din considerentul că populația din Moldova are un nivel de trai redus.

- *După părerea mea nivelul de implicare crește atunci când nivelul de bunăstare satisface fiecare cetățean. În momentul când omul are de toate el începe să gândească să doneze pentru niște*

scopuri nobile sau să se implice activ în ceva. În donații, personal, nu cred că s-au atestat careva implicări ale mele. La salubritate nu particip, dar când merg prin parc și văd că cineva a aruncat pe jos, nu mi-i greu să merg și să ridic din urma acelei persoane și să arunc la coșul de gunoi. Mă strădui să am o abordare civică destul de corectă. În campaniile de informare consider că sunt destul de implicat. Mă strădui cu tot dinadinsul să duc discuții bune cu persoanele zombate, văzând că ele sunt în impas. (B, 26-35 ani, urban, superioare, moldovean, sector privat).

Fiind întrebați ce motivează oamenii să facă voluntariat, majoritatea au răspuns că sentimentul dezinteresat de a face bine, echipa, dorința de a schimba spre bine lucrurile în comunitate, dragostea față de plaiul natal și evident dorința de a fi un model pentru copiii lor.

- *Sentimentul de a face un bine dezinteresat, sentimentul de echipă. În ansamblu, însă, la noi nu este dezvoltat voluntariatul (deși există o lege amorfă în această privință), pentru că acest fenomen trebuie cultivat, implementat, educat începând cu cei șapte ani de acasă, apoi pe toate treptele vieții. Dacă vrei, și voluntariatul trebuie stimulat. De exemplu, în SUA, în școli se ține cont de numărul de ore, dedicate voluntariatului de către elevi, participanții la Corpul Păcii (care vin în fiecare an și la noi) au anumite privilegii în înmatricularea la colegii etc. la început, e o stimulare, mai apoi aceasta devine o necesitate. În alte țări e la mare căutare experiența pensionarilor, care sunt întruniți în tot soiul de cercuri, cluburi, sfaturi, care nu sunt bazate doar pe dezbateri, consumarea utilă a timpului, dar și pentru organizarea și desfășurarea unor activități pentru binele comunității, dar și pentru transmiterea experienței pentru cei tineri. (B, 66-75 urban, superioare, moldovean, sectorul public)*
- *Dorința de a schimba comunitatea, de a asigura un mediu de trai mai bun, protector pentru ei și copiii lor. Și cel mai important, de a fi un exemplu pentru copiii lor, care îi susțin și sunt entuziasmați de acțiunile de voluntariat. Până la urmă, copilul trebuie învățat să facă bine altor oameni doar pentru a primi în schimb un sincer*

„mulțumesc”. (F, 46-55 rural, superioare, ucraineancă, sectorul public)

- *Pe oameni îi motivează cred că dragostea față de localitatea natală. Aici s-a înfiripat o tradiție, de a da lucrurile pe care nu le mai folosești unor oameni care au nevoie de acestea. De asemenea, o dată pe an, întreaga școală se mobilizează și face curățenie în diferite sectoare ale localității. Sunt ocazii când elevii participă la sădirea pomilor. (F, 36-45 rural, superioare, moldo-veancă, sector privat)*

Fiind întrebați dacă și-ar dori să facă parte vreodată dintr-un partid sau ONG și ce i-ar motiva, o mică parte din respondenți au menționat că ei deja sunt membri de partid și că au fost motivați de necesitatea de a se implica în producerea schimbării. Unii au menționat că implicarea în partid le-a adus posibilitatea de a face mai multe relații, de a accesa mai multă informație, de a obține mai multă experiență de viață.

- *Motivul meu de a fi membru de partid a fost că am dorit o schimbare, și am văzut că la momentul acela schimbarea pot să o fac și vreau să mă alătur, să ajut. În organizații politice noi vorbim de oameni, iată, în organizația mea, pe care o reprezint, sunt foarte mulți voluntari, și sunt seniori, pensionari de 70, 80 de ani. Și ei fac voluntar. Sunt foarte bravi. Ei nu primesc bani și niciodată nu au primit, și nici o să primească (zâmbește). Dar entuziasmul lor, și cum ei o fac. Ei sunt foarte... Asta tot e un voluntariat de fapt. În a convinge pe cineva că asta este binele. Pe mine mă înconjoară de fapt multă lume voluntară, dacă să fiu sinceră. Care după serviciu fac activități. Pentru că vor schimbarea. (F, 26-35 ani, rural, superioare, română/moldovenească, sectorul public)*
- *Deja am spus că fac parte dintr-un partid. Din considerentul că orice nouă relație, orice nou contact, orice nouă organizare îți aduce ceva ție însuși prin creșterea numărului de volum, de informații, de contacte, de experiențe pe care le capeți, de valori, de acțiuni pe care le faci. Adică noi trăim în fiecare zi în ritmul cotidian. Cotidianul asta el decurge cum decurge. Dar în momentul când începi să faci și altceva, asta neapărat îți aduce o anumită creștere. Chiar dacă pe moment ți se pare că contribui prea mult,*

poate ați văduvești familia de atenție, dar la urmă sau la o anumită etapă ajungi la concluzia că dacă nu eram membru al acestei organizații poate nu aș fi știut asta, nu aș fi mers acolo, nu aș fi cunoscut persoana X ș.a.m.d. (F, 36-45 ani, rural, superioare, română/moldovenească, sectorul public)

Cele mai multe persoane au indicat că nu fac parte din nici un partid și nici nu și-ar dori să facă parte deoarece nu au încredere în nici un partid și că implicarea în politică înseamnă lipsă de verticalitate, onestitate, pătarea onoarei și demnității proprii.

- *Nu am fost de acord să fiu membru de partid și nu voi fi, cred că, în viitor. Nu sunt convinsă că oamenii în partid lucrează mai bine ca oamenii care nu sunt în partid. Nu este nici un partid în care să am măcar 40% încredere. (F, 41-45 ani, urban, mold./român, superioare, sector public)*
- *Regulile de joc în formațiunile politice sunt netransparente. Nu cred că aș accepta vreo ofertă politică. (B, 56-65 ani, urban, superioare, română/moldovenească, sectorul public)*
- *Partid politic – Nu. Am avut aceasta experiență care m-a dezamăgit. După cu am si mai spus, nu exista nici un partid vertical si fără interese personale. (B, 26-35 ani, urban, superioare, moldo-vean, ONG)*
- *Nu cred că vreodată mi-aș dori să devin membru de partid. Cunosc persoane care, din momentul în care au devenit membru a unui partid și-au pierdut toată omenia. Este adevărat că dacă vrei să cunoști omul, dă-i o funcție, sau fă-l membru de partid. (F, 16-25 ani, rural, superioare, română/moldovenească, sectorul non-guvernamental)*

Cu referință la ONG-uri, majoritatea oamenilor și-au exprimat dorința de a se implica, a participa pe viitor, deoarece și-ar dori să fie mai mult implicați în acțiuni de binefacere, solidarizare, participare comunitară. O condiție de implicare ar fi transparența activităților ONG-ului și faptul ca să se țină cont de opinia membrilor ONG-ului.

- *Aș accepta [să fac parte dintr-o ONG]. De ce nu? (...) Important este să fie în puterile mele, să fac față la toate cerințele. (F, 51-55 ani, rural, mold./român., superioare, sector public)*

- *Aș participa dacă sunt sigur că de opinia mea se va ține cont. Ce rost are să vorbești în pustie? Un ONG perfect este cel care ține cont de orice opinie. Când activitatea e transparentă și nici o idee prețioasă nu se pierde. Când nu există birocrație, autoritarism. Când ședințele sunt protocolate. Când există o arhivă a activității ei. Când în istorie rămâne o urmă verificabilă... (B, 56-65 ani, urban, superioare, română/moldovenească, sectorul public)*
- *Într-o organizație non-guvernamentală, a-ș accepta pentru a avea mai multe legături cu diverse organizații, pentru a aduce investiții în localitate. (B, 46-55 ani, rural, superioare, română/moldovenească, sectorul public)*
- *Organizație non-guvernamentală – posibil, dacă ar avea un scop în care eu cred și care poate genera rezultate pasabile și în scurt timp, nu peste zeci de ani. (B, 26-35 ani, urban, superioare, moldovean, ONG)*

Percepțiile experților privind discriminarea în localitățile lor.

Respondenții s-au dat cu părerea că discriminarea ca fenomen există în localitățile lor. Conform opiniei lor, circa 30% din persoane se confruntă cu o anumită formă de discriminare. Oamenii sunt discriminați pe motive politice, religioase, de gen, de vârstă, de etnie dar cel mai mult pe motiv de sărăcie. Unele persoane pot fi discriminate pe mai multe criterii odată, dublă sau chiar triplă discriminare.

- *Da, sunt. După percepția mea cred că vreo 30 procente din populație trăiește cu sentimentul ăsta, că este discriminat, pe diferite criterii. Care pe criterii religioase, care pe criterii de etnie... Am avut câteva situații în care m-am mirat de faptul că există persoane vorbitoare de limbă rusă care se simt discriminate. Deși eu personal consider că ei beneficiază de toleranță. De la câteva persoane am auzit lucrul ăsta. Discriminarea de gen ar fi una. Există discriminare a femeilor în anumite genuri de activitate, funcții ocupate. Am simțit cumva asta personal? Mai în glumă, mai în serios, l-am simțit pe alocuri. (F, 26-35 ani, urban, superioare, română/moldovenească, sectorul non-guvernamental).*

În viziunea respondenților, persoanele cu dizabilități sunt cel mai frecvent discriminate în locuri publice, la școală, la locul de muncă, la spital. Discriminarea se face în baza lipsei condițiilor necesare pentru a accesa serviciile sau locul de muncă de rând cu celelalte persoane. Totodată persoanele cu dizabilități sunt supuse diferitor stereotipizări, în conformitate cu care ele sunt considerate bolnave, inapte de a munci, inapte de a învăța etc.

- *La momentul respectiv cred că cel mai mult sunt discriminate persoanele cu dizabilități care necesită o îmbunătățire a condițiilor speciale (balustrade, piste, rampe, lifturi, transport etc.) pentru integrarea totală în societate și realizarea potențialului uman propriu. (B, 46-55 ani, urban, doctorale, română/moldovenească, sectorul public)*
- *Persoanele cu dizabilități care foarte rar pot intra în transportul public sau într-o încăpere. Aceasta este, de asemenea, un fel de discriminare. Sau, așa cum se întâmplă acum cu indemnizațiile, o persoană nu a putut să își prelungească buletinul, deși știa că se vor reînnoi automat fără o anumită comisie, cu toate acestea au luat și jumătate din indemnizație au redus. Acești oameni și așa nu pot face nimic cu acești 1000 de lei. Ce poți face în acest moment? Nimic. Și ei au primit doar jumătate. (F, 36-45 ani, urban, superioare, română/moldovenească, sectorul privat).*

Conform opiniei unor respondenți, în Republica Moldova persoanele sărace de asemenea sunt supuse mult discriminării. În contextul lipsei banilor și a nivelului de corupție înalt, acestea sunt discriminate la policlinică, la școală, la primărie, la secția de poliție. Copiii din familii foarte sărace sunt hărțuiți la școală de colegii lor pentru faptul că nu au telefoane moderne, îmbrăcăminte modernă etc. În condițiile pandemiei, anume acești copii sunt excluși cel mai mult din procesul de educație deoarece nu au computere sau telefoane și nu se pot conecta online la lecții.

- *Eu simt copiii ăștia, care se simt discriminați. E vorba din punct de vedere material. Că-i mai sărac decât alții și ceilalți care au puțin mai mult și cred că li se permite orice. Dar e vorba de educație, orice om, oricât de sărac ar fi și oricât de în afara societății, el poate să se impună prin viziunea sa asupra societății, asupra sărăciei.*

Depinde numai de educație. De aceea eu mă strădui să le dezvolt elevilor mei un simț al propriului eu.. (F, 41-45 ani, urban, mold./român, superioare, sector public)

- *Sunt discriminați pensionarii și invalizii din cauza pensiilor mici, a sărăciei care nu le permite un mod de viață decent, procurarea medicamentelor etc.. E grav atunci, când copiii din familiile vulnerabile și sărace abandonează localitățile rurale și vin în capitală, pentru a practica cerșitul, furtul, înnoptând prin subsoluri, clădiri părăsite. Astfel, crește și rata infracțiunilor, viitorul acestor copii este sumbru. (F, 66-75 ani, urban, superioare, română/moldovenească, pensionar)*
- *La nivel economic sau în funcție de starea socio-economică financiară, cred că totuși sunt familii care se simt discriminate, iată mai ales în perioada respectivă, când se face instruirea de la distanță, foarte multe familii au fost puse în fața lipsei conexiunii, lipsei dispozitivelor și iată aici sunt chiar familii discriminate. (F, 46-55 ani, rural, superioare, română/moldovenească, sectorul public)*

Unii respondenți s-au dat cu părerea că în localitățile lor există discriminare și pe bază de etnie. Astfel, în viziunea lor sunt discriminate persoanele de etnie rusă, din considerentul că nu au acces la diferite documente oficiale în limba lor, și sunt discriminați romii deoarece sunt săraci, nu se pot încadra în câmpul muncii, nu au acces la medicină și la educație.

- *Da, avem oameni discriminați din punct de vedere al naționalității. Eu însumi am avut astfel de situații, când adresam o întrebare în rusă, nu ceream să mi se răspundă în rusă, și primeam răspunsuri absolut obraznice și discriminatorii din partea funcționarilor, cu indicația foarte clară: data viitoare, faceți tot efortul să scrieți în română. Și pe mine asta, sincer, mă afecta. Pentru că eu eram de acord să mi se răspundă în română, dar de ce să ofensezi omul. Și cu acești funcționari am ajuns în proces de judecată. Și, deocamdată, în favoarea mea. Mie îmi pare că trebuie respectată limba în care vorbești, orientarea sexuală, apartenența la un grup etnic sau la o confesiune religioasă. Asta e absolut corect. Nu poți împărți oamenii după aceste categorii. (F, 30-35 ani, urban, rusă, superioare, non-guvernamental)*

- *Eu văd atitudinea față de țigani e rea. Eu am adus o fată la policlinică, ea avea ceva cu urechea. Abia când am mers eu și am spus că e ruda mea, atunci au înscris-o și au acceptat-o. Dar fără asta, ea nici să se apropie nu voia. Pe de altă parte, țiganii sunt discriminați nu din cauza culorii lor, nu pentru că au piele întunecată, ci pentru comportamentul lor. Noi putem să le spunem tuturor să aibă o atitudine față de ei ca față de oameni. Bine, se va spune, dar să se comporte și ei ca niște oameni. Atât timp cât țiganii vor avea modul lor de trai pe care îl au, eu nu cred că doar prin apeluri noi vom putea schimba atitudinile. (B, 51-55 ani, urban, rus, superioare, sector public și privat).*

O parte din respondenți au menționat că deseori persoanele sunt discriminate în baza religiei lor.

- *Mi s-a spus recent că o bucătăreasă de categorie internațională de vreo 40 ani a fost concediată de la lucru, doar pentru faptul că ar fi fost de altă confesiune decât cea a șefului. Aici e de dorit ca fiecare să fie conștient de competențele profesionale și morale. Fiecare meserie necesită unele deprinderi și calități morale sau profesionale. (B, 56-65 ani, urban, superioare, română/moldovenească, sectorul public)*

Respondenții, de asemenea au menționat că în localitățile lor persoanele uneori sunt discriminate după gen și după vârstă. Astfel, femeile sunt percepute mai curând ca persoane casnice obligate să facă tot lucrul pe lângă casă și să asculte de bărbat. Este în contextul în care majoritatea femeilor sunt încadrate în câmpul muncii și contribuie la bunăstarea familiei lor. Ele practic sunt nevoite să lucreze mult mai mult decât bărbații. Totodată multe profesii sunt considerate bărbătești și, deși sunt bine plătite femeile au un acces limitat la acestea. De asemenea femeile foarte greu avansează la pozițiile cele mai înalte, care mai frecvent sunt ocupate de către bărbați.

- *Păi, în societatea noastră, aș zice eu că sunt nedreptățite și înjosite femeile. Măcar că, nu știu, se respectă în localitatea noastră încă acele stereotipuri că doar femeia trebuie să facă mâncare, că doar femeia trebuie să ocupe de educația copiilor și... Sau dacă nu, femeia trebuie să tacă înaintea bărbatului și bărbatul are voie să îi*

spună orișice îi place lui. Am văzut așa situații. (F, 56-65 ani, rural, superioare, română/moldovenească, sectorul public)

Unii respondenți au indicat că în societatea moldovenească sunt foarte discriminate și persoanele în vârstă, în special în domeniul sănătății, educației, angajării în câmpul muncii. Astfel, dacă o persoană în vârstă se adresează la policlinică, nu prea este ascultată, sau uneori chiar i se refuză ajutorul medical. În domeniul muncii deseori persoanele în vârstă deși sunt calificate și lucrează uneori ziua de opt ore sunt plătite mai puțin decât cele tinere. Multe persoane în vârstă deși doresc și pot să lucreze sunt concediate în primul rând.

- *Cred că există. Discriminarea pe vârstă, foarte mult. Se simte mai tare în sfera medicinei, dacă ești bătrân deja, ei pot nici să nu-ți mai acorde ajutor. Chiar și în ceea ce privește magazinele, totul este orientat spre tineri, și îmbrăcămintea. Se simte de parcă lumea de vârstă pensionară ar fi un material folosit. Am fost în Germania, prima și cea mai mare impresie care mi-a rămas, pe lângă multe altele, a fost cât de bine arată, cât de bine se simt oamenii în vârstă acolo, am rămas fără cuvinte. Ei se bucură de viață. O bătrânică de 90 de ani la volanul unei mașini cu remorcă. Eu am văzut cum două perechi dansau, aveau peste 80 de ani, stăteam cu gura deschisă, și cum stau la mese în companii de prieteni, cântă cântece. La noi însă oamenii în vârstă stau izolați. Nimănui nu-i trebuiesc. Decât poate copiilor proprii. Societatea nu are nevoie de ei. (F, 56-65 ani, urban, superioare, rusă/ucraineană, auto-angajat)*

3. DIMENSIUNI ALE COEZIUNII SOCIALE ÎN CONTEXTUL STUDIULUI CALITATIV REALIZAT ÎN 2021

Raport asupra interviurilor individuale aprofundate la subiectul coeziunii sociale, 10 aprilie - 12 mai 2021, pe un eșantion de 52 respondenți

Pe parcursul realizării Proiectului instituțional „Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierei de Uniunea Europeană” a apărut necesitatea de a desfășura interviuri individuale aprofundate la subiectul coeziunii sociale. Centrul

Sociologie și Psihologie Socială (CSPS) a realizat trei cercetări calitative la subiectul coeziunii sociale: trei focus grupuri exploratorii, 95 de interviuri individuale aprofundate în 2020 și 52 de interviuri similare în 2021. Prezentul studiu se va concentra asupra analizei de conținut tematice preliminară a ultimei cercetări, oferind o imagine de ansamblu asupra opiniilor enunțate de respondenți asupra diverselor aspecte ale coeziunii sociale.

Cadrul teoretic

Dacă facem o analiză a literaturii dedicate temei coeziunii sociale putem ușor observa că nu există o definiție și o descriere unică a acestei noțiuni. Primele cercetări ce au avut ca domeniu de interes coeziunea le găsim la cercetătorii din domeniul psihologiei de grup, Gustav Le Bon, Iacob Moreno, Leon Festinger. În domeniul sociologiei primele cercetări ale tematicii coeziunii sociale le putem găsi la Emile Durkheim în studiul său asupra fenomenului suicidului [1]. De atunci mai mulți autori au încercat să realizeze o inventariere a modului în care coeziunea socială este definită și conceptualizată.

Potrivit autorilor Sylvain Acket, Monique Borsenberger pot fi identificate două abordări în studiul coeziunii sociale. Prima are un aspect sociologic și psihologic bazat pe studiile de integrare și stabilitate socială. O doua abordare este cea orientată pe politici [2].

Realizând o analiză a mai multor studii prezente în literatură despre coeziunea socială Jenson elaborează o clasificare utilizând cinci dimensiuni: afiliere - izolare (împărtășirea de valori comune, sentimentul de apartenență la aceeași comunitate), incluziune - excluziune (cine are și cine nu are oportunități de a participa în activități economice), participare - pasivitate (implicare în administrarea treburilor publice), acceptare - respingere (toleranță în ceea ce privește diferențele), legitimitate - ilegitimitate (în ce măsură diferite instituții reprezintă în mod adecvat oamenii și interesele lor) [2].

Bernard privește coeziunea socială în calitate de un cvasiconcept, un construct mental hibrid, ce ar trebui să rămână nedeterminat pentru a fi capabil să fie adaptat la necesitățile acțiunilor politice. Bernard și Chan

În analizele lor ajung să afirme faptul că un singur indicator nu ar putea măsura de unul singur coeziunea socială, acesta fiind un construct multidimensional [2].

Chan J., To H.-P și Chan E. au evaluat și ei o serie de definiții și abordări în privința conceptualizării coeziunii sociale prezente în literatura academică și cea de politici și au propus o definiție proprie: „coeziunea socială este o stare de fapt în ceea ce privește interacțiunile „pe verticală” și „pe orizontală” între membrii unei societăți ce este caracterizată printr-un set de atitudini și norme ce includ încrederea, sentimentul de apartenență și dorința de a participa și ajuta, precum și manifestările lor comportamentale.” Aceiași autori afirmă că faptul de a se „alipi împreună” sau cu alte cuvinte coezivitatea dintr-o societate apare doar în cazul în care cele trei atitudini și norme enunțate în definiția de mai sus sunt prezente în mod simultan: membrii societății pot avea încredere în semenii lor, pot să-i ajute și să coopereze cu ei; împărtășesc o identitate comună sau au un sentiment de apartenență la societatea în care se află; aceste sentimente menționate mai sus pot fi observate în mod obiectiv la nivel comportamental [3].

În cadrul cercetării calitative realizate de către CSPA am adoptat modelul teoretic al calității sociale. Din perspectiva acestuia, coeziunea socială este una din componente ale calității sociale de rând cu securitatea socioeconomică, incluziunea socială și abilitarea socială. Acest model nu are doar o valoare teoretică dar și instrumentală [4].

Noțiunea de calitate socială a apărut în 1997 [5] și începând cu anul 2000 este folosită în documentele de politici la nivelul Uniunii Europene [4, p. 165]. Calitatea socială este definită de autorii conceptului ca fiind măsura în care cetățenii sunt capabili să participe în viața socială și economică a comunităților lor în condițiile ce le sporesc starea de bine și potențialul individual [5, p. 109].

Autorii Laurent J.G. van der Maesen și Alan C. Walker prezintă o serie de indicatori ai coeziunii sociale din perspectiva modelului teoretic al calității sociale. Domeniile coeziunii ar fi: încrederea, norme și valori integrative, rețele sociale și identitatea. Fiecare din aceste domenii se împarte în subdomenii, iar fiecare subdomeniu, la rândul său e descris și operaționalizat prin indicatori concreți, capabili de a fi măsurați.

Subdomeniile propuse sunt încrederea generalizată (în ce măsură există încredere în oameni în general), încrederea specifică (încrederea în instituții, diverse categorii de persoane), altruism, toleranță, contractul social, rețele (participare civică, suportul din partea familiei, vecinilor, prietenilor), identitate națională, identitate europeană, identitate locală, identitate interpersonală (acestea din urmă se referă la sentimentul de apartenență) [6].

Aspecte metodologice

Interviurile au fost efectuate în perioada 10 aprilie - 12 mai 2021, pe un eșantion de 52 respondenți, femei și bărbați adulți, de statut socioprofesional divers, locuitori din mediul rural/urban, grupe de vârstă diverse, vorbitori de limbă română și rusă (origini etnice diverse) din 36 localități, de către cercetătorii științifici ai CSPA al ICJPS. Ghidul a fost redactat în limbile română și rusă, oferindu-se respondenților posibilitatea de a alege varianta. Interviurile s-au realizat prin metoda interviului formalizat, obținând consimțământul persoanelor de a participa la sondaj din timp.

Ghidul de interviu a fost elaborat și adaptat de către colaboratorii Centrului Sociologie și Psihologie Socială. Indicatorii principali folosiți sunt Solidaritatea, Apartenența și coeziunea inter-grup, Încrederea, Participarea civică. La acestea au fost adăugate câteva teme mai specifice: Aspecte confesionale (ce se referă la apartenența religioasă și relațiile cu cei de altă religie), Comunicare, informare și mass-media (în calitate de factor ce poate influența nivelul de coeziune în societate), Manifestări de solidaritate și coeziune în contextul pandemiei COVID-19. De asemenea, respondenții au fost întrebați în privința unor eventuale soluții pentru consolidarea coeziunii societății din Republica Moldova.

Această analiză este una preliminară și nu epuizează subiectele și temele menționate de respondenți în cadrul discuțiilor. Echipa Centrului Sociologie și Psihologie Socială al ICJPS va lucra în continuare la tematizarea și descrierea informației calitative și urmează să revină cu analize mai ample și mai profunde. În analiza noastră de aici am urmărit mai curând descrierea și inventarierea răspunsurilor directe la întrebările

prezente în ghid. De asemenea, am căutat să identificăm temele mai frecvente, menționate cel mai des de respondenți, temele ce apar mai rar lăsându-le pentru o analiză ulterioară ce va fi realizată de echipa CSPS.

Rezultatele analizei răspunsurilor

Coeziunea socială la nivel de comunitate și țară. Răspunsurile ce fac parte din acest compartiment se referă la întrebările din capitolul de Introducere al ghidului de interviu:

- *În viziunea Dvs. ce înseamnă o societate unită, coezivă? (dar una dezbinată?)*
- *Cum credeți, cât de unită este/a fost comunitatea dvs.? Dar țara?*
- *Prin ce se manifestă/s-a manifestat această unitate? Dați exemple.*

Participanții au fost rugați să se împărtășească cu gândurile, reprezentările, ce le vin în minte în privința unei societăți unite sau coezive, încercând să dea o definiție așa cum o înțeleg ei. În cadrul analizei am încercat să grupăm răspunsurile similare în jurul unor teme. Lista temelor se poate vedea în *Tabelul 1*.

Tabelul 1. În viziunea Dvs. ce înseamnă o societate unită, coezivă?

Denumirea temei	Numărul de mențiuni ¹
Ajutor reciproc	14
Scop comun, ideal comun și aspirații comune	10
A avea aceeași viziune	7
A ține cont de ceilalți	6
Respect reciproc	4
Egalitate în drepturi	4
Implicare cetățenească	3
Un stat de drept	3
Unire în jurul unei idei	2

¹ Numărul de respondenți care au menționat tema.

ANEXE

Existența unui bun lider	2
Respectarea regulilor	2
Toleranță	2
Colaborare între oameni	2
Încredere în structurile statului	1
O societate ce are un scop de durată	1
Atunci când existența și apartenența la un grup nu este pusă la îndoială	1
Ajutor din partea statului	1
Echitate	1
Buna educație	1
Susținere masivă a guvernării	1
Acte de caritate	1
A face un lucru în comun	1
Acord asupra stării de lucruri	1
A avea aceleași interese	1
A avea ceva în comun, tradiții, idei	1
Welfare state	1
Altruism	1
Interes față de alți oameni	1
Oameni activi social, cu inițiativă	1

Putem observa că tema cu cele mai multe mențiuni este *Ajutor reciproc*, mulți dintre respondenți percep coeziunea anume din acest punct de vedere.

- Ajutor reciproc

„O societate unită probabil este o societate în care oamenii se susțin unul pe altul și se ajută unul pe altul.” (F, 36-45, urban, st. super, sect. public, mold)

„În viziunea mea o societate unită înseamnă atunci când oamenii se respectă unul pe altul, se ajută între ei și contribuie la dezvoltarea acesteia pentru binele tuturor.” (B, 16-25, rural, st. medii, sect. public, mold)

„O societate unită este una în care oamenii se ajută reciproc și sunt empatici unul față de celălalt, este o societate în care nevoile unei

persoane nu se termină acolo unde încep nevoile altele, ci una în care suntem alături și la bine și la greu, iar atunci când se simte necesitatea de a fi solidari nu se pune în discuție egoul personal.” (F, 16-25, urban, st. super, sect. public, mold)

O altă temă cu multe mențiuni este *Scop comun, ideal comun și aspirații comune*, care este legată de cea care vine imediat după ea în tabel, *A avea aceeași viziune*. Aici asistăm la un alt gen de „definiții”, ce sunt din zona orientativ-valorică.

- Scop comun, ideal comun și aspirații comune și A avea aceeași viziune

„Unită în fața unei idei, ideal, chestiuni majore a societății, când toți manifestă devotament și sacrificiu întru realizarea unor obiective importante din punct de vedere istoric, cultură, economie etc.” (B, 66-75, urban, st. super. sect. public, mold)

„O societate, în care cetățenii se unesc în jurul ideilor și proiectelor de interes comunitar și spre binele comun.” (B, 56-65, rural, st. super, sect. privat, mold)

„O societate unită este constituită din oameni care au aceleași valori, valori adevărate, general umane și pentru acestea stau ferm. Valorile acestea sunt bazate pe adevăr, modestie, sinceritate etc.” (F, 56-65, urban, st. super, sect. privat, mold)

„O societate coezivă este una unită, o societate cu aceleași gânduri în care persoanele sunt unite prin ceva, prin tot ce se desfășoară în societate. Este o părere aproape comună.”(F, 46-55, st. super, sect. public, mold)

O pondere mai mare au avut și răspunsurile din categoria *A ține cont de ceilalți*.

„Atunci când straturile sociale se aud unele pe altele și țin cont unele de altele, adică conducerea ține cont de popor, poporul ține cont de șefi, oamenii între ei se aud unii pe alții, sunt toleranți, merg la anumite compromisuri.” (B, 46-55, urban, st. super, sect. public, mold)

Teme frecvente, dar cu mai puține mențiuni au fost *Respect reciproc și Egalitate în drepturi*.

Putem concluziona că participanții pun în valoare ceva mai mult aspectul practic și relațional al coeziunii decât cel ideologic și valoric.

ANEXE

Respondenții au fost întrebați și în privința modului în care ei definesc o societate dezbinată. Unele descrieri au fost date în opoziție cu caracteristicile societății coezive.

Tabelul 2. În viziunea Dvs. ce înseamnă o societate dezbinată?

Denumirea temei	Numărul de mențiuni
Egoism	16
A ține cont doar de tine	11
Lipsa de viziune comună	11
Indiferență	5
Când există criterii de dezbinare	5
Inegalitățile din societate	3
Intoleranță	2
O adunare de oameni fără virtuți	2
Lipsă de scop comun	2
Lipsă de respect reciproc	2
Lipsa de interes față de ceilalți	2
Inacțiune socială	1
Lipsa valorilor morale	1
Concurența	1
Criterii geopolitice	1
Lipsa de încredere	1

Observăm că majoritatea răspunsurilor s-au referit la temele *Egoism* și *A ține cont doar de tine*.

- Egoism

„Țara noastră este deloc unită și total dezbinată pe criterii de egoisticitate, altceva nu-i. Egoismul dezbină societatea noastră.” (B, 56-65, urban, st. super, sect. public, mold)

„Este o societate egoistă, toxică și pe-alocuri abuzivă. Este o societate care nu tinde să se dezvolte unitar. Fiecare își urmărește doar interesele proprii, fără a realiza că au interese comune care ar putea fi mai ușor de realizat dacă s-ar uni și și-ar lăsa diferențele la o parte.” (F, 16-25, urban, st. super, student, mold)

- A ține cont doar de tine

„Într-o societate dezbinată, oamenii nu știu să se asculte unii pe alții, nu au răbdare să o facă. Își declară doar drepturile și uită de responsabilități, uită de familie, comunitate, țară.” (F, 26-35, rural, st. super, auto-angajat, mold)

„O societate dezbinată este societatea cu caracteristici inverse, adică oamenii nu țin cont unii de alții și nu se aud.” (B, 46-55, urban, st. super, sect. public, mold)

Un număr mare de participanți sunt de părerea că *Lipsa de viziune comună* în societate este caracteristica ce duce la dezbinare.

- Lipsa de viziune comună

„Dezbinată e atunci când avem foarte multe păreri și oamenii propun părerea, dar deloc nu se conformează acestei păreri. Ei doar propun. Toți vorbesc și nimeni nu ascultă.” (F, 16-25, urban, st. medii, sect. public, mold)

„Când oamenii privesc în diferite părți, unii la stânga, alții la dreapta - avem o societate dezbinată.” (B, 66-75, rural, st. super, sect. privat, mold)

De asemenea, atestăm că 5 participanți au indicat *Indiferența* oamenilor ca un element esențial al dezbinării, iar 5 respondenți au menționat că societatea devine dezbinată atunci când este împărțită în funcție de diverse criterii.

Analizând răspunsurile și temele, în general, putem spune că dezbinarea e percepută ca un individualism în care oamenii se gândesc doar la ei, la propriile lor interese și nu se raportează la ceilalți și la nevoile lor.

ANEXE

Respondenții au fost rugați să se expună asupra faptului în ce măsură țara și comunitatea/localitatea din care fac parte sunt unite. Astfel, avem două categorii de răspunsuri, cele ce se referă la țară (în *Tabelul 3* sunt hașurate cu gri închis) și, respectiv, la comunitate (hașurate cu gri deschis). Avem și o a treia categorie de răspunsuri, mai puțină la număr, ce sunt mai degrabă niște reflecții asupra motivelor și factorilor ce duc la unitate sau dezbinare.

Tabelul 3. Cum credeți, cât de unită este/a fost comunitatea dvs.? Dar țara?

Denumirea temei	Numărul de mențiuni
La nivel de țară nu avem unitate	27
Comunitatea este unită/oarecum unită	14
Nu există unitate în comunitate	7
Acum este mai puțină unitate în țară	6
Lipsă unitate din motive politice	5
Comunitatea a fost mai unită cândva	5
La nivel de grupuri mici da, la nivel de localitate nu	2
E mai multă coeziune acum în comunitate decât a fost	2
E mai multă coeziune acum în țară decât a fost	2
Țara este oarecum unită	2
Rural-unit, Urban-nu	1
Lipsă de unitate pe motiv religios	1
Necunoașterea trecutului istoric - factor de dezbinare	1
Oamenii se unesc pentru cauze comune dar nu pentru mult timp	1
Problemele comune unesc comunitatea	1
Societatea mai unită când este un pericol	1
O importanță mare are liderul comunității	1

Atestăm faptul că aproape jumătate din participanții la studiu consideră că nu avem unitate la nivel de țară. Ceea ce este destul de

mult. Tot referindu-ne la țară, 6 respondenți consideră că acum este mai puțină unitate decât a fost cândva, deci tendința este una negativă. Sunt doar câțiva respondenți care consideră că situația în țară e mai bună la acest parametru.

- La nivel de țară nu avem unitate

„La nivel de țară, Republica Moldova este un stat profund divizat pe criterii geopolitice. Actorii politici sunt cei care în permanență mențin și alimentează această divizare pe criterii geopolitice.” (B, 36-45, urban, st. super, ONG, mold)

„La nivel de țară persistă probleme, cum ar fi neînțelegerea persoanelor din mediul urban cu cel rural și invers, corupția și politica țării neclară și fără perspective.” (B, 16-25, urban, st. super, sect. privat, mold)

„La nivel de țară nu pot afirma că avem o societate unită. Chiar și în situația actuală mulți nu respectă normele sanitare, adică nu le pasă de sănătatea altora, sunt iresponsabili, nepăsători față de alții.” (B, 16-25, rural, st. medii, student, mold)

- Acum este mai puțină unitate în țară

„Din experiența proprie, pot afirma că societatea era mai unită în perioada sovietică: era mai vădită tendința persoanelor de a se ajuta reciproc: organizarea clăcilor (neremunerate, desigur), ajutorul între vecini la prășit etc. În satul în care am locuit se închidea apartamentul și se lăsă cheia sub covorașul de la ușă și nimănui nu-i venea în gând să intre în casa cuiva.” (B, 46-55, urban, st. super, auto-angajat, mold)

Atestăm o diferență în modul cum este percepută unitatea în țară și cea în comunitate. Cei care consideră unită comunitatea din care fac parte sunt aproape de două ori mai mulți decât cei care consideră inversul. Mult depinde de modul în care autoritățile publice locale se manifestă în comunitățile date. La fel ca și în cazul țării, mai mulți respondenți consideră că oamenii din comunitatea din care fac parte au fost mai uniți cândva, decât inversul.

- Comunitatea este unită/oarecum unită

„Din fericire fac parte dintr-o comunitate unită, care încearcă să ajute mereu cu ceea ce poate, însă pe alocuri presupun că situația poate fi îmbunătățită, fiindcă mereu este loc de mai bine. Dacă ar fi să aleg pe o

scară de la 1 la 10, aș alege numărul 8.” (F, 16-25, rural, st. super, sect. public, român)

„Cred că comunitatea mea este destul de unită, pentru că știu la cine să mă adresez în cazul când pot avea niște probleme. Oamenii din comunitatea mea nu sunt indiferenți la viața și protejarea valorilor țării.” (F, 16-25, urban, st. super, ONG, român)

- Nu există unitate în comunitate

„Comunitatea mea a fost în mare parte dezbinată, deoarece administrațiile locale precedente nu își asumau responsabilitatea pentru interesul și consolidarea comunității, ci spre satisfacerea nevoilor personale, ce nu ducea spre favorizare situației în oraș.” (F, 26-35, urban, st. super, sect. privat, mold)

- Comunitatea a fost mai unită cândva

„Cred că, comunitatea mea cu ani în urmă a fost una dintre cele mai unite, însă cu trecerea timpului pe moment ce sau produs mai multe schimbări la nivel social unirea dintre cetățeni s-a destrămat, cauza principală fiind interesele personale. Astfel, comunitatea în care locuiesc nu este atât de unită pe cât ar trebui să fie într-adevăr. În mare parte, locuitorii comunei nu dau interes lucrurilor, considerând ca de toate cele necesare trebuie să se ocupe primarul din localitate.” (B, 26-35, rural, st. super, sect. public, mold)

O temă cu mai multe mențiuni este *Lipsă unitate din motive politice*. Mai mulți respondenți au afirmat că anume politicul dezbină țara, deoarece politicienii folosesc diverse criterii de dezbinare cu scopul de a-și acumula susținători.

În general, putem spune că atestăm o tendință în percepțiile participanților: cu cât grupul de oameni la care ei se referă este mai mic cu atât evaluarea unității e mai pozitivă, și invers. Țara este văzută ca mai puțin unită decât localitatea/comunitatea, grupuri mai mici dintr-o comunitate sunt mai unite decât comunitatea, localitățile rurale sunt mai unite decât cele urbane.

Solidaritate. Acest compartiment a fost unul de interes sporit în cadrul ghidului de interviu. Conceptul de coeziune și cel de solidaritate sunt strâns legate între ele. De multe ori acestea sunt percepute ca

ANEXE

interșanjabile. De aceea, unul din subiectele de discuție în cadrul interviurilor a fost modul în care respondenții definesc solidaritatea.

Tabelul 4. La ce vă gândiți când auziți cuvântul solidaritate?

Denumirea temei	Numărul de mențiuni
Comunitate de interese și obiective	10
Ajutor reciproc	9
Ajutor pentru alții	7
Să acorzi suport, susținere cuiva	4
A empatiza și a fi împreună cu celălalt la nevoie	4
Colaborare, acțiuni comune	2
Solidaritate de breaslă	2
Doar se vorbește despre solidaritate, dar ea nu există în realitate	1
Discrepanțe dintre cetățeni	1
A fi împreună	1
Unitate în funcție de diverse criterii	1
La categoriile de persoane care ar avea nevoie de ajutor	1
Cei care au ceva să se împartă	1
Moldovenii nu sunt solidari	1
O cauză comună	1
Ajutor dezinteresat	1
Cuvântul solidaritate cu conotație negativă	1
A fi parte a societății	1
Oameni care țin unul la altul	1
Patriotism	1
Să te implici în problemele altora	1
Recunoștință reciprocă	1
A face ceva împreună	1
A fi pentru cineva	1

Grupul de „definiții” ce a acumulat cele mai multe mențiuni se referă la *Comunitate de interese și obiective* (10 respondenți).

- Comunitate de interese și obiective

„Solidar - înseamnă de a fi în aceeași lungime de undă cu majoritatea, de a se conforma deciziei majorității, să întreprindă aceleași acțiuni pentru o cauză comună.” (F, 46-55, urban, st. super, sect. public, mold)

„Când aud termenul „solidaritate” gândul mă duce spre o legătură strânsă dintre oameni cu aceleași scopuri și interese.” (F, 16-25, rural, st. super, sect. public, mold)

Ca și în cazul definirii coeziunii, în cazul solidarității respondenții au menționat des *Ajutorul reciproc* (9 mențiuni). Putem observa că temele care au acumulat cele mai multe mențiuni se referă la ajutor, susținere: *Ajutor reciproc* (9 mențiuni), *Ajutor pentru alții* (7 mențiuni), *Să acorzi suport, susținere cuiva* (4 mențiuni), *A empatiza și a fi împreună cu celălalt la nevoie* (4 mențiuni). Toate acestea transmit ideea unei implicări active în relația cu celălalt.

- Ajutor reciproc

„Este un concept larg, cu multe sensuri. La general, când oamenii se ajută reciproc fără a pune condiții de a primi ceva în schimb.” (B, 36-45, urban, st. super, ONG, mold)

- Ajutor pentru alții

„În accepțiune general-umană, ar fi calitatea și disponibilitatea indivizilor de a oferi din resursele lor pentru a ajuta pe alții, cu resurse inferioare - pe cei care au nevoie.” (B, 46-55, urban, st. super, sect. public, mold)

- Să acorzi suport, susținere cuiva

„A susține pe cineva în anumite circumstanțe necondiționat.” (B, 36-45, urban, st. super, sect. public, mold)

- A empatiza și a fi împreună cu celălalt la nevoie

„Când aud cuvântul „solidaritate” mă gândesc la oameni buni, oameni pentru care contează atât bucuria, cât și tristețea celui din preajmă. Mă gândesc la persoanele empaticе, înțeleghătoare. De exemplu, la școală un copil este marginalizat prin cuvinte deranjante, ceilalți ar trebui să dea dovadă de solidaritate, de implicare, de ajutor pentru a aplană un conflict sau pentru a proteja acest copil.” (F, 16-25, urban, st. super, sect. public, mold)

Putem observa că modurile în care respondenții definesc coeziunea și solidaritatea sunt foarte apropiate. Atestăm, însă, că ideea de ajutor și implicare este mai prezentă în cazul solidarității.

În continuare am încercat să facem o analiză a frecvenței cu care oamenii din mediul din care fac parte participanții studiului ajută pe alți oameni.

Tabloul 5. Cât de caracteristic este pentru oamenii din anturajul dvs. să dea o mână de ajutor altor oameni când aceștia au nevoie?

Categorie de răspunsuri	Numărul de mențiuni
Frecvent	21
Rar	6
Uneori	5

Majoritatea respondenților care s-au expus în privința frecvenței cu care persoanele din anturajul lor ajută pe alții au evaluat aceasta ca fiind înaltă sau destul de înaltă. Se ajută mai mult persoanele apropiate între ele. În ceea ce privește caracterului ajutorului, acesta este de cele mai dese ori unul financiar sau moral. De asemenea, mai mulți respondenți au remarcat că oamenii se ajută din ce în ce mai des.

Un subiect de discuție în cadrul interviurilor a fost sursa de ajutor, de orice gen, pe care pot conta respondenții și oamenii din comunitățile lor. Atât participanții la studiu cât și oamenii din localitățile lor apelează cel mai des la Familie, Rude și Prieteni sau persoane apropiate. După aceasta vin Vecinii. De remarcat că în prim plan ies în evidență ca surse de ajutor persoanele concrete și nu instituții. Dintre acestea, în cazul oamenilor din localitate, apar Primăria, Asistența socială, Poliția, Lucrătorii medicali, Biserica. Vorbind despre sine, respondenții menționează apelul la instituții foarte rar.

Tabelul 6. Dacă vreun om din localitatea dvs. are o problemă cui poate să se adreseze?

Denumirea temei	Numărul de mențiuni
Familie	15
Rude	15
Prieteni	12
Primărie	11
Vecini	10
Asistent social	9
Primar	7
Poliție	6
Lucrători medicali	4
Colegi	2
Biserică	3
Rețelele de socializare	2
Profesori	1
Poștaș	1
Presa	1
Pompieri	1
ONG	1

Tabelul 7. De la cine puteți aștepta un ajutor concret în caz de necesitate (bani, muncă prestată, echipamente...)?

Denumirea temei	Numărul de mențiuni
Familie	27
Prieteni	26
Rude	19
Vecini	6
Colegi de serviciu	5
Autorități publice locale	3
De la nimeni	2

ANEXE

ONG	2
Pe oamenii de încredere din jur	1
Persoane apropiate	1
Profesori	1
Rețelele de socializare	1

Apartenență și coeziune inter-grup. Unul din aspectele coeziunii sociale este identitatea, de aceea în cadrul discuțiilor s-a abordat tema apartenenței și identității respondenților și cetățenilor Republicii Moldova în general. Ca o introducere în discuție, participanții au fost rugați să se descrie pe sine. Răspunsurile oferite au fost grupate în trei categorii, în funcție de semnificație.

Majoritatea răspunsurilor au avut un caracter personal în care respondenții și-au descris propriile calități. Aceste răspunsuri au intrat în categoria Caracteristici personale. O parte din respondenți s-au autoprezentat descriind rolurile lor sociale: profesie, ocupație, statutul familial etc. Aceste răspunsuri au fost plasate în categoria Caracteristici sociale. O a treia categorie, Caracteristici de apartenență a fost formată din răspunsurile care s-au referit la apartenența de Republica Moldova, la locul de reședință, la apartenența de neam, etnie.

Tabelul 8. Dacă v-ar cere cineva să vă descrieți în câteva cuvinte, ce i-ați spune?

Categoria de răspunsuri	Numărul de mențiuni
Caracteristici personale	39
Caracteristici de apartenență	10
Caracteristici sociale	8

Răspunsurile din categoria celor de apartenență sunt cele care ne interesează mai mult, câteva mostre aducem mai jos:

„Sunt un cetățean moldovean (din Republica Moldova), român basarabean, creștin-ortodox, căsătorit, familist, tată al trei copii, cu viziuni conservatoare și progresiste, cu studii universitare, funcționar public, politician și om de stat, patriot al neamului meu!” (B, 46-55, urban, st. super, sect. public, mold)

„Eu sunt cetățean al Republicii Moldova, după naționalitate sunt moldoveancă. Am studii superioare și îmi fac datoria de cetățean prin munca zilnică.” (F, 56-65, urban, st. super, ONG, mold)

„În primul rând mă identific cu un loc anume geografic, cu un anumit popor, eu sunt anume din acest loc, din această regiune, sunt o moldoveancă, dacă e să fac referință la o anumită apartenență, pentru că atunci când spui, de exemplu, american, îți imaginez una, iar când spui moldovean, îți imaginez altceva.” (F, 16-25, urban, st. super, sect. public, mold)

Un subiect de discuție important pentru acest compartiment a fost legat de sentimentele, emoțiile, trăirile ce apar atunci când respondenții spun că sunt din Republica Moldova. Uneori subiecții au fost întrebați în privința a ceea ce simt când sunt peste hotare și sunt rugați să spună de unde vin.

Tablul 9. Ce simțiți când spuneți că sunteți din Republica Moldova?

Denumirea temei	Numărul de mențiuni
Mândrie	22
Satisfacție	5
Tristețe	3
Apartenență	3
Rușine	2
Dragoste de popor / țară	2
Insatisfacție	1
Originalitate	1
Jenă	1
Respect pentru înaintași	1
Regret	1

ANEXE

Rupt de România	1
Lipsă de atașament	1
Uneori mândrie	1
Bucurie	1
Indignare	1
Indiferență	1
Sentiment de recunoștință față de oamenii apropiați	1
Incertitudine	1

În urma analizei răspunsurilor putem spune că majoritatea lor se referă la niște trăiri pozitive față de țară și locuitorii ei. Foarte mulți respondenți au răspuns că se mândresc de proveniența lor, de țară și de popor.

„Mă mândresc, rădăcinile istorice sunt un motiv de mândrie. Miezul, sarea națiunii este de treabă, responsabili. Deși nu este pădure fără uscăciuni.” (F, 46-55, rural, st. super, auto-angajat, mold)

„Cine sunt? Spun cu mândrie că sunt din Republica Moldova: o țară frumoasă, verde, plină de vegetație și plină de viață și de voința locatarilor și poporului moldovenesc.” (F, 56-65, urban, st. super, ONG, mold)

„Sunt mândru că sunt din țara această, văd beneficiile acestei țări, nu este o țară aglomerată ca popor, mă bucur de țara aceasta că avem cernoziom, fructe gustoase și lipsesc animalele distrugătoare (lei, tigri, reptilele) la noi e bine, îmi place clima sunt mândru de Moldova.” (B, 36-45, rural, st. medii spec, ONG, mold)

Printre trăirile, sentimentele pozitive față de Republica Moldova menționate de subiecți sunt: mândrie, satisfacție, dragoste de popor/țară, respect pentru înaintași, bucurie, sentiment de recunoștință față de oamenii apropiați.

Printre sentimentele și trăirile negative față de țară sunt: tristețe, rușine, insatisfacție, jenă, regret, indignare, indiferență, incertitudine.

Una din întrebările din ghid s-a referit la semnificația pe care o dau respondenții faptului de a fi „moldovean”. De asemenea, subiecții au fost rugați să se expună asupra diferențelor între a fi „moldovean” în Republica Moldova și a fi „moldovean” peste hotare. Mai jos prezentăm o

selecție a celor mai semnificative opinii și reprezentări menționate de participanți.

A fi „moldovean” în Republica Moldova:

- Cetățean cu drepturi depline, patriot, adept al valorilor tradiționale;
- Are conotație politică originară din perioada sovietică;
- Înseamnă pentru mine, în primul rând, să fiu cetățean al Republicii Moldova, totodată, înseamnă și apartenența mea etnică, înseamnă să mă identific cu cei care vorbesc limba moldovenească, cu cei care țin la tradițiile, datinile, obiceiurile și istoria națiunii moldovenești;
- Persoană care este originară, născută, locuiește pe teritoriul țării și deține cetățenia Republicii Moldova și se află în imposibilitate de a emigra peste hotarele țării din diferite motive;
- Apartenența la una dintre părțile constituante ale poporului român;
- Persoana, care la ea acasă își permite să încalce multe, nu respectă simple reguli etice, se simte fățarnic, și cu multe apucături (vicii);
- Înseamnă să lupți continuu cu minciuna;
- Înseamnă să fii român;
- Înseamnă să muncești mult;
- Înseamnă a fi un cetățean cu drepturi și obligații depline cu posibilitatea dezvoltării profesionale;
- Înseamnă a fi om gospodar, care muncește din greu pentru un viitor mai bun;
- Înseamnă a fi cetățean al acestei țări, care nu ripostează, acceptă toate greutățile, le înfruntă și crede în zile mai bune;
- Înseamnă a fi om gospodar, cum și sunt majoritatea; muncitor și foarte chinuit, deoarece muncește foarte mult pentru un salariu mizerabil;
- Ar însemna să fii mândru de tot ce e moldovenesc: grai, neam, țară;
- Înseamnă să fii cu gândul că „cândva va fi bine”;
- Înseamnă să fii mai puțin pragmatic, mai puțin rațional, dependent social. Moldovenii depind foarte mult de părerea lumii, satului,

comunității etc., nu au o independență în gândire, în decizii, sunt influențabili;

- A fi unul călit, răbdător, gata de orice;
- Înseamnă omul care trebuie să aibă o responsabilitate față de țară, față de copii, grija față de generația mai în vârstă și de generația mai tânără;
- Moldoveanul de felul lui este o persoană ospitalieră, binevoitoare, care poate oferi ajutor în anumite cazuri concrete;
- A fi un om dintr-un neam care ține la obiceiuri, la tradiții, care își dă seama de unde se trage;
- Este o stare temporară a denumirii noastre;
- Când mă gândesc la un moldovean, mă gândesc la „a te vâcruti”, adică să te descurci în tot;
- E o persoană care e legată de folclor;
- Înseamnă a stima țara și a lucra pentru țară, nu împotriva ei;
- Înseamnă a munci pentru țară, a fi ospitalier pentru cei din țară și de peste hotare, a avea întotdeauna tot necesarul în beci;
- Înseamnă să trăiești într-o țară liberă, să ai un loc de muncă, să te strădui pentru viitorul țării;
- Înseamnă a fi „acasă”, a fi cu sufletul larg deschis și viziuni prospere;
- Înseamnă a se naște și a fi educat potrivit tuturor tradițiilor și deprinderilor poporului moldovenesc, totodată a face parte dintr-o comunitate de oameni veseli, harnici, ospitalieri, și, în primul rând, patrioți.

A fi „moldovean” peste hotare:

- Să fii moldovean în rândul comunităților de moldoveni și semisclav în raport cu băștinașii;
- Peste hotare acest lucru se manifestă o dată la frontieră și a doua oară la angajatorul UE-ist când moldoveanul spune că e cetățean român;
- Înseamnă să fii atent, să fii exemplar, să nu dai de gol țara, să studiezi lucrurile bune, să le aduci în Moldova și să faci totul ca ele să funcționeze și la tine în țară;

- Sa extinzi cunoștințele despre Moldova și să atragi cât mai multă lume la noi atât ca turiști cât și ca investitori;
- Un străin fără multe drepturi, dar cu multe obligații;
- Originarii din Republica Moldova - care pot fi de diferite etnii, fie că dețin, fie că nu (mai) dețin cetățenia moldovenească;
- Înseamnă să te simți subestimat în comparație cu băștinașii;
- De multe ori cei de peste hotare nu cunosc o asemenea țară;
- Peste hotare nu prea știu de noi, Moldova nu s-a reclamat și nu are cu ce să se laude;
- Înseamnă a fi hoț, din motiv că într-adevăr, din păcate, foarte mulți moldoveni se duc „să muncească” în așa mod peste hotarele țării;
- Peste hotare te simți mai mult umilit, nu atât de benefic, oricum acolo ești de mâna a doua;
- Când ești în România, ei nu te numesc moldovean, din Basarabia ești, basarabean;
- Cred că suntem un popor muncitor, dar sărac, corupt și nefericit;
- Înseamnă să fii străin;
- Înseamnă a fi o persoană responsabilă pentru viitorul tău, a fi o fire muncitoare și demnă, dar mereu cu gândul la locul unde te-ai născut și ai copilărit;
- Înseamnă că ești o identitate străină într-o identitate nouă, o picătura de ulei într-un bol cu apă. Reprezinți diversitatea și reprezinți exclusiv Moldova într-o țară străină.

În linii mari, dacă e să sintetizăm și să facem comparație între un „moldovean” din țară și unul de peste hotare, am putea spune că, potrivit respondenților, un moldovean din Republica Moldova este cetățeanul acestei țări, este un om gospodar care muncește, o persoană care ține la tradiții, obiceiuri, folclor. Deseori este pomenită apartenența la neamul românesc. Moldoveanul de peste hotare este privit mai mult ca un străin, o persoană mai puțin importantă decât băștinașii, un necunoscut dintr-o țară necunoscută, o persoană care nu vrea să-și facă de rușine țara, obârșia.

Încredere. O altă dimensiune a coeziunii sociale este cea a încrederii între oameni, între oameni și instituții. În acest compartiment am încercat să studiem în ce mod respondenții înțeleg și definesc încrederea și în ce măsură au sau nu au încredere în oamenii din Republica Moldova.

Printre „definițiile” încrederii oferite de respondenți atestăm două categorii tematice: una e legată de ideea de siguranță în legătură cu o persoană că va face ceva, va acționa cumva, în sensul că poți conta pe ea, te poți baza pe ea; cea de-a doua e legată de siguranța de a se deschide față de o persoană, de a povesti lucruri personale și siguranța de a nu fi trădat.

Tabelul 10. După părerea dvs., ce înseamnă a avea încredere în cineva?

Denumirea temei	Numărul de mențiuni
A conta pe cineva, a fi cu cineva pe care te poți baza	12
A te destăinui	8
Încrederea că nu vei fi trădat	8
Înseamnă să te bazezi pe cineva predictibil	6
A ști că vei primi ajutor	4
Sentimentul că persoana va fi alături indiferent de situație	4
A fi cu cineva de aceeași viziune	3
A avea sentiment de siguranță alături de o persoană	3
A ști persoana	1
Respect față de ceilalți	1
Respect reciproc	1

Răspunsurile din prima linie tematică sunt mai multe și sunt incluse în așa teme ca: *A conta pe cineva, a fi cu cineva pe care te poți baza, Înseamnă să te bazezi pe cineva predictibil, A ști că vei primi ajutor, Sentimentul că persoana va fi alături indiferent de situație.*

- A conta pe cineva, a fi cu cineva pe care te poți baza.

„Încredere ai în omul în care ai sprijin și reazem, în omul pe care te poți baza în activități de cel mai diferit gen.” (B, 56-65, rural, st. super, sect. privat, mold)

„A avea încredere - a se baza pe cineva, a conta pe ce spune sau ce face acea persoana.” (F, 46-55, urban, st. super, sect. public, mold)

- Înseamnă să te bazezi pe cineva predictibil

„A avea încredere că persoana, instituția, își va respecta valorile și angajamentele afișate, că este predictibilă.” (B, 46-55, urban, st. super, sect. public, mold)

A doua categorie tematică include teme: *A te destăinui și Încrederea că nu vei fi trădat.*

- A te destăinui

„A avea încredere în cineva consider că e atunci când poți liber să te împărtășești cu evenimentele, ideile, sentimente, tot ce se întâmplă în viața ta. Poți să destăinui problemele și neajunsurile, de asemenea să ceri ajutor și să fii sigur că persoana de alături te va susține indiferent de situație.” (F, 26-35, urban, st. super, sect. privat, mold)

- Încrederea că nu vei fi trădat

„Pentru mine încrederea este antipodul trădării. Adică ai încredere într-o persoană, până când nu se depistează momentul acesta de trădare.” (B, 46-55, urban, st. super, auto-angajat, mold)

Temele depistate la această întrebare ne dau o oarecare înțelegere a modului în care să interpretăm răspunsurile la următoarea întrebare din acest compartiment, dacă se poate avea încredere în majoritatea oamenilor din Republica Moldova.

Tabelul 11. Se poate avea încredere în majoritatea oamenilor din Republica Moldova?

Denumirea temei	Numărul de mențiuni
Se poate avea încredere în oamenii din Moldova	9
Nu poți avea încredere în majoritatea oamenilor din Republica Moldova	7
Poți avea încredere în cei pe care îi cunoști bine	4

ANEXE

Depinde de persoană	4
Încrederea se formează cu timpul	3
În unii poți avea încredere, în alții nu	3
Încredere în familie	2
Încredere în colegi	1
Nu am încredere în moldoveni	1
Puțină încredere în guvernanți	1
Încredere doar în persoane apropiate	1
Ai încredere, dar verifică	1
A avea încredere în om până la proba contrarie și să-i dai șansă dacă greșește	1
Nu poți avea încredere în toți	1
Indicele de încredere a scăzut comparativ acum cu 30 de ani	1
În sens creștin doar în Dumnezeu	1
Nu se poate avea încredere în clasa politică	1
Depinde de educație	1
Încrederea are limite până unde poate merge	1
Oamenii care au arătat fapte bune sunt demni de încredere	1
Nu se poate avea încredere în cei care nu se supun regulilor statului	1
Societatea din Republica Moldova e bazată pe neîncredere	1
Depinde care e obiectul încrederii	1
Se poate avea încredere doar în părinți	1
Trebuie să fim vigilenți, putem avea încredere apoi să ne dezamăgim	1
Se poate avea încredere dacă îți respectă libertatea și ideile	1
Cu cât e mai apropiată persoana cu atât mai mare e încrederea	1
Nu e bine să ai încredere	1
Trebuie să fii atent cui divulgi secretele	1

În urma tematizării răspunsurilor am găsit două teme mai sigure în ceea ce privește evaluarea încrederii față de oamenii din Republica Moldova. În prima temă sunt răspunsurile sigure sau aproape sigure în privința faptului că se poate avea încredere.

- Se poate avea încredere în oamenii din Moldova

„Eu cred că se poate avea încredere în oamenii din Republica Moldova. Ce-i drept nu în toți pentru că sunt mulți care fură, care mă amăgesc, cărora nu le poți acorda încredere dar în general în Republica Moldova poți avea încredere în populație.” (F, 56-65, urban, st. super, ONG, mold)
„Moldovenii nu sunt cei mai răi. Eu cred că poți avea încredere în majoritatea oamenilor. În sat oamenii sunt simpli și la nevoie oamenii se ajută.” (B, 56-65, rural, st. medii, sect. public, mold)

Cea de-a doua temă grupează răspunsurile în care respondentul s-a exprimat clar că nu are încredere.

- Nu poți avea încredere în majoritatea oamenilor din Republica Moldova

„Din păcate nu putem afirma că putem avea încredere în majoritatea oamenilor din țară. Societatea noastră este în proces de dezbinare de zi cu zi. Grupuri cu diferite concepții de viață, viziuni de viitor se distanțează tot mai mult. Încrederea dispare.” (B, 16-25, rural, st. medii, student, mold)

Majoritatea răspunsurilor sunt însă cele care pun niște limite sau condiții pentru încredere, pe diverse criterii, respondenții arătând în cine ar avea încredere sau în cine nu ar avea. Dintre temele depistate, cele mai dese mențiuni le au temele *Poți avea încredere în cei pe care îi cunoști bine*, *Depinde de persoană*, *Încrederea se formează cu timpul*.

- Poți avea încredere în cei pe care îi cunoști bine

„Cred că nu este corect să ai încredere în majoritatea oamenilor din țară, numai în persoanele pe care le cunoaștem bine, deoarece nu toți oamenii sunt la fel.” (F, 46-55, rural, st. super, sect. public, mold)

- Depinde de persoană

„Depinde de persoană, nu cred că se poate de avut încredere în oricine.” (F, 46-55, rural, st. super, auto-angajat, mold)

- Încrederea se formează cu timpul

„Dacă să vorbim despre oamenii simpli, la general, cetățeni ai Republicii Moldova, adică anturajul pe care îl avem zi de zi, încrederea se formează cu timpul, după faptele fiecăruia și activitățile de zi cu zi.” (F, 46-55, urban, st. super, sect. public, mold)

Participare civică. Acest compartiment, legat de participarea civică, se referă la activitatea de voluntariat, ca un aspect practic al coeziunii și solidarității. Respondenții au fost întrebați în ce măsură oamenii din localitatea lor se implică în acțiuni de voluntariat, dacă respondentul se implică și care sunt formele de voluntariat practicate mai des. Mai jos am analizat informațiile mai relevante obținute în cadrul discuțiilor.

Întrebați dacă oamenii din localitate se implică în acțiuni de voluntariat, cei mai mulți dintre respondenți au zis că nu se implică sau nu cunosc. Dintre cei care se implică personal în așa activități sau cunosc pe cineva care se implică menționează cel mai des acțiunile de curățenie și salubritate. De asemenea, deseori se pomenește de acțiunile de binefacere pentru persoanele cu dizabilități și persoanele vârstnice.

Tabelul 12. În ce măsură oamenii din localitatea dvs. se implică în acțiuni de voluntariat în comunitatea dvs.?

Nu se implică	18
Se implică	13
Nu știu	3

Deși nu a existat o întrebare directă în ghid cu privire la starea voluntariatului în Republica Moldova, în cadrul discuțiilor au apărut mai multe opinii, pe care am încercat să le tematizăm.

Tabelul 13. Opinii despre voluntariatul din Republica Moldova

Denumirea temei	Numărul de mențiuni
Tinerii sunt mai activi	8
Pentru o acțiune de voluntariat trebuie o persoană cu inițiativă	6

ANEXE

Tinerii mai predispuși la acțiuni de voluntariat	3
Ajutor condiționat de remunerare	1
Oamenii se implică dacă se implică și alți oameni	1
Oamenii nu știu ce este voluntariatul	1
Oamenii nu se implică deoarece nu au venituri stabile	1
Voluntariatul e făcut pentru a ieși în evidență	1
Cei din sectorul public sunt mai activi	1
Voluntariatul este promovată în școli	1
Mulți oameni nu donează timp ci bani	1
Voluntariatul se practică mai mult individual	1
Oamenii se implică doar dacă sunt constrânși	1
Oamenii care fac voluntariat au alte scopuri, secundare	1
Mult voluntariat rămâne neobservat	1
Voluntariatul trebuie să fie fără publicitate	1
Voluntariatul care se achită nu mai este voluntariat	1
Lumea este indiferentă	1

Frecvența cea mai mare o are ideea că în cadrul activităților de voluntariat din Republica Moldova sunt implicați mai mult tinerii, aceștia fiind mai activi, inclusiv datorită vârstei. Unii respondenți afirmă că tinerii ar fi mai predispuși să facă voluntariat.

- Tinerii sunt mai activi

„În mare parte, aceste acțiuni de voluntariat sunt întreprinse de către tineri, elevii ce sunt îndrumați la rândul lor, de către profesori, de către activiștii tineri din localitate.” (B, 26-35, rural, st. super, sect. public, mold)

- Tinerii mai predispuși la acțiuni de voluntariat

„Oamenii participă puțin în acțiuni de voluntariat, în dependență de situație. De regulă, aceste sunt acțiuni de curățenie și salubritate. Cel mai predispuși spre a participa în acțiuni de voluntariat tinerii.” (B, 36-45, urban, st. super, ONG, mold)

O altă idee cu multe mențiuni este aceea că oamenii pentru a face voluntariat trebuie să fie împinși și stimulați, îndemnați de un lider, de o persoană cu inițiativă. Oamenilor le este mai greu să inițieze ceva de unii singuri și ei mai ușor aderă la o activitate organizată deja de cineva sau ce este în desfășurare.

- Pentru o acțiune de voluntariat trebuie o persoană cu inițiativă „În activități de voluntariat participă puțini oameni. Pentru activizarea lui se cere un organizator care ar organiza și conduce mișcarea de voluntariat.” (B, 36-45, rural, st. medii spec, ONG, mold)

Aspecte profesionale: apartenență, coeziune. Deoarece majoritatea cetățenilor Republicii Moldova se declară creștini ortodocși, admitem că acest fapt ar putea avea o influență asupra coeziunii și solidarității. Analiza de față se va baza pe răspunsurile oferite de participanți la trei întrebări prezente în ghid:

- *Ce confesiuni religioase există în localitatea dvs.?*
- *În ce relații sunteți cu credincioșii de alt rit?*
- *Unii spun că biserica/preotul contribuie la o comunitate/societate mai unită, alții consideră că biserica/preoții mai degrabă dezbină societatea în Republica Moldova/ în localitate?*

Întrebarea de introducere a acestui compartiment are rostul de a evalua în ce mod este perceput tabloul prezenței diverselor culte în spațiul în care locuiesc respondenții.

Tabelul 14. Ce confesiuni religioase există în localitatea dvs.?

Creștini ortodocși	36
Bapțiști	21
Martorii lui Iehova	16
Advențiști	13
Musulmani	9
Evangheliști	8
Catolici	6
Iudei	5
Atei	3

ANEXE

Budiști	1
Creștini de rit vechi	1

Dacă facem abstracție de creștinii ortodocși, care sunt majoritari, cel mai des sunt pomeniți adepții cultelor neoprotestante cum sunt baptiștii sau adventiștii, precum și martorii lui Iehova. Ceva mai rar sunt amintiți catolicii și iudeii.

Un alt subiect al discuțiilor a fost relația pe care o au respondenții cu reprezentanții altor culte. Cei mai mulți dintre subiecți au arătat toleranță și și-au descris relațiile ca fiind bune. O parte dintre respondenți au apreciat relațiile ca fiind neutre sau și-au arătat dezinteresul față de subiectul religiei în relația cu alți oameni.

Tabelul 15. În ce relații sunteți cu credincioșii de alt rit?

Denumirea temei	Numărul de mențiuni
Toleranță	18
Relații neutre	10
Relații bune	10
Relații normale atât timp cât nu este prozelitism	3
Nici o relație	2
Relații de ajutor reciproc / colaborare	2
Prozelitism deranjant	2
Mulți sunt intoleranți	1
Liberate religioasă	1
Cu cei de altă credință nu discut despre credință	1
Nu există discriminare	1
Relații de prietenie	1
Evitare de a vorbi pe teme religioase	1
Atitudine negativă față de cei care trec la altă religie/confesiune	1
Evitarea discuțiilor religioase	1
Respect reciproc	1

În discuțiile purtate cu participanții la studiu unul dintre respondenți a remarcat faptul că religia nu este un element de identificare la noi. Câțiva respondenți s-au arătat deranjați de activitățile de prozelitism organizate de unele confesiuni neoprotestante și secte. Aceștia au menționat faptul că sunt gata să comunice cu cei de altă confesiune atât timp cât nu se atinge tema religiei.

Doi dintre respondenți au remarcat că susțin libertatea religioasă și acceptă orice religie în afară de satanism.

„În relații normale. Consider că omul e liber să creadă în ce dorește, bineînțeles în afară de confesiuni interzise de lege, cum ar fi satanismul.”
(B, 56-65, rural, st. super, sect. privat, mold)

O altă întrebare a fost în ce măsură Biserica sau preotul contribuie la coeziunea societății/comunității. Am încercat să inventariem răspunsurile date în câteva categorii, prezente în *Tabelul 16*. Majoritatea respondenților au spus că Biserica/preotul *Mai mult unește* sau *Nici nu unește, nici nu dezbină*.

Tabelul 16. Unii spun că Biserica/preotul contribuie la o comunitate/societate mai unită, Dvs. ce credeți

Mai mult unește	16
Nici nu unește, nici nu dezbină	15
Mai mult dezbină	3
Mai mult unește decât dezbină	2
Mai mult dezbină decât unește	1

Am încercat să identificăm temele cele mai frecvente în ceea ce privește opiniile privind rolul Bisericii și preotului în contextul formării coeziunii sociale, exprimate de respondenți în cadrul discuțiilor.

Tabelul 17. Opinii despre Biserică/preot în contextul temei coeziunii

Denumirea temei	Numărul de mențiuni
Depinde de preot	7
Implicarea în politic face rău	5
Biserica să fie departe de politică	2
Preotul contribuie la o comunitate mai unită	2
Preotul are potențial de a uni	2
Biserica e cea mai importantă instituție	1
Biserica ajutor moral	1
Păreră negativă despre Mitropolia Moldovei	1
Mitropolia Moldovei fără acte de caritate	1
Biserica să fie mai departe de stat	1
Biserica nici nu dezbină, nici nu unește	1
Cei cu trăsături fundamentaliste dezbină	1
Biserica promovează păstrarea valorilor	1
Biserica nu dezvoltă comunitățile	1
Implicarea politicului face rău imaginii Bisericii	1
Biserica ajută în diasporă	1
Cum sunt credincioșii așa sunt și preoții	1
Unii unesc, alții nu	1
Preoții sunt diferiți	1
Biserica Ortodoxă este văzută fără potențial de a uni	1
Biserica Ortodoxă nu promovează toleranța religioasă	1
Biserica unește pe cei de o confesiune	1
Dorința ca Biserica să aibă un rol social mai mare	1
Biserica are misiunea de a uni	1
Biserica dezbină prin faptul că combate alte religii	1
Sărbătorile bisericești unesc	1
Biserica e un loc care unește	1
Biserica unește prin idee comună	1
Biserica are mai puțină influență ca în trecut	1

ANEXE

Misiunea preotului este să unească	1
Preotul nu poate influența societatea	1
Dezamăgire în preoți	1

Opiniile au fost foarte diverse, mai des s-a exprimat ideea că faptul dacă preotul unește sau nu depinde de persoana concretă și nu se poate generaliza.

- Depinde de preot

„Mult ține de personalitatea preotului, cât el este de corect, curat, cum se comportă. Preotul într-adevăr poate contribui la consolidarea coeziunii comunității. Dacă parohul propagă valori general umane corecte prin acesta el nu poate dezbină societatea. Preotul și biserica mult contribuie la unitate. Însă sunt preoți care slujesc nu numai lui Dumnezeu, dar și partidelor politice, politicienilor etc. Aceste desigur dezbină societatea.” (F, 56-65, urban, st. super, sect. privat, mold)

„Din cele mai vechi timpuri preoții au fost considerați oameni intelectuali, învățați. După părerea mea sunt preoți care într-adevăr unesc o comunitate, însă există și preoți care contribuie mult la dezunirea societății, depinde foarte mult și de educația și omenia fiecăruia, deoarece preoții sunt și ei oameni.” (F, 46-55, urban, st. super, sect. public, mold)

O altă temă ce a sunat des este cea a politicului. În acest sens avem câteva teme: *Implicarea în politic face rău, Biserica să fie departe de politică, Implicarea politicului face rău imaginii Bisericii*. Respondenții percep politicul ca ceva rău, ce dăunează Bisericii. Iar atunci când Biserica este implicată în politică, ea dezbină, potrivit participanților.

- Implicarea în politic face rău

„Cred că biserica și preoții ne ajută să nu ne prăbușim moral definitiv. Când intervine în politică, biserica calcă în străchini.” (B, 66-75, urban, st. super, sect. privat, mold)

Comunicare, informare, mass-media. Mass-media ar putea avea un rol foarte important în formarea și consolidarea coeziunii sociale. De aceea unul din subiectele de discuție a fost modul în care mass-media influențează la moment societatea din Republica Moldova.

Am încercat să evaluăm răspunsurile respondenților plasându-le în trei categorii: mass-media dezbină; mass-media unește; mass-media nici nu unește, nici nu dezbină. Am constatat că aproape jumătate din participanți consideră că mass-media dezbină, un număr la fel de mare consideră că nici nu dezbină, nici nu unește. Nici un respondent nu a menționat că, în general, mass-media din Republica Moldova ar uni societatea.

Tabelul 18. Mass-media în calitate de factor de dezbinare sau de unitate

Mass-media dezbină	24
Mass-media nici nu unește, nici nu dezbină	22

În continuare am încercat să tematizăm opiniile și reflecțiile participanților la studiu în privința mass-mediei și influenței acesteia asupra coeziunii din societatea noastră.

Tabelul 19. Opinii privind influența mass-mediei în contextul temei coeziunii

Denumirea temei	Numărul de mențiuni
Mass-media politică dezbină	10
Mass-media dezbină prin manipulare	8
Mass-media dezbină	4
Mass-media nici nu dezbină, nici nu unește	4
Mass-media unește pe cei cu viziuni similare și dezbină pe cei cu viziuni diferite	4
Depinde de oameni	3
Presa nu contribuie la unitate	2
Mass-media independentă unește	2
Populația nu are cultura alegerii informației	1
Mass-media dezbină dacă nivelul de educație al privitorilor e jos	1
E necesară cultura informării din mai multe surse	1

ANEXE

Mass-media dezbină din cauza minciunilor	1
Mass-media are un mare potențial de dezbinare	1
Posturile TV dezbină prin politic, iar posturile radio unesc	1

Cele mai multe mențiuni au acumulat temele *Mass-media politică dezbină* și *Mass-media dezbină prin manipulare*. În privința primei teme, respondenții au menționat că mass-media ce este legată de anumite forțe politice dezbină societatea prin dezinformare, minciună și manipulare, prezentare tendențioasă. Încercând să-și consolideze propriul electorat această parte a mass-mediei produce dezbinare față de susținătorii altor forțe politice.

- Mass-media politică dezbină

„Iarăși sunt cazuri particulare și de multe ori generalizate. În orice caz o mare parte din presă, dar nu toți care este controlată politic are scopul de a dezinforma și dezbină societatea.” (B, 16-25, urban, st. super, șomer, mold)

„Cu părere de rău mass-media în Republica Moldova, în sfârșit, a deveni ca și în alte țări politizată și promovează anumite valori sau anumite partide. Așadar dacă un outlet, adică un canal promovează partidul X și valorile partidului X. Da, canalul ce unifica audiența și susținătorii partidului X. Altă televiziune promovează alt tip de valori aparține altui oligarh și da, canalul acela unifica și solidarizează susținătoare a altui partid. Dar în același timp aceste două canale dezbină. Deoarece ele critică agresiv un alt partid.” (F, 36-45, urban, st. super, sect. public, mold)

Cei care au menționat tema *Mass-media dezbină prin manipulare* au evidențiat doar acest caracter al ei, fără să specifice cauzele.

- Mass-media dezbină prin manipulare

„Mass-media manipulează opinia publică, sunt multe fake-uri, care dezbină populația.” (F, 26-35, rural, st. super, sect. public, mold)

„Mass media are o influență puternică asupra gândirii colective. Cred că aceasta are tendințe manipulative care conduc la o dezbinare a societății.” (F, 46-55, rural, med. spec, sect. public, mold)

În categoria *Mass-media dezbină* au fost incluse opiniile în care respondenții au invocat caracterul de dezbinare menționând diverse cauze și modalități. Câțiva participanți la studiu consideră că *Mass-media nici nu dezbină, nici nu unește* și că aceasta doar informează și nu își pune scop în a uni sau a dezbină societatea. Iar datorită faptului că există mai multe surse de informare omul are posibilitatea de a alege. Alți respondenți consideră că *Mass-media unește pe cei cu viziuni similare și dezbină pe cei cu viziuni diferite*. Astfel, cei care sunt de aceeași viziune aleg să se informeze din aceeași sursă media astfel unindu-se între ei. În același timp, față de alte grupuri, ce au alte viziuni, ei devin mai distanți. Mass-media ar intensifica diferențele de viziuni ce există deja între diferite grupuri de oameni.

- Mass-media dezbină

„Din păcate, în prezent mass-media mai mult dezbină decât unește. Acest lucru se întâmplă din cauză că mass media își crește funcția hedonistică, distractivă, precum și face partizanat politic în detrimentul funcțiilor de informare imparțială și de educație a cetățenilor. Acest comportament îndreptat împotriva coeziunii cetățenilor este dictat de caracterul egoist al sistemului capitalist de producere.” (B, 56-65, rural, st. super, sect. privat, mold)

- Mass-media nici nu dezbină, nici nu unește

„În ziua de azi sunt multe surse de informare. Oamenii singuri își aleg informații potrivite opiniilor lor. Mass-media există pentru a informa societatea, dar oamenii singuri aleg să o dezbină sau să o unească. După părerea mea, mass-media nu trebuie nici să unească nici să dezbină, câți oamenii, atâtea și opinii.” (F, 16-25, urban, st. super, ONG, mold)

- Mass-media unește pe cei cu viziuni similare și dezbină pe cei cu viziuni diferite

„Mass-media unește oamenii dar pe grupuri, deoarece sunt persoane care sunt de acord cu informația pe care o distribuie și sunt persoane care nu sunt de acord, tot timpul vor exista aceste grupuri pentru că toți avem păreri diferite.” (B, 16-25, rural, st. medii, sect. public, mold)

Manifestări de solidaritate și coeziune în contextul pandemiei COVID-19 și în circumstanțe de supraviețuire. Un subiect de discuții cu interes sporit pentru întreaga societate la momentul de față este cel al crizei generate de pandemia COVID-19. Am abordat și noi acest subiect în cadrul interviurilor, încercând să aflăm care este impactul pandemiei, asupra coeziunii și solidarității societății din Republica Moldova, în ce măsură s-a schimbat comportamentul oamenilor și ce i-a ajutat pe aceștia să reziste în perioada de carantină.

Am încercat să evaluăm răspunsurile oferite de participanți în ceea ce privește întrebarea dacă a fost sau este unită societatea noastră în pandemie și să le plasăm pe categorii, acolo unde a fost posibil.

Tabelul 20. Cât de unită credeți că este/a fost societatea noastră în pandemie?

Mai puțin uniți	19
Aprecieri ambiguu/neutre	14
Mai uniți	12

Cei mai mulți dintre respondenți au fost de părerea că societatea din Republica Moldova a fost mai puțin unită în timpul pandemiei. Categoria *Aprecieri ambiguu/neutre* conține răspunsurile în care participanții au afirmat că societatea nu s-a schimbat în timpul pandemiei în privința unității. De asemenea, aici au fost incluse afirmațiile de genul: la început uniți, mai apoi nu; unii uniți, alții nu; unii solidari, alții mai puțin.

- Mai puțin uniți

„Repet, nu a fost prea unită, societatea, dimpotrivă, a părut mai mult dezbinată: discuții absurde dacă cineva crede sau nu crede că există virusul, respectă sau nu regulile de distanțare socială, conflictul inter generațional s-a acutizat, mesaje agresive și pline de ură, acuzații de tot felul difuzate pe rețelele de socializare etc.” (F, 46-55, urban, st. super, sect. public, mold)

- Aprecieri ambiguu/neutre

„La început a fost unit deoarece nu se știa ce se întâmplă. Oamenii nu aveau o opinie bine definită. Apoi au început manipulările și falsurile și

societatea noastră în Republica Moldova a devenit dezbinată.” (F, 36-45, urban, st. super, sect. public, mold)

„Putea și poate fi mai bine, dar a fost o solidaritate neutră. Au fost grupuri de oameni care s-au susținut reciproc, la fel cum au fost și mai sunt oameni care au ignorat legile totalmente și sunt reticenți la suferințele altora.” (F, 46-55, rural, med. spec, sect. public, mold)

- Mai uniți

„Eu cred că a devenit un pic mai unită, pentru că totuși nevoia unește, și aceeași taxiști care aduceau medicii gratis puteau să se gândească la faptul că ei au rămas fără clienți, și sunt în pierderi, dar ei, vezi că totuși s-au unit.” (B, 46-55, urban, st. super, sect. public, mold)

În cadrul interviurilor am găsit mai multe opinii și reflecții ale respondenților în ceea ce privește coeziunea și solidaritatea în contextul pandemiei. Acestea se pot vedea în *Tabelul 21*.

Tabelul 21. Opinii privind faptul dacă a fost / este unită societatea noastră în pandemie

Denumirea temei	Numărul de mențiuni
Respectarea regulilor înseamnă coeziune	15
Medici uniți	2
A fost unită la început	2
Nevoia unește	2
Ajutorul și susținerea altora înseamnă coeziune în pandemie	2
Dezuniți	1
Autoritățile locale iresponsabile	1
Coeziune între neamuri	1
Oamenii încalcă regulile	1
Politici ineficiente	1
Criza COVID-19 - reflecția societății	1
Lipsă coeziune din cauza scepticismului	1
Dezunită din cauza falsurilor	1

ANEXE

Trebuie să fie o poziție comună din partea autorităților	1
Există două extreme cei care respectă și cei care nu	1
S-au intensificat inegalitățile	1
Cei de la țară mai puțin cred că există COVID-19	1
Frica din cauza știrilor	1

Putem observa că de cele mai multe ori a fost menționată ideea precum că a respecta regulile de comportament, regulile de igienă, măsurile sanitare este o dovadă a solidarității și coeziunii în perioadă de pandemie.

- Respectarea regulilor înseamnă coeziune

„Pe perioada pandemiei consider că oamenii oarecum au încercat să fiu uniți și să respecte aceste restricții, dar unii și-au pierdut încrederea în conducerea noastră și desigur, au obosit de aceste condiții. O consecință este creșterea a numărului de infecțiuni care face ca situația pandemică să scape de sub control.” (F, 26-35, urban, st. super, sect. privat, mold)

„Societatea a fost și este oarecum unită, deoarece majoritatea oamenilor respectă măsurile de profilaxie, prevenire a pandemiei. Pandemia totuși a însemnat o lecție pentru multă lume care, a înțeles că trebuie să fim mai buni, să ne ajutăm, să ne ferim, să ne protejăm.” (B, 16-25, rural, st. medii, sect. public, mold)

Unul din subiectele de discuție din cadrul acestui compartiment a fost dacă pandemia a schimbat cumva comportamentele oamenilor și în ce mod. Am încercat să analizăm separat cele două aspecte.

Tabelul 22. Credeți că pandemia a schimbat cumva comportamentele oamenilor?

Da	19
Nu	10
Puțin	5
Da mult	4
Nu știu	1

ANEXE

Cei mai mulți dintre respondenți consideră că, da, pandemia a schimbat comportamentele, fără să specifice în ce măsură. Au fost câțiva care au afirmat că a schimbat puțin și câțiva care au apreciat că s-a schimbat mult. Cei care au afirmat că în general nu s-au schimbat comportamentele oamenilor au fost mai puțini.

Tabelul 23. Modul în care pandemia a schimbat comportamentele oamenilor (teme)

Denumirea temei	Numărul de mențiuni
A schimbat prioritățile	7
Oamenii mai distanți, mai închiși	6
Oamenii mai fricoși	5
Mai multă atenție sănătății	4
Oamenii mai precauți, mai atenți, mai reticenți	4
Mai responsabili	3
Oamenii stau mai mult online	3
Oamenii mai buni	2
Oamenii mai furioși, mai agresivi	2
Întrebări existențiale	1
A schimbat comportamentul în ceea ce privește respectarea regulilor de carantină	1
Mai multă frică de infectare	1
Pe unii a schimbat, pe alții nu	1
Famiiliile vulnerabile au devenit mai sărace	1
Oamenii au învățat să lucreze la distanță	1
Mai mult timp familiei	1
Oamenii comunică mai puțin	1
Oamenii au devenit mai indiferenți față de măsuri	1
Oamenii mai receptivi	1
A evidențiat calitățile negative	1
Oamenii mai indiferenți	1
Unii în mai bine, alții în mai rău	1
Unii mai empatici, alții mai egoiști	1

Dacă e să analizăm modul în care s-au schimbat oamenii, cel mai des respondenții au indicat schimbarea de priorități, un fel de revizuire a valorilor, a ierarhiei lor. Oamenii au început să facă diferența între ceea ce este mai important și mai puțin important, în ce direcție e mai bine de mers.

- A schimbat prioritățile

„Lumea și-a revizuit valorile, au încetinit din goana prin viață. Până acum eram într-o goană permanentă prin viață. În situația aceasta trebuie de văzut partea plină a paharului, să acordăm mai multă atenție altor componente.” (F, 46-55, rural, st. super, auto-angajat, mold)

Criza pandemică, frica de a nu se infecta și de a nu infecta pe alții, promovarea distanțării sociale i-a făcut pe mulți să fie mai fricoși, mai distanți și mai închiși, mai precauți, mai atenți față de cei din jur și mai reticenți. În acest sens am identificat în răspunsuri trei teme distincte ca sens, dar unite printr-o idee de mai multă separare și distanțare față de ceilalți.

- Oamenii mai distanți, mai închiși

„Oamenii au devenit mai închiși. Nu se adună, nu se sfătuie. Dacă înainte se mai adunau pe la porți, acum așa ceva nu este. Lumea a trecut online. Vecinii se sună la telefon pentru a cere ceva.” (B, 56-65, rural, st. medii, sect. public, mold)

- Oamenii mai fricoși

„Comportamentul oamenilor a fost schimbat mult: oamenilor a început să le fie frică de apropierea fizică cu alte persoane (din motivul infectării), au fost date uitării așa activități ca călătoriile și întâlnirile în grupuri mai mari.” (F, 46-55, urban, st. super, sect. public, mold)

- Oamenii mai precauți, mai atenți, mai reticenți

„Da, oamenii se schimbă. Aceștia au devenit mai sceptici și mai atenți la cei din jur și la pericolele ce îi pot amenința.” (B, 46-55, urban, st. super, sect. privat, mold)

Au fost câțiva participanți care au menționat că criza pandemică i-a determinat pe mulți să fie mai atenți în ceea ce privește menținerea propriei sănătăți și celei a apropiaților lor.

- Mai multă atenție sănătății

„Cred că i-a făcut mai atenți la sănătatea lor și a familiei. Probabil că mulți vor avea mai multă grijă să efectueze controale medicale.” (F, 26-35, rural, st. super, auto-angajat, mold)

Câțiva participanți au indicat că oamenii au devenit mai responsabili, iar alții că oamenii au început să stea mai mult în mediul online.

În contextul temei pandemiei un subiect de interes a fost modul în care respondenții au rezistat în perioada de criză, pe ce resurse interioare sau exterioare s-au bazat.

Tabelul 24. Ce v-a ajutat să rezistați în această perioadă de criză?

Denumirea temei	Numărul de mențiuni
Familia	23
Respectarea regulilor carantină	7
Credința în Dumnezeu	7
Prietenii	6
Activități profesionale	6
Speranța că în scurt timp criza se va sfârși	6
Activități resurse	5
Activități pe lângă casă	3
Frica	3
Comunicarea cu oamenii	2
Medicii	1
Starea materială satisfăcătoare	1
Viziune pozitivă	1
Persoana iubită	1

Cei mai mulți au indicat Familia ca sursă de suport, ajutor moral-psihologic, ajutor material. Pe unii i-a ajutat faptul că sunt într-un mediu sigur de familie, împreună cu cei dragi. Alții s-au mobilizat datorită faptului că au o familie de care trebuie să aibă grijă și această mobilizare i-a ajutat să treacă peste criză. Unii respondenți au menționat că faptul de a

respecta regulile impuse le aducea o anumită siguranță că nu se vor îmbolnăvi. Alți respondenți au afirmat că le-a ajutat credința în Dumnezeu. Comunicarea și suportul prietenilor la fel a fost menționate. Câțiva respondenți au indicat că le-a ajutat speranța că în scurt timp se va sfârși criza și că totul va reveni la starea dinainte de pandemie. În acest caz gândul că pandemia are un sfârșit i-a făcut să reziste. O parte din respondenți au adoptat un comportament mai activ dedicându-se și punând accent pe activitățile profesionale, activitățile pe lângă casă și diverse activități resurse, gen lectură, sport, hobby-uri.

„Faptul că am putut face plimbări lungi la Valea Morilor, împreună cu copiii, și au fost lungi ore de timp petrecut calitativ cu copiii - am discutat, am râs, ne-am împărtășit gândurile, temerile, am alergat, ne-am bucurat să descoperim poteci noi în parc. M-au salvat cărțile, lectura. Muzica, aveam zile când mergând pe jos până la școala băieților mei care învață în clasele primare ascultam muzică în câști, lucru de neconceput până la pandemie, pentru că mereu nu aveam timp să merg pe jos, trebuia să ajung cu transportul public sau cu taxiul. Uneori, filmele m-au ajutat să mă deconectez de la stresul zilnic.” (F, 46-55, urban, st. super, sect. public, mold)

„Cât eram acasă mă străduiam să fac cât mai multe activități, fie muncă fizică, fie citeam, fie făceam sport, mâncare, fie în grădină lucrăm.” (F, 16-25, urban, st. medii, sect. public, mold)

„În perioada pandemiei COVID-19 cred că m-a ajutat starea de spirit pozitivă, stilul de viață echilibrat, respectarea măsurilor elementare de precauție (atât personale cât și în instituție), alți oameni responsabili care fac la fel și, principalul - Dumnezeu!” (B, 46-55, urban. st. super, sect. public, mold)

Soluții pentru o societate mai unită. Respondenții care au participat la investigație s-au expus și în privința eventualelor soluții pentru a spori coeziunea societății din Republica Moldova și a îmbunătăți perspectivele pe care le are țara. În acest sens în cadrul ghidului de interviu au fost incluse următoarele întrebări:

ANEXE

- *Cum considerați, ce trebuie să se întâmple ca societatea din Republica Moldova să fie mai unită? Ce se poate de făcut ca să avem o societate unită, consolidată?*
- *Cum vă imaginați viitorul țării?*

Am încercat să tematizăm răspunsurile oferite.

Tabelul 25. Cum considerați, ce trebuie să se întâmple ca societatea din Republica Moldova să fie mai unită?

Denumirea temei	Numărul de mențiuni
Existența unor lideri buni	12
O guvernare bună	8
Schimbarea conducerii	5
Depinde de fiecare din noi, schimbarea începe de la oameni	5
Schimbarea mentalității oamenilor	5
Greutățile, crizele unesc	4
Avem nevoie de consens la nivel politic	4
Politicieni mai buni, clasă politică mai bună	4
Unirea cu România	3
O viziune comună asupra trecutului istoric	2
Educație în această direcție	2
Oamenii să țină cont de alții	2
Este nevoie de timp și efort direcționat	2
Ridicarea nivelului de trai	2
Concentrarea pe valorile ortodoxe	1
Valorizarea trecutului istoric	1
Este nevoie de reformă politică, socioeconomică și educațională	1
Promovarea valorilor și unitatea familiei	1
Educație mai bună	1
Exemplu de la comunitățile mici mai consolidate	1
O mai mare încredere a cetățenilor față de stat	1
Revenirea migranților în țară	1

ANEXE

Activism din partea autorităților de a uni oamenii	1
Trebuie să existe o motivație pentru unire	1
Revenirea tineretului în țară	1
Integrarea europeană	1
Credința poate uni	1
Este nevoie de o idee națională	1
Să existe mai multă empatie	1
De a nu diviza oamenii pe diverse criterii	1

Tema cu cele mai multe mențiuni este *Existența unor lideri buni*. Observăm că primele trei teme cu cele mai multe mențiuni sunt legate între ele. Astfel, potrivit mai multor respondenți pentru a face mai unită, mai coezivă societatea din Republica Moldova ar fi nevoie de lideri recunoscuți de toți, capabili să influențeze întreaga societate. E nevoie de schimbat pe cei care sunt la conducere și e nevoie de o guvernare bună.

- Existența unor lideri buni

„Cum văd eu cum ar fi posibil de unit societatea, asta trebuie să fie, un lider acceptat la nivel de societate, care să aibă idei, și care cuprinde toate păturile societății, ca persoanele să aibă încredere că uite e posibil, dar, dat fiind faptul că noi avem decenii de dezamăgiri, e foarte greu, și nu pot să dau o soluție.” (B, 46-55, urban, st. super, auto-angajat, mold)

- Guvernare bună

„Consider că o societate unită poate fi numai în cazul unei guvernări „sănătoasă” politic care să poziționeze prioritar interesele populației, nu ambițiile și principiile personale și de partid. Consolidarea societății poate fi numai dacă va fi dirijată de o putere consolidată.” (F, 46-55, rural, st. super, sect. public, mold)

- Schimbarea conducerii

„Ca societatea din Republica Moldova să fie mai unită populația trebuie să îndeplinească regulile de comportament. Mai întâi în Republica Moldova se cere ca să fie schimbat Guvernul. Ca guvernul care va sta în fruntea Republicii Moldova să fie un guvern apt, inteligent, tehnocrat și să rezolve problemele din domeniul economiei, educației, medicinei, tehnologiilor.” (F, 56-65, urban, st. super, ONG, mold)

Cele trei teme, menționate mai sus, sunt legate de altele două, *Avem nevoie de consens la nivel politic și Politicieni mai buni, clasă politică mai bună*. Consensul politic ar aduce după sine mai puțin prilej de dezbinare. O clasă politică mai bună ar face ca aceasta să nu folosească diferențele ce există între diverse grupuri din societate în propriile scopuri, astfel mărinind segregarea.

Alte două teme legate între ele și menționate mai frecvent de participanți sunt *Depinde de fiecare din noi, schimbarea începe de la oameni și Schimbarea mentalității oamenilor*.

- Depinde de fiecare din noi, schimbarea începe de la oameni
„Trebuie ca fiecare dintre noi să conștientizeze că totul se începe de la persoana noastră, să fim mai responsabili, mai receptivi, să putem aduce un aport societății în care locuim, prin faptele noastre zilnice.” (F, 46-55, urban, st. super, sect. public, mold)

- Schimbarea mentalității oamenilor
„Trebuie de schimbat multe: comportamentul oamenilor, stilul de gândire a multora, perceperea valorilor după prioritatea folosirii lor, cultura consumului, atitudinea față de resursele vitale, manifestăm toleranță față de ideile ce ne sunt străine, dar să nu încurcăm lucrurile îngăduința și încrederea oarbă, fără măsură și verificare.” (B, 46-55, urban, st. super, sect. privat, mold)

Câțiva participanți au fost de părerea că ne poate uni o criză, un pericol comun. Acestea ar mobiliza întreaga societate de a acționa toți împreună și în aceeași direcție.

- Greutățile, crizele unesc
„Cred că o nenorocire și mai mare decât pandemia, decât criza economică, politică în care se află societatea noastră... Doamne ferește!” (B, 66-75, urban, st. super, sect. public, mold)

Dintre temele cu cele mai multe mențiuni observăm două categorii de răspunsuri. În prima categorie se afirmă că începutul schimbării trebuie să vină de la cei care stau la conducerea țării, a comunităților. Ei ar fi cei care pot genera unitatea și coeziunea societății noastre. Altă categorie de răspunsuri se referă la schimbarea ce trebuie să vină de la oamenii de

rând, fiecare fiind responsabil de faptul dacă avem unitate sau nu. Predomină, însă, răspunsurile din prima categorie.

Spre sfârșitul discuțiilor respondenții au fost rugați să facă o prognoză în ceea ce privește viitorul Republicii Moldova.

Tabelul 26. Cum vă imaginați viitorul țării?

Denumirea temei	Numărul de mențiuni
Viitorul sumbru pentru Republica Moldova	10
Viziune optimistă față de viitorul Republicii Moldova	9
Republica Moldova nu se va schimba în viitorul apropiat	6
Viziune optimistă moderată	5
Dorința unui viitor mai bun	4
Viitorul depinde de calitatea conducerii	3
Viitorul este incert	3
Va fi unirea cu România	2
Schimbarea vine de la noi	2
Se va uni cu România, atitudine negativă față de acest fapt	1
Dorința ca Republica Moldova să se rupă de trecutul sovietic	1
Moldova se va debarasa de trecut și se va integra în Europa	1
Va avea viitor luminos dacă se va întoarce la origini	1
Dorința ca situația să fie ca cea dinainte de pandemie	1
Viitorul depinde de generația tânără	1
Viitorul va fi mai bun dacă oamenii vor fi mai buni	1
Moldova are potențial	1
Viitorul Moldovei depinde de situația geopolitică	1
Viitorul va fi mai digital	1

Analizând răspunsurile oferite am găsit două categorii de răspunsuri cu mai multe mențiuni: pronosticuri optimiste și cele pesimiste. Atestăm faptul că respondenții tind să fie în general mai optimiști. Astfel,

găsim mai multe răspunsuri din categoria *Viziune optimistă față de viitorul Republicii Moldova* împreună cu *Viziune optimistă moderată*. Participanții cu astfel de viziuni consideră că timpurile grele s-au sfârșit s-au se vor sfârși și va urma o perioadă mai bună în curând. Unii văd Republica Moldova cu un bun potențial pentru dezvoltare. Cei mai moderați tind să fie optimiști, dar sunt mai precauți în aprecieri.

- Viziune optimistă față de viitorul Republicii Moldova

„În imaginația mea viitorul țării este unul cu multe roade și ar putea deveni o țară vizitată de milioane de turiști. În primul rând vreau să vă comunic că Moldova este țara cu tradiții, cultură bogată și cu folclor dezvoltat. Chiar dacă este una din țările din lumea a treia, populația este civilizată și ospitalieră. Orice oaspete sosit în Moldova se poate simți ca la el acasă, deoarece, la noi în primul rând, pe lângă limba natală se mai vorbesc și alte limbi, deci oricine venit în țara noastră va fi înțeles.” (B, 26-35, rural, st. super, sect. public, mold)

„Privind generația tânără din care fac parte și eu, cred că Moldova are un viitor promițător încât aceasta generație este ambițioasă, cu caracter, gata să înfrunte piedici și obstacole. Este o generație ce nu accepta nu drept răspuns. Este generația care este gata să schimbe lumea.” (F, 16-25, urban, st. super, student, mold)

- Viziune optimistă moderată

„Eu totuși sunt un optimist de firea mea, și sper ca rațiunea și bunul simț și integritatea să domine, iar până atunci este joaca asta, de-a tradițiile moldovenești, a moldoveanului, alte soluții nu sunt la moment.” (B, 36-45, rural, st. super, auto-angajat, mold)

Cei cu viziuni mai pesimiste desenează un viitor sumbru pentru Republica Moldova, unul de stagnare și înapoiere față de țările din jur, un viitor „neasigurat și anevoios”.

- Viitorul sumbru pentru Republica Moldova

„Vreau să am o imaginație mai bogată, și să spun că se va schimba spre bine, dar cu realitatea pe care o avem - văd un viitor cam sumbru. Cel puțin cu 10 ani mai înapoi față de restul Europei.” (F, 46-55, urban, st. super, sect. public, mold)

O parte din participanții la studiu nu se așteaptă la nici o schimbare în Republica Moldova în viitorul apropiat.

- Republica Moldova nu se va schimba în viitorul apropiat

„În viitorul apropiat nu cred că vor fi mari schimbări spre bine, deoarece trebuie să treacă generații pentru careva schimbări, trebuie să se schimbe toate persoanele care acum stau la conducere, și trebuie de modificat radical sistemul de învățământ, țara nu se va schimba atât timp cât în școli se va preda despre Eminescu în loc de persoane ca Elon Musk.” (B, 16-25, rural, st. medii, sect. public, mold)

„Nu cred că viitorul apropiat al Republicii Moldova se va schimba la față foarte mult. E cumva o veșnică furtună în pahar ceea ce se întâmplă la noi, iar această zbatere e foarte ridicolă, privită din afară.” (F, 46-55, urban, st. super, sect. public, mold)

Câțiva dintre respondenți nu au oferit pronosticuri privind viitorul Republicii Moldova, dar și-au exprimat dorința ca acesta să fie unul bun. Iar alți câțiva participanți leagă viitorul țării de calitatea conducerii pe care o vom avea.

Concluzii și recomandări

Respondenții percep și definesc coeziunea și solidaritatea mai mult sub un aspect practic și relațional decât cel ideologic sau valoric. Pentru mulți dintre ei atât coeziunea, cât și solidaritatea se asociază cu un ajutor reciproc. În același timp, dezbinarea este definită prin egoism și e percepută ca un individualism în care oamenii se gândesc doar la ei, țin cont doar de ei și nu se raportează la ceilalți și nevoile lor. Modul în care respondenții definesc coeziunea și solidaritatea sunt foarte apropiate. În același timp atestăm că ideea de ajutor și implicare este mai prezentă în cazul solidarității. Solidaritatea este văzută ca o implicare activă în relația cu celălalt și e caracterizată prin ajutor reciproc, acordare de ajutor, suport și susținere a celuilalt, a empatiza și a fi împreună cu celălalt la nevoie.

Aproape jumătate dintre respondenți consideră că nu avem unitate în țară și că aceasta este mai puțină decât a fost cândva. Participanții la studiu evaluează ceva mai pozitiv unitatea la nivel de localitate/comunitate.

Majoritatea participanților la interviuri au spus că oamenii din anturajul lor ajută pe alții des sau destul de des. De cele mai multe ori este vorba despre un ajutor financiar sau moral. Se ajută mai mult persoanele apropiate între ele. Mai mulți respondenți au remarcat că oamenii se ajută din ce în ce mai des ultimul timp. Atât participanții la studiu cât și oamenii din localitățile lor în caz de necesitate apelează cel mai mult la familie, rude și prieteni.

Pentru mulți respondenți familia e percepută ca un mediu sigur în care poți primi ajutor și susținere în primul rând. Participanții la interviuri și cei din anturajul lor cel mai des apelează la familie în caz dacă au nevoie de vreun ajutor. Tot familia a fost cea care în primul rând a ajutat respondenții să reziste crizei pandemice.

Cei intervievați mai puțin apelează la instituții în caz dacă au nevoie de ajutor și mai des la persoane concrete din anturajul lor.

În general respondenții descriu „moldoveanul” din Republica Moldova ca fiind cetățean al acestei țări, un om gospodar care muncește, o persoană care ține la tradiții, obiceiuri și folclor. Mai mulți respondenți amintesc de apartenența la etnia română, moldoveanul fiind considerat doar o parte componentă a neamului românesc. Moldoveanul de peste hotare este privit mai mult ca un străin, o persoană mai puțin importantă decât băștinașii, un necunoscut dintr-o țară necunoscută, o persoană care nu vrea să-și facă de rușine țara și obârșia.

Atunci când spun că sunt din Republica Moldova majoritatea participanților au niște trăiri pozitive față de țară și locuitorii ei, cel mai des este menționat sentimentul de mândrie. Printre trăirile, sentimentele pozitive față de Republica Moldova putem aminti: mândria, satisfacția de a fi originar din această țară, dragoste de popor/țară, respect pentru înaintași, bucurie, sentiment de recunoștință față de oamenii apropiați. Printre sentimentele și trăirile negative față de țară găsim: tristețea, rușinea, insatisfacția, jena, regretul, indignarea, indiferența, incertitudinea.

Cei mai mulți dintre respondenți înțeleg prin încredere într-o persoană faptul de a putea conta pe ea, de a fi cu cel pe care te poți baza, a ști că vei primi ajutor de la acea persoană, să te bazezi pe cineva predictibil, să ai sentimentul că persoana dată va fi alături indiferent de situație. De asemenea a avea încredere ar însemna de a fi sigur că nu

vei fi trădat și că te poți destăinui față de cineva. Fiind întrebați dacă se poate avea încredere în majoritatea oamenilor din Republica Moldova cei mai mulți dintre respondenți au răspuns în cine ar avea încredere și în cine nu sau au înaintat niște limite, până unde poate merge încrederea. Unii au arătat diferite cerințe pentru ca ea să poată apărea. Mai des participanții au indicat faptul că poți avea încredere în cei pe care îi cunoști bine, că încrederea depinde de persoană și că încrederea se formează cu timpul.

Majoritatea respondenților au indicat un nivel scăzut de participare a oamenilor din localitățile lor în acțiuni de voluntariat. Dintre acestea cel mai des sunt menționate acțiunile de curățenie și salubritate. De asemenea, deseori se pomenește de acțiunile de binefacere pentru persoanele cu dizabilități și persoanele vârstnice. Potrivit mai multor respondenți tinerii sunt implicați cel mai des în cadrul activităților de voluntariat. Mai mulți participanți indică necesitatea unui lider, a unui organizator, a unor persoane cu inițiativă pentru ca oamenii să se implice. Oamenilor le este greu să inițieze ceva de unii singuri și ei mai ușor aderă la o activitate organizată de cineva sau care este în desfășurare.

Cei mai mulți dintre participanți au arătat toleranță față de persoanele de alte religii și confesiuni și și-au descris relațiile ca fiind bune. O parte dintre respondenți au apreciat relațiile ca fiind neutre sau și-au arătat dezinteresul față de subiectul religiei în relația cu alți oameni. În privința faptului dacă preoții unesc comunitățile din care fac parte opiniile au fost foarte diverse. Mai des s-a exprimat ideea că faptul dacă preotul unește sau nu depinde de persoana concretă și nu se poate generaliza.

Jumătate din participanții la studiu consideră că mass-media dezbină societatea din Republica Moldova. Un număr la fel de mare consideră că nici nu dezbină, nici nu unește. Mass-media dezbină prin manipulare, iar cauza cea mai des menționată este cea a afilierii la niște forțe politice.

Politicul este perceput în general ca un factor de dezbinare. Respondenții au o părere negativă față de implicarea politicului în Biserică și mass-media. Respondenții percep politicul ca ceva rău, ce dăunează Bisericii, iar atunci când Biserica este implicată în politică, ea dezbină,

potrivit participanților. La fel, mass-media afiliată politic tinde să amplifice diferențele dintre oameni și acest fapt nu duce la coeziune.

Societatea din Republica Moldova a fost mai puțin unită în timpul pandemiei, potrivit mai multor respondenți. A fi unit și solidar cu alții pe timp de pandemie ar însemna, în primul rând, să respecti regulile de comportament impuse, să respecti regulile de igienă, să aplici măsurile sanitare. Dacă e să analizăm modul în care s-au schimbat oamenii pe timp de criză pandemică, cel mai des respondenții au indicat schimbarea de priorități, un fel de revizuire a valorilor, a ierarhiei lor. Mulți au devenit mai fricoși, mai distanți și mai închiși, mai precauți, mai atenți față de cei din jur și mai reticenți. Oamenii au început să stea mai mult în mediul online.

Pentru a avea o societate mai unită, potrivit respondenților, ar fi nevoie să existe niște lideri recunoscuți de întreaga populație, capabili să influențeze societatea din Republica Moldova. E nevoie de o bună guvernare și trebuie de schimbat pe cei care sunt la conducere. De asemenea, câțiva respondenți afirmă că avem nevoie de politicieni mai buni, de o clasă politică mai bună și de consens. Consensul politic ar aduce după sine mai puțin prilej de dezbinare, iar o clasă politică mai bună ar face ca aceasta să nu se folosească de diferențele ce există între diverse grupuri din societate în propriile scopuri. O parte mai mică dintre respondenți consideră că schimbarea trebuie să vină de la oameni și că fiecare e responsabil de formarea coeziunii.

Respondenții deseori menționează importanța existenței unor lideri buni atunci când este vorba despre mobilizarea sau schimbarea societății. Acest fapt este amintit în contextul formării și consolidării coeziunii sociale, precum și în contextul inițierii unor activități de voluntariat.

Participanții la studiu tind în general să fie mai optimiști în ceea ce privește viitorul Republicii Moldova.

În baza analizei răspunsurilor am încercat să formulăm și câteva recomandări în privința sporirii coeziunii sociale în Republica Moldova. Pentru a avea o societate mai coezivă ar fi necesare următoarele:

- Promovarea în funcții de conducere a unor oameni onești și profesioniști în bază de merit;
- Consolidarea statului de drept în Republica Moldova;

ANEXE

- Promovarea unei identități civice, celei de cetățean al Republicii Moldova;
- Promovarea independenței mass-mediei;
- Din partea conducerii țării, formularea unor mesaje adecvate și echilibrate în privința subiectelor sensibile, ce pot diviza societatea din Republica Moldova;
- Combaterea fake-urilor în privința pandemiei COVID-19;
- Transmiterea unor mesaje clare și coerente în ceea ce privește gestionarea crizei pandemice și adoptarea unor măsuri adecvate situației;
- Sporirea nivelului de încredere în instituțiile statului ar duce la o schimbare pozitivă a imaginii țării în ochii cetățenilor și ar crea prilej pentru consolidarea coeziunii din societate;
- Educarea unui spirit civic la tânăra generație;
- Crearea de condiții favorabile pentru tineret, ca acesta să rămână în țară și să contribuie la dezvoltarea Republicii Moldova;
- Crearea de condiții favorabile întoarcerii migranților, cetățeni ai Republicii Moldova, plecați la muncă peste hotare.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Malcoci L., Mocanu V. Metodologia cercetării coeziunii sociale în Republica Moldova. In: Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierii de Uniunea Europeană: Vol. 1: Studiu sociologic, 2021, 248 p.
2. Acket S., Borsenberger M., Dickes P., Sarracino F. Measuring and validating social cohesion: a bottom-up approach, Working Paper No 2011-08, January 2011.
<https://www.oecd.org/dev/pgd/46839973.pdf>
3. Chan J., To H.-P, Chan E. Reconsidering social cohesion: Developing a definition and analytical framework for empirical. In: Social Indicators Research, Volume 75, Issue 2, 2006, pp. 273-302.
<http://link.springer.com/article/10.1007/s11205-005-2118-1>
4. Negură P., Mocanu V., Potoroacă M. Coeziunea socială în Republica Moldova din perspectiva apartenenței, încrederii și solidarității sociale (2016–2018). În: Calitatea vieții, XXX, nr. 2, 2019, pp. 91-198.

5. Wallace C., Abbott P. From quality of life to social quality: relevance for work and care in Europe. In: *Calitatea vieții*, XVIII, nr. 1-2, 2007, pp. 109-123.
6. Maesen, van der, L. J. G., Walker A. C. Indicators of Social Quality: Outcomes of the European Scientific Network. In: *European Journal of Social Quality*, Volume 5, nr 1-2, pp. 8-24.

Semnat pentru tipar 17.09.2023
Formatul 60 × 84 1/16.
Coli de autor 5,7. Coli de tipar 9,25.
Comanda 66/23. Tiraj 50 ex.

Tipografia CEP USM
str. A. Mateevici, 60, Chişinău, MD-2009